

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לחג השבועות תש"פ
אספקלריא לפרשת נשא תש"פ
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

שירה

פולמוס

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

ט אספקלריא לפרשת נשא ולחג השבועות תש"פ.....

ט אספקלריא לחג השבועות תש"פ.....

ט אספקלריא לחג / ישראל אברהם קלאר.....
ט שכרם של ההרים שרצו שתינתן עליהם התורה.....

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים.....
יב "אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז ואילך עד מתן תורה היה "בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם העולם היה פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר לתוהו ובוהו!)
יב.....

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי.....
יט "כח התורה" | התורה מחיה מתים * התורה מגלה סודותיה * התורה מרפאה את הגוף.
יט.....

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים.....
כה טעם חדש למנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות | טעם המנהג ללמוד בשבועות תורה שבכתב.
כה.....

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלוזנר - מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים.....
כח קבלתם עליכם עול תורה?! כאלו לא חטאתם מימיכם!
כח.....

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה.....
ל בחיוב לטהר עצמו בערב הרגל.
ל.....

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'.....
לד הכנות לקראת החג והשבת.
לד דינים ומנהגים לחג השבועות תש"פ.
מ.....

- הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"קנג
- [א] זמן הנחת עירוב תבשילין. [ב] איחור תפילת ערבית בליל שבועות משום "תמימות". [ג] קבלת "תוספת יום טוב" בפה לפני השקיעה.....נג
- הקריאה והקדושה / הרב יחיאל אומן, בעהמ"ח 'הקריאה והקדושה' ו'פתורא חדתא', קרית ספרנז
- מגילת רות מבוארת על פי המלבי"ם.....נז
- ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ססב
- בעצת האדר"ת להתחייב בברכות התורה להנעורים בליל שבועות.....סב
- "תוספת יום טוב" בשבועות.....סג
- ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשובעא
- בענין קריאת התורה בשבועות בארץ ישראל.....עא
- ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"סעג
- 'נעשה ונשמע' – סוד הביטול.....עג
- חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)פ
- 'ה'הימנון' היהודי... – רחשי-לב סביב לפיוט 'אקדמות'.....פ
- חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופריםצג
- הביקוש "רצוננו לראות את מלכנו" ששינה לחלוטין את מתן תורה, וגם לדורות.....צג
- יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'צח
- הלכתא גבירתא וארחות חיים הנלמדים מסוגיא דמתן תורה!.....צח
- כיום יאיר / הרב נח גדליה קוצקובקב
- האם כל מלה של תורה היא מצוה בפני עצמה.....קב
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאבקד
- תנה 'הודך' על השמים.....קד

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר)קו
האם מחויבים לשוב בתשובה לפני הלימוד?.....קו

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', ומרבני המרכז התורני
'לב יצחק' אשדוד..... קיא
למה מחכים ארבעים ותשעה יום למתן תורה הרי כל יום בלי תורה מהווה
הפסד עצום? – מאמר לחשיבות התשוקה לתורה וחשיבות ההכנה..... קיא

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו',
מח"ס קונטרס השביעית..... קכא
אוצר חג השבועות [שבועות - יום הדין * תחילת דינו על התורה * מצות
זכירת הר סיני * קבלת התורה כל שנה מחדש * לימוד ליל שבועות *
מתיקות התורה * ברכת התורה בחג השבועות * פנינים]..... קכא

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי
בית המדרש' ושא"ס..... קנו
'חקל תפוחין קדישין' – מנהג זריקת תפוחים בחג השבועות..... קנו

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד..... קנח
עיקר חכמתו של האדם תלויה בחג השבועות..... קנח

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... קסג
בענין קבלת התורה ובטחון..... קסג

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית קסז
מהותה של התורה – הרבה מעבר להשגותינו..... קסז

משל ונמשל / הרב מאיר ליכטנשטיין, מח"ס מנחת חינוך המבואר – 'מאור
המנחה', ויו"ר מכון אור כשלמה..... קעא
מה לא כדאי לפספס בשבועות..... קעא

נהורא מעליא / הרב נהוראי משה אלביליה, רב קהילת נוה עזרא – קרית גת.... קעז
התפקיד הרוחני שלי..... קעז

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... קפא
אי לאו האי יומא – ההכנה לחג השבועות..... קפא

נשכימה לכרמים / הרב גרשון יהודה וינטרוב, מח"ס זכרון פנחס, ראש כולל 'יערה'
במושב יערה..... קפג
הכנה לחג שבועות – כי אם בתורת ה' חפצו..... קפג

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי.....קפו
המקבל על עצמו עול תורה!.....קפו

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק... קפח
טעם אכילת מאכלי חלב בחג השבועות, ועניין קרבן שתי הלחם..... קפח

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל
על הש"ס, אלעד..... קצב
'שומעים את הנראה' במעמד נתינת התורה – ניתוק החיבור לעולם הזה
קצב.....

תובנות / הרב נחמן דרקסלר..... קצה
'תורת חיים' – הגיגים לקראת זמן מתן תורתנו..... קצה

אספקלריא לפרשת נשא תש"פ קצז

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... קצז
שמה יאמר אדם אלך ואתגרה בשינה תלמוד לומר "ובתורתו יהגה יומם
ולילה"..... קצז

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר
ירושלים..... קצט
"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" (דברי חיזוק לאור החזרה בס"ד לבתי
בנסיות, ולאור קריאת גדולי הדור שליט"א לחיזוק "מורא מקדש"!..... קצט
"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'"..... רג

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' וש"ס, ירושלים..... רז
"הזרע בשלה מן האיל"..... רז

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,
ירושלים..... ריב
אם נאסרה לבועל שלא הוא אסרה..... ריב

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ..... ריט
הודאות הנוזרים והנשיאים..... ריט

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על
הלכות המועדים וחדשי השנה..... רכג
ברכת כהנים עם מסיכה וכפפות..... רכג

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'רכה
פניני עיון בפרשת השבוע..... רכה

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב..... רכט

בירור מנהג אמירת שיר של יום..... רכט

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס..... רלג

הטעם שפירטה התורה באריכות את קרבנות הנשיאים..... רלג

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... רלז

ואחר ישתה 'הנזיר' יין..... רלז

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', ומרבני המרכז התורני 'לב יצחק' אשדוד..... רלט

למה נענשת אשתו של מי שלא מביא מתנותיו אל הכהן..... רלט

מאור שעשועי - הגדולה והענוה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'..... רמא

גדולת 'הנזיר' שבכל איש ישראל..... רמא

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... רמה

בביאור מצות ברכת כהנים, ברוך הגבר אשר יבטח בה'..... רמה

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' וש"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'..... רמח

תפילת ותיקין או שמיעת ברכת כהנים..... רמח

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... רנא

כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין (נזיר ד"ב סוטה ד"ב)..... רנא

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים, ירושלים..... רנב

נשא ושבועות - חתן וכלה..... רנב

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל יד מרדכי..... רנז

פשר הברכות הגשמיות בתורה..... רנז

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד..... רנט

גדול השלום..... רנט

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה..... רסד

מנהג נשיאת כפים במוספים בלבד..... רסד

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף . רסו

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.

נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי.....רסו.....

[מאכלי חלב בחג השבועות.....רסו.....](#)

חינוך.....רעא

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

רעא.....

[תנו 'כבוד' לתורה.....רעא.....](#)

חידות.....רעג

חידות – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס

לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ.....רעג.....

[חידותא דאפטרטא חג השבועות \(יחזקאל א\).....רעג.....](#)

[חידותא דמגילתא מגילת רות.....רעג.....](#)

חידון לנוער / ה"ה שלום צבי אייזנשטיין.....רעד.....

[שאלות וחידודים לפרשת נשא על פי אל"ף בי"ת.....רעד.....](#)

[תשובות.....רעה.....](#)

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ.....רעו.....

[כתב חידה לחג השבועות.....רעו.....](#)

[כתב חידה לפרשת נשא.....רעו.....](#)

[פיתרון כתב החידה לפרשת בהר: 'הר'.....רעז.....](#)

[פיתרון כתב החידה לפרשת בחוקותי: 'עמל'.....רעח.....](#)

שירה.....רפ

שיר לכבוד החזרה לבתי הכנסיות / הרב אברהם ישעיהו שוורץ.....רפ.....

[הביאני המלך חדריו.....רפ.....](#)

פולמוס.....רפב

פולמוס / הרב ברק נקי, מח"ס 'אמת להשיב' ו'אהל ישרים', בית הוראה המאיר

לישראל בית שאן, ורבני ולומדי אספקלריא.....רפב.....

[האמנם כל המצוות כלולות בספירת העומר?.....רפב.....](#)

אספקלריא לדרך היומי..... רפט

אספקלריא לדרך היומי – הארות במסכת שבת..... רפט

הרב שמחה בונים מרקסון - איסורים דרבנן במקום צורך כבוד הבריות..רפט

הרב ברק נקי..... רצא

חילופי דברים – שאלת הרב נחמיה זיידמן, מח"ס מכתבי תורה ויראה פילץ

רצד.....

מענה הרב שמעון אהרן וויס..... רצד

מענה הרב אליעזר שלאס..... רצה

סיפור..... רצו

סיפור מיוחד לחג השבועות / הסופר הרב יאיר וינשטוק..... רצו

עמך עמי ואלוקיך אלוקי..... רצו

סיפור / הרב זאב קופלוביץ..... שז

תסיים בשבילי את המסכת..... שז

סיפור מיוחד לקראת חג השבועות / הרב ג.א..... שיא

'שנפשו קשורה בנפשה של תורה' – סיפור שהוא חוויה מטלטלת!!..... שיא

אספקלריא לפרשת נשא ולחג השבועות תש"פ

אספקלריא לחג השבועות תש"פ

אספקלריא לחג / ישראל אברהם קלאר

שכרם של ההרים שרצו שתינתן עליהם התורה

וַיִּשְׁפֹּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינִי (שמות כד, טז)

בתחילת שירת דבורה^א (שופטים ה) נאמר 'אנכי לה' אנכי אשירה וגו', וברש"י הביא ממדרש, וזה לשונו: "לא קפח הקב"ה שכר תבור וכרמל שבאו למתן תורה לתת עליהם את התורה וחזרו בבושת פנים, אמר להם הקב"ה סוף שאני פורע לכם כפלים. נאמר בסיני 'אנכי ה' אלקיך' - בתבור ייאמר 'אנכי אנכי', נאמר בסיני 'אנכי ה' אלקיך' - בכרמל ייאמר כפול 'ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים' בימי אליהו.

ומקור לדברים תמצא במדרש (ילקוט שמעוני שופטים פרק ה): "ואף על פי כן פרע להם הקב"ה שכרן בטירוף שנטרפו ובאו. בתבור נפל סיסרא וחילותיו ונעשה לישראל ישועה בראשו, כיון שנפלו שונאיהם של ישראל נאמר בו אנכי לה' אנכי אשירה, בסיני נאמר אנכי, ובתבור נאמר שני פעמים. ובכרמל נתקדש שמו של הקב"ה, ונאמר בו (מלכים-א יח, לט) ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים כנגד אנכי ה' אלקיך.

וגם במגילה (כט, א) נאמר, שבזכות שבאו שיתנו עליהם את התורה נקבעו הרים אלו בארץ ישראל.

ובפסיקתא: רבי פנחס בשם רבי ראובן אמר עתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וכרמל ולבנות בית המקדש על גביהן מה טעם והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים והם אומרים שירה.

ובעטרת משה להגה"צ ממאקאווא זצ"ל: הרי אמרו דלעתיד לבוא יתאחדו הר סיני עם הר המוריה עם הר תבור וכרמל, ורמז מה שנקרא התלמוד בחלקו 'מסכת ראשי תיבות מ'זוריה סיני כ'רמל ת'בורה.

^א בודאי מתקשר זאת עם מה שהזכירה דבורה בשירתה תקף את ריב ההרים במתן תורה [לדעת התרגום וחלק מהמפרשים] 'הרים נולו מפני ה' וגו', ובתרגום יונתן: "טוריא זעו מן קדם ה', טורא דתבור טורא דחרמון וטורא דכרמלא מתרגשין דין עם דין, ואמרין דין לדין, דין אמר עלי תשרי שכנתה ולי חזיא, ודין לדין אמר עלי תשרי שכינתא ולי חזיא, אשרי שכנתה על טורא דסיני דהוא חלש וזעיר מכל טוריא".

^ב וביאר זאת מרנא החתם סופר (הפטרת בשלח): ונראה לי לבאר, כי בהר סיני אמר הקב"ה ית"ש אנכי ה' אלקיך, ובתבור וכרמל אמרו בני אדם, דבורה בתבור וישראל עם אליהו בהר הכרמל, אך זה הוה כבחינת תורה שבע"פ נגד תורה שבכתב. תורה שבעל פה חשוב פעמיים כתורה שבכתב.

ולכאורה עדיין אין הדבר מובן כל כך, שהרי לכאורה אנכי שבשירת דבורה לא נאמר כלפי שמים אלא מפי דבורה הנביאה? זאת מבאר בדרשות מהר"ם בנעט (דרוש לז), כי אמרה דבורה, "אנכי" שאמר הקב"ה בהר סיני על זה גופא אשירה ואומר לאלקי ישראל שהודיע אלקותו יתברך לישראל [וראה עוד בשערי אורה, ר"מ ברגמן, פרשת בשלח].

^ג וראה במרכבת המשנה על התורה למהר"ש חעלמא מה שכתב בפסוק זה שבספר שופטים לבאר על פי זה.
^ד הובא בילקוט שמעוני.

מעלת מי שרוצה ומשתדל

רואים אנו מכאן כמה חשוב ויקר בעיני נותן התורה מי שרוצה ומשתדל לזכות בתורה! ואפילו אם נדחה, מסיבות מוצדקות, וחזר בבושת פנים – מכל מקום את שכר 'טירופו' בעת שבא לזכות בתורה - לא הפסיד!!

ננסה ונתאמץ שוב ושוב לזכות בכתרה של תורה, אם לא זכינו עד עתה – אולי נזכה בהמשך, כידוע שהיאוש הוא אך למותר, ועל דרך אבנים שחקו מים... וגם מי שימיו עברו ו"לא יצא ממנו" כלום, כמה גדול נועם שכרו על עצם המאמץ! על עצם הרצון והשאיפה! והדבר מתאים במיוחד לאור העובדה שהתבור והכרמל שניהם גובלים את נחלת זבולון [הכרמל מדרום-מערב והתבור מצפון-מזרח], מי לך כזבולון אשר לרוב חפצו למצוא קשר ושייכות עם התורה לחוף ימים ישכון להטיל מלאי לכיסם של תלמידי חכמים.

יש לדמות זאת למה שמצאנו לגבי תמנע, שבקשה להדבק לאברהם יצחק ויעקב, ואמנם הם מנעו ממנה זאת ומכל מקום היה רצון טוב, ולבסוף מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. (אהלי שם¹)

אמר רבינו בעל בית הלוי זצ"ל, כי מי שמזמין עצמו להיות תלמיד חכם, שמזמין את גופו להיות ה"קלף" בשביל התורה שבעל פה, הזמנה מילתא, ומיד חלה עליו קדושת התלמיד חכם!!

והוסיף הרב אברהם יעקב הכהן פאם זצ"ל² כי אפשר למצוא את חידושו של הבית הלוי מרומז בדברי הרמב"ם הידועים (סוף הל' שמיטה ויובל): "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מבאי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו, להבדיל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו וכו' הרי זה נתקדש קדש קדשים וכו'". הרי שכותב הרמב"ם שמי שנדבה רוחו אותו לקדש עצמו, מאותה שעה נתקדש קדש קדשים!

*

שכר 'הקדימו' ובאו – תורה הבאה ביוזמת האדם

וב'שבטי נחלתך' מוסיף ומטעים, כי שכרם של התבור והכרמל בא להם מפני שהקדימו ובאו, וגילו בזאת את הרצון בתורה, ובזה זכו שבהם יהיה הגלוי של רצון של בני ישראל לקבל את התורה עד שהיא תבוא גם מצידם [שבכרמל אמרו ישראל 'ה' הוא האלקים', ובתבור 'אנכי לה']³.

¹ ובספר יפה נדרשת (ר"י פרידמאן) הביא דבריו מעט בשינוי, שאף שבעצם לא ניתנה התורה רק על הר סיני אבל שאר ההרים גם כן היה להם שייכות עם התורה, וזה נרמז בתיבת מסכת.

² 'שבטי נחלתך, ר"מ שלנגר, עמ' 151.

³ אוצר ההפטרות, הפטרת בשלח.

⁴ קובץ 'המתיבתא', שנת תשנ"ח, עמ' תקלב.

וזו בחינת תורה שבעל פה, שהיא באה מצד האדם, כמו שאמרו בתחילה 'בתורת ה' חפצו' ולבסוף 'בתורתו יהגה יומם ולילה' שהתורה היא שלו, וכאומרם חכם שמחל על כבודו כבודו מחול, תורה דיליה היא דכתיב ובתורתו יהגה יומם ולילה (ע"ז יט, א; קידושין לב, ב). [וכיון לדברי מרנא החתם סופר שאמר כן מצד אחר, ראה הערה ט]

^ט החתם סופר מבאר (והובא כבר בהערה לעיל) שמעלת התבור והכרמל היא מעלת תורה שבעל פה (הפטרת בשלח): "ונראה לי לבאר, כי בהר סיני אמר הקב"ה יתברך שמו אנכי ה' אלקיך, ובתבור וכרמל אמרו בני אדם, דבורה בתבור וישראל עם אליהו בהר הכרמל, אך זה הוה כבחינת תורה שבעל פה נגד תורה שבכתב. תורה שבעל פה חשוב פעמיים כתורה שבכתב".

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים
"אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז ואילך עד מתן תורה היה
"בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם העולם היה פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר
לתוהו ובוהו!)

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

"אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז
ואילך עד מתן תורה היה "בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם
העולם היה פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר לתוהו ובוהו!)

וְהָאֶרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְבוֹהוּ (בראשית א, ב)

יסוד הנפש החיים

א) ידוע ומפורסם יסודו של ה'נפש החיים' (א, טז; ד, יא; ד, כה) שבלתי שום ספק כלל
שאם היה העולם כולו מקצה עד קצנו פנוי חס ושלום אף רגע אחד ממש מהעסק
והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס
ותהו חס ושלום.

והוסיף שקודם מתן תורה עדיין היו העולמות רופפים ורותתים ולא היו על מכונם
האמיתי וקראום רז"ל (ע"ז ט, א) "שני אלפים תוהו", והיו תלויים ועומדים עד עת מתן
תורה כידוע מאמרם ז"ל שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית אם מקבלין ישראל כו'.

כי מה שאמרו חז"ל "אם לא בריתי כו'" זה לא קאי רק על קבלת התורה בלחוד, אלא
גם אחרי שקבלו ישראל את התורה אם ח"ו יהיה רגע פנוי מתורה יחזור העולם לתוהו
בוהו עכ"ד.

והגם שקודם מתן תורה אנו רואים שהעולם התקיים גם בלא תורה, זהו באמת חסד של
הקב"ה כמו שאמרו חז"ל (פסחים קיח, א) שכ"ו דורות עד מתן תורה הקב"ה זן בחסדו
(וכנגד זה נתקן כ"ו "כי לעולם חסדו" בתהלים). אולם מעת מתן תורה ייסד מוהר"ח ז"ל
שקיום העולם תלוי ועומד בלימוד התורה הקד' כמש"נ (ירמיה לג, כה) "אם לא בריתי
יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתני" (ע"ז ג, א).

א. אולם יש כאן מקום עיון. דהנה בגמ' שם בע"ז מובא: תנא דבי אליהו, ששת אלפים
שנה הוי העולם (נגזר על העולם להתקיים). שני אלפים ראשונים – תוהו (נגזר עליו
להיות תוהו בלא תורה). שני אלפים – תורה (בלא ימות המשיח). שני אלפים – ימות
המשיח^א. בעונותינו שרבו יצאו משני אלפים אחרונים מה שיצאו מהן ומשיח לא בא.

^א קטע זה הוא הוספה מדבריו ברוח חיים פ"ו.

^א ראה מש"כ הבא"ח בספרו "תורה לשמה" (סי' תעב) בשם האריז"ל שהגם שבן דוד אינו בא אלא בסופם עכ"ז כל
השני אלפים נקראים ימות המשיח כי כל בחינת גאולה היא מסטרא דאימא עלאה הנקראת דרור וחורין והיא
הנקראת לאה אימא דמשיח בן דוד עכ"ד.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים
"אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז ואילך עד מתן תורה היה
"בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם העולם היה פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר
לתוהו ובוהו!)

ודנה הגמ' "שני אלפים תורה" מאימת? – אימתי התחיל התקופה של אלפיים שנות תורה. אי נימא ממתן תורה, הרי מתן תורה היה אחרי אלפיים ד' מאות ומ"ח שנה. ומסיקה הגמ' שתקופת האלפיים שנה היתה בתקופת אברהם אבינו שנאמר (בראשית יב, ה) "ואת הנפש אשר עשו בחרן" (ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא).

וא"כ קשה טובא. שהרי יוצא מבואר מהגמ' שם שכבר תמ"ח שנה קודם מתן תורה (מעת אברהם אבינו) נסתיימה תקופת ה"תוהו" בעולם. והיאך כתב מוהר"ח ז"ל שעד עת מתן תורה היה העולם רופף ורותת (מאחר שגמ' זו ציין למקור דבריו).

ובאמת בגמ' בפסחים (ק"ח, א) מבואר שכ"ו דורות עד מתן תורה הקב"ה זן בחסדו (ובין אברהם אבינו למשה רבנו היה ששה דורות). וצ"ע היאך הדברים מתיישבים עם סוגית הגמ' בע"ז שמבואר שה"תוהו" הסתיים בתקופת אברהם אבינו.^{יב}

ב. עוד יש להעיר. דאם חזינן שגם קודם מתן תורה לא נחשב העולם "תוהו" מחמת אברהם אבינו. א"כ הרי גם קודם לאברהם היו גדולי עולם שקיימו את התורה, אדם הראשון, חנוך, מתושלח, נח, שם ועבר (עי' ברמב"ם פ"א מהל' ע"ז ה"ב). ומה התחדש אצל אברהם אבינו שעד התקופה שלו הגם שהיו גדולי עולם אעפ"כ היה העולם מוגדר "תוהו" ורק אצלו תמה התקופה של "תוהו" בעולם.

ובאמת מבואר בדברי חז"ל שם, שגם אצל אברהם אבינו לא נגמר תקופת ה"תוהו" רק בעת שהיה בן נ"ב שנים בעת שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן". וצ"ב מה התחדש אז.

ג. כיוצ"ב אנו מוצאים בסוגית הגמ' ביבמות (סב, ב) שאמרו על מיתת כ"ד אלף תלמידי ר"ע שכולן מתו בפרק אחד והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם. ר"מ, ור' יהודה, ור' יוסי, ורבי שמעון, ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה.

והנה מדברי הגמ' משתמע שאותן חמשת התנאים (רבותינו שבדרום) היו גדולים גם קודם שבא אליהם ר' עקיבא. וא"כ מדוע העולם היה שמם עד שבא אליהם ר' עקיבא, מדוע חמשת התנאים מצד עצמן ור' עקיבא מצד עצמו לא הועילו שלא יחשב העולם שמם. (ואת"ל שהעולם היה נחשב שמם מחמת החיסרון של כ"ד אלף תלמידי ר"ע, א"כ יתן ומה יוסיף מה שבא אליהם ר"ע הרי עדיין חסרים כל אותן התלמידים).

^{יב} כך גם מבואר בדברי הרמח"ל (דע"ת סי' קמב-קמו) שכותב שה"אלפיים שנות תוהו" התקיים בפרט בגלות מצרים. והגם שגלות מצרים היה אחרי כלות האלפיים כתב הגר"ח"פ שם בעיונים עפ"ד הרמח"ל בכללים ראשונים (סי' כג) שכותב שאלפיים שנות תוהו הוא כשאין בעולם אפילו תורה ובני אדם היו שקועים בחמריות ולא היו ישראל אומה נבדלת כו'. והוסיף "כי האבות התחילו לתקן לשעתם ולא נשלם הענין כי אם במתן תורה". ולכן גלות מצרים עדיין שייכת לתקופת התוהו עכ"ד. ועדיין הדברים טעונים ביאור אם התקופה שמוגדרת "תוהו" מסתיים בכלות האלפיים או רק במ"ת. ולפי"ד בפנים ה"תוהו" מסתיים באלפיים ו"בוהו" רק במ"ת. ודברי הרמח"ל והגר"ח"פ נתבארו במאמרים לבין המצרים מאמר "שנות תוהו בגלות".

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים
"אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז ואילך עד מתן תורה היה
"בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם העולם היה פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר
לתוהו ובוהו!)

ומבואר שהגם שמחד גיסא היו חמשת תנאים ומאידיך היה את ר' עקיבא, אעפ"כ
אלמלי השידוך ביניהם שהיה ר"ע מלמד תורה נחשב שהעולם שמם. וזה טעון ביאור.

לא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה

(ב) ומה שנראה לבאר בזה. ע"פ מה שנתבאר במאמרים לספיה"ע מאמר "והיה העולם
שמם" מה שאמר בן עזאי (יבמות סב, ב) מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם
שיתקיים על ידי אחרים ולכן לא עסק בפריה ורביה. ופסקוה הרמב"ם (פט"ו מהל' אישות
ה"ג) והשו"ע (אה"ע א, ד).

והדבר מרפסן איגרא, מאחר שציותה התורה "פרו ורבו" איזה היתר יש לאדם לסלק
את עצמו מחיוב זה מחמת שחפץ ללמוד, וכי בשאר המצות ג"כ יוכל האדם לומר
שחשקה נפשו בתורה ולכן לא יטול לולב ולא יתקע בשופר.

ונתבאר שם ע"פ נוסח התפילה המפורסם של השל"ה לערב ר"ח סיון, שנאמר שם: "ועל
קיום העולם ועל קיום התורה בא לנו ממך ה' אלהינו שני צוויים. כתבת בתורתך
(בראשית ט, א-ז) "פרו ורבו". וכתבת בתורתך (דברים יא, יט) "ולמדתם אותם את
בניכם". והכוונה בשתייהן אחת - כי לא לתוהו בראה כי אם לשבת, ולכבודך בראת יצרת
אף עשית, כדי שנהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי כל עמך בית ישראל יודעי שמך ולומדי
תורתך לשמה".

ומבואר שהעולם בלא לימוד התורה נחשב "תוהו". ואי"ז חידוש של השל"ה שהרי זה
מפורש בסוגית הגמ' בע"ז (ט, א) שהובא לעיל שאלפיים שנים הראשונים של העולם היו
"תוהו" כיון שהיו בלא תורה. ועוד אמרו חז"ל (ע"ז ג, א) שהתנה הקב"ה עם מעשה
בראשית ואמר, אם ישראל מקבלין את תורתי מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו
ובוהו.

וכדי שהעולם לא יהיה "תוהו" ציוה הקב"ה ב' צוויים, (א) פרו ורבו (ב) לימוד התורה.
ושני הדברים שורש אחד להם שלא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה.

והנה יעוי' בשל"ה (שער האותיות אות ד ערך 'דרך ארץ') שכתב, זה לשונו: עיקר ויסוד
גדול גידול בנים. התורה אמרה "ולמדתם אתם את בניכם", כי זהו תכלית של פריה
ורביה להיות לו בנים ובני בנים עד עולם עוסקים בתורה ובמצוות.^י

^י וכ"כ הרבינו בחיי (בראשית א, כח) וז"ל, "ברכה שניה היא מצות פריה ורביה, והוא שאמר "ויאמר להם אלהים
פרו ורבו", והזכיר בו שם אלהים כי בזה ישתתף אדם לאלהים, וכענין שכתוב "קניתי איש את ה'", ודרשו רז"ל ג'
שותפין יש באדם, הקב"ה ואביו ואמו. וטעם המצוה הוא שתהיה ההולדה הכנה לקבל הנפש השכלית, כדי להכיר
בוראו ולעבוד עבודתו, שאם לא כן מותר האדם מן הבהמה אין, וכן אמר הנביא (יחזקאל כג, לז) "וגם את בניהם
אשר ילדו לי", כלומר לשמי, וביארו בו כי ישראל הם נולדים לשמו, וזאת היא הכונה בהם, לא ככוונת הרשעים
שהוא כדי ליישב העולם ולאכול ולשתות כבהמות, אלא שתהיה הכונה לשמו בלבד, והוא שיכוין בתולדתו אל
הכונה לקבל הנפש השכלית ולהמשכת רה"ק כענין הקרבנות הגופיים שהיתה הכונה להשאר שכינה ולהמשכת
רוה"ק".

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים
"אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז ואילך עד מתן תורה היה
"בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם העולם היה פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר
לתוהו ובוהו!)

ומבואר שעיקר התכלית של "פרו ורבו" הוא לגדל בנים ובנות לתורה ולמצות (ועי'
היטב במשנ"ב תקעד, יב). והדברים מאירים עפ"ד השל"ה הנ"ל שכדי שהעולם לא יהיה
"תוהו" צוה הקב"ה פרו ורבו ומצות לימוד התורה, ולפיכך ודאי שעיקר הענין של פרו
ורבו שבא למטרה כדי שלא יהיה העולם תוהו הוא על ידי שהאב מגדלם לתורה ולמצות
שזהו השלימות היפך של "תוהו" ואכ"מ.י

ועפ"ז מובן מה שאמר בן עזאי "חשקה נפשי בתורה אפשר לעולם שיתקיים על ידי
אחרים" – מאחר שראה בעצמו שיכול לקיים תועלת מרובה של "לשבת יצרה ולא
לתוהו" על ידי לימוד התורה שלוטי, ולכן פטר את עצמו לקיים לשבת יצרה על ידי פרו
ורבו (ראה מש"כ בבן יהוידע (עירובין סג, ב) בשם האריז"ל, שע"י עסק התורה נשעה
פ"ר בנשמות).^{טז}

ומעתה נראה דכמו שחזינן שבכדי שלא יהיה העולם תוהו צייתה תורה "פרו ורבו"
שיהיה המשכיות בעולם, גם בלימוד התורה הדרך היחידה שלא יחשב העולם תוהו הוא
רק בלימוד התורה שיש בו המשכיות.

וכך מדוקדק ממה שהביא השל"ה את הפסוק "ולמדתם אותם את בניכם" ולא הביא
את הפסוק שנאמר "והגית בו יומם ולילה" וכדו'. כי רק על ידי לימוד התורה שיש בו
המשכיות אין העולם תוהו.

ועל כן אלפים שנים הראשונים היה נחשב העולם "תוהו" (כנגד "לא לתוהו בראה"
וכדברי השל"ה) ורק אצל אברהם אבינו שעליו נאמר (בראשית יח, יט) "כי ידעתיו למען

^{טז} ויש לצרף בזה מש"כ המהר"ל (דרך חיים עמ"ס אבות פ"א מ"ב) וז"ל, "כי על ידי התורה אין האדם בעצמו בריאה
של תוהו". וע"ע מש"כ בגור אריה (בראשית ד, כד ד"ה והקשה) וז"ל, ואי לאו תירוץ התוספות היה נראה, דתלמודא
דריש מדכתיב גבי פריה ורביה "לא תוהו בראה וגו'", וזה לא יתכן בבני נח שנאמר עליהם "כל הגוים כאין נגדו אפס
ותוהו נחשבו לו". ומ"מ קודם מתן תורה בודאי נצטוו בני נח על פריה ורביה, כדכתיב "פרו ורבו" ב' פעמים, חדא
למצוה וחד לברכה עכ"ד. ומבואר מינה, דכאשר בני נח מיאנו בתורה, חל עליהם שם תוהו שמפקיע אותם ממצות
פרו ורבו.

^{טז} ולפי מה שיבואר בסמוך דרק תורה שיש בה המשכיות גורם שאין העולם תוהו, צ"ל דגם בן עזאי היה בתורתו
המשכיות לתלמידיו. וראה בשו"ת מהרי"ק (החדשות סימן יב) שכתב דמה שהוזכר בכמה מקומות בתלמוד שאמרו
"הריני כבן עזאי בשוקי טבריא", מפני שבן עזאי היה מוכן תמיד להשיב לשואלים שכל עסקיו לא היו אלא בדברי
תורה, כדאיתא בגמ' בסוטה (מט, א) משמת בן עזאי בטלו השקדנים, ופרש"י ז"ל "שוקדים על דלתות בית המדרש
לילה ויום כדאמרינן ביבמות מה אעשה שנפשי חשקה בתורה". הרי לך שמשבחו בשקידת בית המדרש יותר מכל
שאר החכמים. וכן משמע הלשון ד"בשוקי טבריא" דמשמע שהיה שם מצוי תמיד להשיב לשואלים עכ"ד.

^{טז} יש להוסיף בזה את דברי המהרש"א בשבת (לא, א) שכתב לבאר מה שאמרו שם שבשעה שמכניסין את האדם
לדין שואלין אותו אם "עסקת בפריה ורביה". ודקדק שלא אמרו האם "קיימת" פריה ורביה אלא האם "עסקת"
דהיינו להשיא יתום ויתומה עכ"ד. וכנראה עומק דבריו הוא שהרי בלא"ה אין ביד האדם היכולת לקיים מצוה זו
ומה שמוטל עליו הוא רק ההשתדלות לקיום העולם, ולפיכך יוצא בזה האדם את ידי חובת תוכן המצוה גם בזה
שהוא משיא יתום ויתומה. וא"כ אחרי דמבואר מדברי השל"ה דגם לימוד התורה הוי עוד אפשרות לקיום העולם
א"כ גם בזה אפשר לצאת את ידי חובת תוכן המצוה.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים
"אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז ואילך עד מתן תורה היה
"בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם העולם היה פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר
לתוהו ובוהו!)

אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" – שיש בו
המשכיות מאז לא היה העולם נחשב לתוהו (ועי' היטב בכס"מ פ"א מהל' ע"ז ה"ג).

ולכן גם אצל אברהם אבינו לא התחילה תקופת אלפיים שנות תורה רק כשהיה בן נ"ב
שאו נאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן" ופרש"י דהיינו דשעבידו לאורייתא. ומפורש שרק
מעט שהתחיל ההמשכיות אז נגמר תקופת התוהו של העולם, דכל זמן שהאדם לומד
לעצמו ואינו דואג לקיום העולם אכתי העולם תוהו, ורק אם דואג להמשכיות העולם
מתקיים בזה "לשבת יצרה".

וכך מבואר להדיא ברמב"ן (בראשית ב, ג). שם כותב הרמב"ן לבאר שששת ימי
בראשית הם כנגד ששת אלפי שנות קיום העולם, וזהו שאמרו (ב"ר יט, ח) שיומו של
הקב"ה הוא אלף שנים. ולכן בשני הימים הראשונים היה כל העולם כולו מים ולא נשלם
בהם דבר – וזה רמז לשני אלפים הראשונים שהיה העולם תוהו.

וביום השלישי נראית היבשה והצמיחה ועשתה פירות – וזה כנגד האלף השלישי
המתחיל בהיות אברהם אבינו בן מ"ח שנה שאז החל לקרוא בשם ה' וצמח צמח צדיק כי
משך רבים לדעת את ה' וציוה את ביתו ואת בניו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה
ומשפט כו'. ואז נתקיימו כל המצוות שהם פירות העולם עכ"ד.

ומבואר שמהותו של אברהם אבינו הוא שעל ידו הצמיחה היבשה ועשתה פירות. ורק
ע"ז נפקע העולם מהיות "תוהו".

ולכן גם אצל "רבותינו שבדרום" עד שלא בא אליהם ר' עקיבא ושנאה להם, הגם שהיו
גדולי עולם בעולם מ"מ מכיון שאין כאן המשכיות לפיכך היה העולם שמם (זהו
"תוהו"י), ורק אחרי שנאה להם ואז היה שורש להמשכיות לקיום העולם אז לא היה
העולם שמם.

¹² כע"ז כותב המבי"ט (בית אלוקים שער היסודות פרק לב): "כי מאברהם אבינו ע"ה שהיה ראשון לאבות ולא נפסק
מזרעו אחריו צדיק בן צדיק, נחשב קבלת התורה".

¹³ יש לציין בזה (עי' בתורה תמימה בראשית פי"ב הע' י) שודאי אין הכונה ל"תוהו" ממש שהרי "והארץ היתה תוהו
ובוהו" רק בתחילת ששת ימי בראשית ולא אח"ז. אלא הכונה לשנות "תוהו" רוחניים כי לעומת שני אלפים השניים
שבהם מתחלת תקופת התורה הזמן הקודם לו נחשב ל"תוהו" (זהו מש"כ מוהר"ח "וקראום רז"ל שני אלפים
תוהו"). אך מש"כ מוהר"ח שבלא תורה יחזור העולם ל"תוהו ובוהו" הכונה למצב של "והארץ היתה תוהו ובוהו"
(וע"ע ברוח חיים פ"ו מש"כ בזה), וכ"ו דורות שהיה "תוהו ובוהו" רוחני הקב"ה זן בחסדו ומעת מתן תורה קיום
העולם הגשמי (שלא יחזור לתוהו ובוהו גשמי) תלוי בתורה. (ובבעל הטורים כותב ש"והארץ היתה תוהו ובוהו" הוא
בגימט' "אלפים שנה בלי תורה". ולפי מה שיבואר בפנים היינו "תוהו ובוהו" אבל "בוהו" לבד נגמר רק במ"ת).

וההגדרה של "אלפיים שנות תוהו" מבואר ברמח"ל (דע"ת סי' קמב) שזה מצד שהקב"ה התרחק ונסתר לגמרי
מהעולם ונראה כאילו ח"ו עזב את הארץ שאינו רואה ושומע מעשי בני האדם. ואזי נקרא שאין מדת המשפט
פועלת בעולם כלל אלא היא רק ראויה להיות כו' לדעת מה לעשות להם להביאם אל תיקון שלם, אמנם אינו אלא
מחשב [את מהלך העולם] ולא עושה משפט בפועל ומניח את העולם בתוהו ובוהו.

¹⁴ ראה במצודת ציון (ישעיה מה, יח) שכתב ש"תוהו" הוא שממון. וע"ע ברש"י בראשית (א, ב) עה"פ "והארץ היתה
תוהו ובוהו" שכתב: תהו לשון תמה ושממון שאדם תוהו ומשתומם על בהו שבה.

¹⁵ כמש"כ בכתבי האריז"ל שר' עקיבא היה שורש תורה שבע"פ, ראה במאמר "הילולא דבר יוחאי".

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים
"אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז ואילך עד מתן תורה היה
"בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם העולם היה פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר
לתוהו ובוהו!)

תוהו ובוהו

ג) ועפ"ז נראה להציע שיש "תוהו" ויש "בוהו". והן אמת שה"תוהו" הסתיים בתקופת
אברהם אבינו אבל ה"בוהו" הסתיים רק בעת מתן תורה.

וכך מדוקדק שבגמ' בע"ז מוזכר "תוהו", ואילו כלפי הנהגת "אם לא בריתי" שאם
ישראל אינם מקבלים את התורה מוזכר "תוהו ובוהו". ומוהר"ח ז"ל כתב שעד עת מתן
תורה היה העולם "רופף ורותת" שזהו גדר של "בוהו" וכדלהלן.

ראה במפרשי התורה (רבינו בחיי וריקאנטי) שביארו ש"תוהו" הוא דבר שאין ניכר בו
לא ממש ולא צורה. ו"בוהו" מלביש את התוהו והוא הצורה הנלבשת לחומר, והיא מלה
מורכבת "בו הוא" כלומר דבר שיש בו צורה. וביארו שזהו מה שאמר הכתוב (ישעיה לד,
יא) "ונטה עליה קו תהו ואבני בהו", ייחס את הקו לתוהו שהוא החומר שאין בו ממש,
לפי שהקו הוא שיראה האומן מחשבת הבנין שהוא מקוה לעשות (תוכניות ושרטוטים
גרידא), ואת האבנים יחס לבוהו שהוא הצורה לפי שהאבנים הם צורת הבנין (החומר
גלם שממנו בונים את הבנין ואם מניחים כל אבן במקומו גם קודם שגמרו לחברם כדבעי
אי"ז תוהו אך זה בוהו).

והרי לעיל נתבאר שהטעם שתקופת ה"תוהו" הסתיים אצל אברהם אבינו הוא משום
שאברהם אבינו הצמיח המשכיות בתורה והצמיח בזה שורשים, אולם בפועל לא צמחו
הנטיעות עד עת מתן תורה וכמש"כ הרמב"ן (שם) שבעת שקבלו את התורה בסיני אז
נתקיימו כל המצוות שהם פירות העולם. נורק אז הגיעו לכלל הכרה שהתורה היא חיינו
וראה במאמר "הכל מודים בעצרת" שלהנהגת "אם לא בריתי" שלא יחזור העולם לתוהו
ובוהו מעכב תורה שיש בה הכרה זו ע"ש].

וא"כ נמצא שקודם אברהם אבינו היה העולם "תוהו" בגדר קו (שרטוטים ותוכניות)
גרידא. ומה שאברהם אבינו השריש שורשים בעולם הרי זה כמו אחד שהביא את
האבנים ואת החומר לעולם ועי"ז הוציא את העולם מידי ה"תוהו". אך מאחר ששורש
בפנ"ע בלא נטיעות לא מועיל, על כן אברהם אבינו רק סילק את ה"תוהו" אבל עדיין
העולם היה בגדר "בוהו" (כמו אבנים שכל זמן שהבנין בפועל אינו מחובר הוא "תוהו"),
ולפיכך רק בעת מתן תורה שנהיה ממשות בעצם ונבנה הבית ביום ההוא (ל' הרמב"ן)
התבטל גם ה"בוהו".^{כא}

^{כא} ומעין איזה דוגמא לזה בספר 'מעלות התורה' לרבי אברהם החסיד, שם הביא בהקדמה בשם אחיו הגר"א, דמה
שנחלקו הראשונים במנין תרי"ג המצוות אין מהצורך לדעת זאת (ולכן לא מצינו שהגר"א הביע דעתו בנידון זה).
שהרי באמת ישנם הרבה מצוות שלא מנאום ספרי המצוות והן הן גופי תורה, וביאר שתרי"ג המצוות אינם אלא
שורשים אבל הם מתפרשים לענפים הרבה, ובאמת דבר זה נעלם מאתנו איזה מהם שרשים ואיזה מהם ענפים ואין
מהצורך לדעת זאת כי בכל מצוה וכל דיבור של התורה נכלל כל התורה כו' ע"ש. ומבואר מדבריו ששורש בלא
הענפים שיוצאים ממנו אינו שוה בפנ"ע כלום ולכן אין מהצורך לדעת מהו מנין המצוות.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים
"אלפיים שנות תוהו" – עד אברהם אבינו היה "תוהו" ומאז ואילך עד מתן תורה היה
"בוהו" (במשנת 'נפש החיים' שאם העולם היה פנוי רגע בלי עסק התורה היה חוזר
לתוהו ובוהו!)

ונראה דזה גם כונת מוהר"ח ז"ל בעצמו שכתב שקודם מתן תורה היו העולמות
"רופפים ורותתים", וצ"ב מהו עומק ההגדרה בזה שהעולם היה רופף. ולמבואר א"ש
היטב שעד עת מתן תורה היה העולם "בוהו" שכאמור הוא מצב שהחומר גלם והצורה
קיים רק שאינו מחובר לגמרי והוא רופף.

נמצא שעד אברהם אבינו הגם שהיה תורה בעולם כיון שלא היה בזה המשכיות לכך
היה העולם מוגדר שממה ("תוהו"). וכן עד שבא ר"ע ושנאה להם "היה העולם שמם"
כיון שלא היתה תורה שיש בה המשכיות.

ורק בעת "הנפש אשר עשו בחרן" – תם תקופת ה"תוהו" אבל עדיין עד עת מתן תורה
היה העולם בגדר "בוהו" רופף ורותת.

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נור אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

"כח התורה" | התורה מחיה מתים * התורה מגלה סודותיה

* התורה מרפאה את הגוף

עם הגיענו ליום הגדול של מתן תורה, עלינו להתבונן בגודל ועוצם המתנה הזו שקיבלנו ביום זה. ונפתח עם כמה שאלות:

א) בפסחים (סח.) אמר רבי אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, [היינו אפילו לר"א דפליג אדר' יהושע וס"ל שבכל יו"ט או כולו לה' או כולו לכם, בעצרת מודה דבעינן נמי לכם]. מאי טעמא יום שניתנה בו תורה הוא. ופירש"י, שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו. וידועה הקושיה, [וכן הקשה הבית הלוי], מדוע יש ענין של "לכם" דוקא בחג זה יותר משאר כל יו"ט, הרי לכאורה איפכא מסתברא, יום שקיבלנו מתנה רוחנית היה מתאים שנחגוג אותו רק בדברים רוחניים, ולא בעניינים גשמיים.

ב) בשבת (ק"ח:) ואמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן. יש להבין מה צורך וסיבה יש לעשות יו"ט לכל החכמים בשעה שאיזה תלמיד יחיד מסיים מסכת?

ג) הגמ' בתענית (לא.) וכן בב"ב (קכא:) מבארת באחד הטעמים מדוע לא היה לישראל יום טוב כט"ו באב, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יום שפסקו מלכרות עצים למערכה. ובביאור השמחה שהיה בכך, ביאר הרבינו גרשום בב"ב שם [בשולי הדף], וזה לשונו: ולפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלים בתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יו"ט, שמיכן ואילך היו עוסקים בתורה. עכ"ל. נשאלת השאלה, על כמה יהודים מדובר שנחסך מהם הביטול תורה מאז שפסקו לכרות העצים, הרי מדובר על בודדים ממש. וא"כ צריך ביאור מהי השמחה הגדולה שהיה בזה לכלל ישראל כולו?

ד) אמרו חז"ל (מגילה טז:): 'גדול תלמוד תורה יותר מהצללת נפשות', והיינו, שאפילו אם אדם הציל נפש, שע"ז אמרו חז"ל (סנהדרין לז.) שכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא, ואילו חבירו עסק באותה שעה בתורה, שכרו של העוסק בתורה גדול יותר. ולכאורה יש להבין מה טעם הדבר, הרי סוף סוף חבירו הציל נפש.

*

וביישוב כל השאלות יש להקדים מהו הכח העצום שיש בתוה"ק, שבכוחה להחיות מתים, לרפא חולים, ולהעצים את נפש האדם, וכדלהלן:

התורה החייתה את ישראל

בשבת (פח:) ואמר רבי יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר נפשי יצאה בדברו, ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם, שנאמר (תהילים סח, י) גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה.

אולם בזוה"ק (פד:) מבואר דמה שהחיה את ישראל לא היה טל של תחיה, אלא התוה"ק בעצמה, וכך הוא לשון הזוה"ק: אמר רבי יהודה אמר רבי חייא אמר רבי יוסי, כד שמעו מלה דקודשא בריך הוא, פרכת נשמתיהו, וסלקת נשמתיהו דישראל עד כורסי יקרא דיליה, לאתדבקא תמן, אמרת אורייתא קמיה דקודשא בריך הוא, וכי למגנא הוינא מתרי אלפי שנין עד לא אתברי עלמא, למגנא כתיב בה (ויקרא יז, י) ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם, (ויקרא כד, טו) ואל בני ישראל תדבר לאמר, (שם כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים, אן אינון בני ישראל, בה שעתא אהדרת אורייתא נשמתיהו דישראל כל חד וחד לאתריה, אורייתא אתקיפת ואחידת בהו בנשמתיהו לאהדרא להו לישראל, הדא הוא דכתיב (תהלים יט, ח) תורת ה' תמימה משיבת נפש, משיבת נפש ממש. ע"כ.

ומבואר בדברי הזוה"ק דבר נורא, שכאשר פרכה נשמתן של ישראל, באה התוה"ק בטענה כביכול שכל התכלית של התוה"ק זה רק ע"י ישראל, ולכן היה לתוה"ק עצמה כח להחזיר את נשמותיהן של ישראל, וזהו שכתוב 'משיבת נפש' ממש. ונשאלת השאלה, וכי לא היה אפשר שהקב"ה בעצמו ישיב להם את נשמותיהם ומדוע הוצרכה התוה"ק להשיב להם את נשמותיהן. והביאור פשוט, שזה כדי להורות לנו וללמד אותנו, כי כל עצם קיומינו הוא אך ורק ע"י התורה ובזכות התורה, וללא התורה לא היה לנו כלל זכות קיום.

כח התורה להחיות מתים

ואכן מצאנו שבכח התורה להחיות מתים אף בכל הדורות, וכמבואר בספר 'רוח חיים' ע"מ אבות (פ"א מ"א) להגר"ח מוולאז'ין זצ"ל זי"ע, וז"ל: וסופר מאדונינו דוד הגאון בעל הט"ז שאשה אחת צעקה אליו, אהה אדוני, והנה בני נחלש למות, ויאמר לה התחת אלקים אני, ותאמר אל התורה שבאדוני אני צועקת, כי קוב"ה ואורייתא חד הוא. ויאמר לה זאת אעשה לך הדברי תורה שאני עוסק כעת עם תלמידי אני נותן במתנה להילד, אולי בזכותו יחיה, "כי בדבר הזה תאריכו ימים" (דברים לב-מז) כתיב, ובאותה שעה חלצתו חמה. הרי שבכל עסק מהתורה בכח דבקתו זכותו להחיות מתים עכ"ל.

~ ידוע המעשה מהרע"א שביקשו ממנו שיתפלל על חולה ואח"כ כתב לבנו רבי שלמה (אגרות סופרים עמ' 74) 'התפללתי ולא נעניתי אולי יש טעות בשם'. ואכן בירר רבי שלמה שחל טעות בשם. והיינו כי לא היה ספק אצל הגרע"א שלא יענה.

~ מעשה שסיפר הג"ר שלמה לידר מגדולי המקובלים, שהאר"י רצה שהמהרש"ל יצטרף עמו ללחום על ענין מסויים וכו'.... עד שהראה המהרש"ל לתלמידי האר"י שגם בתורת הנגלה אפשר לעשות גדולות, ואמר שיביאו לו עיוור מלידה ואמר שבזכות שעמלתי על תוס' הזה יפקחו עיניו ומיד נפקחו עיניו. נויש לציין דסומא חשוב כמת (נדרים סד:), א"כ הוי נמי כתחיית המתים].

~ רבי מאיר אריק זצ"ל סיפר אודות רבי שלמה קלוגר-ה"חכמת שלמה" שנודע במלחמתו החזקה נגד המשכילים, וכאשר הללו החליטו שישאו את הנפטר בעגלה, הוציא הגר"ש איסור על כך והורה להמשיך במנהג הקדום לשאת את המת בידים, וכל נפטר שיובל בעגלה אסור להביאו לקבר ישראל. כששמעו על כך המשכילים הגישו משפט נגד הגר"ש, והשופט קבע בצו ביניים להוביל בעגלה, באו ראשי הקהל בבהלה לשאלו איך לנהוג כשיהיה נפטר, ענה להם: אני מבטיח שעד שהשופט לא יוציא היתר חוקי לשאת את הנפטר כמקדם, לא ימות אף אחד מהקהל בברוד! שלשה חודשים עברו עד שנתן השופט היתר חוקי, אך בכל אותה תקופה לא היה אפילו נפל אחד... בעת המשפט ביקש השופט מהגר"ש הוכחה מהכתובים שיש לשאת את המת דוקא בידים, והשיבו מהפסוק בפ' ויחי "וישאו את יעקב אביהם".

~ על מרנא בעל ה'חוות דעת' זצ"ל מסופר שפעם בדרכו באחד הכפרים, נתאר שם אצל אחד מבני הכפר שלא הכירו, אבל ראה ושמע שכל הלילה כמעט לא פסק האורח מגירסא ומתפילה והבין שאיש צדיק הוא. בבוקר כאשר עמד ה'חוות דעת' לנסוע, הפיל הכפרי לפניו את תחנוניו כי יושיע את בנו החולה. השיבו החו"ד שאינו צדיק ואינו פועל ישועות, אלא בזכות כמה דפים גמרא שלמד בלילה מברך הוא את החולה ברכת הדיוט שיהיו לו דפי הגמרא הללו למעוז ולמחסה ממחלתו, ונסע לדרכו. לחולה הוטב וכעבור כמה ימים נרפא וקם מחליו.

~ מעשה היה בעיר קראקא בו כיהן הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע (בנו של מרן החתם סופר זי"ע) כרבה של העיר. פעם באישון לילה חלה אחד מילדי העיר באסכרה, והגיע למצב סכנה. אבי הילד יצא מביתו כדי לתור אחר מי שיהיה בידו לעזור. הרחובות היו ריקים וחשוכים, אולם מבית הרב בקע עדיין אור. החליט האב לעלות לביתו שיעתיר עבור בנו. כאשר שמע הרב את המצב, הסיר את צעיפו והורה להניחו על צוואר הילד. אך התנה עם האב שני תנאים. א', להשיב אליו את הצעיף מיד עם שחר. ב', לשמור את הענין בסוד מוחלט. האב עשה כפי שנצטווה, עטף בצעיפו של הרב את צוואר הילד, ובו במקום החל הילד לנשום לרווחה. עם שחר החזיר את הצעיף לרב והודה לו בדמעות על הצלת ילדו. נענה הרב ואמר אני לא עשיתי מאומה, אבל הצעיף הזה ספוג זיעה של עמל התורה, וזכות זו עמדה לילד. לאחר מכן ביקש האב לדעת מה פשרם של שני התנאים שהציב הרב, וענהו, את הצעיף ביקשתי משום שאין לי אחר... ובנוסף ביקשתי שישאר הדבר בסוד, משום שכל שעות היום טורדים מנוחתי בעניני העיר, וכדי ללמוד עלי לקצר בשעות השינה שלי, אך אם ידעו אנשי העיר שאף בשעות אלו אני ער, יטרידוני גם בשעות הלילה ולא אוכל ללמוד, ומהיכן יהיה לך צעיף לסגולה?

~ ושמעתי מעשה נורא שסיפר הגה"צ רבי משה טיקוצינסקי זצ"ל מנהלה הרוחני של ישיבת סלבודקא בב"ב, שכאשר אמו ע"ה שכבה על ערש דוי, היה אביו לא מש ממיטתה, מלבד השעה שהלך לשיבה למסור שיעור. והנה כשמצבה היה אנוש, ראתה שהגיעה השעה שבכל יום הוא הולך, והפעם אינו הולך, לשאלתה מדוע הוא אינו הולך לשיבה, לא ענה לה, אז אמרה, אני מבינה כי אתה חושש שאני אמות, אני אומרת לך שעד שתחזור מהשיעור אני לא אמות. וכך היה, כשחזר מהשיבה היא פתחה את עיניה, ושוב עצמה ונפחה נשמתה. סיים ואמר רבי משה, שהתחדש לו בזה שגם אשה המסייעת לעמל התורה גם לה יש יכולת שליטה אפילו על מלאך המות... עד כדי כך גדול כח התורה...

התורה מעצימה את הרוחניות שבאדם

הגמ' במס' סנהדרין (צ"ט:) אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא שנאמר (משלי טז, כו) נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו, הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר. פירש"י תורה עומלת לו, שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה, וכל כך למה, מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה. עכ"ל. ומבואר בדברי רש"י שהתורה עצמה היא זו שדואגת שיימסרו טעמי תורה למי שעמל עליה. והיינו שלא רק שהיא דאגה במתן תורה להחיות את ישראל, אלא גם דואגת שימסרו להם טעמיה וסודותיה.

התורה מרפאה הגוף

ועוד זאת מצאנו בעירובין (נד.). שהתורה דואגת גם לגוף הגשמי של האדם, דאיתא שם, חש בראשו יעסוק בתורה, שנאמר (משלי א, ט) כי לוית חן הם לראשך, חש בגרונו יעסוק בתורה שנאמר וענקים לגרגרתיך, חש במעיו יעסוק בתורה שנאמר רפאות תהי לשרך, חש בעצמותיו יעסוק בתורה שנאמר ושקוי לעצמותיך, חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר ולכל בשרו מרפא.

כל המומין נתרפאו במתן תורה

ועל פי הנ"ל נוכל לבאר היטב מה שאמרו חז"ל (מד"ר שה"ש ד' ו', ועיין ר"ן נדרים ז:): שכל בעלי המומין נתרפאו בשעת מ"ת. ובפשטות טעם הדבר כמו שביארו בספה"ק שמאחר וישראל ואורייתא חד הוא הרי ש כמו שהתורה היא תמימה כך גם גוף הישראלי היה צריך להיות תמים בשלימות בכדי לקבל כל התורה בשלימות, כי כידוע מה דאיתא בזוה"ק דרמ"ח מ"ע מכוונים כנגד רמ"ח האיברים, ואילו השס"ה ל"ת מכוונים כנגד השס"ה גידים. וע"כ ממילא צריך להיות כל איבריו שלמים ומתוקנים. אולם עדיין יש לבאר כיצד התרחש הפלא הזה שבשעת מ"ת נתרפאו כל הבעלי מומין.

אולם להנ"ל דנתבאר שבכח התוה"ק לרפא כל הגוף של האדם, והרי עיקר סגולת התורה הוא העמל, וכמו שביאר הט"ז (באו"ח סי' מ"ו ס"ק א') שזהו גם כוונת הברכה 'לעסוק' בדברי תורה, היינו בעמל ויגיעה כמו עסק. וממילא גם מה דאיתא בעירובין הנ"ל החש בכל גופו יעסוק בתורה היינו ע"י עמל התורה. ומעתה מובן, כי הלא בשעת מ"ת

גופא לא היה לך עסק התורה גדול מזה, [עד שפרחה נשמתן], וא"כ לא פלא שאכן נתרפאו כל המומיין, והיינו נמי מכח התורה גופא.

ומעתה יבואר יותר מה שהבאנו לעיל מדברי הזוה"ק שהתורה החזירה את נשמותיהן של ישראל במתן תורה, דזהו נמי מחמת גדר 'עמל התורה' שהיה אצלם בשעת מ"ת גופא, ובשעת היגיעה בתורה, הרי שהתורה יכולה אפילו להחיות כל הגוף כפי שהיא יכולה לרפאותו וכנתבאר.

יישוב השאלות

ומעתה שנתבאר דסגולת התורה היא כה עצומה עד שיתכן שאפילו שעה אחת של יגיעת התורה בכוחה כבר להחיות מתים ולרפא חולים וכו', מובן מאוד מה שאמרו חז"ל (מגילה טז): 'גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות', ושאלנו מה טעם הדבר, הרי סוף סוף חבירו הציל נפש.

ואולם לפי הנ"ל מבואר, שע"י עסק התורה ניתן לפעול יותר מהצלת הגוף גרידא, כי בסגולת התורה זוכים הן לחיים גשמיים והן לחיים רוחניים ונצחיים, אבל גם הצלת הגוף ממות, וממילא נמצא שכל מה שחבירו הצליח וזכה להציל את הנפש, לא היה זה אלא מכח אותה תורה של העוסק בה, ולכן שכרו גדול יותר.

וכמו המעשה שהביא בספר "אהל משה" (על עניני ביהמ"ק) מה שמסופר על הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שפעם אחת בא אחד לבית המדרש שבו היה רבי משה זצ"ל עסוק בלימודו, ואמר הנ"ל להרב: "רבי עכשיו קרתה תאונת דרכים בבחור בגיל י"ד או ט"ו שנדרס על ידי רכב וכנראה שזקוק לרחמים גדולים, ואולי עלינו לומר כמה פרקי תהלים בהיכל הישיבה בשביל הבחור האומלל?... השיב לו מרן זצ"ל: לא, אנחנו לא מפסיקים מלימודנו לדבר זה, כי הלא הנדרס הוא "גוי". שמע האיש והשיב להרב "והלא היה לו בידו כיפה [יארמולקע] וע"כ שאינו גוי! השיב לו הרב: תשמע מה שאני אומר לך, הוא גוי, ואין עלינו לבטל מלימודינו לדבר זה. לסוף התברר, שאכן היה התאונה בילד גוי, שגנב כיפה מילד ישראל ורץ עם הכיפה לרחוב מבלי להביט אם יש רכב החולף או לא, ונדרס. לתמיהת האיש, איך ידע הגר"מ דבר זה, וכי הופיע רוח הקודש בבי מדרשא? ענה לו הגר"מ כי זה כ"כ פשוט! הלא באותו עת הייתי עסוק בסוגיא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וידעתי כי מפאת העמלות בתורה שהייתי עמל אז, היה מן המוכרח שהתורה תגן ותציל על בני עמינו בסביבות בית המדרש, ולא יתכן שהתורה לא תגן עלינו באותו עת, לכן הייתי בטוח שהוא גוי ולא בן ישראל ח"ו, ומשום כך קבעתי שאין מבטלין ת"ת דרבים.

וכן מיושב מה ששאלנו מדוע ביו"ט של שבועות כולם מודים שצריך גם 'לכם' לשמח את הגוף, כדי להורות שבכח התורה שקיבלנו ביום זה, יש תועלת והטבה גם לגוף הגשמי.

וכן מיושב גם מדוע לכולם יש לשמוח כאשר יהודי מסיים מסכת, כי זה להורות, שע"י אותו לימוד תורה של היחיד, כולם קיבלו תועלת עצומה, כי כל דבר תורה אף של יחיד יש לזה השפעה של חיות לכל העולם.

וכן מיושבים דברי הרבינו גרשום בטעם היו"ט הגדול שהיה בט"ו באב עי"ז שכמה יהודים הרויחו עוד זמן ללימוד התורה"ק, כי עי"ז שנתרבה לימוד התורה, אף של יחידים, נתרבתה טובה וברכה לכל ישראל ולכל העולם כולו.

לתגובות: z5102244@gmail.com

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

טעם חדש למנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות | טעם המנהג ללמוד בשבועות תורה שבכתב

בגמ' מנחות (כט:): בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ירך, אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע, יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי, אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני. וכו'.

ויש להבין מה טענת משרע"ה, ומה השיב לו הקב"ה.

ועיין בפרש"י שכ': כתרים - כגון התגין דס"ת. מי מעכב על ירך - מה שכתבת שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים. ומבואר, שתפקידו של רבי עקיבא לדרוש ולחדש על הכתרים של האותיות שהמה התגין, וחידושים אלו שלא ניתן למשה לכתוב בתורה בפירוש, ניתן לר"ע לדרוש מהתגין.

וע"ז משה תמה, מדוע הקב"ה אינו כותב את כל התורה בתורה שבכתב, ואת מה שר"ע דורש מהתגין, שהקב"ה יכתוב בפירוש בתורה עצמה, ומדוע צריך גם לתורה שבע"פ שאינה כתובה.

וע"ז השיב לו הקב"ה: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. וכי רבי עקיבא הוא שורש תורה שבעל פה, וזה תפקידו המיוחד לו לדרוש את חלק התורה שבעל פה של התורה, וזה חלקו המיוחד של ר"ע ולא של משה. (עי' בצאן קדשים שם שפי' כן).

*

ומעתה נבין מש"כ הרמ"ע מפאנו (ע"מ חקו"ד ח"ה פי"א) וז"ל: כי כשם שנפש משה רבינו ע"ה היא ממחצב התורה שבכתב ונקראת תורת משה, כך נפש רבי עקיבא ממחצב התורה שבעל פה ונקראת על שמו לפי דעתנו, שהרי סתם משנה רבי מאיר סתם תוספתא רבי נחמיה וכו'. ע"כ. (ודורשי רשומות מצאו שתיבות: "רבי עקיבא" בגי' "משנה", בדקדוק). וזה הביאור בד' הגמ' סנהדרין (פו.): אמר ר' יוחנן, סתם מתני' ר' מאיר, סתם תוספתא ר' נחמיה, סתם ספרא ר' יהודה, סתם ספרי ר"ש, "וכולהו אליבא דרבי עקיבא". ועי' בפרש"י מגילה (ב.). ובשטמ"ק כתובות (מ.).

ומעתה נבין את טענתו של משה לקב"ה, דמשה בא לקב"ה ומוצאו שקושר כתרים לאותיות, כלומר דהאותיות זה מה שכתוב, אבל חוץ לאותיות זה מה שלא כתוב, זה רק רמז לתושבע"פ מה מקורה בתורה שבכתב, ומשה תמה מאוד מה צורך לחלק את התורה

שבכתב לתורה שבע"פ, בידו של הקב"ה לכתוב את כל התורה שתהיה בבחינת תורה שבכתב, "ומי מעכב על ירך". וע"ז אומר לו הקב"ה אדם יש שעתיד לדרוש וכו', כי הכתרים של האותיות זה חלק התורה שבע"פ שאינו כתוב, וזה שייך לבחינת ר"ע שהוא שורש תורה שבע"פ, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ, ועדיין לא הגיע הזמן של גילוי תורה שבע"פ עד שיבא ר"ע.

וזה הביאור בד' הילקו"ר [פ' וזאת הברכה]: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, נביא לא קם אבל חכם קם ומנו רבי עקיבא. ע"כ. והיינו מצד תורה שבע"פ, שבזה ר"ע גדול ממשה.

*

והנה מצאנו בחז"ל ב' כינויים לתורה: "יין", ו"חלב", חלב כינוי לתורה שבכתב, ויין כינוי לתורה שבע"פ, וכמ"ש בזוהר (ויחי דף רמ). עה"פ: חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב, דהא אורייתא, יין וחלב, תורה שבכתב, ותורה שבעל פה, כתיב (תהלים ק"ד) ויין ישמח לבב אנוש. ע"כ. וכן הוא בישעיה (נה): הוי כל צמא לכו למים, ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו, ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב. ופסוק זה נדרש על התורה, וכמ"ש בב"ק (פב). דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר: הוי כל צמא לכו למים. וא"כ נמצא שהמשל יין וחלב קאי על התורה. ותושבע"פ נמשלה עוד ליין שנאמר (משלי ט), לכו לחמו בלחמי ושתו מ"יין" מסכתי, ונמצא שלשון היין הוא מלשון מסכתות המשנה. ובזוה"ק ח"ג (עמ' רעא): דרשו: וינא דאורייתא דבעל פה.

ונמצא דהתורה שבכתב נמשלה לחלב, ותורה שבע"פ ליין. ויש לבאר את הדמיון בין תורה שבכתב לחלב, ובין תורה שבעל פה ליין.

וכד נתבונן, היין הוא צריך יגיעה גדולה להכנתו, לגדל הענבים לבצורם, לדוכם, ולהפריד את היין מהמשמרים, ולהמתין זמן רב עד שיצא יין מושלם, לא כן הוא החלב, שאין צריך להתיגע כלל בהכנתו, והרי הוא נוצר בשלמותו, והתינוק יונק ישירות משדי אימו, בלא טירחא ויגיעה כלל.

ומבואר, שהחילוק בין יין לחלב הוא בטירחא וביגיעה להכין את היין היין והחלב. וזהו הדמיון הברור בין יין - לתורה שבעל פה, ולבין חלב - לתורה שבכתב. דהנה בשביל להשיג את התורה שבע"פ, צריך יגיעה רבה ללומדה, אבל התורה שבכתב נמשל לחלב, שהתינוק יונק ישירות משדי אימו בלא יגיעה כלל, כך התורה שבכתב אינה צריכה יגיעה.

ובזה נבין היטב את ד' הגמ' בשבת (פח.): מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית והקשו התוס' דמדוע הוצרכו לכפיה והלא כבר אמרו מרצונם נעשה ונשמע. ותי' בתנחומא (נח סי' ג), דנעשה ונשמע זה היה על תורה שבכתב, שאין בה יגיעה, וקיבלוה מרצון. אבל מה שהקב"ה כפה עליהם הר כגיגית זה היה על תורה שבע"פ, שצריכה יגיעה רבה, ולכן הוצרכו לכפיה. ולמדנו, שעל התורה שבכתב, אמרו נעשה ונשמע

מרצון, אבל על התורה שבע"פ כפה עליהם הר כגיגית. אמנם כבר מבואר בגמ' שבת (פח.) דמ"מ בימי הפורים הדור קבלוה מרצון, דאמר רבא, אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשוורוש. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר. ונמצא דבחג הפורים חזרו לקבל תורה שבע"פ מרצון.

ולדרכנו נמצא, שכלל ישראל היה להם פעמיים מתן תורה, האחד בחג השבועות, והשני בחג הפורים. ולשיטת התנחומא נמצא, דבשבועות שאמרו נעשה ונשמע, זה על תורה שבכתב. אבל כשכפה עליהם הר כגיגית זה על תורה שבע"פ.

וכיון שחג השבועות על מתן תורה שבכתב, מובן מאוד מש"כ המקובלים (עי' שעה"כ דפ"ט.) שיש ללמוד בליל חג השבועות תורה שבכתב דווקא. וכ' החיד"א בס' לב דוד (פרק לא): שחכ"א שמע מהרב החסיד המקובל כמהר"ר חיים הכהן ז"ל תלמיד רבינו מהרח"ו ז"ל, כי אין נכון בליל שבועות ללמוד משניות בשום אופן וכו', אלא יתעסק ברזי אורייתא, ואי לאו בר הכי הוא ילמוד מדרש ולא משנה, והלומד משנה בליל זה טועה מדרך השכל. ע"ש. והיינו, דחג השבועות ענינו קבלת התורה שבכתב, לזה צריך לעסוק בו בתורה שבכתב.

ונמצא שבשבועות קיבלנו את התורה שבכתב, ולפיכך בחג השבועות אוכלים מאכלי חלב, כי התורה שבכתב נמשלה לחלב (וכ"כ הבא"ח בבן יהוידע מו"ק יא. ד"ה וענין הד'), אבל חג הפורים הוא קבלת התורה שבעל פה, לפיכך חייב לשתות בו יין, כי התורה שבע"פ נמשלה ליין. ולכן צריך לשתות יין בבחינת עד דלא ידע, בלי גבול, כי התורה שבע"פ היא בלי גבול ומידה. ולכן גם בפורים יש חיוב לאכול בשר אף שאינו יו"ט, כי תורה שבעל פה מכונה גם "בשר", וכמו שדרשו בעירובין (כא:) על הפסוק (קהלת יב יב): ולהג הרבה יגיעת בשר, שזהו דברי סופרים. (עימש"כ בס' ערך שי או"ח סי' תצד).

*

ומה מאוד יומתק לפ"ז מה דאיתא בילקוט (שה"ש רמז תתקפב) נזכירה דודיק מיינ, דודיק זה היה רבי עקיבא. ונמצא שר"ע זה בחינת יין, ולמש"כ הביאור הוא, כי יין שדרוש להכנתו יגיעה רבה, הוא מסמל את התורה שבעל פה שצריכה יגיעה רבה, ורבי עקיבא הוא שורש תושבע"פ.

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלויזנר - מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים

קַבְּלָתֶם עֲלֵיכֶם עוֹל תּוֹרָה?! כָּאֵלוּ לֹא חָטְאתֶם מִיְמֵיכֶם!

בתלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק ד' הלכה ח' אמרינן:

רַב מְשַׁרְשֵׁיָא בְּשֵׁם רַב אִידִי (אומר) בְּכָל הַקְּרָבָנוֹת פְּתִיב חֲטָא (שעיר עזים 'לחטאת') וּבַעֲצַרְתָּ אֵין פְּתִיב חֲטָא (רק שעיר עזים א' ולא כתיב 'חטאת') אָמַר לְהֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְפִינֵן שְׁקַבְּלָתֶם עֲלֵיכֶם עוֹל תּוֹרָה (שבכל שנה בעצרת הוא כיום אשר עמדנו לפני הר סיני ומקבלים התורה מחדש) מַעְלָה אָנִי עֲלֵיכֶם כָּאֵלוּ לֹא חָטְאתֶם מִיְמֵיכֶם (הלכך אין שום חטאת ביום הזה)

התיקון בכח התורה מתחיל כבר מהלילה

על דברי הירושלמי אמר הלב שמחה זי"ע שזה ענין תיקון ליל שבועות, מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה וכו', שהתיקון בכח התורה מתחיל כבר מהלילה.

"שקיבלתם עליכם" - בעצם הקבלה

כ"ק אדמו"ר בעל ה'מבשר טוב' מביא לא שליט"א מדייק דבהדיא לא הזכיר הירושלמי כי אם את הקבלה "שקיבלתם עליכם", כי בעצם הקבלה בלבד "מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם", וזו מדריגת כפרה גבוהה ביותר, עד שנחשב כמי שלא חטא מימיו. ומירושלמי זה משמע דכמו כן בקבלה של אמת שמקבל על עצמו נמי איכא כפרה גדולה, עד שנחשב כמי שלא חטאתם מימיכם.

אכילת מאכלי חלב בחג השבועות

עפ"י דברי הירושלמי ד'כיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם' הטעים המהרש"ם מברעזאן זצ"ל בהערתו לס' "דברי יצחק" רמז בטעם אכילת מאכלי חלב בחג השבועות כי מה שהבעל תשובה אין מזכירין לו חטא תליא אי בתר מעיקרא אזלינן או בתר השתא, וקיי"ל דבתר השתא אזלינן, וילפינן לה מ'חלב' דשריא אף שמתהווה מאבר מן החי או דם (עמג"א סי' רט"ז וח"י סי' תס"ז), ולכן אוכלין 'חלב' להורות דבתר השתא אזלינן וכל העונות מתכפרים.

ובס' אבני נחל מבאר בדרך צחות בטעם אכילת מאכלי חלב בשבועות דמכיון שבשבועות נעשין בני ישראל "כקטן שנולד" על ידי מחילת העוונות כָּאֵלוּ לֹא חָטְאתֶם מִיְמֵיכֶם, ומאכל קטן הוא חלב שיונק מאמו, לכן אוכלים מאכלי חלב בשבועות לרמוז על כך.

קַבְּלֶתֶם עֲלֵיכֶם עוֹל תּוֹרָה?! פְּאֵלוּ לֹא חָטְאֲתֶם מִימֵיכֶם!

ויצויין ללשונו הנורא של החתם סופר בדרשותיו (ח"ב דף רפח) בטעם אכילת מאכלי חלב בשבועות "כי לא ניתנה התורה ליחידים כ"א לכללת ישראל חלבנה בהדי בוסמין דוקא באופן שיהי' לכל אדם מישראל חלקו בתורה... וע"כ שמחת כל ישראל שוים בחג השבועות, ומשום כן אוכלים מאכלי חלב וסמכו' אקרא מנחה חדשה לה' בשבועותיכם ר"ת מחל"ב, כי החלב הוא אופן הברירה מהפרה אוכל מפסולת, אמנם אחרי שנחלבה הפרה והוציא החלב ממנה אזי אם נברור גם החלב בעצמה תחלק לג' מינים, השומן והוא החמאה החשוב שבה, והנותר יעשה ממנה חריצים וגבינות והוא הבינונית, והשלישי' מי החלב שאינו שוה כלום, אמנם בלי ברירה אלא יניחנה כמות שהיא מעורב הרי שלשתן בצירופם טוב מאד והיא משקה חשובה מאד והיא מחיה אדם ובהמה בראשית הווייתם, וה"נ עם ה' אלו נבררו מסרות הבשן או"ה כמוציא החלב מדדי הפרה, ואם גם עתה נברור בחלב עצמו, ויהי' בני עלי' בבחי' חמאה והבינונים בבחי' גבינה, וישארו שארי עמא דארעא ח"ו כמי חלב שאין בהם צורך, ולא ניחא למרייהו למימר הכי אלא ישארו בתערובתם ותהיי משקה המחי' כל העולם שוה לכל, ומשום כן נתנה התורה במעמד הנבחר והנפלא הזה בתחלת צאתינו מעבודת מצרים ולא היינו כדאים לזה, להורות כי אין מעצור ולא יתיאש אדם מחלקו בתורה אפיי אם יהי' בשפל המדריגה מ"מ כמוהו כמו הגדול שבגדולים...

מאכלי גבינה בשבועות לעורר הכרוז של 'גביני'

ובשיפולא דגלימא אעלה על גבי יריעה בדרך אפשר רמז בדרך צחות על אכילת מאכלי "גבינה" בשבועות לרמז על קול גְּבִינֵי פְּרוּז שאמרו במשנה מסכת תמיד (פרק ג משנה ח) מִיְרִיחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹל גְּבִינֵי פְּרוּז וּבִיומָא (כ:): אמרו שהיה מכריז "עמדו כהנים לעבודתכם", והנה בימים אלו ימי מתן תורה נמצאים כולנו בבחי' מדריגת ממלכת כהנים כנאמר לנו ביום ב' סיון ביום המיוחס, ובכדי לעורר קריאת כרוז גביני שהכריז "עמדו כהנים לעבודתכם", אנו אוכלים מאכלי גבינה כי 'גביני' מלשון 'גבינה' (עי' בכורות ח: אייתי ליה איהו תרי גביני).

*

לע"נ זקנתי הרבנית הצ' נחמה בת הג"ר דוד זצוק"ל מחברתו הטהורה של א"ז בעל המשנה שכיר מפישטיאן זצוק"ל נלב"ע ביום ד' סיון תש"מ לפ"ק * לע"נ א"ז מקורבו ואיש אמונו של החת"ס זי"ע ה"ה רבי יששכר בער ב"ר גרשון זצ"ל פרענק ששימש כסופר ונאמן הקהלה בק"ק פרעשבורג וחיבר כמה ספרים בהלכה ובמוסר * ת.נ.צ.ב.ה.

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה

בחיוב לטהר עצמו בערב הרגל

מבואר בפוסקים שחייב אדם לטהר עצמו ברגל גם בזמן הזה, כמו שכתב הטור (סי' תרג) שהחיוב לטהר עצמו ברגל ובחג נוהג אף בזמן הזה, וכן כתב הגר"י פערלא ברס"ג (עשה ס"ח) והוסיף דחג השבועות חמיר טפי דבעיקרו ניתן על ידי פרישה וטבילה דבעינן קבלת התורה בטהרה, והביא חבל ראשונים שטבילה נוהג בזמן הזה, וכן כתב הפרישה (סי' רמא אות ד) והצל"ח (ביצה יח. ד"ה רש"י) והשל"ה (פרק נר מצוה אות ב) שגם בזמן הזה חובה לטהר ברגל, וכן כתב המטה אפרים (סי' תרכה סי"ד) שאף מי שאינו טובל בכל ערב שבת חייב לטבול בכל ערב יום טוב, וכן משמעות דברי הבית שמואל (אבהע"ז סי' נה סק"י) כמובא בפתחי תשובה שם (סק"י), וכן נפסק במשנה ברורה (סי' קכח ס"ק קסה) בשם הפרי מגדים שם (א"א סק"ע). ועיין גם בשו"ת משנה הלכות (חי"ח סי' שי) שכתב שכן מוכח מרש"י (יבמות כט: ד"ה מיטמא).

ואף שהשאגת אריה (סי' סז) כתב שבזמן הזה אין חובת טהרה ברגל נוהגת גם אם היה לנו אפר פרה, משום שטעם הדבר שחייב אדם לטהר ברגל הוא כדי שיוכל ליראות בעזרה ולאכול קדשים, ובזמן הזה שאין מצוות אלו נוהגות אין חובה לטהר, והביא שכן משמעות הרמב"ם (הל' טומאת אוכלים פט"ז ה"י) וסתימת השולחן ערוך הוא שאין חיוב טבילה לכבוד הרגל בזמן הזה שאין לנו בית המקדש, וכן כתב השערי תשובה (סי' תקכט סק"ב), וגם הגר"ש קלוגר הוכיח מהגמרא בברכות שאין חיוב טבילה בזמן הזה, מכל מקום הגר"מ שטרנבוך (מועו"ז ח"ז סי' קיח) דחה ראיית הגר"ש קלוגר ופסק שחייב אדם לטהר עצמו במקוה ערב הרגל וכדעת רוב הפוסקים המובאים לעיל, ואין לנו אלא הכרעת המשנה ברורה (סי' קכח ס"ק קסה) בשם הפרי מגדים שפסק שחייב אדם לטהר עצמו ברגל.

וכתב לי מורי חמי (הגר"ד סופר שליט"א) שאמנם בשער הציון (שם סקל"ב) מוכח דאינו חייב אפילו הכהן לברכת כהנים רק החמירו על עצמם, ונראה שכוונת מורי חמי לטבילת עזרא שאינו חיוב, שהרי על טבילה בערב הרגל אין משם שום ראייה שאינו חיוב, דשם הוא מדבר על טבילה בעיצומו של היום טוב, אבל בערב הרגל כתב המשנה ברורה בשם הפרי מגדים שצריך לטהר עצמו, ובפרי מגדים בעצמו (שם במשב"ז סק"ע) כתב הלשון "ובאמת בלאו הכי חייב אדם לטהר עצמו ברגל". וכבר כתב המשנה ברורה בהקדמתו שהפרי מגדים נתפשטו הוראותיו בישראל.

ואף אם נאמר שהשער הציון מיירי גם גבי טבילה בערב הרגל, מכל מקום כבר כתב בשו"ת קנה בושם (ח"ג סי' לח אות ד) שידוע שדרכו של המשנה ברורה, כי דבריו במשנה

ברורה הם עיקר להלכה נגד דבריו בביאור הלכה, וכל שכן נגד דבריו בשער הציון. ולכן אם במשנה ברורה הביא דברי הפרי מגדים להלכה או כן ההלכה, ודלא כהשער הציון.

וכתב לי מורי חמי (הגר"ד סופר שליט"א) שלפי השער הציון שם יוצא שהחיוב לטהר עצמו הוא רק בערב הרגל, אבל ביום טוב בבוקר יכול להיות בעל קרי וזה לא יתכן.

והיה נראה לעניות דעתי שיש להביא ראיה לזה שהחיוב לטהר עצמו הוא רק בערב הרגל ולא ביום טוב גופא, שהרי מבואר במשנה בביצה וכן נפסק בשולחן ערוך (סי' תקיא ס"ג) שאדם מותר לטבול ביום טוב מטומאתו, והטעם מבואר בגמרא והביאו המשנה ברורה (שם סק"כ) שאין בזה איסור של נראה כמתקן מפני שהוא נראה כמצנן עצמו במים, והמשנה בביצה מיירי אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים שאז לכולי עלמא אדם היה חייב לטהר עצמו בערב הרגל, ואם נאמר שהחיוב לטהר עצמו הוא לא רק בערב הרגל אלא גם ביום טוב גופא אז למה המשנה בביצה אמרה שמותר לטבול מפני שנראה כמצנן עצמו במים, תיפוק ליה משום שחייב אדם לטהר עצמו ברגל, שהרי החיוב לטהר עצמו ברגל בזמן שבית המקדש היה קיים היה מדאורייתא ובודאי שזה דוחה איסור דרבנן של נראה כמתקן, אלא בהכרח שהחיוב לטהר עצמו הוא רק בערב הרגל ולא ביום טוב גופא, ולכן מי שרוצה לטבול ביום טוב גופא צריך להגיע להיתר של נראה כמצנן עצמו במים.

אך מורי חמי (הגר"ד סופר שליט"א) אמר לי שיש לדחות הראיה, שאף שהחיוב לטהר עצמו ברגל בזמן שבית המקדש היה קיים היה מדאורייתא, ואיסור של נראה כמתקן הוא רק מדרבנן, מכל מקום יתכן שחכמים העמידו דבריהם על דין תורה ואם אסור לטבול משום שנראה כמתקן אז אסור לטבול אפילו טבילה דאורייתא (כמו שמצינו שחכמים אסרו לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת), ולכן הוצרכה המשנה להתיר משום שנראה כמצנן עצמו.

אך מסתבר שכל החיוב לטהר עצמו ברגל שייך רק כשהוא עדיין טמא, אבל אם הוא טהור או שהוא כבר נטהר קודם לכן בזה נראה שאין חיוב לטבול ערב הרגל.

*

אם מועיל טהרה של ט' קבין במקלחת

ולענין ליטהר על ידי ט' קבין במקלחת, דעת גדולי הפוסקים שלא מועיל ט' קבין במקלחת וזאת מג' טעמים וכפי שנבאר.

א. בשם החזון איש הובא (תורת המועדים סי' תרו סקי"ט, ובמנוחת המת סי' כד סק"י) שסבר שלא מועיל להטהר בתשעה קבין על ידי מקלחת, כיון שבמקלחת כל חור נחשב לכלי אחר ונמצא ששופך ביותר מג' כלים.

ב. הגרמ"מ קארפ (הל' חג בחג על ימים נוראים פכ"א הע' 62) כתב בשם הגרי"ש אלישיב, וכן אמר הגרי"ש אלישיב בשיעורו (כמובא בס' שיעורי מרן הגרי"ש"א עמ"ס ברכות כב: עמ' רמב) שמקלחת אינה מועילה כתשעה קבין, משום שכשם שאי אפשר

לטבול בתשעה קבין המחוברים לקרקע, כך אין להטהר בדרך שפיכה אלא אם כן יש מעשה שפיכה, והיינו כששופך מתוך כלים ולא על ידי מקלחת. [ומורי חמי (הגר"ד סופר שליט"א) העיר על זה, שהרי תלוש ולבסוף חיברו כן מהני, והרי חברו זה תלוש ולבסוף חיברו, וצריך עיון].

ג. הג"ר מנשה קליין (גאב"ד אונגואר) בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' ב-ח, וח"ה סי' יט-כב, וח"ו סי' כג) מאריך להחמיר במקלחת על פי שיטת הראב"ד בתמים דעים (סי' סו) שיש צורך שיישפכו הט' קבין מכח גברא, ומקלחת אינה נשפכת מכח גברא, וכתב (בח"ג סי' ח) שהסכים עמו הגר"מ פיינשטיין.

וכן כתב הגר"מ שטרנבוך (תשוה"נ ח"א סי' קכג) וזהו לשונו: "בענין ט' קבין לבעל קרי במקלחת ראיתי באחרונים שדנים בזה, ונראה שאינו ראוי להכשיר דאפשר צריך כח גברא, שהרי לא מצינו ט' קבין אלא בכלים בשפיכה, וכיון שסתם שפיכה בכלי היא בכח גברא, מנלן להקל כשאין כח גברא, בשעה שאין אנו יודעים סוד הטהרה בזה שאפילו במת גם שופכין ט' קבין לטהרה וכו', ועל כן נראה שאין להקל אלא בכלי ובכח גברא דוקא, ובמקלחת אין להקל" עכ"ל, עיין שם. והביא שוב דבריו בספר פשט ועיון (עמ"ס ברכות דף כב) עיין שם.

ומאחר שדעת גדולי הפוסקים הלא המה: החזון איש, הגר"מ פיינשטיין, הגרי"ש אלישיב, הגר"מ שטרנבוך, והמשנה הלכות סוברים שלא מועיל ט' קבין במקלחת אז למה להקל בזה.

*

ומכאן יש להעיר על הפסקי תשובות (סי' פח הע' 42) שהביא חבל של פוסקים שסוברים שגם במקלחת מועיל ט' קבין, וכתב שהסכימו גדולי הדורות האחרונים כמעט פה אחד שמועיל טהרת ט' קבין במקלחת, ולא הזכיר אפילו דעת גדולי הפוסקים הנ"ל המחמירים בזה, וגם מה שהביא את דעת הגר"מ שטרנבוך כאחד מהמתירים זה טעות, שהרי מבואר בלשונו שהבאתי לעיל שדעתו להחמיר.

ועל אף שבשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' כד) כתב להקל בזה במקום שאי אפשר לטבול במקוה, וכן כתב להקל בזה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' כא) בתנאי שיהיו המים נוזלים בלי הפסק, וכתב שמהנכון שלא יכנס אחר שכבר נשפכו המים, אלא יעמוד תחת המקלחת קודם יציאת המים, ואז יפתח את המקלחת שישפכו עליו ט' קבין ובכך יצא ידי שפיכת המים ט' קבין, ולאחר מכן יצא ויחזור ויעמוד שוב תחת המים שכבר זורמים שבכך נחשב גם כטובל בכך שבא לתוך המים, וזה כדי לצאת ידי טבילה במים המחוברים למים שאינם שאובים, מכל מקום יש עוד חסרון בט' קבין במקלחת, והוא על פי מה שכתב בשו"ת באר משה (ח"ה סי' יח) שבט' קבין לא יועיל אם ישפוך על חלק מגופו ואחר כך על החלק האחר וכתב לחלוק בזה על הגר"ש קלוגר בשו"ת טהרה שמיקל בזה והביא ראיה לדבריו מהגמרא בגיטין (טז). עיין שם, וכן כתב בשיעורי ר' דוד פוברסקי (עמ"ס גיטין טז. אות תשנח) שפשוט שלא מועיל לשפוך ט' קבין על חלק מגופו ואחר כך

על חלק האחר, ואם כן במקלחת לא שייך שיישפך הכל בבת אחת, מאחר שהברז לא מגיע בבת אחת אל כל הגוף כמו משפיכה של כלי גדול. אך צריך עיון דבשו"ת באר משה (ח"ו סי' עד) בעצמו כתב שבשעת הדחק אפשר להטהר בט' קבין על ידי מקלחת, וצריך עיון.

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

הכנות לקראת החג והשבת

“עירובי תבשילין”

כל המתכוון לבשל, לאפות, להדליק נרות ולעשות הכנות מיו"ט לשבת, חייב להניח "עירובי תבשילין". ובהכנת מנה יפה לשבת לפני החג מראים שאין אנו מזלזלים ביו"ט, ומתחילים לבשל בו לשבת, וגם המתבשל ביו"ט לשבת אולי ייאכל עוד ביו"ט, וזהו עירוב התבשילין. שימו לב! אלו שאינם מבשלים ואפילו לא מחממים ביום ששי (שביעי של פסח) מאכל עם רוטב לשבת, ומניחים עירוב, רק לצורך הדלקת הנרות – יניחו את העירוב בלא ברכה.

המשתתפים - כל המתארחים בבית ואוכלים בבית יוצאים בעירוב, ולדעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א הידור שבעלי הבית יניחו העירוב ויברכו בנוכחות האורחים, בפרט כשמתארח זוג המבשל לצורך תינוקו, ואין זה מעכב.

במה מערבים - נהוג להניח על צלחת: פת [מצה] – לכתחילה כביצה (56 גרם), הניחו כזית (28.8 גרם) יצאו בדיעבד. ותבשיל – כזית, של דבר מבושל, צלוי, מטוגן, כבוש או מעושן הרגיל להיאכל עם פת, יש נוהגים להניח ביצה קשה (יש לוודא שמבושלת) לא קלופה (עבר הלילה – סכנה) ובשורת שבט הלוי א, פו שאפשר לצרפה לסלט ביצים לכבוד שבת. ואין זה כנאבד העירוב.

זמן הנחתו - הנחת העירוב בערב יו"ט דווקא. שכחנים, יכולים להקדים לליל ערב יו"ט - אור ליום חמישי. סוף זמן הנחתו: בכניסת החג עד 13.5 דקות אחרי השקיעה (19:42) ועד אז מניחים בברכה - ביאור הלכה רס"א, א ולאחר מכן ניתן להניחו עד עוד 3 דקות – בלי ברכה. קיבלו כבר יו"ט – אם רק האישה קיבלה יכול אחר מבני הבית להניח העירוב ולכוללה, אבל מי שכבר אמר שהחיינו לא שייך שיצטרף לעירוב.

הברכה - "ברוך אתה ד' וכו' אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על מצות עירוב". ואז מוסיפים בכל שפה שמבינים: "בעירוב זה יהא מותר לנו לאפות, לבשל, להטמין, להדליק הנר ולעשות כל צרכינו מיו"ט לשבת".

העירוב מתיר - בישול, אפיה, עריכת שולחן, שטיפת כלים, בישול הכנת הבית לשבת (באופן המותר ביו"ט), לבישת בגדי שבת והכנת קריאת התורה לשבת – הגרע"א).

יש להניח העירוב עטוף ומסומן בפינה במקרר. שאם נאכל או נאבד לפני הבישול וההכנות – כאילו אין עירוב! נהוג להניח את פת [מצה] העירוב כלחם משנה. בסעודה ראשונה וכן והשנייה, ולבצוע עליו בסעודה השלישית, כיוון שנעשתה בו מצוה ייעשו בו עוד ג' מצוות (מ"ב תקכ"ז, י"א ומ"ח).

הכנות לקראת החג והשבת

שכחו להניח עירוב - מותר להדליק לשבת נר אחד בלבד! ולהקנות את מוצרי המזון לשכנה שהניחה עירוב והיא תבשל ותכין. לא הכינו מחמת אונס - מותר לסמוך על העירוב של רב העיר, אבל רק פעם אחת בלבד.

הבישולים לכבוד שבת

א. המתבשל לשבת, צריך שיהא ראוי לאכילה כבר בצהרי יום השישי כיון שלדעת רבא, בגמרא ביצה, יסוד היתר "עירובי תבשילין" - "הואיל ואם יקלעו אורחים" או שבני הבית ירצו להוסיף על אכילתם, ביום טוב, יוכלו לאכול מהמאכלים שבישלו לשבת. ועל כן, אין לשים את החמין (בלתי מבושל) רק בסמוך לשבת, אלא בזמן שתהיה אפשרות שיתבשל כבר, באופן שניתן יהיה לאכול ממנו, עוד ביום טוב.

ב. יש להיזהר, שלא לבשל לקראת שבת "נשא", כמויות מזון מרובות, במכוון, לצורך אחרי החג (ראה שו"ע תקל"ג, א ומשנ"ב).

נרות לכבוד יום טוב והשבת

יש המדליקים בכל חג, שני נרות בלבד, ויש שאינם משנים בין יו"ט לבין שבת גם לא בסדר ההדלקה והברכה ולא במספר הנרות. ובפרט כשיום טוב, מיד בצמוד לשבת, שלא ייראה שממעטים בכבוד יום טוב.

לפנינו שתי הדלקות הנר, נכין נרות גם כמובן, לקראת הדלקת יום טוב, וגם לקראת ההדלקה לקראת שבת:

1. בשמן ופתילות - יש להכין פתילות, גם עבור הדלקת ליל שבת, שאסור לחתוך פתילה ביו"ט, ומותר להוציא את הפתילות המשומשות, כדי לשים חדשות, שהתירו טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש [אור הנרות] (רמ"א תק"ט, ז והגרע"א תק"א על הט"ז, ז), ועדיף לכתחילה לנער את הפתילות המשומשות, ישירות לתוך פח האשפה, מבלי לטלטלם ביד (שו"ת באר משה ח, קס"ח). וב"פתיל צף" עדיף להשחילו גם עבור שבת, מלפני יום טוב, שיש אוסרים להשחילו ביו"ט אף שהיא השחלה חד פעמית. ופעמים שהנקב שבפקק הצף אינו פתוח לגמרי, ואסור להרחיבו ע"י הכנסת הפתילה החדשה, מחמת קורע ומכה בפטיש (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשערי הוראה קובץ ח, עמ' ק"ח).

2. בנרות רגילים - מותר לקראת שבת לנקות את שאריות הנר שבפמוט, בכלי שאינו מוקצה, ועדיף ישירות לפח האשפה (שש"כ י"ג הערה ק"מ) אך לא להמיס במים חמים, משום "מוליד". ואף אסור להדביק את הנרות החדשים. על כן נשתמש כבר ליום טוב בתחתיות או נכין נרות לשבת על מגש נוסף.

3. בנרונים (בכלי מתכת) - פשוט, מחליפים לקראת שבת, בחדשים. **4. בנריות בתוך כוס** - כדי שלא יידבק עיגול המתכת שבתחתית הכוס ויפריע להדלקת שבת, יש לטפטף מעט שמן או מים בטרם מניחים את הנרית הראשונה לקראת יום טוב בכוס, ואם בכל זאת נדבק, יש להוציאו בעזרת כלי שאינו מוקצה.

נר זיכרון

יש להדליק לפני יום טוב נר זיכרון להזכרת הנשמות (יזכור), הנערך, בחג השבועות, ונר אחד עולה לכל הנפטרים, ומזכירים בעת ההדלקה שמותיהם (בני אשכנז - עם שם האב. בני ספרד - עם שם האם). יש הנוהגים, שהאיש מדליק נר אחד עבור משפחתו והאישה נר אחד עבור משפחתה.

שכחו להדליק נר זיכרון לפני יום טוב: יכולים להדליק (בהעברת אש) בליל יו"ט - בסמוך לשולחן האכילה (שלא יהא "נר לבטלה", שביו"ט אין להעביר אש, אלא לצורך, מאור, בישול או חימום בלבד). **נזכרו רק ביום,** יש להדליק בבית הכנסת, ולקיים: "כבודו ד' באורים". (שו"ע תקי"ד וביאור הלכה שם).

בנוסף, מניחים נר מיוחד [של 26 שעות לפחות] כדי להעביר ממנו אש להדלקת שבת או להעברת אש להדלקת כירי גז לצורך בישול. אלא א"כ משאירים אש בכיריים.

שכחו להכין מקור אש: לכתחילה, אין לקחת מנר יזכור, אכן בדיעבד כשאינן אש אחרת, מותר. כמו כן, בשעת הצורך, אפשרי להביא אש משכנים, ויש לציין, שביום טוב, מותר בשעת הצורך, להעביר אש, אף מנר או כל אש שהודלקה, חלילה, **באיסור,** כיון שהאש מתחדשת ללא הרף, וכשלוקחים ממנה, אין נהנים מ"מעשה יום טוב", היינו, ההדלקה הראשונה, "שעמוד ראשון, כבר נסתלק לו".

הערה: הזכרת נשמות - "יזכור" יכולה להיאמר גם ביחידות - "גשר החיים להגרימ"ט זצ"ל. ועיקר העילוי לנשמת הנפטרים, בנתינת צדקה, לעילוי הנשמה, כנאמר: "כפר לעמך ישראל" - אלו החיים "אשר פדית" - אלו המתים. ויש לתת את הצדקה, השנה, מיד למחרת שבת (מנהג בעל תרומת הדשן), ויש הנותנים לצדקה כבר בערב יו"ט, [השנה יום חמישי], ובשעת ה"יזכור" אומרים: "בעבור שנתתי לצדקה בעבורם".

סידור שעון שבת ומכשירים חשמליים

1. יש לכוון את שעות ההדלקה הרצויות ללילה וליום: ליומיים - יו"ט ושבת, ובכלל זה, פלטה של שבת, וכן את המזגנים וכל מכשירי החשמל. **שכחו לכוון,** ונזכרו ביו"ט, וצריכים ליותר שעות של אור בליל שבת, עקב השינה הממושכת ביום החג לאחר הלימוד בלילה, בשעון שבת מכני (לא דיגיטלי), מותר ללחוץ על הלחצנים (לדעת מרן הגרש"ז זצ"ל, אפילו ללא שינוי) כדי שהאור ייכבה או יידלק **מאוחר** יותר מפני שאין להחיצה גורמת לשינוי בפעולת השעון,

כמו כן, **ביום טוב** מותר אף ללחוץ שיידלק **מוקדם** יותר (גם הדלקה מותר ביו"ט - שש"כ מהדורה חדשה י"ג, אות ל"א). אבל אסור להקדים כיבוי (שגם כיבוי בנר עצמו, אסור לדעת השולחן ערוך, כגון הנחת נר דלוק בכוס שחציה מלא מים כדי שתכבה האש בהגיעה למים, ואף שלדעת הרמ"א (תקי"ד, ג) הדבר מותר, ואפילו שלא במקום הפסד (שער הציון שם, ל"א) מכל מקום, להכרעת המשנ"ב הדבר אסור אף לאשכנזים, שיש להחמיר לכתחילה כדעת השולחן ערוך. ולחיצת זיזים של שעון השבת כדי שהאור יכבה מוקדם יותר, במנגנון שעון שבת - כגם כיבוי בנר עצמו.

להאריך מצב קיים – שיישאר דולק או שיישאר כבוי ליותר זמן – מותר (שו"ת חלקת יעקב א, נ"ח שש"כ י"ג הערה צ), כמו כן, אם כעת מכובה, מותר ללחוץ לגרום שלאחר שיידלק, שייכבה מוקדם יותר, ודבר זה מותר אף לדעת השולחן ערוך שאין זה כיבוי בדבר הדלוק. כמו כן, כשעכשיו דולק ועתיד להיכבות ולהידלק – מותר לכוון כעת, שלאחר שיכבה, יידלק מוקדם יותר.

הערה: פעולה של גרמא, מותרת על ידי גוי, בתנאי שאינה גורמת לשינוי מידי (שו"ת מנחת יצחק ג, ל"ז).

2. המשתמשים ב"חגז" (שעון לכיבוי הגז), יש לחברו ולכוונו לפני הדלקת הלהבה בכיריים, שלאחר מכן – אסור (גרם כיבוי בנר עצמו, כנ"ל). שכחו לכוונו, ורוצים לכבות הגז, אחרי השימוש ביו"ט, מניחים כלי עם תה, קפה או ביצים על גבי הלהבה, ולאחר הגלישה סוגרים את כפתור הגז כלאחר יד, ויש לאכול או לשתות מן המתבשל.

תנורי אפיה

3. המשאירים תנור לאפיה או לחימום, ישאירו אך ורק תנור שהוא ב"מצב שבת", שאזי, אין שום השפעה, לפתיחת וסגירת הדלת, אף לא על הדלקת נורית. **תנור שאינו במצב שבת:** מותרת פתיחת דלתו והכנסה או הוצאה של מאכלים, אך ורק כשהנורית דולקת, שאז התנור ממילא פועל. **שימו לב !!** תנור בעל מאוורר "טורבו" המתחיל לפעול עם פתיחת הדלת ומפסיק עם סגירתה – **אסור** לפתוח את התנור אלא לאחר שהוא כבה !!!

4. תנור חשמלי וכל מכשיר שיש בו דרגות חום, אין לשנות את מצבו בין בשבת ובין ביום טוב, אף לא להגדלת החום ביו"ט לצורך אוכל נפש, שכל שינוי בפיקוד חשמלי – **מבעיר, מכבה, בונה וסותר.**

5. השנה, אי אפשר להשתמש באותו תנור בשבועות - למאכלים או מאפים חלביים, ובשבת – למאכלים בשריים, אלא אם כן, עוטפים את החלבי או הבשרי בשתי עטיפות הרמטיות.

הכנות לקראת חמש סעודות החג והשבת

יש להכין, לפחות 10 חלות או לחמים ל"לחם משנה", ויש לקחת בחשבון, שיש, ובני הבית מתפללים במניינים, המסיימים את תפילתם בזמנים שונים, ויש השבים לאחר תפילת "ותיקין", או מן הכותל, השב, משממונו ומעוניינים ליטול ולאכול בזמן שונה, ויצטרכו ללחם משנה".

יש אופות חלות בצורות מיוחדות לשבועות, ויש המכינות חלות חלביות, בחמאה או חלב, חובה לעשות בהן צורה מיוחדת בקליעה לפני האפייה, שאסור לאפות חלות, לחם, פיתה או בגט, בצורה רגילה, **חלביים או בשריים,** שמא נבוא לידי מכשול באכילתם, חלילה, עם המין השני (שו"ע יו"ד פ"ט, ז), ואפילו לא, אם הינן רק ב"חזקת חלביות או

בשריות" (היינו, בתנור שבתוך 24 שעות היה בו בשר או חלב, אפילו נוקה ! – שהדבר אסור, מחשש למכשול.

ויש לציין, שאם התנור, כלל לא נוקה - החלות **ממש בשריות או חלבויות !** משום שהן תקלה בבית, ויש לערוך אותן בצורה שונה של הקליעה, מאשר קולעים חלות או לחמניות רגילות [פרווה], ואין די בסימון במדבקה וכדומה.

הערות חשובות בנוגע להכנת המאכלים וחימומם

א. הלשה בצק בשיעור הפרשה בברכה, ובדעתה למלא חלק מהבצק בגבינה וחלקו לחלות (פרווה) – אין שני סוגי העיסות, מצטרפות לשיעור "הפרשת חלה". כשם, שאין מצטרפות זו לזו עיסה מתוקה עם עיסה מלוחה ולא מקמח מלא עם של קמח רגיל, כשחלק מבני הבית מקפידים לאכול דווקא מן העשוי בקמח מלא.

ב. המשתמשות במקצפים [של המיקסר] לבחישת ולהכנת תערובות או קצפת חלבית, במידה והחומרים קרים, ניתן לשטוף מיד היטב, את המקצפים בעזרת ספוגית וסבון כלים במים פושרים - לא רותחים ! ואפשר להשתמש בהם מיד להכנת תערובות לעוגות פרווה (בתנאי שלא עמדו המקצפים בכיור רטוב עם שיירי החלבי, במשך 24 שעות רצופות - "כבוש כמבושל") – שמעתי מהגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל.

ג. מחממים במהלך חג השבועות על גבי אותה ה"פלטה של שבת" או ה"בלעך", מאכלים חלביים וגם בשריים, יש להכין פיסת ניר אלומיניום חתוכה מערב החג, לכיסוי הפלטה מחדש, לקראת שבת. כמו כן, יש להקפיד שיהיו מאכלי החלבי עטופים היטב והעטיפה נקייה ויבשה מבחוץ, שאין פליטה ובליעה אלא כשמבחוץ רטיבות.

פתיחת מוצרי חלב והפרדתם

יש לפתוח **מערב שבועות** שקיות חלב, ליומיים, לצאת ידי כל השיטות, **שכחו**, פותחים לאורך השקית במקום שאין אותיות בסכין או מספריים (כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו) דרך קלקול, ומעבירים החלב לכלי או קנקן.

במקומות ציבוריים, שישנם הרבה שותים מהחלב, דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאם יוצקים את כול החלב וזורקים מיד את השקית - מותרת הפתיחה אפילו בפינה, פתח יפה, כשם שכבר התיר מרן החזון איש זצ"ל פתיחת שקיקי קפה או סוכר קטנים הנזרקים מיד - אפילו בפינה, בפתח יפה - שזה כקילוף ביצה או תפוז.

יש להפריד זוגות ורביעיות מעדנים וכדומה לפני החג, שיש סוברים שהפרדה בשבת ויו"ט הינה חיתוך לפי מידה, אחד מאבות המלאכות. ויש חולקים, ואם שכחו, יש להפרידם בעזרת סכין או מספריים שלא במקום החריץ אלא בצדו, דרך קלקול (שמעתי מהגאון רבי משה הלברשטם זצ"ל).

הכנת הבגד

לקראת מתן תורה יש ללבוש בגד **מכובס ונאה** כנאמר: "וכבסו שמלותם", ולמבואר בפוסקים, בגד של יום טוב, ראוי שיהיה נאה יותר מבגד של שבת (שו"ע תקכ"ט, א),

ובפרט לבנות והנשים שלמבואר ברמב"ם הלכות יו"ט פרק ו', שמחת יום של האישה והבת בבגדי צבעונים ובתכשיטים "כפי ממונו של הבעל" (או האבא).

כשחל יו"ט תחילה כהשנה, יש ללבוש את בגדי יו"ט גם בשבת, כדי שבהורדתם לפני שבת, לא יהא בכך, זלזול בשבת (דעת הג"ח קניבסקי שליט"א במבקשי תורה יו"ט עמ' רי"ב). על כן, "בעלי הפראקים" הלובשים אותם, רק בימים טובים, בלבד, ולא בשבתות השנה, הפעם ישתדלו להמשיך וללבשם גם בשבת קדש

קיפולי מפיונים

בשבת ויום טוב **אסור קיפול נייר** בצורה הנשארת בניר, משום מלאכת בונה, ומותר לקפל מפיונים רק בקיפול פשוט: כמשולש, או למשוך באמצע ולהכניס לכוס או לגלגל כנרות, שכל אלו, כשמוציאים אותם מן הכוס - חוזרים מיד לצורתם הקודמת, אבל קיפולים מיוחדים (כמניפות וכדומה), יש להכין מערב יום טוב, גם לצורך השבת (שו"ת שבט הלוי ה, לו) ולהניחן מוכנות לשימוש, בקופסה.

קישוט הבית

1. נהגו לקשט הבית ובית הכנסת בענפי אילנות ופרחים, כיון שבשבועות נידונים על פירות האילן וכדי שזכור את האילנות, ונבקש עליהם (מג"א). ורמז נוסף, "והדת ניתנה בשושן" - בשושנים וורדים (חיד"א) והר סיני - ירוק, כולו. **אין** לקשט בענפים גדולים משום חוקות הגויים (גר"א).

2. אגרטל ובו פרחים, אינו מוקצה (דעת מרן הגרי"ש אלישיב והגר"צ אבא שאול זצ"ל) אולם אם יש שם ניצנים שלא נפתחו (כגון בשושן צחור, ציפורנים, סייפנים [גלדילות] וכדומה) יש לטלטלו בעדינות (שלא יגיעו המים למקום יותר גבוה) ואם נפל מתוך המים ענף או גבעול שפרחיו טרם נפתחו, אין להחזירו למים - שו"ע של"ו רמ"א ומשנ"ב.

יש לציין, שענפים ופרחים התלויים לקישוט על גבי קירות ודלתות, במידה ואינם קשורים בקשר, או מודבקים - **אינם מוקצה**, ואם נפלו, מותר להחזירם למקומם, בלא קשירה או הדבקה (שו"ת בצל החכמה)

3. אסור לקבץ מיני פרחים כדי לעשות מהם זר בשבת ויום טוב (אף בלא קשירה) כדי להניחם לנוי (שזירת זר) שיש בזה איסור תיקון מנא ומכה בפטיש (שו"ת אגרות משה ד, ע"ג).

שינה בערב חג השבועות

רבים רגילים לישון בערב שבועות אחר הצהריים, כדי שיוכלו ללמוד בערנות בכל הלילה. ומכיוון שלדעת הרבה פוסקים, גם אחרי שינת קבע ביום יש לברך ברכות התורה, אף שנהגו למעשה, שלא לברך, טוב לכוון בברכת "אהבה עולם" בערבית, לצאת ידי ברכות התורה, ומיד לאחר התפילה, לומר פסוקי יברכך וגו' (מ"ב מ"ז, י"ג).

*

דינים ומנהגים לחג השבועות תש"פ

הדלקת נרות יום טוב

הדלקת הנרות: בירושלים ת"ו – 19:03 במרכז – 19:18 בצפון – 19:13 בדרום – 19:22

זמן הדלקת נרות חג שבועות

בכל יום טוב, שחל בחול, מן הדין, אפשרי להעביר אש ולהדליק הנרות כששבים מבית הכנסת, וכן נוהגות בעיקר, נשות עדות החסידים, אמנם, כנראה, מנהג זה בא מחו"ל שם תמיד ביו"ט שני אסור להקדים ולהדליק לפני הלילה (כמו גם אצלנו בליל שני של ר"ה) ולכן הנהיגו שגם ביום הראשון מדליקים בלילה, כדי שלא לטעות בין שני הימים,

אולם, בארץ ישראל, יש בכך כדי להטעות שעדיין אין יו"ט ומחללים היום, ובפרט הקטנים, שהרי אימא טרם הדליקה (דעת הגרי"מ טיקוצינסקי זצ"ל בספר ארץ ישראל וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל עפ"י הפמ"ג ר"ס מש"ז, ג "שם הגדולים" לחיד"א מערכת ו, ז ושו"ת רב פעלים ח"ד או"ח, כ"ג). ולמעשה, כל אחת נוהגת כמנהג עדתה ומשפחתה.

אמנם, בליל חג השבועות, נוהגות רבות, שמדליקות את נרות יום טוב, אך ורק, לאחר ששבים מבית הכנסת, סמוך לקידוש, לקיים "תמימות תהיינה", כיון שתלה הכתוב זמן החג כשישלמו ז' שבועות, ביום החמישים, על כן גם הנשים, מאחרות את ההדלקה על ידי העברת אש, בסמוך לקידוש. לקבל את עיצומו של יום,, ולברך "להדליק נר של יום טוב" בהגיע הזמן בשלימות. (הובא בלוח א"י בשם הגרש"ז זלאטניק זצ"ל ראה ט"ז, השל"ה והגר"ח פלאגי לסי' תצ"ד).

הערה: מכל מקום, כיון שבכל שבת ויום טוב מצווה להוסיף מחול על הקודש, צריך לפרוש מעשיית מלאכה זמן ניכר קודם השקיעה (19:42) וראוי לומר בפה: "הריני מקבל[ת] עלי, תוספת יום טוב".

ברכת ההדלקה מברכים "להדליק נר של יום טוב" ויש המברכות ברכת שהחיינו (בנות אשכנז ובן איש חי) ויש שאינן מברכות ויוצאות בברכת שהחיינו ששומעות בקידוש (דעת הגר"ע יוסף זצ"ל).

תפילת ערבית

נהגו לאחר את תחילת תפילת ערבית של ליל חג השבועות, עד לאחר שכבר בוודאי צאת הכוכבים (20:20) משום "תמימות תהיינה" (משנ"ב תחילת תצ"ד עפ"י הט"ז ופמ"ג).

יש שכתבו, שחג השבועות "יום הדין על התורה", והקב"ה מזכה ביום זה, לכל אחד את חלקו בתורה (של"ה למסכת שבועות ד"ה חייב), על כן, נכון לכוון בתפילות, במיוחד כשמתפללים על לימוד תורה, ולומר "אהבת עולם" - בערבית ו"אהבה רבה" - בשחרית, בהתעוררות יתירה (קצור הלכות המועדים להגר"ש דבליצקי זצ"ל, ובספר יסוד ושורש העבודה שער ט פרק י).

סעודת ליל חג השבועות

אין לקדש ולאכול בליל שבועות אלא לאחר צאת הכוכבים (20:20), שנאמר: "תמימות תהיינה", וכשמקדשים מבעוד יום, מחסרים את אותו המקצת ממ"ט ימי הספירה, ובפרט שבקידוש, כמו בתפילה אומרים: "את יום חג השבועות הזה" (השל"ה ריש שבועות בשם מו"ר הגאון מהר"ש מלובלין זצ"ל שקבל כן, מדורות שלפניו ו"דעת תורה" תצ"ד, א).

נשים המברכות "שהחיינו" בהדלקת הנר, תזהרנה, לכתחילה, שלא לענות אמן על ברכת "שהחיינו" ששומעות בקידוש שהרי בשבועות אין מצוות אחרות שעליהן תחול הענייה. וממילא מהווה הפסק בין ברכת הגפן לטעימתן מן הכוס.

בברכת המוציא ב"לחם משנה" בליל יום טוב וביומו, בוצעים תחילה, את הלחם העליון (מ"א רע"ד, א)

*

מאכלי חלב בשבועות

נהגו לאכול מאכלי חלב בשבועות, יש לדעת, שאף אם רוצים לאכול בשבועות רק מאכלי חלב, לגברים חובה לאכול לפחות סעודה אחת בשרית, לקיים מצוות שמחת יום טוב - בבשר ויין. [כלשון הרמב"ם פ"ו מהלכות יום טוב: "והאנשים... אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביי"ן" ולדעת הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל ויבדלח"ט הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, אין די לעניין זה בבשר עוף, אלא צריך בשר בקר, דומיא דשלמי חגיגה. ואף שהבנות והנשים יכולות לאכול רק חלבי, כיון שכשאוכלים על אותו שולחן צריכים היכר וזהירות זה מזה, עדיף ביום זה לקיים כאיש אחד בלב אחד.

סעודה חלבית - יש לאוכלה, לכתחילה בלילה, כי סעודת היום חשובה יותר (ולגברים עדיף לקיים בה "שמחת יום טוב") ואמנם כמובא בארחות רבנו ח"ב עמ' צ"ח מרן הסטייפלר זצ"ל אכל בלילה חלבי, באומרו שאכילת בשר שמן תפריע ללימוד הלילה. (אף, שיש שהעירו, שפעמים אכילת פשטידות ומיני מאכלי חלב עתירי שומנים וקלוריות, עלולים להכביד יותר על הלימוד, שהרי מצינו, כמה נרדמו משתייה ואכילת חלבי). ויש אומרים, שמצווה לאכול סעודה עם בשר אף בליל יום טוב (דרכי תשובה יו"ד ט, י"ט).

יש לציין, שלפי הטעם שהביא ה"משנה ברורה", בשם גדול אחד, שכשירדו ושבנו מהר סיני התברר שאינם יכולים לאכול בכליהם, שאינם כשרים וטבולים, ובשרם לא נשחט ונמלח כדין, ועל כן, נאלצו לאכול מאכלי חלב (שמנת של פעם וכדומה), אם כן, מתאימה הסעודה בבוקר לאחר קריאת מעמד הר סיני, בעת שמקיימים השבים מהתפילה "שובו לכם לאוהלכם". וראה להלן בסעודת יום חג השבועות.

ברכת המזון

"תיכף אחר ברכת המזון, הולכים בזריזות לבית המדרש ללמוד תורה (יסוד ושורש העבודה ט, י ועבודת הקדש להחיד"א כף אחת כ"ב)

*

לימוד תורה בשבועות

מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולומדים תורה כל הלילה - מג"א תצ"ד בשם הזהר פרשת אמור דף צ"ח והובא בבאר היטב, בתרגום: "חסידי הראשונים לא היו ישנים בלילה זה ועוסקים בתורה. ואומרים: בואו לנחול מורשה קדושה לנו ולבנינו בשני העולמות" ובכתבי האריז"ל: כל הלומד בלילה זה ונוהר מדברים בטלים, מובטח לו שלא יארע לו שום נזק כל השנה.

אמנם, כתב הר"י מעמדין בסידורו אות י"ב: "מי שחושש בעצמו שאם יישאר ער וכו' יתנמנם, בתפילת שחרית, **מוטב שיישן מעט**. ויש סמך לשינת שחרית בעצרת, במדרש שיר השירים א, נ"ו שבא הקב"ה ומצאם ישינים, והוצרך להעירם בקולות וברקים, ואם ישראל בשעת מתן תורה כך, על אחת כמה וכמה אנו יגיעי הגלות שאין לנו עונש על זה, אדרבה, נקבל שכר טוב על זאת, אם הכוונה לשם שמים" **וכן כתב הר"י מולכו** בארחות יושר פי"ב: "ומאנה הנחם נפשי במה שנהגו רבים, שעומדים בבית ד' בלילות בליל שבועות וכאור בוקר ממהרים להתפלל תפילה חטופה נים ולא נים וכו' ויותר טוב היה להם שישכבו במיטתם ושבע ילין וכמו השחר עלה, יכוון לקראת אלקיו ויתפלל בכוונה שלא ייצא שכרו בהפסדו".

ובשו"ת **שבט הלוי** (י, מ"ט) כתב **הגר"ש וזנר זצ"ל**: "אם יתפללו אחרי שניעורו כל הלילה, רובם ככולם אין תפילתם תפילה כלל, כי השינה מתגברת עליהם לדלג ושלא לכוון וגם חוטפים ורודפים, ובמאוחר אחר שינה, מתפללים במתינות ובכוונה רצויה, והעושה כן, יחפש שומר שיעיר אותו קודם זמן קריאת שמע ותפילה".

הערה: מי שנהג להיות ער כל ליל שבועות ורוצה לחזור בו ממנהגו - צריך התרה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל)

תיקון ליל שבועות

יש נהגו לומר את "תיקון ליל שבועות" אשר תקנו גדולי עולם, כנזכר בשער הכוונות ובשל"ה שמקורם ממהר"מ קורדבירו והאריז"ל זי"ע. ואף שבחוק יעקב תצ"ד, א שהיודעים ללמוד, ילמדו תורה שבעל פה [ש"ס ופוסקים] - גמרא וסדרי לימוד רגילים, וכך נהג מרן החזון איש (מנהגיו, אות י"א) וכדברי שו"ע הרב: "עיקר העסק יהיה בתורה שבע"פ"

אמנם, הגאון החיד"א כתב ב"לב דוד", ל"א שאין לשנות ממנהג כל ישראל וללמוד רק תלמוד ופוסקים, די ש ללמוד, תחילה, דווקא בסדר התיקון, הבנוי והמיוסד על פי הסוד, וכן כתב ביסוד ושורש העבודה להיזהר ולקרוא בסדר שנדפס בתיקון ליל שבועות וכן נהג מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל לומר בכל שנה, תחילה, סדר ה"תיקון ליל שבועות" (ראה שרשי מנהג אשכנז ח"ג עמ' 359).

הערה: בחור ישיבה, הרוצה ללמוד בליל שבועות את המסכת הנלמדת בישיבה, אין צריך לעשות התרת נדרים על מה שנהג עד כה לומר "תיקון ליל שבועות" (הוראת הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל בקובץ המועדים ר"ה תתס"א)

נשים ובנות: שאינן צריכות לתיקון חטא העגל על כן אינן שייכות באמירת ה"תיקון ליל שבועות" (בן איש חי וישב, ו ושו"ת רב פעלים בסוד ישרים, ט). אמנם, אישה שספרה ספירת העומר כל הימים, אם תרצה, יכולה לאומרו מלבד תושבע"פ שבו (כף החיים תצ"ד, ה). וטוב יותר שתאמרנה תהילים - וכן תלמדנה עשרת הדברות ומגילת רות.

ספר תהילים: נכון לקרוא בו כל היממה, כי הוא יום פטירת דוד המלך ע"ה ואומרים יהי רצון של שבת ויו"ט (כף החיים תצ"ד בשם מורה באצבע, רכ"ו ומועד לכל חי ח, ל"א ובמנהגי החיד"א, שנהג לסיים כל ספר תהילים בשכל יום מימי שבועות, בחו"ל).

לימוד תרי"ג מצוות: מנהג קדמונים לומר סדר תרי"ג מצוות (תשובת רבי נטרונאי גאון ואבודרהם עמ' רמז)

לימוד משניות: יש שכתבו שעפ"י הסוד אין ללמוד משניות בלילה זה וכן מנהג בני ספרד, ומנהג בני אשכנז שכן ללומדם. בני ספרד נוהגים לקרוא את סדר הלימוד מתוך ספר "קריאי מועד".

ריקודים בשבועות: אעפ"י שאסרו חכמים לרקוד בשבת ויום טוב, מכל מקום, בהרבה בתי מדרש וישיבות רוקדים לכבודה של תורה, כמו שהתירו ריקודים בשמחת תורה, משום כבוד התורה (הליכות שלמה י"ב, י"ד ודעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א).

*

זמני הבוקר והיום בשבועות תש"פ

עלות השחר: 3:47 (אשכנז) 4:10 (ספרד) **נץ החמה:** 5:35

חצות היום: 12:37 **מנחה גדולה:** 13:12 **שקיעה:** 19:43

נטילת שחרית וברכתה ללומדים כל הלילה

שולחן ערוך ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית וכו' וברמ"א: ויטלם בלא ברכה". וכתב המשנה ברורה, ל: "יש מהאחרונים שחולקים על הכרעת הרמ"א בזה, וסוברים דצריך לברך, ויש מסכימים עמו, וכל זה בלא עשה צרכיו, אבל אם עשה צרכיו קודם התפילה, או הטיל מים ושפסף, הסכמת האחרונים, שצריך ליטול ידיו ולברך,

וכן נכון לעשות לכתחילה. שאז לכולי עלמא יתחייב לברך על נטילת ידיים ואשר יצר" וכן הדין לטובל במקווה, לפני התפילה יכול לאחר מכן, ליטול ידיו, ולברך על הנטילה(חק יעקב תצ"ד, א) והעיר מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל: "היינו דווקא בעשה צרכיו - יברך, ולא מהני נגיעה במקומות המכוסים בלבד". **מנהג בני ספרד** אם לא ישנו חצי שעה במיטה "שנת קבע" - נוטלים ידיים אחרי עלות השחר בלי ברכה או שומעים את הברכה מאחר שכן ישן.

*

זמן ברכת נטילת ידיים למי שמברכה

בשולחן ערוך הרב ד, י"ג: "אם היה נעור כל הלילה, צריך ליטול ידיו מיד כשיאיר היום" ושמעתי ממרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאין צריך לדקדק בזמן המדויק של עלות השחר, אלא לפני שהולכים להתפלל - נוטלים. וכן נהג החזון איש זצ"ל.

ברכת אשר יצר

מי שלא ישן כלל ואף לא התפנה עם בוקר: **לבני ספרד** – אין מברך אשר יצר אלא אם כן, התפנה לקראת השחר ועדיין לא חלפה חצי שעה (בא"ח) או לא עברו 72 דקות (הגר"ע יוסף זצ"ל עפ"י הריטב"א).

בני אשכנז – מברכים אשר יצר כל בוקר, פעם אחת, אפילו לא ישנו כלל ולא התפנו (שבח על תפקוד הגוף)

ברכות התורה

שולחן ערוך מ"ז, י"ב: "אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר, ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן" משנה ברורה, כ"ח: ואם היה נעור כל הלילה יש אומרים [חיי אדם בשם הפר"ח והגר"א] דאין צריך לברך בבוקר, ויש אומרים [דרך החיים בשם מג"א וא"ר] דצריך לברך, וספק ברכות להקל. אך אם אפשר לו, יראה לשמוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו, שיכוון להוציאו בברכות והוא יכוון לצאת, ויענה אמן, ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, או יכוון לצאת בברכת אהבה רבה וילמד מעט אחר שיסיים תפילתו".

מי שישן במשך היום של ערב שבועות

שולחן ערוך מ"ז, י"א: "שנת קבע באמצע היום על מיטתו הוי הפסק לברכות התורה, ויש אומרים דלא הוי הפסק, וכן נהגו" וכן כתב בשו"ע הרב, ז שנהגו שלא לברך. אכן, במשנ"ב שם, כ"ו: "ואם היה ישן ביום שנת קבע על מיטתו, ובלילה שלאחריו היה נעור כל הלילה, פסק הגאון רבי עקיבא איגר, דבזה, לכולי עלמא צריך לברך בבוקר ברכות התורה".

והוא הדין, מי שישן בבוקר שבועות לאחר נץ החמה, לפני שהתפלל שחרית [וצריך שומר שיעוררו לשחרית] – יכול לברך ברכות התורה, בעצמו. ובמנהגי חת"ס שכן נהגו, לאחר הלימוד בליל שבועות, יצאו מאחר, בכוונה שלא לצאת אלא עד שישנו לאחר שחרית, ובקומם משנת קבע, ברכו בעצמם.

*

הלכה למעשה לעניין ברכות התורה וברכות השחר

בני ספרד – אפילו לא ישנו כלל, מברכים כל ברכות השחר כולל ברכות התורה (מפני שהם על טבע העולם) פרט לברכת הנטילה כנ"ל. **בני אשכנז** – אם לא ישנו במשך הלילה במיטה "שנת קבע", [היינו, שפשט בגדיו, וישן לפחות חצי שעה – קצור שו"ע ס"ב, ס"ח] אינם יכולים לברך בעצמם: ברכות התורה, ועליהם לשמעם ממי שישן או מבן ספרד. אין

להם ממי לשמוע – יכוונו בברכת אהבה רבה לפטור ברכות התורה וילמדו מעט מיד לאחר תפילת עמידה שחרית.

הערה: אישה אינה יכולה להוציא את האיש בברכות התורה – הכרעת באור הלכה מ"ז ודעת הגר"ע יוסף זצ"ל.

לעניין ברכות אלוקי נשמה וכו' והמעביר שינה וכו', לכתחילה יש לשמעם מאחר שישן (משנ"ב מ"ו, כ"ד). אין מי שיוציאו, המברכם לעצמו, יש לו על מי שיסמוך (ברכי יוסף, י"ב ערוך השלחן, י"ג כף החיים, כ"ט ועוד).

זמן ברכות התורה

בשו"ת מנחת פרי לידי"נ הגאון ישעיהו רוטנברג שליט"א א, א בשם מרן הגרש"ז זצ"ל: "מי שהיה ער כל הלילה, יכול להמשיך ללמוד עד שיזדמן מי שיוציאו בברכות התורה, שאין איסור מצד עצמו, ללמוד לפני ברכות התורה, רק הוא דין שהברכה תוקדם ללימוד", על כן, מי שאינו מוצא מי שיוציאו, יכול להמשיך ללמוד, עד שימצא, או עד שיתפלל שחרית, ויכוון ב"אהבה רבה וכו'" לצאת ידי ברכות התורה, וילמד מעט מיד אחרי התפילה, שהרי הוא אנוס בינתיים מלברך (שו"ת מנחת שלמה צ"ו, א ודינים והנהגות חזון איש א, י"ב).

ברכת הציצית

מי שאינו מתעטף בטלית גדול לא יברך על הטלית קטן ברכת "על מצוות ציצית", אלא ישאל מחברו טלית גדול במתנה על מנת להחזיר, ומתעטף, ומברך. או יבקש ממי שמתעטף בטלית גדול, שיכוון להוציאו, וינשק ציציות הטלית קטן.

תפילת שחרית

הכול הולך אחר חיתום הלילה - על כן, אף מי שזכה לעסוק בתורה כל הלילה, יזדרז לאזור חיל להתפלל שחרית בהתעוררות ובכוונה. וקריאת שמע יאמר בקול רם בדקדוקיה וכוונותיה, יען כי בקריאת שמע רמוזים עשרת הדברות. וב"עזרת אבותינו" יאמר בקול רם: "אשרי איש שישמע למצוותיך ותורתך ודברך ישים על ליבו" (מועד לכל חי ח, כ"ח ובחיד"א ובפלא יועץ).

המתנמנם באמצע קריאת שמע, ואינו יודע היכן אוהז ? אם אינו זוכר שאמר "שמע ישראל וגו'" בכוונה - חוזר לראש. זוכר שאמר שמע וגו' בכוונה, אך אינו זוכר היכן עומד ? יחזור לתחילת הפסוק שאינו זוכר אם אמרו כהוגן.

בתפילת לחש, התנמנם ואינו יודע היכן אוהז ? חוזר לתחילת הברכה שמסופק אם אמרה כהוגן, ולא נאמר בזה "ספק ברכות להקל", כיון שברכות התפילה מעכבות זו את זו, וממה נפשך, היכן שיתחיל יהא ספק ברכה לבטלה, וכל שיש ספק באמצע התפילה - צריך להתפלל באופן שבוודאי יצא ידי חובתו (משנ"ב ס"ד, ז והוראת החזו"א והגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן הוכיח ב"אור לציון" ד, פ"ו מדברי הב"י סי' ס"ד).

קריאת מגילת רות

בקהילות אשכנז קוראים בציבור מגילת רות לפני הוצאת ספר תורה. ומה שמקדימים קריאתה לקריאה בתורה וכן נוהגים בקריאת מגילת שיר השירים בשבת חוה"מ פסח, לפני שקוראים בתורה, ואין חוששים ל"תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם, מפני שקריאת רות, רק מצד המנהג, ומקדימים קריאתה משום חביבותה, מה שאין כן במגילת אסתר בפורים בבוקר, שהיא חובה, מקדימים קריאת התורה משום "תדיר" - מרן הגרש"ז זצ"ל בשש"כ נ"ח, הערה ק"ו. ומנהג בני ספרד לקרוא ספר רות בסדר התיקון ב"קריאי מועד" שבלילה.

הקוראים רות מתוך קלף, מברכים "על מקרא מגילה" ו"שהחיינו" (לבוש ת"צ, ה מעשה רב, קע"ה וכן נהג החזון איש זצ"ל) בברכת "על מקרא מגילה" ויש שתמה על שמברכים "שהחיינו", שהרי זו כחובת ציבור בדומה למפטיר ? ולמעשה, מברכים. ולדעתו, טוב שילבש הקורא בגד חדש, ויכוון בברכת "שהחיינו" שעל הקריאה גם על הבגד (הגרי"ש אלישיב זצ"ל בהלכות חג בחג שבועות עמ' קל"ה).

יחיד שלא שמע חלק מקריאת רות, או שהתפלל במקום שאין קוראים מתוך מגילה כשירה - אין צריך ללכת לשומעה מן הקלף בציבור (הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בהלכות חג בחג). ואין חיוב על היחיד, כשאינו מנין עשרה, לקוראה מן הקלף (פעולת שכיר על מעשה רב, קע"ה בשם הגר"א).

*

אמירת הלל

אומרים "הלל שלם", והמדלג מילה, או אמר מילה בטעות באופן שיש בו שינוי משמעות - צריך לחזור ולקרוא משם והלאה עד סוף ההלל (שער הציון תפ"ח, ב). בנות ספרד אומרות את ההלל באמירת הברכות - בלא שם ומלכות. בדיעבד, אפשר לומר את ההלל עד שקיעת החמה, שנאמר בהלל: "ממזרח שמש ועד מבואו מהולל שם ד'".

קריאת התורה

בפתיחת ארון הקודש אומרים י"ג מדות - ג' פעמים ותפילת "ריבונו של עולם" (שע"ת תפ"ח בשם האריז"ל בשער הכוונות), שכל הימים הטובים ימי דין - גמ' ר"ה ט"ז ע"א: "בארבעה פרקים נידון העולם וכו', ולכן אומרים י"ג מדות", "כי אמירתם מעוררת רחמים גדולים בעולמות העליונים, וזכירתם סגולה גדולה לכפרת עוונות" (שולחן הקריאה ב, י"ז). ולאחר מכן, מוציאים ספר התורה ואומרים "ברוך שמיא וכו'" (קונטרס מנהגי ביהכ"נ חזו"א [לדרמן] ה, ד). קוראים לכהן, ואחר שעלה, פותחים את הספר לראות את מקום הקריאה, ולפני ברכת הכהן על התורה, מכסים את הספר במעילו, ואומרים בני אשכנז "אקדמות מילין" (משנ"ב תצ"ד, ב וסידור היעב"ץ).

קריאת עשרת הדברות

לרמב"ם בתשובתו בהוצאת פריימן, סי רס"ג – **אסור לעמוד** בעת קריאתם שלא יאמרו, חלילה, רק זה קיבל משה מסיני. כשם שלא תיקנו לומר בכל בוקר, בתפילת שחרית, עשרת הדברות, ורק במקדש נהגו הכוהנים לאמרם בכל בוקר, כדברי הגמרא: מפני המינים והכופרים, שיאמרו, חלילה, שרק זאת קיבל משה בסיני.

נעמדו הקהל – אין להישאר לשבת בין העומדים (חיד"א בשו"ת טוב עין י"י) בפרט שלדעת הרבה פוסקים, היום, שיודעים כולם, שקמים רק זכר למעמד בהר סיני שם נאמר "ויתייצבו בתחתית ההר", מותר לעמוד (אגרות משה או"ח ד, כ"ב ושולחן שלמה א, י"ב, ל וג, י"ב, ח). וטוב יותר להיעמד לפני שמגיעים לתחילת קריאת הדברות.

מכבדים תלמיד חכם, רב או גדול הדור לעלייה של "עשרת הדברות" (כף החיים רפ"ב, כ"ח ובסידור היעב"ץ שבועות, ז). וקוראים את הדברות ב"טעם העליון" - שסוף כל דיבור הוא סוף פסוק.

*

סגולה גדולה לרפואה

כשם שבעת מתן תורה התרפאו כל החולים שבכלל ישראל, כמו כן, בכל שנה בחג השבועות בעת שקוראים מעמד הר סיני, היה חוזר ואומר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהוא זמן מסוגל המתחדש בכל שנה, לבקש על חולים ר"ל שיתרפאו ברפואה שלימה. ועל כן, יש העושים "מי שברך" לחולים, תיכף לאחר שסיים העולה לברך הברכה האחרונה על קריאת עשרת הדברות (ספר הנהגות רבינו עמ' רל"ט).

ההפטרה: ביחזקאל ב"מעשה מרכבה" ונוהגים לקרוא למפטיר לגדול וחכם (משנ"ב תצ"ד, ד חק יעקב ובאה"ט)

הערה: ההולך לישן אחרי עלות השחר, אינו אומר ק"ש שעל המיטה, ובוודאי לא המפיל וכו' (באור הלכה רל"ט)

יש נוהגים לאכול מאכלי חלב בחג השבועות רק בקידוש שאחר התפילה בשחרית, ויוצאים בזה ידי מנהג אכילת מאכלי חלב, ובני אשכנז, יזהרו מגבינות קשות ושמנות, כדלהלן, אמנם, לדעת הרמ"א שטעם המנהג לאכילת גם חלב וגם בשר, שהאוכל סעודה חלבית ובשרית אי אפשר לאוכלם באותו הלחם וצריך לשני לחמים, ובזה מתקיים זכר ל"שני הלחם" שהקריבו בשבועות. ואם כן, אולי אין די לטעם זה, בעוגות חלביות בלבד.

אפשרות נוספת, כמבואר בדרכי תשובה, יו"ד פ"ט, י"ט: בחג השבועות מקילים להתחיל סעודה בחלבי ולאחר קינוח והדחה של הפה והידיים עוברים באותה סעודה לבשרי (בפת ובסכו"ם מתאימים) אף שבמשך ימות השנה נמנעים מכך. ובני אשכנז, לא יאכלו גבינות קשות ושמנות (מ 16% שומנים ומעלה), המחייבות, למנהגם, המתנת 6 שעות.

סעודת היום

מצווה להרבות בסעודה במיוחד בחג השבועות להראות שאנו שמחים בקבלת התורה (משנ"ב תקכ"ט, א ושער הציון עפ"י הגמ' ע"ז, ד). וכלשון רש"י: "ישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה בו תורה" (רש"י לפסחים ס"ח ע"ב ד"ה דבעינן נמי לכם).

*

עיון בתפריט

יש עקרות בית המכנינות לעצמן רשימה, מה תגשנה בכל סעודה, ביו"ט ובשבת, ומה יש להוציא מהמקפיא והמקרר, ומתי, ולמבואר בשולחן ערוך ש"ז, י"ב אסור לקרוא רשימה כזו בשבת ויום טוב, שמא יבואו למחוק או להוסיף על הרשימה, ועוד, שיבואו לקרוא גם בשטרי הדיוטות (חשבונות ורשימות שאינן מותרות לקריאה בשבת ויום טוב (משנ"ב שם, מ"ז), **להלן כמה אפשרויות** להיעזר ברשימה כזו, על פי ההלכה: 1. מותר לעיין בחטף, רק כדי להיזכר, ללא עיון ברשימה (שלחן שלמה שם, בשולי הגליון ס"ק ו).

2. לבקש מאחר, שאין בסמכותו לבצע שינויים ברשימה, שהוא יעיין במקומה, שאין חשש שישנה, וגם לא יבוא לקרוא בשטרי הדיוטות, כי הדבר לצורך סעודת יום טוב (הגר"נ קרליץ שליט"א באיל משולש שטרי הדיוטות ג, הערה ל"ה).

3. יש מתירים כשהרשימה עטופה ב"לימינצייה", או שתלויה במרומי המקרר או הקיר.. ואין ניתן לשנות בה.

סיום סעודת החג

יש להשתדל לסיים את סעודת יום שבועות עד שעה עשירית (16:07) כדי לאכול סעודת ליל שבת לתיאבון.

יסודות הלכות יום טוב

א. צורך אוכל נפש

התירו לעשות מלאכות לצורך האכילה ביום טוב עצמו [לא ליום טוב השני בחו"ל, או בראש השנה ליום השני, ורק מיו"ט לשבת התירו ע"י עירובי תבשילין], כנפסק בשו"ע תק"ו עפ"י הירושלמי, היינו המלאכות שמלישה ואילך [כגון: הכנת טחינה, אינסטנט פודינג, דייסות, ג'לי, קצפת ריץ' וכדומה], אבל אסרו מלאכות שנעשות לימים רבים, כגון: קצירה, קטיפת פירות, תלישת ירקות מהקרקע, סחיטה, ניפוי קמח, והתירו טחינה ובורר בתנאים מסוימים כדלהלן.

קילוף וחיתוך

התירו לקלוף ירקות ופירות אפילו במקלף [ידני], מותר לקצוץ ירק דק דק, אבל אסור לעשות צורות מיוחדות בירק או בפרי, אפילו ביו"ט [גמבה בצורת שופר, לוחות הברית – בשבועות צפרדע – בפסח. כמו כן גם ביום טוב כשרוצים למלוח יותר משתי חתיכות ירק,

יש להקדים ולשפוך שמן לימון או חומץ [שזו פעולה שלימים רבים – כבישה והחמצת ירקות].

ובכלל זה, העירני מו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאסור לפזר סוכר על כל פרי, שרגילים לעבדו ולשווקו כקונפיטורה או בשימורים כגון, על תותי - שדה (בדוקים!). אבל מותר פיזור סוכר על חצי אשכולית (פרי אחד).

טחינה

כל שאפשר לטחון מערב יו"ט והדבר לא יתקלקל או יפוג טעמו, יש להקדים את טחינתו לערב יו"ט [כגון גזר חי כרוב וכדומה], אבל כל שייפוג טעמו אם ייטחן לפני החג [כגון בצל, שום, בננות, תפוחי עץ, חזרת וכדומה, מותר לטחון ביום טוב אף בעזרת כלי המיוחד לכך [קוצץ ידני, מגררת ("פומפיה") כותש שום או מועך פיר"ה].

כמו כן, אף בדברים שיכלו להכין מעיו"ט ושכחו או לא הספיקו וצריך להם, מותר לטחנם בשינוי, על גבי מפה ולא לתוך קערה, או להחזיק המגררת בשיפוע שלא כשימוש הרגיל. דברים שאינם גידולי קרקע [ביצים, טונה ודגים, עוף או בשר וכדומה], מותר לטחנם ביום טוב בכל כלי לכתחילה, במעט שינוי מכרגיל.

*

ברירה

ביום טוב כשיש קצת פסולת בין האוכל (כמה קליפות יחידות של ביצים או אגוזים בין הביצים או האגוזים) – מותר להוציא הפסולת, כל שהדבר ימהר יותר את האכילה. על כן מוציאים קצת עצמות מדגים או עוף, אבל גם ביו"ט "עוף הפורח שטבע בכוס", צריך להוציאו עם קצת מהמשקה, כדרך שמותר בשבת..

בישול

מותר לבשל לאפות לצלות ולטגן על אש דלוקה או שהדליקה ביו"ט על ידי העברת אש, מאש שכבר דולקת (מבלי לכבות הגפרור, ומותר להעביר באיזה צד של הגפרור שרוצים). רצוי להרחיק לפני יו"ט מן השטח את ה"מצת החשמלי". ותמיד כדאי להעביר אש להדליק שלהבת, כשהכפתור במצב נמוך!

הערה: בשעת הצורך מותר להעביר אש, כשאינ ברירה, אפילו מאש שהודלקה חלילה, באיסור, "מפני שעמוד ראשון כבר הלך לו". האש כאילו, מתחדשת בכל שנייה, ואין כאן הנאה ממעשה יו"ט - ההדלקה הראשונה.

מותר להגדיל להבה אבל אסור להנמיכה, אלא אם כן, כשהלהבה הגבוהה במשך הבישול, עלולה לגרום לשריפת האוכל או לחריכתו, אך לא כאשר רק קצת ייחרך או יישרף, או קצת יתאדו המים. **כשיש צורך להנמיך**, ויש אפשרות להעביר אש ללהבה יותר קטנה: לדעת המשנה ברורה והגרש"ז אויערבך זצ"ל עדיף להדליק את הלהבה הנוספת מלהנמיך את הגבוהה! מאידך לדעת הגר"מ פיינשטיין (אגר"מ או"ח א, קטו ולדעת הגר"ע יוסף זצ"ל (הובא בשש"כ יג, י) מותר להנמיך הגבוהה!

כיבוי

אסור אפילו על ידי סגירת ברז הגז הראשי שבחצר! התירו רק גרם כיבוי על ידי הנחת כלי עם מים (עם קצת קפה, תה, סוכר וכדומה) וממתינים עד שיגלוש, ואז סוגרים את הכפתור בשינוי, וצריך לשתות קצת מן המתבשל.

גרם כיבוי באש עצמה

אסור אפילו ביום טוב, לגרום כיבוי בנר עצמו, כגון להניח נר דלוק בכוס שחציה מלא מים כדי, שתכבה האש בהגיעה למים.

על כן, **המשתמשים ב"חגז"** יחברוהו לכפתור הגז שבכיריים לפני שמדליקים את הלהבה, כי כשכבר האש דולקת, החיבור של ה"חגז" כמוהו כ"גרם כיבוי באש עצמה" שאסור למשנ"ב, לכתחילה, אף לאשכנזים. **על כן**, עפ"י הדין שלפנינו, שאסור גרם כיבוי בנר עצמו, על כן אף שביום טוב מותר ללחוץ על לחצנים של "שעון שבת שהאור יידלק מוקדם יותר, אך אסור כדי שייכבה מוקדם יותר – "גרם כיבוי בנר"!

שימוש בתנור חשמלי מותר ביום טוב, רק אם הופעל מלפני יום טוב או על ידי שעון שבת, בתנאי שהתנור במצב "שבת" שאין שום השפעה לפתיחת הדלת או סגירתה על הבערה כיבוי או תאורה בזמן השימוש.

הערה: כל המכשירים החשמליים חובה שיהיו ביו"ט במצב סטטי. שכל שינוי בפיקוד חשמלי: הבערה, כיבוי, בונה וסותר.

*

הוצאה מרשות לרשות

מותרת בין לצרכי אכילה, לצורך מצוה או כלים לשימוש בהם היום, וכן מוציאים קטן לרשות הרבים כדי לטייל עמו (שמחה להורים ושמחה לילד) וכן מותר בעגלה (אך יש אומרים שיש לרוקן מהעגלה כל מה שלא צריך ליו"ט).

שולחן ערוך תקי"ח ומשנה ברורה: "אף על פי שהותרה הוצאה לצורך, מכל מקום לא יישא אדם משאות גדולים כדרך שבחול, אלא ישנה, כגון יין לא בסל או בקופה אלא על כתפו אחד או שנים שמוכח שהוא לצורך יום טוב. אא"כ לצורך אורחים. וכל האיסור במקום הילוך רבים, אבל מזוית לזוית או מבית לבית שבאותה חצר, אדרבה טוב יותר מלהרבות בהילוך"

מוקצה

חששו חכמים, כיון שיום טוב נראה בעיני בני אדם קל יותר בהלכותיו מיום השבת, והחמירו בכמה נושאים בהלכות מוקצה, יותר מאשר בשבת: שולחן ערוך סי' תצ"ה ומשנה ברורה

א. כל דבר שאמנם ראוי למאכל בהמה, (במקום שמצויות בהמות), שבשבת אינו מוקצה ומותר בטלטול, ביום טוב אם הקליפות או הגרעינים וכן מאכל שהתקלקל ביום טוב כל שאינם ראויים למאכל אדם הינם מוקצה ואסורים בטלטול.

ב. התירו טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש, כגון שיירי גחלים או נרות כדי לבשל או להדליק בהעברת אש, הסרת אבן שעל גבי חבית לשתות מהחבית, אבל אסרו לאכול מוקצה או להשתמש בו, כגון: ביצה שנולדה ביום טוב, שארית שמן שבנר שהודלק לכבוד יום טוב, כמו כן, אסרו להשתמש באבן (מוקצה מחמת גופו) כדי לפצח בה אגוז. וכן חמץ שנמצא ביום טוב של פסח, אסור לטלטלו אפילו כדי לבערו או לשרפו במקומו.

*

רחיצה לכבוד שבת

אף שביו"ט ניתן להשתמש במכשירים לחימום מים הפועלים מעצמם (בוילר חשמלי מופעל בשעון שבת, דוד שמש) פרט למכשיר "יונקרס" מחמם-מהיר ע"י להבת גז, המופעל עם פתיחת ברז המים החמים, שלפני כל שבת ויו"ט חובה לנתקו. מכל מקום, גם ביום טוב אין לרחוץ את רוב הגוף בבת אחת (ובשימוש בידית ה"טוש" במקלחת, נחשב תמיד כמיעוט הגוף – דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל) וכמובן, שאין להשתמש אלא בסבון נוזלי ולהיזהר מסחיטת שיער. היינו, שמותר רק ל"טפח", דהיינו, להצמיד את המגבת לשיער, והמים היוצאים, נספגים מיד במגבת, ולדברי "בן איש חי", יש לכרוך את המגבת סביב השער כטורבן. ובכל אופן, אין למשוך את המים מן השער כלפי חוץ ניש לגברים להיזהר בכך גם כן, בשיער הזקן והפאות, בכל שבת ויו"ט. ויש להיזהר שלא לבוא לידי סחיטת המגבת, או תלייתה לייבוש במקום ובדרך שתולים ביום חול.

ניקוי הבית לכבוד שבת אסור להדיח ריצפת חדר שלם בשבת ויו"ט אף לא בשפיכת מים וחומר נוזלי (בלא סמרטוט) וגריפתם במגב. אכן, אם ישנו כתם מקומי – מותר לנקות באותו מקום בלבד כנ"ל. ובור ניקוז שברצפה שיש לו מכסה אין לפתחו אלא כשיש לו בית אחיזה. (שו"ע שח, י). וכשיש בפתח הבור, רשת - גורפים כרגיל.

*

הערה חשובה - הוספת מים למיחם השבת

יש להרתיח את המים שמוסיפים למיחם לשבת, עד לכדי רתיחה גמורה בטרם יוכנסו למיחם שבת (שבמצב שבת), שאם לא כן, ב"מצב שבת, אין פעולת הרתיחה, ורק נשמר חום המים, ואם כן המים שהוסיפו לא יגיעו לידי רתיחה לפני שבת, ואסור יהיה להוציא בשבת אף לא כוס אחת, כי כתוצאה מהוצאת מים, כמות השארית שקטנה - ממחרת להתבשל. וכל פעולה הגורמת לחימום יתר למים שטרם הגיעו לכדי רתיחה ממש, לפני שבת, הרי היא בגדר איסור בישול בשבת.

*

שבת פרשת "נשא" - אסרו חג

הדלקת הנרות: ירושלים - 19:03 מרכז - 19:18 צפון - 19:13 דרום - 19:22
ההפטרה: "ויהי איש אחד וגו'" (שופטים י"ג). אין אומרים אב הרחמים, ולא צדקתך וגו'.
אבות פרק א

מוצאי שבת: ירושלים - 20:20 מרכז - 20:23 צפון - 20:24 דרום - 20:21 ר"ת - 20:56

תשלומין כל שבעה

מי שלא עלה לרגל, ובימינו, לא בא לפני שריד בית מקדשנו בחג עצמו - יש לו תשלומין
כל שבעה עפ"י הרמב"ם חגיגה א, א. ולהקבלת פני רבו יש תשלומין כל שבעה - מהרי"ל
דסקין קו"א, נד וחתן ביום חופתו מתענה בימי ההשלמה - מג"א תקע"ג, א. ואכן, אין
אומרים תחנון ולא וידוי עד י"ב בסיון ועד בכלל.

ברוך אלוקינו שנתן לנו תורתו, ללומדה, לקיימה ולעשות לו נחת רוח בעולמו

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

[א] זמן הנחת עירוב תבשילין. [ב] איחור תפילת ערבית בליל שבועות משום "תמימות". [ג] קבלת "תוספת יום טוב" בפה לפני השקיעה.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

[א] זמן הנחת עירוב תבשילין. [ב] איחור תפילת ערבית בליל שבועות משום "תמימות". [ג] קבלת "תוספת יום טוב" בפה לפני השקיעה.

[א] השתא חל חג השבועות ביום שישי ערב שבת קודש – ויש לזכור להניח "עירוב תבשילין". הזמן לכתחילה הוא ביום חמישי (מהבוקר), ובדיעבד אם שכח יכול להניח גם בבין השמשות. ועצה טובה – להניח עירוב גם לפני יום חמישי ובלא ברכה, וביום חמישי לאבד את העירוב ההוא ולהניח עירוב חדש עם ברכה – ואזי אם ישכח יוכל בדיעבד לסמוך על העירוב הראשון שהניח.

[ב] בליל שבועות נוהגים (עפ"ד הפוסקים) שלא להתפלל תפילת מעריב לפני זמן צאת הכוכבים. אבל בכל אופן יש לזכור לקבל על עצמו מצות "תוספת יום טוב" לפני השקיעה (ומאחר שאין סדר "קבלת יום טוב" עלולים בקל לשכוח מזה).

*

ה ר ח ב – ד ב ר :

הקדמה

השבוע חל יום טוב דחג השבועות ביום שישי – ומצינו שייכות נפלאה בין שבת למתן תורה, והוא מש"כ המשנ"ב (רסג, ו) שישנם נשים שנוהגות להדליק "עשרה" נרות שבת כנגד עשרת הדברות. וידועים דברי רבי סעדיה גאון (שהובא במשנ"ב תצד, יב) שבעשרת הדברות נתגלה להם עי"ז כל חלקי התורה כי בעשרת הדברות כלולה כל התורה כולה. וגם שבת שקול כנגד כל התורה כולה.

תוספת יום טוב

[א] הנה דעת רוב הראשונים שיש מצות "תוספת" לא רק ביוהכ"פ אלא גם בשבתות וימים טובים [וגם לפי דעת הרמב"ם כותב הביה"ל בסי' רסא שמודה שיש חיוב מדרבנן]. וישנם שטועים שרק בשבת יש דין תוספת ולא ביום טוב, וכבר התריע על זה בקצה המטה (מטה אפרים תרכה, לב): שראוי להזהיר ע"ז מאוד כי בעיני ההמון קיל יו"ט

[א] זמן הנחת עירוב תבשילין. [ב] איחור תפילת ערבית בליל שבועות משום "תמימות". [ג] קבלת "תוספת יום טוב" בפה לפני השקיעה.

שחושבים שאין בו דין תוספת. והלחם הפנים (קיצור שו"ע קג, א) מציין בזה לדברי הגמ' ביומא (פא, ב) שם אמרו להדיא "שבתות וימים טובים".

וכ"ה מפורש במשנ"ב (רסא, י) בפשיטות שכותב: "דכל מקום שנאמר שבות כמו שבת ויו"ט גם כן צריך להוסיף ולשבות ממלאכה" – ובכמה מקומות נאמר בתורה על יו"ט הלשון "שבתון". וכ"ה בשו"ע הרב (שםא, ד) וכ"ה באליה רבה (תרח, ד) ובפמ"ג (פתיחה להל' יו"ט פ"א אות ג; נועם מגדים אות כ). וכן מתבאר מדברי המהרש"ל והט"ז (תרסח, א) שדנו על תוספת בשמיני עצרת. וכן מבואר בתוס' בכתובות (מוז, א ד"ה דמסר). וכ"ה בר"ן (שבת י, ב בדה"ר) "ובודאי מוסיפה היתה מחול על הקדש שהרי שבתות וימים טובים מחוייבים הם בכך". וכ"כ השדי חמד (מערכת ת' כלל נד) דמילתא דפשיטא שאין בין שבת ליו"ט לגבי תוספת.

והנה ביום טוב שאין סדר קבלת יום טוב כמו שיש בשבת – הרבה אנשים מגיעים לבית הכנסת רק לתפילת ערבית, ולא שמים לב לקבל תוספת יו"ט בפה כ"ב – וכידוע שמרן הגריש"א זצ"ל חשש לשיטת הריטב"א (שבת כג, ב) ש"תוספת" לא חייל ממילא ולכן היה אומר מבעוד יום "הריני מקבל כו'". ובפרט עתה כשלא נמצאים בשיגרה רגילה עלולים לשכוח כן בנקל, ולכן יש להכריז על כך בבית הכנסת לפני השקיעה לקבל תוספת יו"ט.

חיסרון "תמימות"

[ב] והנה הפוסקים (סי' תצד) הביאו שלא להתפלל מעריב מבעוד יום בליל שבועות משום "תמימות", וכ"כ הט"ז: "מאחרין להתחיל ערבית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה תמימות". וידוע הקושיא מדבריו (סי' תרסח) לגבי סוכות, שמי שקיבל עליו תוספת שמיני עצרת אסר המהרש"ל לאכול חוץ לסוכה – כי סו"ס עדיין לא עבר עיצומו של יום הסוכות. והט"ז יצא לחלוק: "דודאי מי שמוסיף מחול על הקודש הוא עושה ע"פ צווי תורתנו כבר חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה והוא כמו בלילה ומחר ממש". וא"כ מה החיסרון במי שמתפלל מבעוד יום שלא יחשב "תמימות" הרי היום חלף עבר לו.

גם יש להעיר מדוע לא מצינו קפידא בתחילת הספירה דהיינו ביום הראשון (עי' בלוח לא"י מש"כ בזה). ועוד העיר הנצי"ב (ויקרא כג, כא) מדוע לא מצינו קפידא גם בכל הימים מאחר שרוב הראשונים ס"ל שכל יום הוא מצוה בפנ"ע.

ואכן המג"א כותב ש"בליל שבועות אין מקדשין של הכוס עד צ"ה דכתיב תמימות תהיינה" ומבואר שהקפידא היא דוקא על הקידוש ולא על עצם התפילה – ואם כן כ"ש שאין חיסרון בסתם קבלה אם לא מתפלל מעריב.

^{כב} עי' במשנ"ב רסא, כא ושעה"צ שם אות כא. וע"ע במהדורת דרשו הערה 20 שהרחיבו בזה.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

[א] זמן הנחת עירוב תבשילין. [ב] איחור תפילת ערבית בליל שבועות משום "תמימות". [ג] קבלת "תוספת יום טוב" בפה לפני השקיעה.

[וע"ע בסידור יעב"ץ שכותב: "י"א שמאחרין להתפלל עד שחשכה, והוא דקדוק קלוש מחודש מהאחרונים, ומי שמקדים להתפלל בשיעור שמוסיפין מחול על הקודש הרי זה זריז ונשכר בקיום מצוה, ומתקיים זה וזה בידו, כי מ"מ בעוד שמתפלל כבר הוא לילה, ועיקר הקפידא למאן דחש לה היא שלא לאכול קודם הלילה"].

ושמעתי ממרן הגריש"א זצ"ל שאיחור תפילת ערבית בליל שבועות הוא רק חומרא שלא יראה כמחסר ב"תמימות" – ולכן אי"ז סתירה לדברי הט"ז שם כי זה רק נראה כחיסרון בתמימות.

ומאחר שכאמרו זהו רק חומרא – על כן לדידן שנוהגים בלא"ה להתפלל מעריב בזמן ובפרט בלילות שבת ויום טוב (דהיינו כחצי שעה אחרי שקיעה באופק ירושלים) אין שום חיסרון בדבר – ובודאי שהקפידא הנ"ל אינה קפידא יותר מאשר ק"ש כל יום שזמנה רק בצה"כ ולכן כמו שסומכים על ק"ש שהוא כחצי שעה אחרי השקיעה א"כ פשוט דסגי בזה לגבי חיסרון "תמימות" – ודלא כמו אלו שמאחרים את הערבית בליל שבועות יותר ממה שממתינים כל השנה לצאת ידי חובת ק"ש שכאמור אין בזה טעם.

ובודאי שלמעשה ח"ו לימנע מלקבל תוספת יום טוב בפה מבעוד יום מפאת חיסרון תמימות, ולא מביעיא לפי המג"א שהדברים אמורים רק כלפי הקידוש, אבל גם לפי הט"ז מסתבר מאוד שיודה שרק במעריב יש חיסרון ולא בסתם קבלה.

*

עירוב תבשילין

[ג] עוד יש להזכיר על "עירוב תבשילין" שג"כ עלולים לשכוח – בפרט בארץ ישראל שאי"ז שכיח כל כך.

והנה נחלקו הפוסקים מאימתי ניתן להניח את העירוב תבשילין (עי' משנ"ב תקכו, מד וביה"ל ד"ה לכתחילה). והזמן ה"לכתחילה" להניח את העירוב תבשילין הוא החל מיום חמישי ערב יו"ט – ולא בליל חמישי.

וכותב הרמ"א: "מותר להניח עירוב זה אפילו ספק חשיכה" – דהיינו גם בבין השמשות בברכה. ולפי אופק ירושלים אמר לי מרן הגריש"א זצ"ל שניתן להניח עד כ20 דקות אחרי השקיעה.

ואם קיבלו הצבור יו"ט ב"ברכו" כותב המשנ"ב (שם, ד) ששוב אין יכולים לערב, דבקבלת יום טוב נחשב הזמן כיו"ט ודאי. ויעו"ש במשנ"ב ובשעה"צ (אות ט) מש"כ בנוגע לקבלת היחיד באמירה ובתפילה. ויעו"ש בביה"ל לגבי הדלקת נרות של האשה – ומרן הגריש"א זצ"ל הורה בזה לחומרא שעל ידי מעשה גרע טפי (עי' משנ"ב רסג, נו).

[ד] ואם הגיע הבעל לבית הכנסת ונזכר שלא הניח עירוב תבשילין – ואם יחזור לבית כבר יפסיד את הזמן, אם הוא יודע שיש אוכל מסויים במקרה וכדומה יכול לערב עליו (ע"ד מרן הגריש"א זצ"ל).

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

[א] זמן הנחת עירוב תבשילין. [ב] איחור תפילת ערבית בליל שבועות משום "תמימות". [ג] קבלת "תוספת יום טוב" בפה לפני השקיעה.

ומן הראוי שהגבאים יכריזו בבית הכנסת מבעוד מועד שמי ששכח להניח עירוב תבשילין שילך לעשותו מיד.

ה' ויש עצה טובה למנוע תקלות הללו – להניח עירוב תבשילין גם לפני יום חמישי ולומר את הנוסח בלא ברכה – ולסמוך על זה שאם ישכח להניח בערב יו"ט שזה יועיל בדיעבד. ואם יזכר בערב יו"ט אז יאבד את העירוב הראשון והרי הוא בטל ואז יניח עירוב שני ובברכה. ואי"ז נחשב גורם ברכה שאינה צריכה – מאחר שהוא עושה כן על הספק שיש הרבה פוסקים שסוברים שלא מועיל להניח כי אם בערב יו"ט (וע"ד מש"כ הביה"ל כה, ה ד"ה טוב).

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

הקריאה והקדושה / הרב יחיאל אומן, בעהמ"ח 'הקריאה והקדושה' ו'פתורא חדתא', קרית ספר

מגילת רות מבוארת על פי המלבי"ם

וַיְהִי בַיָּמֵי שְׁפֹט הַשְּׁפֹטִים וַאֲיִן מוֹרָא מַלְכוּת לַעַם, וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וְלֹחֲצִים הַעֲשִׂירִים, וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לְגוֹר בְּעֵרָאִי בְּשָׂדֵי מוֹאָב הוּא הָעֵיקָר וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו נִמְשָׁכוּ עִמּוֹ: וְשֵׁם הָאִישׁ שֶׁהָיָה אִישׁ הַנּוֹדֵעַ בְּשֵׁם אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ שֶׁגַם אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו הָיוּ אֲנָשֵׁי שֵׁם, (וְהוּא טַעַם אֵל יִצְיָאֲתוּ שְׁלַכְן הִיָּה יִרְאָ מֵהַהֲמוֹן שִׁיבְקָשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁבֵר רַעבוֹן בְּתִיהֶם, וְגַם הוּא טַעַם אֵל הָעוֹנֵשׁ שֶׁהִשִּׁיגָהוּ, שֶׁלְּפִי שֶׁהָיָה אִישׁ גָּדוֹל הַפִּיל לְבָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתוֹ) נִעְמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחֲלוֹן וְכַלְיוֹן אֶפְרָתִים מִיּוֹחָסִים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי מוֹאָב וַיְהִיו שָׁם:

וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ מִיַּד כֶּשֶׁהֲסָכִים לְהַשְׂאֵר (אֲחֵר שֶׁפָּגַע בְּמִמוֹנוֹ) אִישׁ נִעְמִי לֹא הִכִּירוּהוּ רַק כְּאִישׁ נִעְמִי, שֶׁאֲבָד עֲשָׂרוֹ וְתִשְׂאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ: (ד) וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֵאֲבֵיּוֹת שֵׁם הָאֲחֵת עֶרְפָּה נִשְׂאָרָה כֶּשֶׁם גּוֹיּוֹתָהּ, וְשֵׁם הַשְּׁנִיָּת רֹת וַיִּשְׁבּוּ שָׁם בְּקִבְעַת כְּעֶשֶׂר שָׁנִים: (ה) וַיָּמוּתוּ גַם שְׁנֵיהֶם מַחֲלוֹן שֶׁלֹּא מִיַּחָדָה וְכַלְיוֹן וְתִשְׂאֵר הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הִשְׁתַּתְּפָה בְּחִטָּאִים, אֲלֵא חֲשָׁבָה לְשׁוֹב מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמְאִישָׁהּ:

(ו) וַתָּקָם הִיא וְכַלְתֶּיהָ וַתָּשָׁב מִשְׂדֵי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בְּשָׂדֵה מוֹאָב כִּי פָקַד ה' אֶת עַמּוֹ פָּקַד בְּעִבּוֹר עַמּוֹ שֶׁהִיטִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם לְתֵת לָהֶם לֶחֶם: (ז) וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה וּשְׁתֵּי כַלְתֶּיהָ עִמָּהּ וַתֵּלַכְנָה בְּדֶרֶךְ וְאִזּוֹ הִסְכִּימוּ גַם הֵם לָשׁוֹב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה: (ח) וַתֹּאמֶר נִעְמִי לְשֵׁתֵי כַלְתֶּיהָ שֶׁסִּבְרָה שְׁבָאִים לְלוֹוֹתָהּ, לִכְנֹה לְדַרְכֵן שֶׁהִיא בְּאֶרֶץ מוֹאָב, כִּי אֵינִי צָרִיכָה לְלוֹוִיָּהּ, שְׁבָנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה שֶׁכִּמוֹ שֶׁדַּבַּקְתֶּם בִּי כִּי הֵייתִי לְכֵן כֹּאֵם טוֹב יוֹתֵר שֶׁתִּשְׁבּוּ לֹא מִכֵּן הָאֲמִתִּית, יַעַשׂ ה' עִמָּכֶם חֶסֶד כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם כִּבְרַת עֲמִדֵי חֶסֶד דִּי וְהוֹתֵר עִם הַמֵּתִים בְּתַכְרִיכֵינִי וְעִמָּדֵי שׁוֹיִתְרַתֶּם הַכְּתוּבָה: (ט) חוּץ מִמָּה שִׁיעַשׂ עִמָּכֶם חֶסֶד הַמְּגִיעַ לְכֶם יִתֵּן ה' לְכֶם וּמִצָּאֵן מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁה שֶׁלֹּא תִדְעַנָּה שְׁכוֹל וְאַלמוֹן, רַק תִּשְׁבּוּ בְּמִנוּחוֹת שְׁאֲנָנוֹת, (וְזֶה יִהְיֶה מִתְּנַת ה'), וַתִּשְׁק לָהֶן וַתִּשְׂאָנָה קוֹלָן וַתִּבְכִּינָה:

(י) וַתֹּאמְרָנָה לָּהּ גִּילּוֹ דַעֲתָן שְׁאִין הוֹלְכִין אֶתָּה לְלוֹוֹתָהּ עַד אֶרֶץ יְהוּדָה וּלְשׁוֹב מִשֵּׁם לְאֶרֶץ מוֹאָב, כִּי אֶתְּךָ נִשְׁוֹב לְעִמְךָ כִּי דַעֲתָנוּ לְהַשְׂאֵר בֵּין בְּנֵי עַמְךָ: (יא) וַתֹּאמֶר נִעְמִי שְׁבָנָה בְּנֵתִי לְמָה תֵּלַכְנָה עִמִּי הֲלֹא בְנֵי עַמִּי לֹא יִנְשָׂאוּ לְכֶם, וְלִי אֵין בְּנִים לִיתֵן לְכֶם, וְכִי הָעוֹד לִי בְּנִים גְּדוֹלִים, וְטִמְנַתִּים בְּמַעֲשֵׂי וְהָיוּ לְכֶם לְאֲנָשִׁים: (יב) שְׁבָנָה בְּנֵתִי לְכֵן וְאֵל תֹּאמְרוּ לְהַמְתִּין שְׂאֵלָד, כִּי זְקַנְתִּי מֵהָיְוֹת לְאִישׁ כִּי אֲמַרְתִּי יֵשׁ לִי תְקוּהָ גַם הָיִיתִי הַלְּיֹלָה לְאִישׁ וְגַם יְלָדְתִּי בְּנִים: (יג) הֲלֵהֶן תִּשְׁבְּרָנָה בְּהַמְתַּנָּה וְדֹאִית, עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שְׁמָא יְמוֹתוֹ, הֲלֵהֶן תִּעֲגְנָה גַם אִם יַחֲיוּ, לְבִלְתִּי הָיוֹת לְאִישׁ אֵל בְּנֵתִי כִּי מֵר לִי מֵאֵד מִכֶּם כִּי יִצְאָה בִּי יָד ה': (יד) וַתִּשְׁנָה קוֹלָן וַתִּבְכִּינָה עוֹד וַתִּשְׁק עֶרְפָּה לְחֻמוֹתָהּ נִשְׁיָקָה שֶׁל פְּרִישׁוֹת וְרוֹת דְּבָקָה בָּהּ:

(טו) וַתֹּאמֶר הִנֵּה שָׁבָה יְבַמְתְּךָ אֵל עִמָּהּ וְאֵל אֱלֹהֶיהָ כִּי לֹא הִיָּה דַעֲתָה לְכַנֵּס בְּדַת יִשְׂרָאֵל, וּמִסְתַּמָּא כֵן דַּעֲתָךְ, שׁוֹבֵי אַחֲרֵי יְבַמְתְּךָ: (טז) וַתֹּאמֶר רֹת אֵל תִּפְגְּעִי בִּי לְעִזְבְּךָ כִּי לֹא

אעזבך, לְשׁוֹב מֵאַחֲרַיִךְ אִם אֶצְטָרֵךְ לְעִזְבוֹךְ - לֹא אֲשׁוּב מִלְּהִתְגַּיֵּיר, כִּי אֵל תַּחֲשָׁבִי שֶׁהֲלִיכְתִּי רַק בְּעִבּוּר הַשָּׁגַת אִיזָה תּוֹעֵלֶת, אֲלֵא: אֶל אֲשֶׁר תִּלְכִּי בְּתַכְלִית שְׁתִּלְכִּי - אֵלַיְךָ, וְכֵן אֵל תַּחֲשָׁבִי שֶׁאֲנִי מְקוּהָ אִיזוֹ הַצִּלְחָה זְמַנִּית, אֲלֵא: וּבְאֲשֶׁר תִּלְיִנִי אֵלַיִן כִּגְר בְּאַרְץ וְכַצְדִּיקִים שֶׁהֵעֵה"ז הוּא אֲצִלָּם רַק כְּמִלּוֹן אֲוֹרָחִים, אֲלֵא מִגַּמַּת הֲלִיכְתִּי הוּא רַק מִצַּד שְׁכֵבֶר עִמָּךְ עִמִּי וְאֵלֶיךָ אֵלֶי: (יז) בְּאֲשֶׁר תִּמּוֹתֵי אָמוֹת וְשֵׁם אֶקְבֹּר כֹּה יַעֲשֶׂה ה' לִי וְכֹה יִסִּיף כִּי הַבְּנֵתִי שַׁעַד שֶׁהִתְגַּיֵּירֶתִי, שֶׁאֲמַנֵּם הֵינּוּ יָחֵד, אֲבָל הַמּוֹת יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי אֵת תִּדְבְּקִי בְּאֵלֵהי הַרוּחֹת, וְאֲנִי אֵהִיָּה נִדְחָה בֵּין מַחִיצַת עוֹבְדֵי גִלּוּלִים, וְלִכֵּן אֲבַקֵּשׁ לְהִתְגַּיֵּיר שְׂאוֹ לֹא נִפְרַד גַּם בְּמוֹת: (יח) וְתָרָא כִּי מִתְאַמְּצַת הִיא לְלַכֵּת אֶתָּה וְתַחְדָּל לְדַבֵּר אֵלַיָּה:

(יט) וְתִלְכְּנָה שְׁתֵּיהֶם עַד בְּאֵנָה בֵּית לָחֶם וַיְהִי כְּבָאֵנָה בֵּית לָחֶם וְתֵהֱמֶם כָּל הָעִיר עֲלֵיהֶן כִּי נַעֲמִי הָיוּ לָהּ תַּמִּיד עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת וּבְנֵי בֵּית וּבְצִאתָה מִבֵּיתָה הִיתָה מוֹקֶפֶת מִהֶמוֹן רַב וְתֵאמְרָנָה הַזֹּאת נַעֲמִי שֶׁכ"כ יִרְדָּה לְעוֹמֶת מִעַמְדָּה הַקּוֹדֵם: (כ) וְתֵאמֶר אֵלֶיךָ אֵל תִּקְרָאנָה לִי נַעֲמִי קְרָאן לִי מָרָא כִּי עֲנִי גַם בְּלִי הַשְׁוֹאָה לְמַעֲמַדֵּי הַקּוֹדֵם, כִּי הֵמָּר שָׁדִי לִי מְאֹד: (כא) אֲנִי מְלֵאָה הֶלְכְּתִי וְרִיקָם הֵשִׁיבֵנִי ה' וְעוֹשְׂרֵי הִיא חִיזוֹק נִפְלִתִי, וְא"כ לְמָה תִּקְרָאנָה לִי נַעֲמִי (שֶׁגַם שֵׁם נַעֲמִי שֶׁנִּקְרָאת בּוֹ בַּעַת הַזֹּאת לֹא הִיא בְּצַדֵּק, כִּי הִיא הַצִּלְחָה הַזֹּאת הִיתָה מִרָחֵק מְאֹד שֶׁהוּא עָלֶיהָ לְצוֹרֵךְ יִרְיָדָה), וְה' עָנָה כִּי בְעִשְׂרֵי שָׁאִיטִיב דְּרָכֵי וְשָׁדִי הִרְעֵ לִי:

(כב) וְתִשָּׁב נַעֲמִי לְזִכּוֹת בְּשִׁדּוּתֶיהָ וְרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה כִּלְתָּהּ עִמָּה זִכְתָּה מֵאֲבִי בַעֲלָהּ הַשָּׁבָה מִשָּׁדִי מוֹאֵב וְהָמָּה בָּאוּ בֵּית לָחֶם בְּתַחֲלַת קִצִּיר שְׁעָרִים שֶׁא"א לְזִרְעָה וְהוֹצֵרְכּוּ לְמִתְנֹת עֲנִיִּים:

(א) וּלְנַעֲמִי מוֹדַע לְאִישָׁה אִישׁ גְּבוּר חַיִּל בְּמִידוֹת טוֹבוֹת מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁמוֹ בְּעֵז: (ב) וְתֵאמֶר רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה אֶל נַעֲמִי אֲלֵכָה נָא הַשָּׂדָה שֶׁאֵינְךָ מְכִירִים אוֹתִי, וְאֶלְקָטָה בְּשִׁבְלִים לְקַט שֶׁאֵינְךָ מְקַפִּידִים עֲלֵיוֹ הָעֲנִיִּים אַחֲרַי אֲשֶׁר אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינָיו וְתֵאמֶר לָהּ לְכִי בְּתִי: (ג) וְתִלְךְ וְתָבוֹא וְתִלְקָט בְּשָׂדֵה אַחֲרַי הַקְּצָרִים וְלֹא עִם הָעֲנִיִּים וַיִּקֶּר מְקָרָהּ לְצִרְכָּהּ חֶלְקַת הַשָּׂדֶה לְבַעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְהִיא בַּהֲשִׁגְחָה לְתַכְלִית הַנִּרְצִית:

(ד) וְהִנֵּה בְּעֵז בָּא מִבֵּית לָחֶם אִם שֶׁלֹּא הִיא רְגִיל לְבוֹא וַיֵּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם תִּיקֵן שְׂאֵלָה בְּשֵׁם לְתַכְלִית הַשְּׁלוֹם, וַיֵּאמְרוּ לוֹ יְבָרְכְךָ ה': (ה) וַיֵּאמֶר בְּעֵז לְנַעֲרוֹ הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצְרִים לְמִי מִהַקּוֹצְרִים (שֶׁכֵּן נִרְאָה שֶׁנִּתְּנָה לָהּ לְלַקֹּט לְבַדָּה) הַנֶּעֱרָה הַזֹּאת: (ו) וַיַּעַן הַנֶּעֱרָר הַנֶּצֶב עַל הַקּוֹצְרִים וַיֵּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא וְלֹא מִהַקּוֹצְרִים הַשָּׁבָה עִם נַעֲמִי מִשָּׂדֶה מוֹאֵב שֶׁנִּתְגַּיֵּירָה וּמִגִּיעַ לָהּ לְקַט: (ז) וְתֵאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעֵמְרִים אַחֲרַי הַקּוֹצְרִים וּמֵה שִׁישׁ לָהּ הַרְבֵּה מִפְּנֵי וְתָבוֹא וְתַעֲמוֹד מֵאֵז הַבָּקָר וְעַד עֵתָה זֶה שְׁבֵתָה הַבַּיִת מְעֵט: (ח) וַיֵּאמֶר בְּעֵז אֵל רוּת הַלֹּא שְׂמַעְתְּ בְּתִי הַלִּימּוֹד זְכוּת, וְע"כ אֵל תִּלְכִּי לְלַקֵּט בְּשָׂדֵה אַחֲרַי וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה מִשְׁדֵּה זֶה שֶׁאֵת רְצוּיָהּ בָּהּ וְכֹה תִדְבְּקִין עִם נַעֲרָתִי וְלֹא עִם נַעֲרִי: (ט) עֵינֶיךָ בְּשָׂדֵה אֲשֶׁר יִקְצְרוּן וְהִלַּכְתְּ אַחֲרַיִךְ הַלֹּא צוּיִתִּי אֵת הַנֶּעֱרָרִים לְבִלְתִּי נִגְעַךְ וְצַמַּת וְהִלַּכְתְּ אֶל הַכְּלָיִם וְשִׁתִּית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאַבוּן הַנֶּעֱרָרִים:

(י) וְתִפֹּל עַל פְּנֵיהָ וְתִשְׁתַּחֲוֶה אֶרְצָה וְתֵאמֶר אֵלֶיךָ מִדּוּעַ מִצִּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַפְרִינִי וְאַנְכִי נִכְרְיָה: (יא) וַיַּעַן בְּעֵז וַיֵּאמֶר לָהּ הֲגַד לִי כָּל אֲשֶׁר עָשִׂיתְּ אֵת חֲמוֹתֶךָ לֹא כְּדֹרֵךְ כְּלוּת,

אַחֲרֵי מוֹת אִישׁךָ וַתַּעֲזֹבֵי אֲבִיךָ וְאִמְךָ וְאַרְצְךָ מוֹלְדֹתֶיךָ וַתִּלְכִּי אֵל עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ תְּמוּל
שְׁלֹשׁוֹם: (יב) יְשָׁלֵם ה' פְּעֻלְךָ עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה תִּקְבְּלִי שֹׁכֵר בַּפֿ"ע כַּפּוּעַל, אֲבָל וַתְּהִי
מִשְׁכַּרְתְּךָ עַל מַה שֶּׁבָאת לְהַתְּגַיֵּיר שְׂאוּ קִבְלַת עֲלֶיךָ לְעִבּוּד עֲבוּדַת ה' וְלִקְיִים כָּל מִצְוֹתָיו,
וְאֵת כְּמוֹשְׁכֶרֶת לֹא כָל יָמֵי חַיֶּיךָ לְעִבּוּד עֲבוּדָתוֹ, שְׁלָמָה שֶׁאֵף אִם לֹא תַעֲשִׂי בַּפּוּעַל – תִּקְבְּלִי
שֹׁכֵר עַל הַסְּכַמְתְּךָ לַעֲשׂוֹת, מֵעַם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַמְּשַׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם וְעַל הַגְּרִים הַנְּלוּיִם
עֲלֵיהֶם, אֲשֶׁר בָּאת לְחַסּוֹת תַּחַת כְּנָפָיו וְזֶה בַּעֲצֻמוֹ הַשֹּׁכֵר הַכִּי גְדוּלְכִי: (יג) וַתֹּאמֶר אֲמָצָא חֵן
בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי כִּי נִחְמַתְנִי בַּהֲבַטְחַת הַלֶּחֶם וְכִי דִבַּרְתָּ עָלַי לֵב שִׁפְחָתְךָ עַל קִבְלַתִּי תו"מ, וְאַנְכִי
בְּעֵינֵי לֹא אֶהְיֶה לֹא רְאוּיָה לְהִיּוֹת אִפְי' בְּאֶחָת שִׁפְחָתֶיךָ:

(יד) וַיֹּאמֶר לָהּ בַּעֲזוֹ לָעֵת הָאֲכָלִיכָה גְשֵׁי הַלֶּם לְמַעֲלָה בְּצַד בּוּעוֹז, וְאֲכַלְתָּ מִן הַלֶּחֶם נִתֵּן לָהּ
לֶחֶם שֶׁלֵם שִׁיחִיָּה שְׁלָה, וְטַבַּלְתָּ פִתְךָ בְּחֻמֶּיךָ וַתִּשָּׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים לְמַטָּה וַיִּצְבֹּט לָהּ קְלִי
לְמַעַדְנִים וַתֹּאכַל וַתִּשְׁבַּע וַתִּתֵּר: (טו) וַתִּקַּם לְלֶקֶט וַיִּצֹו בַּעֲזוֹ אֶת נְעָרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעֹמְרִים
תִּלְקַט וְלֹא תִכְלִימוּהָ וְלֹא תַעֲיִינוּ אִם גִּנְבָה: (טז) וְגַם שֶׁל תִּשְׁלֹו לָהּ עֲשׂוּ עֲצֻמְכֶם כְּשׁוֹכְחִים
מִן הַצְּבָתִים שֶׁל הַשְּׁכָחָה וְעֲזוּבָתָם וְלֶקְטָהּ וְלֹא תִגְעְרוּ בָּהּ:

(יז) אִמְנֵם הִיא לֹא לֶקְחָה צְבָתִים שֶׁל שְׁכָחָה, רַק וַתִּלְקַט מֵהַלֶּקֶט בְּשָׂדֵה עַד הָעָרֵב וַתִּחַבֵּט
אֶת אֲשֶׁר לֶקְטָה כְּדִי שֶׁתּוֹכֵל לְנִשְׂאוֹ הָעִיר וְלֹא תִשָּׂא אֶת הַקֶּשׁ וְהַמוֹץ, וַיְהִי כַּאִיפָה שְׁעָרִים:
(יח) וַתִּשָּׂא וַתָּבוֹא הָעִיר וַתִּרְאֵה חֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר לֶקְטָה וַתּוֹצֵא וַתִּתֵּן לָהּ אֶת אֲשֶׁר הוֹתֵרָה
מִשְׁבָּעָה: (יט) וַתֹּאמֶר לָהּ חֲמוּתָהּ אֵיפָה לֶקְטָתְ הַיּוֹם כִּי הִיָּה שֶׁלֹּא כְּדֹרֶךְ לֶקֶט הַנֶּאֱסָף בַּיּוֹם
אֶחָד, וְאַנְהָ עֲשִׂיתִי יְהִי מִפִּיֶיךָ בְּרוּךְ וַתִּגַּד לְחֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂתָה עִמּוֹ וַתֹּאמֶר שֵׁם הָאִישׁ
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בַּעֲזוֹ:

(כ) וַתֹּאמֶר נְעָמִי לְכַלְתָּה בְּרוּךְ הוּא לָהּ אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֲסִדוֹ אֶת הַחַיִּים שֶׁהֵאֱכִילָנוּ, וְאֵת
הַמֵּתִים כִּי הִבִּינָה ג"כ שִׁיעֵשָׂה חֲסִד עִם הַמֵּתִים ע"י יְבוּם (שְׁבוּזָה יַעֲשֶׂה טוֹבָה לְנַפְשׁ הַמֵּת),
וַתֹּאמֶר לָהּ נְעָמִי קְרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגְּאֻלָּנוּ הוּא:

(כא) וַתֹּאמֶר רוֹת הַמוֹאֲבִיָּה גַם כִּי אָמַר אֵלַי עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבָּקִין וַחֲשַׁבָה שֶׁאֶחָד
יִשְׁאַנְהָ עַד אִם כָּלֹו אֵת כָּל הַקְּצִיר אֲשֶׁר לִי: (כב) וַתֹּאמֶר נְעָמִי אֵל רוֹת כָּלְתָה טוֹב בְּתִי כִּי
תִצְאִי עִם נְעָרוֹתָיו וְלֹא נַעֲרָיו וְלֹא יִפְגְּעוּ בְּךָ בְּשָׂדֵה אַחֵר: (כג) וַתִּדְבַּק בְּנַעֲרוֹת בַּעֲזוֹ לְלֶקֶט עַד
כָּלוֹת קְצִיר הַשְּׁעָרִים וְקְצִיר הַחֲטָיִים ג' חֲדָשִׁי הַבְּחִנָּה וַתִּשָּׁב אֶת חֲמוּתָהּ וְלֹא עִם הַנְּעָרִים:

(א) וַתֹּאמֶר לָהּ נְעָמִי חֲמוּתָהּ בְּתִי הִלָּא אֲבִקֶשׁ לְךָ מְנוּחָה אֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ: (ב) וַעֲתָה הִלָּא בַּעֲזוֹ
מִדַּעְתָּנוּ וְלֹא יַחֲשָׁדוּ בְּךָ, מִטִּינוּף ע"ז, בְּמִצְוֹת, בְּגַדֵי שַׁבַּת, אֲשֶׁר הֵיית אֶת נְעָרוֹתָיו הִנֵּה הוּא
זָרָה אֶת גֶּרֶן הַשְּׁעָרִים הַלְוִלָה וַיֹּאמְרוּ שֶׁבָאת לְרֹאוֹת: (ג) וְרַחֲצֵתִי וְסַכַּתִּי וְשִׁמְתִי שְׁמֵלְתֶיךָ עֲלֶיךָ
וַיְרַדְתָּ <קָרִי עִם י> זְכוּתִי תִרְדַּע עִמְךָ, הַגֶּרֶן שֶׁהוּא מוֹקֵף מַחִיצוֹת אֵל תּוֹדְעֵי לְאִישׁ עַד כָּלְתוֹ

^כ שבאמת למי שיש לו לב להבין ונפש להרגיש נועם המצוה ועריבותה א"צ להבטיח לו שכר זולת המצוה בעצמה,
אבל באשר רוב בני אדם אין משיגים נועם המצוה והאושר הגדול שיקנו על ידה הוצרך להבטיח שכר עה"ז שזה
מורגש אצלם כדי שיעשו המצוה בעבור תקות השכר עד יגיעו למדרגה להרגיש ולהבין לעשות המצוה לשמה מצד
המצוה בעצמה,

^{כב} בועז אכל בשלחן אחד עם הקוצרים, כי הפועלים שעושים בשכרם אין מברכים בהמ"ז רק שתי ברכות אבל
כשבעה"ב מסב עמהם מברכים כתקנם.

לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת: (ד) וַיְהִי בְשֹׁכְבוֹ וַיֵּדַעַת אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב שָׁם וּבָאת וּגְלִית מִרְגְּלֹתַי
סִימָן לִיבּוּסִי וְשִׁכַבְתִּי, וְהוּא יִגִּיד לְךָ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין: (ה) וַתֹּאמֶר אֵלָיָה כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרֵי
אֵלַי אֶעֱשֶׂה:

(ו) וַתֵּרֶד הַגֶּרֶן וּרְק אַח"כ הַתְּקַשְׁטָה וַתַּעֲשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְתָהּ חֲמוּתָהּ: (ז) וַיֹּאכַל בְּעֵז וַיִּשְׁתֶּה
וַיִּיטֵב לְבוֹ בַתּוֹרָה וַיָּבֵא לְשֹׁכֵב בְּקֶצֶה הָעֵרְמָה וַתָּבֵא בִלְט וַתִּגַּל מִרְגְּלֹתָיו וַתִּשְׁכַּב: (ח) וַיְהִי
בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיִּחַרְד הָאִישׁ כַּסְבוֹר שֶׁד הוּא וַיִּלְפַּת וַהֲנִה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מִרְגְּלֹתָיו: (ט) וַיֹּאמֶר
מִי אַתָּה וַתֹּאמֶר אָנֹכִי רֹת אֲמַתְךָ שִׁכְמוֹ שֵׁשׁ קֶשֶׁר בֵּין הָאִמָּה הָעֵבְרִיָּה וּבֵין הָאֲדוּן שִׁמְחוּיָב
לִיעֵדָה כֵּן יֵשׁ קֶשֶׁר בֵּינִי וּבֵינְךָ מִצַּד מִצּוֹת יָבוּם, וּפְרִשְׁתָּ כְּנַפְךָ עַל אֲמַתְךָ כִּי גֹאֵל אַתָּה:

(י) וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתָּה לַה' בְּתֵי שְׁכוֹנְתְךָ לִש"ש, הֵיטִבְתָּ חֲסִדְךָ הָאֲחֵרוֹן שֶׁבָאת לַעֲשׂוֹת עִם
נַפְשׁ בַּעֲלֶךָ ע"י הִיבּוּם (וְעֵי"כ בַּחֲרַת לַקַּחַת אִישׁ זֶקֶן) מִן הָרֵאשׁוֹן שֶׁעֲשִׂית עִם בַּעֲלֶךָ בַּעֲת
שִׁנְשָׂא אוֹתְךָ (שִׁבְחַרְת לַקַּחַת אִישׁ מִזְרַע יִשְׂרָאֵל), [שֶׁאִפְשָׁר בַּחֲרַת מִשׁוּם יוֹפְיוֹ], לְבִלְתֵּי
לָקַח אַחֲרֵי הַבְּחוּרִים אִם דָּל וְאִם עָשִׁיר: (יא) וַעֲתָה בְּתֵי אִף שֶׁאֵינִי לֹא יִכּוֹל לְבֹא עֲלֵיָה
וּלִיבְמָה תִּיכַף אֵל תִּירְאֵי אֵל תַּחֲשָׁבִי כִּי אֵינִי דוּחָה אוֹתְךָ בְּקֶשׁ וְאֵינִי חַפֵּץ בְּךָ, כֹּל אֲשֶׁר
תֹּאמְרֵי אֶעֱשֶׂה לְךָ כִּי יוֹדַע כֹּל שֶׁעַר עֲמִי כִּי אִשְׁתׁ חֵיל אַתָּה וְלֹא יִנְיָאוּנִי מִיבֵם אוֹתְךָ: (יב)
וַעֲתָה כִּי אֲמַנֵּם כִּי אִם גֹּאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קְרוֹב מִמֶּנִּי: (יג) לִינִי הַלַּיְלָה וְהִנֵּה בְּבִקָּר אִם
יִגְאָלְךָ טוֹב שְׁלוֹ מִשְׁפַּט הַקְּדִימָה יִגְאָל, וְאִם לֹא יַחֲפֹץ לְגֹאֲלְךָ וּגְאֻלְתֶּיךָ אָנֹכִי. חֵי ה' כִּי אֵינִי
יֵרָא פֶן יִסִּיתֵנִי הִיצְה"ר לְבֹא עֲלֶיךָ עֲתָה, שֹׁכְבִי עַד הַבֶּקֶר: (יד) וַתִּשְׁכַּב מִרְגְּלוֹתָיו עַד הַבֶּקֶר
וַתִּקֶּם בְּטָרֵם וַיִּפִּיר אִישׁ אֶת רַעְהוֹ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ אֵל יוֹדַע כִּי בָּאָה הָאִשָּׁה הַגֶּרֶן: (טו) וַיֹּאמֶר
הָבִי הַמִּטְפַּחַת אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְאַחֲזִי בָּהּ וַתֹּאחֲזוּ בָּהּ וַיִּמְדוּ שֵׁשׁ שְׁעָרִים לְסַעוּדַת הַבּוֹקֵר וּגְלִילָה
שִׁיגְמוֹר הַדָּבָר הַיּוֹם וְא"צ לְסַעוּדָה לְעֵרֵב] וַיִּשְׁתַּעַלְיָה וַיָּבֵא הָעִיר: (טז) וַתָּבוֹא אֵל חֲמוּתָהּ
וַתֹּאמֶר מִי אַתָּה בְּתֵי וַתִּגַּד לָהּ אֶת כֹּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָהּ הָאִישׁ: (יז) וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ הַשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה
נָתַן לִי וְלֹא לְשֵׁם קְדוּשִׁין, אֲלֵא כִּי אָמַר אֵלַי אֵל תָּבוֹאֵי רִיקָם אֵל חֲמוּתְךָ: (יח) וַתֹּאמֶר שְׁבִי
בְּתֵי עַד אֲשֶׁר תִּדְעִין אֵיךְ יִפְלֵ דְבָר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי אִם כֹּלָה הַדְּבָר הַיּוֹם:

(א) וּבְעֵז עָלָה הַשְּׁעָר שִׁשִּׁים מוֹשָׁב הַסְּנֵהדְרִין, וְהִיָּה דַעַתוֹ לְהַזְמִין אֶת הַגּוֹאֵל, וַיִּשְׁבֵּ שָׁם,
וְהִנֵּה הַגֹּאֵל עָבַר אִף שֶׁלֹּא הִיָּה דִרְכוֹ לְעַבּוֹר דֶּרֶךְ שָׁם.. אֲשֶׁר דְּבָר בְּעֵז וַיֹּאמֶר סוּרָה מִדְּרַכְךָ
שְׁבָה פֹה פְּלָנִי שֵׁשׁ עֵמֶךָ דְּבַר פְּלֵא אֶלְמַנִּי (לְשׁוֹן קֶשֶׁר [כְּמוֹ אֲלוֹמָה] מוֹרָה עַל הַקֶּשֶׁר שֵׁשׁ
לוֹ עִם גְּאוֹלְתּוֹ, שִׁיפְלֵא וַיִּבְרַר דְּבַר זֶה) וַיִּסַּר וַיִּשְׁבֵּ: (ב) וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזְּקַנֵּי הָעִיר
לְדַרוֹשׁ לְפָנֵיהֶם עֲמוּנִי וְלֹא עֲמוּנִית (קוֹדֵם שֶׁנּוֹגַע אֵלָיו) [וְעוֹד אָמְרוּ חו"ל שֶׁבְּרַכַּת חֲתָנִים
בְּעֲשָׂרָה וְרַצָּה שִׁיְהִיו מִזְּמוּנִים תַּכְּף] וַיֹּאמֶר שְׁבוּ פֹה וַיִּשְׁבוּ: (ג) וַיֹּאמֶר לְגֹאֵל חֲלַקְתָּ הַשְּׂדֵה

¹⁰ שֶׁהַגּוֹף הוּא נַעַל שֶׁל הַנֶּפֶשׁ שֶׁא"א לְנִשְׁמָה הַרוּחָנִית לְעַמּוּד בַּעוֹלָם הַגּוֹפִים מִבְּלֵי גּוֹף כְּמוֹ שֶׁא"א לְהַעֲנוּג וְהַרְךָ
לְעַמּוּד בְּמָקוֹם רַפֵּשׁ וְטִיט בְּלֵא נַעַל שֶׁלֹּא יִטְנַפוּ רַגְלָיו, וְהָאִישׁ הַמֵּת בְּלֵא בָנִים וְאֵין לְנַפְשׁוֹ מִרְגּוּעַ וְהִיא עוֹדֵנָה
מִקְשָׁקֶשֶׁת בְּאִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לֹא עָשָׂה עִמָּה פְּרִי וַיִּמְחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, כְּשִׁיבֵם אוֹתָהּ אַחֲזִי וַיִּתֵּן זֶרַע לְאֲחִיו הוּא כְּאֵלּוֹ נֶפֶשׁ
הַמֵּת בָּאָה שְׁנִית לְעוֹלָם כִּי הַנּוֹלֵד הוּא עֲצֻמוֹ הָאֵחַ הַמֵּת וַיִּקְרָא עַל שְׁמוֹ וְהוּא יָקוּם תַּחֲתָיו לְנַחֲלָה, וְאִזּוֹ יֵשׁ לְנַפְשׁ הַמֵּת
נַעַל, ר"ל גּוֹף שֶׁבּוֹ תַעֲמוּד שְׁנִית בַּעוֹלָם הַגּוֹפִים, וְזֶה רִמְזָה לְבוֹעֵז בְּמָה שֶׁגִּלְתָּה מִרְגְּלוֹתָיו וַתִּשְׁכַּב, ר"ל רִמְזָה לוֹ אַחַר
שֶׁאֵתָה הַגּוֹאֵל לִיבֵם, א"כ אוֹ תַגְלָה רַגְלֶיךָ לְהִיּוֹת בְּלֵא נַעַל וַתִּקְרָא בֵּית חֲלוּץ הַנַּעַל, אוֹ שֶׁאִשְׁכַּב בְּצַדֵּךְ לְהִקָּים לְקְרוּבֶךָ
שֶׁם בִּישְׂרָאֵל וְאִזּוֹ תַכְסֵּה רַגְלְךָ בְּנַעַל, וְהוּא יִגִּיד לְךָ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין דְּהִיַּיְנוּ אוֹ שִׁצּוּהָ אוֹתְךָ לְתוֹבַע גּוֹאֵל הַקְּרוֹב יוֹתֵר
אוֹ שֶׁהוּא יִדְבַר עִם הַגּוֹאֵל:

אֲשֶׁר לְאַחֵינוּ לְאַלְיִמְלֶךְ מְכָרָה נַעֲמִי הַשָּׁבָה מִשְׂדֵּה מוֹאָב: (ד) וְאֲנִי אָמַרְתִּי אֶגְלָה אֲזַנְךָ
לְאֹמֵר קְנֵה נֶגֶד הַיֹּשְׁבִים וְנֶגֶד זַקְנֵי עַמִּי אִם תִּגְאָל גְּאָל, וְאִם לֹא יִגְאָל הַגִּידָה לִּי וְאֲדַעָה, כִּי
אֵין זֹלַתְךָ לְגֹאֹל וְאֲנֹכִי אַחֲרֶיךָ, וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֶגְאָל שֶׁסָּבַר שְׁקוּנָה רַק הַחֶלֶק שֶׁל נַעֲמִי: (ה)
וַיֹּאמֶר בְּעֵז בְּיוֹם קְנוֹתְךָ הַשְּׂדֵה מִיַּד נַעֲמִי וּמֵאֵת רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה שֶׁתַּצְטָרֵךְ לַקְנוֹת כּוֹלָה, וְגַם
חֶלְקָה שֶׁל רֹת אִשְׁתְּ הַמֵּת, קְנִיתָהּ לְהַקִּים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ וְלֹא עַל שִׁמְךָ: (ו) וַיֹּאמֶר
הַגְּאִל לֹא אוֹכַל לְגְאָל לִי פֶן אֲשַׁחִית אֶת נַחֲלָתִי לַתּוֹת פֶּגַם בְּזֹרְעֵי נוֹטְעָה בַעֲמוּנֵי וְלֹא
עֲמוּנִית], גְּאִל לְךָ אֶתָּה אֶת גְּאֻלְתִּי כִּי לֹא אוֹכַל לְגְאָל: (ז) וְזֹאת לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּאֻלָּה
מִכִּירָה, וְעַל הַתְּמוּרָה חֲלִיפִין, לְקַיֵּם כֹּל דְּבַר שְׁלֹף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנִתְּן לְרַעְהוֹ לְקַנֵּן סוּדָר, וְזֹאת
הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל: (ח) וַיֹּאמֶר הַגְּאִל לְבַעַז קְנֵה לְךָ שֶׁהִרְשָׁהוּ לְגֹאֹל, וַיִּשְׁלַף נַעֲלוֹ הַקְנָה לוֹ
בְּקַנֵּן סוּדָר: (ט) וַיֹּאמֶר בְּעֵז לְזַקְנֵים וְכָל הָעָם עֵדִים אֲתֵם הַיּוֹם כִּי קְנִיתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר
לְאַלְיִמְלֶךְ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לְכַלְיוֹן וּמַחֲלוֹן מִיַּד נַעֲמִי שֶׁקְנָה מִיַּד נַעֲמִי אֵת כָּל הַשְּׂדֵה, וְזֶה
קְנָה בְּכֶסֶף וּבַשֶּׁטֶר וּבַחֲזוּקָה: (י) וְגַם אֵת רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה אִשְׁתְּ מַחֲלוֹן קְנִיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהַקִּים
שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ וְלֹא יִכְרַת שֵׁם הַמֵּת מֵעַם אָחִיו וּמִשְׁעַר מְקוּמוֹ, עֵדִים אֲתֵם הַיּוֹם פַּעַם
שְׁנִית, (כִּי מִכִּירַת וְקְנִית הַשְּׂדֵה עֲנִין בַּפֿ"ע וְקְנִית הַאִשָּׁה וְקְדוּשִׁיהָ הוּא עֲנִין בַּפֿ"ע וְעֵדוּת
מִיּוֹחַדָּת): (יא) וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר וְהַזְּקֵנִים עֵדִים, וּבִרְכוּ אוֹתָם בְּרַכַּת חַתָּנִים, וְהָיוּ
שְׁלֹשׁ בְּרַכּוֹת: א' לַאִשָּׁה - יִתֵּן ה' אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֵל בֵּיתְךָ כַּרְחַל וּכְלָאָה אֲשֶׁר הָיוּ גִ"כ
בְּנוֹת לְבֶן הָאֶרְמִי וְעַ"י שֶׁנִּזְדוּגוּ לִיעֶקֶב בְּנֵי שְׁתֵּי הָאֵת בֵּית יִשְׂרָאֵל כֵּן יִבְנֶה מִמֶּנָּה בֵּין נֶאֱמַן
שֶׁהָיָה בֵּית מַלְכוּת שְׁבוּזָה תְּלוּי הַצְּלַחַת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּבְרַכָּה לְבוּעֵז: וְעֵשָׂה חֵיל בְּאַפְרָתָה
שׁוּזָה כּוֹלָל כָּל הַשְּׁלֵמִיּוֹת עַד שִׁיחֵיו לְתַפְאֶרֶת לְכָל מִשְׁפַּחַת אַפְרָתָה, וְיִקְרָא שֵׁם בְּבֵית לְחָם
שַׁעֲרֵי פֶרְסוֹם שִׁמְךָ יִתְפָּרֵס שֵׁם עִירְךָ לְשַׁבַּח וּלְתַהַלְלָה כִּי אִישׁ כְּמוֹהוּ נוֹלַד בָּהּ: (יב) בְּרַכָּה
לְהַבְנִים שֶׁתּוֹלִיד: וְיִהְיֶה בֵּיתְךָ כְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר יִלְדָה תְּמָר לִיהוּדָה הִיָּה גִ"כ מֵעַנֵּן הַיְבוּם
וַיֵּצֵא מִמֶּנָּה פֶּרֶץ וְהוּא מִתִּיחַס לִיהוּדָה וְעַלְיוֹ נִתְּלָה כָּל כְּבוֹד בֵּית אָבִיו מִן הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן
ה' לְךָ מִן הַנְּעֻרָה הַזֹּאת:

(יג) וַיִּקַּח בְּעֵז אֶת רֹת בְּקְדוּשֵׁי כֶסֶף אוֹ שֶׁטֶר (כִּי יְבוּם הַזֶּה לֹא הִיָּה אֲלֵא מִצַּד הַמִּנְהַג
לְבַד), וְאֲחִ"כ וְתָהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן ה' לָהּ הַרְיוֹן עַפֿ"י הַשְּׁגַחַתוֹ הַרְתָּה תִּכְף (הַגֵּם
שֶׁעַם בַּעֲלָה הַרְאִשׁוֹן שֶׁהִיָּה בַחֲוֹר לֹא יִלְדָה), וְתִלְדַּ בֶּן: (יד) וְתִאֲמַרְנָה הַנְּשִׁים אֵל נַעֲמִי
כִּי ה' אֲשֶׁר לֹא הַשְּׁבִית לְךָ גְּאִל הַיּוֹם כִּי בִנְךָ הוּא הַנוֹלַד בִּילְד הַזֶּה, וּמָה שֶׁנּוֹגַע עַל
הַעֲתִיד - וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל יִהְיָה מִגְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵאֲנָשֵׁי הַשֵּׁם: (טו) וְהָיָה לְךָ לְמֹשִׁיב
נַפְשׁ שֶׁהוּא הַשִּׁיב אֶת נַפְשׁ מַחֲלוֹן שְׁנִית אֵל הַעוּה"ז, וּנְפִשׁוֹ הוּא נַפְשׁ מַחֲלוֹן בִּנְךָ וְלְכַלְכַּל
אֶת שִׁיבְתְּךָ, כִּי כָלְתְךָ אֲשֶׁר אֶהְבַּתְךָ יִלְדָתוֹ אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה לְךָ מִשְׁבַּעָה בָּנִים: (טז) וְתִקַּח
נַעֲמִי אֶת הַיֶּלֶד וְתִשְׁתְּהוּ בְּחִיקָה וְתָהִי לוֹ לְאַמְנָת: (יז) וְתִקְרָאנָה לוֹ הַשְּׁכָנוֹת שֵׁם לְאֹמֵר יֶלֶד
בֶּן לְנַעֲמִי, וְתִקְרָאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד עַל שֶׁעֲתִיד לְעַבֹּד אֶת ה' הוּא אָבִי יֵשׁי אָבִי דָּוִד: פ

(יח) וְאֵלָה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ הוֹלִיד אֶת חֲצֵרוֹן: (יט) וְחֲצֵרוֹן הוֹלִיד אֶת רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת
עַמִּינָדָב: (כ) וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחֲשׁוֹן וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֹמֹה: (כא) וְשְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת
בְּעֵז וּבְעֵז הוֹלִיד אֶת עוֹבֵד: (כב) וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת יֵשׁי וְיֵשׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד:

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס ויאמר שמואל' ושא"ס

בעצת האדר"ת להתחייב בברכות התורה להנעורים בליל שבועות

בלוח א"י (בסדר הושענא רבא) הביא בשם הגאון האדר"ת זצ"ל, וכן הובא בשם המהרי"צ דושינסקיא זצ"ל, שניתן לכיין בברכה"ת שבבוקר ערב שבועות לפטור רק עד למחרת בבוקר, או עד זמן שירצה, ואז יכול לברך שוב ברכה"ת. וכן כתב הביה"ל (סי' ח סי"ד ד"ה וי"א) לענין הברכה על הציצית, שיכול לכיין שלא תפטור הברכה אלא עד השעה שיפשטנה. וכן מבואר במג"א (סי' מז ס"ק יב, וסי' תצד בהקדמה לסימן) לענין ברכת התורה, שלדעתו בסתם מתכוונים לפטור ברכת התורה רק עד עלות השחר, וכמו שלמדו בדבריו הנשמת אדם (כלל ט ס"ק ג) והגרש"ז אוירבך (שו"ת מנחת שלמה סי' יח ס"ק ח-ט).

אלא שלעניין ברכת התורה לא כתב המשנ"ב עצה זו, והורה הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ח עמ' רסג, ופניני תפלה עמ' מד) שלא ישתמש בעצה זו, אלא יעשה כמו שכתב המשנ"ב, שהישן יוציא את האחרים בברכות התורה. ועי' בזה בס' דבר למועד עוד עצות לזה.

והגרש"ז אוירבך (שו"ת מנחת שלמה סי' יח סק"ט) כתב: "והיה נראה מסברא דה"ה נמי שיוכל לכיין בשעת ברה"ת שלא תפטור אותו הברכה כי אם עד חצות היום ולא יותר, וכמו כן גבי ברכת הנהנין אפי' אם מונחים לפניו הרבה פירות יוכל שפיר לכיין שלא תפטור אותו הברכה כי אם על פרי הראשון ולא יותר", והאריך בזה וכתב: "... נראה דהיינו נמי טעמא דאסור לכיין בשעת הברכה שהברכה היא רק על פרי הראשון ולא יותר, משום דכיין שמן הדין הרי פטור הוא בברכה אחת על כל מה שהוא אוכל נמצא שאם נראה אחד מברך על כל פרי ופרי ואחד אינו מברך כי אם על פרי ראשון בלבד הוי זלזול בתקנת חז"ל והוי כמוסיף על הכריעות ומשו"ה שפיר חשיב ברכה לבטלה והיינו נמי טעמא דאסור לגרום ברכה שאינה צריכה וכמו כן לענין ברה"ת לאו כל כמיניה לכיין שהברכה לא תפטור אותו כי אם עד זמן ידוע, משא"כ זה שמכיין שלא תפטור אותו הברכה כי אם למעל"ע זה ולא לבוקר שני כיון דכו"ע הרי נוהגים לברך אין זה גורם כלל זלזול ואדרבה מעיקרא תקנו חכמים לעשות כן כדי שיברך בכל יום ברכת התורה וכנראה מדברי המג"א בסי' מ"ז עייש"ה ובסי' תצ"ד, וכיין שכן מובן שפיר הטעם דשינת קבע לא הוי הפסק לענין ברכת התורה משום דכיין שחייבו חכמים בברכה זו אף בכה"ג שאינו שונה כלל על אתר דהא קיי"ל שרק לענין אהבה רבה הוא דמצרכינן שילמוד תיכף ולא בברה"ת, ונמצא דאי הוי אמרינן דשינה חשובה הפסק הי' נראה כאילו הברכה היא רק

על לימוד התורה, וכל שאינו לומד אינו מחויב כלל בברכה, משא"כ אם אנו אומרים דאין השינה חשובה כלל הפסק אנו מראים בכך שאין ברכה זו דומה לשאר ברכות כיון שבזה אין הברכה באה על עצם הלימוד, ונמצא דכמו דאמרן שעיקר איסור ברכה לבטלה הוא משום דע"י זה אנו מחזקים את עיקר חיוב הברכה, כמו כן גם כאן ע"י זה שאין אנו מחשיבים את השינה להפסק אנו מחזקים את עיקר החיוב של ברכה"ת שנדע דמברכים ברכה זו בכל אופן גם אם אינו שונה כלל על אתר", עכ"ד הגרשז"א, עיש"ע.

ואמנם כבר העירו דהמג"א סתר עצמו בזה, שבסי' תרל"ט הביא את דברי הב"ח שהציע עצה זו וכתב על כך: "ודבריו תמוהין, דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ויכוין שלא יפטרנו בברכתו אלא עד חצות וכי יחזור ויברך בחצות? הא ודאי ליתא. וגם לא ראיתי באחרונים שום משמעות, לכן אין לברך דיש לחוש לברכה לבטלה", עכ"ל. ועי' שו"ע או"ח קע"א ס"ה שכתב: "המבדיל על השלחן, פוטר היין שבתוך המזון, וי"א שאין ברכת יין הבדלה פוטר, אלא א"כ נטל ידיו קודם הבדלה, הילכך המבדיל קודם נטילה יכוין שלא להוציא יין שבתוך הסעודה". הרי שהשו"ע עצמו הציע עצה שכזו לגבי ברכות הנהנין, והגרעק"א בהגהותיו שם ציין לדברי המג"א בסי' תרל"ט הנ"ל ולד' התבו"ש שהציע עצה זו גבי ברכת השחיטה. ואכמ"ל בענין שדשו בו רבים וטובים.

והנראה דהנה מפשטות ד' הב"י והגר"א בסי' מ"ז נראה דס"ל דברכת התורה הם ברכת המצוות. והלבוש (סי' מז) כתב: "קודם שיתחיל ללמוד או לומר דברי תורה יברך ברכת התורה. ומאד מאד צריך האדם לזהר בה, להראות שהתורה היא חשובה בעיניו ונהנה ממנה כמו שמברך על כל הנאותיו", עכ"ל ונקטו האחרונים דס"ל להלבוש שברכת התורה היא כברכת הנהנין. אולם מוכח מכו"כ פוסקים שברכות התורה עניינה כברכת השבח וההודאה, ויש הסוברים דכן כוונת הגר"ח ז"ל שייסד לן "דברכת התורה אין הברכה על קיום המצוה של תלמוד תורה רק דהוא דין בפני עצמו דתורה בעי ברכה, וכדילפינן לה מקרא דכי שם ה' אקרא וגו'. אם כן אין זה דין ששייך להמצוה כלל, רק דתורה עצמה טעונה ברכה". ועי' בזה באגר"מ או"ח ח"א סי' כ"א ובס' עבודת משא (ח"א הלכות תפילה פ"ז ה"י) ובספרי הקט ויאמר שמואל, ראיות רבות לזה.

והנה א"נ דאכן כך הוא, וברכה"ת עניינה ברכת שבח והודאה, הרי פשוט וברור שאדם אינו יכול לכוין שהברכה תחול עד לזמן מסוים, כשם שא"א לאדם לכוין שברכת 'פוקח עורים' או 'מתיר אסורים' תחול עד זמן מסוים. וא"כ לכאו' לא שייך לכוין שברכה"ת יחול עד לזמן מסוים.

*

"תוספת יום טוב" בשבועות

[א] בשו"ת משאת בנימין (חידושי דינים שבהשמטות בסה"ס אות ד') כתב וז"ל: מצאתי כתוב בשם מהר"ש השני, בליל ראשון של חג השבועות ממתניין עם הקידוש עד הלילה ממש, שאם יקדש קודם הלילה יחסר מעט מיום מ"ט לספירה, וכתוב "שבע שבתות תמימות תהיינה", עכ"ל. וכ"כ בס' עמק הברכה לאבי השל"ה וכ"כ השל"ה, וכך העתיקו

המג"א והט"ז, הפרמ"ג והמשנ"ב ושאר אחרונים (בסי' תצ"ד). וסברת הדבר צ"ת, דהלא הספירה כבר נסתיימה וכו', וכבר נודע מה שביארו בדבר דחזינן מהכא שמלבד שצריך לספור את מנין הספירה, צריך גם שיהיו "ימים ספורים", ושה"שבע שבתות" יהיו תמימות מבלי לגרוע אותם בכניסת חג השבועות ביום המ"ט, ואכמ"ל. אולם יש כאן מלבד הנ"ל מספר נושאי דיון יסודיים, וכדלקמן:

בן הנה בפשטות אין מתפללים מעריב ומקדשים בחג השבועות קודם הלילה בכדי שלא נקדים את כניסת החג כל עוד יום המ"ט לספירה לא הושלם. ולפי"ז יקשה טובא מדוע דין זה נאמר רק לגבי תפילת ערבית וקידוש ולא לגבי דין תוספת יו"ט, אשר כל בית ישראל מקבל תוספת יו"ט בחג השבועות, כפי שמקבלים בכל ער"ש ועריו"ט.

וביותר יש להקשות ע"ד הט"ז עצמו, שבר"ס תצ"ד פסק שמאחרים תפילת ערבית בשבועות ולקמן (בסי' תרס"ח סק"א) חלק על המהרש"ל שכתב שאין לאכול בסוכה בליל שמיני עצרת אם הוא עדיין יום, כיון שמעיקר הדין צריך לברך "לישב בסוכה", אך מכיון וקיבל עליו קדושת שמיני אין יכול לברך, ולכן לא יישב או בסוכה. וכתב ע"ז הט"ז וז"ל: "ודאי המוסיף מחול על הקודש הוא עשה ע"פ ציווי תורתנו וכבר הלך וחלף ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה, והוא כמו לילה ממש". ובסוף דבריו כתב: "הפה הקדוש יתעלה ב"ה שצוה עליו מצות סוכה ביום ההוא, הוא הפה הקדוש שהתיר לו אחר שקיבל עליו שמיני עצרת", עכ"ל. ולפי"ז ביותר יקשה, דכיון דמשמע מיניה שהיו"ט הגיע ובא החל מקבלת התוספת יו"ט, ע"כ חסר ב"תמימות" ומדוע מקבלים תוספת יו"ט בחג השבועות, ומאי שנא תוספת יו"ט מתפילת מעריב, וצ"ע.

ואכן בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ב רצ"ו) התעורר בזה וכתב דאדרבה, להט"ז י"ל דכיון דתוספת יו"ט דאורייתא, א"כ נימא ג"כ דהפה הקדוש שאמר "תמימות תהיינה", הוא עצמו ציוה להוסיף מחול על הקודש וא"כ קיים מצות "תמימות" עד קבלת היו"ט, כי אותו היום האחרון איננו כמו שאר ימי הספירה, אלא יומו מגיע עם קבלת היו"ט. ויש להעיר שבדבריו רק הוא לנו להבין את אפשרות קבלת תוספת היו"ט מדאורייתא, אך זה ברור שגם לא מצאנו שאסור להקדים תוספת יו"ט בשבועות לפני הזמן הנקוב להתוספת, והרי אפשר גם לקבל שבועות כבר מפלג המנחה. וע"ז אי אפ"ל שאותה תורה שציוותה על "תמימות", היא ציוותה על תוספת יו"ט. מפני שהתורה לא חייבה לקבל תוספת משעה כה מוקדמת, וצ"ע. ועוד קשה לפרש כן באשר הוא נגד דברי הט"ז בסי' תצ"ד כמובן, וצ"ע.

ג] ועוד התקשתי קושיה אלימתא, דהנה הש"ך ביו"ד ר"ס קצ"ו הביא דברי האגור (סי' אלף שע"ז) שכתב להוכיח שתוספת שבת אינה מחשיבה את התוספת ללילה לכל דבר. וראייתו מדברי התוספות הנודעים בכתובות (מ"ז א') גבי שמחה ומאכילת מצה ופסח וסוכה, וכתב וז"ל: "וכן יש ראייה מספירת העומר דלא חשבינן ללילה אפילו בערב שבת דתוספת שבת דאורייתא". והנה א"נ שהפוסקים שבסי' תצ"ד מסכימים עם דברי האגור, אשר נקט כן בפשטות ומשמע דכן הוא הדין לכו"ע, ע"כ צע"ג שמחד אנו אומרים שלא להקדים מעריב וקידוש בשבועות, ומשמע שהוא חסרון ב"תמימות" מצד התוספות יו"ט.

ומנגד נאמר גבי ספירת העומר גופא, שלמרות שקיבל שבת יכול עדיין לספור את ספירת היום הקודם, וא"כ חזינן לכאורה שהתוספת אינה גורמת לבוא היום הבא, וצ"ע.

דן על שאלתנו הראשונה, בדברי הט"ז בסי' תרס"ח, נראה דאין ההבנה בט"ז שתוספת שבת ויו"ט פועלת שמגיע ובא לו היום הבא בשעת התוספת אלא שהיום נשאר יום שישי או ערב יו"ט ורק ע"י התוספת חלים בו דיני השבת. או באופן דומה, שבנוסף לחלות דיני השבת גם חלה קדושת השבת, אך עדיין ערב שבת הוא שהתווסף בו קדושת ודיני השבת. ובזה פליגי המהרש"ל והט"ז, שהמהרש"ל סבר שתוספת שבת ויו"ט עניינה רק להוסיף קדושה ודיני השבת, אך לא לגרע ולבטל את דיני ער"ש. אך הט"ז סבר שע"י תוספת השבת ויו"ט מתבטלים דיני הערב שבת ויו"ט ובאים דיני השבת ויו"ט. ולפי"ז א"ש, דאה"נ וקבלת תוספת יו"ט דשבועות מחילה בזמן התוספת את דיני החג, אך התאריך נשאר כשהיה, יום המ"ט, מפני שהתוספת לא משנה את היום והתאריך וממילא לא חסר ב"תמימות" (וצריך להאריך בדבר בדיני תפילת מנחה דער"ש אחר זמן תוספת שבת, ובדברי התוס' ריש ערבי פסחים לענין מצה בזמן התוספת וכו', ואכמ"ל).

הן אולם מחמת שאלתנו השניה, מספירת העומר אחר זמן תוספת שבת והסתירה מזה לחידוש הפוסקים דשבועות, נראה לחדש חידוש חדש והוא שאכן דלא כנ"ל, אלא שע"י תוספת השבת ויו"ט משתנה לו התאריך וזמן התוספת נחשב ליום הבא. וממילא כשמקבל תוספת יו"ט ייחשב זמן זה ליום הנ', וממילא ייחסר ביום המ"ט, וייחסר ב"תמימות". אולם שאני ספירת העומר שהתאריך שבו משתנה בשעת לילה, וכדברי הש"ס בפ"ו דמנחות. וע"כ גם אם "התאריך" שאחר קבלת התוספת הוא יום החמישים, מ"מ גבי ספירת העומר משתנה הספירה בזמן והספירה שהוא בלילה. וע"כ אף שהיום השתנה מבחינת התאריך, עדיין זמן הספירה לא השתנה ושפיר אפשר לספור גם לאחר שהיום כבר נחשב לשבת. ודמיא למש"כ הט"ז בסי' תרס"ח שם גבי ק"ש, שא"א לקרות ק"ש לאחר זמן התוספת שבת, דמ"מ השמש זורחת ואינו לילה וק"ש קוראים רק בלילה. וכן הוא בספירת העומר, שלמרות שהתאריך שונה ע"י התוספת. אך הספירה משתנה רק בזמן הספירה, והוא בלילה, וא"ש.

אמנם לפי ביאור זה ייקשה דאם תוספת היו"ט משנה את התאריך ממ"ט לנ' והוא חסרון ב"תמימות". א"כ מדוע להפוסקים רק מקדימין מעריב וקידוש ולא מבטלים את קבלת תוספת היו"ט, וכקושייתנו הראשונה. ולקמן יתבאר בס"ד.

ו] והנה המעיין בדברי הפוסקים יראה מחלוקת גדולה האם צריך לאחר את התפילה (כמש"כ הט"ז והמשנ"ב וסיעתו) או את הקידוש (כמש"כ המשאת בנימין וסיעתו), וסיבת פלוגתן צ"ת. וידידי הרה"ג ר' יהושע בחר שיחי' רצה לומר דמשגרא דלישניה דהפוסקים משמע שבד"כ קיבלו "תוספת שבת" במעריב ו"שבת" בקידוש, למרות שאפשר לקבל גם "שבת" בתפילה וגם "תוספת שבת" בקידוש. ודבריו יתבארו עפ"ד הדגול מרבבה (בסי' רס"א) שחילק בין "קבלת תוספת שבת" ל"קבלת שבת". אולם במשנ"ב לא הזכיר חילוק זה (הגם שעסק בנידון הדגמ"ר בסתירת השו"ע מסי' רס"א לסי' רצ"ג), ואכמ"ל מקוצר היריעה.

[ז] ונראה שאור חדש האיר לנו הפרמ"ג בהאי עניינא, שכתב שאף שבמשאת בנימין כתב שרק מאחרים הקידוש, "מ"מ יראה דגם ממתנינים בערבית, דהא באבילות ונדה י"א שאם התפללו הקהל ערבית שכבר עשאו לילה וכו', א"כ הא בעי' תמימות מ"ט יום וכשמתפלל ערבית ומזכיר בתפילה יום השבועות מבעו"י, הרי חסר ממ"ט יום", עכ"ל. והנה בנדה ואבלות אין הנדון קשור לדיני תוספת שבת ויו"ט, דמיירי שם בימות החול. וכן ממש"כ דהחסרון משום שמזכיר בתפילה את חג השבועות חזינן דאין החסרון משום תוספת שבת ויו"ט, אלא דעצם תפילת המעריב גורמת להכניס את היום הבא, וכן איזכור חג השבועות גורם שייחשב ליום השבועות וממילא חסר ב"תמימות". (ועיין ג"כ שעה"צ תרס"ח י"ב גבי תרתי דסתרי). אולם החולקים סברו שתפילת המעריב ואיזכור חג השבועות בתפילה אינו מחשיבו ליום הבא, וכמש"כ העמק ברכה בעצמו, שהרי מצינו בברכות (כ"ז ב') דרב התפלל של שבת בער"ש, והיינו דהתפילה אינה משנה את היום.

אמנם בשו"ע הגר"ז כתב שמהטעם שמאחרין להתפלל ערבית, ג"כ אין לקדש מבעוד יום אף קודם תפילת ערבית, וציין לעיין בסי' רס"א, שעוסק בדיני תוספת שבת ויו"ט, ומשמע מיניה דמדין תוספת יו"ט קאתי עלה, וצ"ע.

*

א. קבלת "תוספת שבת" לפני תפילת מנחה.

ב. קבלת תוספת שבת ב"מזמור שיר" וב"ברכו"

בבתי כנסיות רבים מתפללים מנחה בער"ש סמוך לשקיעת החמה, והתפילה מסתיימת בשקיעה, כשלא נותר זמן לקבלת "תוספת שבת". -האם מותר לקבל "תוספת שבת" לפני מנחה ולהתפלל מנחה לאחר מכן?

תשובה: א] כתב השו"ע (רס"א, ד'): "אחר עניית "ברכו", אע"פ שעדיין יום הוא, אין מערבין ואין טומנין, משום דהוא קיבלה לשבת עליה. ולדידן הוי אמירת "מזמור שיר ליום השבת" כעניית "ברכו" לדידיה", עכ"ל.

ב] כתב השו"ע (רס"ג, ט"ו): מי ששהה להתפלל מנחה בער"ש עד שקיבלו הקהל שבת, לא יתפלל מנחה באותו ביהכנ"ס, אלא ילך חוץ לביהכנ"ס ויתפלל תפילה של חול. והוא שקיבל שבת עמהם, אבל אם ענה וקיבל שבת עמהם, אינו יכול להתפלל תפילת חול, אלא יתפלל ערבית שתים", עכ"ל. והדבר צ"ע מדברי השו"ע עצמו (בסעיף י"ב) שכתב שכאשר רוב הקהל קיבלו על עצמם שבת, נמשכים אחריהם המיעוט על כרחם ושבת חלה גם עליהם. וא"כ כיצד יילך היחיד ויתפלל תפילה של חול מחוץ לביהכנ"ס, והרי הקהל קיבל ע"ע כבר שבת? וקושיה זו הקשה הפרמ"ג, ותירץ, כמובא בביאה"ל (ד"ה של חול), כך: "ולא קשה מסעיף י"ב, דיחיד נגרר אחר הרוב רק לענין מלאכה, אבל לענין תפלה, כל שלא ענה עמהם "ברכו" מתפלל תפילה של חול חוץ לביהכנ"ס, עכ"ד. והדבר צריך ביאור, שהרי אם היחיד צריך לקבל ע"ע שבת, א"כ הכיצד יכול להתפלל מנחה, ומהו ההבדל שבין איסור מלאכה לתפילת המנחה? וצ"ב.

ג] כתב השו"ע (רס"ג, י"ד): "אם ביום המעונן טעו ציבור וחשבו שחשכה והדליקו נרות והתפללו ערבית של שבת, ואח"כ נתפזרו העבים וזרחה חמה, אינם צריכים לחזור ולהתפלל ערבית אם כשהתפללו היה מפלג המנחה ולמעלה וכו', ולענין עשיית מלאכה, בין ציבור ובין יחיד מותרים, דקבלת שבת היתה בטעות. ויש אומרים שאותם שהדליקו נרות אסורים בעשיית מלאכה ושאר אנשי הבית מותרין", עכ"ל. ובב"י ביאר שטעם הי"א הוא שמשום שהדלקת הנרות הוי מעשה לכן עדיפא. וכתב הביאה"ל (ד"ה ויש) שלפ"ז אם היו מקבלין על עצמם שבת ע"י אמירה, היינו ע"י אמירת "מזמור שיר ליום השבת", והיתה בטעות, שאח"כ נתפזרו העבים וזרחה החמה, היו מותרים לכו"ע במלאכה. אמנם הגר"א ז"ל כ' בביאורו כן: "וי"א שאותם וכו'. דס"ל דקבלה בטעות הוי קבלה, ומתפלה אין ראייה, כיון דתפלה בטעות אינה כלום, ואף בציבור, רק משום דלא מטרחינן להו, הקבלה ג"כ אינה כלום. משא"כ בקבלה דהדלקה", עכ"ל. וכו' הביאה"ל שלפ"ד הגר"א ז"ל אזי גם קבלה באמירה או בקבלת "מזמור שיר", דינו כמו בקבלה ע"י ההדלקה ולדעת הי"א קבלה בטעות הוי קבלה, ורק בקבלה דתפילה לא נחשב לקבלה אם הובררה הטעות.

והדברים תמוהים למאד (ולתמיהה זו הערני ידידי הרב יונתן נגר שליט"א), שהרי המתפלל ערבית של שבת אמר "ברכו" ו"מקדש השבת" וכו', וא"כ מה איכפ"ל שתפילתו התבררה כתפילת טעות, הרי סו"ס אמר "ברכו" וקיבל באמירתו שבת, ובמה גרעי קבלת שבת ע"י אמירת "ברכו" מקבלת שבת באמירה בעלמא או ע"י אמירת "מזמור שיר". ואדרבה, הרי קבלת השבת המקורית היתה באמירת "ברכו" ורק לדין נוהגים שגם אמירת "מזמור שיר" הוי כ"ברכו", וקבל"ש ד"ברכו" עדיפה, עיין שו"ע רס"א ד' הנ"ל ובמשנ"ב שם, וצ"ע.

ד] ובפשטות היה מקום לומר שהגר"א ז"ל סבר שישנה 'תוספת שבת' שהיא מדין תפילת ערבית דווקא, ותוספת השבת באה רק ע"י שהתפלל ערבית. וא"כ כאשר הוברר שהתפילה היתה בטעות, ממילא גם קבלתו בטעות היא.

והנה מצינו לכאור' כעין רעיון זה, שקבלת השבת צריכה להיות בתפילת מעריב דווקא, וכמש"כ הטור (סי' רס"ז): "ומקדימין להתפלל ערבית יותר מבשאר ימות החול כדאמרינן (פסחים קה ב) עיולי יומא מקדימין ליה וא"ר יוסי יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא שהיתה יושבת בעמק ובעוד היום גדול היה נדמה להם ערב, ופירשו התוס' שמפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק הנר ולקבל שבת בתפלת ערבית רק שימתין לקרות שמע עד עונתה שהוא צאת הכוכבים ואין בזה משום ובלבד שלא יקדים דאין זה הקדמה כיון שמקבל עליו השבת באותה שעה ומשהתפלל אסור במלאכה שהרי קיבל עליו השבת באותה שעה". וחזינן לכאור' שהקבלת שבת צריכה להיות ע"י תפילת מעריב בדווקא, ומדין תפילה קאתי עלה.

וכן מצינו לכאור', בהשקפה ראשונה, גם בדברי הגר"א ז"ל עצמו, שבמעשה רב הלכות שבת הובא בשם הגאון רבי חיים כ"ץ זצ"ל מו"צ דוילנא, שהגר"א ז"ל הורה שדוקא כשמתפלל תחילה, אז יכול לקדש מבעוד יום, אבל כשאינו מתפלל, אינו יכול לקדש.

וכתב שם במעש"ר שכן מצא בראב"ן שכתב וז"ל: והמתפלל של שבת בע"ש מבעוד יום מדעת, מקדש נמי על הכוס מבעוד יום, עכ"ל. ומשמע מיניה דדוקא שכשהתפלל תחילה, עכ"ד ועיש"ע. וחזי' דלא ניחא ליה להגר"א ז"ל לקבל שבת באמירה גרידא או אפי' ע"י אמירת 'מזמור שיר', וצריך לקבל השבת בתפילה דוקא.

הן ואכן כבר בדברי הראשונים ז"ל מצינו שצריך לקבל שבת בתפילה או בקידוש דוקא. הריטב"א בתענית (יב,ב) ושבת (כט,ב) ועירובין (מ,ב) ור"ה (ט,א) כתב: "דכל שלא קיבל שבת בדבר של קדושת היום כתפלה או קידוש או זמן, אפי' אם קיבל בפירוש, לא מהני כלל". וכן הוא בד' הרא"ה בברכות (כז,ב. נוב,ב) ובשיטמ"ק שם, וכן באורחות חיים (הלכות הדלקת הנר אות ד). ולדבריהם אפ"ל שקבלת שבת צריכה להיות ע"י תפילה ודבר מוצק והלכתי כקידוש זמן, ואם הוברר שתפילתו בטעות, אזי קבלתו בטלה.

ו] ואולם הפוסקים לא סברו כן. שהרי השו"ע (רסא,ד) כתב: אחר עניית ברכו, אע"פ שעדיין יום הוא, אין מערבין ואין טומנין משום דהוא קבליה לשבת עליה, ולדין הוי אמירת מזמור שיר ליום השבת כעניית ברכו לדידהו, עכ"ל. הרי שסבר שגם באמירה גרידא של 'מזמור שיר' מועיל לקבל שבת, אף שאין בו דין תפלה או קידוש או זמן, והוא אמירת מזמור בעלמא. והמשנ"ב כתב: עניית ברכו - משום דהוא התחלת תפלת ערבית של שבת לכך הכל פורשין אז ממלאכה וכדלקמן בסימן רס"ג ס"י דהוא כמי שקבל עליו קדושת שבת בפירוש. ובהמשך כתב: כעניית ברכו - דמסתמא כיון שמזכיר שבת הוי כקבלה. וכתב המ"א ועתה נוהגין לומר מזמור שיר וגו' ואפ"ה עושין כל המלאכות עד ברכו [והיינו כשהזמן הוא קודם בין השמשות], והטעם משום דמעיקרא הכי קבלו עליהו ואין מתכוונים בזה לקבלה. וכ"ז בזמן המג"א אבל במקומותינו המנהג כהיום מיד שאומרים מזמור שיר מקבלין הצבור שבת עליהו ואסור בכל המלאכות אפילו עדיין היום גדול [פמ"ג ודה"ח] וכתב בספר דרך חכמה דה"ה במקומות שנוהגין לומר לכה דודי ומסיימין בואי כלה הוי קבלת שבת ממש, עכ"ד. הרי לן שסברו שאין הבדל משמעותי בין קבלת שבת ע"י אמירת 'ברכו' או ע"י אמירת 'מזמור שיר', 'לכה דודי' או 'בואי כלה'. ולעיל בסקכ"א כתב המשנ"ב כך: רצה לעשותו וכו' - היינו ע"י דיבור שהוא מקבלו עליו לשם תוספת שבת או ע"י אמירת ברכו וכדלקמן בס"ד. ואם מהני לזה קבלה בלב ע"ל בסי' תר"ח ס"ג בהג"ה ובמ"ב שם, עכ"ד. הרי לן שסבר שגם ע"י קבלה בדיבור בעלמא מהני, הגם שאינו שייך לדין תפילה, קידוש או זמן. וכן הוא בשו"ע הגר"ז (סי' רס"א קו"א סקי"ג), ועל כן שומה עלינו לברר במה שונה היא קבלת שבת ד'ברכו' מיתר סוגי אפשרויות קבלת השבת, אשר בה כ' הגר"א והביאה"ל דקבלתו בטעות לא הוי קבלה, וכשאלתנו הנ"ל.

ז] והנראה בזה שישנם שני סוגי קבלת תוספת שבת. א-) קבלת דיני שבת מבלי לקבל את עצם יום השבת. ופירוש הדברים הם שהאדם מחשיב עצמו כמי שממשיך עדיין את ערב שבת מבחינת 'היום והתאריך', אך ע"י מצות תוספת השבת רוצה הוא לקבל ע"ע את דיני ואיסורי השבת, גם על ערש"ק. ב-) קבלת דיני השבת ע"י קבלת עצם עיצומו של

יום השבת. שע"י תוספת השבת רוצה האדם 'להרחיב את יום השבת' ולהביאו אל ממלכת ערב השבת.

ועפ"ז הדברים מתבארים יפה, שאע"פ שכלפי חוץ נראה שאין הבדל בין קבלת שבת ע"י אמירת "ברכו" לבין קבלת שבת ע"י "מזמור שיר", אך באמת ישנו הבדל: שבקבלת תוספת שבת באמירה ע"י "מזמור שיר" מקבלים את דיני השבת, הגם שלא מחשיבים שכבר נכנסה השבת, וממשיכים את יום הער"ש, אך עם קבלת דיני ואיסורי השבת. אך בקבלת שבת ד"ברכו" מקבלים את עיצומה של יום השבת, שמכיון ותפילת ערבית היא תפילה השייכת לליל שבת, לכן מקבלים את יום השבת עצמה. והיינו שכיון שהאדם יודע אל נכון שתפילת ערבית שייכת ליום השבת, ע"כ רוצה הוא גם את 'עיצומו של יום', ולא רק את קבלת דיני השבת.

ולפי"ד יובנו דברי הטור והגר"א במעש"ר הנ"ל, שישנו ענין לקבל שבת דוקא בתפילת ערבית, כיון שהוי קבלה של 'עיצומו של יום' ולא רק קבלה גרידא של פרישה ממלאכות. ואולם עדיין יש לבין מדוע שלא יתאפשר לקבל עיצומו של השבת ע"י 'מזמור שיר' או ע"י אמירה בעלמא, באופן שיאמר בפירוש שמקבל ע"ע עיצומו של יום. ואולי י"ל שצריך ליצוק תוכן ואישרור לקבלת 'עיצומו של יום', וזה נעשה רק ע"י ההשלכה המעשית של תפילת ערבית, ולא רק ע"י 'החלטה' בלבד שמקבל את 'עיצומו של יום', וצ"ע.

ח] ולפי"ז אם טעו ביום המעונן וקיבלו על עצמם שבת באמירה או ב"מזמור שיר", מונח בקבלתם שקיבלו ע"ע דיני שבת, למרות שעדיין לא נכנס יום השבת וע"כ קבלתם שבטעות הוי קבלה, כיון שלא איכפ"ל שהוברר שעדיין לא הגיע זמן שבת, דסו"ס קיבלו דיני שבת עליהם. אך כשקיבלו שבת ע"י מעריב ו"ברכו", מונח בקבלתם שמכיון וסברו שכעת הגיע זמן מעריב, ומעריב תפילה דשבת היא, ע"כ מקבלים ע"צ שבת, אך כשהוברר שא"א עדיין להכניס את יום השבת וא"א להתפלל ערבית דשבת, שוב הוברר שקיבלו את "יום השבת" עליהם בטעות ולא נחשבת קבלה לקבלה המועלת. וז"פ ד' הגר"א והביאה"ל.

ט] ולזה יבארו ד' הפרמ"ג, שאמנם הציבור שקבל שבת יכול לגרור היחיד, אך יכול לגוררו רק לקבל"ש של "דיני שבת", אך לא להכניסו בקבלת "עיצומו של שבת". (ועי' תוס' בכתובות מ"ז, א' וש"ך יו"ד ר"ס קצ"ו וט"ז ר"ס תצ"ד וסי' תרס"ח ובספרי ויאמר שמואל סי' ל"ז בארוכה בענין קבלת תוספת חג השבועות).

י] ולפי"ז ייצא שניתן לקבל תוספת "דיני שבת" לפני מנחה, ולהתפלל אח"כ מנחה, ולצאת י"ח קבלת תוספת שבת בקבלה זו. ועדיף שיתנה בפירוש שמקבל שבת רק לענין מלאכות שבת, אך שיוכל להתפלל מנחה אח"כ. והוא מפני שקבלת שבת דאמירה וד"מזמור שיר" עניינה קבלת דיני שבת ולא קבלת עיצומו של שבת.

יא] ובינותי בספרים וראיתי דברי שו"ת זרע אמת (ח"ג סי' כ"ז, והו"ד בס' הפוסקים) שכתב שדוקא לאחר עניית "ברכו" א"א להתפלל מנחה, אך קבל"ש ד"מזמור שיר" אינה אוסרתו מלהתפלל מנחה לאחר קבלתו. ובס' משמרת שלום (קוידינוב, סי' כ"ו) כ'

שהמתאחר ולא התפלל מנחה עד סמוך לשקיעה"ח, יקבל שבת לפני שיתפלל מנחה ואח"כ יתפלל, וכתב שה"גדול ממינסק" זצ"ל הסכים עימו לדינא. וכן התירו, מטעמיהם שלהם, בשו"ת ארץ צבי (להגר"צ פרומר סי' ס') ושו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' כ') ומועו"ז (ח"ז סי' רנ"ג). ובס' אשי ישראל (סל"ו הערה כ') ראיתי שציין לס' תורת שבת (סי' רס"ג סק"ל) וכתב בשמו שדוקא "ברכו" כולל תרתי, שגם עשאו לשבת וגם ללילה, באומרו "אשר בדברו מעריב ערבים" ו"ברכו" והוי התחלת הלילה. וציין ג"כ לד' הברית עולם (דיני קבל"ש סעיף ו') שכשמקבל ע"ע שבת ב"ברכו", מקבל את עיצומו של יום, ואז לא יוכל כבר להתפלל מנחה, אך המקבל עליו רק שבת, יכול להתפלל מנחה, ולכאו' כדברינו בס"ד. ועי' בשע"ת סי' רס"א סק"ז בשם הדגמ"ר שאחר קבלת תוספת שבת יש להקל בשבותין, אך אחר "ברכו" א"א להקל בזה. אמנם המשנ"ב בסי' ק"ח סקכ"ה לא חילק בין קבל"ש ד"ברכו" לקבל"ש ד"מזמור שיר" וכתב לגבי שניהם שאם קיבל שבת בהם ולא התפלל עדיין מנחה, שיתפלל פעמיים ערבית. ועי' א"ר (רס"ג סקל"ה) שמחלק בין ב' סוגי קבלת השבת. ועי' בס' אורחות שבת ח"ג פכ"ז הערה ס"ד.

יבן ואמנם אכתי יש לדון בזה לפי"מ דאיתא בסי' רצ"ג שאפשר להתפלל ערבית מפלג המנחה, אע"פ שעדיין שבת היא לכו"ע, ובמק"א נדון בזה בס"ד.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב בענין קריאת התורה בשבועות בארץ ישראל

גרסינן במגילה ל"א ע"א: "בעצרת שבעה שבועות ומפטירין בחבקוק אחרים אומרים בחדש השלישי ומפטירין במרכבה, והאידנא דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא", כלומר שהיום שבחול"ל יש שני ימים יו"ט אנו עושים כשניהם, שקוראים את שני הקריאות כל קריאה ביום אחר, אך עושים הפוך מהסדר שבברייתא, שביום ראשון קוראים בחדש השלישי כדעת אחרים, וביום השני קוראים שבעה שבועות כדעך ת"ק.

והנה לא נתבאר בדברי הגמרא מה הדין האידנא בארץ ישראל שיש רק יום אחד, האם עושים כת"ק או כאחרים, והמנהג הפשוט בא"י מדור דור הוא שקוראים בחדש השלישי כת"ק, וכ"כ בספר תקון ישכר (לר' יששכר בן סוסאן - מחכמי צפת בזמן הב"י): "ובארץ ישראל שאינם עושין חג השבועות כי אם יום ראשון, ויום שני שמקדשין בחול"ל הוא אצלם אסרו חג, אין להם זה הסדר של זה היום השני, ונוהגין ביום הראשון כמו בני ח"ל לא פחות ולא יותר, וכן בהפטרה, וזה מנהג פשוט בכל יושבי ארץ ישראל תוב"ב".

ונראה בטעם המנהג, דמדאמרינן בגמרא "והאידנא דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא", מוכח דקיי"ל כאחרים, דהא לת"ק היה ראוי יותר לקרוא ביום הראשון שבעה שבועות, שהרי זהו היום העיקרי וראוי לקרוא בו את הקריאה העיקרית, (כי האידנא יו"ט שני אינו משום ספיקא דיומא אלא משום הזהירו במנהג אבותיכם), ומדקרינן ביום זה 'בחדש השלישי' מוכח דקיי"ל כת"ק דזו היא הקריאה העיקרית של חג השבועות.

אמנם נראה שדעת הרמב"ם אינה כן, דברמב"ם פי"ג מתפילה ה"ט כתב: "בעצרת קורין בשבעה שבועות, ומנהג פשוט שקורים ביום טוב הראשון בחדש השלישי ומפטירין במרכבה, ובשני קורין בפרשת מועדות כל הבכור ומפטירין בחבקוק", ומדכתב בסתמא "בעצרת קורין בשבעה שבועות" מבואר שפסק כת"ק וכסתמא דמתניתין במגילה ל' ע"ב, וא"כ לשיטתו בא"י צריך לקרוא שבעה שבועות ולהפטיר בחבקוק.

אמנם בפסיקתא דרב כהנא (מהדורת מנדלבוים) פיסקא י"ב (בחדש השלישי) איתא: "אמר הקב"ה לישראל, בניי, היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו שאתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה. אימתיי, בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים", וכ"ה בילקוט פ' יתרו רמז רע"א, וידוע שהפסיקתא נערכה בארץ ישראל, ומבואר מזה כמנהגינו.

*

והעירו שכן מבואר גם ביוצר ליום שני של שבועות של ר' אלעזר הקליר 'ארץ מטה ורעשה', לפי נוסח המחזורים הישנים, שכתב שם: "כתב שלישים שלשי לעת געה בחודש השלישי, ככתוב בחדש השלישי לצאת בני ישראל וגו'", (ובמחזורים האחרונים השמיטו את הפסוק, כמו שהשמיטו את כל הפסוקים שבפיוטים), וידוע שכל פיוט היה מיוסד כנגד הקריאה של אותו יום, והקליר היה דר בארץ ישראל כידוע, (ואמנם בחו"ל אומרים פיוט זה ביום שני, אך הקליר תיקן זאת ליום היחיד של שבועות בא"י), הרי שבזמנו קראו בארץ ישראל בשבועות 'בחדש השלישי', כמנהגינו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס 'נעשה ונשמע' – סוד הביטול

במאמר זה נעסוק בעומקה של מעלת אמירת "נעשה ונשמע" שאמרו ישראל בעת קבלת התורה, ואת המסר שלה השייך לדורינו.

א. בגמרא בשבת {פ"ח ע"א} מובא: "אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רוז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, ברישא עשי, והדר לשמע" ע"כ.

ויש להבין, הלא מלאכי השרת עומדים תמיד לפני ה' להללו ולקדשו, ולבצע את השליחויות שמטיל עליהם, ומה שייך בהם לכאורה אמירת "נעשה ונשמע".

ב. עוד מצאנו שם בגמרא בשבת, קשר נוסף בין המלאכים לאמירת נעשה ונשמע, והכי איתא התם: "דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום. שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב" ע"כ.

גם בגמרא זו טעון ביאור: א. מדוע דווקא קשרו כתרים לראשם של בני ישראל, ולא פיארום בענין אחר באיברייהם הקשור לכבוד ותפארת.

ב. האם יש ענין שדווקא המלאכים הם אלו שקשרו את הכתרים עבור הנעשה ונשמע.

ג. מדוע בקשירת הכתרים נצרכו ששים רבוא מלאכים, ובהסרת הכתרים צרך מנין כפול של מלאכים, מאה ועשרים ריבוא.

ג. עוד מובא שם בהמשך דברי הגמרא, את דברי ר"ח בר חנינא: "אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח - לומר לך: מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל - הקדימו נעשה לנשמע".

ויש להבין את הקשר בין הקדמת האמירת הנעשה לנשמע, להקדמת גידול התפוח קודם לעליו.

ד. עוד מסופר בגמרא שם: "ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא. ויתבה אצבעתא דידיה {אצבעות ידיו היו מונחות} תותי כרעא {תחת רגליו}, וקא מייץ בהו {לוחץ עליהן ואינו שם לב לכך מתוך עיונו}, וקא מבען {נוטפות} אצבעתיה דמא.

אמר ליה הצדוקי לרבא: עמא פזיזא! {עם פזיז הינכם}, דקדמיתו פומייכו לאודנייכו {שהקדמתם אמירת פיכם, נעשה, קודם שמיעת אונזיכם}, ואכתי בפחזותייכו קיימיתו! {עדיין אתם עומדים בפחזותכם, כמוך, שאינך שם לב לנעשה עמך}. ברישא איבעיא לכו

למשמע, אי מציתו {אם אתם יכולים לעמוד בכך} קבליתו, {את התורה}. ואי לא, לא קבליתו!

אמר ליה רבא: אנן דסגינן בשלימותא {שהלכנו עם הקדוש ברוך הוא בתום לב, וסמכנו עליו שלא יטיל עלינו דבר שאיננו יכולין לעמוד בו}, כתיב בן {בנו}: "תומם ישרים תנחם". אבל הנך אינשי, דסגן בעלילותא {שהולכים בעלילה כנגדנו}, כתיב בהו "וסלף בגד ישדם".

ויש להבין בדברי הגמרא: א. מדוע פתחה הגמרא בתיאור לימודו של רבא, שהניח אצבעותיו תחת רגליו עד שנטפו דם ולא הרגיש בכך, הרי לכאורה זה דבר צדדי שקרה באמצע לימודו.

ב. ועוד צריך ביאור, מדוע אותו צדוקי, מיד כשראה מעשה זה שאצבעות רבא נטפו דם, מיד בא אליו בטענה של פזיזות שנובעת כביכול מאמירת "נעשה ונשמע" שאמרו ישראל בעת קבלת התורה. ותימה, מה השייכות בין זה לזה, וכיצד חוסר שמירה על הגוף הזכיר לו התבטאות שנאמרה אלפי שנים קודם לכן במעמד הר סיני.

ג. וכן תמוה, מדוע כינה את מעשהו בשם "פזיזות", היה יותר מתאים לטעון שהוא נוהג בחוסר זהירות או חוסר רגישות עם גופו, אבל מדוע כינהו "פזיזא", מה השייכות של מעשה רבא שנבע מתוך ריכוז גדול בלימודו, למהירות ופזיזות הנזכרת בדברי אותו מין.

ד. גם יש להבין, מדוע הביא רבא את הפסוקים: "תומת ישרים תנחם" על ישראל, ו"סלף בוגדים ישדם" על הגויים. דאם אמנם הוכיחו ישראל תומה ותמימות באמירת "נעשה ונשמע", מדוע הגויים שלא רצו לקבל את התורה נקראים בשם "בוגדים".

ה. אכן לאחר הרצאת הקושיות, נבוא להעמיק במהותה של קבלת התורה, וההבדל המהותי שבין ישראל לגויים, שמתוכו נבעה תשובתם השונה ביחס לקבלת התורה. ובראש ובראשונה עלינו להקדים, את מהותם של המלאכים העומדים לשרת לפני ה'.

רבינו המהר"ל בספרו תפארת ישראל מסביר, כי המלאכים נוצרו ונבראו אך ורק כדי לשרת את ה' ולעשות רצון קונם. ברגע שהם מתבקשים לבצע פעולה מסויימת, הם מיד עושים אותה, בלי לשאול שאלות ובלי לקבל הסברים, תיכף ומיד לעשות רצון ה', כיון שזו מהותם של המלאכים, להיות שליחים ומשרתים, ללא דעה עצמית ורצון עצמי, וללא בחירה. אם יהא איזה מלאך שיביע רצון אחר מלבד קיום רצון ה', הרי שבאותו רגע מיד הוא מאבד את תכלית חייו וקיומו, שכן אין קיומו אלא כדי לבצע את רצון ה'.

לעומת המלאך, האדם נברא עם שכל ורגש, מח ולב, ששניהם גורמים לו להיות "בעל בחירה" ובעצם עבורם הוא נוצר ונברא בעולם, עולם התמורות, ונבאר. השכל שבאדם, גורם לו להיות לבוחן כל דבר ודבר שמציעים לו, האם זה טוב לו או לא. בכל מקום שהאדם הולך פועל ובודק באדם, האם זה מקום סכנה ויש להישמר ממנו, או לא. נמצא שהשכל הוא "מסנן" כל פעולה של האדם ובוחן אותה לפי אמות המידה שהאדם קובע לעצמו, וזה בעצם ה"דעה" שבאדם. האדם קובע לעצמו מתי יקום, לאן ילך, מה

יאכל וכו'. הדעה העצמית פועלת בו כל היממה וגורמת לו להחליט מה לעשות ומה לא לעשות בכל רגע ורגע מימי חייו. לולי השכל היה האדם כעין "רובוט" חסר החלטה, הפועל לפי הוראות מתוכננות מראש.

מלבד השכל והדעה שבאדם, יש גם את הרגש, הלב, המפעיל את כח התאוה שבאדם. התאוה באדם גורמת לו לבקש ולכסוף דברים הגורמים לו הנאה, ולעשות הכל כדי להשיגם. התאוה גם מחזיקה את הגוף, כי ע"י תאוות האכילה האדם אוכל ומפעיל את גופו. אמנם מצד כח התאוה הקיים באדם, הלב מפעיל את השכל לבחור לאכול את האוכל שהוא יותר טעים, ולעשות את המעשה שיהיה לו בו יותר נעים, ואת הפעולה הכי נוחה. בחירה זו נובעת מכח תאוות הגוף, המושך לעצלות, נוחות והנאה.

נמצא כי כח הבחירה הקיים באדם {המבדילו מן המלאך}, גורם לו לבחור בדרך כלל בדרך שאליה מטים אותו הגוף ותאוותיו, השכל המושפע במידה רבה מן הלב.

ככה באמת עובד הגוי. אצל הגוי העיקר זה הגוף והתאוות, וסביב כל זה סובבים כל החלטותיו. ולכן מגלים לנו חז"ל שאפילו אם תמצא גוי עושה חסד, זה בגלל שיהיה לו מזה טובות ואינטרסים, ובלשון חז"ל: "לגרמייהו הוא דעבדי", לעצמם עושים. כיון שכמבואר הציר הסובב סביב כל חיי הגוי הוא: האם זה משתלם לי, יהיה לי מזה נח ונעים, וכו'.

ו. מסיבה זו, כאשר הציע הקב"ה לגויים את התורה, מיד התחיל לפעול בהם כח השכל והדעה, והם שאלו: אם זה מחייב, אז מה כתוב בה? ולכן כששמעו שהתורה רוצה בעצם להגביל את ההנאות והתאוות שלהם: לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, הם מיד מיאנו בה. כי גוי שכל החלטותיו נובעות מתאוה ונוחות, לא יכול להסכים לקבל על עצמו דבר שיגביל אותו ואת הנאותיו.

אבל כאשר הציע הקב"ה את התורה לעם ישראל, הם פעלו היפך השכל וההיגיון: הם לא שאלו: "מה כתוב בה?" לא בחנו את ציווים, אלא מיד הסכימו לקבלה, ואמרו: "נעשה!" בראש ובראשונה, ואח"כ: "ונשמע", נלמד את החוקים ונעמוד על טעמם.

דבר כזה שישראל פועלים בו היפך השכל וההיגיון, גרם לבת קול לצאת מן השמים ולהכריז בפליאה: "מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו?" שכן בתמיהה כאן היא גדולה, הכיצד זה יכול בן אנוש לא להפעיל את שכלו, לא לחשוש להגבלת תאוותיו, הכיצד זה הוא יכול לבטל את עצמו כמו מלאך הבטל כל כולו לרצון ה', הלא מלאך אינו בעל בחירה, ובן אנוש הנברא הוא בעל בחירה, ומדוע יוותר הוא על דעתו ובחירתו ללא שנדרש על כך?

נמצא כי בהכרות ישראל את אמירת "נעשה ונשמע", הכריזו הם קבל עם ועדה את ביטולם וביטול שכלם לפני השי"ת. ובזה גדלה מעלתם ממעלת המלאכים. כי המלאכים נבראו ללא שכל ורצון עצמי, וא"כ אין להם מה לבטל לפני ה', כי כל כולם הם המרכבה הבטלה אל הרוכב אליה, ללא רצון עצמי. אבל ישראל שנבראו כבני אדם, בעלי שכל

דעה ורצון, מה הסיבה שתגרום להם לבטל את שכלם לדבר שרוצה בוראם לתת להם, מבלי בדיקה?

אין זה אלא כי באותו מעמד התעלו ישראל התעלות כ"כ גדולה, והתקרבו ונדבקו לה' בדבקות גמורה, וכיון שהיו דבקים בה', והכירו בגדולת ה' שהוא עליון על הכל, לכן הם הגיעו אז להבנה שאם השי"ת מציע להם דבר מסויים, אין זה ח"ו לרעתם, אלא ודאי זה לטובתם, כאב המציע דבר טוב לבנו יחידו, ולכן אין כאן מקום להפעלת השכל והדעה, אלא רק לסמוך על אבינו הטוב בשמיים, ודעתו דעת עליון יודעת בדיוק מה הוא הטוב והנכון לעמו הנבחר.

ז. כעת נבין, מדוע בשכר אמירת "נעשה ונשמע", ירדן מלאכי מרום מן השמים וענדו ב' כתרים לראשם של ישראל, משום שלאמירה כ"כ חשובה של "ביטול השכל" שבה הכריזו ישראל קבל עם ועדה כי הם מבטלים את שכלם ודעתם לפני רצונו של בוראם, ובזה חיזקו הם כלפי כל את כבודו של השי"ת שפשוט שאת יש לו רצון להעניק ולהשפיע, זה ודאי רק דבר טוב, לכן אין ראוי ואין נאה יותר מן המלאכים, הבטלים במהותם לה', לרדת ולהעניק להם את עטרתם, בדמות כתרים הנקשרים על ראשיהם. ויבואו המלאכים הבטלים לה' במהותם, ויעידו על אמירת עם ישראל המכילה כולה ביטול, שבזה גדלה מעלתם ממעלת המלאכים דלמלאכים אין דעת ושכל עצמי כמו לאדם, ובאמירתם הוכיחו ישראל כי אף בר דעת יכול להגיע לדרגת ביטול השכל לה'.

ולפיכך גם ענדו המלאכים כתרים אלה על ראשיהם דווקא, ולא על איבר אחר בגופם, כי ראשו של האדם, מסמל את הדעת והשכל שבו, המבדילו מן מין הבהמה, והוא זה שנותן בו את כח הבחיארה להבדיל בין טוב ובין רע. ומכיון שעם ישראל ביטלו את שכלם לפני ה', הרי בזה הם קידשו את ראשם, ולכן היו ראויים לעטרה זו של כתר על ראשם.

ח. כעת נוכל להבין ביתר עומק את דברי חז"ל: "מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל - הקדימו נעשה לנשמע". שכן אם נתבונן בסדר גדילת הפרי בעץ, נבין כי מטרת גדילת העלים בדרך כלל, היא להיות למגן וצינה לפרי הרך הגדל בתוכם. העלים נועדו לעטוף את הפרי, ולמנוע או לחצוץ בינו לבין פגעי הטבע המצויים בעולם.

אמנם כל הצורך של הפרי בהגנת העלים, הוא דווקא בפרי רך הצריך הגנה זו, אבל פרי חזק וקשה, אינו צריך באמת להגנת העלים, כי לרוב חוזקו, אינו חושש לפגעי הזמן.

וזה מהותו של פרי התפוח, שהוא פרי חזק, ולפיכך הוא גדל באופן ש"פריו קודם לעליו", ולכן אין הוא נצרך לשום הגנה, לא של עלים ולא של קליפה, דאף קליפתו נאכלת עמו.

ובזה דמו ישראל באמירת "נעשה ונשמע", שהרי שכל האדם הוא בעצם סוג של "הגנה" והתגוננות האדם, שע"י ההבנה והשכל האדם שומר את עצמו מן הסכנה וממה שרע לו, וכמו כן משתמש בכח הבחירה שניתן בידו לבחור לעצמו את הטוב והנעים לו, את הנחשק והנחמד, ואם יציעו לו דבר שינגוד את טבעיו ולא יהא נחמד לו, הוא ימנע

מלקחתו ע"י כח השכל שבו, נמצא כי כח הבחירה "מגן" עליו מלעשות דברים הנוגדים את טבעו, כולל טבעו החומרי מלהימשך את תאוות הגוף, ואחר הדבר הערב והנעים.

אמנם כאשר הקדימו את אמירת נעשה לנשמע, והכריזו קבל עם ועדה את ביטול שכלם ודעתם לפני השי"ת, ובזה היו שונים מכל גויי הארץ ששכלם ודעתם ממנע מהם את קבלת התורה, בזה הם הראו שהם דומים לאותו "תפוח" חזק, שאינו צריך שום סוג של "הגנה" מעלים קליפות וכדו', וגם הם אינן משתמשים בדעתם ושכלם כדי להגן על בחירתם ממה שאינו טוב וערב להם, אלא הם זורקים את הדעת ומבטלים את השכל, ונדבקים בה' חי העולמים, וסומכים עליו שאם הוא מציע להם דבר ודאי שזה לטובתם ותועלתם, ובמקרה כזה של הצעה מבורא עולם, צריך להיות מספיק חזקים לסמוך עליו ולא להפעיל את השכל. וזה עומק הענין של "פריו קודם לעליו".

ט. כעת נבין בעומק נפלא, את הויכוח של רבא אם אותו מין, שבא אליו בדברי קינטור לאחר שראה את צורת לימודו. רבא הקדוש, היה דבק כ"כ בהשי"ת ובתורתו, וביטל את כל מהותו לפני השי"ת והתורה הקדושה. לפיכך כאשר התיישב ללמוד, לא נתן הוא מקום כלל לגופו, המסמל את חלק החומריות והתאוות, וגם הגוף היה "מגוייס" למטרת העל – לימוד התורה. לכן כדי להתרכז, שם רבא את אצבעותיו תחת רגליו, כי ביטול הגוף גרם לו להתרכז.

מרוב ריכוז, היו אצבעותיו נוטפות דם, אבל הוא אפילו לא הרגיש בזה, כי מי שהגיע לדרגת ביטול, והכנת כל גופו ומהותו להיות כלי לקבל את אור ה' ואור התורה, מבטל הוא את הרגשות הגוף כאשר נתון הוא בעיצומו של עמל התורה מתוך ריכוז ועומק גדול. נכנס אותו מין, ולפי לשון הגמרא מדובר ב"צדוקי", אותם שבחרו לעצמם להאמין רק בתורה שבכתב לפי הבנתם השטחית. אותם שלא היו מוכנים לבטל את שכלם לפני התורה שבעל פה, ובעצם בזה הם שווים לגויים, שג"כ שמים את שכלם, דעתם ותאוותם במקום הראשון לפני הכל, ותאוותם תוביל את שכלם לקבל החלטות שיגרמו להם רק הנאה וטובות הנאה.

המחזה שרואה אותו צדוקי, אנו יכול להיות נתפס בדעתו: אם העיקר זה השכל, הגוף, התאוות, כיצד זה אדם יכול לגרום לעצמו כאב ולפצוע את גופו, עבור הוספת חכמה? חכמה, לפי דעתם הקלוקלת, היא דבר נעים, נחמד, מוסיף ידיעות, אבל בשום אופן אין לה לבוא על חשבון הגוף!

יושב אותו מין וחושב: מה גורם לרבא לעשות מעשה כזה שלא יעלה על הדעת, לגרום פציעה לגוף מחמת התורה, ואז הוא מגיע למסקנה: "נעשה ונשמע"! אותו עם שמראש מקדם ביטל את שכלו קבל עם ועדה למען התורה, והראה לכולם כי התורה ומתנת ה' חייבים להיות מעל שכל האדם, מעל דעתו, תאוותיו וחומריותו, הוא העם שכמוכן יכול להגיע לבטל את גופו בעת עוסקו בעיון התורה, הוא העם שיאדיר וירומם את הרוח מעל החומר.

אבל כיון שמין נשאר מין, ולעצמו הוא אימץ השקפה של גוי ששכל וגוף תמיד צריכים להיות קודמים לכל, לכן מיד הוא מתחיל להתריס לא רק כנגד מעשיו של רבא, אלא כנגד אותו שורש עמוק שממנו נעשה מעשה רבא, אותו שורש שביסס את עם ישראל לעם היהודי וייחד אותו מכל הגויים, אמירת "נעשה ונשמע". וכיון שאצל בעלי השכל, ההסכמה לקבל דבר מבלי לדעת אותו קודם נחשבת מהירות ו"פזיזות", מיד הוא פונה לרבא ואומר לו: "עמא פזיזא!" מעשיך הגורמים פציעה לגוף, ומעמידים אותו בדרגה נחותה מהתורה, אינם נתפסים בשכל, וכמו שאמירת "נעשה ונשמע" שאמרו אבותיך נחשבת למעשה "פזיז" בעיני אנשי השכל, גם מעשיך כאן שנובעים מאותו שורש, אותו "חוסר זהירות" כביכול בו אתה נוהג, הוא זה שנובע מאותו "פזיזות" וביטול השכל שהרימו אבותיך על נס. שכן מדוע לא נהגו אבותיך בדרך ההיגיון: "ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו קבליתו, ואי לא, לא קבליתו!"

רבא הקדוש, שומע את דברי הבלע של אותו מין, ומבין גם את השורש ממנו הם נובעים. כל בעל שכל המאדיר את השכל, ומציב בדרגה ראשונה לפני הכל את הגוף ותאוותיו, נמצא בדרגה אחרת מהעם הנבחר, הדבוק בה' ובתורתו האלוהית, היודע ומרגיש בטעמה הערב של התורה הרוחנית, ויודע היטב כי אכן תורה עילאית זו, קודמת במעלה ובדרגה לכל דבר גשמי באשר הוא. רבא לא יכול להעביר לו את אותה תחושה והנאה רוחנית הנגרמת לו מן התורה, כי אינו בדרגה שיוכל לקבל זאת. תחת זאת, העדיף רבא לענות לו על דברי הבלע שהשמיע כנגד החלטתם של עם ישראל, שהקדימו נעשה ונשמע.

הקדמת נעשה ונשמע, עונה לו רבא, יכולה להיחשב כ"פזיזות" רק למי שאדיר את עצמו, את שכלו ואת דעתו בתור הדעה היחידה הקיימת בעולם. הוא שוכח את בוראו, כופר בכח העליון שברא ובורא ומחייה אותו בכל רגע, כאילו רק הוא ושכלו קיימים בעולם. לפי ראייה שטחית זו, אכן לקבל דבר מראש בלי לבחון אותן בשכל, זה נחשב פזיזות.

אבל כאן, העיר לו רבא, שכחתם את העיקר! שכחתם שאתם נבראים, והבורא בעצמו נתן לכם את השכל והדעה, ואת כח הבחירה. מטרת השכל והדעה היא לא רק לשמור את הגוף מסכנות, אלא גם לסייע לו לבחור בטוב האמיתי. וממילא מי שמכיר בזה שיש בורא והוא נברא, והבורא חנן אותו בדעה ושכל, כיצד זה יפעיל את אותו שכל, כנגד רצון בוראו?

מסיבה זו, כאשר הבינו ישראל כי השי"ת חונן הדעה והשכל, מציע להם לקבל חמדה גנוזה שהיתה עמו, הם מבינים שכעת נקרתה לפניהם הזדמנות פז נפלאה, מתנה מיוחדת שתגרום להם רק טוב אמיתי, ואין טוב אמיתי אלא טובה רוחנית. לכן באותו מעמד הם מבטלים את השכל ונוהגים בתמימות, כי זו הדרך בה ראוי לנהוג בשעה שהבורא מציע לך ממתנותיו. ולכן אומר לו רבא: "אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן: 'תומם ישרים תנחם', אנו נמשיך ללכת בשלימות, בתמימות וביושר עם בוראינו, נדע מתי להפעיל את השכל ומתי לבטלו וללכת בתמימות.

אבל אתם, הגויים המינים והצדוקים, חושבים את עצמכם לחכמים מחוכמים, שיודעים כביכול מה טוב לכם, יותר ממי שברא אתכם ונתן בכם את הדעה והשכל. ותחת להיחשב כ"חכמים", אין אתם אלא "בוגדים", המתשמשים באותה דעה והשכל כדי לשים את הגוף ותאוותיו בראש, ולדחות כל דבר המפריע לתאוותיכם, לכן אין פסוק הראוי לקרוא עליכם יותר מאשר: "וסלף בוגדים ישדם", כי בהלחטותיכם ישנה סוג של "בגידה", בהשתמשות וניצול השכל והדעה נגד כוונתו ורצונו של הבורא שנתן בהם דעה זו.

נמצאנו למדים כי במעמד אמירת נעשה ונשמע, ניכרו ישראל בעיקר באמונתם התמימה ובביטול השכל, והיא זו שייחדה אותם בהעם המיוחד לה', יותר מכל גויי הארץ, המקדימים את שכלם ותאוותם להחלטותיהם.

על ידי שיהודי יודע לבטל את שכלו, ולקבל באהבה כל מצב ומצב המגיע לו, בין אם זה נח לו ובין אם לא, הרי שבביטול שכלו הוא ממשיך על עצמו את אותה אמונה תמימה של אבותינו הקדושים באמירת: "נעשה ונשמע".^{כז}

^{כז} כעת נבין גם מדוע מידה כנגד מידה, בעגל לקחו המלאכים את הכתרים, כי מה היה חטא העגל – חטא חשבון השכל. ראייה נפלאה לזה מדברי המדרש: שברתם בנעשה, הרי שחטא העגל היה שבירה של ביטול השכל המתבטא ב"נעשה".

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

ה'הימנון' היהודי... - רחשי-לב סביב לפיוט 'אקדמות'

לר' ישראל יקירי שליט"א

לכבוד חג השבועות, הבה נפתח בדברי רבי עובדיה ספורנו בנושא מועד זה. חושבני שיעורו בכך דבריו, התפעלות וחיזוק הנפש. בכלל, מיוחד הוא ה'ספורנו' בפירושו הקצר והתמציתי, בו הוא פותח שער לעולמות מלאים חכמה ותבונה, גם במה שנרמז ולא נאמר... הפעם ביותר, הסעירו אותי הדברים, תוך כדי עיון. רעיון מפעים ומפתיע ביותר נובע מבין שורותיו, על כוחם ותפקידם האדיר של חכמי ישראל לדורותיהם.

*

ה'ספורנו' מפרש את משמעות "עצרת" המוזכר בתורה על מועדי ד'. לדעתו אין כוונת "עצרת" לעצור ממלאכה בלבד, אלא שימי קדושה מיוחדים הם, להתעכב בימים אלה במקומות הקודש לעבוד את ד' בתורה ותפילה. בסיום חג הסוכות, נועד שמיני עצרת להיות יום מיוחד של שמחה בתורה ומעשים טובים; וכמו כן שביעי של פסח, הוא היום ש'נעצרו ישראל עם משה יחדיו לשורר לקל יתברך', נתקדש אף להיות יום עצרת לד', יום התקשרות מיוחד. אלא שבתורה לא מוזכר שם עצרת על חג השבועות...

חז"ל אמנם קראו לו תדיר "עצרת", שכן ביום זה שניתנה בו תורה, "נעצרו ישראל יחדו לעבודת הקל יתברך". ובכל זאת לא נאמר זאת במקרא... וכאן גילה ה'ספורנו' דבר מדהים. הטעם שבתורה לא הוזכר חג השבועות בלשון "עצרת", הוא, מפני שבמעשה העגל קלקלו את הדרגה המיוחדת שהשיגו במעמד הר סיני, כמו שנאמר "ויתנצלו את עדיים מהר חורב"..." [ויקרא כ"ג ל"ו]. קשה היתה האבידה ההיא מאד מאד. החטא קלקל, דחה, הרחיק והוריד. הכתרים ניטלו מאתנו... אותה רוממות של עבודת ד' פג תוקפה, ומפני זה לא קראה התורה לחג השבועות "עצרת"...

*

ומבין השיטין של ה'ספורנו בוקע אלינו קול אדיר וחזק. געוואלד יהודי! עמוד רגע התבונן וזכור! למרות מה שקרה אז, הרי חכמינו ז"ל דווקא כן קראו לשבועות "עצרת"!!!

מה כתוב כאן? זה מראה לנו בעליל שלמרות הנפילה בשעתה וקלקול ההשגה ורוממותה של סיני, עדיין היתה להם למאורי ישראל שאיפה עצומה להחזיר אותנו אל מדרגת הר סיני... כה עשו חכמינו מדור דור. הם הנהיגו והדריכו, הורו ולימדו וקידשו את העם בגדרים וסייגים והרחקות. הם רוממו וחיזקו את רוח העם להסתער שוב בכל כוחם על עמדות הקדושה, לחתור ולחזור לדרגת סיני, להשיג שוב את סגולת ה"עצרת"

שנתרחקו ממנה. להשתוקק ל"יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחורב" בו נעצרו ישראל יחדיו כאיש אחד בלב אחד ושמעו מפי הגבורה אנכי ד' אלקיך... הם שאפו להחזירם אל מרומי אותה שעה, שעליה כתב הרמב"ם: "עינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים. והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים: משה משה! לך אמור להן כך וכך. וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם..."

זאת היתה משימתם האדירה של רועי ישראל, מוסרי התורה ומעתיקי השמועה, להעלות את העם לפסגות הר סיני, לדחוף אותם כלפי מעלה, להזכירם את גדלם ותפארתם, את: "קל מוציאם ממצרים ותועפות ראם לו", את כוחם הנסתר, את אִשֶׁם הגדולה, את רוחם החושקת לאלוקות, את נשמתם החצובה מתחת כסא הכבוד, את זכותם וחובתם, את משימתם ותכליתם, את מקורם הקדוש, את כבוד מלכותם, את עליונותם כעם הנבחר, את דרגתם למעלה מן המלאכים, הוי! ישראל אשר בך אתפאר...

חכמי ישראל וקדושיהו, דור דור ודורשיהו, מנהיגיו ומחזקיו, לא הפסיקו לרומם, לדרבן, לדחוף ולתבוע, בנועם תוכחה ובעידוד הנצחי: ארויף, ארויף, ארויף! למעלה, למעלה, למעלה! עוד נעלה ונבוא ונגיע ונראה ונרצה שוב... ישראל עם קדוש! עם סגולה! עם בינות! עם אלקי אברהם! עלו ההר והשגתם את העצרת האבודה. אנא! לא לעצור ולא להתמהמה! לא להסתפק במועט ולנגוע בקצה דרך העלייה! ואמנם כך המליצו בקאצק: הַשְׁמִירוּ לָכֶם עֲלוֹת בְּהָר וַיִּגְוַע בְּקִצְהוּ...
*

ובין צדיקי עליון שקירבו אותנו אל המקור ביום ה"עצרת" ההוא, יום מתן תורתנו, זוהרת דמותו הקדושה של אחד מרבותינו הראשונים, רבי מאיר ברבי יצחק בעל ה'אקדמות', אלופו ומיודעו של רש"י... דורות על דורות התנשאו מתוך הקדמת דבריו לקריאת מעמד הר סיני, עד עצם היום הזה...

מתוך שירתו הנשגבה גבה לבם בדרכי ד' והתכוונו לקבל תורה מחדש, וכפי שלימדונו חז"ל על קריאת "בחודש השלישי", "אמר הקב"ה לישראל: בניי! הִיו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו שאתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה". [פסיקתא דרב כהנא י"ב]. לפני קריאה זו פתחו קהילות הקודש בשירה זו, ב'הימנון' היהודי שהטביע את חותמו על נפש העם... "אֶקְדָּמוֹת מִלִּין, וְשָׁרִיוֹת שׁוֹתָא..." יקירי! מדי דְּבָרֵי על "עצרת" שבשבעות ובקשר האקדמות לכך, אינני יכול לעצור לא בזרם המלים ולא בפרץ הדמעות...
*

זכיתי להכיר עוד מבחרותי את כ"ק האדמו"ר מקאליב זי"ע, שזה עתה עבר לעולם שכולו טוב, שריד מצדיקי דור הישן. לב ענק שכולו שופע חסד ורחמים ופעילות רצופה לד' לתורתו ולקירוב רחוקים. אהבת התורה שבו שעליה שקד תמיד, לא ידעה גבולות. נגינתו הזכה פרטה על נימי הנשמה. משורר האמונה היה ונעים זמירות הכיסופין. כל צליל שלו הביע דבקות והתחזקות באבינו שבשמים.

מי איננו זוכר את ניגון הפלאים שלו, המבטא את כל הטוב והאושר שבאמונה. "נָאָר אמונה! נָאָר אמונה! אֵין בורא כל עולמים! טייערע יידן! הייליגע יידן! האט אמונה, האט אמונה אֵין בורא כל עולמים!". רק אמונה! רק אמונה בבורא כל העולמים, יהודים יקרים, ישראל קדושים, שתהיה לכם אמונה בבורא כל העולמים.

"ס'וועט אייך גוט זיין, ס'וועט אייך גוט זיין, היינט און אלע מאל, אויף די וועלט און אויף יענע וועלט". בזה ייטב לכם היום ולתמיד, בעולם הזה ובעולם הבא... מחבר השיר הדגול, הדגיש בשירתו גם את העולם הזה. אור האמונה מחדירה אושר בחיים גם על הארץ מתחת... וכשלעצמו הרגיש זאת הרבי בשעתו אף בתחתיות ארץ ממש, בתהום כל התהומות...

בספרו "קול מנחם" מצאתי רושם זכרון שלו משנות הזעם, שהדהים אותי בתיאורו החי על גבורה יהודית. הרבי מקאליב בעצמו השתומם על זאת בשעתו עד עומק נפשו. אז בעמק הבכא חש בפועל, שמיום ברוא ד' אדם על הארץ, לא קם עם שגיא כח כזה, מלא עוז ועוצמה, שתבערת נפשו למלכו ואלקיו התלקחה מעל הכל.

הרבי הגיע לגיא הצלמות הידוע שלשה ימים לפני חג השבועות. במשך יומיים לא ידע את נפשו מתוך מוראות המקום. והנה הגיע עיצומו של חג. מן הצריף שלו הבחין שליד גדר התייל החשמלית נדחפים יהודים רבים. הוא שאל לפשר הדבר וכך נודע לו שנמצא שם, דף של "אקדמות" וכולם רוצים לזכות לקרוא בו בחג השבועות... "ממש לא האמנתי למחזה שניגלה מול עיני. איזו עוצמה כבירה של הנשמה! יהודים עומדים ליד גדר תייל שכל נגיעה בה יכולה לעלות בחייהם. יהודים נדחפים שם על דף של אקדמות. מעלימים עין מן הכל וחושבים רק על הקב"ה בלבד. הרמתי את עיני לשמים ואמרתי בהתרגשות עצומה: רבונו של עולם. מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ!" [קול מנחם ח"ד ע' 240].

ואמנם כן, ביטוי נאדר לחיי קדושה היתה השקיקה לדף של אקדמות אף מתוך אש התופת, באותו חג השבועות שנת תש"ד. אף שם בערפל אשר שם האלקים, רצו להחיות את נפשם, בשירה המייחדת אותם עם קונם יתברך. בשירה הזאת נחקק באותיות של אש מאמר ישראל קדושים לעתיד לבוא, כשירמזו באימה על הקב"ה הנראה אליהם אז, כביכול: "שֶׁבְּרָאָה לַיָּהּ בְּשִׁבְיָן, תְּקוּף הַמְּנוּחָא" קוינו אליו בשבי, מתוך חוזק האמונה!

*

מלים אלה היו שגורות בפי אבי ז"ל. הוא חזר עליהן ואף הלחין על זה נעימה-נהימה משלו, צלילי זכרון מאותם הימים. ואי לכך מצאנו לנכון בשעתו לחקוק את אותן המלים על מצבתו: שֶׁבְּרָאָה לַיָּהּ בְּשִׁבְיָן, תְּקוּף הַמְּנוּחָא...

אבא היה מספר ששמע פעם את הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין, נואם בעיר קראקא בפני ציבור גדול עֶצוּר-נשימה. בתוך דבריו נשמעה אז שאגתו הרועמת: "הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹקִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ פְּאֶשֶׁר שְׁמַעְתָּ אֹתָהּ וַיְחִי" – "צו האט נאך א פאלק געהערט דאס ג-טליכע קול... האם שמע פעם עם בעמי תבל, את הקול האלקי מדבר

אליו מְמַדְוֹרוֹת הגלות, ממוקדי הזוועה... **יְ-יְ-יְ-יְ-יְ**! "און ער לעבט!" הוא חי וקיים עדיין,
הוא מתנער, מתעורר ומחליף כח... **יְ-יְ-יְ-יְ-יְ**! הוא חי בתקוף הימנותא...

*

ובספר "שמע ישראל", שנערך ביוזמת הרבי מקאליב זצוק"ל, מצאתי זכרון אקדמות,
מאיש שהיה כה קרוב ללבי, הרה"ח רבי לייבל פינקוסביץ ז"ל גבאי בשטיבל של חסידי
גור באנטורפן. הוא היה שריד לנקיי הדעת שבעיר ווארשא. איש יקר זה היווה בשבילי
תמיד סמל של טוב לב ונועם. ת"ח אוהב את התורה ודבק בה, פיקח ונושא בעול עם
הבריות. למרות ההבדל הגדול בגיל נקשרתי לאיש בקשרי נפש עמוקים.

והוא ר' לייבל הנאצל, תיאר פעם איך ששר את המלים של אקדמות אחרי שעות
מיוסרות במחנה זוועה בפני קהל ועדה, כשהוא מכסה את ראשו בנייר של עיתון. וכך
חימם את לבם ועודד את רוחם של אחיו האומללים, במלים של "מנן ומאן הוא רחיק",
הוויכוח שבשיר 'אקדמות' מול גוי אכזר...

*

הצמאון הזה לשירת האקדמות אף בעמק הבכא, הביע אמונה והתקשרות אין סופית
בחי העולמים. הוא השיר הכולל בתוכו את השירה המופלאה על קודשא בריך הוא,
ישראל ואורייתא. מאז מאות בשנים חתם שיר האקדמות את רושמו על נשמת העם
בחותרם של אש. מתוך דבריו הכינו עצמם קהילות קדושות בישראל לקבלת התורה. והיא
היא שירת בן הגלות הנכסף והמתקשר לד', ולתורתו ממעמקיו, כשהוא נאבק עם רוח
האומות ומתחזק בדרגת מעלתו כעם הנבחר, עם התורה, עברו המפואר ועתידו
המזהיר...

המחבר הקדוש רבי מאיר ברבי יצחק ש"ץ, היה מגדולי פייטני אשכנז. רש"י מורה דרכנו
יום יום, הכירו אישית ושמע תורה מפיו בהיותו בוורמייזא. הוא מביא מדבריו בכמה
מקומות בפירוש נ"ך וגם בפסקיו ומכנה אותנו בשם חסיד וצדיק. בתקופה קשה לישראל
נכתבו הדברים, בצל החרב של רשעי האומות. בשיר ה"אקדמות" עצמו מדובר על "מדור
אריותא", היא הגלות בין חיות הטרף. בדורות של שמד ביותר, ספגו ישראל המעונים
והנרדפים שבקהילות אשכנז, עוז ועוצמה בשיר הזה.

וכך כתב רבינו הלבוש [או"ח סי' תצ"ד]: "ואומרים אקדמות אחר פסוק ראשון **שהוא
שבח על בחירת השם יתברך בישראל ונתן לנו את התורה**". פעם היה המנהג לקרוא
אקדמות, אחרי קריאת הפסוק הראשון: "**בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם,
בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַר סִינַי**". מנהג זה שעוד הזכירו רבינו המהרי"ל, כמעט לא נמשך במשך
הדורות. ברם עצם העובדה שפעם הפסיקו בו באמצע קריאת התורה, מראה על
חשיבותו העצומה של הפיוט. כאמור, חתרו חכמי ישראל להחזיר את ישראל לדרגת
סיני. דברי החיזוק העצומים שבאקדמות משמשים כסולם יציב ואיתן, בכדי להגיע
לשם...

ר' ישראל! גבוהים עמוקים ורחבים הם דברי האקדמות בכל תשעים שורותיו ואין חקר לתבונתם. מיוסדים הם על דברי חז"ל ומלאים סודות ורזי עולם. ננסה נא יחד לקלוט נגוהות פה ושם, להתחזק בהם לפי ההבנה הפשוטה...

*

שעת "עצרת" נפלאה מאד, הוא זמן אמירת אקדמות, השראה מיוחדת שוררת אז. הלב היהודי מרחף ועובר אז מעולם גבוה למשנהו, גבורות ד' במעשי בראשית, עולם המלאכים, שבח ישראל בתורה ותפילה, ניצוח האומות בויכוח, אור העתיד לכל גוונים... גדולים וצדיקים התלהבו בו עד כלות הנפש. הם המריאו עם הפיוט עד למרומי הר סיני.

מספרים על הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע, שבעת שקרא פעם את פיוט אקדמות, נתלהב כל-כך, עד שאחד מגדולי תלמידיו הרב רבי קאפיל זצ"ל, [שזכה עוד להכיר את מרן החוזה מלובלין זי"ע] פתאום חשכו עיניו מראות באמצע הפיוט... ורק אחרי שסיים הרבי את הקריאה, חזר אליו מאור עיניו. אחרי התפילה כשסיפר את המאורע לרבו, אמר לו הרה"ק מזידיטשוב, שהגיע הדבר לכך, מפני שנקשרה נפשו בו, והוא, הרבי, עבר אז דרך 'חושך ענן וערפל' שבמעמד הר סיני, ועל-כן חשכו עיניו של רבי קאפיל לפי שעה". [פאר יצחק, "פ"ח אות ד']. אמירת ה'אקדמות' קירבה אותם להר סיני בפועל...

ויש שהביעו את דברי האקדמות בשירה ובזמרה מרקיעה שחקים. כשהיה בעל "תפארת שלמה" בחג השבועות אצל רבו הרה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר זי"ע, נתכבד בשירת האקדמות. מקהלה היתה שם של שמונים משוררים וביניהם הרה"ק ר' שמואל אליהו מזוואלין בן הרבי מקוזמיר. כשפצחו כולם בשירתם האדירה, כשה"תפארת שלמה" מנצח עליהם בעוז קולו הערב, נדמה היה אז שקירות הבית וזוגיות החלונות עומדים להישבר ולהתנפץ. זכר לסיני. קולו בכוחו וקולו בהדרו... שנים על שנים עוד התרפקו חסידים על זכרון חג שבועות זה בקוזמיר...

*

שירת ה"אקדמות" נתחברה בלשון ארמית. וכבר נאמר טעם על זה, שמפני גודל השיר לא יתקנאו בזה מלאכי השרת שאין שפה זו מובנת להם.

אולי ניתן לצרף לזה רעיון נוסף. ה'שפת אמת' אמר בשם החידושי הרי"מ, שמשנה רבינו ביאר את התורה בשבעים לשון, שכן: "משנה רבינו ע"ה המשיך אור התורה, שיוכלו להתדבק בה אף שיהיו בגלות תחת כל אומה". [שפ"א דברים תרל"א]. ואמנם מלווה קריאת מתן תורה, בשיר ה'אקדמות' שנכתב בשפת הגלות, ומתוכה נוכל להתדבק בתורה אף בימי הגלות...

*

על שירת האזינו אמרו חז"ל, "גדולה שירה שיש בה עכשיו, ויש בה לשעבר, ויש בה לעתיד לבוא, ויש בה לעולם הבא" [ספרי האזינו]. כעין זה שייך לומר על שירת אקדמות

המקיפה את כל הזמנים והתקופות מעולם ועד עולם. וכבר דיבר בקדשו הרה"ק ר' פנחס מקוריץ זי"ע, והפליג מאד בשבח הפיוט הזה, שמתחיל מבריאת העולם ומסיים אחר תחיית המתים ומה עצום ערכו של כל הנאמר בינתיים...

כמו כן נאמר בגמרא על ברכת "אשר בנו מכל העמים", שהיא המעולה שבברכות התורה [ברכות י"א]: ופירש רש"י שם: "לפי שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל". ואמנם 'עילוי' כעין זה, מוצאים אנחנו בפיוט נאדר בקודש של אקדמות, שבו משבחים להקב"ה וגם מעלים על נס את שבח התורה הקדושה וישראל עם סגולה, באופן נעלה ביותר...

*

ידוע מאמר העולם, שחרוזי האקדמות מסתיימים ב"תא" לרמזו שהתורה אין לה גבול, ואף אם מגיעים לאות תי"ו, שוב צריך לחזור לאל"ף, שכן אין לדבר סוף. אולי נרמז כאן דבר נוסף. כדאי מאד להתבונן היטב בסוף שירת האקדמות, אולי עוד לפני ההתחלה... בכדי להבין את ערך ותועלת הפיוט, ראוי לעיין דווקא בשורותיו האחרונות. המשורר האלקי פונה שם אל אומרי ה"אקדמות" בכל דור, המפנימים את דברי השירה, באהבה ובברכה מעומק לבו הגדול...

זְכַּרְתִּי! כִּד שְׁמַעְתוּן, שְׁבַח דָּא שְׁיִרְתָּא.

קְבִיעִין כִּן תְּהוּוֹן, בְּהִנְהוּ חֲבוּרְתָּא.

וּתְזַכְּוֹן דִּי תִיתְבוּן, בְּעִילָא דְרְתָּא.

אַרְי תְּצִיתוּן לְמִילוּי, דְּנַפְקִין בְּהִרְתָּא.

צדיקים! כאשר שמעתם את שבח השירה הזאת שב'אקדמות', כך תהיו קבועים בחבורת הצדיקים לעתיד לבוא [ששכרם הנשגב מוזכר לעיל] ותזכו לשבת בשורה העליונה, כשתקשיבו למלים היוצאות בהדר. דברי ד', עשרת הדיברות, שעליהם נאמר "קול ד' בהדר"... יש שמפרשים זאת על המלים שבאקדמות עצמן...

קדוש עליון זה, רבי מאיר ברבי יצחק ש"ץ, שליח הציבור של עם ישראל, גילה לנו עד היכן הדברים מגיעים, אם קולטים ומחדירים היטב את הקדמת שבח השירה ואת קריאת עשרת הדיברות. בכל לב מברך הוא את המאזין לשירתו בכל דור ודור, שיזכה להגיע בְּעִילָא דְרְתָּא, לשורה העליונה, גבוה מעל גבוה, לרום כל המעלות...

זכאין! כך הוא קורא לכולנו ללא יוצא מן הכלל... צדיקים וישרים! עכשיו ההזדמנות לפניכם... כִּד שְׁמַעְתוּן, שְׁבַח דָּא שְׁיִרְתָּא. קְבִיעִין כִּן תְּהוּוֹן, בְּהִנְהוּ חֲבוּרְתָּא, עם שאר צדיקי עולם הנהנים מזיו השכינה...

ובשורה מסיימת, הוא חותם וכולל את הכל בתמצית: מְרוּמָם הוּא אֱלֻקִּין, בְּקִדְמָא וּבְתִרְתָּא. צְבִי וְאַתְרְעֵי בִּן, וּמְסַר לָן אוֹרִיתָּא. מְרוּמָם הוּא אֱלֻקִּינוּ מְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם. הוּא יִתְבַּרְךְ וִיתְעַלֶּה, בַּחַר, חַפֵּץ וְרָצָה בְּנוּ וּמְסַר לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. לְזֶה הַתְּכוּוֹן רַבִּינוּ הַלְבוּשׁ

שכתב על פיוט האקדמות: שהוא שבח על בחירת השם יתברך בישראל ונתן לנו את התורה...

ובזה מחזק המשורר בעוז ותעצומות את בן הגלות העומד כעת לקבל את התורה מחדש. הוא רבון כל העולמים, שלא שייך כלל להעלות על הכתב את גדלו ותפארתו; הוא הוא שרצה וחפץ בנו, ומסר לנו עם אהובו, בנו יחידו, את התורה הקדושה... צְבִי וְאַתְרֵעִי בֶן, וּמָסַר לָן אוֹרֵיתָא...

*

וכעת אהובי, נחזור נא לאל"ף שבשירה הזאת: אַקְדָמוֹת מִיְלִין... המשורר האלקי פותח באימה וביראה, בבקשת רשות מפני רבון כל העולמים לפני שמתחיל לשבח. הוא מלמדנו בזה איך לגשת לפני מלך עליון. 'דְּאֶפְתַּח בְּנִקְשׁוֹתָא' - בחרדה. זוהי הקדמתו להקדמה... בפתיחת כמה מלים של בקשת רשות: "בְּבְרִי דְבְרִי", ברשות הבורא. פתיחת הלב ופתיחת הנשמה מתוך חרדה, מתוך התחושה של: דע לפני מי אתה עומד ומשבח...

הוא בורא העולם יתברך שמו, הנושא וסובל את עולמו "וְטְרִי עֲדֵי לְקִשְׁיוֹתָא" כלומר עד ימי זקנותו של עולם... וְהוּא הָיָה וְהוּא הוּא, וְהוּא יְהִיָּה בְּתַפְאָרָה. כאן עומד ומדגיש המשורר את נצחיות ההנהגה האלקית, שהוא אלקים חיים ומלך עולם שברא את העולם, הוא שהוציאנו ממצרים, נתן לנו את התורה ובנה לנו את בית הבחירה, נהג אותנו במדבר העמים בגלות. הוא מלך העולם לנצח נצחים והוא יגאלנו שנית לעיני כל חי. עדי לקשיוותא... עד עצם היום הזה, שום דבר לא נגרע ולא השתנה ח"ו בהשגחתו הפרטית ובהנהגתו הבלעדית... ד' מְלַךְ, ד' מְלַךְ ד' ימלוך לעולם ועד...

*

דְּאֶפְתַּח בְּנִקְשׁוֹתָא... פתיחה עצומה היא שירת האקדמות למאמר "אנכי ד' אלקיך" והרי כך נאמר [עמוס ד'] "הַפּוֹן לְקִרְאֵת אֱלֹקֵיךָ יִשְׂרָאֵל"... לפני קריאת "אנכי", יש להתייבב באימה, לחשוב ולזכור שאף אם היו כל הרקיעים - יריעות, הימים - דיו, היערות - קולמוסים וכל דרי עולם - סופרים, אין במציאות כלל, לתאר ולפרש את גדולתו יתברך. "גְבוּרָן עֲלָמִין לִיָּה, וְלֹא סִפֵּק פְּרִישׁוֹתָא". גבורת עולמים לו, שאין יכולת לפרש אותה... "הֲדָר מְרִי שְׁמִיא, וְשְׁלִיט בְּיַבְשֶׁתָּא". תפארתו של אדון השמים והשליט ביבשת, בכל הארץ... אם מקשרים את המוח ואת הלב לדברים אלה, אז נשמע היטב ה"אנכי" שבעשרת הדיברות, בטעם העליון...

*

בלי עמל וליאות ברא הקב"ה את עולמו ובאות ה"א הקלה, במאמר יחידו של עולם שברא את עולמו יחידי ועטף את יצירתו בסוד... ואמנם כך מתחילים אנו לשבח את אדון הכל ולספר תהילתו, בתפילתנו יום יום: ברוך שאמר והיה העולם, ברוך הוא... באמירה בעלמא נוצר הכל, הכל עד הפרט הזעיר האחרון ובאמירתו מתקיים והולך הכל עד עצם רגע זה... מה שגבו דבריו של בעל התניא זי"ע. "ברוך שאמר והיה העולם. באמירה

בלבד, שמזה נמשך חיות כל העולמות וקיומם והתהוותם מאין ליש... [נתורה אור פ' יתרו].

הָקָם עֲלֵמָא יְחִידָאִי, וְכַבְּשִׁיָּה בְּכַבְּשׁוּתָא
וּבְלָא לָאוּ שְׁכַלְלִיָּה, וּבְלָא תְּשׁוּתָא
וּבְאֵתָא קְלִילָא, דְּלִית בָּהּ מְשׁוּתָא...

*

נקודה נפלאה בשירת האקדמות, שאולי אין מבחינים בה כל כך היא: השבח הנאדר ליום שבת קודש. לאחר שהזכיר המשורר את ששת ימי בראשית, מזכיר הוא את האמור בתפילת השבת: "לקל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו" והדבר מתבטא בהוד ואימה, בשפת האקדמות הנעלה כל כך: "יְהוֹר יְקָרָה עָלַי, עָלַי כְּרִסָּא דְּאֶשְׁתָּא". אז ביום השבת עלה ונתעלה זיו יקרו של הקב"ה, על כסא כבוד של אש... וכי איך אפשר שלא להזכיר את שבח השבת, נשמת הבריאה? זאת ועוד, שיר ה"אקדמות" מיועד גם למעלת ישראל עם הנבחר, והרי השבת היא בת זוגה המיוחדת של כנסת ישראל...!

*

בכל יום ויום, בברכת יוצר אור מזכירים אנחנו את עולם המלאכים, ערכם, קדושתם ועבודת השבח שלהם... משרתי עליון נישאים לאין ערוך, מלאכים, שרפים וחיות ואופני הקודש, כולם עומדים ברום עולם ומשמיעים יחד בקול... פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה... עונים באימה ואומרים ביראה... זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו... אולם לדרגת הזכות של היהודי בזה, אף הם לא מגיעים...

בעליל ניכרת כאן מעלתם של ישראל. הוא זוכה לשבח את בוראו יותר מכולם. והקב"ה רוצה דווקא בשיר ושבח שלו. עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו! אם זוכה מלאך ד' לשבח פעם אחת בכל ימי קיומו, הרי לעומת זאת, זוכה לכך אדם מישראל בכל יום ויום, כמה שלבו חפץ וכן הוא בקבלת עול מלכות שמים... אשרינו מה טוב חלקנו... אשרינו כשאנו משכימים ומעריבים – ומייחדים שמך בכל יום תמיד...

כמה צריכים אנו לחזק את עצמנו בדברי חז"ל הקדושים: "חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שישראל אומרים שירה בכל שעה ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום" [חולין צ"א].

*

ואמנם על זה נסובה שירת בעל האקדמות כאן, הוא מזכיר את שבח המלאכים, השרפים, חיות ואופני הקודש, את מספר "אלף אלפין ורבוא" שלהם שנבראו לשמש את הקב"ה. וכולם נאלמים בדממה עד שיקבלו רשות לומר 'קדושה'. נהים כל חיל מְרוֹמָא, מְקַלְסִין בְּחֶשְׁתָּא... נהימת כל צבא מרום המשבחים קל עליון במורא –

ועם כל זאת... מתוך רקע זה של שגב המלאכים, עולה ומתעלה שבח ישראל עוד יותר:
"עֲדָב יִקָּר אַחְסַנְתִּיהָ, חֲבִיבִין דְּבִקְבַעְתָּא". כך תירגם אונקלוס את הפסוק: כי חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו - "עדב אחסנתיה". [דברים ל"ב] והיקר והחביבות מתבטאים מתוך זכות הקביעות שלהם, זכותם לעבוד את ד' יום יום, לקדש את שמו ולייחדו בקריאת שמע פעמיים באהבה, "עֲבִידִין לִיהָ חֲטִיבָא, בְּדִנְח וְשִׁקְעָתָא" רוממות ושבח עושים לו בזריחת היום ושקיעתו.

*

מה יקרו דברי ה"בית אברהם" זי"ע מסלונים, -שאמירת "אקדמות" שלו היתה בהתלהבות על אנושית- הוא היה אומר ש"בדנח ושקעתא" מרמו גם על זריחתו ושקיעתו של רוח האדם... אף בהיותו בשפל המדרגה, עובד היהודי את ד' בקביעות. וכך אמר אז על שבח ישראל: חביבין ד"בקבעתא": עיקר החביבות בעבודת ד' היא מתוך הקביעות. [בית אברהם שבועות].

אה! "עדב יקר אחסנתיה" כמה מתלהטים בשירה הזאת חסידי סלונים בהתוועדותם עד עצם היום הזה, בניגון דבקות מיוחד מאד. ובכלל היה בעל "ברכת אברהם" זי"ע אומר, ששיר ה"אקדמות" מורה דרך הוא לנקודה היהודית...

*

פעמים רבות הקשבתי לניגון "אקדמות" עתיק, ששרו פעם בבית המדרש בגור שבפולין, בחג השבועות שנת תרח"ץ. פחד ורחב לבבי כשחשבתי לפני מי הושר שיר זה בשעתו. ה'אמרי אמת' זי"ע ואלפי חסידיו וביניהם גדולי תורה וחסידים עליון, שרובם עלו על המוקד. בבחינת "אהל שיכן באדם" היו וקידשו את ד' מתוך הקרבה בחייהם ובמותם. הוי! "פְּרִישָׁן לְמִנְתָּהּ, לְמַעַבְד לִיהָ רְעוּתָא" נאמר ב'אקדמות' על ישראל קדושים. פרושים ומובדלים לחלקו של הקב"ה לעשות רצונו...

*

רש"י הקדוש בן דורו של משורר ה'אקדמות', בפירושו לשיר השירים, מבאר את הפסוק "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים חֲבֵרִים מְקַשְׁיָבִים לְקוֹלָךְ, הַשְּׂמִיעֵנִי" [שה"ש ח':] "הקב"ה אומר לכנסת ישראל: אַתְּ הַנְּפֹצָה בְּגוּלָהּ, רֹעָה בְּגִנִּים שֶׁל אַחֲרַיִם וַיּוֹשַׁבְתְּ בְּבֵתִי כְּנַסְיוֹת וּבְבֵתִי מִדְּרָשׁוֹת. חֲבֵרִים מְקַשְׁיָבִים לְקוֹלְךָ - מִלֵּאכֵי הַשֶּׁרֶת - מְקַשְׁיָבִים וּבָאִים לְשִׁמּוֹעַ קוֹלְךָ בְּבֵתִי כְּנַסְיוֹת. הַשְּׂמִיעֵנִי - וְאַחֲרַיִם כִּי יְקַדִּישׁוּ הֵם..."

והדברים מפעימי רוח ונשמה! הנה נשמע כאן חיזוק אדיר ממרום ליהודים נאמנים לאורך שנות הגלות. ומתוך מקרא "היושבת בגנים" כאילו בת קול יוצאת ואומרת: ידעתי עמי ידעתי! כנסת ישראל! נפוצה את בגולה ונתונה לחסדי עם ועם, כמה סבלת תחת ידם, באש ובמים עברת מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר. והרי מְטַבֵּעַ הדברים הוא שהמרעה בשדות זרים, עלול להשפיע על ערכי הרוח!

אשריך ישראל מי כמוך! היושבת בגנים! עם כל נסיונותיך עדיין את יושבת בבתי כנסיות ובתי מדרשות, עטופה בתפילה ועוסקת בתורה. הווי! מי ידמה לך היושבת בגנים! רועה בגנים של אחרים ויושבת בבתי כנסיות ובתי מדרשות... והרי דרגתך שווה למלאכים הנחשבים לחבריך. ולא עוד אלא שהם מקשיבים לקול תפילתך ותורתך. השמעני את קולך מקודם, ואחר כך יקדישו הם! הם נמצאים במחיצת הקודש, אין להם גלות ועינוי ויצרים ונסיונות כמותך, ולכן היושבת בגנים, לך דין הקדימה... ואכן בדומה לזה מביע המשורר את עליונותם של ישראל אף לעומת עולם המלאכים וקורא לעם ישראל, יהיה באיזה דור שיהיה: **"עם חביב, וְסִגְיָא וְכֹתָא"**, רבים זכויותיו!!!

*

צְבִי וְחֲמִיד וְרָגִיג, דִּילָאון בְּלַעֲוֹתָא... הקב"ה רוצה וחומד וחושק שיתייגעו ישראל בעמל התורה. דבר זה ראוי לזכור תמיד בשעת הלימוד. בורא כל העולמים רוצה ומתאוה לך. והרי אנחנו חייבים לו את הכל וכאן יש הזדמנות לעשות לו נחת רוח... ומפורשים דברי המשורר הקדוש בדברי חז"ל: "אם בחקותי תלכו: **מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמילים בתורה.** וכן הוא אומר: לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו..." [תו"כ ריש בחוקותי].

ומתוך עמל התורה תתקבלנה התפילות והבקשות לרחמים ולרצון. "צְלוּתְהוֹן בְּכֵן מְקַבֵּל, וְהִנְיָא בְּעוֹתָא". ואף דבר זה מפורש בפי חכמינו ז"ל: "אמר הקב"ה: בזכות התורה שאתם עוסקין בה, הייתי מקשיב ושומע תפלותיכם" [תנחומא אמור ט"ז].

*

ר' ישראל! נחזור על הדבר שוב וביתר שאת. אקדמות היא פתיחה "לאנכי ד' אלקיך" המורה על הבחירה בנך, להיות לו. **אלקיך שלך ממש!** אלקי ישראל! הקב"ה בחר בנו להיות לו לעם בנתינת התורה. וכלשון ה'שפת אמת' ". ובני ישראל זיכה אותם הקב"ה, שחל עליהם מלכותו יתברך שמו, באמרו: **אנכי ד' אלקיך...**" [ר"ה תרס"א]. ואמנם לתודעה זו ראוי להתכונן מתוך דברי ה'אקדמות' המבטא בעוז והדר, את שבח קודשא בריך, ישראל ואורייתא, העם הנבחר מכל האומות לתת לו את התורה. האקדמות היא, כאמור, שירת "היכון לקראת אלקיך ישראל...".

*

וכאן מגיע חלק חיזוק ליבם של ישראל מול קינטורן של אומות, דברי רשע מעני נפש. גויי הארץ עומדים עלינו כגלי הים ומצערים אותנו בשאלתם: **"מִנָּן וּמֵאֵן הוּא רְחִימָךְ, שְׁפִירָא בְּרִיּוֹתָא?"** מֵאֵין הוּא וּמִי הוּא אֶהוּבְךְ, כְּנִסְתִּי יִשְׂרָאֵל הַנְּאוּהָ, שְׁלִמְעֵנוּ אֶת סוּבְלַת בְּמַעֲוֹנוֹת אֲרִיּוֹתָא? טוֹב וַיִּפֶּה יִהְיֶה לְךָ אִם תִּתְעַרְבִי בְּנוֹ לְקַבֵּל מְרוֹתְנוּ. אִזּוֹ נִמְלֵא חִפְצְךָ בְּכֵל תַּחֲוּמֵי שְׁלִיטְתְּנוּ...

"מִנָּן וּמֵאֵן הוּא רְחִימָךְ..." מלחיני ניגוני ה'אקדמות' בחצר גור, יצרו מאז על מלים אלה נעימה מיוחדת מאד, שהביעה את תוכן הענין בצלילים חודרי לב. הניגון מלווה את זעזועי הנשמה באמירת קטע זה שבאקדמות...

ועם ישראל משיב להם בחכמה להוכיח את טעותם הנואלת. רשעי עולם נבובי לב! אין לכם מושג כלל בקשר ישראל עם מלכו ואלקיו. קשר עליון דאורייתא. עוד יבוא יום שיבקע עלינו השחר ועליכם - החושך והבושה... בְּמִיתִי לִי נְהוֹרָא, וְתַחֲפִי לְכוֹן בְּהִתָּא... ומשם והלאה מרחיב המשורר בתיאור אורות העתיד כשיתגלה כבוד ד', אז ישיב גמול לאויביו וישלם שכר לעם חביב, רב זכויות. אז יקבץ גלויות אל ירושלים עירו וכבודו יגן עליה יומם ולילה...

*

אף רש"י הקדוש, בן דורו הצעיר של רבינו מאיר שליח ציבור, מלמדנו על ויכוח כזה, במשמעות הפסוק "שובי שובי השולמית" [שה"ש ז'] וכנסת ישראל משיבה לאומות: "מה תחזו בשולמית? מה גדולה אתם יכולים לפסוק לי שתהא שוה לגדולתי..."

מה תבטיחו לי? התוכלו למצוא תחליף לחיי הנשמות שלי? לערכי הקדושה והאצילות המושרשים ביי? האם אמיר את כל זאת חלילה, בגדולתכם המדומה, הריקנית, המושחתת עד היסוד בה? לעולם לא נתפתה לכם! לעולם לא נשמע לכם! לעולם לא!!!

*

מופלאים הם דברי בעל האקדמות על קירבת אלקים באחרית הימים, על מחול הצדיקים בגן עדן, על קיום "זה ד' קוינו לו, נגילה ונשמחה בישועתנו", נסתרות שור הבור והלויתן, הסעודה ההיא ותפארתה, על שולחנות כְּדָפָד ואבני אקדח, סעודת רוממות שלא מעלמא הַדִּין, הרוויה ביין המשומר מימי בראשית...

תחום הצדיקים יהיה לפני הקב"ה אדון כל המעשים, פניהם יבהיקו מְשׁוֹבֵע שמחות, כוזהר הרקיע וככוכבי זיו, הדר שאי אפשר לפרט בשפתיים...

תְּחִימֵי צְדִיקִי, קָדָם רַב פְּעֻלָּתָא,

וְרִיוֵיהוֹן דְּמִי, לְשׁ בְּעָא חֲדוּתָא,

רְקִיעָא בְּזִיהוּרִיהּ, וְכוּכְבֵּי זִינְתָא,

הַדְרָא דְלָא אֶפְשָׁר, לְמַפְרֵט בְּשִׁפּוּתָא...

אהובי! איך ניתנה ביד אנוש יצירת מלים כאלה? האם אתה מרגיש את עוצמת ההבעה? האם אתה מקשיב לכינור נפשו, לפעימות לבו של המשורר האלקי? הן כל החן והיופי שבעולמנו, לא ישוו לשורות כאלה!!!

*

מנן ומאן הוא רחימך... למה הכניס המשורר את הויכוח עם אומות העולם בתוך ההקדמה לפרשת קבלת התורה? אולי ניתן להסביר את הדבר כדלהלן. חז"ל לימדונו פרק מרגש מאד בנושא זה של קנטור האומות על גלותינו הממושכת. המשל והנמשל כאחד נוגעים ללב מאד.

"משל למלך שנשא מטרונה וכתב לה כתובה מרובה..." המלך הבטיח בשעתו למלכה הרבה מתנות טובות ויקרות, חופות כבוד ובגדי תפארת, ורשם כל זאת בכתובתה. לימים הפליג המלך למדינת הים ומאז שוב לא נשמע ממנו דבר. עקבותיו לא נודעו. וכך נשארה נוות ביתו כעגונה בודדת ושרויה בצער עליו, שנים על שנים. שכנות היו לה למלכה זו, פגומות במידותיהן מאד. במקום לעודדה ולחזק את תקוותיה, עוד זרו לה מלח על פצעי נפשה. בחרב הלשון דקרו אותה בשאט נפש אכזרית. "הניחך המלך ושוב אינו חוזר" אמרו לה. הוא עזב אותך לעד, הוא כבר שכח ממך מזמן, אין סיכוי שהוא ישוב. ראוי לך להתייאש מכל וכל.

"והיתה בוכה ומתאנחת"... דברי השכנות פגעו בה מאד והשפילו את נפשה עוד יותר. היא נכנסה לבית לבדה, שטופת דמעות, מיוסרת בעלבונה. היא הסתגרה בפינתה בין ארבעת קירותיה המבודדים. הווי! כמה מעיק צער הבדידות וביותר כשהוא מלווה בעלבון ואי רגישות מצד הזולת.

רק דבר אחד נסך בה טיפות תקוה ונחמה. מתוך צער אָנוש על מר גורלה, היתה המלכה מוציאה את כתובתה ושוב התחילה לקרוא שם את הבטחות המלך: "כך וכך אני עושה לך, כך וכך אני נותן לך" וכך היתה מתנחמת... מתוך הקריאה התחזקה בה ההרגשה, שהוא יחזור. הוא יחזור למרות הכל... הכתובה הישנה החזיקה אותה שלא תתמוטט כליל במצָבָה.

*

לימים בא המלך... המלך שהתעכב בדרכו הגיע הביתה, אל הארמון המנוטש... לאחר שנים קשות וארוכות, מלאות סבל וציפיה – חזר סוף סוף מגלותו ומצא את המלכה מצפה לו. אמר לה: "בתי! התעכבתי במרחקים ואני באמת תמה, איך המתנת לי כל אותן השנים?". אני משתומם על גבורת נפשך. איך עצרת כח? איך החזקת מעמד? איך הבלגת על סבל השנים, על הכאבים והעלבונות ושמרת לי אמונים עד היום. מה החזיק אותך?

אמרה לו: אדוני המלך! תאמין לי, ש"אלמלא כתובה מרובה שכתבת ונתת לי, כבר איבדוני שכנותי"... בשורותיך ובין שורותיך, מצאתי נחמה בשעות הבדידות הקשות והמרות. בבגדי המלכות הנסתרים שם מחיתי את דמעותי... הבטחותיך הפיגו את בדידותי המרה, את הריקנות שמוטטה את לבי זה שנים... הם שנתנו לי כח לעמוד מול כל המעיק עלי. הווי! אדוני המלך! אלמלא כתובה מרובה שכתבת ונתת לי...

*

וכאן בא הנמשל הנפלא על גלות ישראל וגאולתם... גם לנו יש שכנים מעין אלה. אומות העולם לא הפסיקו ברשעתם, מלהצר לנו, מלבד בכח הזרוע, גם בכח הלגלוג המר. "כך עובדי כוכבים מונין את ישראל ואומרים להם: אלקיכם הסתיר פניו מכם וסילק שכינתו מכם, עוד אינו חוזר עליכם. והן בוכין ומתאנחין..." דורות על דורות שמונו גויי הארצות ללעג ולקלס, הכאיבו לנו וזרו מלח על פצעינו בשאלת: "אנה הלך דודך - אנה

פנה דורך" וכפירוש רש"י הקדוש: מקנטרים האומות את ישראל - למה הניח אותך עזובה, אלמנה... [שה"ש ו'].

"וכיון שנכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בתורה ומוצאין שכתוב [ויקרא כ"ו]:
-ופניתי אליכם והפריתי אתכם - ונתתי משכני בתוכם - והתהלכתי בתוכם- והן מתנחמין. למחר כשיבוא קץ הגאולה, אומר להם הקב"ה לישראל: בני אני תמה מכם, היאך המתנתם לי כל אותן השנים?" "והן אומרים לפניו: רבונו של עולם, אילולא תורתך שנתת לנו כבר איבדונו האומות...". וכן אמר דוד: לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי". כך החזקנו מעמד! מתוך התבוננות בתורה, מתוך עיון ב'כתובתנו' משם שאבנו עידוד ונחמה... [איכ"ר ג' ז'].

*

והלב אומר, שהכניס רבי מאיר ש"ץ את הויכוח עם האומות, כהקדמה לקריאת מתן תורה, לרמוז על דברי המדרש האלה. אם נתבונן ב'כתובה' בתורה הקדושה שניתנת לנו כעת מחדש, שם נשיג את הנחמה, שם נמצא את החיזוק, מתוך הגאולה העתידה המתגלה בתורה...

*

זאת ועוד, כהקדמה ל"אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" הוכנסו אל תוך השיר, דברי התקוה והנחמה לעתיד. הרי כך אמר אחד מרבותינו בעלי התוספות, רבינו יצחק מקורביל, בעל הסמ"ק [א'] שבין חיובי מצוות "אנכי" נכלל: **ש"אני רוצה שתאמינו בי שאני ד' אלקיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם**". זה נכלל בדיבור הראשון שנשמע בהר סיני מפי הגבורה: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים". אני רוצה שתאמינו בי שאני עתיד להושיעכם...

מחבר האקדמות רבי מאיר ברבי יצחק חתם את שמו בחלקו השני של פיוטו, בתוספת המלים: יגדל בתורה ובמעשים טובים **אמן וחזק ואמץ**... דומה שבשתי המלים האחרונות, רומז הוא לכל אחד ואחד מאתנו, להתחזק ולהתאמץ בדבריו הנשגבים, להתקשר באהבה וביראה לקל עליון, לקבל את התורה בשמחה, מתוך בחירתנו בעבר, מעלתנו בהווה ופדות נפשנו בעתיד במהרה בימינו. **חזק ואמץ!!!**

גוט שבת, גוט יום טוב! לך אהובי!

שנזכה לקבל את התורה באהבה ובשמחה

ולהעריך את קירבת האלקים בנתינתה

"צבי ואתרעי בן ומסר לן אורייתא"

*

ידידך אוהבך בלב ונפש,

משה יעקב הלוי

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

הביקוש "רצוננו לראות את מלכנו" ששינה לחלוטין את מתן תורה, וגם לדורות

גמ' שבת פו ע"ב: תנו רבנן: בששי בחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל. רבי יוסי אומר: בשבעה בו. ובגמרא שם מבואר ששורש מחלוקת בין התנאים נעוץ, בחובת פרישה מן האשה שנאמרה קודם מתן תורה. ונחלקו התנאים האם הוסיף משה רבינו יום אחד נוסף מדעתו לפרישה, וכך היא שיטת רבי יוסי ולדעתו ניתנה תורה ביום שביעי בסיון והלכה כדבריו.

ושם בגמרא עוד נאמר, פז ע"א: דתניא: שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו: הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות.

ובגמרא ע"ז ע"א נאמר וז"ל הגמרא: ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר: אם ישראל מקבלין את תורתני - מוטב, ואם לאו הרי מחזיר את העולם לתוהו ובהו. ומעתה יקשה לדעת רבי יוסי שניתנה תורה בשביעי, א"כ מה היה התנאי של יום השישי. ותרצו בתוספות ע"ז שם וז"ל: א"נ "היתה ראויה לינתן בששי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו".

וצריך ביאור דבריהם, סו"ס מה איכפת לנו שהיתה ראויה לינתן. סוף הוא שלא ניתנה תורה בשישי.

ולכאורה כתוב כאן שהתורה כתורה מצד עצמה היתה ראויה לינתן בשישי וזה כבר היה בשישי בסיון, אלא שהוסיף משה, ומ"מ הוספתו לא שינתה את ה"מתן" שהיה יום ראוי, וצריך ביאור בזה.

לדעת רבי יוסי שהוסיף משה יום אחד מדעתו, יש כאן דבר מפעים בכל המהלך של נתינת התורה, ודבר זה צריך תלמוד הנהגתו של משה רבינו וכדלהלן.

דבר פשוט הוא וידוע לכל בר בי רב, שקיומו של עולם כפשוטו תלוי הוא בתורה, ובידוע הוא מה שאמרו שעשרים ושש דורות עד מתן תורה הקב"ה זן את העולם כולו בחסדו, היינו שלא היה ראוי היה העולם להתקיים בלא תורה והקב"ה ברוב חסדו החזיק אותו עד מתן תורה.

מעתה יקשה אחר שמודיע הקב"ה למשה שיתן את התורה בשישי בסיון, "מעכב" משה רבינו את מתן תורה לישראל, שהיא התורה מקור חיותינו. עוד לא ניתנה תורה וכבר משה רבינו מעכב אותה מלקבלה ולכאורה תימה הוא, ומ"מ אף שעכב הסכים הקב"ה עימו.

מאידך גיסא הקצה השני של הנהגת משה שאף בזה הסכימה שכינה עימו, ששבר את הלוחות.

אותם הלוחות שזה עתה קבלם מיד אחר קבלתם משליך את הלוחות ומשברם. ולהבין משמעות שבירת הלוחות, חתימת התורה הינה (דברים לד יב): "לעיני כל ישראל", הכל הולך אחר החיתום, ומה כתוב בחתימה זו.

כתב שם רש"י "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר (לעיל ט, יז) ואשברם לעיניכם", והסכימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר (שמות לד, א) אשר שברת, יישר כחך ששברת.

"נשאו לבו", "שבירת הלוחות", מוגדרת כ"נשיאות לב", מושג שנאמר בהקמת משכן ה', משתמשים בו עתה בשעת שבירת הלוחות מוגדרת פעולה זו "כנשא לבו", הלא דבר הוא.

וצ"ב גדול מדוע סיומה של תורה צריך להגמר בשבירת הלוחות על ידי משה רבינו, ועין בשפת"ח שם.

אמנם נראה, שהוא החלק השני ביסודו של משה רבינו, אותו משה רבינו ש"בראשית" של התורה, "מעכב" את מסירת התורה ביום אחד, הוא אותו משה רבינו "מחליט", לשבור את הלוחות אחר חטא העגל שאין ישראל ראויים לקבל את התורה ומשום כך הוא מחליט לשבור את הלוחות.

ועל שניהם הקב"ה מסכים עמו, מסכים מחד לעכב את מסירת התורה, ומסכים לאידך לשבירת הלוחות. ובזה מסתימת חיתומה של תורה באותה שבירה. וצריך ביאור מנין "העוז" של משה רבינו להנהגות אלו.

ואשר יראה בזה, שיסודות אלו למד משה רבינו מכלל ישראל בשעת מתן תורה וכדלהלן.

בשעה שהקב"ה מתעתד ליתן תורה לישראל, מתנהל משא ומתן בין ישראל לבין הקב"ה. שעל הפסוק (שמות יט ט): "ויגד משה את דברי העם". כתב ברש"י "ביום המחרת שהוא רביעי לחודש: את דברי העם וגו' - תשובה על דבר זה שמעתי מהם "שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך", "רצוננו לראות את מלכנו".

ומבואר, שתחילה, מסירת התורה תחילה היתה צריכה להיות על ידי שליח על ידי משה רבינו, וע"ז בקשו ישראל שמסירת התורה תהיה על ידי ה' בעצמו "רצוננו לראות את מלכנו".

ומה עונה ה', נאמר בפסוק י, ויאמר ה' אל משה - אם כן, שמזיקין לדבר עמם, לך אל העם. וע"ז נאמר "קדשו שמלותם היום ומחר.

ומלשון רש"י "אם כן", והיינו מבואר שכל המציאות של הציווי של "אל תקרבו אל אשה" הפרישה של הימים קודם מתן תורה נוצרה מכח הביקוש של בני ישראל של "רצוננו לראות את מלכנו".

אחר מתן תורה, נאמר שם פסוק יז, ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו:

וברש"י שם "לבעבור נסות אתכם - לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם: ובעבור תהיה יראתו - על ידי שראיתם אותו יראוי ומאוי, תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו".

ומתבאר שאחר שבני ישראל בקשו לראות את הקב"ה, מכח זה זכו לשני דברים, א. יצא לכם שם באומות שהקב"ה בעצמו נגלה". ב. מחמת ראית ה' הייתם ירואים, מחמתכן תהיה לכם יראת שמים "תיראו מפניו".

ומזה מתבאר להיפך והוא נורא למתבונן, שאם לא היה הביקוש של בני ישראל "לראות את מלכנו", שוב היה מתן תורה על ידי משה רבינו, אך ברמה פחותה ברמה שעל ידי שליח, ולא היה יוצא להם שם באומות שהקב"ה נגלה להן. והדבר השני והרבה יותר נוראי, היה מתן תורה אך אם פחות יראת שמים מכח זה שלא היו ראו את השכינה.

יתירה מכך הקב"ה הסכים למציאות זו ורק בקשת ישראל שינתה את המציאות.

והיסוד הגדול העולה מזה שבני ישראל המה קבעו איזה מתן תורה יהיה להם, ושוב אחר שבקשו שתהא ניתנת התורה על ידי ה' ולא היה ידי שליח זכו לקנין שהשפיעה עליהם לדורות.

והנה בידוע שכל דבר ראשיתו קובעת את אחריתו, ושוב תורה שפזו ופנינים יקרה, כל כולה שניתנה על ידי השכינה ולא על ידי משה, דבר זה קרא מכח הביקוש של ישראל. נקבע לדורות ש"ביקוש יכול ליצר מציאות חדשה של רוחניות שאין בדומה לה

אך יתירה מכך, התורה טרם ניתנה ובני ישראל קבעו כיצד תראה קבלתה, והוא יסוד לדורות, שתורה ששבעים פנים לה, כל איש מישראל קובע לעצמו וכל דור קובע לעצמו כיצד תראה קבלת התורה שלו קטנה או גדולה, ניתנה לישראל במתנה מקור. כפשוטה לעשות בהם כהבנתם וכרצונם בתורה ומכח זה בקשו לקבל דווקא את התורה מאת ה' דווקא.

ומעתה יוארו הדברים שהוסיף משה יום מדעתו, שהרי כל מה שהוסיף עוד יום נבע מכח הביקוש של ישראל של "רצוננו לראות את מלכנו", מכח בקשתם נהיה מתן תורה לא שונה אלא אחרת לגמרי, ניתן מפי הגבורה ולא מפי משה.

מכח זה הבין משה את כוחם של ישראל בתורה הקדושה שנמסרה התורה בידם ולא רק שגוף התורה נמסר בידם אלא הם החליטו כיצד תראה התורה, והוא כפשוטו "מתן" תורה ניתן במתנה לעשות כהבנתם בתורה.

ונמצא שמצד המתן תורה היה שישי בסיון ראוי לתת את התורה, וזה נשאר לדורות, אמנם משה רבינו החליט שמצד "המקבל" האדם, עם ישראל, דרוש יום נוסף. והוא הביאור בתוספות בע"ז שלעיל "היתה ראויה לינתן בששי אלא שהוסיף משה יום אחד מדעתו". ולפ"ז יובן מדוע לדורות אנו חוגגים את שישי בסיון, ולא את שביעי, לפי שלדורות קובע "המתן תורה" עצם קבלת התורה, ולא אופן וצורת לקבלה שרצו לקבל מאת ה' באותו הזמן שדבר זה תלוי במקבלי התורה בכל זמן וזמן ומשתנה בהתאם לכל דור אופן קבלתו את התורה.

מכח זה משה רבינו כמנהיגו של עם ישראל, הבין שאם יש יכולת לישראל להחליט איך יראה צורת מתן תורה שמכח בקשתם הסכים ה' עמהם,, אף הוא החליט שהואיל וקבלת התורה תהיה על ידי הקב"ה שוב החליט שצריכים פרישה מן האשה עוד יום אחד. ודבר זה נובע מאותו שורש של ישראל כאמור.

ומכח אותו יסוד שהואיל ונמסרה תורה לישראל כפי הבנתם, שוב משה כשראה את העגל ואת המחולות החליט שתורה אינה יכול להמסר באופן הזה ושבר את הלחות.

משום כך, חתימת התורה בדווקא מסתימת בשבירת הלוחות, להודיע שתורה אינה אוסף של ציוויים, תורה ניתנת ל"מקבל" התורה, ואם המקבל לא מבין את משמעות הקבלה וערכה שוב הוא אינו ראוי לקבלה, והוא הצד השני של ה"מקבל" עם ישראל שבשעת מתן תורה ידע והבין את משמעות הקבלה ומשום כך רצה שהקב"ה יתן להם את התורה.

והנה הדבר השלישי שעשה משה מלבד ה"עיכוב", ושבירת הלחות הוא שפירש מן האשה.

ובגמרא שבת שם נאמר שנמוקו של משה רבינו היה וז"ל: ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת, וקבע להן זמן, אמרה תורה והיו נכנים וגו' אל תגשו, אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי, ואינו קובע לי זמן - על אחת כמה וכמה! ומנלן דהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו - דכתיב לך אמר להם שובו לכם לאהליכם וכתוב בתריה ואתה פה עמד עמדי".

ונראה עומקם של דברים, שכמתבאר כל המציאות של "אל תגשו אל אשה", נאמרה אחר בקשתם לראות את השכינה, ומכח זה כאמור, השתנתה מהותה של מתן תורה שזכו לראות את השכינה וכל זה מכח הביקוש.

מכח זה למד משה רבינו שאם ישראל זוכים להשתנות בכח קבלת התורה לגמרי שניתן על הקב"ה עצמו וזאת מכח החלטתם שלהם, שוב למד משה רבינו שהוא הנראה לפני מלך מלכי המלכים בכל עת ובכל שעה קבלת התורה שלו בכל שעה משום כך בודאי שצריך לפרוש מן האשה לתמיד.

ונמצא ששלושת מעשיו של משה רבינו, לעכב את מסירת התורה, לשבור את הלוחות, ולפרוש מן האשה, נבעו מאותו שורש שהתגלה במתן תורה שניתנה תורה בצורתה מחמת הבנתם ורצונם של בני ישראל, ומכח זה הבין משה רבינו שלא רק צורתה של

הנתינה נתינה, אלא שנמסרה כמתנה לישראל ודעתם היא שקובעת, והוא הפשט "עשה משה מדעתו", ששורש זה נתגלה על ידי ישראל במתן תורה, שדעתם קבעה את מתן תורה, והוא השורש הקדום ביותר ל"דעת תורה".

ונראה שיסוד הנהגתו של משה רבינו, היא השורש מה שנאמר בתורה דברים דברים יז יא "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל": וע"ז גם אמרו אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל, שהוא להתודע ולהודיע שכל שורש חכמת התורה מסור הוא לחכמים ונתגלה דבר זה במתן תורה.

ובזה יוארו היטב מה שהביא הקצות החושן בהקדמתו, שנחלקו בפמליא של מעלה מה הדין בבהרת שקדמה לשער לבן, שהקב"ה מטהר, ומתיבתא דרקייעא מטמאים. ושם הביא להקשות בשם הר"ן מה שייך מחלוקת אחר שהקב"ה אומר טמא.

וביאר, וז"ל: כי אם היותם שספק טהור על דרך האמת היו אומרים טמא שאחר שהכרעת התורה נמסרה להם בחייהם ושכלם היה מחייב לטמא היה מן הראוי שיהיה טמא אף על פי שהוא בהיפך האמת שכן חייב שכל האנושי והשאר אף על פי שהוא אמת אין ראוי לעשות מעשה כן בדרכי התורה.

עוד שם הביא בשם הר"ן: וג"כ נאמין שאם הסכימו הפך האמת ונדע זה ע"י בת קול או נביא אין ראוי שנסור מהסכמת החכמים, וכתב שם הטעמו "לפי שלא מסר ה' יתברך הכרעת ספיקות התורה לנביא ולא לבת קול אלא לחכמי הדור.

ונראה ששורש כל דבר זה שנמסרה הכרעת התורה בידי חכמים אף שיתכן שאינו האמת, יסודו ושורשו במתן תורה, שישראל כבר בקבלת התורה החליטו על צורת הקבלה, כפי בקשתם ורצונם, ומכח זה "עשה משה מדעתו" שלשה דברים, ומכאן נגזר ונקבע לדורות, שלא רק משה קובע בתורה, אלא חכמי התורה שבכל דור ודור המה המבארים ומפרשים את התורה אף שיתכן שדעת הקב"ה אינה כן, לפי שנמסרה להם התורה במתנה ב"מתן תורה".

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

הלכתא גבירתא וארחות חיים הנלמדים מסוגיא דמתן תורה!

המאור שבתורה מחזירו למוטב

בשבת פז. שבר את הלוחות מאי דריש, אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות, אמרה תורה וכל בו נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרים על אחת כמה וכמה, ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו שנאמר אשר שברת יישר כחך ששיברת עכ"ד הגמרא.

ובתוס' ד"ה ומה פסח אין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה עכ"ל.

יש לפרש דכוונת התוס' דיחזירם בתשובה ע"י נתינת התורה, דהמאור שבה מחזירו למוטב וכמבואר בירושלמי חגיגה פ"א הל' ז' ויאמר ה' על עזבם את תורת א"ר חייא בר בא אותי עזבו אוותרה, שמא את תורת שמרו, שאילו אותי עזבו ותורתי שמרו המאור שבה היה מקרבן אצלי ע"ש.

*

משה שבר הלוחות - כי הקבלה צריכה שתהיה בשלימות

ולהאמור צריך ביאור אמאי שבר את הלוחות ומה ראה ללמוד מפסח, ואמאי לא נתן להם את התורה בכדי להחזירם למוטב.

וי"ל דכיון דכאן היתה קבלת התורה והקבלה צריכה להיות בשלימות, וזה נלמד בדווקא מקרבן פסח וכמו שאמר כ"ק האמרי אמת זצ"ל בביאור מתני' זבחים ב. כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים חוץ מהפסח והחטאת, וביאר האמרי אמת ימים אחרונים פסח תרס"ט עמ' 128 וז"ל וצריך כל אחד לקבל על עצמו בפסח עול תורה כי בהתחלה צריך להיות עם כל הכח, וזהו דכתיב פסח הוא לה', אי' במשנה כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים וכו', חוץ מן הפסח והחטאת הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן, הפסח כשר רק לשמו כי בהתחלה צריך להיות בכח חזק ע"ש, וכן הוא באמרי אמת ליקוטים זבחים ב.

*

היצר הרע אינו מניח לאדם ויש להשמר ממנו

בשבת פח: - פט. אמר ריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלה"ש לקב"ה מה לילוד אשה בינינו וכו', אמר לו הקב"ה למשה החזר להם תשובה וכו', מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב ומסר לו דבר וכו', ואף מלאך המות מסר לו דבר שנאמר ויתן את הקטורת

ויכפר על העם ואומר בין החיים והמתים וגו' אי לאו דאמר ליה מי הוה ידע עכ"ד הגמרא.

ושם בגמרא אמר ריב"ל בשעה שירד משה מלפני הקב"ה בא שטן ואמר לפניו רבש"ע תורה היכן היא וכו', ובמהרש"א בח"א כתב דריב"ל גופיה קאמר לעיל דמלאך המות מסר לו דבר דמשמע דידיע שמשב קבל התורה במרום, ונראה דהוא השטן והוא היצר הרע הגם שהודו כל המלאכים על נתינת התורה, אמר אחר שירד משה בא לקטרג ולהסית שיחרו מלקבלה מפני עומק המושג וקוצר המשיג של בעלי חומר וא"א לקיימה למטה ע"ש.

ומזה אנו למדים כי גם אם נראה לאדם שיצרו פסק ממנו ומניח לו לעבוד את ה', לא יסיח דעת כי תכף ומיד יחזור היצר לקטרוגו והסתתו ה' ישמרנו.

*

כפטיש יפוצץ סלע – אור ה' מתפשט בכל מקום

בגמרא פח: תני דבי רבי ישמעאל וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות, אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות, ופרש"י מה פטיש נחלק הסלע על ידו לכמה ניצוצות עכ"ל, וכונתו ליישב הא הפטיש עצמו אינו נחלק, וע"ז כתב דהסלע נחלק ע"י הפטיש.

והקשו התוס' ע"ד רש"י ז"ל ובקונטרס פירש מה פטיש נחלק הסלע על ידו, ואינו מיושב שהדיבור עצמו הוא מתחלק ואינו דמיון גמור עכ"ל, וכונתם להקשות הא הדיבור עצמו נמשל לפטיש וא"כ הול"ל שהדיבור נחלק לכמה ניצוצות, ולדברי רש"י הדיבור עצמו שהוא הפטיש אינו נחלק, אלא מחלק את הסלע.

ובדרך רמז יש ליישב דברי רש"י עפימ"ש"כ השם משמואל דברים תרע"ט דהשפה של האומה היא מהותה ומעידה על תוכן לבה וכו' וע"כ בלשון ובשפת האומה נמשך נצפו בה כח רע מושך לרעת האומה, וכמו שהגיד כ"ק אדמו"ר החי' הרי"מ ז"ל מגור על שפת צרפת שמושכת לניאוף ר"ל עכ"ד, והטעם שהם מלוכלכים בזה ביותר כידוע וכו', אך לשונה של תורה מהפכת את הרע שבלשון ההוא לטובה, והיינו מחמת שיש צורך לתורה ללשון ההיא להסביר בה את השומע, נעשתה הלשון מחוברת לטהור, ונדחה הרע מקרבה ונכנסת בה רוח טהרה, וזוהי רפואת הלשון ע"ש.

ואף אנן נמי נימא דמה שדיבורו של הקב"ה נחלק לשבעים לשונות היינו לקדש את כל הז' מידות ושרש הע' אומות, שהם שרש הרע והסיאוב, ומחשיכים אור ה' בעולם, ומקשים לבם של ישראל להיות לבם לב האבן, שלא להרגיש נועם וקרבת ה' לי טוב, ואותו דיבור ה' האחד ומיוחד חוצב להבות אש ומאיר בכל מקום ובמקומות החשכים, נמצא שאותו דיבור של ה' הנמשל לפטיש נשפע ומתחלק לכמה ניצוצות ומחלק ומפוצץ הסלעים אבני הרע, ונגלה כבוד ה' לעיני כל בשר.

*

מצוות הגבלה - להתעלות בעבודת ה' ולא להסתפק במועט

בגמרא פח. בתלתא אמר להו מצוות הגבלה בארבעה עבוד פרישה, וברש"י שם ד"ה בתלתא תמה דהא מצוות הגבלה נכתבה בתורה לאחר מצוות הפרישה, וז"ל ומצות הגבלתם דהשמרו לכם עלות בהר אע"פ שהיא כתובה אחר וקדשתם היום ומחר שהיא מצוות פרישה קדם לכן נאמרה ע"ש, וכ"כ התוס' פז: ד"ה בתלתא ע"ש.

והר"ן ד"ה בתלתא פירש דבשלישי אמר להם מצוות פרישה והוא נרמז במאמר ה' למשה הנה אנכי בא אליך בעב הענן ורמז כאן מצוות הגבלה ולומר אליך לבדך, אבל העם יעמדו מרחוק ולא בהר, ובו ביום אמר משה לישראל מצוות הגבלה, והא דכתיב בתר פרישה והגבלת את העם, אפשר שלא פירש להם תחילה כל העונש וכל העניין והוייתו עכ"ד.

וביסוד דבריו יש לפרש בדרך רמז עפ"י הרבי מקאצק זצ"ל השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו כל הנוגע בהר מות יומת, שהציווי הוא להיפך שלא יסתפק האדם במועט ויהיה די לו נגוע בקצהו אלא יעלה אל הר ה' בכל היכולת.

ולפי"ז היה נצרך ב' ציוויים למצוות הגבלה, ובתלתא נאמר להם מצוות הגבלה כפשוטו שלא לעלות בהר, וביום הרביעי לאחר מצוות פרישה והתנתקות מגשמיות נאמר להם שביכלתם לעלות גבוה מאד בעבודת ה' ללא הגבלות.

*

בקבלת תורה זוכין למדרגות נשגבות

בדף פח. ד"ה ושוב לא עלה עד שעלו כולם עכ"ל, ובד"ה מאי לאו משום תורה לא היה לו פנאי לעלות שקבלו יחד כולן את הדיברות עכ"ל, והדברים תמוהים וכי בקבלת התורה עלו כולם הלא הוזהרו על כך שלא לעלות להר, ועמדו בתחתית ההר.

ובפשוטו י"ל שעלו כולם קאי על אהרן והזקנים, ומש"כ דלא היה לו פנאי לעלות הכונה שבזמן קבלת התורה לא עלה לשמים אלא היה בהר שקבלו כולן יחד את הדיברות.

ובדרך רמז י"ל כדלעיל שמשה לא עלה עד שעלו כולם למדרגות נשגבות, ומשה בענותנתו לא החזיק את עצמו יותר גבוה אלא החזיק עצמו ביחד עם כולן, ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו.

*

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֵד הַעֵד בָּעַם פֶּן יִהְרָסוּ אֶל ה' לְרֵאוֹת וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רֵב (יט, כא).
מציווי זה למדנו ד' דברים –

א. מדהוצרך לצוות משמע שהיה חשש שיהרסו אל ה' לראות למרות הציווי, והוא ראייה למש"כ דבציווי של הגבלה נרמז שאיפות לעלות במדרגות נשגבות, ולא להסתפק במועט, וע"כ היה חשש פן יהיה מי שיפרש שהותר העליה במציאות.

ב. למדנו כי גם בהיות הכל בתכלית המדרגות, יש לזכור מכלל ישראל ומהצטרפותם הגשמית ולדאוג לשלימותם.

ג. אין חפץ לה' במלאכים כי אם באנשי קדש חיים וקיימים בעולם הזה, ולא המתים יהללו י'ה.

ד. הקפידה התורה פן יהרסו אל ה' לראות, והיינו להנות מהראיה ועצם ההשתתפות במעמד נשגב זה, ובאופן כזה ונפל ממנו רב, משא"כ בהשתוקקות בכלות הנפש ובנימיות, עלו כולם כנ"ל.

*

ביום זה איכא ביטול יצר הרע

בתוס' פט. ד"ה תורה היכן היא, מביא דברי המדרש שטרדו הקב"ה למלאך המות בשעת מתן תורה שלא יקטרג לומר אומה שעתידה לחטוא לסוך מ' יום בעגל אתה נותן להם את התורה ע"ש.

ולא באותה שנה בלבד אלא כל שנה ושנה כשמקבלין ישראל את התורה יש ביטול יצר הרע, כמבואר בזוהר אמור צו: ובגין כך אקרי בגוונא דא עצרת, דאית ביה ביטול יצר הרע, ועל דא לא כתיב ביה חטאת כשאר זימנין דכתיב בהו חטאת לה' ע"ש.

כיום יאיר / הרב נח גדליה קזצקוב

האם כל מלה של תורה היא מצוה בפני עצמה

ידועים דברי הגר"א בשנות אליהו על פאה, שמצוות תלמוד תורה אין לה שיעור למעלה ואין לה שיעור למטה, כיון שבכל מילה ומילה של תורה שאומר האדם הוא מקיים מצוה. במקום אחד בספריו חישוב החפץ חיים את מספר מצוות שיכול האדם להשיג בדקה אחת, ועלה לו למאתיים מילים שהם מאתיים מצוות.

ובאמת, הרעק"א בהגהותיו לשו"ע (יו"ד סי' רמו) ציין לשו"ת קול בן לוי (על הרמב"ם הל' ת"ת) שכתב לבאר מדוע בתלמוד תורה יש דין שמותר לו לפסוק למצוה עוברת, הרי יש כלל שעוסק במצוה פטור מן המצוה, ומדוע לא יפטר ממצוה עוברת כשעוסק בתורה. וכתב ליישב מדעתו על פי הכלל שאמרנו בשם הגר"א, שהואיל ובת"ת אין זו מצוה ארוכה ונמשכת, אלא כל מילה היא מצוה בפני עצמה, וכשהיא נגמרת מתחילה מצוה חדשה, לכן אינו נקרא 'עוסק במצוה' אלא עוסק בהרבה מצוות קצרות, ובין מילה למילה הוא לא עוסק במצוה וחלה עליו החובה לעסוק במצוה העוברת.

אבל באמת צריך ביאור כל שיטת 'חישוב התעריף' של לימוד תורה לפי מילים. הגע בעצמך, וכי יעלה על הדעת שאדם שלא נחנך בלשון לימודים והוא מתפתל בדבריו שוב ושוב במקום לתמצת אותם ירויח יותר מצוות מאדם האומר רעיון עמוק ונשגב מתומצת שכמה מילים. וכי הלומד 'קהילות יעקב' יקיים יותר מצוות מהלומד ביאור הגר"א על שו"ע או 'צפנת פענח' הידועים בקצרותם וברמזיהם?

ובספר 'במחיצת רבינו' ובו שמועות מפיו של הר"י קמינצקי זצ"ל (עמ' לו) כתב, שאמר הגר"י שכל דברי הגר"א נאמרו רק בדברי תורה שהכותב אותם מנה כל מילה וייחס לה משמעות, כמו תנ"ך ומשניות שאין בהם מילה שאין בה דיוק או לימוד מדוע נכתבה וכיצד נכתבה. אבל אין שום תוספת מצוה במילים שנאמרים מעבר לכך. ולמד הר"י שה"ה בלשון הרע שהוא מקביל לתלמוד תורה לענין זה, שכל מילה שיש בה תוספת גנאי נחשבת לעבירה נפרדת, אך מילים נוספות שאינם מוכרחות אינם מוסיפות עבירה נוספת.

ומהגר"א וויס שמעתי שאמר השערה, שספר שנות אליהו חובר על ידי תלמיד הגר"א שישב לפניו, ויש מילה באידיש שלה משמעות כפולה, והיא "וורט" שמשמשת גם ככינוי ל'רעיון', וגם כפירוש למילה 'תיבה' דהיינו מילה, והוא משער שהגר"א אמר "יעדען וורט וואס אער זאקט אין תירה אער אהט אמצוה", והגר"א התכוין 'כל רעיון' שאדם אומר הוא תורה, והתלמיד תרגם כ'כל מילה'. הרעיון נחמד ושנון, אבל ראיתי שהגר"א ספקטור מקובנא (מאמר עץ פרי) כותב שכך אמר הגר"א בשנות אליהו לפאה וכן בפירושו למשלי בכמה מקומות. לא מצאתי את הדברים בפירושו למשלי, אבל אם זה מופיע גם שם בכמה מקומות על ידי רמ"מ משקלוב שכנראה לא הוא התלמיד שכתב

באותה ההזדמנות את השנות אליהו לפאה, מסתבר שאין כאן טעות מכגון זו שטעו בה שנים מתלמידיו המובהקים אלא הגר"א התכוין למה שאמר כמובן הידוע. ונציין בזה למחלוקת מענינת שהיתה פעם בפגישה בין הרב שך לאדמו"ר מקלויזנבורג, האם כשאדם מתיישב ללמוד ואומר "אמר אביי" הלימוד מתחיל מהמילים 'אמר אביי' או רק מדברי התורה שאביי אמר. הרב שך טען שמצוות ושננתם היא שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו וכיון שבעל המימרא זה חלק מחידוד הדברי תורה זה גם נכלל בושננתם, אכן האדמו"ר מקלויזנבורג סבר שזה הכשר מצוה אך אינו מצות תלמוד תורה לבדה. הראיה שהביא הרב שך לדבריו (קובץ ישורון חי"א עמ' תכד) היא מדברי הח"ח בשם עולם שכתב שבדף גמרא אחד יש מאות מצוות, וגם שמות בעלי המימרא לכאורה כלל הח"ח במספר זה.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

תנה 'הודך' על השמים

בגמ' שבת (פח:) מסופר על המאבק שהיה בין המלאכים למשה רבינו, שהמלאכים ביקשו שהקב"ה לא יוריד את התורה לארץ. כמו שכתוב "מה אנוש כי תזכרנו... תנה הודך על השמים". (תהילים ח, ב). והקב"ה אמר למשה אחוז בכסא כבודי, וחזור להן תשובה. ומשה ענה תשובה ניצחת למלאכים, שדיני התורה לא שייכים בהם, שהרי אין להם יצר הרע וקנאה וכו'. ומיד הודו לו: שנאמר "ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ". (שם י). ואילו תנה הודך על השמים, לא כתיב.

ויש לעיין בגמ' זו. א: מבואר שהמלאכים שאלו את הקב"ה, אלא והקב"ה ביקש ממשה שהוא יענה להם, ומדוע הקב"ה בעצמו לא ענה להם? ב: מה הענין שמשה רבינו היה צריך לאחוז 'בכיסא הכבוד'. וכי בלא זה לא יכל לנצח את המלאכים? ג: מה היה ההוא אמינה של המלאכים, שרצו שהתורה תישאר בשמים, וכי לא ידעו שכל הציוויים שכתובים בה לא שייך בהם? ד: עוד יש להבין שמשה רבינו אמר למלאכים 'קנאה יש ביניכם'. 'יצר הרע יש ביניכם'. ולכאורה מידת הקנאה כלולה 'ביצר הרע' ומדוע הוזכרה מידת הקנאה בנפרד משאר מידות הרעות?

החיד"א (שם הגדולים י, של"ב) כותב בשם האר"י עה"פ "עלית למרום שבית שבי". (תהילים סח, יט). שב"י ר"ת ש'מעון ב'ר י'וחאי. [והוסיף שם בשם ת"ח מארץ המערב שר"ת שב"י למפרע זה י'צחק ב'ר ש'למה הוא האריז"ל]. ועל פי זה ביארו המפרשים שבאמת המלאכים לא התנגדו שעם ישראל יקבלו את התורה בלימוד הפשט ובקיום המצוות, אלא היה להם טענה שהחלק של 'הסוד' ישאר בשמים. והוא שאמרו תנה 'הודך' שמידת ההוד רומזת לפנימיות וסודות התורה, וגם רשב"י גילה סודות אלו ביום ל"ג בעומר ביום ספירת 'הוד שבהוד'.

ומשה רבינו ענה להם שכיון שלמלאכים אין יצר הרע, לימוד התורה שלהם הוא בבחינת 'שעשוע'. אבל אצל בני אדם היא 'הכרח' כיון שבלא תורה אי אפשר לנצח את היצר הרע. כמו שאמרה הגמ' בקידושין (ל:): כך אמר הקב"ה לישראל: בני, בראתי יצר הרע, ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה, אין אתם נמסרים בידו, שנאמר "הלא אם תטיב שאת". (בראשית ד, ז) ואם אין אתם עוסקין בתורה, אתם נמסרים בידו שנאמר "לפתח חטאת רובץ" (שם). וכתב רבינו הגר"א (משלי ז, יב). שעל ידי לימוד הסוד היצר הרע מסתלק מהאדם. כיון שעל ידי זה אדם זוכה שהאמת תהיה נגד עניו, ומקבל ציור על הפנימיות של העולם, וכן על מערכת העצומה של השגחת הבורא, ולכך יכול לנצח את היצר.

ויש להרחיב ביאור זה, עפ"י מה שאמרו חז"ל (ב"מ נט:): שאחרי שהתורה ירדה השמים, נפסקת ההלכה כמו חכמים שבדור, ואף אם יצא בת קול משמים, הלכה כמו מה שנפסק

תנה 'הודך' על השמים

בארץ. ולזה המלאכים התנגדו, ואמרו 'תנה הודך על השמים'. כלומר שלא יהיה כוח ביד בנ"א להכריע בפירוש התורה, ולזה ענה משה רבינו למלאכים כלום יצר הרע יש בניכם? כלומר שרק בן אדם שיש בו יצר הרע יש בו את היכולת להשיג את התורה בשלמות ולהבינה עד תומה, ולכן הלכה כמו מה שנפסק בארץ.

ובזה מבואר מדוע הזכיר משה רבינו את מידת הקינאה בנפרד משאר מידות רעות, שאמרו חז"ל (ב"ב כא.) "קנאת סופרים תרבה חכמה". שלומדי ועוסקי התורה צריכים לה לפלפל ולהפריך אחד את השני אהדדי, ומזה מתבררת ומתלבנת האמת, עד שמתקיים בהם "את והב בסופה". שנעשין אוהבים זה לזה, (קידושין ל:). אבל המלאכים שנותנים באהבה רשות זה לזה, ואינם מתעצמים האחד עם השני, וכיון שאין בהם כלל מידת הקנאה אינם יכולים לקנות את התורה.

ובזה יש לבאר מדוע הקב"ה לא השיב תשובה, אלא ביקש ממשה שהוא ישיב להם, היות ובכדי לזכות שיהא לאדם חלק בתורה **משלו**, הוא צריך לעמול על זה, וזה לא בא בחינם, וכמו שאמרה הגמ' קידושין (ל:) שאחרי שאדם הוגה בתורה ועמל בה זוכה שתהא שלו כמו שכתוב "ובתורתו יהגה יומם ולילה". (תהילים א, ב).

רבי העשיל (חנוכת התורה, פרשת יתרו) הוסיף לבאר. שהמלאכים טענו שכיון שהאדם עלול לחטוא, ולכך עדיף להשאיר את התורה בשמים ששם אין חטא. ולזה אמר הקב"ה למשה 'החזר להם תשובה'. כלומר שגם אם חטא עדיין יכול לחזור בתשובה. ומשה אמר לו שהוא מתיירא "שמא ישרפוני בהבל שבפיהם" כלומר שעדיין המלאכים יטענו שאינו דומה הבל שאין בו חטא, למי שחטא ושב בתשובה. ולזה אמר לו הקב"ה: 'אחוז בכיסא כבודי'. כלומר גדולה תשובה שמגעת עד כיסא הכבוד (יומא פו.).

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר)

האם מחויבים לשוב בתשובה לפני הלימוד?

הקדמה

יש ענין מענינא דיומא, שהטריד אותי במשך כמה שנים, ואמרתי אל לבי שבס"ד אעיין בדברי רבותינו – והוא גודל הזהירות שמצינו להרהר בתשובה לפני הלימוד, ובכל זאת כנראה נמנעים מלשמוע הרבה אודותה. והנה הלכה פסוקה בשו"ע (יו"ד רמ"ו, י"ח) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות. "ומרגלא בפומי תמיד שמי יתן והיה, שכמו שאנו מוצאים בני אדם מחמירים ומדקדקים במצוות, זה במצוות צדקה, וזה בארבע מינים, וזה בתפילין, וכיוצא, כן ימצא כאלו המדקדקים בלימוד התורה.. " בלשון הגה"צ ר' יעקב הלל שליט"א בהסכמתו לקונטרס "כבוד התורה". והנה האי ענינא לשוב בתשובה לפני הלימוד (עכ"פ בהרהור) הוא דבר חמור ביותר כמש"כ הבאר היטב (הלכ' תענית תקע"א ס"ק א') וז"ל "ודע שכל המעשים שאדם עושה, ותורה שלומד, בעודו רשע בעו"ה מוסיף כח בקליפות עד שחוזר בתשובה מוציא מהקליפה". ומקור הדברים מדברי האריז"ל. ורציתי בס"ד לעיין בספרי רבותינו אשר מפיהם אנו חיים, מתי ואיפה הדברים נאמרים, וללמד זכות למה נמנענים לשמוע הרבה אודותה, ובכל זאת להבין גודל מעלתה.

דברי רבותינו

והנה מכיון שכמה אנשים חושבים שהדבר שייך ביותר להחדר של הבעש"ט ותלמידיו, אקדים להעתיק הדברים מספר נפש החיים מהגר"ח מוולאזין, וז"ל בספר נפש החיים (שער ד' פ"ו) "זו היא הדרך האמתית אשר בזה בחר הוא יתברך שמו, שבכל עת שיוכין האדם עצמו ללמוד, ראוי לו להתישב קודם שיתחיל, על כל פנים זמן מועט ביראת ה' טהורה בטהרת הלב, להתודות על חטאתו מעומקא דלבא, כדי שתהא תורתו קדושה וטהורה". וכמו כן להלן בפרק ז' כותב "ולזאת ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד, להתחשב מעט עם קונו יתברך שמו בטהרת הלב ביראת ה', ולהטהר מעונותיו בהרהורי תשובה, כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת עסקו בתורה הקדושה בדבורו ורצונו יתברך שמו". ובספרי תלמידי הבעש"ט מצינו שמזהירים מאד על זה בכמה מקומות, ונציין רק חלק מהם. בספר תולדות יעקב יוסף פ' נשא אות י"ב, מסעי אות ג', ומובא במאור ושמש בכמה מקומות וביניהם בפ' דברים שמבאר אשר לכן משה רבינו הקדים להוכיח כלל ישראל לעוררם בתשובה לפני שהתחיל ללמוד עמהם, ע"ש. וע"ע בזרע קודש פ' יתרו אשר לכן נסעו מרפידים מתוך תשובה בכדי שיהיו ראויים לקבלת התורה, ע"ש. הבני יששכר מאריך בהאי ענינא בהקדמת ספרו דרך פקודיך, ע"ש.

ביאור החובה

וביאור הדבר מבואר בראשית חכמה (שער התשובה – פ"ב) וז"ל "כי קודם שיעסוק בתורה צריך שיקדים לו החרטה והתשובה, הא קודם החרטה והתשובה אין תורתו רצויה ומקובלת, כאומרו (תהלים כ, יב) ולרשע אמר אלקים, מה לך לספר חוקי. וכן כל אשר בו מום לא יקרב, ואם זה בצואת עונותיו מסריח, היאך יתקרב לפני המלך, אדרבה המלך יתרחק. ולזה כיון החסיד רבי יהודה בר אלעאי ע"ה באומרו אשרי מי שעמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, פירוש שהעוסק בה נקי מחטא ועון, שאז המלך משתעשע בו ובתורתו, אבל מי שהוא מלא מסרחון צואת עונותיו אין תורתו נחת לבוראו".

וממשיך הראשית חכמה לבאר טעם הדבר וז"ל "והטעם, כי בעסק התורה האדם מושך השכינה עליו, ובהיותו נקי מחטא, מצאה השכינה כסא ומושב שבו תשב ותנוח, כאדם היושב בכסא מתוקן כראוי שהכסא שהוא נחת רוח לו, כן צריכה התורה נקיה כסא מתוקן למשוך השכינה שתשרה בו, אבל בהיות האדם מלוכלך בכתמי עונותיו, אין התורה שורה בו, כי אין בו כסא לשרות לא התורה ולא השכינה, כי כל חטא יהיה קוץ מכאיב וסלון ממאיר ליושב על הכסא, ולכן קודם צריך שירחץ צואת עונותיו בתשובה כראוי, ואחר כך יעסוק בתורה. ויקח דמיון מהדין הפסוק בגמרא ובפוסקים, כי במקום שיש ריח רע אסור לעסוק שם בתורה ובתפלה, וצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שכלה הריח, כן הדבר לעוסק בתורה וטומאת צואת עונותיו עליו, כי כל הקדושים העליונים מתרחקים. וכן נודע שהעונות נקראים צואה, דכתיב אם רחץ ה' צואת בנות ציון", עכ"ד. והשל"ה הק' (מסכ' ר"ה אות קכ"א) מעתיק דברי הראשית חכמה. וא"כ עלינו לדעת למה באמת נמנעים לשמוע הרבה אודות האי ענינא חמורא.

לימודי זכות

והנה לכאור' מצינו לימוד זכות בהקדם סתירה בהאי ענינא. דהנה מחד גיסא מצינו מקרא מפורש הנ"ל (תהלים נ') ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך וגו', וכמו כן בגמ' (סוטה כא, א) דואג כיון שספר לשון הרע, אף חכמתו לא עמדה לו ולא הגינה עליו תורתו. אולם מצד שני מצינו שם (בסוטה) כי אע"פ שעבירה מכבה מצוה, מ"מ אין עבירה מכבה תורה.

והנה דרכים שונים מצינו בישוב הך סתירה. רבינו יונה בשערי תשובה (ג', ר"ט) מיישב כי מה שאמרו דאין עבירה מכבה תורה היינו "העובר עבירה דרך מקרה אמרו, ולא על הפורק על אזהרת העברה מעליו".

ובספר יערת דבש (ח"ב דרוש א') מיישב באופן אחר כי יש שני מיני עבירות, סוג אחד, מה שהטבע והשכל מחייבו מבלי לעשות, כגון רציחה וגזל וחמדת אשת רעהו, אשר על ידי כן תמלא הארץ זימה, וסוג שני מה שאין השכל אנושי מחייבו, אבל מתת אלקים הוא לבחיריו, וקדשנו במצותיו ברצונו, כי הוא נגיד ומצוה. והנה בעוברו על סוג השני, התורה מכפרת ומכבה עבירה, כי גדולה תורה לפני הקב"ה עד שאינו מקפיד כל כך אם עבר על

מצותיו, ותועיל לכפר עם תשובה, אבל בעוברו על סוג ראשון, דבר מה שהוא נגד השכל, איך תכבהו התורה הבנויה על שכל אמיתי, כשעשה נגד השכל וטבע המוטבע מיוצר הכל, ועל זה נאמר ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי.

נמצינו למדים כי הך קרא ד"ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי" לדעת רבינו יונה נאמר רק על מי שפורק עול מהזהרה מסויימת. ואילו להיערת דבש הפסוק נאמר על מי שנכשל ברציחה וגזל וכו' שהטבע והשכל מחייבם. ולכן בדרך כלל, בלומדי תורה, אף אם ח"ו נכשלים בדרך מקרה באיזה ענין, הרי ע"פ רוב נכללים בהני לימודי זכות.

משנת החיד"א אודות דברי האריז"ל

וביותר, לפי מה שמצינו בחיד"א שמוסיף להקשות מדברי האריז"ל על הגמ' הנ"ל, והוא בספרו חומת אנך (בראשית כ"ו, כ') וז"ל ויש לחקור דכפי מ"ש רבינו האר"י זצ"ל ויסודתו בהררי קדש דברי הזהר הקדוש כל התורה שלומד בעודו רשע הולכת לסט"א. וקרא הכי כתיב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פוך, ואיך אמרו דעבירה אינה מכבה תורה.

ומיישב החיד"א – על דרך רבינו יונה הנ"ל - ונראה לומר דיש הפרש בין כשעבר עבירה או עבירות והוא בדעתו להיות צדיק, רק דיצריה אנסיה בשוגג או במזיד לעבור העבירות, אבל כשעובר עבירה ופורק עול ודעתו להיות רשע, אז הסט"א לוקח התורה שלומד ועליו כתיב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי, עכ"ד.

לפי דבריו נמצינו למדים כי כאשר האדם אינו פורק עול רח"ל, ואין בדעתו להיות רשע ח"ו, הרי בכה"ג לא נאמר הך קרא ד"ולרשע אמר אלקים וכו'", ובכה"ג לא ילך לסט"א.

דברי הרמח"ל

והנה הרמח"ל מבאר באריכות החיוב ליזהר בהאי ענינא – ראה בספרו "דרך השם" (חלק ד פרק ב - בתלמוד תורה) ונעתיק חלק מדבריו הנפלאים וז"ל "בכלל ההשפעות הנשפעות ממנו יתברך לצורך בריותיו, יש השפעה אחת עליונה מכל ההשפעות, שענינה הוא היות יקר ומעולה שבכל מה שאפשר שימצא בנמצאים, והיינו שהוא תכלית מה שאפשר שימצא בנמצאות מעין המציאות האמיתי שלו ית', ויקר ומעלה מעין אמתת מעלתו ית', והוא הוא מה שמחלק האדון ית"ש מכבודו ויקרו אל ברואיו. ואמנם קשר הבורא ית' את השפעתו זאת בענין נברא ממנו ית' לתכלית זה, והוא התורה".

וממשיך שם לבאר כי בכדי להמשיך השפעה זאת יש שני תנאים, והוא היראה בעת הלימוד, ושוב ממשיך וז"ל "והתנאי השני הוא תיקון המעשה. כי הנה מי שירצה להמשיך השפעה, ראוי שיהיה הוא הגון ומוכן להמשיכה. אכן אם הוא מטמא את עצמו באשמות ופשעים, ומרחיק עצמו מבוראו, וזונה מאחריו אחרי כחות הטומאה והרע, ודאי שיאמר בו, ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וכו', וכן אמרו ז"ל, כל המלמד לתלמיד

שאינו הגון כאלו זורק אבן למרקולים. והנה איש כזה, ודאי שתורתו לא תמשיך מן ההשפעה שזכרנו שום מדריגה כללכה.

ושוב מסיים בדברים נוראים עד למאד, וז"ל "ואולם מי שמטהר ומקדש עצמו במעשיו, הוא ימשיך בתלמודו השפעה כשיעור ההכנה שהכין את עצמו, וכשיעור שירבה בהכנה כן ירבה יקר התלמוד וכחו (!) והוא מה שמצינו בחכמים הקדמונים, שתורתם היתה מעטירתם כח גדול ונותנת להם מעלה ויקר, מה שלא נמצא בדורות האחרונים, מפני יתרון הכנתם על הכנת האחרונים. וכבר אמרו על יונתן בן עוזיאל, שבשעה שהיה עוסק בתורה כל עוף שהיה פורח עליו היה נשרף, מפני עוצם השראת השכינה שהיתה שורה עליו על ידי לימודו".

והנה לפני איזה שנים, בלמדי בכולל בארץ ישראל, זכיתי לשמוע שיחת הכנה לשבועות מאת הגאון ר' דוד יהושע טורשין שליט"א מפרושים, והאריך בדברי הרמח"ל הנזכרים, וביאר עפ"י למה נתנה התורה"ק זמן הכנה של שבע שבועות, לקראת מתן תורה. והוסיף כי אף שמו של היו"ט הוא שבועות, כי מעיקרי הכח של לימוד התורה"ק הוא ההכנה לקראתה.

הנהגת והוראת גדולי ישראל

אמנם, אף שהשתדלנו ללמד זכות כנ"ל, מ"מ מצינו מפי ספרים וסופרים שהורו לזוהר בהאי ענינא. הבאנו לעיל דברי הנפש החיים להתוודת בפה לפני הלימוד, וע"ע בצעטעל קטן מהנועם אלימלך זי"ע (אות י') שכותב אשר כל פעם שיישב את עצמו ללמוד, יאמר תחלה תפלת השב לרבינו יונה. (וע' בספר "ולא שבט הלוי בלבד" (תולדות על בעל שבט הלוי זצוק"ל) עמוד ס"ח, שהיה רגיל לומר זאת התפלה בכל יום).

ובספר פלא יועץ (ערך דיבור) מצינו לישנא קצרה לומר לפני הלימוד וז"ל "מי שהוא רשע ואינו מהרהר בתשובה, תורתו הולכת על הקליפה, ומוסיף כח בהסט"א, וע"כ נאמר "ולרשע אמר אלקים, מה לך לספר חוקי, ותשא בריתי עלי פיך", נויש לדייק כי משמע קצת כי לא ס"ל להלימודי זכות הנ"ל ולכן צריך להרהר קודם כל לימוד, וכל תפלה, שהוא מתחרט חרטה גמורה ע"כ מה שהכעיס את בוראו ואף שיחזור לסורו כמארז"ל רשעים מלאים חרטות, מ"מ כל שמתחרט מלב ומנפש עביד, ומהני לשיעלו תפלותיו לרצון לפני ה', ומה טוב שיהא רגיל לומר בפה קודם כל לימוד וכל תפלה "הריני מתחרט חרטה גמורה על כל מה שהכעסתי את בוראי, ואני רוצה בלב שלם ובנפש חפצה, לשוב בתשובה שלימה, ולעבוד את בוראי עבודה שלימה עבודה תמה, עזרנו אלק"י ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו מכבוד שמך על דבר כבוד שמך".

^{כ"ב} ומוסיף שם וז"ל "ואעפ"כ רז גדול גלו לנו החכמים ז"ל, שאלו לא היו הרשעים עוזבים את תלמוד התורה, סוף שהיו חוזרים למוטב, כי אע"פ שאין בכחם להמשיך שום המשך מלפניו ית' כמ"ש, כבר דברי התורה בעצמם מקודשים ועומדים מצד עצמם, עד שבהתמיד העסק בהם יגיע מהם פעם אחר פעם קצת התעוררות, וכמו דמות הארה קטנה שבקטנות, אל העוסק במ, שסוף סוף תגבר עליו ותחזירנה למוטב. והוא מה שכתבו ז"ל, הלואי אותי עזבו ותורתני שמרו שהמאור שבה מחזירן למוטב", עכ"ד.

והנה יש לציין כי גם בשבת ויו"ט שייך האי ענינא על דרך שמצינו בקיצור של"ה (ערך "דיני האכילה") וז"ל "ובשבת ויו"ט שאין אומרים וידוי, יאמר במקום הוידוי זה הפסוק "ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך, לאהבה את ה' אלקיך, בכל לבבך בכל נפשך, למען חייך", ולהרהר בתשובה בלב".

גודל מעלת המהרהר בתשובה

וראוי לציין כי מצינו בכמה הנהגות מצדיקים שמורים דרך לתלמידיהם, לכה"פ להרהר בתשובה. בסוף ספר "מאור עינים" בהנהגות ישרות כותב וז"ל וקודם לימוד בתורה או התפלה יחזור בתשובה ולהתוודות ולפחות הרהור תשובה כדי לידבק בהבורא ית"ש, עכ"ל. וע"ע בתחלת ספר "ליקוטי תורה" מהטשערנאבילער מגיד (הנהגות אות י"א) שכותב "לפני כל לימודך תהרהר בתשובה". וכמו כן בספר זהב שמואל שמלקט הדרכה ומוסר מהישמח משה זי"ע ומביא שם באות ל"ד להרהר בתשובה לפני הלימוד.

ומן הראוי לדייק כי גם להרהר (בלי וידוי בפה) מכתירו בשם צדיק, כידוע מדברי המנחת חינוך (מצוה שס"ד) שמוכיח בגמ' קידושין (מ"ט:): המקדש אשה על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת מספק שמא הרהר בתשובה, אשר מזה מבואר כי צדיק ורשע אינה תלוי בכפרת העון, כי הרי לא התודה כלל בפיו, אלא כיון שהרהר בתשובה בלבו כבר נקרא כבר "צדיק". וצינינו לאור זרוע (סי' קי"ב) שמשמע שהוא אפי' צדיק "גמור" (וע"ע בקול אליהו (שו"ת סי' ב' וחסדי דוד סוף מסכ' יומא, וראה באוצר הפוסקים אהע"ז סי' ל"ח סעיף ל"א).

ויש לסיים במש"כ בספר עבודת הלויים עמ"ס שבועות בהקדמה וז"ל אדמו"ר הגה"ק רשכה"ג זצוקללה"ה מצאנו בעל הדברי חיים אמר על ספר קצות החושן ז"ל שנתקבל כל כך בעולם, וכבר היו גאונים גדולים יותר, ולא זכו לזה, אלא שלימוד קצוה"ח היה ביראה גדולה, וקודם שישב ללמוד היה דרכו שהלך בחדר מיוחד, ועשה תשובה בבכיה עצומה שלא יהיה בכלל "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי". עכ"ד.

בהא נחתינן וסלקינן, כי האי ענינא של תשובה לפני הלימוד (עכ"פ בהרהור) מעיקרי ההכנה לתורה"ק, אף כי יש ללמד זכות על הנמנעים ממנה כמשנ"ת לעיל. וזאת ביחד עם המבואר בקובץ "קול התורה" חוברת פ"ו (ניסן תשע"ח) שבס"ד ביררתי שיטות הראשונים והקדמונים ב"תורה לשמה", והעולה שם, אשר לפני שהאדם ניגש ללמוד בתורה"ק, ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל לכוון לקיים המצות עשה של תלמוד תורה, ללמוד ע"מ לקיים, ולכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה.

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', ומרבני המרכז התורני 'לב יצחק'

אשדוד

למה מחכים ארבעים ותשעה יום למתן תורה הרי כל יום בלי תורה מהווה הפסד עצום? – מאמר לחשיבות התשוקה לתורה וחשיבות ההכנה

צ"ב למה מחכים ארבעים ותשעה יום למתן תורה הרי זה הפסד גדול כל יום שאין בו מתן תורה כמבואר כיו"ב במדרש קהלת (פ"א אות לו) מעות לא יוכל לתקן וכו', משאדם מעות עצמו מדברי תורה אינו יכול לתקן. ומשאדם מחסר עצמו מדברי תורה אינו יכול להמנות, כי הא דרבי יהודה ור"א הוו תניין כחדא ונסב ליה רבי יהודה אנתתיה, וקדמיה ר"א ז' ימים דמשתיתא, ועבר כמה שנים דימטי ביה ולא מטא ביה, הוי וחסרון לא יוכל להמנות. עד כאן. וכתב על זה בספר חוסן יהושע (מאמר א פ"ב): והמאמר הזה הוא מבהיל למי שמתבונן בו, עד כמה עלתה שקידתם בתורה, שהרי רבי אלעזר לא ברח מרבי יהודה במתכוין, אלא היה לומד כסדר לימודו הרגיל, ורבי יהודה הוא שרדף להשיגו, ועם כל זה לא השיגו בכמה שנים, בגלל שהחסיר כמה ימים מלבוא לבית המדרש. ע"כ. ובודאי מדובר שהוא ניסה להשיגו ואפ"ה לא הצליח שאם לא כן מה החידוש שלא השיגו הרי לא ניסה אם זה על שבע ימים על ארבעים ותשעה יום מה נאמר. וא"כ למה חיכו מ"ט יום עד יקבלו עמ"י את התורה, ולא ניתנה להם התורה מיד.

חיוב התשוקה לתורה

אלא יובן בהקדים דברי החינוך שכתב לגבי מצוות ספירת העומר מצוה (שו) **משרשי** המצוה. על צד הפשט, לפי שכל עקרון של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ, וכמו שכתוב (ירמיהו לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו', **והיא העקר והסיבה** שנגאלו ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו התורה בסיני ויקימוה, וכמו שאמר השם למשה (שמות ג יב) וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאת את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. ופרוש הפסוק הוציאת אותם ממצרים, יהיה לך אות שתעבדון את האלהים על ההר הזה, כלומר, שתקבלו התורה שהיא העקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם, וענין גדול הוא להם יותר מן החרות מעבדות, ולכן יעשה השם למשה אות בצאתם מעבדות לקבלת התורה, כי הטפל עושין אותו לעולם אל העקר.

ומפני כן, כי היא כל עקרון של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדלה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו **כעבד ישאף צל**, (כעבד שהוא יגע כל היום וישאף

ויתאווה מתי יהיה צל הערב וכשכיר אשר יקוה פעלו לערב לפי שהיה לו כל היום לעמל ויתאווה לביאת השמש: רש"י איוב ז,ב) וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחרות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא. וזהו שאנו מונין לעמר, כלומר, כך וכך ימים עברו מן המנין ואין אנו מונין כך וכך ימים יש לנו לזמן, כי כל זה מראה לנו הרצון החזק להגיע אל הזמן, ועל כן לא נרצה להזכיר בתחילת חשבוננו רבוי הימים שיש לנו להגיע לקרבן שתי הלחם של עצרת, ואל יקשה עליך לומר אם כן אחר שעברו רב הימים של שבעה שבועות אלו, למה לא נזכיר מעוט הימים הנשארים? לפי שאין לשנות מטבע החשבון באמצעו. ואם תשאל אם כן למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת, ולא מיום ראשון? התשובה כי היום הראשון נתיחד כלו להזכרת הנס הגדול, והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחדוש העולם ובהשגחת השם יתברך על בני אדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום דבר אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד. ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, ועל כן התקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העמר, שהוא קרבן נכבד, שבו זכר שאנו מאמינים, כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו. ומבואר גודל החיוב להשתוקק למתן תורה ולכן העדיף ה' שיחכו מ"ט יום ויקבלו תורה עם השתוקקות מאשר שיקבל את התורה בלי השתוקקות.

למה צריך לזכור את מעמד הר סיני – לזכור עד כמה השתוקקנו לקבל את התורה

ובכלל המצוה לזכור את מעמד הר סיני – זה לזכור את ההשתתקות שהיה לנו לקבל את התורה וכמו שכתב רבינו החיד"א (דברים אחדים דרוש ט"ו ד"ה ודרך דרש) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייתך. דרך דרש אפשר שזה אחד מהטעמים אשר ציונו ה' לזכור מעמד הר סיני, ונקדים מאמר רז"ל הובא בשבלי הלקט (סי' רל"ו), למה תלה הכתוב יום חג שבועות בספירה, לפי שכשנתבשרו ישראל לצאת ממצרים, נתבשרו שהן עתידין לקבל התורה לסוף חמשים יום ליציאתן, שנאמר (שמות ג יב) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה' הרי הנו"ן של תעבדון יתירה, לומר לקץ חמשים יום תעבדון את האלהים. וישראל מרוב חיבה, היו מונין בכל יום ויום, הרי עבר יום אחד ויום שני וכן כולם. שהיה בעיניהם כזמן ארוך, מתוך חיבתן הגדולה על הדבר, לכך הספירה נקבעה לדורות, עכ"ל.

ומזה נקיש גודל התשוקה שהיינו ביום קבלת התורה מאד מאד, אחר החיבה הגדולה בכל הימים שיצאנו ממצרים עד היום הזה. ומרוב התשוקה אמרנו כולנו כאחד, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע' (שם יט ח), והקדמנו עשיה לשמיעה. ולכן הוזהרנו לזכור מעמד הר סיני, לעוררנו בחשק התורה והמצות, כי בזה נזדרז בקיומם, כשם שאמרנו 'וענינו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע'

ולפי"ז יובן למה רק לקראת מתן תורה סופרים ולא סופרים לקראת יום הדין שבו יגזר מי יחיה ומי ימות לספור ולמה דווקא על תורה מבקשים בברכה והערב נא מה שלא מצינו בשום מקום

אלא החשק לזכות בתורה היא תנאי לקבלתה שכל המתיקות של התורה נובעת מהתשוקה וכלי תשוקה לא יהיה לאדם מתיקות כמו שכתב רבינו יונה (אבות פ"ד מ"א) 'איזהו חכם וכו' כי היודע כל החכמות אם אינו אוהב את החכמה איננו חכם אלא טיפש והאוהב אותה ומתאוה אליה אע"פ שאינו יודע כלום הרי זה נקרא חכם' ואומר הגר"א בביאורו למשלי (פרק כז פסוק ז): נפש וגו' - כמ"ש האומר במאי ניכול לחמא סב מיניה, אבל "לנפש רעבה" אפילו "כל מר מתוק", והענין כאשר לא יחפוץ האדם בהגיון התורה אז אינו טועם המתיקות ואז "תבוס נופת", אך כאשר נפשו רעבה שמשתוקק ומתאוה לעסוק בתורה אפילו "כל מר מתוק" לו מחמת שיגע בה מאוד וציער את עצמו עליה, מבואר שכדי להגיע למתיקות צריך להצטער ולהשתוקק לתורה דהינו שכאשר לא יחפוץ האדם בהגיון התורה "תבוס נופת" אפ' הדברים שמובנים בקלות נפשו תמאס בהם אבל נפש רעבה אך כאשר נפשו רעבה שמשתוקק ומתאוה לעסוק בתורה אפילו "כל מר מתוק" לו מחמת שיגע בה מאוד וציער את עצמו עליה, אדרבה העמל מקר אותו לדבר וכמו שהגמרא אומרת (ב"מ, ל"ח), "אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו", ורש"י פירש במקום "חביבה עליו ע"י שעמל בה", מבואר שהעמל מקשר את האדם לדבר

ועור "נפש שבעה", כאשר ימלא האדם תאות נפשו אז הוא "תבוס נופת", שאינו חפץ בתורה, אבל "נפש רעבה", שאינו ממלא תאותו אלא מסגף עצמו ומרעיב את עצמו, "כל מר" כל היגיעות והמרירות יהיה לו מתוק וחביב מאוד, כי יגיע וישיג מתיקת התורה, התורה נמשלת לאישה כמו שבאישה יש ענין שלא תתגנה על בעלה (שבת סד:) ותלבש בגדים נאים וכיו"ב כן גם בתורה שבכל יום יהיו בעיניך כחדשים

מה שהמלאכים לא רצו לתת לעמ"י את התורה זה בכדי שיעריכו אותה

וכן מבאר המגיד מדובנא את דברי הגמ' בשבת דף פח ע"ב בשעה שעלה משה למרום אמרו לפניו מלאכי השרת רבש"ע, מה לילוד אשה בינינו?, וכו'. תנה הודך על השמים א"ל הקב"ה למשה החזר להם תשובה א"ל מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם וכו'. אמר להם תורה מה כתיב בה לא תרצח, לא תגנוב, כלום קנאה יש ביניכם כלום יצר הרע יש ביניכם מיד הודו לו להקב"ה.

וקשה וכי לא ידעו מלאכי השרת שהתורה לא שייכת אצלם עד שמשה אמר להם שכתוב בה לא תקום, ולא תרצח. ומה רצו הם מהקב"ה שאמרו תנה הודך על השמים ומה ענה להם משה.

המגיד מדובנא מפרש את הגמרא הזו בדרך משל: היה רב בעיר אחת גדולה הרבה שנים ולעת זקנתו לא היה בכחו לשאת עול של רבנות בעיר גדולה שיש בה טרחה

גדולה. וביקש לעצמו רבנות בעיירה שאין בה טרחה כל כך. באו אליו מעיירה אחת והציעו לו להיות רב אצלם ומסרו כתב רבנות. וקבעו אתו שבאחד הימים ישלחו אנשים ועגלות לשאת אותו ומשפחתו וחפציו אליהם לעיר הקטנה. וכשבאו ליום הקבוע להעביר את הרב אליהם, יצאו אנשי העיר הגדולה שבה ישב הרב והכו את העגלונים מכות נאמנות. וכשבאו העגלונים לפני הרב להתלונן על מה הכו אותם הרי כך הסכימו שביום זה יבוא הרב אתם אל העיירה. ענו אנשי העיר הגדולה לרב לכבודך עשינו את זה כדי שלא יחשבו אנשי העיירה כי לא היית ראוי לרבנות בעיר הגדולה וכי אינך רב חשוב, ולכך הולך אתה מהרבנות אצלינו, ולכן הכנו אותם כדי להראות להם עד כמה יקר כבודך בעינינו ואין אנו רוצים שתלך, אלא מפני זקנותך קשה עליך הרבנות כאן. וכדי שלא יזלזלו בך בני העיירה עשינו זאת.

וכך עשו המלאכים למשה רבינו לפני שידעו שבני אדם על הארץ יזלזלו בכבוד התורה רצו מלאכי השרת להראות את יקרת התורה בעיניהם, כדי שידעו בני האדם ולא יזלזלו בה. ולפיכך רצו לשרוף את משה בהבל פיהם ואע"פ שידעו שהתורה לא נכתבה עבורם, אלא כוונתם היתה לכבוד התורה. (דרכי מוסר)

חג השבועות הוא יום המשפט הרוחני של האדם

ואיך אנו מגיעים למצב של כעבד ישאף צל לחג מתן תורה.

אלא ע"י שהאדם יודע שעכשיו יגזר עליו כמה תורה הוא יוכל ללמוד וכמו שנראה שמלבד מה שיום זה מסוגל הוא לקנין התורה, הוא גם כן יום הדין על התורה, וכמו שכתב השל"ה הקדוש (מסכת שבועות נר מצודה) לרמוז דבר זה בדברי המשנה במסכת ראש השנה "בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת (חג השבועות) על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, ובחג נידונין על המים" (ר"ה טז.), ובודאי פשט המשנה "בעצרת על פירות האילן" הכוונה היא שדנים על הפירות אם יהיו טובים ואם יהיו נאים, ואין המשנה יוצאת מידי פשוטו.

אבל עוד נרמז בדברי התנא שאמר שבעצרת נידונין על פירות האילן, כי האדם משול לאילן וכפי שנכתב בתורה "כי האדם עץ השדה", ובעצרת - בחג השבועות - נידונין פירותיו של כל אדם ואדם, ומה הם פירותיו של אדם? פירותיו הרוחניים של האדם, כמה יזכה לשקידת התורה, לאהבת התורה, ולמתיקות התורה^{כט}. ולא עניני התורה בלבד

^{כט} וכפי שכתב האוה"ח הקדוש (בפרשת כי תבוא) לבאר מה שאמרו חז"ל שאין טוב אלא תורה "כי אם היו בני אדם מרגישיין במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם", וכל אחד שעוסק בתורה מרגיש זאת לפעמים שכל תענוגי עולם הזה נמאסים בעיניו.

מעשה היה כאן בירושלים לפני כמאה שנה בת"ח מופלג שהיה שקדן עצום בתורה עד שלא יאומן מה שספרו עליו דברים נוראים מגודל עמלו ויגיעתו, ופעם אחת נכנס לרבה של ירושלים רבי שמואל סלנט בדמעות שלישי באומרו לרבי שמואל - רבינו, לא עליכם - נכשלתי בעון גדול, אכלתי ושכחתי לברך ברכת המזון, ורבי שמואל השיב לו תנוח דעתך כי לא שכחתי כלום. ואותו ת"ח מופלג ממשיך לבכות עד שאמר לו רבי שמואל לך נא לביתך ותראה שהארוחה שלך עונדה עומדת על השולחן, הת"ח הקשיב בתמהון ורץ לביתו, ואכן מצא את האוכל על השולחן.

נידונין בחג השבועות, אלא גם כל שאר עניניו הרוחניים של האדם אשר טובבים הם לתורה [וכפי שיתבאר להלן] תלויים בפסק הדין שיגזרו עליו ביום זה.

ונמצא כי יום זה הוא היום אשר אם נשכיל לנצלו על ידי הידיעות הנצרכות לנו כיצד זוכים לכתרה של תורה, נזכה לפסק דין שכל ענינינו הרוחניים יכתבו ויחתמו לטובה, ומאחר ונתברר שלפסק זה עלינו להתחזק ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה"ק עלינו להתבונן ביקר לימוד התורה, בקניינים הנצרכים לה, ואופן השגתה.

התנאי להרגשת מתיקות בתורה קבלת עול תורה

וכדי לזכות לחשק ואהבה בלימוד התורה, כותב הגר"א (אבן שלמה פ"ו) שאם יקבל על עצמו עול תורה רק אז ירגיש בה מתיקות וע"י זה ישיג אהבת התורה ויהיה לו חשק ללמוד. והיינו שא"א להרגיש במתיקות התורה אלא ע"י שיעסוק בתורה בכל כוחו וחשקו, ויתאמץ לעמול בה, הן מבחינה פיזית, והן מבחינה רוחנית בעיון היטב, וכשהאדם מקבל חשק בלימוד, אז כל הלימוד נראה אחרת, מוכנים להשקיע, ישנה הבנה ברורה יותר בלימוד, מרגישים סיפוק מהלימוד, קמים בבוקר לעבודת ה' בשמחה, ולכן ככל שיתאמץ ויקבל על עצמו עול התורה, כך יגדל החשק והאהבה בלימוד התורה.

ומי שלא קיבל על עצמו עול התורה, לעולם לא ירגיש במתיקות התורה, וכדברי הגר"א שאם מקבל על עצמו עול התורה רק אז ירגיש במתיקות התורה, ומימלא אותם שלא קבלו עול התורה על עצמם ולא עמלו בתורה כדבעי, ואומרים שמרגישים מתיקות בתורה, אינו אלא דמיון שווא, שהרי כדי להרגיש מתיקות בתורה צריך שיהיה ראשו ורובו בתורה, ורק אז ירגיש את המתיקות שדיברו עליה רבותינו.

המקבל עול תורה מעבידים ממנו עול מלכות

ויש להוסיף מש"כ כתב הרב שלום בן ציון פלמן זצ"ל (הו"ד בקובץ גיליונות אמור תשע"ח) והנה באמת כל אחד רוצה לעלות ולהתעלות במעלות התורה, לשבת וללמוד בהתמדה גדולה מאוד, ולהגיע לדרגות נשגבות. וזוהי השאיפה של כל אחד ואחד, בכל זמן וזמן, ובכל מצב ומצב. ובפרט בימים מסוגלים ובזמן מסוגל, שהשאיפה להצליח בו היא גדולה יותר מכל זמן.

אלא שכאשר מתחילים להתחזק וללמוד ביתר שאת וביתר עוז, רואים לפתע טרדות מטרדות שונות שמפריעות בהצלחה ובעליה בתורה. וצריך להתבונן מהי העצה שאפשר

והתברר שבאמת כדברי רבי שמואל, אותו ת"ח כלל לא אכל אז את האוכל ולא התחייב בברכה, אבל מרוב שקיעותו בתורה ומתיקותה שחש - הרגיש שהוא שבע (משביעות התורה), עד שחשב שאכל ולא בירך ברכת המזון. על גאון ישראל רבי דוד פרידמן מקרלין זצ"ל מסופר, שכששאלוהו פעם אם יכול לתת דוגמא מה הם יסורי גיהנם, ענה שבודאי אוכל ליתן דוגמא מהם יסורי גיהנם, אם אני יושב בלילה ועוסק בתורה מתוך עמל ויגיעה ועולה בדעתי איזה הסבר נפלא ליישב את קושיית המפרשים על הרמב"ם בטוב טעם ודעת ואני קם ממקומי לקחת את ספר הרמב"ם בכדי לפתוח אותו ולראות את דבריו בפנים הספר ואז לפתע נכבה הנר - אלו הן יסורי גיהנם. כך היא צורת לימוד התורה אצל גדולי ישראל אשר עמלים בתורה עד כלות הכוחות, לומדים הם את התורה ועריבה היא עליהם, במתיקות שאין לשער ולתאר.

לזכות לעלות בתורה, ברוגע ובשלווה, בלא הפרעות וטרדות שמפריעות לעליה ולהצלחה.

והתשובה והעצה להינצל מכל הניסיונות הללו מבוארת במשנה באבות (פרק ג' משנה ה'), "רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ". היינו, שהכל ביד האדם, מי שמקבל עליו עול תורה באמת ובלב שלם, זוכה שכנגד זה מסלקין ומעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל שאר הענינים המפריעים לו משקידת התורה, הכל מסתדר בדרך כזו או אחרת, ואינו צריך להפסיק מתלמודו, אלא יכול להמשיך וללמוד בשקידה גדולה.

החפץ חיים מדייק את לשון המשנה "מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ", שלא כתוב, "המקבל עליו עול תורה לא נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ", אלא הלשון הוא "מעבירין". וביאר שכוונת התנא לומר שאפילו אדם שכבר יש עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, ויש לו עיכובים ומפריעים גדולים המונעים ממנו לעסוק בתורה. אעפ"כ אם מקבל עליו עול תורה, מעבירין ומסלקין ממנו את כל הטרדות הללו, בשביל שיוכל לעסוק בתורה בהשקט ובשלווה.

קבלה ברצון ובשלמות

ובשביל לזכות שיתקיים דברי המשנה בשלמות ויעבירו ממנו עול מלכות ודרך ארץ, שמעתי מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל ששמע מהחפץ חיים, שזה דווקא כאשר קבלת עול התורה באה ברצון, שמשעבד את עצמו לתורה מתוך רצון אמיתי ללמוד ולהתעלות. אבל מי שלומד והלימוד הוא כדבר המוכרח בלא שום חשק, זה לא נקרא קבלת עול תורה.

והמעשה היה בבחרותו של הגרי"מ, שהגיע הגיל שבו מתגייסים לצבא, ובא אל החפץ חיים לבקש את ברכתו שיוכל להפטר מהצבא. והחפץ חיים כתשובה הקריא לו את דברי המשנה "כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ". לומר לו שבזו הדרך שיקבל על עצמו עול תורה יזכה שיעבירו ממנו עול מלכות ולא יצטרך להתגייס לצבא.

ובאותו זמן עמד עוד בחור על יד החפץ חיים, וכששמע את תשובתו, שאל הבחור את החפץ חיים "הרי לא רואים כך", כלומר שבמציאות רואים שגם מי שמקבל על עצמו עול תורה, לא תמיד הוא זוכה שמעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ.

החפץ חיים שמע את השאלה, ובמקום לענות עליה הוא התחיל לחזור שוב על דברי המשנה, אלא שהפעם הקריא את לשון המשנה בצורה איטית, וכל תיבה ותיבה של המשנה מנה באצבעו "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ", וכשסיים פנה אל הבחור השואל ואמר "אבל כל זה דווקא כשרוצה". כלומר שרק כשמקבל על עצמו ברצון עול תורה, ומתוך רצון פנימי לומד ועוסק בתורה, כך ורק כך זוכים שהקב"ה נותן סייעתא דשמיא ומעביר ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ.

והגריי"מ הוסיף אסמכתא לכך, ממה שאומרים בתפילת מעריב "ומלכותו ברצון קיבלו עליהם", ומבואר בזה שקבלה נחשבת לקבלה דווקא כשהיא באה מתוך רצון. וממילא כדי לקבל עול תורה אמיתי, צריך שהקבלה תבוא ברצון, שאז היא קבלה שלמה שזוכים בעבודה להבטחה שהקב"ה מסדר את כל הטרדות המפריעות מלימוד התורה, ומעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ.

כפי ערך קבלת עול תורה

עוד מובא בשם החפץ חיים, שכפי הערך שיקבל עליו עול תורה, כך יזכה שיעבירו ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. שאם קבלת עול תורה היא באמת ובשלמות אז כנגד זה המעבירין ממנו עול מלכות ועל דרך ארץ הוא גם בשלמות, אבל אם הקבלה היא למחצה, שליש ורביע, אז כנגד זה מעבירין עול מלכות ועל דרך ארץ גם כן בצורה של מחצה, שליש ורביע. והוסיף שיש בשמים משקל, ששוקלים בו את קבלת עול התורה, ובדיוק כפי ערך קבלת התורה כך מעבירין ממנו את שאר הטרדות. הכלל הוא שהזכות הזו שמעבירין עול מלכות ועול דרך ארץ לא באה סתם במתנה משמים, אלא הכל בא מתוך ההשקעה של האדם, וכפי ערך ההשקעה כך היא התוצאה. עכ"ד הרב פלמן זצ"ל.

גודל מתיקות התורה

ו**כותב** באור החיים הקדוש על התורה (דברים פ' כי תבוא פס' יא') על הפסוק "ושמחת בכל הטוב" אין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם ע"כ.

כח התורה להחזיר למוטב אפילו מי שנמצא בדיוטא התחתונה

ועוד יש לבאר עפ"י מש"כ בספר מגיד דבריו ליעקב של הרב יעקב חיים סופר שליט"א על חג השבועות ומלבד זאת כח התורה גדול כל כך שאפילו אחד ששקוע כולו בתאוותיו הגשמיות באיסורים ומכשולות, על ידי עסק התורה יטהר נפשו ונשמתו, ולא עוד אלא שיכול להתהפך לאיש קדוש כמלאך ה' צבאות. ומצאנו ענין זה בעת אשר נגאלו ישראל ממצרים שכאשר הגיע זמנם להגאל היו ישראל משוקעים כל כך בטומאה עד שנכנסו למ"ט שערי טומאה, עד כדי כך שדרשו חז"ל (פסיקתא זוטרתא ומדרש הגדול שמות פי"ד פכ"ט) על הפסוק "והמים להם חמה מימינם ומשמאלם" חמה כתיב חסר וא"ו ללמדך שאמרו המלאכים לפני ה' יתברך הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה. ורבינו האר"י ז"ל כתב שלכן לא יכלו ישראל להתמהמה אפילו עוד זמן מועט במצרים, משום שאילו היו מתעכבים שם עוד היו נכנסים לשער הנו"ן של טומאה וממנו לא היו יכולים לצאת לעולם.

ואף על פי כן לכשגאלם ה' יתברך ממצרים חלף זמן מועט מאוד - שבעה שבועות בלבד של מ"ט ימי ספירת העומר, וכבר נצבו ישראל בתחתית ההר לקבלת מתן תורה. והגיעו אז ישראל לדרגה הגבוהה ביותר שיכול בן אנוש להגיע אליו שזו הנבואה, וכמו שדרשו

רבותינו (ע"ז ה.) שאלמלא חטאו אח"כ בעגל היה בא העולם על תקונו ולא היתה יותר מיתה וכו', ואת הדברות הראשונות שמעו ישראל מפי הגבורה כדאיתא בשבת (פח:), ולכאורה הוא פלא היאך בפרק זמן קצר כל כך התעלו ישראל ממ"ט שערי טומאה לדרגה כה גבוהה של קרבת אלוקים.

ואמר האדמו"ר מצאנו זצ"ל, כי מכיון שימים אלו היו ימים של הכנת ישראל לקבלת התורה, אזי ימי ההכנה עצמם היה בכוחם להוציא את ישראל מטומאה עצומה ולהכניסם בקדושה נשגבה, כי קדושת התורה כה גדולה היא - עד שגם זמן ההכנה לקבלת התורה מתקדש ויש בסגולתו לטהר ולקדש את האדם באשר הוא שם.

אמנם, עוד יסוד גדול למדנו מקבלת התורה על ידי ישראל בהר סיני, שאין אפשרות להטהר ולהתקדש להיות מוכנים לקבלת התורה בלא ההכנה הראויה, וכפי שכתב האור החיים הקדוש על הפסוק "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים באו מדבר סיני", דלכאורה יש להקשות מאחר והקב"ה לרוב חיבתו אותנו נתן לנו את התורה, ואהבתו אלינו היא ללא שיעור וגבול, משום מה לא נתן לנו את התורה תיכף ומיד ביציאתנו ממצרים והוצרכנו לחכות לזה שבעה שבועות, ואין לומר שהוא משום עיכוב הדרך עד שיבואו להר סיני המוכן לקבלת התורה, שהרי אפילו לאליעזר קפצה הדרך כשהלך לקחת אשה ליצחק ומכל שכן שראויים ישראל שתקפוץ להם הדרך בבואם לקבל את התורה הקדושה.

וכתב האור החיים לבאר שבודאי הקב"ה חשק לתת לנו את התורה מיד, אבל לא היתה אפשרות לישראל להשיג את קדושת התורה אחר שהיו שקועים כל כך במ"ט שערי טומאה, וכבר כתב רבינו האר"י ז"ל במה שאמרו רבותינו "הוא ולא מלאך הוא ולא שרף הוא ולא שליח", שהטעם לזה הוא מפני שאילו היה נשלח לזה מלאך אף הוא היה מתקלקל מרוב הטומאה שהיתה במצרים ולכן גאלם הקב"ה בעצמו, והיו ישראל מוכרחים לעשות הכנה לקבלת התורה לטהר נפשם ונשמתם מהטינוף והזוהמא שדבק בהם.

למדנו מהדברים כי למרות שבסגולת התורה לטהר נפשותנו מכל חטא אשמה ועוון, אבל לא ניתן לאדם להשיג קדושת התורה ללא ההכנה הנצרכת לזה. כך היה בזמן גאולתם של ישראל ממצרים וכך הוא בכל שנה ושנה, שבמ"ט ימי הספירה שקודמים ליום מתן תורה, חג השבועות, יש יכולת ביד המתאמץ כפי כוחו להתחזק בעסק התורה ולהשכיל בקנייני התורה להוציא עצמו בכל יום ויום משער אחד של טומאה ולהכניס נפשו בשער אחד של קדושה כנגדו, ויום חג השבועות עצמו שהוא יום מתן תורה ממש יש בכוחו לטהר אפילו מי שנכנס בשער הנו"ן של טומאה ח"ו, ולהכנס כנגדו בשער של קדושה.

וכך כותב האוה"ח הק' בתחילת ספר שמות, שאף שישראל בהיותם במצרים לא נכנסו בשער הנו"ן של טומאה, מכל מקום בהיותם עתה בגלות קודם הגאולה האחרונה יכנסו גם לשער הנו"ן, וזאת משום שבהיותם במצרים עוד לא קבלו את התורה ואילו היו

נכנסים בשער הנו"ן, לא יכלו להטהר, אבל עתה משקבלנו את התורה, הרי יש בכוחה לטהר אפילו מי שנכנס בשער הנו"ן של הטומאה.

ומזה הטעם יש קהלות שנהגו לאכול מצות בחג השבועות, לרמז בכך על ישראל שבצאתם ממצרים אכלו מצות משום שלא יכלו עוד להתמהמה כלל משום שאילו היו נשארים עוד במצרים היו שוקעים ח"ו בנו"ן שערי טומאה, וכל זה היה בזמנם קודם מתן תורה, אבל עתה שיש לנו את התורה אף אדם ששקוע כל כך בטומאה עד שירד לדיוטא התחתונה של שער הנו"ן, לא אבדה תקוותו, כי בכח התורה לטהר נפשו ולתקן אפילו את הפגמים הגדולים ביותר.

וכן אמרו רז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז) "הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהמאור שבה מחזירם למוטב", אפילו אדם שח"ו הוא בגדר של "אותי עזבו", שנתרחק מה' יתברך כל כך, מכל מקום אם אינו מרפה ידיו מלימוד התורה - סופו שהתורה תיישר את אורחותיו ותחזירם למוטב.

ובמשנה באבות (פ"ו מ"א): "רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה כו' ומכשירתו להיות צדיק וחסיד וישר", ובבית הלוי (דרושים דרוש טו) מפרש "מכשירתו" מלשון הכשרת כלים. כמו שבהכשרת כלי נפלים ממנו כל בליעות האיסור, כך על ידי עסק התורה לשמה גם אדם שהוא "טרף" ונבלעו בו איסורים - יטהר ויתקדש. עכ"ד המגיד דבריו ליעקב.

ומבואר בדבריו את גודל החשיבות של ההכנה בנקיון הנפש והמידות עוד לפני הלימוד כי אם לא גודל על זה עשבים רעים ולכן דרך ארץ קדמה לתורה.

מידות טובות- שורש הגידול

יש להוסיף מה שאומר ר' חזקיהו משקוסבקי אני זוכר עדיין 'ועד' שמסר לנו רבי הירש פלאי:

הוא הביא את החסיד יעב"ץ ששואל שאלה: אצלנו מסמלת רחל, בתו של כלבא שבוע, את הסמל לאהבת תורה. היא העדיפה לוותר על כל העושר של בית אביה ובלבד שתוכל להינשא לעקיבא, רועה הצאן. לכאורה צריך להבין, מה ראתה לשטות זו?

הרי היא לפום מעלותיה- יכלה לקבל את הבחור הטוב ביותר של עולם הישיבות, בפרט שאביה הוא אחד משלושת העשירים הגדולים ביותר בירושלים. מדוע היא לוקחת רועה צאן, שאך לפני זמן מועט אמר: "מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור"?

הוא ביאר: עקיבא- עוד בטרם הפך להיות רבי עקיבא- היה מעולה במידות. כשיש מידות טובות- יחד עם רצון אמיתי להשקיע בלימוד התורה. כפי שרחל אבחנה שהרצון הזה קיים אצלו- אין ספק שהוא יעלה ויתעלה מעל כולם. הבסיס להצלחה בלימוד הן המידות הטובות. כשיש מידות טובות יש קרקע פורייה להצמיח פרות משובחים, ועל ידי עמל ויגיעה על עשרים וארבע שנות לימוד הוא יגיע אל הפיסגה. (מתוך הספר- דורש טוב חנוכה).

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', ומרבני המרכז התורני 'לב יצחק' אשדוד
למה מחכים ארבעים ותשעה יום למתן תורה הרי כל יום בלי תורה מהווה הפסד עצום?
– מאמר לחשיבות התשוקה לתורה וחשיבות ההכנה

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב התשוקה לתורה ועד כמה חשוב להקדש ולהיטהר
לפני מתן תורה

לתגובות: P0583271323@gmail.com

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית
אוצר חג השבועות [שבועות - יום הדין * תחילת דינו על התורה * מצות זכירת הר סיני
* קבלת התורה כל שנה מחדש * לימוד ליל שבועות * מתיקות התורה * ברכת התורה
בחג השבועות * פנינים]

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית

אוצר חג השבועות [שבועות - יום הדין * תחילת דינו על
התורה * מצות זכירת הר סיני * קבלת התורה כל שנה מחדש
* לימוד ליל שבועות * מתיקות התורה * ברכת התורה בחג
השבועות * פנינים]

שבועות - יום הדין

מגילה דף ל"א ע"ב, תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין
קללות שבתורת כהנים קודם 'עצרת' ושבמשנה תורה קודם 'ראש השנה', מאי טעמא
אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמשנה תורה
איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין
עצרת נמי ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן. [נותקנה זו שיש לקרות פרשת
הקללות קודם ר"ה ועצרת אינו בתקנת הקריאה הקבועה שיש בכל שבת, אלא היא
תקנת קריאה מיוחדת אף באופן שהקריאה בפרשת השבוע הוא בענין אחר, וכמו שכתבו
האחרונים שאף לבני מערבא שהיו גומרים את התורה אחת לשלש שנים כדאיתא
במגילה דף כ"ט ע"ב, מ"מ מקיימים את תקנת עזרא על ידי זה שמוצאים ס"ת מיוחד
לפרשת בחוקתי וכי תבוא].

ומבואר דחג השבועות יש לו גדר של תחילת שנה המחייב דין ומשפט כמו בראש
השנה, עד כדי שתקנו לקרות 'פרשת בחוקתי' קודם שבועות כדי שתכלה השנה
וקללותיה. ופשוט שאין זה כפשוטו משום הדין שיש על הפירות בעצרת, שהרי גם
בסוכות ופסח יש דין, כדתנן בר"ה (דף ט"ז ע"א) בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על
התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, ולא מצינו
בפסח ובסוכות שעשו אותו כיום הדין ממש בא' בתשרי, וכן דמשום זה לחוד שהעולם
נידון על פירות האילן אין סיבה שיחשב יום זה לתחילת השנה.

ומקובל לומר דלעצרת יש בחינת ראש השנה ממש, אלא שבראש השנה הוא דין על
הגופים, ובשבועות הוא דין על הנשמות, ומקור הדברים הוא בשל"ה (מסכת שבועות
עמוד התורה) בשם ספר 'תולעת יעקב' דשבועות הוא יומא דדינא על התורה שניתנה בו
שבטלו ממנה, וביאר בזה הא דאיתא בר"ה (שם) דבעצרת נידונים על פירות האילן,
דהפירות הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה.

ואצטט מספר 'תולעת יעקב' וז"ל: דע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשגיח ולדרוש מעשה בני אדם כי הוא יום הבריאה הראשונה וחדוש העולם, וכמו שתקנו לומר זה היום תחילת מעשיך כדברי רבי אליעזר שאמר בתשרי נברא העולם (ר"ה דף כז ע"א), כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חידוש העולם להשגיח ולדרוש על מעשי העולם ולדונו על פירות האילן, כדאיתא בפרק קמא דר"ה (טז, א) בארבעה פרקים העולם נידון וכו' בעצרת על פירות האילן. וכבר ביארנו כי הפירות ההם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נדון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה, והוא אמרם על פירות האילן שלא השלימום בתורה ובמצות כראוי, עכ"ל.

והרה"ג יוסף וייס שליט"א הביא ראיה לזה, ממש"כ בשיר הכבוד זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב, המיוסד על דברי המדרש שבשעת מעמד הר סיני ראו את הקב"ה כזקן מלא רחמים, ועל הים (בקריעת ים סוף) כבחור ואיש מלחמה, וא"כ מבואר ששבועות מכונה כיום דין.

אולם בספר הליקוטים להאר"י ז"ל (פרשת בא) כתוב דבר זה בשינוי קצת, דבעצרת יש יום דין נפרד לתלמידי חכמים, והוא יומא דעצרתא שבו נידונים על פירות האילן, ע"כ. ומבואר שיש לתלמידי חכמים יום דין נפרד משאר העם, וזהו נכלל במה שאמרו בעצרת נידונים על פירות האילן, כי כח החידושי תורה מסור לתלמידי חכמים, והם בדרך לימודם בוראים מכוח חידושיהם ובירורי סוגיותיהם את השמים החדשים והארץ החדשה, וכיון שנתנית התורה לישראל נקראת ע"ש הנטיעה וכמו שאמרו וחיי עולם נטע בתוכינו, ממילא על הזכיה להשתייך לדרגה זו יש דין בעצרת. ומרן רה"י הגר"ד פוברסקי שליט"א ביאר זאת עפ"י המבואר במתני' בעצרת נידונים על פירות האילן, לפיכך רק תלמיד חכם הדבוק בתורה שהוא עץ החיים והוא אילן העושה פירות ואינו אילן סרק, שייך בו ענינו של חג השבועות להיות נידון ולזכות בדינו, אבל מי שאינו דבוק בתורה אינו אילן כלל ואינו שייך לכל תורת חג השבועות ודינו.

ודבר זה רמוז במה שאמרו עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קוראים בקללות של בחוקתי קודם עצרת ובקללות של כי תבוא קודם ראש השנה וכו', וכמו שביאר רבינו שר התורה מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו 'טעמא דקרא', דהנה המתבונן בפרשיות הנ"ל יראה הבדל ביניהם, דבפרשת בחוקתי בתחילה קודם הקללות יש קצת הבטחות גשמיות אבל העיקר הם הבטחות רוחניות כדכתיב ונתתי משכני בתוכם והתלכתי בתוכם, ואילו בפרשת כי תבא בתחילה קודם הקללות לא נזכר הבטחות רוחניות, אלא בעיקר שפע גשמי עצום כדכתיב יפתח ה' את אוצרו מן השמים והלוית גוים רבים ואתה לא תלווה, וביאר הגר"ח ד'בחוקתי' קאי על תלמידי חכמים והם אינם צריכים שפע גשמי אלא שפע רוחני, אבל ב'כי תבוא' מדובר בשאר העם.

ולפי מש"כ האר"י שיש ב' מערכות של דין, אחד לתלמידי חכמים ואחד להמון העם, א"ש שלכן קודם יום דעצרתא צריך לקרוא בקללות של בחוקתי המדברים על עמלי

התורה השייכים לבחינת הדין דעצרת, וקודם ראש השנה קוראים בקללות דכי תבוא העוסקים בהמון העם השייכים לבחינת הדין דראש השנה. [ואפשר דתלמידי חכמים היינו מי שתורתם אמנותם, שהם דבוקים בהקב"ה, והרי הם נתונים תחת השגחה שמימית, ולפיכך לגביהם אין שייך דין בר"ה, לפי שהם מקבלים לא מחמת זכותם כ"א מחמת שהם משרתים בהיכל המלך, רק בשבועות הם נידונים אם הם משתייכים לדרגה זו].

ולפ"ז יובן מה שאמרו במסכת פסחים דף סח ע"ב, רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ולכאורה מה כוונת רב יוסף במה שאמר עבדי לי, דלכאורה למה ביקש שיעשו את הסעודה רק לו, הלא איתא בשלהי שבת (דף קי"ח ע"ב) אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן, כלומר שבשביל אחד שסיים מסכת עבדינן סעודה לכל החכמים, וא"כ על אחת כמה וכמה שבשבועות ראוי לעשות סעודה לכל בני ביתו של רב יוסף בגללו. ולהנ"ל אתי שפיר, דעיקר שמחתו היה שהיותו נמנה על התלמידי חכמים, ועל כן אמר עבדו לי עגלא תלתא, לי דייקא, כיון ששמחה ביום זה תיתכן רק למי שנכלל בפרשה של בחוקתי, וכנ"ל.

ויש להוסיף לזה קצת נופח במש"כ האור החיים הק' (יתרו, ד"ה אם שמוע תשמעו), דבני ישראל כשהקדימו נעשה ונשמע, לצדיקים זה היה למעליותא, דהיינו שהם התכוונו כפשוטו שנעשה עוד קודם שנשמע, אבל לשאר העם זה היה לגריעותא, דהיינו שעל התורה שבכתב אמרו נעשה (כדכתיב כל אשר דיבר ה' - דהיינו תורה שבכתב), אבל תורה שבעל פה אמרו נשמע דהיינו שתלו הדבר עד שישמעו ואז יבחנו אם לקבלו, ולזה היה צריך כפיית הר כגיגית. נמצא דצדיקים הגיעו ביום הזה לדרגת מלאכי השרת, וכמו שאמר הקב"ה מי גילה רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, והם ביטלו עצמם לקונם לגמרי בלא רצון עצמי כלל, אלא כל מה שיאמר נעשה, ותו נכנסו להנהגת בוראם ונעשו כביכול לחטיבה אחת, וזוהי תורה שבע"פ שהתורה נעשית שלהם ובכוחם להוסיף מה שנראה להם, אבל רשעים לא ביטלו עצמם לבוראם, וקיבלו רק מה שרצו, א"כ היה חסר בקבלה זו עד שהוצרכו לקבל שנית בימי מרדכי, ועליהם אמרו בתוספתא (ב"ק פ"ז מ"ג) ובמדרש רבה (במדבר סדר נשא פרשה ז') שקיבלו אחד בפה ואחד בלב, ועליהם נאמר וַיִּפְתְּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִכְזְבוּ לוֹ, וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עָמוּ וְלֹא נֶאֱמְנוּ בְּבְרִיתוֹ, ואעפ"כ והוא רחום יכפר עון וגו'.

ולגופם של דברים דשבועות הוא יום הדין על תורה, מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל היה רגיל לומר ששמע מדודו הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל בשם 'דרשת הר"ן' שחג השבועות הוא יום הדין על מידת הסיעתא דשמיא שיושפע על כל אחד ואחד בעסק התורה והשגתה. [והגרא"מ שך הוסיף, שהוא לא מצא זאת בדרשות הר"ן].

תחילת דינו על התורה

נתבאר דשבועות חשיב ממש 'יום הדין', אלא שאין הדין על גשמיות כ"א על רוחניות, וכמו שכתוב בספרים דשבועות הוא יום הדין על התורה. ומצינו עוד שבבי"ד של מעלה עיקר הדין הוא על תורה, דאיתא בסנהדרין (דף ז' ע"א) אמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון.

וברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פי"ג ה"ה) איתא בזה"ל: תחילת דינו של אדם אינו נידון אלא על התלמוד ואח"כ על שאר מעשיו, לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ע"כ.

ומבואר בדבריו דבר פלא, שהסיבה שצריך ללמוד תורה אף שלא לשמה הוא משום שעל זה תחילת דינו, וזהו שכתב לפיכך. ותמוה דאף אם תחילת דינו על שאר דברים מ"מ איכא מצות עשה ד'ודברת בם' דמחויב להגות בתורה יומם ולילה, וא"כ מה"ט צריך ללמוד אף שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. [ואאמור"ר זצוק"ל אמר שהרמב"ם מבאר בזאת שהסיבה שרק בתורה יש חיוב ללמוד אף שלא לשמה דמתוך וכו' הוא מפני חומרו, כדחזינן לגבי דינו].

ובעיקר דברי רב המנונא הקשה תוס' (שם) דבפרק במה מדליקין אמרינן ששואלין לו נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עיתים לתורה, א"כ מבואר שאין תחילת דינו על דברי תורה כ"א על אמונה, ותירץ דאף ששואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה מ"מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה. והדברים סתומים, במה חלוק הדין מהעונש, ממנפ"ש אם הדבר החמור הוא אמונה ולכך על זה מתחילים לדון א"כ שיתחילו להעניש ע"ז נמי תחילה, ואם תורה הוא החמור כדחזי' שעל זה מענישים תחילה א"כ שיתחילו גם בדין על זה תחילה.

ובצעירותי שמעתי ממו"ר מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א ליישב כל זה, דהנה בב"ב ט"ז ע"א אמר רבא בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין, אמר לפניו בראת צדיקים (ע"י יצר הטוב) בראת רשעים (ע"י יצר הרע) מי מעכב על ירך (פי' והרי הם אנוסים, דמי יעכב את יצרו הרע), והדרו ליה בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, [פרש"י הן תבשיל שהיא מבטלת את הרהורי עבירה הלכך לאו אונסין שהרי יכולין להציל עצמן]. והדברים תמוהים, שהרי גם לתורה איכא יצר הרע, וא"כ שוב הוא אנוס במה שאינו לומד תורה ומאי הדרו ליה. והנראה שהתבלין שנאמר כאן הוא תורה שלא לשמה, דליכא על זה יצר הרע, וכן כתב הנתניבות (בצוואתו, באות א', נדפס בסוף ספר מקור חיים) שאין יצר הרע שולט ללמוד שלא לשמה, ועי"ז הוא יגיע ללימוד תורה לשמה שהרי מתוך שלא לשמה בא לשמה, ושוב ינצל מעבירה, [והדברים מפורשים באור החיים פרשת בחוקתי (כו, יד) שאין מציל מיצר הרע רק תורה לשמה]. וביאור הדברים, דהנה בקידושין דף נ' ע"א דרשינן 'יקריב אותו' מלמד שכופין אותו, יכול בעל ברחו ת"ל 'לרצונו', הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ואף דרצון עיקרו בלב ובמציאות הוא

אינו רוצה, ביאר הרמב"ם (פ"ב מגירושין ה"כ) שבאמת כל אחד רוצה בליבו לעשות את רצונו לקיים מצות ולהתרחק מן העבירות אלא שיצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני אז הוא באמת רוצה, ע"ש. ומעתה יובן נמי לענין תורה, דכיון שבלא לשמה היצה"ר לא מפריע שוב הוא לומד תורה לשמה, ועי"ז הוא ניצל מן העבירות, ועב"ז בשו"ת בית הלוי ח"ג דרוש ט"ו. [אלא דיש לדון לפ"ז, אם התבלין הוא בזה שבלימוד תורה שלא לשמה היצה"ר אינו שולט, או שהוא בזה שלימוד תורה שלא לשמה מביא ללשמה].

שו"מ דבר זה בשם הגר"א, בספר פנינים משלחן הגר"א עה"ת (פרשת נח עמו' לה), שביאר דברי הגמ' בסוכה דף נב ע"ב תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, דלכאו' מה שייך על יצה"ר לשון 'משכהו', הרי יצר הרע נמשך מאליו אחר האדם, וגם מה צריך האדם ליצר הרע בבית המדרש, והכי הוי ליה למימר, לך לבית המדרש. וביאר הגר"א שהכוונה שאם ראית שיצר הרע מתגבר עליך 'משכהו' לבית המדרש, פירוש שתאמר לו בבית המדרש אמלא רצונך, במה שאלמד שלא לשמה רק להתגאות, ובזה תניח את דעתו ויתרצה, ואחר כך מתוך שלא לשמה בא לשמה ותפטר ממנו לגמרי. [א.ה. אולם לולי דברי הגר"א והאודה"ח היה נראה שהתבלין שעל ידו הוא ניצל מיצה"ר הוא עצם הלימוד תורה שלא לשמה, ללא קשר שלימוד זה מביא לידי לשמה, ולפיכך דבר זה נאמר רק בתורה ולא בשאר מצות. דהנה הנפש החיים (פ"ב מהפרקים שבסוף ח"ג) כתב שהמעלה והחשיבות של תורה יש ג"כ בתורה שלא לשמה, והוסיף, שלימוד תורה שלא לשמה יקר מאד בעיניו יתברך 'יותר' מכל המצוות לשמה בקדושת וטהרת המחשבה כראוי, ע"ש].

ומעתה מיושב הכל, שבאמת תחילת דינו על נשאת ונתת באמונה, אלא שעל זה יש לו תשובה שלא נשא ונתן באמונה משום שהיה אנוס, ואז שוב שואלים אותו אמאי לא עסקת בתורה, ועל זה אין תשובה שהיה אנוס, ומחמת זה יתבעו אותו שוב על אמונה כיון שהתורה היא תבלין. ולכך העונש מתחיל משום שלא עסק בתורה, אך הדין מתחיל על אמונה, וזה מש"כ הרמב"ם שממה שתחילת עונשו על תורה ולא על אמונה הוא משום שעל אמונה יש לו טענת אונס משא"כ על תורה כיון שיכול ללמוד תורה שלא לשמה ומתוך שלא לשמה בא לשמה, וא"כ כאן הוא המקור שכ"א מחויב ללמוד אף שלא לשמה כי מתוך שלא לשמה בא לשמה, עכ"ד מו"ר.

[ובמה שאמרו שהתורה היא תבלין, בפשוטו הוא משום שלתורה יש כוח להסיר את הרהורי עבירה כמש"כ רש"י במסכת ב"ב, אולם בקידושין (דף ל' ע"ב) חזינן לכאו' משהו אחר, דאמרינן ת"ר ושמתם (דברים יא, יח) סם תם נמשלה תורה כסם חיים, משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי, כך אמר להם הקב"ה לישראל בני

בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו וכו', וביאר המהרש"א (שם) שהכוונה שע"י לימוד התורה תוכל להתענג מתענוגי עוה"ז ואי אתה בא לידי עבירה כי התורה מגינה לו כרטיה זו שמגינה על המכה שלא תעלה נומי, והיינו דתענוגי עוה"ז הוא סתירה לעבודת ה', ורק ע"י לימוד תורה יכול לשייך ולמזג שניהם יחדיו. והיינו לפי שהתורה מעדנת את החומר ומסירה ממנו הגשמיות עד שהחומר מתבטל לרוחני, וזהו הלשון תבלין].

ובמאמר המוסגר, אצטט כאן דברי היערות דבש (תחילת דרוש א'), בברכות יז ע"א איתא נשים במה זכייין באמתוני לגברייהו עד דאתי מבי רב ואדרוכי בנייהו לבי כנישתא, והדבר תמוה, הלא נשים הן בני מצוות כאנשים ומעט מצוות שהז"ג שהנשים פטורות, ותירץ שהכוונה זכייין היינו נצחון כמאמרם בהא זכיתי לבני מערבא, וזהו שאלת הגמ' במה נשים נצחון ליצה"ר, כי נשים לאו בני תורה (ואין להם את התורה תבלין), ועל זה משני ע"י שמסייעים לגברייהו ללמוד, ובוה חשיב כאילו הן לומדות התורה.

מצות זכירת הר סיני

כתיב 'השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך, והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב' (דברים ד, ט). ומבואר די' ב' חלקים במצוה הזכירת מעמד הר סיני, א' לא לשכוח את מעמד הר סיני, ב' להעביר ד"ז לבניך ולבני בניך שע"י תהיה עדות ברורה מאיש מפי איש למעמד הנורא שחזו כל בני ישראל.

והנה במצות זכירה, חידש הרמב"ן (שם) שאינו רק על מעמד הר סיני באופן כללי, אלא שצריך לזכור כל פרט ופרט מאותו מעמד. ואצטט לשונו: שלא תשכח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו עיניך שם 'הקולות' 'והלפידים' 'את כבודו' 'ואת גודלו' 'ודבריו אשר שמעת מתוך האש', ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם, כי ה' עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת בניכם תלמדון לדורות עולם וכו', עכת"ד.

ובחידושי הגרי"ז עה"ת (פרשת משפטים, ד"ה ואל משה אמר) הוסיף לחדש, שמצות הזכירה אינה כוללת רק את עצם המעמד של קבלת התורה, אלא כל הנאמר בפרשת בחודש השלישי (שמות י"ט) כל זה הוא בכלל מעמד הר סיני ונאמרה בה אזהרה זו שלא נשכח אותו, הרי שכל אותם הימים מיום שבאו למדבר סיני באחד לחודש סיון עד מתן

^ל [וסדר השתלשלות המאורעות מר"ח סיון עד קבלת התורה: באחד בסיון באו מדבר סיני, ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ה' - כאיש אחד בלב אחד, בלא כל פירוד ביניהם. ובאותו יום לא אמר להו מידי משום חולשא דאורחא. [ובמקו"א נבאר מהו חולשא דאורחא, אחרי שענני הכבוד הביאו אותם].

ב' סיון, בהשכמת הבוקר ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר פה תאמר לבית יעקב (אלו הנשים) ותגיד לבני ישראל (אלו האנשים), אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי, ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים פי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת פהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. באותו יום ירד משה מההר, ויבא משה ויקרא

תורה הם בכלל חיוב הזכירה, דאותם הימים היו הכנה לקבלת התורה כמש"כ 'והיו נכונים ליום השלישי', ובאותם ימים הראו בני ישראל עוצם חשקם לקבל את התורה ולשמוע דברי ה' מפיו, ובאותם ימים נכנסו לברית על ידי טבילה והזאה, ואמרו נעשה ונשמע, וירדו מלאכי השרת וקשרו לכל אחד ואחד מישראל שני כתרים, ע"כ.

ובאמת כדבריו מובא בילקוט (יתרו, רמז רע"א-רע"ב) וז"ל: אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה שנאמר (שמות יט, א) ביום הזה באו מדבר סיני, אימתי בחודש השלישי, ע"כ. ופירש 'הזית רענן' אימתי תהיו קורין אותה בחודש השלישי. עכ"פ מבואר שביאתם להר סיני הוא בכלל מעמד קבלת התורה. [עוד מבואר בדבריו, דזמן הקבלה בשבועות הוא בזמן קריאת התורה].

ובמש"כ שמצות הזכירה כוללת את כל הפרטים של מעמד הר סיני, מצינו בטור או"ח סי' מ"ז שצריך לזכור את הדבריו שמעת מתוך האש, שכתב שבברכת אשר בחר בנו יכוין

לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה', והזקנים מסרו את כל הדברים אל כל ישראל, ומיד ויענו כל העם ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה. ובתרגום יונתן איתא שכאן נתרפאו בני ישראל מחוליים שנחלו בשיעבוד מצרים, שהרי כולם ענו בהכרח שלא היה בהם אילמים. [ואותו היום נקרא יום המיוחס, לפי שביום זה נתבשרו ואתם תהיו לי ממלכת פהנים וגוי קדוש, דהיינו שיהיו אומה מיוחדת].

ג' סיון, בהשכמה עלה משה אל ה' והשיב לו דברי העם שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך (כדי שהעם עצמו ישמע שאני מדבר אתך) וגם כך יאמינו לעולם (עי"ז יאמינו כך וגם בנביאים הבאים אחריך לעולם, שאתם מקבלים את נבואתכם ממני). ובגמ' בשבת איתא שביום הזה ניתן להם מצות הגבלה, (אף שבסדר הכתובים נראה שזה נאמר ביום הרביעי), והגבלת את העם סביב (תעשה להם גבולות אלפיים אמה מסביב להר) לאמר, השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת, לא תגע בו יד פי סקול יסקל או ירה ירה אם בהמה אם איש לא יחיה.

ד' סיון, עלה משה אל ה', ויגד משה את דברי העם (שקבלו עליהם מצות הגבלה) אל ה', עוד אמר משה לה' שבני ישראל על מה שאמרת שאתה תדבר אלי ואחר כך הם ישמעו ממני, מבקשים, שהם רוצים לשמוע מפי מלכנו! כי אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, דבר אחר רצוננו לראות את מלכנו אינו דומה שומע לרואה. ואז הקב"ה נענה לבקשתם, ואמר למשה שאם הם רוצים שאדבר איתם לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם (דהיינו שעליהם להכין עצמם ולפרוש מטומאה היום ומחר, ולטבול כל בגדיהם וכ"ש את עצמם כדי שיהיו טהורים), והיו נכונים ליום השלישי (מצות פרישה) כי ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני. ומיד בו ביום עשה משה כדברי ה', וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם ויכבסו שמלתם, ויאמר אל העם היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה. ובאותו היום אמר משה לבניי את כל המשפטים, דהיינו ז' מצוות בן נח, שבת כיבוד אב ואם ודיינין שיתנו להם במרה, ויען כל העם קול אחד ויאמרו, כל הדברים אשר דבר יהוה נעשה. ובאותו היום ויכתב משה את כל דברי ה', דהיינו שמה רבינו כתב מתחילת ספר בראשית ועד פרשה זו של מתן תורה, וכן כתב את המצוות שנצטוו עליהן במרה.

ה' סיון, וישכם (משה) בבקר ויבן מזבח תחת ההר ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל, וישלח את נערי בני ישראל (הבכורות שניתן להם העבודה עד חטא העגל, שאז נלקחה מהם וניתנה לכהנים בני אהרן) ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים, ויקח משה חצי הדם וישם באגנת ורחץ את הדם זרק על המזבח. ועב"ז ברש"י ובתוס' חגיגה דף ו'. ומשה לקח את ספר הברית שכתב בו מבראשית ועד מתן תורה ויקרא באזני העם, ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע. ואז ויקח משה את הדם (שהכין באגנות) ויזרק על העם (זרק על המזבח לכפר על העם וגם זרק על העם) ויאמר הנה דם הברית אשר כרת יהוה עמכם על כל הדברים האלה (במילה - שמלו את עצמם במצרים, בטבילה - שטבלו את עצמם, בהזאת דם - מהקרבות שהקריבו והזו את הדם).

ו' סיון, לרבנן זהו יום קבלת התורה, ולר"ע ולרבי יוסי התורה ניתנה בו, ובו לא עלה משה מפני שלא היה פנאי משום טורח שבת. [ואינו ברור לי מאי דכתיב ויהי ביום השלישי בהית הפקר ויהי קלת וברקים וענן כבוד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה, מתי זה היה לדעת ר"ע, האם הקולות התחילו לכו"ע בו סיון, או שגם זה היה בו].

על מעמד הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו תורתו הקדושה וכו'. וברבינו בחיי (עה"ת) כתב שמי שאינו זוכר את הדבריו שמעת מתוך האש יבוא לכפור בעיקר וזהו אובדן הגוף והנפש.

וצריך לידע עוד, דבקריאת התורה בשבועות יש לכוין לצאת מצות זכירת מעמד הר סיני, דהנה המג"א (סי' ס' סק"ב) כתב דהטעם שלא תקנו לקרות בזכירת מעמד הר סיני כמו שתקנו לקרות פרשת עמלק, לפי דמתן תורה יש לו חג עצרת, ע"כ. ור"ל דהקריאה בעצרת הוא מדין זכירת מעמד הר סיני, ולפיכך יש לכוין בה לצאת בו ידי חובת מצות זכירה. וע"פ מה שיבואר בסמוך, שכל שנה בעת קריאת פרשת זו חשיב כמו שמקבל את התורה מחדש, יוצא דאין זו רק זכירה בעלמא אלא ממש כמעמד הר סיני.

קבלת התורה כל שנה מחדש

קבלת התורה בחג השבועות, אינה רק מעשה שהיה אז בעת שיצאנו ממצרים, אלא הוא דבר שמתחדש בכל שנה ושנה מחדש, כמאז כן עתה. ודבר זה מוכח בראיות מוצקות, וזה החולי אי"ה, בפסיקתא (פי"ב והובא בילקו"ש פרשת יתרו רמזרע"א) איתא, אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין את התורה, שנאמר ביום 'הזה' באו מדבר סיני. ומבואר שבכל שנה יש קבלת התורה מחדש ביום הזה, ואימתי בזמן שקוראים בתורה פרשת הר סיני. [והפוסקים מביאים בשם השל"ה, שבעת הקריאה ביום קדוש זה, דומה להר סיני שעליו ניתנה התורה, (ובאמת יש שכתבו דכל קריאה בתורה דומה להר סיני, וראיותם מירושלמי מגילה פ"ד ה"א ר' שמואל בר יצחק עאל לבי כנישתא חזי בר אינוש דקאי ומתרגם סמוך לעמודא א"ל אסור לך כשם שניתנה תורה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה, וכן דין כשם שניתנה תורה ע"י סרסור וכו', ומבואר דקרה"ת הוי מעין מעמד הר סיני. וע"ע ברמ"א סי' קמו סעי' ד' בשם מהר"ם מרוטנברג שצריך לעמוד בקרה"ת לפי שהוא מעין מעמד הר סיני, ואף למחבר דפליג, מ"מ כתב בסי' קמ"א סעי' א' דהקורא צריך לעמוד, וע"ש במ"ב סק"א דאמרי' כשם שניתנה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה. וע"ע שם סעי' ד' כשם שנתנה תורה ע"י סרסור כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרסור, ולכך צריך תמיד שיעמוד אחד ליד הבעל קורא, וע"ש במ"ב סקט"ז שהביא מהלבוש שנוהגין שהגבאי עומד אצל סה"ת וזה נקרא סגן, כדי שיהיה ג', היינו שהסגן הוא כביכול במקום השם יתברך, שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה, והקורא הוא הסרסור במקום משה, והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם). וע"כ יש שכתבו שבעת קריאת עשרת הדברות יכוון כאילו עומד כעת במעמד הר סיני ושומע הדברות מפי הקב"ה ומפי משה רבינו. והגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר ע"פ מדרש זה, שכמו שבעת מתן תורה מובא בחז"ל שכל החולים נתרפאו (ויליף ליה מקרא וכל העם רואים את הקולות וגו') כך מתחדשת השפעה זו בכל שנה ושנה, ואפשר לבקש מהקב"ה רפואה

שלמה על סוגי המחלות שבזמנים רגילים יתכן שלא הייתה להן רפואה, וכשנשאל הגרי"ש אימתי בחג השבועות אפשר לזכות לזה, אמר, בשעה שקורין עשרת הדברות].

וכן מוכח בסוגיא בשבת דף קכ"ט ע"ב, דאסרו להקיז דם בכל ערב יום טוב משום שגזרו אטו יומא טבא דעצרת, דכשהיו בני ישראל במדבר סיני יצא בערב שבועות רוח ושמם 'טבוח', ואם לא היו מקבלים ישראל את התורה 'הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו, ומאחר שבערב יו"ט דשבועות יש סכנה להקיז דם לפיכך אסרו בכל ערב יו"ט, והובא ד"ז לדינא ברמ"א סי' תסח סעי' י'. ולכאן רוח זה היה במעמד הר סיני, ומאי שייכא שנחוש לזה לכל שנה מחדש בערב חג השבועות, עד כדי שיגזרו בכל ערב יו"ט אטו ערב שבועות. וכתב על זה המחצית השקל (שם סקט"ו) וז"ל: ונודע דבכל הזמנים שאירע לאבותינו ענין מה, כשיגיע זמן ההוא שוב מתעורר קצת מעין אותו דבר וענין ההוא, ע"כ, ומבואר שבכל שנה מתעורר קבלת התורה מחדש עם כל השלכותיה.

וכן מבואר בירושלמי בראש השנה (פ"ד ה"ח, הובא דבריו בדעת זקנים ובחזקוני), על מאי דכתיב בקראי דשבועות (במדבר כח, כו) ביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'... שעיר עזים אחד לכפר עליכם, קמתמה אמאי שינה הכתוב משאר המועדות דכתיב אצל השעיר 'חטאת', ואילו בשבועות כתיב רק שעיר לכפר, וביאר, דזהו משום דאמר להן הקב"ה לישראל כיון שקיבלתם עליכם את עול תורתנו מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם, ולכך בהאי יומא ליכא חטא ואין צריכים שעיר לחטאת כ"א שעיר סתם, ע"ש. ופי' הקרבן העדה וז"ל: מכיון שקבלתם עליכם את עול תורתנו – שבכל שנה בעצרת הוא כיום אשר עמדנו לפני ההר סיני ומקבלים התורה מחדש וכאמר ר' יוסי אי לאו האי יומא וכו' הלכך אין שם חטאת ביום הזה, ע"כ. ומבואר דשבועות זה זמן של קבלת התורה, כל שנה מחדש, וכל אחד צריך לקבל על עצמו ביום הזה 'עול' תורה (ולא רק ללמוד תורה, אלא להתמסר כולו רק לתורה), ולפיכך כל שנה מתחדש בו כפרת עוונות, עד כדי שאין צריך שעיר לחטא כ"א שעיר סתם.

ויתירה מזו מצינו שהקב"ה כביכול כל שנה מדבר שוב את עשרת הדברים, ואצטט מה שהעיד ה'חזקני' (בהקדמה לפירושו עה"ת) בלשון קדשו: בנפשי נשבעתי אני חזקיה, כי בחלומי שמעתי, קול אלוקים מדבר עשרת הדברים, ע"כ. [ולפיכך כל אדם צריך להכין עצמו עד שיהיה בדרגה שיוכל לומר נעשה ונשמע, כמו שמסופר על הרה"ק רבי שלומקע מזוהיל זצ"ל, שקודם עלות השחר אמר לאנ"ש, כעת שואלים בשמים האם רוצים לקבל את התורה, הבה נענה יחדיו נעשה ונשמע].

ומה"ט רק בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, מצינו את ענין ההכנה בספירת מ"ט ימי העומר, וכמש"כ החינוך (מצוה ש"ו) נצטוינו למנות למחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשינו החפץ הגדול אל היום הנכסף לליבנו, כעבד ישאף צל ימנה תמיד מתי יבוא העת שיצא לחירות. וכ"ה ברמב"ם במורה נבכים בחלק שלישי, שבועות הוא יום מתן תורה ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו כמי

שממתין בוא הנאמן שבאוהביו. ויתרה מזו כתב הר"ן (על הרי"ף סוף פסחים ד"ה ובהגדה) שבני ישראל במצרים בזמן שלא היה עומר ספרו כהכנה לקבלת התורה, ומכאן קבעו חכמים לספה"ע בזה"ז דליכא עומר כמו שבני ישראל ספרו במצרים (ללא שייכת לעומר) וז"ל: ובהגדה גם כן אמרו בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלוקים על ההר הזה אמרו לו ישראל, משה רבינו אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמישים יום, והיו מונין כל אחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר, כלומר בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר, אלא מחשבין חמישים יום לשמחת התורה, כמו שמנו ישראל באותו זמן, עכ"ל. והיינו לפי שבכל שנה יש קבלת התורה מחדש, ומה"ט צריך שוב את אותו ההכנה, ומה"ט נמי בכל המועדים אמרה תורה זמן מדויק באיזה יום יחול החג, 'ובחמשה עשר' וכדו', אבל בשבועות לא נאמר בתורה זמן ויום בשנה שבו יחול החג, רק אמרו וספרתם לכם ממחרת השבת... תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ובגמ' בר"ה (דף ו' ע"ב) מצינו שלדעת רב שמעיה עצרת פעמים ה' (בסיון) פעמים ו' פעמים ז', והיינו לפי שקבלת התורה אינה תלויה ביום מסוים, אלא בגמר הכנתו בספירת חמישים יום יקבלנה. [ומה"ט יש שכתבו דלא שייך דין תוספת לפניה בעצרת, לפי שאין היום גורם לחג שיבוא כ"א הזמן, והיינו יום החמישים, וכל שלא הגיע יום החמישים לא הגיע עוד סיבת החיוב. והנה אחרונים דנו עפ"ז במי שחצה את קו התאריך ממזרח למערב בימי הספירה ועי"ז נתחסר לו יום אחד וכן להיפך ועי"ז נתוסף לו יום אחד, אם שבועות אצלו יחול ביום שיהיה שם ז' סיון (דהיינו יום נוסף אחר אנשי המקום שהוא שם) או יום קודם דהיינו ה' סיון מאחר שזהו יום החמישים לספירתו, שהרי יום שבועות לא נקבע ע"פ התאריך אלא ע"פ הספירה דהיינו יום החמישים של ספה"ע, וכפי ספירותו ינהג את חג השבועות. וצדדי הספק אם התורה קבעה ששבועות יחול ביום החמישי לספירת הגברא, וא"כ לגביו הוא יחול בז' סיון, או שהתורה קבעה שיש חמישים יום בין פסח לעצרת, וכיון שבמקום שנמצא יש חמישים יום בין פסח לעצרת א"כ אף לגביו נקבע שיום זה (ו' סיון) הוא חג השבועות. וכמ"כ יש לדון על גוף הספירה אם כשמגיע למקום החדש אם יספור לפי המספר שהוא אוחז, דספה"ע הוא חיוב פרטי על כל אחד ואחד, וביום החמישים שלו הוא שבועות, או לפי הספירה שחל במקום שבא. ומצינו משמעות דהוי חיוב ספירה פרטית דכאו"א, במדרש שהובא בכלבו סי' נ"ה, וז"ל: והכי איתא באגדה בשעה שאמר משה לישראל תעבדון את האלקים על ההר הזה אמרו לו משה רבינו אימתי עבודה זו אמר להם לסוף חמישים יום התחילו כל אחד להיות סופר לעצמו, ומכאן אמרו סמכו חכמים להיות סופרים העומר בזמן הזה שהרי אין לנו לא עומר ולא קרבן אלא שאנו מונין חמשים יום לשמחת התורה כמו שמנו הן באותה שעה, ע"כ. ואכמ"ל].

ובספרים הקדושים איתא עוד, דיש להכין עצמו לחג השבועות בלימוד התורה, לפי שאמרו חז"ל 'יום חתונתו' – זה מתן תורה, והרי אסור לקדש עד שיראנה... [וע"ע במקנה

בהקדמה לספרו, שכתב שהקידושין והנישואין בין ישראל לקוב"ה הכל היה במתן תורה, ובזה שכפה עליהם הר כגיגית הוי חופה, למ"ד שחופה קונה].

והנה בפרשת ראה (דברים טז, י-יב) כתיב ועשרת חג שבועות.. ושמרת את החוקים האלה, והקשה הנצי"ב (בהעמק דבר) מאי חוקים איכא בעצרת יותר משאר המועדים, וכתב דכאן רמזה תורה שיש לאדם לקבל על עצמו את התורה בחג השבועות משום שניתנה בו תורה. ודבר זה יובן עפ"מ"כ הרמח"ל בדרך ה' (ד, ז, ו) שכל אור גדול שהאיר וכו', בשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו מעין האור הראשון, ולכך כל שנה יש את השפעות דקבלת התורה מחדש.

בשפת אמת (ח"א עמו' יא) איתא, שכל הנביאים קיבלו את נבואתם מהר סיני, כמו כן בכל שנה ושנה מקבל כל אחד מישראל בחג הזה 'כל מה שעתיד להבין ולחדש בתורה', וזה שכתוב (פסחים דף סח ע"ב) אלמלא האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, האי יומא ממש, זה החג שבו ניתנה התורה בכל שנה. וביאר ד"ז, דהנה אמרו חז"ל דבעצרת נידונים על הפירות, וכתוב כי אדם עץ השדה, כן דנים כמה פירות רוחנים יוציא עץ זה.

ודברים נפלאים מצאנו בערך השולחן או"ח סי' רפ"ד סעי' י"א, שבכל שנה ושנה מקבל האדם את התורה מחדש ביום הזה עם כל ההשפעות שבו, וכן בכל חג וחג הכל מתנוצץ מחדש. ובזה ביאר את נוסח ברכות ההפטרה 'ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם', ותיבת 'אחור' לכאן מיותר ואין לה הבנה, אלא, דזהו מילתא דפשיטא שכל דברי התורה וכל דברי הנביאים יתקיימו, והמפקפק בזה אין לו חלק באלוקי ישראל, אלא דבא לומר שלא יחשוב האדם שהדברים שכבר עברו כבר אין לנו בהם תועלת, וחלילה יביט על הכל כסיפור מעשה, 'אבל האמת דגם העבר עדיין נוצץ בכל עת ובכל זמן, כמו יציאת מצרים שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ונמצא דבכל עת הוא יצ"מ, 'וכן לענין קבלת התורה, כל מה שהיה אז לא עברו ולא יעברו, אלא תמיד הם נוצצים ופועלים בכל עת', ולזה אומרים דבר אחד מדבריך 'אחור' לא ישוב ריקם – כלומר אפילו אותם העומדים עתה באחור שכבר עברו, גם הם לא ישובו ריקם והם תורה שלימה, ובכל שנה ושנה בבוא חג השבועות, מתרחש שוב בזה העולם מעמד קבלת התורה.

ולסיום הביא מש"כ השפת אמת, דהנה הראשונים הקשו אמאי במוצאי יו"ט אין מבדילין על הבשמים, ותוס' (ביצה דף לג ע"ב) הוכיח מזה שביו"ט אין נשמה יתירה, אולם דעת הרשב"ם (פסחים דף קב ע"ב) שאף ביו"ט יש נשמה יתירה, ובספר דבר שמואל (בפסחים שם) הביא שהשפת אמת תי' שדוקא בשבת איכא איבוד נפש במוצ"ש לפי דשבת קביעא וקיימא שהוא כוח מלמעלה ואינה תלויה בעבודת האדם, ולפיכך כשנסתלקה השבת אזלה הנשמה יתירה, משא"כ ביו"ט שהוא מכח עבודת האדם, שישראל הם דקדשינהו לזמנים, לכך אף במוצאי יו"ט לא אזלה הנשמה, והיינו שהשפעות שקיבלו ביום זה הם נשארים לנצח, ועל כן אין מברכים על הבשמים. מיהו

בכמות הזמן שהשפעות אלו נשארים באדם, תלוי לפי כמות הקבלה והקנין שעשה בהם
כאו"א ביום הזה.

[והנה במנחות (דף ק"י ע"א) דרשינן מהפסוק 'זאת תורת החטאת', כל העוסק בתורת
חטאת כאילו הקריב חטאת וכו', והמ"ב בסי' מ"ח סק"א הביא מהספרים דכל העוסק
הכוונה שהוא מתעסק להבין ענייניה ולא אמירת התיבות לבד, וראיתי הנהגה ללמוד
בשבועות פרשת 'מעמד הר סיני', דעי"ז חשיב ממש שעומד בהר סיני, וכן ראיתי שאמר
המשגיח בעל ה'מכתב אליהו' רבי אליהו דסלר זצ"ל להגר"ד יפה זצ"ל על שאלתו מה
ללמוד בלילה זה, והשיב פרשת מעמד הר סיני עם פרש"י רמב"ן ושאר מפרשים, ע"כ.
ולהנ"ל שכל שנה יש מעמד הר סיני מחדש הדברים מאירים].

ובמה שכתב הירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח) שבשבועות צריך לקבל כל שנה מחדש עול
תורתנו, הנה עול תורה פי' (שם) ה'פני משה' עמל ויגע בה כל צרכיכם. והיינו שקבלת
התורה בכל שנה אינו קיום התורה אלא עול תורה, בזה שאנו מקבלים על עצמינו להיות
משעובדים רק לתורה. ודבר זה מצינו בהגר"א באדרת אליהו עה"פ 'ויהי בישרון מלך'
(דברים לג, ה), שבהר סיני קבלו עליהם ישראל את עול תורה. וז"ל: כי ארבעה פעמים
קבלו ישראל את מלכותו עליהם, אחד בים, שנים בסיני – אחד קודם מתן תורה – והשני
לאחר מתן תורה כשכרת ברית על השאר מצוות, בים כתיב 'זה אלי וגו' ה' ימלך לעולם
ועד (שמות טו, ב), אצל סיני קודם מתן תורה בפרשת יתרו (ט, ז) כתיב ויבא משה ויקרא
לזקני העם וישם וגו', ולאחר מתן תורה בפרשת משפטים (כד, ג) כתיב ויספר לעם את כל
וגו' ויען כל העם קול אחד וגו', והרביעי כתיב שם וישכם בבקר וגו' וישלח את נערי וגו'
ויקרא וגו' ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. דהיינו שבפעם הראשון קבלו עול
מלכותו, ובפעם השניה 'קבלו עליהם עול תורה', ובפעם השלישית קבלו עליהם לעשות
את החוקים ואת המשפטים, ולכן כתיב שם 'נעשה', ובפעם הרביעית כשרצה לעלות
להר לקבל שאר התורה קבלו עליהם עול תורה שבעל פה, מה שיביא להם מן השמים,
ולכן כתיב שם 'נעשה' את המצוות, 'ונשמע' מה שיביא אלינו עוד, עכ"ד. ומבואר
שהקבלה שהיה בהא סיני קודם קבלת התורה היה עול תורה, ואתי שפיר מש"כ
בירושלמי שעבודתינו ביום הזה לקבל עול תורה. [וד"ז מרומז בקראי בפרשת בחקותי
דקבלה שייך רק על עול, דבריש הפרשה כתיב 'אם בחקתי תלכו', ופרש"י שתהיו עמלים
בתורה, ולאחר מכן כתיב 'ואם לא תשמעו לי' (כו, יד), ופרש"י ואם לא תשמעו לי –
להיות עמלים בתורה, ולכאו' כונתו דתשמעו קאי על עמילות בתורה, משום שבתרגום
איתא 'ואם לא תקבלון למימרי', והיינו דמפרש דתשמעו היינו תקבלו, וקבלה שייך רק
על עול, בזה שעמל ויגע ומשעבד כולו רק לתורה].

*

לימוד ליל שבועות

מנהג ישראל להשאר ערים במשך כל ליל חג השבועות ולעסוק בתורה הקדושה, ובמ"ב ריש סי' תצ"ד כתב איתא בזוהר שחסידיה הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן, ואיתא בשו"ע האר"י ז"ל דע שכל מי שבלילה לא ישן כלל ועיקר והיה עוסק בתורה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק. [ובדרך רמז מפרשים מה שאמר דוד המלך, 'מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי', דהנה כל בגימטריא עולה חמישים, והיינו דאמר דוד מה שזכיתי לאהוב את התורה זה משום שבחג השבועות שהוא יום החמישים (של ספה"ע) התורה היא שיחתי].

ובטעם הדבר, כתב המג"א (סי' תצ"ד בהקדמה) לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם כדאיתא במדרש, לכן אנו צריכים לתקן זה, והעתיקו המ"ב שם. ומקור הדברים הוא במדרש שיר השירים (פרק א' עה"פ עד שהמלך במסיבו) שבליל מתן תורה ישנו להם ישראל כל אותו הלילה לפי ששינה של עצרת עריבה והלילה קצרה... בא הקב"ה ומצאן ישנים התחיל מעמיד עליהם בקלאנין (חצוצרות) הדא הוא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם הבקר ויהי קולות וברקים... ויחרד כל העם אשר במחנה (שמות י"ט, ט"ז).

אולם בספר ישועות יעקב (סי' תצ"ד סק"א) כתב טעם אחר, ע"פ המדרש תנחומא (פרשת נח) שאת התורה שבכתב קיבלו ישראל בחשק ובשמחה, ועליה אמרו לקב"ה נעשה ונשמע, אבל תורה שבעל פה לא רצו לקבל מפאת גודל העמל הנצרך לזה, ולא קבלו עד שהיו אנוסים בכפיית הר גיגית. ומסיים הישוע"י: וידוע כי לילה זמן תורה שבעל פה ויום זמן עסק תורה שבכתב וכו' [ועי' בשעה"צ סי' רל"ח סק"א שהביא מהמדרש שהקב"ה למד עם משה מקרא ביום ומשנה בלילה, ולפיכך הזמן דלימוד תורה שבעל פה הוא בלילה], ע"כ לתקן זה שלא רצו לקבל עסק התורה שלומדים בלילה והיינו תורה שבעל פה, ע"כ ניעורים כל הלילה לדבק עצמם בעסק תורה שבעל פה. [ובמה שהובא במדרש שתורה שבעל פה לא רצו לקבל מחמת גודל העמל הנצרך לזה, שמעתי לפרש זאת קצת בנוסח אחר, ונקדים להקשות הא אחד ממצות התורה הוא להיות עמלים בתורה, וכמו שפי' רש"י עה"פ ואם בחקותי תלכו, ואם קבלו תורה שבכתב א"כ בע"כ קבלו ג"כ מצות עמילות בתורה, וא"כ איך יתכן שלא קבלו עליהם תורה שבע"פ מחמת עמילות שבה. וע"כ נראה שודאי שבני ישראל במדרגתם קבלו עליהם כל המצות, אלא שרצון שייך בדבר שזה בהשגתו וידיעתו, אבל על דבר שלא יודע מה שמקבל לא חשיב שמקבל ברצון ואין לקבלה שום משמעות אמיתית שרוצה, וזה הוא תורה שבעל פה שכל הדברים יכולים להשיג רק ביגיעה, ואין שום דבר מפורש, ועד היום כל מי שיגע בו מחדש עוד דברים, ולכן על תורה שבעל פה לא חשיב קבלה ברצון כ"א באונס, ועל זה הוצרכו כפה עליהם הר כגיגית].

ונפק"מ בין הני תרי טעמי במה יש ללמוד בלילה, לטעם א' הוא בתורה שבכתב שבזה פגמו שנתאחרנו מלקבלה, ולטעם שני הוא בתורה שבעל פה דוקא שאת זה לא רצו

לקבלה. אולם אפשר דאף לטעם א' (המג"א) אין התיקון על מה שנתאחרנו מלבוא לקבלת התורה אלא על עצם השינה באותו הלילה, ולפיכך לטעם זה ליכא נפק"מ במה ילמד, נוד"ז הוי נפק"מ נמי לאותם הנוהגים להיות נייעורים בלילה, וקודם עלות השחר פורשים מעט לשינה ואינם מתפללים וותיקין, דלכאו' אם התיקון על מה שישנו בלילה אפשר דדבר זה שפיר דמי, אך אם הטעם שנתאחרו מלבוא לקבלת התורה אף כאן בעלות השחר שהוא זמן קבלת התורה שישן א"כ לא תיקן כלום במה שלמד רוב הלילה, וצ"ע].

ובאמת אפשר שהפגם בלילה הזה היה בעצם השינה, מהטעם שהלילה הזה היה מיועד להכנה לקבלת התורה, דהנה האבן עזרא בפרשת יתרו (יט, יא) עה"פ והיו נכונים ליום השלישי, פירש בזה"ל: אולי לא ישן אדם בהם בלילה, ע"כ, וכוונתו דלכאורה על מה נצטוינו להכין עצמנו, הרי לפרוש מן האשה כתוב אח"כ מפורש, ולפיכך כתב דקאי על שלא יישנו בלילה הזה, כמו כהן גדול בליל יום הכיפורים שנשאר ער כל הלילה. נולפ"ז צ"ל דמה שבני ישראל כן הלכו לישון כדאיתא במדרש, היינו לפי שסברו שבזה גופא שישנים הם מכינים עצמם לקבלת התורה, וד"ז יתבאר בב' פנים, א' שמחמת טורח הדרך היתה השינה כהכנה שיוכלו להיות מרוכזים בכל דיבור ודיבור שיוצא מפי הגבורה, (ועי' ביעב"ץ שכתב שמי שאינו בטוח בעצמו שלא יטרד בתפילתו למחר כשלא יישן כל הלילה, מוטב שישן קצת כדי שלא יצא שכרו בהפסדו, ויש סמך קצת שכן היו ישראל ישנים גם אז במתן תורה כמובא במדרש, עכ"ד. ודבריו סתומים הא על זה גופא באים לתקן, וא"כ איך מביאים ראיה משם שזה מעליותא, אך לפי מש"כ א"ש שבאמת השינה היתה הכנה לקבלת התורה, אלא שהיה עליהם תביעה שאם היה להם השתקקות אמיתית אז לא היו עיפים מטורח הדרך, וכמו אדם שיודע שהולך להשיג מילירדים הרי הוא שכח כלל ממצבו). ב' עפמ"כ רבי צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק במדבר, חג השבועות) דהצדיקים מקבלים בשנתם סודות עצומים ונשגבים ומתעלים לדרגות רמות ונשגבות, וכן העיד רבי חיים ויטאל זיע"א על רבו האריז"ל כי בעת שישן כמה שעות בשבת היה מקבל סתרי תורה בישיבה של מעלה, וע"כ בני דור המדבר לא הלכו לישון כפי שאנו הולכים לישון כ"א בשביל לקבל סתרי תורה וסודות עליונים, לפי שהם רצו לקבל התורה בשנתם מתוך התרוממות הרוח והשגה אדירה, אבל נענשו לפי שבהר סיני שזכו לגילוי שכינה פנים בפנים כלל לא היו צריכים לזה, ויתירה מזו שקבלת התורה באופן זה מוגדרת כמתנה, וקודם למתנה יש צורך בעמל, וא"א לקבל את התורה במתנה בלא להתאמץ ולהתייגע קודם לכן].

אולם בחז"ל ובראשונים אין מקור למנהג זה להיות ערים בלילה, והוא נזכר לראשונה בווהר פרשת אמור (דף צח ע"א) דחסידי קדמאי לא היו ישנים בלילה זה והיו עוסקים בתורה, ולאחריו בספר 'המגידי מישרים' (דברים שאמר המלאך למרן הבית יוסף).

[ויש שכתבו בטעם מנהג ישראל לעמול בתורה כל אותו הלילה, לפי דשבועות הוא יום הדין על התורה כמה שיזכה כאו"א חלקו בתורה (כנתבאר לעיל), וכפי שהאדם מראה שהתורה חשובה לו כך בידו לזכות ולקבל, ולפיכך הביטוי שמראה לכך הוא עי"ז שהוגה בתורה ביום זה ללא הפוגה יומם ולילה בשמחה, וכפי שאיפותיו שיהיו לו ביום זה כך יזכה לקבל את חלקו בתורה].

בספרים איתא שיש ענין ללמוד ללא הפוגה יום ולילה בחג השבועות, דבשבת דף ל ע"ב איתא גבי דוד המלך דכל יומא דשבתא הוה יתיב וגריס כולי יומא, וכתב המהרש"א לולי פרש"י אפשר לפרש דבהווא יומא דמת בי' הוה יתיב וגריס, משום שהיה יום של מתן תורה, דבעצרת מת כמש"כ תוס' חגיגה (דף יז), עכ"ל. ומבואר שביום דמתן תורה יש ענין לגרוס יומם ולילה. וכן משמע בזוהר בפרשת אמור שכתב שבליילה יש ללמוד תורה שבעל פה וביום תורה שבכתב, ואצטט לשונו: כד מאטי להאי ליליא לבעי ליה למלעי באורייתא ולא תחברא בה ולנטרא דכיו עלאה דמטי עליה בהווא ליליא ואתדכי (כשיגיע ליל זה של שבועות צריך לעסוק בתורה ויחבר עצמו בתורת ה' ומכאן ואילך לשמור עצמו מן החטא מהיום ההוא והלאה כדי שישאר בטהרה העליונה אשר הגיע אליו בליל זה לטהרתו) ואוליפנא דאורייתא דבעי ליה למלעי בהאי ליליא אורייתא דבעל פה בגין דיתדכון כחדא ממבועא דנחלא עמיקא (והלימוד שצריך להיות בליל זה יהיה בתורה שבעל פה, כדי שיטהרו כולם ממעייני החכמה והבינה וסודות העמוקות בתורה), לבתר בהאי יומא ליתי תורה שבכתב ויתחבר בה וישתכחון כחדא בזווגא חד לעילא (ואחר כך ביום חג השבועות תבוא גם תורה שבכתב ותתחבר בהם, וימצאו כולם כאחד בזווג אחד תורה שבכתב ותורה שבעל פה בעולם העליון). כדי מכריזי עליה ואמרי ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך וגו' (ואז מכריזין עליו פסוק זה ואומרים 'ואני זאת בריתי וכו', ר"ל שע"י הכנה זו יזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה כמאמר חז"ל מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה), ועל דא חסידי קדמאי לא הוו ניימי בהאי לילא והוו לעאן באורייתא, ואמרי ניתי לאחסנא ירותא קדישא לן ולבנן בתרין עלמין (ועל כן חסידים הראשונים לא היו ישנים בלילה זה של חג השבועות והיו עוסקים בתורה, ואומרים נבוא לרשת לנו ירושת התורה הקדושה לנו ולבנינו בעוה"ז ובעולם הבא), והווא ליליא כנסת ישראל אתעטרא עליהו, ואתיא לאזדווגא ביה במלכא, ותרואייהו מתעטרי על רישייהו דאינון דזכאן להכי (כנסת ישראל נכתרת בליל זה בכתר תורה ע"י לומדי התורה, וכנס"י באה להזדווג בממ"ה הקב"ה והקב"ה כביכול וכנסת ישראל, מעטרים בכתר תורה לראשי הצדיקים הראויים וזוכים לכך). רבי שמעון הכי אמר, בשעתא דמתכנשי חברייא בהאי ליליא לגביה, ניתי לתקנא תכשיטי כלה בגין דתשתכח למחר בתכשיטה ותקונהא לגבי מלכא כדקא יאות (כך אמר רשב"י בשעה שת"ח היו מתאספין אצלו בליל שבועות, נבוא לתקן תכשיטי כנסת ישראל, כדי שתמצא למחר אצל המלך עם כל תכשיטיה ותיקוניה הראויים לה), זכאה חולקהון דחברייא, כד יתבע מלכא למטרונייתא, מאן תקין תכשיטהא ואנהיר עטרהא ושוי תקונהא, ולית לך

בעלמא מאן דידע לתקנא תכשיטי כלה אלא חברייא זכאה חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי (אשרי חלקם של לומדי התורה, כאשר ישאל הקב"ה לכנסת ישראל מי הם אשר תקנו תכשיטיה והאירו כתר תפארתה ועשו לה כל שאר התיקונים, ואין לך בעולם מי שיודע לתקן תכשיטי כנס"י אלא בעלי לומדי תורה ע"י עסק תורתם, אשרי חלקם בעוה"ז ובעולם הבא), עכ"ל.

אולם במה שמבואר בזהר כאן שבלילה יש ללמוד תורה שבעל פה, מצינו בזה סתירות בזהר, דבהקדמת הזוהר לספר בראשית (דף ח, א) מבואר דסדר הלימוד בלילה יהיה מתורה לנביאים ונביאים לכתובים ואח"כ במדרשות הפסוקים ובסודות החכמה.

*

מתיקות התורה

ברכות דף י"א ע"ב, ור' יוחנן מסיים בה הכי 'הערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו, ופרש"י יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה. הנה בכל ברכת המצות אין אנו מבקשים לעשותו בעריבות ובהאבה, בע"כ שבכלל מצות תלמוד תורה הוא שילמד בעריבות, ולכן אנו מבקשים בברכת המצות על ערבות בתורה. [וראיתי שהגר"ח קניבסקי שליט"א ביאר בע"א, לפי דברכת התורה היא ברכת הנהנין ולפיכך דוקא בו מבקשים על עריבות, משא"כ בשאר ברכת המצות, וציין לזה לבוש או"ח סי' מ"ז ס"ו, וקהלות יעקב ברכות סי' כ"ב].

ובפשוטו דבר זה יוסבר עפמ"ש"כ האגלי טל (בהקדמה) וז"ל: כי עיקר מצוות לימוד תורה היא להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעים בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה, ע"כ. אולם בדבריו לא חזינן שזה עיקר מצות ת"ת, אלא שיש מעלה שיהיה שש ושמח שעל ידי זה נבלעים בדמו ונעשה דבוק בתורה.

ובנדרים דף ט"ז ע"ב אמרי' דהמודר הנאה מחבירו מותר לו לישב בסוכתו של חבירו, ואינו נקרא שנהנה ממנו לפי שמצוות לאו להינות ניתנו, ואעפ"כ אסרינן שם בדף מ"ח ע"א לקרות בספרים, ומקשים הלא לקרות בספרים מצוה היא ומצוות לאו להנות הימנו, ותי' (שם בדף מח) בחידושי ר"א מן ההר, דלא שייך למימר במצות תלמוד תורה דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצוותו היא ההנאה והתענוג במה שמשגי ומבין בלימודו, ע"כ, והינו כנ"ל שעיקר המצוה בתורה היא הלימוד מתוך מתיקות והנאה. אולם גם זה עדין איננו ראייה, דאפשר דכיון דהתורה במהותה היא 'משמחי לב', לכן כיון שתורה שבע"פ אינו מקיים מצוה אלא א"כ מבין, א"כ תו ממילא קאתי לידי הנאה, אבל אין ראייה שיש דין לילמוד במתיקות. ובעצם מש"כ בפירושי ר"א מן ההר לכאן בר"ן מבואר להיפך, שכתב שם בדף ל"ה ע"ב שההיתר דמודר הנאה לילמוד מדרש והלכות הוא משום 'דמצות לאו להנות ניתנו, ורק באופן שמותר ליטול שכר חשיב דמהני ליה השכר שהיה לו ליתן, ע"ש. ומבואר דעצם מצות תלמוד תורה הוא בלי הנאה, ולפיכך שייך ביה מצות לאו להנות ניתנו. ובדעת ר"א מן ההר צ"ל דהא דמותר ללמדו דברים שאסור ליטול עליהם

שכר, היינו דכיון שאסור ליטול שכר והכל חייבין ללמוד בחנם אין זה הנאה במה שזה מלמדו בחינם דאם לא ילמדנו המודר זה ילמדנו אחר, ועב"ז בטורי אבן בר"ה דף כ"ח ע"א ד"ה בשופר, ואכמ"ל. [ובעצם דברי רבינו אברהם מן ההר, יעוי' במ"ב סי' רכ"ג סקי"ג שהביא דעות שאין מברכין על קניית ספרים הטוב והמטיב לפי שמצות לאו להנות ניתנו, ולכאו' הוא סותר להנ"ל. ואפשר שזו גופא כונתו שכיון שהנאה זו גופא המצוה, תו א"א לברך עלי' לפי שעל הנאה רוחנית אין מברכין וכמש"כ שם המ"ב בס"ק ד' וכ"א, וצ"ע].

עוד מצינו דסגולת התורה דמגנא ומצללא הוא רק תורה בשמחה, דיעוי' בכלי יקר עה"פ וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ בְּלָבוֹ יִקְרְבוּ יָמֵי אַבְלָאֵבִי וְאַהֲרֹגָה אֶת יַעֲקֹב אַחֵי (בראשית כ"ז, מ"א), שביאר הא דתלה הדבר הדבר בימי אבל, לפי שאבל אסור לעסוק בתורה, כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, ויצחק אמר (שם פסוק מ') וְהָיָה כִּפְּאֶשֶׁר תָּרִיד – דהיינו בזמן שלא יעסקו בתורה - וּפְרָקְתָּ עָלוֹ, וא"כ באבלו כשלא יעסוק בתורה לא תהיה לו דהר במגן עליו ואז אהרגה את אחי, ומטעם זה אמרו חז"ל (ברכות דף מד ע"ב) שהאבל צריך שמירה – לפי שאין בו תורה המגינה עליו, עכ"ד. ולכאו' גם לאבל מותר ללמוד בדברים הרעים, וא"כ עדיין יש בו תורה שמגנת עליו, ומכח הוכיח הבית ישראל מגור זצ"ל שתורה ללא שמחה אינה מגנא ומצללא, לפי שהשמחה היא חלק מהחפצא של תורה, וכשחסר בשמחה הרי חסר בתורה ולפיכך היא אינה מגנא ומצללא.

במסכת כלה רבתי פ"ג דריש מקראי דאיכא חיוב לאהוב את התורה, דכתיב (דברים ו') ואהבת 'את' וגו' את לרבות התורה. אך עדיין לא ידעינן מהתם שמעצם מצות לימוד תורה כלול נמי לאהוב ולשמוח בו, דאפשר דהוי מצוה חיצונית לאהוב את התורה, ואף מי שאינו לומד מצווה בדין זה.

ונראה שמצות תלמוד תורה היא כפי הצורה שניתנה בסיני, וכשאינו באופן זה אין כאן המשך של מסירת התורה וממילא אין זה בגדר לימוד התורה. וד"ז מצינו בכ"מ, באבות דרבי נתן פ"ו ה"ב איתא שבתורה יש ענין לקבל ולילמוד באימה וביראה ברתת ובזיע כדרך שקיבלו אבותינו בהר סיני באימה ביראה ברתת ובזיע. ומצינו ג"כ שכל תורה שלומד הרי הוא מקבל בעת הלימוד את חלקו מהר סיני, וכמו שאומרים בברה"ת בא"י 'נותן' התורה, לשון עתיד, ולא נתן התורה. וכן אמרו חז"ל יגעת ומצאת תאמין, ולא כתוב יגעת וידעת תאמין, אלא מציאה מלשון מתנת חינם יותר ממה שתכנן להשיג, וזה חלק התורה שלו שהוא בלי שיעור ומידה. וכן מצינו לענין עריבות בתורה, במדרש רבה (שמות פרק מ"א אות ה') עה"פ ויתן אל משה ככלותו, וז"ל: מהו 'ככלותו' אמר רשב"ל כל מי שהוא מוציא דברי תורה ואינן ערבים על שומעיהן ככלה שהיא עריבה לבעלה נוח לו שלא אמרן, למה, שבשעה שנתן הקב"ה את התורה לישראל היתה חביבה עליהם ככלה שחביבה על בן זוגה, ע"כ. ובתנחומא (כי תשא פר' ט"ז) איתא, אמר ריב"ל אסור לת"ח להורות הלכה בציבור עד שהיו דברי תורה עריבין על שומעיהם, ככלה הזו שהיא עריבה על בעלה ומתאוה לשמוע דבריה, ע"כ. [ובעירובין דף נ"ד ע"א יראיך יראוני

וישמחו דברי תורה צריכים להימסר באופן שהם משמחים את השומעים עד שבעצם ראייתו של המגיד שיעור הם שמחים היות וזה מזכיר להם דברים נעימים ומשמחים]. נמצא שכיון שהדברי תורה ניתנו מסיני באופן של כלה עריבה, א"כ כשאין הדברים שמחים כנתינתם, שוב אין כאן המשך של מסירת התורה, וממילא אין זה בגדר לימוד תורה. ומצינו בשבת דף פ"ח ע"ב דבהר סיני היתה התורה במתיקות, דאמר ריב"ל כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם בשמים, ולפיכך כיון שלימוד תורה צריך שתהיה כנתינתו מסיני, אז כמו ששם כל דיבור ודיבור מילאה את התורה בבושם מתוק, כך כאן הדברי תורה צריכה להציף את האדם בעריבות והנאה אינסופיים.

ומצינו דכשלומד בדביקות מגיע לדרגה של הר סיני, דבחגיגה דף י"ד ע"ב איתא כמה מעשים בתנאים ואמוראים שהיו דורשין במעשי המרכבה והיתה האש מלהטת סביבם, ובסוכה דף כ"ח ע"א איתא על רבי יונתן בן עוזיאל שבשעה שהיה יושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד היה נשרף, ופי' התוס' שהדברים שמחים כנתינתם בסיני שנתנה תורה באש, וענין זה מצינו במדרש בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה וליהטה האש סביבם, עכ"ל. הרי מבואר בתוס' שהאש המלהטת בשעת גילוי דברי תורה, הוא מכוח השמחה של הדברים, וזהו האש שהיה במעמד הר סיני.

לסיום, מספרים על מרן ראש הישיבה רבינו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל שפעם נכנס לביתו בחור שהיה במצב של ירידה, וביקש לדבר עם ראש הישיבה בלא שיפריעו לו, בני הבית הבינו שכוונתו לטובה ואפשרו לו, ניגש ושאל האם מרן ראש הישיבה אוהב סטייק?, מה זה סטייק? שאל אותו מרן רה"י. חתיכת בשר, השיב השואל. מרן זצ"ל האיץ בו 'מה אתה רוצה? המשיך הבחור, מרן רה"י לא רוצה סטייק כי הוא לא נמשך לזה, למה אם כן רוצים שאני ילמד גמרא, אני לא נמשך לזה?!.. שקט השתרר בחדר, בני הבית כבר תהו על כך שאפשרו לו כך להתבטא, אבל היה זה מרן ראש הישיבה זצ"ל שפנה אליו בשאלה: 'האם הנך אוהב דבש?' בוודאי! – השיב הבחור. למה? שאל אותו מרן. כי זה מתוק – השיב הבחור. 'הידעת' – המשיך מרן – ישנם אנשים שהדבש לא רק שלא מתוק להם הוא שורף להם... מדוע? כי יש להם פצעים בפה! דע לך, שהגמרא היא מתוקה מדבש ונפת צופים, לא שייך שלא לאהוב אותה, אלא שיש כאילו שיש להם 'פצעים בפה', דיבורים אסורים, מראות אסורות, זה גורם שהגמרא לא תהיה מתוקה. עליך לגאוג, להתייעץ, איך זוכים לטהרת הלב והפה ואז גם אתה תזכה לנועם צוף התורה.

וכעין זה הובא בשם השפת אמת, שביאר במה שמברכים והערב נא ה' אלקינו 'בפינו', היינו שהתורה מצד עצמה היא מאוד מתוקה, ואם הלומד לא מרגיש את מתיקותה הרי זה בגלל שיש בעיה ב'פה' של הלומד, ולכן מבקשים אנו מה' שימתיק את התורה בפינו. [ובזה אפשר לבאר את הגמ' בב"מ דף נח ע"ב שמפרשת מהו אונאת דברים, כיצד אם היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים בא ללמוד תורה שנאמרה מפי הגבורה, ולמה דוקא על לימוד תורה? לפי שבמצות תלמוד

תורה אם יש בעיה בפה אי אפשר לילמוד, וכנתבאר. ויש שפירשו לפי שעיקר מצות ת"ת זה בפה, ולא משום שהוא המפריע הגדול להבנת והשגת התורה, ואכמ"ל].

ולסיום הביא מעשה ששמעתי מחכ"א על גאון הגאונים מדור שעבר, רבינו ה'אור שמח' זצוק"ל, שבעת לימודו כשהיה נתקל בדבר הקשה, היה סוגר את הגמרא ונותן צדקה ומתפלל לה', ומה היה מתפלל? לא שיהיה לו תירוץ וביאור, אלא שתהיה לו יותר אהבת תורה, ואם תהיה לו אהבת תורה ממילא ימצא כבר הביאור הנכון בסוגיה, כי אהבת תורה היא הנותנת להבין את התורה.

וכבר מצינו שע"י שלומד בעריבות ממילא מבין, בתנא דבי אליהו רבא פי"ח: שכל זמן שת"ח בבית המדרש 'ודברי תורה מתוק עליהן', מתוך כך הקב"ה מרחם עליהם ונותן בהם חכמה ובינה ודעת והשכל לעשות מעשים טובים ותלמוד תורה, ע"כ.

*

ברכת התורה בחג השבועות

מנהג ישראל להיות נעורים בליל שבועות ולעסוק בתורה כל הלילה, ומקור הדברים כתב המשנה ברורה ר"ס תצ"א שהוא מהזוהר פרשת אמור (דף פב ע"ב). ולענין ברכת השחר, פסק הרמ"א בסי' מ"ו סעי' ח' ומ"ב ס"ק כ"ד שיכול לברך אף כשלא ישן בלילה, מלבד מברכת אלוקי נשמה וברכת המעביר שינה שיש בהם דעות, נאלא שהמנהג לכתחילה לשמוע כל הברכות מאחר, לחוש לשיטת הרמב"ם שמי שלא ישן אינו יכול לברך, אבל מדינא יכול לברך]. והנידון לענין ברכת התורה, א', אם הוא ברכת המצות ומאחר שלא ישן בלילה תו אינו מחויב לברך שוב ברה"ת בעלות השחר, או דהוי נמי ברכת השחר ותו מחויב לברך כל יום בעלות השחר מחדש אף כשלא ישן בלילה. ב', כשלא בירך אם עובר איסור בזה שלומד קודם שבירך.

ברכות דף כא ע"א, אמר רב יהודה אמר רב מנין (וכו') לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו, ובמשנה ברורה (ריש סי' מז) הביא דהשאגת אריה (סי' כד) מסיק דברכת התורה הוא מן התורה, ולכן אם נסתפק לו אם בירך ברה"ת חוזר ומברך. [וצ"ע לדעת ר"ת שהובא בסי' י"א דשינה לא הוי הפסק, וכל מה שמברך כל יום הוי משום שחכמים קבעו ברכה זו דומיא דשאר ברכת השחר, א"כ חיוב הברכה הוי מדרבנן חוץ מביום שנעשה בר מצוה. עוד צ"ע דבסעי' י"א לענין פלוגתת ר"ת והרא"ש אי שינה הוי הפסק כתב המחבר דנהגו להקל, ופי' הפמ"ג (א"א סקי"א) לפי דברכות דרבנן וספק ברכות להקל, ולכאוי' לפי מאי דמסיק המ"ב דהוי דאורייתא א"כ ניזל לחומרא].

ונחלקו הראשונים בישן שינת קבע על מיטתו אי הוי הפסק, דעת הרא"ש (בתשו' ריש כלל ד') דהוי הפסק, ולפיכך כתב דאף ביום אם ישן שינת קבע חוזר ומברך. דעת ר"ת (הובא בתוס' בברכות דף יא ע"א ד"ה שכבר) דלא הוי הפסק, ואף אם ישן בלילה

והשכים לילמוד קודם עלות השחר אינו חוזר ומברך, לפי שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחר. [ובירושלמי בברכות (פ"ג מ"ג) מבואר כדברי הרא"ש, שכתב לענין סוכה דאינה טעונה ברכה אלא בלילי יו"ט הראשון בלבד לפי דאין הפסק למצוה, התיב רבי יעקב דרומיא הרי תלמוד תורה נוהג בלילות כבימים (פי' דחיובה נוהג אף בלילות ואפ"ה מברך בכל יום), ומשני מי כדון (דלא דמיא אהדדי), סוכה אפשר לה ליבטל תלמוד תורה איפשר לו שלא ליבטל, ופי' הפני משה דהכי קאמר 'סוכה אפשר לה ליבטל בתמיה', וכי אפשר לה בטל ממנה כל שבעה הלא צריך הוא לאכול בה כל שעה שהוא רוצה ביום ובלילה וכן חייב לישון בסוכה, וא"כ אין שום הפסק בסוכה כל שבעה, אבל 'תלמוד תורה איפשר לו שלא להבטל בתמיה', והלא צריך הוא לישן, וכישן אינו עוסק בתורה, וא"כ כבר יש לה הפסק, הלכך צריך לברך בכל יום, ע"כ. ומבואר דהשינה הוי הפסק ולכך צריך לברך בכל יום]. והאגור (סי' א') כתב בשם אביו לפשר בין השיטות, דביום אפילו אחר שינת קבע לא יברך כי המיקל בברכות במקום שיש מחלוקת הרי זה לא הפסיד כי הברכות אינן מעכבות, ובלילה אחר שינת קבע יברך. וביאר הבית יוסף (סי' מז סעי' יא) דבלילה אין חוששין לשיטת ר"ת מאחר שכל הפוסקים חולקים עליו, אבל בשינת היום מיהא יש לחוש לדבריו, ע"ש. וכן פסק המחבר, דבסעי' י"א כתב: שינת קבע ביום על מטתו הוי הפסק (שיטת הרא"ש) ויש אומרים דלא הוי הפסק (שיטת ר"ת) וכן נהגו, ובסעי' י"ג כתב: המשכים קודם אור היום לילמוד מברך ברכת התורה (כהרא"ש ודלא כר"ת) ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת, והיינו דלענין שינה ביום חשש לר"ת, וכתב שכן נהגו, ולענין שינת לילה פסק כהרא"ש. והדברים סתומים מה חילוק יש בין שינת היום לשינת הלילה, אם חשש לשיטת ר"ת אם כן אף בשינת לילה ניחוש ליה.

ובפשוטו פלוגתם הוא בעיקר ושורש הדין דברכת התורה שבכל יום, דלהרא"ש הוא משום דהשינה הוי הפסק, ולר"ת הוא תקנת חכמים לברך כל יום שחרית דומיא דברכת השחר. ודבר זה משליך לדינא כמה נפק"מ, א', בישן ביום שינת קבע, דלהרא"ש מברכים דאיכא הפסק, ולר"ת אין מברכים. ב', כשלא ישן כל הלילה, להרא"ש אינו מברך שהרי ליכא הפסק מהברכה שבירך אתמול, ולר"ת מברך שהרי בעלות השחר חל עליו חיוב חדש מד"ס. ג', במה משמברך כל יום, אי הוי חיוב מן התורה או מדברי סופרים, דלהרא"ש הוי מה"ת מאחר שהפסיק בשינה, ולר"ת בפשוטו הוי רק מדברי סופרים דומיא דברכת השחר. ד', בטעם שבצאת הכוכבים אינו מברך שוב, להרא"ש לפי דליכא הפסק, ולר"ת לפי שהלילה הולך אחר היום שעבר דומיא דברכת השחר שתקנו לברך כל יום שחרית, והתימה דהרא"ש עצמו (בברכות פ"א סי' י"ג) כתב שהטעם שאין מברכים בלילה לפי שלגבי קריאה 'הלילה הולך אחר היום', ולכאוי לשיטותיה ליכא נפק"מ בין הימים, וכל שלא הפסיק אין צריך לחזור ולברך. ובאמת הפרי חדש (סי' מ"ו סעי' ח') ורעק"א (בשו"ע סי' מ"ז על מג"א סקי"ב) דייקו מלשון זה דמשמע דבבוקר מברך אף שלא ישן בלילה, שהרי היום אינו נגרר אחר היום שעבר, אך צ"ע דא"כ הרא"ש גופא סתר משנתו. ועי' בפמ"ג (א"א סקי"ב) שהוכיח מהשו"ע בסעי' י"ב שכתב שהטעם שבלילה

אינו מברך לפי שהלילה הולך אחר היום שעבר, דפסק כר"ת ודלא כהרא"ש (והטור) וכנ"ל, והפלא שהרי לשון זה כתב ג"כ הרא"ש (והטור). וגם בדברי ר"ת יל"ע, דבלשונו משמע שאין מברך שחרית מדין ברכת השחר, אלא 'מפני שברכת התורה של אתמול פוטרת עד שחרית אחרת', והיינו דברכתו של אתמול פוטרת רק עד שחרית, ולא מטעם שעתה חל עליו חיוב חדש כברכת השחר.

ואשר חזינן מכל זה דאיכא ב' חיובי ברכה, א' דהתורה עצמה מחייבת ברכה וכדילפי' מקרא כי שם ה' אקרא וגו', וזה דוקא כשרוצה ללמוד אבל בלא"ה ליכא עליו חובת ברכה, ובזה אם בירך מאתמול וליכא הסח הדעת אין צריך לברך שוה. ב' מתקנת חכמים לברך ולהודות על התורה כל יום. ודבר זה מפורש ברמב"ם פ"ז מתפילה, שכתב בהלכה י' המשכים לקרוא בתורה וכו' ומברך שלש ברכות ואח"כ קורא, ובהלכה י"א כתב בכל יום חייב אדם לברך ג' ברכות אלו ואח"כ קורא מעט בדברי תורה, והיינו שבתחילה איירי מצד ברכת המצות או ברכה על עצם התורה (כיסודו של הגר"ח), וכאן איירי מצד החובת ברכה שיש עליו בכל יום, וד"ז מדוייק בלשונו שכתב 'בכל יום חייב אדם לברך ג' ברכות אלו ואח"כ קורא מעט בתורה', והיינו דאין הברכה נובע מחמת הקיום המצוה אלא להיפך שמחמת החובת ברכה יש עליו דין ללמוד אחר כך. וכבר האריך בזה האגרות משה (או"ח ח"ב ס"ג) דשיטת הרמב"ם דברה"ת מלבד הברכת המצות שיש עליו כשרוצה ללמוד, חידשו חז"ל עוד תקנה לברך כל יום ג' ברכות להודות על התורה כדרך שתיקנו לברך כל יום ברכות השחר, וזהו שכתב חייב לברך בכל יום ג' ברכות, וכיון שחייב לברך ג' ברכות אלו על התורה בעי ללמוד מעט, ע"ש.

אולם הדברים צ"ב דאיך חלה חובת ההודאה קודם שלומד, ואם ההודאה על עצם נתינת התורה א"כ למה צריך ללמוד. יתירה מזו היא שיטת הרמב"ם (שם בה"ד עד ה"ט) דברכת השחר תקנום חכמים לברך רק כששומע קול שכוי וכשלוש בגדיו, א"כ אמאי ברכת התורה שאני שמברך זאת גם קודם שרוצה ללמוד, ובע"כ דברכת התורה אינו מחמת ברכת הודאה גרידא כברכת השחר, אלא דאיכא חובת ברכה מצד עצמו.

ואשר יראה בזה, דהנה הרמב"ן בסה"מ מצוה ט"ו כתב דיש מצות עשה לברך ולהודות על התורה שקבלנו, ולעומתם הרמב"ם לא מנה זאת כמצות עשה, וכתב המבי"ט בקרית ספר פי"ב מתפילה, דס"ל לרמב"ם דהדין ברכה היא בכלל מצות תלמוד תורה דבכל יום ויום ולהכי לא באה במנין, אבל גם הוא מודה דהדין ברכה הוא מה"ת. והיינו דס"ל דבכלל מצות תלמוד תורה נאמר דאיכא חיוב כל יום דתלמוד תורה עם ברכותיה, ודבר זה נילף מקרא 'כי שם ה' אקרא - דהיינו לימוד התורה, הבו גודל לאלקינו - ביחד עם ברכותיה. מלבד זאת איכא עוד חובת ברכה בעצם מה שלומד, נודבר זה אפשר בכמה פנים, א' מדין ברכת הנהנין בהנאת הנשמה, ואף שמצות לאו להנות ניתנו מ"מ שאני תורה דעיקרו להנאה, ב' מדין ברכת הודאה כשאר ברכת השחר, וזה דוקא קודם שחפץ

לילמוד, ג' מדין ברכת המצות ככל המצות דבעי לברך עובר לעשייתן^{לא}. וזהו שחילק הרמב"ם בתרתי, דבהלכה י' איירי מצד החובת ברכה כשחפץ לילמוד, ובהלכה י"א איירי מצד עצם החובת ברכה שחלה מגוף מצות תלמוד תורה.

ומעתה נבוא לבאר דעת ר"ת, דהא דצריך לברך כל יום היינו משום שחובת תלמוד תורה שבכל יום מחיל נמי חיוב ברכה כל יום, ואינו מצד ברכת השחר, וחיוב זה חייל בעלות השחר. אבל הלילה הולך אחר יום שעבר, ולכן תחלת החיוב הוא רק מעה"ש, אלא שמאחר שיש דין לברך כל יום א"כ מעיקרא מה שבירך אתמול התכוין לצאת רק עד למחר כעיקר התקנה, ותו צריך לברך נמי מדין ברכת המצות, וכיון שלא נתכוין לפטור רק יום אחד לכן בזה נקטינן דאם השכים אף שלא עלה עלות השחר מיקרי לענין זה יום אחר שצריך לברך (ודלא כר"ת) וכמו שביאר המחצית השקל, ולכן המחבר אף דחשש לשיטת ר"ת לענין שינה ביום מ"מ לענין שינה בלילה פסק דלא כוותי' מהאי טעמא. וכן י"ל בדעת הרא"ש, דאף לשיטתו דשינה הוי הפסק מ"מ יש עוד הלכה לברך כל יום כדעת ר"ת, ודבר זה מסתברא דמנין לעשות עוד פלוגתא בדבר זה, ולכן בעלות השחר לעולם חייל עליו חיוב מחדש אף אם לא ישן, ולכך הוצרך לומר שבליילה אין צריך לברך לפי שהוא נגרר אחר יום שעבר, ודו"ק.

אולם המגן אברהם (שם סקי"ב) כתב שלכו"ע בעלות השחר חייל עליו חיוב ברכה מדין ברכת השחר אף אם לא ישן, ופלוגתם לענין אם השינה הוי הפסק הוא מצד ברכת המצות שחייל עלי' מחדש, והשו"ע לא הכריע בזה וחסש מספק לדעת ר"ת, והא דנקטינן שאם השכים קודם שעלה עמוד השחר מברך היינו משום דהוי כשאר ברכת השחר דכשישן מברך אותם אף קודם היום כדמבואר בסי' ד'.

ושוב התבננתי בלשון המג"א, ונראה שלדעת ר"ת גדר הברכה הוא מדין ברכת השחר, אבל להרא"ש גדר אחר הוא, וז"ל: משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך בבוקר, וצ"ע דבשלמא לסברת הטור דס"ל דבשינה תליא מילתא אם לא ישן א"צ לברך, אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום א"כ צ"ל דמה שמברך בבוקר היינו משם שקבעו חכמים

^{לא} ובנידון אם ברכת התורה הוא ברכת המצות או ברכת השבח, ראיתי לבאר דבר נחמד, דהנה בברכות יא ע"א נחלקו אמוראים אם ברכת התורה מברכים רק על תורה שבכתב או גם התורה שבעל פה, וכולם מתמיהים היתכן, הלא עיקר מצות תלמוד תורה הוא התורה שבעל פה. אלא שמצינו חילוק בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה בעצם קבלתם, דאיתא בשבת פח ע"א מאי דכתיב וַיִּתְּצֵבּוּ בְּתַחֲתֵית הֶהָרַי מִלְמַד שְׁכַפָּה עֲלֵיהֶם הֵר כְּגִיגִית, וְהֵינּוּ שִׁקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּכַפֵּיהּ וְלֹא בְרִצּוֹן, וְהֵרָאשׁוּנִים מִקְשִׁים הָא קִבְּלַת הַתּוֹרָה הֵיטָה בְּרִצּוֹן כְּדִכְתִּיב 'פֶּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נִעֲשָׂה וְנִשְׁמָע', ובמדרש תנחומא איתא שמתחילה קיבלו רק תורה שבכתב ואח"כ אמר להם לקבל גם תורה שבעל פה דבעי לזה יגיעה גדולה, ועל זה הוצרך לכפות עליהם הר כגיגית. ומעתה אפשר דאם זה ברכת השבח על נתינת התורה 'אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ', א"כ שייך לברך רק על תורה שבכתב שקיבלנו ברצון, אבל דבר שקיבלנו בכפייה לא שייך לשבח את הקב"ה על זה ולהודות על זה, (וכי אם יכפו אותי לקבל מתנה, האם יש לי עוד חיוב להודות על זה, אדרבה הנותן יגיד תודה על שהסכמתי לקבל את המתנה), אבל אם זה ברכת המצות א"כ אדרבה עיקר מצות תלמוד תורה הוא על תורה שבעל פה, ושפיר שייך לברך עליו. אולם אין הדברים מוכרחים שכבר אמרו בשבת דף פח ע"א שהדר קיבלוה בימי אחשורוש, וא"כ אף אם זה ברכת השבח שפיר שייך לברך גם על תורה שבעל פה.

ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר, תדע דהא לר"ת כשעומד קודם עלות השחר א"צ לברך וכשמאיר היום צריך לברך, א"כ לדידן נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתנו לפטור רק ליום אחד כתקנת חז"ל, ואם ישן והשכים קודם עלות השחר צריך ג"כ לברך מידי דהוה כשאר ברכות השחר שמברך אותם קודם היום, ע"כ. והנה אם כונתו שגם למג"א חל עליו חיוב בעלות השחר מדין ברכת השחר, א"כ מה הוצרך לומר 'שלדידן נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתנו לפטור רק ליום אחד כתקנת חז"ל', הא אף אם דעתנו היה לפטור יותר מיום אחד נמי צריך לברך מחמת תקנת חז"ל שיש חיוב נמי מדין ברכת השחר, ובע"כ שלהרא"ש אין חיוב מחמת ברכת השחר, אלא שמאחר שחז"ל קבעו לברך כל יום, כדחזינן בדעת ר"ת, א"כ אף להרא"ש גדר התקנה, היינו שמחמת מה שסידרו חכמים לברך כל יום אז מעיקרא כונתו לפטור בברכתו רק יום אחד, ולכן צריך לברך כל יום מחדש. נמצא שלר"ת ברכת התורה שבכל יום גדר חיובם הוא כברכת השחר, [ולא מצד ברכת המצות], ולהרא"ש הוא מדין ברכת המצות [מטעם שכונתו בברכתו מעיקרא לפטור רק יום אחד].

ולדינא המג"א דייק מלשון השו"ע שאם ניער כל הלילה אינו מברך בבוקר, משום דלשיטת הרא"ש כל המחייב הוא השינה, וכשלא ישן ליכא עליו שום חיוב. ורעק"א דחה דייקו, ולמעשה כתב המ"ב (ס"ק כח) דספק ברכות להקל, אך אם אפשר לו יראה לשמוע ברכת התורה מאחר ויאמר לו שיכוין להוציאו בהברכות והוא יכוין לצאת ויענה אמן ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד, או יכוין לצאת בברכת אהבה רבה וילמוד תיכף מעט אחר שיסיים תפלתו, ע"ש. ולפיכך כשמגיע עלה"ש יכול להמשיך בלימודו, ואף דהמ"ב פסק בסק"א דברכת התורה מן התורה, י"ל דמ"מ האיסור לילמוד קודם ברה"ת הוי רק מדרבנן, עוד י"ל דהכא כל חיובו הוי מדין ברכת השחר כדמבואר במג"א, א"כ זה ודאי חיובו הוי מדרבנן.

והוסיף רעק"א דאף לדבריו מי שישן ביום והיה ער בלילה ממנפ"ש בעי ברכה, שהרי לדעת הרא"ש שינת יום הוי היסח הדעת, ולדעת ר"ת עלות השחר מחייב, ולכן כשמגיע עלות השחר חייב לברך בתורת ודאי ואסור לו להמשיך בלימודו. [בהספד על מרן הגרי"ז זצ"ל סיפרו, שכאשר היה חולה, נחלש פעם אחת מאוד, ובאחד מהימים הרגיש שחייב לישון ביום שנת קבע לצורך בריאותו, אלא שחשש שמא לאחר שישן ביום לא ירדם בלילה, וממילא בבוקר כשיעלה השחר הוא יכנס לספק בברכת התורה. ולכן החליט שלא לישון ביום כדי לא להכנס לספקות, והיה לו יסורים נוראים בזה שלא הלך לישון, ומ"מ בכדי שלא להכנס לספק בברכות התורה סבל את היסורים הללו. ובנו הגאון ר' מאיר, הראה לו את דברי הרעק"א הללו, שבישן ביום שנת קבע והיה ניעור בלילה יכול לברך בבוקר ברכת התורה. וביקש לראות את דברי הרעק"א בתוך הספר, ולאחר שראה שבאמת כך כתוב בדבריו, וממילא גם אם יישן עכשיו לא יהיה לו ספק בבוקר, הודה לבנו ואמר אינך יודע באיזה עה"ב זכית בזה, ותיכף ומיד נרדם. וסיפרו את זה על מרן הגרי"ז להראות איך שכל תנועה שלו היתה מחושבנת על פי ד' חלקי שו"ע, ואם יש לו ספק

בברכת התורה לא הולך לישון אפילו שסובל מחמת זה יסורים נוראים. ורק לאחר שהוברר לו שאין בזה ספק הלכתי, מיד נרדם]. והעירו בזה שאם בתפילת ערבית התכוין באהבת עולם לשם ברכת התורה ואח"כ למד מיד תו לא יועיל עיצת רעק"א כיון שכבר יצא יד"ח ברכת התורה, ולפמש"כ המ"ב (בס"ק י"ג) שהישן ביום יכוין באהבת עולם לב כדי לצאת ידי המחמירים שגם על שינת יום מברכים, תו ליכא לעיצה זו.

אולם יש שפקפקו בזה לפמש"כ הפרי מגדים בחד טעמא, דהסיבה דעל שינת יום אין מברכים ועל שינת לילה מברכים (אף קודם עלות השחר), לפי ששינת לילה הוא הפסק גדול וחשיב הסח הדעת, לכך בזה נקטינן דלא כר"ת, לפ"ז יש שטענו שלכך רק על שינת לילה מברכים, אבל על שינת היום אין מברכים אף שיגיע עלות השחר. ודבר זה תליה אם טעם זה הוא לשיטת הרא"ש, דהיינו דאנן נקטינן לדינא כדעת הרא"ש דליכא חובת ברכה מצד ברכת השחר כ"א מצד דהשינה הוא הפסק, אלא דעל שינת יום חוששין לר"ת כיון דעיקר השינה הוא הלילה ולפיכך שינת היום אינו נידון כשינת קבע, ולפ"ז ליכא הממנפ"ש שכתב רעק"א. או שטעם זה הוא לשיטת ר"ת, דהיינו דאף לשיטתו דשינה בעלמא לא הוא הפסק מ"מ אנן ס"ל דשינת לילה שאני והוי הפסק, ולכך כשבא עלות השחר יכול לברך ממנפ"ש, שהרי לר"ת כשבא עלה"ש צריך לברך אף כשלא ישן כלל, ולהרא"ש השינה הוא הפסק.

ולמעשה הובא בשם החזו"א שאמר לפקפק עמש"כ רעק"א מהאי טעמא, דאפשר דרק שינת הלילה חשיב שינת קבע ולא שינת היום, ולכן אף אם ישן ביום אינו יכול לברך בעלות השחר.

אולם רבותינו עמודי העולם הגראי"ל שטיינמן זצ"ל והגר"ח קנייבסקי שליט"א נחלקו בדעתו בחג שבועות שישן שינה העיקרית שלו ביום, אם בכה"ג שינת היום הוא הפסק או לא. ודבר זה תליה בהא דבעלמא שינת היום לא הוא היסח הדעת, הגראי"ל למד לפי

^ב הנה קי"ל כל ברכה שאין עמו שם ומלכות אינה ברכה, ויל"ע איך יוצאים יד"ח ברכת התורה בברכת אהבה רבה דשחרית או בברכת אהבת עולם במעריב, הא אין עמו שם ומלכות. ויש שרצו לחדש שכדי לצאת צריך לכיון כבר מתחילת ברכת יוצר המאורות לחיוב דאורייתא של ברכת התורה, שהרי מה"ט ליכא מלכות בברכת אהבה רבה כיון שהיא סמוכה לחברתה, [מיהו לפי הצד שהביה"ל בסי' מ"ז סעי' ז' שאף שלא כיוון באהבה רבה לצאת בברכה"ת יוצא, אפשר דאין צריך כוונה נמי במלכות דברכת יוצר אור, ועי']. וצדדי הנידון, דאפשר שאין דין להזכיר מלכות בברכה, אלא שבלא זה אין לברכה שם ברכה, ואחרי שברכת אהבה רבה סמוכה לחברתה תו יש לו תופס ברכה, ושפיר יוצא בזה אף ברכה התורה. ובנוסח אחר שאחרי שחז"ל תיקנו שאין צריך להזכיר בו מלכות משום שהיא סמוכה לחברתה תו יש לו תופס ברכה אף בלא מלכות. [ואפשר עוד דברכת אהבה רבה כיון שאומר שם 'אבינו מלכנו' תו חשיב הזכרת מלכות, וד"ז תליה אם בהזכרת 'מלך' לחוד חשיב הזכרת מלכות, עי' בשו"ע סי' רי"ד דלא יצא בכך, ובמ"ב סק"ו הביא מספר אבן העזר שפקפק בזה]. והנה הביה"ל בסי' ר"ט סעי' ב' כתב לענין פתח אדעתא דחמרא ותוכד"ד נזכר שטעה וסיים בדשכרא (שהכל) דהוי ספק דדינא ויצא, ולענין ברהמ"ז דאורייתא כיון דהוי ספק בד"ת לא יצא, וקשה כיון דשם ומלכות הוא לעיכובא ומצות צריכות כונה א"כ אף בדרבנן לא חשיב ברכה ואמאי בברכת הנהנין יצא, וחזינן שאם נתכוין לברכה אף שבשם ומלכות לא נתכוין לאותו דבר חשיב שפיר שהזכיר בברכתו שם ומלכות, ולפ"ז א"ש דשפיר יוצא בהזכרת מלכות שהזכיר בברכה ראשונה אפי' שלא נתכוין בזה לשם ברכת התורה. [נוראית חכ"א שכתב דממה שאין מתכוונים לצאת ברכת התורה כבר מברכה ראשונה מוכח כדעת הפנ"י (ברכות ט"ז ע"א תוד"ה וחותרם) דמה"ת לא בעינן שם ומלכות (וכן אסיק המנח"ח מצוה ת"ל אות ג), ודבריו אינם מובנים דעכ"פ מדרבנן בעי והוא לעיכובא.

דשינה העיקרית לאותו מעת לעת היא שינת הלילה, ולכך רק זה חשיב שינת קבע, וכ"כ רבינו ה'קהילת יעקב' בקריינא דאגרתא (ח"א סי' קל"ג) וז"ל: ברכת התורה ע"פ דין צריכים לברך אחר כל שינת קבע, והמנהג הוא לברך רק לאחר קימה של שינה העיקרית לאותו המעת לעת, ע"כ, ולכן בשבועות דשינה העיקרית שלו הוא ביום שפיר הוי השינה היסח הדעת, ולפיכך אף לפמש"כ המחבר דעל שינת היום אין מברכין, מ"מ בזה צריך לברך דחשיב כשינת הלילה. והגר"ח למד דשינת הלילה חשיב שינת קבע מצד שלילה הוא זמן שינה, כמו שאמרו בעירובין דף סה ע"א אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא, והיינו דלילה הוא זמן שינה בעצם ויום לאו זמן שינה, ולכן אף שיקבע את עיקר שינתו ליום לא חשיב שינה זו לשינת קבע.

ולפ"ז יש שטענו דבכה"ג עדיף שבליל שבועות יכוין במעריב בברכת אהבת עולם, לצאת ידי ברכת התורה על שינת היום (דערב שבועות) וכמש"כ המ"ב (בס"ק י"ג). ובבוקר בעלות השחר לא יברך (ולא ישמע מאחר) לחוש לשיטות דליכא חיוב ברכה בכל יום, ואף לחולקים אינו אלא מדרבנן כדין ברכת השחר. ואח"כ כשישן את השינה העיקרית שלו למעל"ע יברך, שאז ממנפ"ש חייב לברך, או מצד השינה או מצד עלה"ש. ויתכן שבכה"ג אף שישמע הברכות בעלה"ש נמי צריך לברך כשיקום כדעת הגראי"ל.

וחכ"א נתן עיצה, דבכה"ג כשישמע הברכות בבוקר יכוין לפטור רק עד שיקום משינתו, ואז לכו"ע יוכל לברך, [ועי' בסמוך מה שנכתוב בעצם תנאי זה]. אלא כדי לחוש אף לשיטת החזו"א וכביאור הגר"ח, יש לכוין נמי בברכת התורה של אתמול ובברכת אהבת עולם דמעריב ובברכת התורה ששומע בעלות השחר לפטור רק עד שיקום משנתו, ואז דבר זה שפיר לכו"ע.

ומנהג אמור"ר זצ"ל בכל שינת יום, לברך ברה"ת לאחר שקם משינתו 'בלא שם ומלכות', דבזה יוצא חובת הברכה דמה"ת, ותו הוי רק ספק ברכה דרבנן. ולאמור כל שישן בשבועות את שינתו העיקרית ביום ראוי לעשות עיצה זו, שהרי נתבאר שאפשר שבזה אף להכרעת המחבר צריך לברך ביום. וראוי להזכיר שאף המחבר שכתב שהמנהג לא לברך, מ"מ הביא את שיטת הרא"ש בסתמא, והיינו שנקט לעיקר שצריך לברך, וכן המ"ב הביא שם (סקכ"ה) שדעת הרבה ראשונים ואחרונים לברך וכן הכריע הגר"א, וסיים המ"ב שם דפשוט הוא דהסומך על דברי הפוסקים לא הפסיד ושפיר יכול לברך ולא אמרי' בזה ספק ברכות להקל, וא"כ אף למנהג שלא לברך ראוי לעשות כעצת אמור"ר כדי לצאת מחובת ברכה דאורייתא.

ונראה דלדברי כולם מי שהלך לישן בתחילת הלילה וקם בחצות, ומברך ברה"ת באמצע הלילה, אינו יכול לפטור מי שלא ישן כלל, כיון שמי שלא ישן כל חיובו חייל עליה בעלות השחר, ועתה לא חשיב כלל בר חיובא.

הנה בני ספרד נוהגים כדעת החיד"א (ברכ"י סי' מ"ו ס"י"ב) לברך ברכת התורה בעלות השחר, גם אם לא ישן בלילה, [ומפרשים דברי המחבר כמש"כ הפר"ח בסי' מו סעי' ח',

ודלא כמג"א בסי' מז סק"ב ור"ס תצ"ד, ובמקום מנהג לא אמרי' סב"ל]. ובני אשכנז נוהגים להביא אחד שישן בלילה כדי שיוציאם, [והובא שכן היה מנהגו של החת"ס, עי' שו"ת נטע שורק חיו"ד סי' סג], ובמקומות שאין מי שישן בלילה מבקשים מאחד מבני ספרד שיברך ויוציאם. אולם צריך להקפיד שהבן ספרד ישן ג"כ בערב שבועות (ביום), דאם לא ישן א"כ לדעת רעק"א הבן אשכנז שישן חייב בתורת ודאי (ממנפ"ש) והבן ספרד חייב רק בספק, וא"כ עדיף שהבן אשכנז יברך בעצמו, ולא ייצא ממי שמחויב בספק.

ומי שקם באמצע הלילה, ודעתו לקום לתחילת היום, נתבאר דלכו"ע מברך ברה"ת, הן מדין שהשינה הוי הסח הדעת הן מדין ברכת השחר והן מצד שכונתו בברכת לפטר עד היום החדש ולגבי זה חשיב כיום חדש. אך אם אח"כ חזר לישון על מטתו, לכאוי כיון שלדינא בשינת היום חוששין לר"ת תו אינו יכול לברך, אך לטעם שכתב הפמ"ג דשינת לילה נקטינן דהוה הפסק גדול, ולכן בזה לא נקטינן כר"ת, א"כ כשקם שוב צריך לחזור ולברך. ואם קם באמצע הלילה ודעתו להמשיך לישון, לכאוי אם הטעם שבקימתו מתחיל יום חדש, ודעתו בברכתו לפטור רק יום אחד, א"כ הכא לא חשיב יום חדש ואין מברך אלא כשקם משנתו השניה, ולטעם דשינת לילה הוי הפסק גדול א"כ צריך לברך בכל פעם שקם ממשנתו. ועי' שם בפמ"ג שהביא מהפרי חדש שמברך כל פעם שקם מהשינה, אפי' כשישן כמה פעמים בלילה, אך כתב דדבר זה תלוי בטעמים הנ"ל. וכן אמר רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם החזו"א דהישן בלילה שינת קבע וקם לילמוד, ואח"כ חוזר לישן שוב שינת קבע, דמחויב בג' ברכות בכל פעם שקם, מאחר דקי"ל דשינת לילה הוי שינת קבע וחשיב היסח הדעת. אולם רבינו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל חשש לדעת ר"ת (והיינו שחשש שהמחבר לא הכריע לגמרי כדעת הרא"ש), והביא עיצה נפלאה בשם החזו"א, שבפעם הראשונה שיקום יברך רק ברכה אחת דברכה"ת, ובבוקר שקם שנית יברך ברכה שניה, כיון שמעיקר הדין סגי לברך רק ברכה אחת, כדחזינן שמדינא סגי בברכת אהבה רבה, וכדאיתא בברכות דף י"א ע"ב א"ר יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך משקרא ק"ש א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה, ושם הביאו אמוראים שיש שבירכו רק את ברכת לעסוק בדברי תורה, ויש שבירכו רק ברכת אשר בחר בנו, אלא דאנן מברכין ב' ברכות כדמסקינן שכיון שנחלקו חכמים בנוסח הברכה הילכך למירינהו לכולהו, אבל מה"ת ודאי דסגי באחד הם. [אך אמר שעיצה זו מועלת רק למי שקם ב' פעמים בלילה, אך מי שקם יותר מזה אינו יודע שום עיצה איך ייצא אף לדעת ר"ת].

והנה יש שכתבו עיצה שהניעור בלילה לכו"ע יוכלו לברך למחרת בעלות השחר את ברכת התורה, דכשיברך בערב שבועות ברה"ת יכוין בהדיא לפטור את עצמו בברכה זו רק עד למחרת בבוקר, ובזה לכו"ע יכול לברך כשהאיר השחר. ועיצה זו מצינו בביה"ל בסי' ח' סי"ד (ד"ה וי"א) לענין ברכה על ציצית כשיוצא מבית המרחץ, שיכוין בבוקר בעת הברכה שלא תפטור בברכה זו להטלית קטן רק עד הפשיטה, וכשיבוא ללובשה יחזור ויברך לכו"ע. וכן כתב המגן אברהם (סי' מ"ז ס"ק י"ב, ובהקדמה לסי' תצ"ד) לענין ברכת

התורה שיכול להתנות שלא תועיל הברכה אלא עד זמן מסויים, ולכן כתב שאם היה ניעור כל הלילה חוזר ומברך ברכה"ת כיון שמסתמא דעתו שלא תועיל ברכת התורה אלא ליום ולילה, ולכן בבוקר מברך שוב. ואף שכתב שבשו"ע משמע לא כן היינו מסתמא, אבל כשמכוין להדיא אפשר דלכו"ע שפיר מהני התנאי. והחיי אדם בנשמת אדם כלל ט' סק"ג תמה דהמג"א סתר משנתו, דבסי' תרל"ט ס"ק י"ז כתב לענין ברכת ליישב בסוכה דלא מהני להתנות תנאי זה, ומכח זה השיג עמש"כ שם הב"ח והט"ז, ע"ש. נויש שחילקו בין ברכת המצות שהברכה אינו מדין המצוה כ"א שזהו זמן שראוי לשבח את השי"ת ולפיכך אינו יכול להגביל את ברכתו, מברכת התורה שהוא מדיני החפצא של המצוה דתורה טעונה ברכה כמש"כ הגר"ח ולפיכך שפיר יכול להגביל את ברכתו שיחול רק על זה ולא על זה. וע"ע בפרי חדש (י"ד סי' י"ט סק"ח) שכתב עיצה זו לענין ברכת השחיטה, שיכול להתנות שאין דעתו לפטור בברכתו אלא עד שידבר, ואז כשחוזר ושוחט יברך. והתבואות שור (שם ס"ק י"ז) השיג עליו, ע"ש. וע"ע בשו"ע או"ח סי' קע"ד סעי' ד' שנתן עיצה זו על ברכת הנהנין, לענין פלוגתא אם ברכת היין של הבדלה פוטר יין שבתוך המזון, וכתב שמספק יכוין בברכתו שלא להוציא את היין שבתוך הסעודה, והגרעק"א בהגהותיו שם ציין לדברי המג"א בסי' תרל"ט הנ"ל, ולדברי התבואות שור שהציע עצה זו גבי ברכת השחיטה. ולענין ברכה אחרונה כשאכל כמה מינים ובירך ברכה אחרונה והתכוון לפטור רק מין אחד, מצינו פלוגתא, דעת הפמ"ג (סי' ר"ז א"א סק"א, ובפתיחה ברכות ד"ה מריש) שאינו יכול, והברכה שבירך פוטר את הכל ואינו תלוי בכונתו ושנוי מברכה ראשונה שעוד לא חל עליו החיוב ושפיר יכול להתכוין שיחול רק על זה, אולם דעת הבן איש חי (בשו"ת רב פעלים או"ח ח"ב סי' ל"ב) שאף בזה יכול להתנות. אולם למעשה הורו רבותינו, שמאחר שהמ"ב לענין ברכת התורה לא הביא עיצה זו שכתב גבי ציצית, אין ראוי לעשות כן.

*

פנינים לחג השבועות

שבועות – כתר תורה

בשל"ה (מסכת שבועות – נר מצוה אות י"ח) איתא, חייב אדם לשמוח בזה החג כי הוא יום שזכינו בו לכתר תורה. וביאור הדברים, יעוי' ברמב"ם (הלכות ת"ת פ"ג הי"ג) אף על פי שמצוה ללמד ביום ובלילה אין אדם למד רב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. והיינו דכתר תורה הוא במה שהתורה נעשה אצלם כחלק מנפשם, ואינו כעוד קיום מצוה אלא שזה עצמנו ונפשנו, ודבר זה מתבטא במה שלומד בלילה בזמן של מנוחה ואפ"ה מתגבר על עצמו, ועי"ז מקשר עצמו לאורייתא, ונעשה חיבור דקוב"ה וישראל ואורייתא חד הוא. וזהו השמחה בשבועות, וכמו שאמר רב יוסף עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לאו האי יומא דקא גרים

כמה יוסף איכא בשוקא, ופרש"י אי לאו האי יומא שלמדתי תורה ונתרוממתי, והיינו השמחה שהאדם עצמו נשתנה ולא בקיום המצוה גרידא, [ועי' בקידושין דף ל"ג ע"ב לענין אם בשעה שלומד תורה צריך לקום בפני ספר תורה, ואמרו כלום תורה עומדת מפני לומדיה, וכתב רש"י בתמיה לפי שעסוקים בדבר הלכה היו קרי להו לדידהו תורה עצמה ולדידיה קרי לומדיה, הרי הוא כיסוד הנ"ל שהאדם בעת לימודו נעשה חפצא של תורה], וזהו כונת השל"ה שהשמחה הוא על מה שזכינו לכתר תורה. ולפ"ז מובן מאוד המנהג בשבועות ללמוד כל הלילה ללא שינה, וכמש"כ הרמב"ם שלימוד זה מביא לידי כתר של תורה.

והנה בתחילה משה רבינו היה אמור לתת לישראל את התורה, וביום הרביעי אמרו בני ישראל רצוננו לראות את מלכנו וכו', ואז הקב"ה אמר להם לעשות הכנה ג' ימים, ואז שמעו בני"י את ב' הדברות הראשונות שבהם היו כלולים כל התורה מפי הקב"ה. והביאור הוא כנ"ל, שבתחילה היינו אמורים לקבל את התורה כעוד מצוה לחוד, אך בני ישראל רצו תורה אחרת, תורה שכל נפשם ומהותם יהיה מחובר לזה, דבוקים בו יתברך, וכמו שהאריך הנפש החיים שהלומד תורה זה עצמו דבוק בשכינה ולא רק כהכנה לדבקות בה' כשאר מצות, ואת זה קבלו ביום הרביעי, ואז אמר להם הקב"ה שבשביל זה הם זקוקים להכנה ולקדושה. ובזה יובן שביום השני לחודש סיון הקב"ה אומר למשה פה תאמר לבית יעקב (אלו הנשים) וְתַגִּיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל (אלו האנשים), ולכאן מדוע הקב"ה פונה תחילה לנשים הא נשים לאו בני תורה נינהו, ולהנ"ל א"ש שבתחילה שהתורה היתה רק כעוד קיום מצוה או פנו תחילה לנשים, שבזה ליכא נפקותא בין אנשים לנשים, ורק בחלק שהתורה הוא מהות חיינו, בזה איכא חילוק בין אנשים לנשים.

ומעתה יל"ע כל שנה בשבועות איזה חלק מתחדש שוב, מה שהיה אמור להיות בתחילה או מה שנעשה לבסוף, כמ"כ יש לעיין עכשיו שלומד בתורה אם הוא עומד במצד שתורה שניתנה מפי משה או כביכול כפי שניתן מפי הגבורה. ולכאן יש להוכיח כן מברכות דף כב ע"א, דתניא (דברים ד-ט) והודעתם לבניך ולבני בניך וכתיב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע מכאן אמרו הזבים והמצורעים ובאין על נדות מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות אבל בעלי קריין אסורים, ומבואר שבכל לימוד תורה הוא כעומד לפני ה' בהר סיני עד כדי שצריך לזה אותו הכנה ודרגה שהיה בג' ימי הגבלה בסיני.

שבועות – שייכא ללוחות ראשונות ולא ללוחות שניות

איתא במדרש (תנחומא, פרשת כי תשא, פרק ל"א), לוחות ראשונות, על שניתנו ב"פומבי" (בפרסום וברעש גדול) לפיכך שלטה בהם עין הרע, ונשתברו. ולוחות שניים, שניתנו "בצנעה" – נשתמרו, הרי אין לך דבר יפה יותר מהצניעות, עכ"ל. והשאלה

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית
אוצר חג השבועות [שבועות - יום הדין * תחילת דינו על התורה * מצות זכירת הר סיני
* קבלת התורה כל שנה מחדש * לימוד ליל שבועות * מתיקות התורה * ברכת התורה
בחג השבועות * פנינים]

דבשבועות היה מעמד הר סיני בקולות ובברקים וכו' ושם נתגלה הקב"ה ונתן לנו את לחות הברית עשרת הדברות, ואח"ז עלה משה למרום להביא לוחות ראשונות, ובי"ז בתמוז ירד ואז היה העגל ושבר ללוחות, ואח"ז בי' בתשרי ניתן לוחות שניות, וא"כ יש להבין באיזה רעש גדול ניתן לוחות ראשונות יותר מלוחות שניות. ובע"כ חזינן שכל שבועות ולוחות הברית הכל מיישך שייכי ללוחות ראשונות, וכל מה שעושים לשבועות הוא משום ששברי לוחות עדיין בארון ואנו ממשיכים לקבל את ההשפעות מכוח הלוחות הראשונות. ומצינו עוד דשבועות קשור ללוחות ראשונות, דאיתא בתענית דף ל' ע"ב דבנות ישראל היו יוצאות במחולות ביום הכיפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה והוא יום שניתנו בו לוחות האחרונות, וקשה דא"כ מדוע לא יצאו במחולות גם בחג השבועות. ותי' החתם סופר (בתורת משה במדבר עמו' ט"ו) דכיון שאותה קבלה נתבטלה ע"י העגל, ונתחדשה ביום כיפור, לכן הם עשו מחול רק ביום כיפור, עכ"ד, הרי מפורש דשבועות קשור רק ללוחות ראשונות.

נעשה ונשמע - מעלת נעשה

שבת פח ע"א, אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב (תהילים קג-כ) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע. והפלא מה מעלה בדבר זה, הרי כל אחד שקשר לרבו באמת היה אומר אותו דבר, למשל רבי חיים מולאזין שהגאון היה מבקש ממנו היה אומר קודם ששומע את בקשת רבו שכל מה שיאמר אני יעשה, וא"כ איזה מעלה יש כאן שאמרו כן למלך מלכי המלכים ובפרט אחרי שזכו לכזה קרבת אלקים בניסי מצרים ולראותו פנים בפנים בקריעת ים סוף. עוד יל"ע דהנה באבות דרבי נתן פ"ו מובא המעשה התחילת דרכו דרבי עקיבא, אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום, אמרו פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו אמרו לא המים שתדיר נופלים עליה בכל יום, אמרו לו עקיבא אי אתה קורא אבנים שחקו מים וכו', והנה יל"ע מה ראה מיוחד במים אלו, הרי היסוד שכל טיפה פועלת אינם צריך לימוד ממים, וכל קשי הבנה שחוזרים לו שוב ושוב בסוף הוא מבין. אלא הכונה דהנה בכל מקצוע שאדם עוסק בתחילה צריך לבדוק את כישוריו לענין, לא כל כן תורה שניתן לכל אחד מישראל ללא קשר לקישוריו, והיינו שבתורה שמתחיל לילמוד ניתן משמיא כוחות שיבין זאת, וד"ז למד ר"ע ממים שבכל חקיקה שנעשה נשתנה לאפיק חדש שדרכו הולך המים, וכן בתורה שמתחיל לילמוד ניתן לו אפיקים חדשים. וזהו מהות נעשה ונשמע, שאפי' בדברים שאין ביכולתנו מ"מ נעשה בלי חשבונות ועי"ז יפתח לנו אפיקים חדשים מה שלא היה ממקודם, ויהיה ביכולנו לשמוע ולעשות.

נעשה ונשמע – מעלת נשמע

שבת דף פ"ח ע"א דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשיין בו דכתיב (תהילים קג-כ) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע. ומשמע מכל זה שעל הדיבור ד'נשמע' זכו נמי לעוד כתר, ולכאוי' אינו מובן מה מעלה עצם אמירת נשמע, הרי אם מתחילה היו אומרים נשמע ונעשה לא היה מגיע להם כלום וא"כ מדוע עתה מגיע להם שתיים. עוד יל"ע מה ענין 'שמיעה' אצל מלאכים שהרי אינם בעלי בחירה, ולא זקוקים להבנה. ואשר חזינן דנשמע שהוא לאחר נעשה אין הכונה על השמיעה גרידא, שהרי אין בזה שום נפק"מ אחרי שכבר אמרו נעשה, אלא כמש"כ האלשיך פרשת ראה וז"ל: שהוא דרך מלאכי ה' שבעשותם מצותו יתברך 'תאבים לשמוע צווי אחר לעשות אותו', כד"א (תהילים קג כ) לשמוע בקול דברו שעושים דברו ומטים אזנם לשמוע בקול דברו שיצוה למו לעשות עוד, ע"כ. והיינו לשמוע הוא השתקקות לעשות עוד ועוד. וד"ז מדויק שהרי ביום השני שהוצע להם התורה לא אמרו נעשה ונשמע, ורק ביום החמישי אחרי שמה קרא להם מספר הברית אז אמרו נעשה ונשמע, והפלא על מה אמרו נשמע, הא משה קרא להם את כל ספר הברית, ובע"כ שעל זה גופא אמרו 'נשמע' שהם רוצים לשמוע עוד ועוד.

[והנה בגמ' איתא שהמלאכים נתנו לכ"א ב' כתרים אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע'. ובזוהר (ח"ג קצ"ג א') איתא שקיבלו מתנות משרו של עשיו ומשרו של ישמעאל, נעשה – הוא כנגד עשו, ונשמע – הוא כנגד ישמעאל. וביאר ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק במדבר לחג השבועות) דאיתא במדרש (במדבר רבה ט"ז, י) שמותיהם נאים ומעשיהם כעורים זה ישמעאל ועשו, ישמעאל – שמע קל, עשו – עושה רצון עושיו, אבל מעשיהם כעורים, כי אברהם אבינו שהושלם במידת היראה כמו שנאמר בנסיון האחרון 'עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה', לכן על שם שלימותו קרא להבן שיצא ממנו ישמעאל – על שם נשמע. ויצחק קרא לבנו עשו עושה מעשה רצון עושיו – על שם נעשה, והיינו שעשיו קיבל את כח הגבורה, ובזה יכול לעשות רצון עושיו, וישמעאל קיבל כח דשמיעה ישמע אל, וזה כח התאווה להתאוות לקל לשמוע דברי ה', וכוחות אלו הם לקחו והשתמשו לרע, וזוהו שמותיהם נאים ומעשיהם כעורים, עשו השתמש בכח הגבורה שלו לרציחה לרצוח ולכבוש את העולם, וישמעאל במידת האהבה השתמש לחמדת הגוף ותאוות רעות, ובמתן תורה נתנו לישראל במתנה כוחות אלו, כח הגבורה – וזוהו חכמת התורה שבעל פה ולהשתמש בו לכבוש היצר הרע, ומישמעאל את כח השמיעה לילמוד עם כל התאווה. וכן מובא בשם רבי ישראל מסאלט שאמר, שיהודי צריך לילמוד תורה בכל החשק כמו התשוקה שגוי עושה את התאוות שלו].

אתה בחרתנו מכל העמים

בברכת התורה אנו אומרים 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו תורתו, ובתפילה אנו אומרים 'אתה בחרתנו מכל העמים', והשאלה שנשאלת הרי הקב"ה קודם קבלת התורה חיזר על כל אומה ולשון ולא הסכימו לקבל את התורה, ורק עם ישראל רצה ואמר נעשה ונשמע, וא"כ במה בחר בנו מכל העמים. ובפשוטו הכונה במה שהקב"ה זיכך אותנו שניהיה ראויים לקבלת התורה, וכמש"כ הספרים שכל גלות מצרים היתה הכנה לזה, וזהו מה שבחר בנו קודם קבלת התורה, ועי"ז היינו מסגולים לומר נעשה ונשמע. ובאמת איתא שגם על ישראל הקב"ה כפה עליהם הר כגיגית, ומדוע על הגוים לא עשה כן, והתשובה המקובלת שלכפות נגד מהותם וטבעם אי"ז קבלה כ"א ביטל הדבר, שהרי הם אינם מסוגלים לזה אלא שמשנה טבעם ועשאו כאומה אחרת אם טבעים ומהות שונה, ורק ישראל שהיה להם טבע של עבדים (ועל זה היה כל שיעבוד מצרים להשריש בהם טבע של עבדות כמש"כ המלבי"ם), לכן אצלם הכפיה אינה נגד מהותם ושפיר חשיב שהם קבלוה.

עוד אפשר, דהנה כתיב וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו (במדבר י"ח י'), והיינו על עסקי עריות שנאסר להם, ובספר גור אריה (פרשת ויגש ד"ה זו דינה) הקשה כיון דישראל במתן תורה דין גרים היה להם, וכדאיתא ביבמות מו ע"ב דישראל היו צריכים מילה והזאה וטבילה כדין גרים, וקי"ל גר נושא אחותו מהב"ת משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וא"כ לאותו הדור היה ראוי להתיר קרובות ערוה, ותי' דלא אמרי' גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, אלא בגר שנתגייר מדעתו וחפצו, אז הוא כקטן שנולד, אבל בשעת מתן תורה שהוכרחו לקבלה שכפה עליהם הר כגיגית, בזה לא הוי כקטן שנולד, ע"ש. והדברים הובאו בשמעתא בהקדמה. והדברים מפלאים, הא דינא דגר שנתגייר כקטן שנולד הוא מחמת המציאות שחלו דיני גירות, וא"כ ממנפ"ש אם באונס לאו גירות א"כ יוצא שעדיין הם לא ישראל, ואם הגירות חלה אז מה איכפ"ל שזה היה באונס. וביאר הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל בספרו פחד יצחק, בראשית מה שהעילה הקבלה בכפיה הוא עפמש"כ הרמב"ם בהלכות גירושין דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, פועל שלכל יהודי יש רצון פנימי לעשות את רצונו יתברך, אלא שהשאר שבעיסה מעכב, וע"י הכפיה תו הוא חוזר לרצון הפנימי שבו, ומעתה חידש שאף שדבר זה ישנו רק בעם ישראל מ"מ זה נעשה מזמן האבות שנעשנו לעם (והושרש בקרבנו האמונה) אף קודם קבלת התורה, לפיכך אף שבעלמא גר שנתגייר ומקבל קדושת ישראל הרי הוא כנולד מחדש ומתנתק מכל העבר שלו, מ"מ כאן שכל הרצון הוא מכח העבר שלהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב, א"כ כל הגירות חלה מכוח ההמשך, ולפיכך הם ישראלים בלא שחשובים כתינוק שנולד, עכ"ד. ומעתה 'אשר בחר בנו' קאי על מה שנתן לנו מעלת ישראל עוד קודם מתן תורה, שעל ידו נתן לנו את תורתו, ושפיר חלה הכפה עליהם הר כגיגית.

יחזור לתלמוד

רמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"ד) הִיָּה לְפָנָיו עֲשִׂית מִצְוָה וְתִלְמוּד תּוֹרָה, אִם אֶפְשָׁר לְמִצְוָה לְהַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אַחֲרִים לֹא יִפְסִיק תִּלְמוּדוֹ, וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה וַיִּחְזֹר לְתִלְמוּדוֹ. וְרַבִּים עָמְדוּ בְּמֵה שֶׁהוֹסִיף 'יחזור לתלמודו'. ובשם הגר"א קוטלר זצ"ל שאמר שהרמב"ם בא להשמיע שהתנאי לצאת אל החסד מן התורה, הוא בתנאי שיוכל לחזור לתלמודו, אבל אם לא יוכל לחזור כראוי אינו חייב. ובשם הגר"נ פורצביץ זצ"ל שביאר שהרמב"ם בא ללמד שעוסק במצוה הזו שפרש מתלמודו בעד מצוה שאין מי שיעשה כמוהו, נחשב לו כאילו הוא באמצע לימודו, ועד כדי שאם נודמנה לו באותו זמן מצוה 'שאפשר' לעשותו ע"י אחרים, יניחנה לאחרים ולא יעשנה, ולא יאמר הואיל וכעת אינני לומד אז המצוה שלפני היא הקודמת, אלא יחזור לתלמודו.

פיקודי ה' ישרים משמחי לב

הגר"נ פורצביץ זצ"ל פנה לבחור בישיבתו ואמר לו: הרי אתה שוקד על תלמודך, וא"כ מדוע ניכר עליך שאינך שמח, הרי פיקודי ה' ישרים משמחי לב? אין זאת אלא משום, שכפי הנראה, אינך לומד ישר... ואחד מהראשי ישיבת הוסיף, שבפסוק זה נאמר שמתו 'פיקודי ה' משמחי לב', כשהם 'ישרים', אבל אם הם לא ישרים אלא מבולבלים ולא מסודרים, לא שייך שהם ישמחו, וזהו שאמרו אם ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו כברזל זה בגלל שאין משנתו סדורה לו, ואין הכוונה שבכל סוגיא צריך שכל הקושיית תהיינה מתורצות, אלא שיהיה ברור לו מה מובן ומה לא, וכשדברי תורה ישרים אצל הלומד ודאי שהם ישמחו לב.

רבי צדוק מלובלין זצ"ל ('פרי צדיק' שמות, לר"ח שבט) אמר, שטבע האדם שנמשך וחושק בהנאות, נברא כולו בכדי שהאדם ימשך להנאה ולעונג של לימוד תורה, אלא שפעמים שהאדם בעוונותיו פונה לחפש הנאות בדברים אסורים במקום לשאוב את הנאותיו מדברי תורה. ובזה ביאר מאמר חז"ל (קידושין דף ל') אם פגע בכך מנוול משכוחו לבית המדרש... כי כאשר היצה"ר מעורר בו חשק להתענג בדבר עבירה, על האדם להפנות את חיפוש אחר התענוג, לאפיק שבעבורו נברא האדם עם יצר לתענוגות – לימוד התורה, ולשאוב מלימוד התורה את התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא בעולם הזה.

וכדי להשיג שמחה מלימוד התורה, צריך בראשית להעריך את הלימוד, וכמו שאמר דוד המלך 'שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב', אם אדם היה מרגיש שמתעסק עם שלל רב ודאי היה שש ושמח, ואם אינו שמח זה סימן שהוא לא מעריך את התורה ולא מרגיש שהוא מתעסק עם שלל רב. הובא על הגאון רבי זבולון גרוז זצ"ל שבצעירותו למד

בישיבת טעלו ולאחר מכן עלה לארץ ישראל ללמוד בישיבת סלבודקא בעיר חברון, יום אחד לאחר סדר א' של לימוד בשטייגען גדול פגש אותו הסבא מסלבודקא ואמר לו: 'זבולון אתה נראה כמו גוי'. הדבר מאוד כאב לרבי זבולון: איך יתכן שאחרי שלמד בהתמדה הוא נראה כמו גוי? הסביר לו הסבא: 'אחרי סדר שלם שלמדת בהתמדה, אתה חייב להיות קורן מאושר ואם השמחה והאושר לא ניכרים ופורצים ממך, כנראה אינך מעריך את הלימוד, היינו שלמדת כמו כגוי שלא שמח מהלימוד'.

עוד צריך לשמור על פה, דפה טמא אינו יכול להכיל דבר קדוש וטהור, ולהנות מלימוד תורה"ק. וכמו שאמר מרן ראש הישיבה רבינו הגר"ל שטיינמן זצוק"ל לבחור שהיה במצב של ירידה, שבא לביתו וביקש לדבר עם ראש הישיבה בלא שיפריעו לו, בני הבית הבינו שכוונתו לטובה ואפשרו לו, ניגש ושאל האם מרן ראש הישיבה אוהב סטייק?, מה זה סטייק? שאל אותו מרן רה"י. חתיכת בשר, השיב השואל. מרן זצוק"ל האיץ בו 'מה אתה רוצה? המשיך הבחור, מרן רה"י לא רוצה סטייק כי הוא לא נמשך לזה, למה אם כן רוצים שאני ילמד גמרא, אני לא נמשך לזה?!.. שקט השתרר בחדר, בני הבית כבר תהו על כך שאפשרו לו כך להתבטא, אבל היה זה מרן ראש הישיבה זצוק"ל שפנה אליו בשאלה: 'האם הנך אוהב דבש?' בוודאי! – השיב הבחור. למה? שאל אותו מרן. כי זה מתוק – השיב הבחור. 'הידעת' – המשיך מרן – ישנם אנשים שהדבש לא רק שלא מתוק להם הוא שורף להם... מדוע? כי יש להם פצעים בפה! דע לך, שהגמרא היא מתוקה מדבש ונפת צופים, לא שייך שלא לאהוב אותה, אלא שיש כאילו שיש להם 'פצעים בפה', דיבורים אסורים, מראות אסורות, זה גורם שהגמרא לא תהיה מתוקה. עליך לגאוג, להתייעץ, איך זוכים לטהרת הלב והפה ואז גם אתה תזכה לנועם צוף התורה. וכעין זה הובא בשם השפת אמת, שביאר במה שמברכים והערב נא ה' אלקינו 'בפינו', היינו שהתורה מצד עצמה היא מאוד מתוקה, ואם הלומד לא מרגיש את מתיקותה הרי זה בגלל שיש בעיה ב'פה' של הלומד, ולכן מבקשים אנו מה' שימתיק את התורה בפינו.

ובאמת בכל מצוה יש ענין להנות ממנה, והתענגות לא נבראו אלא להנות ממצות ה', ודבר זה מצינו בפירוש הרע"ב באבות (פ"ד מ"ב) שביאר דשכר מצוה מצוה, היינו דבמה שנהנה מהמצוה זה עצמו מצוה, וגם על זה יקבל שכר.

תורה תבלין

עסקן אחד נכנס בדכדוך לרבינו הגר"י זצוק"ל, והתלונן בפניו על המצב הירוד כאן בא"י, שכביכול הכל אבוד ואין מה לפעול יותר. אמר לו רבינו הגר"י, אבה נלמד פרשה בחומש כפי שרגיל הייתי ללמד את בני, ופתח בפרשת וילך והתחיל לקרא בפני מפסוק ט"ז: ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלוהי ניכר הארץ.... וביאר לו 'זנה אחרי אלוהי ניכר' – אין פירושו שלא יתפללו שחרית, אלא פשוטו כמשמעו, יעבדו עבודה זרה. ואם לא די בזה ממשיך הפסוק 'ועזבני' – אין פירושו

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס השביעית
אוצר חג השבועות [שבועות - יום הדין * תחילת דינו על התורה * מצות זכירת הר סיני
* קבלת התורה כל שנה מחדש * לימוד ליל שבועות * מתיקות התורה * ברכת התורה
בחג השבועות * פנינים]

שלא יתפללו מנחה אלא שלא יעבדו אותי אפילו לא בשיתוף, ואם גם זה לא מספיק, הרי המשך הפסוק 'והפר את בריתי' – אין פירושו שלא יתפללו מעריב אלא שלא ימולו, וכך המשיך הפסוק 'ועזבתים והסתרתני פני מהם'. ואז הרים רבינו הגרי"ז את ראשו ואמר: בודאי שאתה מסכים שזה מצב גרוע יותר ממה שאתה מתאר לי, אבל נלמד הלאה: 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל', לימוד התורה יהיה תרופה לכל ההתדרדרות אפילו עד כדי עבודה זרה והפרת ברית ויחזיר את בני ישראל לתורת ה'. לכן אמר לו שתפקידנו רק לדאוג לעניין זה של 'ללמדה את בני ישראל'.

פלפול התלמידים

החזו"א היה אומר לבחורים שבתורה צריך שתהיה ריתחא דאורייתא, וככל שתרבו להתווכח כך תצליחו יותר. והיה מביא ע"ז דברי רש"י עה"פ (בראשית מה, כד) אל תרגזו בדרך – אל תתעסקו בדבר הלכה, ומנין לרש"י דקאי על דבר הלכה, ואמר שרש"י דייק זאת מדברי יוסף, שאמר להם אל תרגזו בדרך, משמע אבל כשתבאו הביתה צריכים להתווכח עד שתבקע תקרת הבית, א"כ מוכח שהכוונה היתה על מחלוקת בדבר הלכה. (מעשה איש ח"ד).

בעולם הבא אין מה לעשות בלי תורה

המשגיח מרן הגר"י לוינשטיין זצ"ל אמר פעם לגביר שהיה מחזיק תורה וחסד, ולא קבע עיתים לתורה. דע לך 'אם אינך לומד – תצא מן העולם הזה ערום ויחף'... והגביר לא הבין את כונת רבו, היתכן שיצא עם מן העולם ערום ויחף? ומה עם כל הזכויות שיש לו?. עד שבא לידו ספרו של רבי אליהו לופיאן זצ"ל, שמביא זוהר על הפסוק (שה"ש א, ח) אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך, 'אם לא תדעי לך' – אם אין לך ידיעה באורייתא, אפילו אם תהיי 'היפה בנשים' – שיהיו לך הרבה מעשים טובים, 'צאי לך' – אומר הקדוש ברוך הוא צאי ממחיצתי, ע"כ. למדנו מדברי הזוהר שאפילו אם יש לו לאדם הרבה מעשים טובים – בלי לימוד תורה, בלי קביעות עיתים לתורה, אי אפשר להימצא במחיצתו של הקב"ה! כמה שיש יותר ידיעה בתורה – כך נכנסים עמוק יותר למחיצתו של הקב"ה.

קשר אמיתי הוא רק ע"י תורה

שמעתי ב' מעשים שהיו בישיבת פונביז' אצל רבינו רה"י הגר"ש רוזבסקי זצ"ל, (שמעתי זאת מאנשים שחיו באותו תקופה), אחד הבחורים שהשקיע הרבה בחברה, התחתן, והלך לגור באופקים, לאחר שנים כל חבריו שכחו אותו, ואף לא טרחו לשלוח לו הזמנה לשמחתם, והרגיש כפיות טובה מצד חבריו, ואיך ברגע קט שחבריו לא היו צריכים אותו הוא נשכח ונעזב. והדבר חרה לו מאוד, והחליט ללכת להפיג את צערו אצל ראש

הישיבה. נכנס לרה"י, ושאל אותו האם רה"י זוכר אותי, אמר לו כן, אתה אחרי החתונה הלכת לגור באופקים, היכן אתה נמצא היום, אמר לו באופקים ואני לומד שם בכולל של בני עליה. ואז עלה את צערו לרה"י, ור' שמואל ניסה להרגיע אותו כנראה חברים שלך עושים רק בר מצוות והם יודעים שלא תטרח לבר מצוה לנסוע עד בני ברק ולכן לא שולחים לך הזמנה, אמר לו לא חברים שלי כבר עושים חתונות, ואז רה"י שאל האם שום חבר לא שולח לך, אמר לו רק שתיים שלחו לי, ומי הם, ענה שזה החברותת שלו בישיבה, שהם לא היו ממש מידידיו, ורק למדו יחד. ואז חשב רה"י לרגע ואמר לו: דע לך שתורה היא ניצחיות ולכן רק קשר דרך תורה נשארת לניצחיות לאורך זמן, אבל סתם קשר, שפג הקשר הכל נשכח. עוד מעשה בבחור שהיה עסקן בישיבה, והיה חבר של כל הבחורים, אבל בלימוד הוא לא השקיע מאומה. יום אחד ראש הישיבה קורא לו, ושואל אותו האם יש לך חברים, והוא צחק, כולם חברים שלי, ומה עם חברותות, אמר לו זה לא חסר לי, יש לי מספיק חברה גם בלי חברותות. אמר לו ראש הישיבה, דע לך עסקנות וחברים - זה אנטרסים, ברגע שהם צריכים אותך הם לידך, ברגע שלא צריכים אותך אתה כלום, חבר אמיתי זה רק דרך תורה, זה דבר שמקשר באמת, שאר דברים זה לא חברות. ועי' בפירוש המשנית לרמב"ם דמאי פ"ב מ"ג וז"ל: חבר נקרא תלמיד חכם וכן יקראו לתלמידי חכמים חברים ואולם נקראו בזה השם כי חברתם זה לזה חברה נאמנה כי היא חברה לשם שמים, ע"כ.

וכן הובא בשם הרב מפונביז' לבאר מה שכתוב בספרים (חיד"א ועוד) לומר בסוף התפילה קודם יהי רצון פסוק שמתחיל בשמו ומסתיים בשמו כיון שיזכור בעולם האמת לשמו. והדברים מתמיהים שמו ששמע כל יום עשרות פעמים יכול האדם לשכוח כשעולה למעלה. וביאר שבעולם הנצחי לא נשאר לאדם שום קשר לעולם שלנו רק בקשר ניצחי, ולכן אפי' שמו שמכירו היטב בעולם הזה מ"מ לא נשאר מזה מאומה בעולם הבא בלא קשר לתורה שהוא נצחי, ולכן אמרו שע"י פסוק זה שאומרו לפי אותיות שמו יועיל שיזכור לשמו, וישאר בידו שמו בקשר ניצחי.

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' וש"א"ס

'חקל תפוחין קדישין' – מנהג זריקת תפוחים בחג השבועות

רבות נכתב בספרי הפוסקים והמנהגים אודות המנהג הנפוץ בקרב קהילות ישראל בחג השבועות והוא: 'אכילת מאכלי חלב' ועל כך רבו הטעמים בספרים. וישנם עוד מנהגים רבים בחג הקדוש הזה. במאמר שלפנינו נכתוב בעז"ה על מנהג נוסף בחג השבועות ומוזכר בראשונים ובאחרונים, והוא: 'זריקת תפוחים בחג השבועות', מסתבר שמנהג זה הוא קדמון מאוד כפי שיבואר להלן. (ובראשית יש להבהיר ואין מזרזין אלא למזרזין, שכל מהות יום הקדוש והנשגב חג השבועות הוא יום מתן תורתנו הקדושה 'היום הזה נהיית לעם', וכמו כל חג או מועד ישנם מנהגים קדושים בעם ישראל. ומנהג ישראל תורה הוא ועלינו לקיימם. אך זכור נזכור את יסוד הדברים, ודי לחכם).

כשבא המן הרשע אל המלך אחשורוש לקטרג על היהודים סיפר לו על מצוותיהם ומנהגיהם בחגייהם, וכך אמר לו (תרגום שני – מגילת אסתר פרק ג'): בחודש סיון שני ימים טובים עושים בו, נכנסים לבית הכנסת שלהם קוראים קריאת שמע ומתפללים, קוראים בתורה ומתרגמים בנביאיהם, מקללים למלך ושוברים את שלטונו, וקוראים אותו יום העצרת, ועולים לגג בית אלוקים וזורקים תפוחים ומקבצים אותם ואומרים כמו שמתקבצים תפוחים האלו כך יתקבצו בניהם מבנינו, ואומרים זה הוא ימינו שניתנה התורה לאבותינו על הר סיני, ע"ש. הרי לנו דמנהג זה עתיק יומין הוא.

בספר שריד ופליט (להרי"מ טולידאנו, עמ' 8. י"ל בשנת תש"ה) הביא מרבי דוד הטבעוני בהגהותיו על פירוש לסידור התפילה מרבינו מיימון אבי הרמב"ם וז"ל: אין להקל בשום מנהג ואפילו מנהג קל וכו', ומכלל המנהגים ההם, התפוחים שמשליכים בשבועות מגג הבית כנסת ולוקטים אותם התינוקות, וכן מנהגינו בדרעא וכו' ע"ש.

בספר 'זמנים' (לרמ"ל זק"ש, עמ' נ', י"ל בירושלים בשנת תשי"א) ביאר בזה: נראה בכדי להזכיר זכותינו הגדולה בעת קבלת התורה והקדמנו נעשה לנשמע, והגענו לידי גדלות נפלאה בתום לבב ובאמונה שלימה כדרך העושים מאהבה בלי שום הרהור כלל אחרי הקב"ה (עי' שבת פח' ע"ב), ועל זה דרשו חז"ל כי (שה"ש ב' ג'): כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים וגו'. מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע (שם בע"א). וקנאה גדולה עוררה גדולה זו אף בין הצדוקים ודומיהם עד שקנטרו לחכמים על זה (שבת שם), ולפי שבזכות התורה יתקבצו הגלויות (הושע ח' י'): גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. אי תני כוליהו עתה אקבצם (ב"ב ח' ע"א) – באותו יום שקבלנו את התורה ובאותו יום שהקדמנו נעשה לנשמע כתפוח זה אשר פריו קודם לעליו, הננו נוהגים לזרוק

תפוחים מעל גג בית אלקים ולקבצם, בכדי להזכיר זכות זו למען יקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ לארצינו.

בעצרת או בשמיני עצרת. במתן תורה או בשמחת תורה

כתב בספר מלבושי יום טוב (לרבי יום טוב ליפמאן הלר בעל התוי"ט, על ספר הלבוש סי' תרס"ט. י"ל בוורשא בשנת תרנ"ה) בהלכות שמחת תורה: ונוהגין בקצת מדינות לזרוק פירות לנערים, ומצאתי שרבינו בחיי כתב למחות, אבל יש במדרש שזה היה אומר המן למלך גם כן על היהודים א"כ מנהג קדמון הוא. ואולי שרבינו בחיי ז"ל ראה בימיו נוהגין בזה ריקות והוללות. עד כאן בקובץ כתוב בקלף (מובא באליה רבה ובבאר היטב ועוד – שם).

והנה יש לעיין בדבריו, דבמדרש (תרגום שני על מגילת אסתר שהבאינו לעיל) אשר לפנינו לא כתוב כך על שמיני עצרת אלא על חג עצרת? וכתבו בספרי רושמי הקורות כי קרוב מאוד לומר שנתחלף לבעל המלבושי יום טוב דברי המדרש שכתוב בו חג עצרת לחג שמיני עצרת [או זמן מתן תורה לזמן שמחת תורה]. ולאחר מכן באמת מצאתי שכך כתב בספר המאיר לארץ (לרבי מאיר סאלאווייצ'יק, סי' תרס"ט. י"ל בסלוצק בשנת תרע"א)

על עצם מנהג זריקת הפירות בש"ת דבר זה מוזכר בעוד ספרים עי' במהרי"ל הל' יו"ט ד"ה נשים. ובספר המנהגים לר"א טירנא, שמיני עצרת ד"ה שחרית. בפרי מגדים (סי' תרס"ט) הוזהיר שאין נכון לזורקם במקום מאוס כדאיתא בשו"ע או"ח (סי' רע"א). ובספר ביכורי יעקב (לרבי יעקב עטטלינגער בעל הערוך לנר סי' תרס"ט) כתב, שכמו"כ יש להיזהר שלא להשליכם במקום שדורכין עליהם דבזה יש גם כן איסור ביזוי אוכלין.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

עיקר חכמתו של האדם תלויה בחג השבועות

וַיְהִינּוּ אֱלֹהֵי בְנֵי לֵוִי בְּשִׁמְתָם גִּרְשׁוֹן וַקֵּהֶת וּמִרְרֵי (פרשת נשא ג, יז) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר.. נָשָׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קֵהֶת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם.. וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר.. נָשָׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גִרְשׁוֹן גַּם הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם.. בְּנֵי מִרְרֵי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם (שם פרק ד)

שאלות:

א} והקשה הרב כלי יקר למה מנה ראש בני קהת קודם לבני גרשון מן הדין גרשון הוא הבכור והגדול כמבואר בפסוק במדבר פ"ג פסוק יז, וא"כ היה לו למנותו קודם?

תיקן עזרא לקרא התוכחות לפני עצרת:

ועוד נוסיף ונקדים מבואר במסכת מגילה דף לא ע"ב תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ראש השנה היא? אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן ובעצרת על פירות האילן. וכן פסק הרמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יג הלכה ב עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שבספר ויקרא קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה, וכו'. וכן פסק בשולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תכח סעיף ד לעולם קורין וכו' ולעולם קורין פרשת במדבר סיני קודם עצרת, וכו' אתם נצבים קודם ר"ה.

מדוע תיקנו לפני עצרת ולא סוכות ופסח:

ב} ויש לשאול הרי תנן משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה ב: בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון וכו', ובחג נידונין על המים: וכיון שיש ארבעה פרקים שהעולם

נידון מדוע תיקנו את קריאת התוכחות דוקא לפני ר"ה ועצרת שהוא יום הדין לאילן?

ג} זאת ועוד הרי אין ספק שיום הדין של המים שהוא סוכות הרבה יותר חשוב לקיום הבריאה? ואת"ל כיון שכבר קראו לפני ר"ה וסוכות סמוך בחדא מספיק לשניהם, הרי עכ"פ בפסח נידונים על התבואה והיא יותר נחוצה לקיום האדם מאשר פירות האילן?

סדרי עדיפות בחיי האדם

והנראה כי התורה מלמדת אותנו על חוסר סדרי עדיפויות בהתנהלות חיי האדם, שהאדם מהשורה נותן חשיבות ועדיפות ראשונה לדאגת צרכי גופו מזונו ומלבושו וצרכיו הגופניים ועל כך הוא מוכן למסור עצמו בכדי להשיגם ואילו על תורתו זה נמצא בסדרי עדיפות משנית לפי הזמן שמזדמן לאדם ובכך טועה הוא בחייו, אולם התורה מלמדת אותנו על גדולת התורה ומעלתה אשר היא עולה על הכל בחשיבותה ואף היא בראש כל הכתרים ובלעדי התורה חייו אינן חיים כי כבר אמרו חז"ל **במסכת נדרים דף מא ע"א** אמר אביי, נקטינן אין עני אלא בדעה. במערבא אמרי דדא ביה כולא ביה, דלא דא ביה מה ביה? דא קני מה חסר? דא לא קני מה קני? **וכן הוא בקהלת רבה (וילנא) פרשה ז** מתלא אמר דעת חסרת מה קנית, דעת קנית מה חסרת, ללמדנו שבלי תורה אין בו דעת ואין לו כלום, **וכבר כתב הרס"ג בספר האמונות והדעות מאמר ג** ועוד כי אומתנו איננה אומה כי אם בתורתיה, כי בלעדי התורה אין הבדל בין עם ישראל ליתר האומות, וכיון שכך חז"ל מלמדין אותנו על מעלת וחשיבות חג

השבועות שכל תורתו וחכמתו של האדם תלויה בו.

תירוץ הכלי יקר מפני גדולת התורה:

ובתחילה נבאר את הפסוקים בתורה וכתב הכלי יקר לתרץ כיון שהקב"ה רצה להנחיל לישראל את גדולת התורה לכן בחר בקהת הקטן לשאת את הארון וימנו אותו קודם בכדי שיבינו שכבוד התורה קודם לכל, ואילו נתן משא הארון לגרשון לא היה אפשר ללמוד על גדולת התורה כיון שהיו חושבים שקיבל את משא הארון מפני בכורתו ולא מפני גדולת התורה. ולענ"ד אפשר להוסיף כיון שמקהת יצא משה שקיבל התורה ומסרה לישראל לכן זכה קהת להיות הראשון מכוח התורה.

רמז לדבר משום כבוד וגדולת התורה:

ובספר אוצר אפרים כתב עפ"י האמור שמעתי רמז נחמד מפה קדוש הגאון החסיד חכם אברהם הררי רפול ז"ל זקן רבני ארם צובא שרמז זאת בדברי הגמרא **בב"מ דף כב ע"ב** הלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם, כלומר הלכה בש"ס כמו אביי בהלכות שסימנם כך עיי"ש ברש"י, והוא אמר כי יע"ל ראשי תיבות ה' ע'ו'ז ל'עמו י'תן, קג"ם ראשי תיבות ק'הת ג'רשון מ'ררי, היינו כיוון שאין עוז אלא תורה, לכן קג"ם קהת קודם לגרשון לפי שהיה נושא את הארון שבו נמצאת התורה ע"כ.

כן מצינו ביעקב שבירך את אפרים לפני מנשה הבכור:

ויש להוסיף שהוא על דרך מעשה יעקב כאשר הביא יוסף את אפרים ומנשה והיה ויכוח מדוע יעקב שיכל ידיו בברכתו, וביאר יעקב אבינו שאמנם ידעתי ובכוונה שיכלתי את ידי כי אפרים העמל בתורה קודם למנשה הבכור שעסוק במלכות כי כתר תורה קודם וגדול מהכל, ואמר (כ) **וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאִמּוֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאִפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׂם אֶת־אִפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:**

עיקר חכמתו של האדם תלויה בחג השבועות

דברי התנא בפרקי אבות על גדולת התורה:

וכמבואר במסכת אבות פרק ו משנה ה: גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות נקנית בשלושים מעלות והכהונה בעשרים וארבע והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים וכו'. הראת לדעת כי מפאת גדולת התורה צריך מ"ח קנינים לזכות לתורה לעומת הכהונה והמלכות.

שבועות הוא יום הדין להשגת חכמתו לכל השנה:

אחר הדברים האלה על גדולת התורה נבאר מעלת חג השבועות וביאור דברי חז"ל, ונראה שחז"ל שאמרו שגם חג שבועות יום הדין של האילן ופירותיו דיברו ברמז וכונתם שהאילן מרמז על האדם כדכתיב כי האדם עץ השדה ואינו רק מפני פירות האילן אלא מפני האדם עצמו. אלא שא"כ יש לשאול וכי האדם נידון פעמיים בשנה? והתשובה לכך שבר"ה האדם נידון על קיום חיי הגוף שלו יחיה או ימות וכדומא, אולם בעצרת נידון האדם על הרוחניות שלו האם יזכה לתורה או לא יזכה.

בלי תורה נחשב כמיתה:

ומבואר במסכת מכות דף י ע"א תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, שנאמר: וחי, עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא. וכתב הרמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ז הלכה א תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו, שנאמר [דברים י"ט ה', דברים ד' מ"ב] וחי, עשה לו כדי שיחיה, וחי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין, וכו'.

גדול המחטיאו יותר מההורגו:

הראת לדעת כי גזר דין על חכמת האדם אינם שאלה של מותרות אלא של חיים ומות ממש, ואדרבה חז"ל לימדונו במדרש במדבר רבה (וילנא) פרשת פינחס פרשה כא ד צרור את המדינים למה כי צוררים הם לכם מיכן אמרו חכמים בא להרגך השכם להרגו ר"ש אומר מנין שהמחטיא את האדם יותר מן ההורגו שההורג הורג בעולם הזה ויש לו חלק לעוה"ב והמחטיא הורגו בעולם הזה ובעולם הבא וכו' עכ"ל. ולכן הוא יום הדין הגדול והנורא לכל לומדי התורה.

דברי האריז"ל:

ובפרט לפי המבואר באריז"ל בשער הכונות בדרוש ראשון לשבועות שכל השגת האדם בתורתו תלויה בלילה הזה של ליל שבועות, ולכן יש לו מעלה יותר מסוכות שהוא יום הדין למים או מפסח שהוא יום הדין לתבואה שאמנם הם יותר חיוניים לקיום הגוף אך בסופו של דבר הם ענייני הגוף, ואילו בעצרת הוא עניין של הנשמה, ולכן תיקנו לקרא את התוכחות בפרשת בחוקתי לפני עצרת בכדי לעורר את האדם להתפלל ולנצל את היום הגדול לזכות לתורה.

הקשר בין התוכחות לחג מתן תורה

עיקר חכמתו של האדם תלויה בחג השבועות

ובזה יובן היטב מה עניין תקנת חז"ל לקרא התוכחות של פרשת בחוקתי לפני מתן תורה, היות שהתוכחות של פרשת בחוקתי הם קשורים לעמל התורה, וכאשר דרשו חז"ל אם בחוקתי תלכו ואת מצותי תשמרו הרי קיום מצות אמור הא מה אני מקיים אם בחוקתי שתהיו עמלים בתורה ואז זוכים לכל הברכות, ואם ח"ו אם בחוקתי תמאסו וכו' נדרש להיפך שאם לא תהיו עמלים בתורה באין כל הקללות, מבואר כי כל התוכחה מכוונת בעיקר על עמל התורה, ומה נאה ויאה שיקראו תוכחות אלו לפני העצרת שהוא חג מתן תורה והוא יום הדין שבו נקבעת השגת חכמתו של האדם לאותה שנה.

דברי הגר"פ בסגולת ימי העומר:

וכתב הגר"ח פלג"ח בספרו מועד לכל חי סימן ד (מה) האיש הירא וחרד ראוי להיות זהיר וזריז לעמוד לשרת בשם ה' בימים האלה שלאחר הפסח יתר על כל הימים, בקדושה ובטהרה וביראת ה' כל היום ולא יפנה ימין ושמאל, וירא ויפחד ממדת הדין המתוחה שלא יכזה בגחלתה ח"ו, ואמרו הקדמונים כי הימים האלה המה לאות ולמופת לכל השנה כולה, כי אם ירבה בהם בתורה ובמצות כן יהיה מראשית השנה ועד אחרית השנה, וכן בהפכו ח"ו, הרב חמ"י פרק שני מספירת העומר, ועיין נמי מה שכתבתי לקמן בסוף תשרי שם בסייעתא דשמיא:

הנהגת גדולי ישראל בהתקרב שבועות:

ומסופר כי הגר"י מסלנט היה נראה עצוב ומתוח לפני חג השבועות וכאשר נשאל לפרש הדבר הסביר כיון שמתקרב יום הדין של עולם התורה. וכן מסופר על הרב ש"ך זצ"ל שגם אצלו היו רואים מתח גדול לפני חג השבועות והסביר שכך שמע מהגרי"ז מלצר זצ"ל אשר שמע בשם הנצי"ב שהוא יום הדין להשגת חוכמתו של האדם באותה שנה.

מדוע צריך להיות ניעור כל הלילה:

ובזה מובן את חשיבות לימוד הלילה הזאת יותר מכל הלילות בהיות והלילה הזה הוא יום הדין לקבלת והשגת חכמת התורה וכיצד יכול לישון הרי גורל חייו תלוי בו וכמ"ש לעיל בשם האריז"ל, וכמ"ש הרמב"ם שבלי תורה חייו אינם חיים, וככל שנעמיק בגדולת עמל התורה כך נשכיל להבין את חשיבות הלילה הגדול הזה, והדבר דומה לליל הושע"ר שבו נחתם גזר דינו של האדם הגופני ולכן צריך להיות ניעור, שכיצד ישן ואינו מראה את יראתו מהדין ויושן הרי זה יעורר קטרוג ח"ו עליו. וק"ו מאדם שיש לו איזה משפט שעלולים להפלילו אין ספק שאינו יכול להירדם מהמתח מה יהיה איתו וחושב ומתכנן מה יאמר ומה יעשה, ואם כך על דבר שאינו אלא זמני או כספי וחולף ק"ו על חייו וחכמתו.

המהרש"א:

ובכדי להראות גודל עמל התורה אצל גדולי הדורות נביא להלן כמה דוגמאות, מסופר על המהרש"א שהיה מגדל שיער בשביל שיוכל לקשור אותו לתיקרה בעת לימודו שלא ירדם.

מסירות נפש ללימוד התורה של המהרש"ם:

וכן כתב הרב שוודרון זצ"ל בספר דרכי שלום על סבו המהרש"ם כיצד היה לומד בלילות בימי עלומיו בעת לימודו בלילות הארוכים חשש לבל ירדם וישן אחרי אשר נדדו שינה מעל עיניו כמה לילות המציא לעצמו תחבולה יפה נעץ מסמר בתקרת הבית אשר למד שם וקשר חבל ראש האחד במסמר וראש השני קשר בחזקה בשיער פיאותיו וכאשר השינה התחילה לענות אותו ונרדם מעט ונענע בראשו אז נתק החבל את שערותיו והיה מתעורר וכך נהג במשך שנותיו עד שהתרגל להיות ער בלילות עד זקנתו.

מסירותו של הרה"ג דוד חזן רבה של מוגדור:

כמו כן מסופר בקונטרס בית צדיקים יעמוד על הרה"ג רבי דוד חזן זצ"ל רבה של מוגדור במרוקו בין שנת ת"ק לת"ר התמדתו ויגיעתו בלימוד התורה הקדושה היו ללא גבול בכל אותם מ"ח דרכים שבהם התורה נקנית כפי שמנו חז"ל בפרק שישי ממסכת אבות עמל והשקיע כוחות בלתי גדלים בפרט באותו קנין של "מיעוט שינה" שמנו חז"ל שם בו הרבה מאד מאד לא נתן שינה לעיניו ומנוחה לעפעפיו שנתו שנת עראי מדודה בדיוק לצורך ההכרחי שינה רופפת כשנת הסוס הישן בעמידה אך מה לעשות לפעמים שר השינה מגביר כוחו ובהחלטיות מטיל את כל כובד משקלו על שמורות העיניים העייפות המחזיקות עצמן פתוחות בקושי רב ומכריען לכאורה אונס מאין כמוהו ורחמנא פטריה אך אין הדברים אמורים כלפי ר' דוד להיטותו ללימוד התורה הפעילה כוחות נעלמים ורעיונות שונים לחיזוק העפעפים עלו במוחו אחד מהם בתוך הקיר הסמוך למקום כסא מושבו נעץ וו ברזל ראשו עקום כלפי מעלה כמין אונקלי חסון חזק ועמוק תחב אותו לבלתי יוזז אליו קשר בקשר של קיימא את שערות זקנו או פאותיו והיה אם כשלו שמורות עיניו במשמרתן ונעצמו נפל ראשו על חזהו ואותו וו משך אליו את שערות זקנו או פאותיו ובעבותות אהבה השיב את ר' דוד לתלמודו.

מיעוט שינה החזו"א:

ומסופר על החזו"א שהיה לומד בהתמדה גדולה עד כלות הכוחות, והנה פעם אחת לאחר גמר לימודו הלך לחדרו בכדי לישון אולם פתאום שמעו בני הבית חבטה, נכנסו וראו כי החזו"א נפל על הריצפה ואין לו כוח לקום, ומיד כמובן שהקימו אותו, והוא התנצל על טרחתם ואמר כי הפעם טעה בשיקול הדעת, כיון שתמיד הוא יושב ולומד עד כלות הכוחות ומשייר לו כוח רק בכדי להגיע למיטה לישון, אולם הפעם עבר את הגבול וטעה בהשערתו כך שלא נשאר לו כוח להגיע למיטתו.

מוסר השכל

עלה בידנו להחכים מדבר הפרשה ומאמרי חז"ל עד כמה חייב כל אדם לנצל את יום הגדול של חג השבועות כי הוא יום מתן תורה וסוד חכמתו של האדם תלוי ביום זה, וכן יש להתכונן היטב למשמר בליל חג השבועות בכדי לזכות לכל השפע של חכמת התורה כי היא תורת חיים וזוכה בה לדברים הרבה כמאמר התנא הקדוש בפרק קנייני התורה.

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין קבלת התורה ובטחון

מדת הבטחון הוא נצרך ביותר לקבלת התורה

הנה מצינו כמה וכמה מקומות בדברי חז"ל, שהתורה הקדושה מקושר עם מדת הבטחון. איתא במדרש (תנחומא בשלח כ') "לא נתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן", ע"כ. הרי, דהתנאי בקבלת התורה היתה שיהא לכלל ישראל מדת הבטחון בהשי"ת, ויסוד של ירידת המן היה לקובע בלב של כל אחד ואחד מדת הבטחון בהשי"ת. וכן אמרינן בברכת 'אהבה רבה', "בעבור אבותינו שבטחו בך, ותלמדם חקי חיים ...". וכתב הגר"א (משלי כב, יט): "שעיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישומו בטחונם בה". ועיקר הכל הוא בטחון, והוא כלל של כל המצות, עכ"ל. ובעזרה"ת נבאר קצת הענין מדוע בטחון היה נצרך ביותר לעיקר קבלת התורה.

ע"י מדת הבטחון עובד ה' יתברך ואינו עובד עצמו

[א] הנה מובא מהגר"א (אבן שלמה פ"ג) וז"ל, "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עברות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחסר בטחון שעי"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", עכ"ל. ומבואר מדבריו הק' דמי שאין לו בטחון בהקב"ה, כל עסקו בעבודת ה' אינו משום שהוא עובד הקב"ה, רק הוא עובד את עצמו, וע"כ אין לתורתו שום שויות. אבל מי שבוטח בה', אף אם עובר עברות חמורות, כיון שיש לו בטחון, הוא יותר טוב ממי שאין לו בטחון, משום שעבודתו של הבוטח בה', הוא עסק בעבודת ה', ולא עסק של עצמו!

ויש להוסיף על זה, דהנה בגמ' שבת איתא: (לא, ע"א) "אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה", אולם במס' קידושין איתא (מ, ע"ב): "אמר רב המנונא: אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה". וכבר עמד ע"ז תוס' (שם בד"ה אין) וז"ל, "והא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת לא, ע"א) כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, היינו דווקא לענין שאלה ששואלין לו על משא ומתן, אבל מ"מ נפרעים ממנו תחלה על שלא קבע עתים לתורה", עכ"ל. וכבר דשו ביה רבים ליישב סתירה הנ"ל, אך לפי דברי הגר"א הנ"ל, נדמי שאינו מאמין ובוטח בהקב"ה, אין שום שווי לתורתו כי כל עבודתו לה' ית' הוא רק למען הרבות כבוד וגדולה לעצמו, יש ליישב, דלעולם תחילת דינו של אדם הוא על דברי תורה, אבל כדי שיהיה תורתו, תורה דיליה, קודם כל, צריך להיות מאמין ובוטח, בטחון גמורה בהקב"ה, וע"כ קודם ששואלים על התורה, מבררים אם הוא בעל בטחון.

א"א לקבל התורה בלא מדת הבטחון

בן הנה על כל דבר שהאדם מקבל על עצמו לעשות, הרי הוא מקבל רק אם הדבר הוא ביכולת לעשות, אבל אם אין הדבר ביכולתו לעשות א"א לקבל לעשותו. אבל כשקבלו כלל ישראל את התורה קבלו את התורה אע"פ שלא ידעו מה כתיב בהתורה, ולא דנו אם יש באפשרות לעשות מה שכתוב ביה או לא. וזה היתה מתוך גודל הבטחון בהשי"ת, ואילו לא היה להם בטחון בהשי"ת, לעולם לא שייך לקבל את התורה, דאפשר דאינם בכוחם לעשות מה שכתוב ביה. אבל הם בטחו בהשי"ת, דאילו נותן להם את התורה בודאי שיעזרום לעשות מה שכתוב ביה. וע"כ קבלו את התורה הגם שלא ידעו מה כתיב ביה.

וכן מבואר ממה שאמרו חז"ל (שבת פ"ח, ע"ב): אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו^ל, ברישא עשי, והדר לשמע ... ההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא, וקא מייץ בהו, וקא מבעץ אצבעתיה דמא, אמר ליה: עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו! ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו - קבליתו, ואי לא - לא קבליתו. - אמר ליה: אנן דסגינן בשלימותא, ע"כ. ופי' רש"י בד"ה דקדמיתו פומייכו לאודנייכו - "קודם ששמעתם אותה היא קשה, ואם תוכלו לעמוד בה - קבלתם עליכם לקיימה". ובד"ה דסגינן בשלימותא - התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה וסמכנו עליו שלא יטעננו בדבר שלא נוכל לעמוד בו", עכ"ל. ומבואר דכלל ישראל קבלו את תורה רק משום שסומכו על הקב"ה שיעזרום לעשות מה שקבלו.

וכן האריך החובת הלבבות (שער הבטחון פ"ד) שצריך בטחון בהשי"ת על גמר מעשה עובדה וז"ל, "כי מעשי העבודה והעברה לא יתכנו לאדם, כי אם בהקבץ שלשה דברים: האחד הבחירה בלבו ומצפוננו, והשני הכוונה וההסכמה לעשות מה שבחר בו, והשלישי שישתדל לגמר המעשה באבריו הנראים ויוציאם אל גדר המעשה. ... אבל מה שראוי לבטח עליו הוא גמר מעשה העבודה, אחר בחירתה בלב שלם ונאמן וההסכמה והשתדלות בבר לבב וכוונה לשמו הגדול, ובזה אנחנו חייבין להתחנן אליו לעזר אותנו בו ולהורות

^ל ואיתא במדרש רבה (ויקרא פ"א): "גבורי כח עושי דברו - במה הכתוב מדבר, א"ר יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום א' לשבת אחת לחודש א' שמא לשאר ימות השנה ודין חמי חקליה ביירה כרמיה ביירה ויהבי ארנונא ושתיק יש לך גבור גדול מזה וא"ת אינו מדבר בשומרי שביעית נאמר כאן עושי דברו ונאמר להלן (דברים טו) וזה דבר השמיטה, מה דבר שנאמר להלן בשומרי שביעית הכתוב מדבר אף דבר האמור כאן בשומרי שביעית הכתוב מדבר, עושי דברו, רבי הונא בשם ר' אחא אמר בישראל שעמדו לפני הר סיני הכתוב מדבר שהקדימו עשייה לשמיעה ואמרו (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, לשמוע בקול דברו א"ר תנחום בר חנילאי בנוהג שבעולם משוי שקשה לא' נוח לשנים ולשני' נוח לארבע או שמא משוי שקשה לס' רבוא נוח לאחד, כל ישראל עומדים לפני הר סיני ואומרים (דברים ה') אם יוספים אנחנו לשמוע וגו' ומשה שומע קול הדבור עצמו וחיה, תדע לך שהוא כן שמכולן לא קרא אלא למשה לכך נאמר ויקרא אל משה, ע"כ. והגבורי כח האמור בשמיטה הוא מיוסד על מדת הבטחון, שהרי בלא מדת הבטחון א"א להיות גיבור בהך מצוה. ונראה דזהו דרשת הקרא האמור לענין גבורי כח לענין קבלת התורה, "גיבורי כח", ג"כ אמור לענין מדת הבטחון כמש"כ לעיל.

אותנו עליו, כמו שכתוב: הדריכני באמתך ולמדני, ואמר: הדריכני בנתיב מצותיך וגו', ואמר: דרך אמונה בחרתי וגו', ואמר: דבקתי בעדותיך ה' אל תבישני, ואמר: ואל תצל מפני דבר אמת עד מאד וגו'. וכל זה ראיה, שבחירתו היתה במעשה העבודה, אך התפלל אל האלהים על שני דברים: אחד מהם ליחד לבבו ולחזק בחירתו בעבודתו בהרחקת טרדות העולם מלבו ועיניו, כמו שאמר: יחד לבבי ליראה שמך, גל עיני ואביטה וגו' העבר עיני וגו' הט לבי אל עדותיך וגו' והדומה להם. והשני לחזק אבריו על השלמת המעשים בעבודתו, והא מה שאמר: הדריכני בנתיב מצותיך סעדני ואושעה, והרבה כמוהו. ואני עתיד לבאר אופני מפסידי החלק הזה ואופני השלמתו והדרך הנכונה בו בעזרת השם, עכ"ל.

ע"י בטחון לבו פנוי ללמוד תורה

ג] והנה יש עוד דבר שצריך ביותר מדת הבטחון, והוא לענין שיהא לבו פנוי ללמוד התורה הקודשה ולעבוד השי"ת. דהנה החובות הלבבות (פתיחת שער הבטחון) כתב וז"ל, "ומהן שהבוטח באלקים יביאהו בטחונו לפנות את לבו מעניני העולם, וליחד לבבו לעניני העבודה", עכ"ל. ר"ל, שכל זמן שאין האדם בוטח בה', לעולם לא יהיה זמן לעסוק בעבודת הקודש, שכל ימי שני חייו טריד בעסק פרנסתו, בדאגה מה יאכל למחר.

ולהטעים הענין, ע"י מש"כ הכלי יקר (שמות טז, ד) לבאר הפסוק: "למען אנסנו הילך בתורתך אם לא", וז"ל, "פירש רש"י אם ישמרו מצוות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט, וכל זה נאמר על מדת הבטחון כי אם לא יותירו ממנו זהו מופת שהם שלמים במדת הבטחון, כי מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה, וכן אם לא יצאו בשבת ללקוט הרי הם בטוחים שמה שלקטו אתמול יספיק להם גם ליום המחרת, ואז ילכו בתורתך, כי מי שאינו שלם במדת הבטחון מכלה כל ימיו לאסוף ולכנוס ומתי יעשה לבית ה' לעסוק בתורה, כנודע מדרכי רוב העולם ההולכים אחר ההבל ויהבלו, ועסק התורה טפל אצלם", עכ"ל.

וע"ע במשנת רבי אהרן (ח"א עמ' יח) שכתב וז"ל, "וכן הבטחון הוא יסוד ללימוד התורה, וכמאמרם ז"ל (מכילתא בשלח טז ד, תנחומא בשלח כ') לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן, שהם היו בתכלית הבטחון וכמו שאנו אומרים בברכות ק"ש "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים", וזהו הבטחון בכל עניני האדם בצרכי קיומו וחייו, דע"י הבטחון הוא פנוי ללימוד תורה במנוחת הנפש", עכ"ל.

שמעתתא בעי צילותא וזהו רק ע"י בטחון

ד] ועוד נקודה שמדת בטחון נצטרך ביותר, והוא לענין עצם הלימוד שיהא דעתו מיושב ביותר, וזהו רק ע"י מדת הבטחון. דתנן במתני' באבות (פ"ו) שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים ... בישוב. ופי' רש"י וז"ל, "בישוב גרסינן, פרוש בישוב הדעת", עכ"ל. וזהו מה דאיתא במגילה (כח, ע"ב): "רבינא ורב אדא בר מתנה הוו קיימי ושאלו שאילתא מרבא, אתא זילחא דמיטרא. עיילי לבי כנישתא. אמרי: האי דעיילינן לבי כנישתא - לאו משום מיטרא, אלא משום דשמעתא בעא צילותא כיומא דאסתנא", ע"כ. ופי' רש"י

צילותא - דעת צלולה ומיושבת, שאינו טרוד בכלום מחשבה, עכ"ל. והנה ברור שא"א שתהא מחשבה מיושבת עליו בלי מדת הבטחון. ר"ל, כדי שתהא עומד על אמיתת של התורה הקדושה שצריך שתהא דעתו מיושבת עליו, ורק ע"י זה שייך להבין ולהשכיל עומקן של הדברים. וא"א להיות דעתו מיושבת עליו בלי בטחון, כמו שהאריך החובת הלבבות (שער הבטחון פ"א) דזהו מהותו של בטחון, "מנוחת הנפש" ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו ...", "עיי"ש בכל דבריו הק'.

וע"ע במש"כ החתם סופר (בדרשות ז' אדר עמ' קכ"ו) וז"ל, "שמעתא בעי צילותא: ... אמנם הישרים יותר והגיעו למידת ההשתוות, ואין שום צער נכנס בלבם, שמחים בה' ובוטחים בו בתכלית הבטחון, אותם אינם נפסקים מלימודם אפילו רגע א', ולא יטרידם שום טירדה ... ולא תמצא התורה כי אם במנה לבו מכל דאגותיו ועסקיו תחילה", עכ"ל.

ויש עוד כמה וכמה ענינים שצריך ביותר מדת הבטחון לקיום התורה, שכמה וכמה מצות מיוסד על מדת הבטחון, וכל מדת טובות, ואי אפשר לפרטם כי רבים הם!

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושים חלקינו עמהם לעולם, ולא נבוש כי בך בטחנו, אכי"ר!

לתגובות: adebstein@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית

מהותה של התורה – הרבה מעבר להשגותינו

מעמד הר סיני.

קולות אדירים מפלחים את האויר. ברקים תכלכלים חותכים את האופק לאורך ולרוחב.

ערפל כבד מכסה את ההר. אש מלקחת ומעלה ענני עשן עצומים.

מעמד מעין זה חורט רשמים עזים ועמוקים עד מאוד בנפש האדם המשתתף בו. רשמים אשר אינם ניתנים כלל לתיאור. מעבר לכל מה שבכוחן של מילים להביע.

וכאן הבן שואל – בשל מי כל הסער הזה?...

מדוע שלא יתן ה' את התורה לנציג מטעם. הוא יעביר לנו את הטקסט בשלמותו – ככתבו וכלשונו. אם יהיה צורך – הנציג המכובד אף יואל להנפיק קבלה. עם סעיף 46.

מדוע טרח ה' על כל התפאורה האדירה הזו?...

הלא התורה, היא 'הוראות היצרן'. המוצר: אני. היצרן: השי"ת. ההוראות – ב'טיקט'. איך לכבס, איך ללבוש. מה לעשות. כיצד להתנהג.

ואם אכן כך – למה לעשות כל כך הרבה רעש.

השם, החיבור

אלא, שהתורה – היא הרבה יותר ממה שאנו מסוגלים להבין.

התורה כולה – שמותיו של הקב"ה. התורה היא שמו הגדול, הכולל את כל השמות כולם (עיין זוה"ק משפטים קכד ע"א). השם שהוא מעין הבחינה העליונה של 'אין עוד מלבדו' (עיין היטב נפה"ח ש"ג פי"א, וש"ד פי"ט).

והשם הזה, ניתן – לנו.

מהו 'שם'.

כשאתה מגדיר שם לדבר, אתה מגדיר את הדבר עצמו. כשמכונת כביסה מוגדרת בשם 'מכונת כביסה', אז אתה יודע – זו מכונת כביסה. מכבסת בגדים. מנקה אותם. זו מהותה. אם לא תדע את שמה, לא תדע מה היא. ותשתמש בה – במקרה הטוב – כשולחן.

השם, הוא השם של הדבר עצמו. והוא גם הקשר של הסביבה איתו. כך אפשר להשתמש בו, להתחבר אליו.

– להתחבר!...

מליוני שנות אור

ננסה לחשוב.

הקב"ה. בורא עולם. אין לו סוף. גם אין לו התחלה. אין לו שום הגדרה וגבול. לו עצמו, ודאי שאין שם (כמבואר בנפה"ח ש"ג). אין כל אפשרות להשיג אותו.

מה זה אין סוף?

אין לנו כל יכולת להבין, אבל ננסה לקרב מעט.

בעולם הגשמי הזה, שלנו, יש כדור הארץ, ויש כוכבים. גלקסיות. טלסקופים נבנו, ומרחבי החלל האינסופיים נראו דרכם. התגלה, שהמרחק בין הכוכבים הוא דמיוני. מרחקים של שנים – במושגים של מהירות האור.

שניה של אור, זה מרחק גדול מאוד. שלש שניות, זה עד הירח. שמונה דקות, זה עד השמש.

ובחלל יש מרחבים אדירים. שנות אור. אלפי שנות אור. מליוני שנות אור. מליונים – שנים – של מהירות האור.

זה מעבר לכל מושג.

ונחשוב, שהעולם הזה הוא רק העולם התחתון ביותר. עולם העשיה, עשיה דעשיה.

אם נעשה טיול. תרמיל, כובע, ונעלה – עולם אחד למעלה. נאמר – ליצירה דעשיה. שם נגלה, שכל מה שראינו כאן – הוא כאין וכאפס.

– כאין וכאפס!

ואם נטפס למעלה עוד, נגלה שוב – שכל מה שלמטה ממנו, כאין וכאפס מולו.

וכך בכל עולם ועולם.

המרחבים הרוחניים, הם אדירים. מעבר לכל אפשרות תפיסה.

והשי"ת, מלך על כל זה. הוא עצמו – אין בו כל השגה. אור אין סוף – הוא אין סוף. גם אם כל העולמות כולם יעמדו בשורה, וגם ייבראו עוד מליארדי עולמות כאלו – ויסתדרו בהמשך אותה השורה, עדין – הכל כאפס ממש, מולו יתברך.

קצת מושגים. להרים את הראש. להסתכל למעלה. מי ברא אלה.

ולאחר שתפסנו – שאנחנו לא תופסים מאומה, נסתכל – על האדם. אדם שחי בעולם הזה.

מהמרחבים ההם, אפילו במקרוסקופ המשוכלל ביותר לא נראה אותו. מי הוא בכלל. יצור זעיר כל כך. אפילו קטן מהקורונה.

וה', האין סוף, שכל העולמות כאין נגדו – רוצה ברית איתנו. רוצה – קשר.

רוצה שנתחבר אליו.

והתורה, היא החיבור. הקשר. האמצעי בין הבורא – לישראל.

ארץ ישראל – הדבר האמיתי

אנחנו היום – בארץ ישראל. ארץ הקודש. ארץ שאבותינו נכספו אליה כל כך. עזי פנים שבדור הקודם, השתמשו בשם הקדוש 'ארץ ישראל', לצרכיהם. להעמיד את מצות ישוב ארץ ישראל – כנגד כל המצוות. נגד כל המצוות. והם נטלו – חטפו – גנבו, מאיתנו, את הידיעה הגדולה הזו: שאנחנו – בארץ ישראל. כל הדר בחוץ לארץ, דומה – כמי שאין לו אלוהים (כתובות קי, ב). מבקש אתה לראות את השכינה בעולם הזה – עסוק בתורה, בארץ ישראל. שנאמר, דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד (יל"ש תהלים קה). פניו, זה ארץ ישראל (ראשית חכמה, תשובה, פ"ו). פניו! אנחנו ב'פניו'. זכינו להיות כאן. בחוץ לארץ, אין תורה. כך כתוב במפורש: מלכה ושריה בגויים, אין תורה (עין אדרת אליהו דברים א, ו, וע"ע ביאור"ג שיה"ש א, ד). אין תורה! שם, התורה היא אכן – 'הוראות יצרן'. ודאי שיש מצות תלמוד תורה. והיא כנגד כולם. והשכר – אינסופי. ברור. ה' לא מקפח שכר שם בריה. ומי שעשה מצוה, יקבל שכר. אבל בארץ ישראל, זה הדבר האמיתי. האם השכר הוא מושא נפשנו? בחוץ לארץ, כן. שם אין כל אפשרות ליצור משהו אמיתי. הכל 'ציונים'. משל לאדון שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה, אמר לה הוי מתקשטת תכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים, וכן אמר ירמיה (לא, כ) הציבי לך ציונים, אלו המצות שישראל מצוינין בהם (רמב"ן, ויקרא יח, כה). שנדע. שנזכור. שנתאמן. לקראת – הדבר האמיתי: מצוות בארץ ישראל. הגילוי של תורה, הוא בארץ ישראל. ואנחנו – כאן. העיקר, היא הדעת. הדעת שהתורה היא שמותיו. שבכל מילה אנחנו בעצם קוראים בשמו. מתחברים אליו יתברך. אם תהיה לנו דעת כזו, כך אכן יהיה. אם זה לא בגדר דעת אצלנו, זה נשאר 'הוראה'. גם הוראה, היא קשר. כמו יחוד. אני מצוה עליך. הציווי שלי נכנס באוזניך, ואתה מבצע אותו. מוציא אותו אל הפועל. יש כאן 'יחוד קוב"ה ושכינתיה'. אבל – רק בחיצוניות.

כי יש יחוד של שנאה. התוצאה, 'פושעים ומורדים'. ויש יחוד של אהבה. שזה עולם אחר לגמרי.

החיצוניות – נראית אותו הדבר. ההבדל הוא – בתוכן. והוא הבדל של שמים וארץ. והרבה יותר מזה.

למרוד בערב רב

היום, השלטון הוא – של הערב רב. וזה גם שלטון הדעת.

דעת – שהתורה היא הוראה בלבד. שהיא 'גישמק', הנאה. שמקבלים עליה מילגה. שיש 'שמירת סדרים', ומי שלא מאחר – מרויח עוד מאתים שקל. וזהו 'ביטול תורה'.

לא הביטול תורה שאנחנו מכירים. זהו ביטול מסוג אחר. כמו ביטול חמץ. כעפרא דארעא.

ביטול החשיבות.

התפקיד שלנו, הוא למרוד בשלטון. מרידה – בדעת. רק בדעת. מרידה חיצונית, איננה מרידה כלל. היא שוב 'משחק במגרש שלהם' ממש. היא הכניעה בעצמה. לחיצוניות.

עלינו לדעת מהי תורה. נכון, היא הוראה. היא גם באמת 'גישמאק'.

אבל התוכן.

התוכן – זה הקב"ה. האין סוף. בכבודו.

ויהי רצון שנקנה את הדעת הזו, ונזכה – לקבל את התורה הקדושה.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

משל ונמשל / הרב מאיר ליכטנשטיין, מח"ס מנחת חינוך המבואר – 'מאור המנחה', ויו"ר מכון אור כשלמה

מה לא כדאי לפספס בשבועות

יהודי זוכה לחתן את בנו, אחד הזמנים הכי מרגשים זהו ה'מצוה טאנץ', היודעים אתם למה!?!?

יש כאלו שיסבירו זאת, משום גודל מעלתו, כמבואר מפי ספרים וסופרים – מאורי החסידות. ויש שיאמרו שזה משום שכבר מגיע סוף החתונה, והכל הולך אחר החיתום. אכן ניתן לומר טעם אחר לגמרי: אב שזוכה לחתן בן, זהו שמחה עצומה. חז"ל שרצו לתאר את השמחה הגדולה ביותר, הם אומרים בכל מקום 'הילולא' שזה חתונה, כי חתונה זה דבר הכי שמח שיש. ובמיוחד שאבא זוכה להביא תחת החופה את צאצאיו זהו שמחה גדולה עד למאוד, שאין מילים לתאר זאת, רק מי שחוהה זאת ידע מה השמחה הזו...

אמנם, בחתונה יש הרבה טרדות, צריך לדאוג שהכל ידפוק כמו שצריך. צריך לדאוג לכבד את האורחים, שכל אחד יקבל את הכבוד הראוי לו, שאף אחד לא יפגע. בקיצור: צריך לתפקד כמו 'מחותן' במשרה מלאה. וכיון שכן ההתרגשות, השמחה, לא מצליחים כל כך להתבטאות. אין לו זמן לשמוח, הוא צריך לומר לזה 'מזל טוב', להגיש לפלוני 'לחיים', ובזווית עינו הוא שם לב איך שרב פלוני נכנס לחתונה, וצריך להשיב אותו במזרח, וכך הלאה והלאה... אין את הזמן שבו הוא אומר לעצמו 'עכשיו אין כלום, עתה אני שמח', כי באמת הוא ב'תפקיד'.

אמנם, כל זה עד ה'מצוה טאנץ', כשכולם מתיישבים לשמוע את הגראמען, אז אין מה לעשות, אין בשביל מי לדאוג. למי לקרוא ולמי לא לקרוא, כבר סיכמו כמה ימים לפני החתונה עם הגראמער. עתה הגיע הזמן לשבת, ופשוט להתרגש, לשמוח, אני מחתן את בני היום!

אכן יש כאלו שמנצלים זאת, אמנם יש רבים שמחמיצים את השעה, מחותן אחד – הניגון שהגראמער התחיל, לא מוצא חן בעיניו משום מה. מחותן אחר – לא מוצא חן בעיניו הגראמען, הם לא בדיוק מתחרזים. ויש בכלל מחותן שנרדם לו על מקומו, מסכן, כבר כמה ימים הוא לא נתן שינה לעיניו, עתה הוא נפל על משמרתו...

מה נאמר על אותם מחותנים!?! שוטים! פתאים! לישון, להתעצבן, לחלום, יש מספיק זמן אחר כך. עתה זה הזמן שלכם, תנצלו זאת, תתרגשו, תשמחו. (שמעתי מרמ"ש)

בחג השבועות מצאנו דבר מה, שלא מצאנו בשאר הזמנים: הראשונים כמלאכים לא הרבו להתבטאות אודות רגשות, לא הרבו להביע את רגשותיהם ברבים. אמנם במתן תורה, מצאנו בראשונים ביטויים מאוד מעניינים שלא נמצאו בשאר מקומות.

הרמב"ן בפרשת יתרו מבאר מדוע קודם נאמר ביום הזה פָּאוּ מְדַבְּרֵי סִינֵי, ורק אחר כך (בפסוק ב) נאמר: וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים, על כן הוא אומר: **אבל בעבור היות ביאתם במדבר סיני שמחה להם ויום טוב, ומעת צאתם ממצרים נכספים אליו, כי ידעו ששם יקבלו את התורה.** על כן קודם אמרו שהם הגיעו למקום ההוא, ורק אחר כך חזרו לומר כסדר.

וכמו כן כתב האור החיים ביתר ביאור: ואולי שהוא על דרך אומרם (סנהדרין ק"ה ב) אהבה מקלקלת השורה להקדים המאוחר, שלהיות כי הוא זה יום המקווה לבורא, לתורה, לעולם, לעליונים, ולתחתונים, ומיום הבריאה והם יושבים ומצפים מתי יבואו בני ישראל מדבר סיני. לזה כשהגיעו שמה לא עצרו כח לספר סדר הדבר, ותכף קדמה ההודעה באומרו 'ביום הזה באו' וגו', הגיע חשוק ונחשק - לחושק וחשוק, ושמחו שמים וארץ, כי זה הוא תכלית הבריאה ותקותה, ואחר כך חזר הכתוב להודיע פרטן של דברים.

הרי אנו רואים את ההתרגשות הגדולה של עם ישראל לקבלת התורה, את ה'שמחה להם ויום טוב', את 'לא עצרו לספר סדר הדבר', מדבריהם נראה שזהו כמו שילד חוזר הבייתה לאחר החיידר, 'אמא יש לנו טיול', אין לא דפיקות על הדלת - בכדי שהדלת תפתח. אין אמירת 'שלום', אין כלום עכשיו, יש טיול, אתם נורמלים - אתם יודעים שהרבה בחיידר אמר שיש טיול...

להבדיל אלף אלפי הבדלות, כשהיהודים הגיעו להר סיני - דבר ראשון התורה מודיעה 'הגענו להר סיני', אתה יודע מה זה, כלל ישראל הגיע להר סיני, הולכים לקבל את התורה. כל כך הרבה שנים חיכנו ויחלנו וציפנו לזה, 'יום המקווה לבורא, לתורה, לעולם, לעליונים, ולתחתונים', ועתה סוף סוף זה הגיע...

גם החינוך (בשורשי המצוה לספירת העומר) כותב, שהמצוה של הספירה, זהו 'להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות'.

ועד כדי כך, שהוא מבאר מדוע לא מונים כמה ימים יש עד שבועות, למה מונים כמה ימים יש מיום שני של פסח, משום 'כי כל זה מראה בנו הרצון החזק להגיע אל הזמן, ועל כן לא נרצה להזכיר בתחילת חשבוננו ריבוי הימים שיש לנו להגיע לקרבן שתי הלחם של עצרת'. פשוט מאוד, בתחילת ימי הספירה הוא לא יכול לומר שיש עוד ארבעים תשע יום עד קבלת התורה, בגלל שהוא פשוט לא יחזיק מעמד עד אז, מרוב השתוקקות הוא לא יוכל להגיד בפה שלו שנשאר כל כך הרבה ימים..

אם כן נמצאנו למדים, שאחד הימים היותר מרגשים, היותר שמחים, היותר מצופים, זהו יום קבלת התורה. כי אכן זהו כל היהודי, אין אומתנו אומה אלא בתורתה, כל המהות של היהודי זהו התורה, ואם כן ברור שנתרגש בו. זהו יום בו אנחנו זוכים לעמוד על מהותנו, זוכים לקבל את ייחודיותנו משאר האומות, ברור

שנחכה, נמתין, נייחל, נצפה, להגיע ליום זה. בכל שנה ושנה יורד האור של מתן תורה ביום טוב של שבועות, אז בואו גם נתרגש יחד, בואו ונתכוונן (כמה שנשאר), ובואו נלך יחד לקבל את התורה.

ומהו הדבר הכי מרגש בשבועות, כל הזמן צריך להתפלל, צריך ללמוד, אין זמן להתרגש, אולי אפשר קצת בהלל להודות על המתנה הגדולה הלזו. אפשר גם בברכות התורה – כשאומרים 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו', להרגיש קצת את ההרגשה הזו. ב'אהבת עולם', כשאומרים 'וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול' שכמבואר בפוסקים – הכוונה על מעמד הר סיני, ניתן גם כן להודות לה' על כך, להתבונן קצת בענין של 'ברוך רחמנא דיהב אוריאת תליתאי, לעם תליתאי, על ידי תליתאי, ביום תליתאי, בירחא תליתאי'.

אך הזמן שמוקדש כולו לכך, כולו מוקדש להתרגשות שלנו בקבלת התורה, למה שאנו מיוחדים משאר האומות זהו הזמן שאומרים 'אקדמות'. זה כמו ה'מצוה טאנץ', עכשיו לא הזמן להתפלל, עכשיו לא הזמן ללמוד, עתה הזמן לומר אקדמות, להתרגש יחד על הקשר של עם ישראל עם הריבונו של עולם, עוד יותר מהמלאכים, יותר מהשרפים, יותר מכולם הם עם ישראל. וגם לעתיד לבוא, כשמשיח יגיע, מי ישב בסעודה לכבודו, מי יהיה יותר קרוב לבורא, יותר מכל המלאכים, יותר מכ-ו-ל-ם, הוי אומר עם ישראל. משום שהם כל השנים בגלות שמרו אמונים לריבונו של עולם, על כן בזמן שיתגלה לעין כל מלכות ה', יתגלה יחד עם זה גודל מעלת כלל ישראל.

אז בואו, לא נהיה כמו אותו מחותן שהניגון לא מצא חן בעיניו, ובוודאי שלא נהיה כמו אותו מחותן שנרדם – לא נתרגש מהניגון, ולא נתחבר למילים, לא נבין מה מילים קדושות אלו אומרים. ובוודאי שלא נרדם כאן על המשמרת.

*

בואו נקח קצת זמן, נשב, נלמד לפני זה מה ה'אקדמות' אומר לנו. לא! בשעת מעשה לא נציץ לפירוש, לראות מה כתוב פה, כי אז אין לך זמן להתחבר, לקלוט את מה שקורה פה, אתה מפספס. אתה צריך עוד לפני זה, בשבת, או בליל שבועות – לפני קידוש, באמצע הסעודה, לאחר הסעודה, תחטוף כמה דקות, ואז נלמד את הפירוש. מבוטחני שיהא לך 'שבועות' אחר, ולא רק שבועות אחר, אלא גם שנה אחרת, כי הרבה מיסודות היהדות גנוזים בשיר הלזה.

נתעכב כאן מעט להתבונן בשיר הקדוש, ואילו היינו רוצים להאריך בשיר הזה היינו יכולים להאריך עליו בלי סוף, דיו אלו ימי, וכל מי פנישותא, דיירי ארעא ספרי, ורשמי רשותא, לא היו מספיקים לבאר את סודות השיר הזה.

אפשר להתרגש כשאומרים: צבי וְחַמִּיד וְרִגִּי, דִּילָאון בְּלֵעוֹתָא. הקדוש ברוך רוצה, ולא רק רוצה אלא גם חומד, ולא רק חומד אלא גם משתוקק. למה הוא כל כך משתוקק - לשמוע את שירת המלאכים?!? לשמוע את תפילתם של צדיקים?!? הקב"ה משתוקק כל כך 'דילאון בלעותא', שאני, אתה, וכל יהודי באשר הוא, נעמול בתורה.

ומה השכר של זה: צְלוֹתְהוֹן בְּכֵן מְקַבֵּל, וְהִנֵּיא בְּעוֹתָא. בזכות היגיעה בתורה, בזכות העמל בה, אנו זוכים שה' יקבל את תפילנו ברצון.

לפעמים אנשים מחפשים סגולות, משלמים הון רב, נוסעים למקומות שונים, משום שהם רוצים שהתפילות שלהם יתקבלו. אנחנו יודעים את הסוד הגדול! אמנם זה כתוב בארמית, ולא כולם מבינים זאת. אבל אנחנו יודעים מה כתוב כאן - שאם אנו רוצים שיתקבלו תפילותינו, נלמד את התורה, נעמול בה, ומיד לאחר מכן נעמד להתפלל ואז מובטחים אנו שצְלוֹתְהוֹן בְּכֵן מְקַבֵּל - תפילתנו יתקבלו, וְהִנֵּיא בְּעוֹתָא - ובקשותינו יענו.

אפשר כמו כן להאריך בחשיבות 'קריאת שמע' - שחרית וערבית, איך שהמלאכים משתוקקים כל כך לומר שירה, יש מלאכים שזוכים לומר פעם בחודש, יש מלאכים שזוכים לומר פעם בשנה, ויש מלאכים שזוכים לומר פעם בחמישים שנה, ויש שזוכים לומר רק פעם אחת במשך כל ימיהם. באקדמות מתואר בהרחבה איך המלאכים צריכים לקבל רשות לפני שהם אומרים שירה, ואיך הם מתרגשים שהם אומרים זאת.

כל יום אנו אומרים 'והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים', היודעים אתם למה יש כל כך 'רעש גדול', למה בְּקַל מִן קֶדֶם שְׂדֵי, בְּקַל מִי נְפִישׁוֹתָא?!? על דרך משל ניתן לבאר זאת, הייתם פעם בכיתה כשהרבה נכנס להודיע שיש טיול, האם ניתן לשמוע משהו בדקות שאחר כך?!? האם ניתן להושיב את הילדים לשיעור בדקות הראשונות?!? מיד שהמלמד הודיע זאת, מיד כולם קופצים מהמקומות, מדברים, צועקים, אף אחד לא שומע את השני.

כמו כן להבדיל אלף אלפי הבדלות, המלאכים כל כך מתרגשים מהזכות לומר שירה לפני הקב"ה, עד שנהיה 'רעש גדול', נהיה 'מתנשאים לעומת שרפים'. [כמובן שאנו לא מבינים במלאכים, אנחנו לא יכולים להבין מה זה התרגשות של מלאכים, אבל מה שכתוב - הורשנו להתבונן].

ואנחנו יש לנו את הזכות הזאת כל יום, ולא רק כל יום - אלא פעמיים ביום, בבוקר אנו קוראים 'קריאת שמע', ובערב קוראים 'קריאת שמע'. עֲדָב יְקָר אֶחְסֶנְתָּהּ, חֲבִיבִין דְּבִקְבַעְתָּא. עֲבִידִין לִיָּה חֲטִיבָא, בְּדִנָּח וְשִׁקְעָתָא. - אבל יקר נחלתו שהם עם ישראל, חביבים בקביעות. עושים לו יחודים על ידי קריאת שמע, בבוקר ובערב.

אם כן, איך צריך להיות ה'קריאת שמע' שאנו קוראים? עם עינים טרוטות משינה, שכוב במיטה, וקורא קריאת שמע. או להתרגש מעצם הזכות העצומה שיש לנו לקרוא קריאת שמע.

אנו גם אומרים שאומות העולם שואלים את עם ישראל: מִנְּן וּמֵאן הוּא רְחִימְךָ, שְׂפִירָא בְּרִיּוֹתָא, אָרוּם בְּגִינָה סְפִית, מְדוּר אַרְיּוֹתָא. - מאיפה הוא ומי הוא זה האהוב שלך, את כנסת ישראל היפה בנשים. שבעבור את מכונה לגור בין שיני האריות.

שאלה זו נשאלו ישראל על ידי האומות - פעמים רבות במשך הדורות, בשביל מה אתם מוכנים כך להישחט ולהשרף עבורו, 'מה דוֹדְךָ מְדוּד', מהו הקשר הנצחי, החיבור

התמידי, ששום אש, שום מים לא יוכלו לה. מהו הסוד שבשביל כך אתם מוכנים למסור את הנפש עבורו.

וכמו בכל הדורות, כך בדור שלנו. פעמים רבים שואלים אותנו, 'תגיד לי אחי, מה נסגר אתך', בשביל מה אתם סוגרים את עצמכם בכלוב, למה אתם לא נפתחים לעולם, 'תגיד לי למה צריך סלולרי כשר, מה יקרה עם יהיה לך סלולרי מתקדם'.

והם לא שואלים סתם, יש להם גם הצעת קסם: יִקְרָא וַיָּאָה אֶתְּ אֵין, תַּעֲרְבִי לְמִרוֹתָא. רְעוּתְךָ נַעֲבִיד לִיךְ, בְּכָל אֶתְרוֹתָא. – חשובה ויקרה תהיי אם תסכימי להתערב עימנו, לקבל את מרותינו. את רצונך נעשה בכל המקומות, נמנה אותך לשרים ומושלים.

'אל תהיו כל חשוכים' הם פונים אלינו, אם רק תסכימו להיפתח אזי יהא לכם את כל מה שאתם צריכים. תוכלו להגיע לכל העולם בלחיצת מקש אחד, תוכלו להתקדם הלאה והלאה. בשביל מה אתם צריכים להיות כל כך סגורים.

ולפעמים לא רק אומות העולם שואלים זאת, לפעמים היצר שבתוכינו שואל אותנו 'מָנָן וּמָאן הוּא רְחִימְךָ, שְׁפִירָא בְּרִיוֹתָא, אָרוּם בְּגִינָה סְפִית, מְדוּר אַרְיוֹתָא', בשביל מי ובשביל מה אתה עובד קשה. כל אחד עובר קשיים בחיים שלו, יש לו נסיונות, יש לו משברים, לפעמים היצר אומר 'די! תפסיק להיות כל כך... (ח"ו)'. ולפעמים אנו גם לא יודעים מה עונים לו...

על כך עונים להם עם ישראל: בְּחֻכְמָתָא מְתִיבְתָא לְהוֹן, קָצַת לְהוֹדְעוֹתָא. – בדברי חכמה משיבה להם כנסת ישראל, ומגלים לה קצת מגדולתו של אהובינו – הקב"ה. יִדְעָתוֹן חֻכְמִין לִיָּה, בְּאֶשְׁתְּמוֹדְעוֹתָא. היודעים ומכירים אתם כלל אותו בהכרה ברורה?!

התשובה על כך היא: יש לכם קצת שכל בקודקוד, אתם יודעים מה אתם מציעים לנו להחליף בְּמָה?!! זה נראה שאתם לא יודעים ולא מכירים בגדולתו של הריבונו של עולם, כי אם כן לא הייתם כך מציעים לנו.

רְבוּתְכוֹן מָה חֲשִׁיבָא, קָבֵל הָהִיא שְׁבַחְתָּא. רְבוּתָא דִּיעֲבִיד לִי, פֶּד מְטִיָּא שְׁעָתָא. – גדולתכם מה היא חשובה כלפי החשיבות ההיא. כלפי הכבוד והגדולה שה' יעשה לנו מתי שתגיע השעה.

וזה אנו מחדירים לעצמינו: נכון שעתה נראה אומות העולם מצליחים, נראה שמי שפתוח יותר לעולם – מצליח יותר, אבל זה רק הצלחה רגעית, זו רק הצלחה מדומה. ההצלחה האמיתית, ההצלחה הנצחית תהיה לעתיד לבוא. מי שחושב שהצלחה בעולם הזה – זה ההצלחה, חי בטעות גמורה, משום שאז יתגלה שכל מה שהיה בימי הגלות זה כלום, זה משחק לעומת מה שיהא לעתיד לבוא, למי שיודע לשמור על עצמו לא להתפתות לעצת אומות העולם.

ואחר כך הוא ממשיך לומר איך יהיו הבושות של מי שחשב שהעולם הזה הוא עולם נצחי, הוא פתאום יגלה שְׁמָה שהוא השקיע כל כך הרבה שנים – לא שווה כלום. מה יהיה השכר למי שיזכור שהעולם הזה הוא עולם חולף. איזה כבוד, איזה תענוג, איזה

יופי, יהיה לעתיד לבוא. כזה יופי שאנו לא יכולים כלל לתאר לעצמינו, מה שיהיה שם – יהיה הרבה יותר גדול, הרבה יותר חשוב, והרבה יותר ... שאנו בכלל לא מצליחים להבין זאת בכלי ההבנה שלנו.

עֲלִיָּה רַמְזֵי דִּין הוּא, בְּרַם בְּאִמְתָּנוּתָא. שְׁבַרְנָא לִיָּה בְּשִׁבְיָן, תְּקוּף הַמְּנוּתָא. – על ה' נצביע ויגידו באימה וביראה 'זה אלקינו'. זהו שקיוו לו בגלות הארוכה בחוזה האמונה.

יגיע ימים שיפסיקו הבילבולים, יפסיקו הטרדות, עד שנוכל להצביע 'זה אלוקינו'. נוכל להצביע ולומר, אליו קיווינו בכל עת, גם בזמנים הכי קשים, גם שהיה נראה שהכל חשוך, אין שום אור בקצה המנהרה – האמנו בו, ועתה הגיע הזמן לפרוע את מה שהבטיח לנו.

*

תמשיכו ללמוד את האקדמות, אל תעצרו, אני עצרתי כי פשוט נגמר המקום והזמן, אבל אתם תמשיכו כמה שאתם יכולים...

נהורא מעליא / הרב נהוראי משה אלביליה, רב קהילת נוה עזרא – קרית גת התפקיד הרוחני שלי

נושא: מהו התפקיד הרוחני אותו נושא כל אחד ואחד מאיתנו ???, ואיך נפתחה "ישיבת חכמי לובלין"?

מי מאיתנו לא מכיר את שני ההרגשים המלווים אותנו מאז עומדנו על דעתנו עד היום הזה, הראשון הוא "הגשמיות", שזה תפקיד החומר המלווה אותנו יום יום שעה שעה, בכלכלתנו ובכלכלת הבית, לפרנס את משפחתנו, ובכל צומת בחיינו, והשני זה הרוחניות, זה העידון של האדם, אמנם משהו שלא נראה בעין אך אדם יכול להרגיש בתוך תוכו פנימה, זה שהתורה מעדנת את לומדיה, כבר מזמן זה לא קלישאה, עידון הלימוד בתורה ובעבודת ה', חייב לבוא מתוכי הנפש פנימה, כל אחד לומד וכל אחד עושה מצוות אך השאלה היא מי לוקח אותם אליו ??

הרמח"ל זיע"א בספרו "דעת תבונות" (סימן קנח' עמוד קע) מגלה לנו את הסוד שהתגלה לעם ישראל בהר סיני במהות תפקידם: "ומה שיש לנו לדעת עוד, שאע"פ שישראל כבר מוכנים הם מצד עצמם להיות לעבודתו יתברך, וגם הם פועלים בעצמם שלא בהכרח כלל... אמנם כח העבודה עצמה אינו ניתן להם אלא מידו יתברך, וזה מה שנתן להם בשעת מתן תורה, ומה שמקיים ומחדש לכל אחד ואחד תמיד. – ומהו כח העבודה שקיבלנו בהר סיני ומחדש לכל אחד תמיד – וטראי שזהו ענין ההפרש שבין המצווה ועושה, כי האדם המצווה יש כח בידו, מסור ממנו יתברך שיתקן במעשיו התקונים המצטרפים בבריאה מה שאינו כן שאינו מצווה".

והגר"ח פרידלנדר זצוק"ל ביאר דבריו הנפלאים (מועדים ג', עמוד סז') שלמדנו כי ישראל יש בהם מצד עצמם ההכנה הראויה לעבודת ה', אולם במתן תורה ה' חידש בקרבם כח לפעול ולתקן הבריאה ברוחניות – וממילא כתוצאה מכך גם בגשמיות – במעשי המצוות שלהם, כח שמתחדש בכל יום. אך כח זה אינו מתחדש אצל מי שמצווה ועושה, אבל אינו מצווה ועושה, אין לו כח לחולל תוצאות רוחניות ע"י קיום המצווה, א"כ גדול "המצווה ועושה" היינו בתוצאות הפעולה [שרואים בסופו של ענין למה גרמה פעולתו].

והאם באמת אנו יודעים את תפקידנו הרוחני בעולם ???

מספר הגאון מגיד המישרים הרב בידרמן שליט"א (באר הפרשה במדבר, אות י', תשע"ט):

מסופר על הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל אשר כיהן ברבנות העיר 'סאניק' בטרם עלה על כס הרבנות בלובלין, פעם אחת נסע לשבות אצל רבו הרה"ק ר' ישראל מטשורטקוב זי"ע והיה זה ב'שבת בראשית'. בבוקר יום השבת כיבד הרב את תלמידו לשמש כשליח ציבור

התפקיד הרוחני שלי

ב'ברכת החודש' ואף הוסיף לשלחו לפני התיבה לתפילת מוסף. לאחר התפילה הביע הרב בפני תלמידו את התפעלותו המרובה מתפילתו הערבה והמעוררת לבבות, והזמינו לקידושא רבא, ולכשהסתיימה יצא הגר"מ שפירא כשכולו מלא חדווה.

בעידן רעווא דרעווין בשעת הסעודה השלישית בעת שהסב עם החסידים, שאלוהו אודות שיחתו עם הרבי ביחידות בעת הקידוש, גילה להם ששוב שיבח הרב את תפילתו, והוסיף ששאל את הרבי, אם כן גדול כוחי בתפילה, אולי אבוא לשמש כאן כבעל תפילה קבוע. ענהו הרבי, במעשה שהיה עם רבינו זושא מאניפולי זי"ע, ששמע באמצע שנות 'גלותו', על גדולת הגאון ר' יוזפא הנודע בשיעוריו המופלאים, כשהוא מרצה אותם בבהירות עצומה מתוך פה מפיק מרגליות, מיד כיתת רגליו לעבר ישיבתו של ר' יוזפא, והגיע לשם ב'מקלו ותרמילו' כשהוא נראה כעני נודד המחזור על הפתחים, והתיישב בירכתי בית המדרש כשאינ אחד מהתלמידים משים ליבו עליו. לאחר השיעור ניגש ר' זושא אל ר' יוזפא ואמר לו שמעתי ממרחקים גדולות ונצורות אודות שיעוריך הנפלאים, וטרחתי רבות בטלטולי הדרך בשביל להאזין 'מכלי ראשון', ואכן הייתה שווה כל הנסיעה...

שאל ר' יוזפא את ר' זושא הנה מובן היטב מדוע מה שמצא חן בעיניך השיעור שמסרתני, אך זאת יפלא בעיני מדוע אתה מצאת חן בעיני? שמא גדוש אתה בש"ס ופוסקים וחכמת אדם תאיר פניך, נענה לו ר' זושא שאינו יודע ללמוד מאומה..., חזר רבי יוזפא ואמר שלא יתכן זאת והלא הנשיאות חן שעל פניך מעידה יותר מאלף עדים שגברא רבא הינך. השיב ר' זושא שאינו יודע ללמוד, אך יודע אני להתפלל, התפלא רבי יוזפא כי מי אינו יודע להתפלל ומה הרבותא בכך, הוסיף ר' זושא להסביר דבריו ואמר יודע אני להתפלל לפני ריבון כל העולמים... ביקש ר' יוזפא מר' זושא שיגלה לו את סודות התפילה, הסכים ר' זושא לבקשתו ונכנסו לחדר צדדי, והחל ר' זושא להטעימו מהשגותיו הגדולות בבורא יתברך שמו, ועל הזכות הגדולה שיש לו לכל אדם בכלל להתפלל. התלהב ר' יוזפא ונסערה רוחו בקרבו עד שאמר לר' זושא שמא אעזוב את הישיבה ואלך אחריכם עד שאזכה אף אני לומר 'דבר אחד' לפני ריבון כל העולמים.

ענהו הרבי ר' זושא, הנה הקב"ה ברא בעולמו בריות עד אין מספר, כל אחד שונה בתכלית מרעהו, ומדוע כי זה כבודו של מלך מלכי המלכים, ואם בני אדם נבדלים אחד מהשני זה מזה בפרצוף החיצוני קל וחומר שהם נבדלים גם בפנימיותם, וגם לכל אחד מהם יש את הייעוד הנפלא ששם אותו ה' יתברך, שמא תאמר מאין נדע מה התפקיד?, שהנשמה מתאווה למלא את תפקידה ולעשות רצון קונה ו'דוחפת' את האדם לבטא את כשרונו המיוחד, וסיים ר' זושא את דבריו ואמר: "אתה תלמד עם התלמידים ואילו אני אתפלל..."

ואמר ר' מאיר שפירא שהבין מדברי ר' זושא: "שלא זו התכלית שלמענה ירד לעולם – להיות בעל תפילה, אלא עליו לעסוק בהרבצת תורה".

זהו לפתוח את העינים, ולהבין את התפקיד...

התפקיד הרוחני שלי

אז כשאנו נגיע למעמד קבלת התורה, מעמד החתונה הגדולה של הקב"ה איתנו, אחרי לימוד של לילה שלם, אשר התברכנו בו בשבעים ברכות כהבטחת הזוהר הקדוש, נזכור תמיד שכל השנה הקב"ה נותן לך את התפקיד הרוחני האישי השייך רק לך, את הכלים הרוחניים במה לעבוד אותו ששיכים אך ורק לך, אך בחודש סיון כמו אמא שנותנת בקבוק דייסה לבנה ומחזיקה לו זאת עד שיגמור אט אט, כך היא המתנה של הקב"ה אלינו.

שנזכה לקבל זאת בעז"ה...

*

ממתק מחג השבועות

אנו יודעים שבכל חג וחג יורד שפע וברכה לעולם, מעין אותו הזמן שקרה בו אותו החג, כמו שכותב הרמח"ל הקדוש בספרו דרך ה' (ח"ד פ"ז) וזה לשונו: "כל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן יאיר אור מעין האור הראשון ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקיבלו". החובה המוטלת עלינו היא לדעת לנצל את אותו השפע, כי לא בכדי בוחר הקב"ה להוריד לעולם זאת בכל חג וחג, ויוכל האדם לשאול איך אני בתור איש פשוט אשר נתון תחת שגרת היום ומשתדל בכל מאודי לשמח את ריבונו של עולם יכול לנצל את השפע הזה ולהביא ברכה אל ביתי ולמשפחתי? מה אני יכול לקחת מחג השבועות?

ומצאנו בסיעתא דשמיא דבר יסודי ביותר ומתנה נפלאה ביותר, וזו ההחלטה! כי ברגע שאדם מחליט בכל כוחו ובכל האמצעים העומדים לרשותו, **להתרומם!** הוא ממש משנה את עצמו לאדם חדש, טוב יותר, מעודן יותר, בעל מידות טובות וכו'. כך גם הסביבה לומדת ממנו, נקח כדוגמא לימוד קצר האורך כ - 5 דקות ביום, כמה זה תורם לאדם ומרומם אותו טפח מעל פני הקרקע, ובכך הוא מרומם את כל בני ביתו.

"אילולי האי יומא", אמר רב יוסף בגמ', "כמה יוסף איכא בשוקא", ופירש רש"י הקדוש אילולי אותו יום של חג השבועות שלמדתי תורה ונתרוממתי! לא נשארתי ודרכתי במשבצת שלי אלא התרוממתי!

אנו מתפללים מידי יום "ותן חלקנו בתורתך" כל אדם רוצה לשאוף קדימה למשהו טוב יותר ממה שהוא כרגע, אך כדי להצליח בכך צריך להתחיל בצעד קטן! וכך כובשים את הפסגה! הרב בידרמן מספר (הגש"פ באר החיים) על גאון אחד שהיה יושב ולומד בבית המדרש 9 שעות רצופות בלי קימה מהכסא!!!, באו אליו אנשים ושאלו אותו כבודו יאמר לנו איך אתה עושה זאת? אתה הרי לא קוסם! מה מושך אותך לשבת 9 שעות רצופות ביממה וללמוד? אמר להם כך: גם אני לא הצלחתי לשבת ללמוד ובכלל על לשבת רצוף אין על מה לדבר, אך ביום מן הימים גמלה בליבי החלטה שאני יתחיל ב5 דקות בלבד! ונראה איך זה יתקדם, כך התחלתי ב5 דקות ולאט לאט אך בעקביות זה נהיה 10 דקות, ובהמשך רבע שעה וכך זה הגיע ל9 שעות!

ומה אנו למדים מכאן? שהחלטה אמיתית הנכנסת בלב האדם ויישומה בפועל זה מה שמשנה את האדם מקצה אל הקצה, ובעזרת השם שנזכה כולנו לדעת תורה ולהפיץ תורה ויהדות בכל מקום אשר נלך. אמן ואמן.

*

כוח האחדות כתנאי לקבלת התורה

חג השבועות, חג מתן תורה. כיום בארצנו הקדושה ובעולם כולו אנו רואים ב"ה את התורה גדלה ופורחת מיום ליום, ישיבות קטנות וגדולות וכוללים למכביר, מה שלא היה אלפי שנים, אבל איך אנו הקטנים נוכל לקבל את התורה באמת? איזה כלים אדם יכול לפעול בעצמו על מנת שיוכל לקבל את התורה שתהא טבועה ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו?

סוד זה מגלה לנו רש"י הקדוש בפרשת יתרו (שמות יט, ב) בד"ה: "ויחן שם ישראל" וזה לשונו: **"כאיש אחד בלב אחד**. אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת". עם ישראל ימים ספורים לקראת מתן תורה חונים במדבר סיני והתורה מדגישה לנו שחניה זו הייתה מתוך אחדות, ומילת המפתח היא אחדות!, כאשר יהודי מאחד את ליבו עם לב חבירו באהבת ישראל הוא מתאחד גם עם ריבונו של עולם [שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד], ובזוהר הקדוש בפרשת וירא כותב גם כן באותו ענין, שכאשר הנשמה יורדת לעולם הקב"ה מפצל אותה לשניים, אחת לזכר ואחת לנקבה, וכאשר זוג מתחתן מתחברים שני חלקי הנשמות, ובאחדות זו מקיימים את תכלית העולם.

וראיתי שהביא על כך הגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א - דהנה משל למה הדבר דומה לקדירה של טשולנט, שטעמו המיוחד מצטרף לכל מיני מאכלים שונים המתקבצים לתוך סיר אחד, והנה אם יבשל הבשר בפני עצמו והעדשים ושאר הקטניות בפני עצמם ירגיש בכל אחד את טעמו בלבד, אבל אחרי שצירפום יחד בתוך קדירה אחת מקבל כל גרגיר וגרגיר מטעמם של כל המאכלים יחד. ונתוסף בהם טעם לשבח, וזו ג"כ המעלה הגדולה של אחדות שכל אחד משתבח מחמת היותו עם חבריו בחטיבה אחת, אבל אם יהא כל אחד בפני עצמו, הגם שיהא מופלג בתורה ויראה, לא תקלוט נפשו את המעלות שיש בחבריו, ואדם צריך ג"כ לדעת את מעלותיו של חבריו ולשמוח בהם, דהנה מצאנו בשם ר' חיים ויטאל שאם שאם ניקח את המילה אהבה בגימטריא = 13, ועוד אהבה = 13 ביחד יוצא 26, שזה שמו הגדול של הקדוש ברוך הוא, שאני אוהב את החבר ואני מאוחד ומייחד לו את ליבי ודעותי, כאילו אני אוהב את ריבונו של עולם.

ולסיום הביא הרב בידרמן מעשה מופלא על האדמו"ר הבית אהרן מקארלין זיע"א שישב בשולחנו הטהור ושלח את אחד החסידים שייצא לרחובה של עיר, ויחזור לומר מה ראו עיניו, וחזר החסיד וסיפר ראיתי שני שיכורים מהלכים איש לצד רעהו, והנה נענה אחד מהם ואמר לחבירו **הבה נאחז זה בזה**, וכך לא ניפול ארצה, נענה הרד"ק ואמר לסובביו מה הוא סח – אם נתחזק איש ברעהו לא נבוא לידי נפילות!.

וכמה הדברים נכונים ונוגעים לכל אחד מאיתנו, שבאחדותנו יבנה המקדש!

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

אי לאו האי יומא – ההכנה לחג השבועות

בפסחים דף ס"ח ע"ב, רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. וברש"י שם, אי לאו האי יומא, שלמדתי תורה ונתרוממתי הרי אנשים הרבה בשוק ששמין יוסף, ומה ביני לבינם.

הנה שמחתו של רב יוסף היתה על שזכה ללמוד תורה ולהתרומם, כי התורה מעלה את האדם ומשנה את אישיותו, וכמו ששנו חכמים בפרק שנו חכמים, ומגדלת ומרוממתו על כל המעשים. ומצא רב יוסף לנכון להביע את שמחתו הגדולה ביומא דעצרתא, כי רק על ידי יום זה הגיע למה שהגיע, ואין שום אפשרות ודרך אחרת להפוך את האדם למשהו שונה, רק על ידי התורה, וזהו שאמר רב יוסף, אי לאו האי יומא, כלומר אין שום דרך אחרת זולתי התורה.

דברים אלו צריכים לעמוד לנגד עינינו כאשר אנו מתכוננים לחג מתן תורה, ולולא ההכנה הזו, חסר העיקר מן הספר, ודומה זה לאדם שלא ידע בחג השבועות איזה חג הוא, אם שבועות או סוכות ואולי ראש השנה, שבודאי אין לאדם שכזה, כל שייכות למהות החג, וכמו כן אם האדם אינו יודע להעריך כמה התורה נותנת לו בחיים, אזי הוא חסר את מהותו של יום.

והנה רב יוסף אמר זאת לבני ביתו, והוא רצה לתת להם את ההבנה מה הם עושים בהכנות שלהם לחג, שהתורה משפיעה בעצם על כל אחד ואחד מאתנו, וכל אדם שידע ויבין ערך התורה, לפי מדת ההבנה תהיה מדת ההשפעה של התורה עליו. וענין זה הוא קובע לא רק את יום טוב של חג השבועות, כי אם שהשפעה זו נקבעת לכל השנה, ויתכן מאד שגם הסיעתא דשמיא של כל השנה תלויה בהכנות ובתחושות העמוקות שבחג השבועות.

ובאמת כלל ישראל לדורותם יושבים והוגים בתורה כל אותו הלילה מרוב דביקותם בתורה, ועל ידי זה התורה מרוממתם, וכתוב, סְלִסְלָה וּתְרוּמָמָךְ תְּכַבְּדֵךְ כִּי תַחֲפָקָה (משלי ד ח). והיינו שכפי הכבוד והסלסול שאדם חש כלפי התורה, כן לעומת זאת התורה מרוממתו.

ובאמת האדם שיודע להעריך ולכבד התורה, הריהו לומד ויונק ורוכש אורחות חיים מתוך התורה, עד שנמצא שהתורה מנהלת את חיו. והנה אנשים מפורסמים נוהגים לשכור יועצי תדמית, ובטוחים המה שהיועצים ממש הופכים אותם לאנשים מכובדים יותר, (וכמה הם טועים), ואילו אנו אשרינו מה טוב חלקינו, שהתורה מיעצת לנו, ולא רק את התדמית, אלא התורה פשוט מנהלת את חיינו, ואנו הופכים למרוממים יותר, ואנו

מתרגלים להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש. כי התורה אינה מתפשרת על איכות, והיא מרוממת כל אדם באשר הוא למשהו טוב יותר. אמנם התנאי הוא אחד ויחיד, לדעת להעריך דרכי התורה, כי דרכיה דרכי נועם ונתיבותיה שלום. וכך לימד רב יוסף את בני ביתו, לדעת ערכו של האי יומא.

ובספר השל"ה הקדוש מסכת שבועות פרק נר מצוה: חייב אדם לשמוח בזה החג ביותר, כי הוא יום שזכינו בו לכתר תורה... מכל מקום גילו ברעדה כתיב. והשמחה אשר שמח תהיה שמחה רוחניית והודות והלל להשם יתברך שנתן לנו התורה מתעורר מאוד בלבנו להתקדש ולתקן מעשיו ולהיות מוכתר בכתר תורה לקיים והגית בו יומם ולילה, כי היום הקדוש הזה הוא יומא דדינא.

הנה כי כן ביאר השל"ה הקדוש בקצרה את עבודת היום. וכמה נוכל לזכות ולהשיג כאשר נלך בדרכים הללו, ולא נהיה ככמה יוסף דאיכא בשוקא... אמן וכן יהי רצון.

נשכימה לכרמים / הרב גרשון יהודה וינטרוב, מח"ס זכרון פנחס, ראש כולל 'יערה' במושב יערה

הכנה לחג שבועות – כי אם בתורת ה' חפצו

א. עיקר חידושה של תנועת המוסר בלימוד המוסר, ובצורת מסירתו [מלבד הפצת חובת לימוד המוסר] הוא, שיש להפנים ולהטמיע את המוסר. מוסר לא קוראים, ואפילו לא לומדים, אלא מכניסים אותו עמוק בנפש. לכן צריך ללמוד בקול ערב, בשפתיים דולקות, לאט לאט, שזו היא הדרך להטמיע את הדברים בנפש. רבים מגדולי המוסר היו משננים משפט אחד פעמים רבות, צורה שלא כ"כ מוכרת היום, והטעם הוא שכך מפנימים את הדברים בנפש. זכיתי ללמוד ולשמע שיחות מוסר מהגה"צ ר' מאיר חדש זצוק"ל, מתלמידי הסבא מסלבודקא. ר' מאיר היה דורש ללא רמקול, בשקט, בקול מונוטוני, באידיש, והיה אומר דברים ששמע מהסבא מסלבודקא. יש להניח שגם צורת האמירה הייתה דומה. כמו כן היה עושה הרבה הפסקות בין משפט למשפט. בזמנו, בתור בחור צעיר, לא הבנתי את צורת האמירה המשונה הזאת. היינו רגילים לשיחות המלהיבות של ר' שלום שבדרון זצוק"ל, ודרשנים אחרים, שדברו בפאתוס, בקול רם ואמרו רעיונות חדשים, מבריקים, ומלהיבים. כיום, אני מבין קצת את השיטה שלהם. דברים יפים ומלהיבים, מדברים אל השכל, ונשארים שם. הם לא מופנמים. זאת הסיבה העיקרית שלימוד המוסר לא כל כך מועיל היום. הרעש והצלצולים, שייכים לרובד החיצוני, ומונעים את הפנמת הדברים. דווקא הדיבור השקט האיטי, שצריך להתאמץ כדי להבין, ההפסקות שנועדו לחשוב על הדברים, לשנן אותם ולהפנים אותם, זו הצורה להטמיע אותם בנפש. היום נדבר על דברים פשוטים, ונשתדל להפנים אותם.

ב. גדולי ישראל העירו רבות על חיזוקים בכבוד וקדושת בתי כנסיות, שזכינו לחזור אליהם, לאחר תקופה ארוכה. בעיקר העירו על הטלפון הסלולרי, שצריך להיות מכובה בזמן התפילה, וכן על דיבורי חול בבית הכנסת, ובעיקר בתפילות. אמנם, עלינו לזכור שגורשנו גם מבתי המדרשות, ועלינו להתחזק מאד גם בכבודם, בקדושתם, ובכבוד התורה הקדושה, הנלמדת בהם. יש הרבה מה להתחזק בזה.

ג. אחת הבעיות הגדולות בדור שלנו, שישנם רבים שאין להם מספיק סיפוק מלימוד התורה, ועבודת ה'. כאשר לא מסופקים, מחפשים כל מיני תחליפים, טובים יותר או פחות. גם בישיבות מחפשים כל הזמן דרכים לספק את הבחורים, כגון – שירה, זיצים, טיולים, קעמפים וכו'. כל זה נובע, שאין מספיק סיפוק מהתורה, ומעבודת ה'. זו גם הסיבה שיש גם הרבה נושרים, ומנותקים בישיבות, משום שאין להם סיפוק. זה לא היה אמור להיות כך. תורה, תפילה, עבודת ה', הנעשות כראוי, היו אמורות למלא את האדם לחלוטין. הפוך בה והפוך בה, דכולה בה. עלינו לתת את הדעת לבעיה זו, ולנסות לתקן. במסגרת זו אתייחס רק לנקודה אחת מיני רבות.

נפתח במספר שאלות כדרכה של תורה, שאלות מפורסמות הנוגעות לחג השבועות הבעל"ט, ומשם נצא לנקודה.

א. מה עניינה של ספירת העומר, ומה הקשר שלה לחג השבועות?

ב. מדוע נקרא חג השבועות על שם השבועות של ספירת העומר, שלכאן זה דבר צדדי.

ג. מדוע סופרים את הימים שעברו, ולא את הימים שנותרו עד החג?

ונראה לבאר על פי יסוד שלפי גודל השאיפה והצפייה, כך גודל השמחה, כאשר הדבר מגיע. נדמיין שני ילדים שקבלו צעצוע חדש. אחד קבלו בהפתעה גמורה, ללא שחשב, או ביקש אותו, והשני ביקש וחשק, והמתין לזה בכליון עיניים. אין ספק, שהסיפוק של זה שציפה לזה, יהיה גדול לאין ערוך משל חבירו. זהו עניינה של ספירת העומר כמבואר בספר החינוך, שאדם צריך לטפח ולהגדיל את הצפי' והשאיפה, ולפי גודל הצפי', כך תגדל שמחתו בקבלת התורה. כך גם כל השנה, ככל שנשאף יותר לגדול בתורה, ככל שיהיה חשוב לנו כל דף, כל ידיעה, כך יגדל הסיפוק שלנו כשזה יגיע. הסוד הוא לגדל ולטפח את השאיפות. שאיפה נקראת כך, על שם שאיפת החמצן. אם נבין שללא תורה, אין לנו חמצן, אין לנו חיים, אזי כל אשר לו יתן בעד נפשו, ואז נדע להעריך את התורה שלנו, ויהיה לנו סיפוק רב. דוד המע"ה אומר: "לבי ובשרי ירננו לא-ל חי". בשרי, כנראה כוונתו לנפש הבהמית. איך מגיעים לזה שהנפש הבהמית מרננת לא-ל חי, הרי אין זו טבעה?! ונראה שזה ע"י "צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי". כאשר יוצרים שאיפה, כמיהה, אזי יש גם ירננו, שהנפש שמחה בזה. השותה מים לצמאו, אז נהנה ומברך על השתיה. אין מים אלא תורה. כאשר יש צמאה, יש ירננו. בזה אפשר לפרש מה שאמרו חז"ל שלא ברכו בתורה תחילה, משום שלא היו צמאים אליה, ולכן לא היו מסופקים, ומשום כך הגיעו לע"ז וכו', ודוק כי קיצרתי.

איך מגיעים לצמא כזה, לשאיפות כאלה. גם בזה יש להאריך, ונתייחס לנקודה אחת. אשרי האיש ... **כי אם בתורת ה' חפצו**, ובתורתו יהגה יומם ולילה". בדור היתום שלנו, יש הרבה הסחות, הרבה תענוגים, רוצים ליהנות מכל העולמות. אנו צריכים להגיע למצב של **כי אם בתורת ה' חפצו**, שכל רצוננו ומאווינו יהיו רק בתורה, ואז נוכל לטפח וגדל את השאיפות בתורה, ולהיות מסופקים ממנה. המלבים מסביר את ההבדל בין חפץ לרצון. חפץ הוא המטרה, הרצון הסופי. הרצון, הוא על הדרך. אני רוצה להגיע לאוטובוס, כדי להגיע למחוז חפצי. כי אם בתורת ה' חפצו, שזהו הרצון הסופי, האמיתי, הפנימי, ולא רק קרדום לחפור בו. הרב פינקוס זצ"ל היה מדבר הרבה שכן תורה אסור שיהיה לו שום תחום עניין מלבד התורה. צריך להתעסק גם בדברים אחרים, אבל הם לא מעניינים אותי. העניין היחיד שלי הוא בתורה ובעבודת ה'. התפקיד של ספירת העומר הוא בניית הבניין הזה של בן תורה, שכל שאיפתו היא בתורה. כל יום של ספירה, מוסיף עוד נדבך בבניין הזה, והוא נשלם בחג השבועות. על פי הבניין שבנינו כך יהיה גודל התורה שנקבל, ולכן נקרא החג על שם השבועות שספרנו, על שם הבניין שבנינו. לכן, גם

הספירה היא על הימים שעברו, שזו ספירה של בניין, ולא של צפיה בעלמא. בנינו עוד יום, ועו יום, עד שנשלם הבניין, ואנו מוכנים לקבלת התורה.
כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, ובתורה אתה עמל. אם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב. דרך העליה של בן תורה, שלא יהיו לו שום חשקים ורצונות מענייני העולם, אלא מסתפק במינימום ההכרחי, ובתורה אתה עמל, כל החיים שלך, כל הרצונות והחשקים זה בתורה, אזי, אשריך בעולם הזה, יש לך סיפוק גם בעולם הזה.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

המקבל על עצמו עול תורה!

איתא בתנא דבי אליהו (פרק ו'): מפני מה זכה יעקב אבינו ע"ה לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע בעולם הזה, ממה שעתיד לצדיקים לעתיד לבא, מפני שהיה בבית המדרש מקטנותו ועד זקנותו, בקי במקרא במשנה במדרש בהלכות ובאגדות, שנאמר (בראשית כה, כז) ויעקב איש תם יושב אהלים.

סיפר הרב יעקב שיש שליט"א: לפני זמן מה נגש אלי אברך ואמר לי ברצוני לספר לך סיפור שארע לי. אמנם אינני צדיק יסוד עולם, אבל לפני שלוש שנים, ביום כיפור, קיבלתי על עצמי שבאמצע הסדר לא אלך לשום סידורים, ויהי מה! הקבלה הזאת הייתה מבוססת בעיקר על רצון טוב, אבל גם על "נסיון חיים" שחוויתי על בשרי - אם אני הולך לעירייה על חשבון הסדר, מתברר שהפקידה בדיוק לא הגיעה ... בבית המרקחת התרופה נגמרה ... ובדואר יש שיבושים ועיכובים. .. בקיצור, זה לא הולך, אין ברכה מללכת באמצע הסדר.

והנה, בתחילת חודש ניסן ניסיתי להירשם לישיבת בין הזמנים בפרדס כץ, שם אני גר, ולא קיבלו אותי. בכל זאת הגעתי ללמוד שם. בשעה 10:00 התחילה ישיבת בין הזמנים, - וב 10:30 התחוללה סביבי המולה קלה.

- מה קרה? - הרב דניאל זר שליט"א מחלק בישיבה שלו ('אור דוד') 500 שקל לכל אברך שגר בפרדס כץ. בערב פסח, זה סכום משמעותי מאד. רבים עזבו את בית המדרש, וחזרו לאחר זמן קצר עם כסף ביד.

ומה איתי? אצלי התחילה המלחמה הגדולה: נכון, קיבלתי על עצמי לא ללכת באמצע הסדר, אבל עכשיו בין הזמנים, ואני אפילו לא רשום באופן רשמי בישיבת בין הזמנים הזאת. ולכן אני אומר לעצמי - מה זה משנה בין הזמנים או לא? סדר זה סדר. קבלת על עצמך לא ללכת, אל תלך. בקיצור, התחוללה מלחמת איתנים בין היצר הטוב ליצר הרע, ולבסוף החלטתי לא ללכת. אני אלך בשעה 1, לאחר סיום הסדר. בשעה 01:00 הזדרזתי ללכת. אדם אחד עמד לפני בתור. כדי לקבל את המענק צריך למלא טופס, אבל מתברר שהבן אדם שעמד לפני - לקח את הטופס האחרון. "רגע, רגע", אני מזדעק, "אל תתחיל למלא את הטופס. תן לי אותו לחצי דקה, כדי שאוכל לצלם, ולמלא טופס בעצמי". אבל הפקיד מתערב, "לא, אי אפשר לצלם, זה ממוספר. הרב הקציב מלגות כמספר הטפסים, מצטערים מאד". זה שלפניי קיבל, אני לא קיבלתי ...

אני יוצא החוצה, עומד על המדרגות של ישיבת 'אור דוד', ושוב מתחילה בתוכי סערה פנימית. 'אתה רואה, הפסדת 500 שקל'... 'אז מה, למדתי סדר של שלוש שעות, זה נצח! ברוך ה', אמנם אין לי 500 שקל ביד, אבל עמדתי בניסיון, וזה שווה הרבה יותר - מ 500 שקל' ...

הרגשתי שלוה , שמחה מילאה את לבי. פתאום צלצל הטלפון, ועל הצג מופיע מספר של "דרשו".

"תגיד לי", אומר מישהו מהצד השני של הקו, "האם עשית עכשיו את המבחן המסכם?"
"כן עשיתי. מה הבעיה?" "אנחנו רוצים לבשר לך שזכית בהגרלה". "זכיתי??" זה לא
קורה לי הרבה, אני נרגש . " - בכמה זכיתי " - " ? זכית -ב 5000 דולר... מדהים! לא
קיבלתי חמש מאות שקל, אבל קיבלתי חמשת אלפים דולר... הם היו שווים באותה עת -
כ 18,000 שקל , והם הגיעו בדיוק בזמן... כי באותה תקופה התגוררנו בדירה קטנה,
והצפיפות העיקה עלינו מאד. מרבית החברים שלי שהיו במצב דומה, קנו דירה גדולה
'על הנייר'. גם אני רציתי לקנות 'על הנייר', אבל לצורך כך הייתי זקוק - ל 200,000,
שקל, שלא היו לי אפילו לא היה לי רבע מהסכום ההתחלתי לתשלום הראשון ... והנה,
שמונה עשר אלף השקלים שהגיעו אלי מידו הרחבה של הקב"ה , נתנו לי כוחות נפש
ועוצמה, היה לי ביד את התשלום הראשון לקבלן, ושילמתי, ואחר כך איכשהו התגלגלו
העניינים והצלחתי לעמוד בתשלומים וממש לאחרונה חגגתי 'חנוכת הבית' בדירה
החדשה ורחבת הידיים שלנו , סיים האברך את סיפורו.

חג שמח!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

טעם אכילת מאכלי חלב בחג השבועות, ועניין קרבן שתי הלחם

דרשו חז"ל על הפסוק או הניסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, ובמדרש מאי מקרב גוי, כמה דאת אמר והקרב והכרעים, שישראל היה אז כעובר הנשמט מרחם, ותחלה היינו במצרים בבחי' עיבור, ואח"כ ביציאת מצרים היינו בבחי' לידה, ואח"כ בבחי' יניקה.

במצרים הי' ישראל בקטנות השכל שקועים בטומאה כעובר במעי אימו, כשיצאו הי' בגדלות המוחין בבחי' לידה.

ובזרע קודש [הרה"ק מרופשיץ זצ"ל, פסח] כתב לבאר המדרש, שמתחלה הכל היה מעורב מטוב ורע, עד שצריך לברר מעט מעט הפסולת ונשאר הזך ונקי לבד, וכן התינוק במעי אימו שניזון ממה שאמו אוכלת ועיקר גידול התינוק שם מדם, נמצא ניזון מכח התערבות המאכלים, שכל המאכלים מתערבים בכח הדם של אמו, ומזה הוא חיות התינוק, נמצא שניזון מתערבות, ולא מתערבות בירור זך ונקי של המאכלים, רק מפסולת שהוא דם, ומונח בתוך פסולת עכור וזוהמא מאוסה.

ואח"כ כשהוא יונק מחלב, שדם נעכר ונעשה חלב, נמצא שניזון מדבר נקי זך, אבל עם כל זה ניזון מעניין תערובות, שהמאכלים מתערבים בכח הגוף שהוא הדם, וממנו נעשה ונתברר חלב נקי וצח מתערבותם, ואח"כ כשמתגדל התינוק אוכל הוא בעצמו, וניזון ממאכלים עצמם ולא מתערבותם.

והנה מצינו שהוולד מונח במעי אמו תלת גו תלת כפי שאמרו ז"ל, וראשו בין ברכיו, ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה כו' ואינו מוציא רעי כו' ופיו סתום כו', נמצא שהוא שם בקטנות השכל מאוד, כיון שראשו שהוא מקור השכל הוא למטה מאוד בין ברכיו, ולא נתגלה הראש ששם השכל, גם אין לו כח הדיבור, גם שאוכל מאכל מאוס שירד כבר לתוך גופה של אמו, ועיקר גדולו מדם, גם שמונח בתוך דם וצואה וזוהמא, כי האשה יש בה זוהמא, ועיקר גידול התינוק שם מדם נדות ושאר זוהמא ממה שהטיל הנחש בחוה.

ועם כל זה מפלאי מעשיו יתברך, שעיבור זה שהיה בכל אלו הטינופיים ושפל המדריגה מאוד, יצא אח"כ לאויר העולם ונפתח הסתום ויש לו כח הדיבור, אף שעם כל זה אינו מדבר עדיין, ואח"כ דם נעכר ונעשה חלב שיהי' יונק ממנה, ואח"כ מעט מעט מתרבה דעתו וכח הדיבור שלו, עד שאח"כ נעשה גדול בדעת.

כן היה הענין במצרים כמ"ש המדרש הנ"ל מקרב גוי, דהיינו כעובר הנ"ל שראשו בין ברכיו בקטנות השכל כנ"ל ואין לו כח הדיבור, כן אנו הי' הדעת והדיבור בגלות, ואף מה שהיה להם שכל, לא היה אפשר להוציא לפעמים, כיון שהיה הראש מאוד בקטנות.

והיינו בתוך ערות הארץ מצרים והיה כח של מצרים גדול, ואנו עם בני ישראל היינו טפלים, כדרך העובר ירך אמו וטפל לאם, ואכילתינו היה מהם, והיה הכל בשפלות מאוד עם כל זה עשה יתברך שמו בחסדו שהוציאנו משם, והכל דוגמת התינוק, ואומר לך בדמייך חיי, אף שמתבוססת בדמייך באותם דמים עצמם חיי, ודם נעכר ונעשה חלב רחמים גמורים עלינו עכ"ד.

ביציאת מצרים האירו מוחין דגדלות רק לשעה, ומיד נסתלק, וחזר בחג השבועות ע"י עבודתנו של ספירת העומר.

ונודע מכתבי האריז"ל [פרע"ח שער כ"א פ"א] דבהיות ישראל במצרים היה גלות הדעת, היינו כביכול שהיה בחינת הסתלקות המוחין, והיה סוד מקור נשמות ישראל אשר נקראים בפי המקובלים זעיר אנפין, והיה בבחינת עיבור והוא הסתלקות המוחין סוד חכמה בינה דעת, וכאשר יצאו ישראל לחירות אזי האירו המוחין דגדלות על כל הבחינות כרגע כנודע מכתבי האריז"ל [שם], וזה היה בדרך נס בזולת מעשינו, רק בליל היציאה שהוא האירו כל המוחין.

הגם שפסקה אחר כך ההארה הזאת, עד שנכנסו לאט לאט על ידי מעשינו בספירת שבע שבתות תמימות, עד הגיע לחג השבועות אז נתקיים הדבר ונתבסס העולם בנתינת התורה, וזה הוא עד היום, בליל פסח מאירים כל האורות כרגע, ומסתלקין, ומתחילין אחר כך להיכנס מעט מעט על ידי הספירה, וזה על ידי מעשינו.

ומבואר דעד שיצאו ישראל ממצרים היה בבחינת עיבור במעי אימו בתוך הטומאה, וביציאת מצרים היה בחינת לידה כעובר הנשמת מרחם לפני הזמן, ואז האירו המוחין דגדלות ומיד נסתלקו, והמוחין חוזרים ע"י עבודתנו של ספירת העומר שהופכין את הרע עצמו לטוב, ואז אנו בבחינת יניקה, דם נעכר ונעשה חלב, שהוא דבר נקי וזך, אבל עם כל זה ניזון מעניין תערובות, שהמאכלים מתערבים בכח הגוף שהוא הדם, וממנו נעשה ונתברר חלב נקי וצח מתערבותם.

בחג השבועות חוזר המוחין הדעת וכבר אוכל מעצמו טעם דגן, ולא מתערובת חלב אמו. וכשמגיעים לחג השבועות מאירים כל המוחין בבחינה שהתינוק גדל כבר ואוכל בעצמו, וניזון ממאכלים עצמם ולא מתערבותם של חלב אמו, כמבואר שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואמא עד שיטעם טעם דגן [סנהדרין ע"א] התינוק מקבל דעת עצמו כשטועם טעם דגן ואינו צריך לחלב אימו, כמו"כ בחג השבועות טעם דגן היא שתי הלחם שעשוי מדגן, שאז חוזר הדעת.

שתי הלחם באות מחיטים חדשות.

ומטעם זה שתי הלחם באות רק מחיטים שגדלו אחרי חג השבועות שגדלו בשנה זו, מכיוון שהם צריכות להיות מנחה חדשה, דהיינו שהחיטים שהוא הטעם דגן בא רק אחרי העבודה של ספירת העומר להפוך הרע לטוב.

שתי הלחם בא חמץ.

ומובן לפי"ז למה קרבן זה הוא ייחודי בכך שהוא כלל לחם חמץ, ככתוב "חמץ תאפינה" [ויקרא כ"ג, י"ז], וזאת בניגוד לרוב הקרבנות בהם היה אסור לאפות חמץ, על פי ציווי התורה, "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה" [ויקרא ב, י"א], וי"ל דהוא ע"ד דם נעכר ונעשה חלב, להפוך את הרע עצמו לטוב, ולכן דווקא כאן בשתי הלחם שהוא מרמז על בירור הטוב מהרע על דרך התהפכא מרע לטוב, מקריבו דווקא מחמץ, לרמז שמכניס את החמץ עצמו והופכו לטוב.

ב' דרגות בעבודת השם "אתכפיא" ו"התהפכא".

בעבודת השם איכא ב' דרגות, "אתכפיא" כפיית היצר הרע. מדובר במצב שהיצר הרע קיים ומנסה לפתות את האדם, אך האדם מתגבר ודוחה את הפיתוי, הוא כופה את עצמו להתאפק ולא ליפול במעשה, דיבור או מחשבה לא טובים, האדם נמצא במלחמה תמידית עם יצרו, ומצליח כל פעם מחדש להתגבר עליו, [ועיין תניא דזהו דרגת בינוני]. אבל בכל פעם ופעם שמצליחים להתגבר על היצר הרע, עושים בכך "אתכפיא" ומביאים אור אלוקי גדול בכל העולמות.

ויש דרגא של "התהפכא" הפיכת הרע לטוב. אדם שהצליח לנצח את יצרו לגמרי ולהפוך אותו לטוב והוא כבר לא מתפתה לדברים לא טובים [עיין תניא דזהו דרגת צדיק], והוא בעצם עשה "התהפכא" לכל הרע שהיה בו. וכל אדם יכול לעשות "התהפכא" גם בנוגע לדברים מסויימים, לדוגמא אם לקח מאכל שהוא רצה לאכול אותו בשביל תענוגו, והחליט לאכול אותו לשם שמיים, מבחינה מסויימת הוא עשה "התהפכא", הוא הפך את המאכל לקדושה.

העבודה של ספירת העומר הוא בבחינת "התהפכא" להפוך את הרע עצמו לטוב, אפילו אם לא הגיע לדרגה של צדיק גמור, אלא כל אחד לוקח על עצמו בדברים מסויימים כנ"ל להפוך הרע עצמו לטוב, דם נעכר ונעשה חלב, ולכן הקרבן היה בדווקא מחמץ, להקריב את החמץ עצמו ולהופכו לטוב.

שתי הלחם הי' מעל הכבשים.

שתי הלחם מבואר בגמ' [מנחות ס"ב ע"א] הונף ביחד עם הכבשים, והלחם היה מלמעלה, היינו הגם דהכבשים הוא קרבן לה', והלחם שיש בו שיאור רומז ליצה"ר, עם כל זה היה הלחם מעל הכבשים, כיוון שהוברר הרע מהטוב על דרך התהפכא מרע לטוב, עד כדי כך דמבואר בחז"ל [מסכת אבות פרק ה', משנה ה'] דשתי הלחם מוזכר ברשימת עשרת הניסים שהתרחשו דרך קבע במקדש, ואחד מהניסים היה דאף פעם לא נמצא

פסול בשתי הלחם, היינו דנהפך לגמרי הרע לטוב, ולא נמצא בו שום פסול, והכל נהפך לטוב, ולכן היה הלחם מעל הכבשים.

מנחת העומר בא משעורים מאכל בהמה, ומביאין אותו לעזרה עם הפסולת.

קרבן מנחת העומר בא דווקא משעורים שהוא מאכל בהמה, שונה מכל המנחות הבאות מחיטים שהיא מאכל אדם, והקרבתו של מנחת העומר למחרת יו"ט פסח, ומבואר עוד דבכל המנחות המובאות לעזרה מגיעות כבר כסולת, משא"כ מנחת העומר הביאו שעורים עם התבן והמוץ [מנחות ס"ו ע"א], ובעזרה בררו והפכו אותו לסולת.

וכן מבואר דהתורה קושרת את ימי ספירת העומר אל תנופת העומר, וכפי שנאמר (ויקרא כ"ג, ט"ו) "וספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביאכם את עומר התנופה", גם השם "ספירת העומר" מייחס את ימים אלו מחג הפסח ועד לחג השבועות, ליום תחילת הספירה, היום שבו הקריבו את העומר בבית המקדש.

ועל פי הנ"ל מבואר דהעבודה ממחרת הפסח היא להפוך את חלק הבהמי מאכל שעורים עם הפסולת שלו התבן והמוץ להכניסו כולו לקדושה לעזרה, ושם להפכו לסולת, ולכן אנו סופרים את ימי הספירה ומייחסין ליה מיום הקרבת העומר, דתכלת ימי הספירה היא להפוך את חלק הבהמי ולהכניסו לקדושה.

מבואר הטעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, והטעם להקרבת שתי הלחם.

ומבואר היטב הטעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות, לרמז בזה דהגענו עד הלום שחזר המוחין להאיר ע"י עבודתנו שהפכנו בשבעה שבועות של ספירת העומר את הרע לטוב, דם נעקר ונעשה חלב, ולכן מקריבין בחג השבועות קרבן שתי הלחם שהוא דווקא משיאור, לרמז בזה שמקריבין אותו לפני ה' והפכנו את שתייהם, גם את השיאור שהוא היצה"ר לטוב.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

'שומעים את הנראה' במעמד נתינת התורה – ניתוק החיבור לעולם הזה

נא' בפסוק "וכל העם רואים את הקולות" [שמות כ', ט"ו] וחז"ל דרשו על פסוק זה "וכל העם רואים" את הקולות וכו', "רואים את הנשמע, ושומעים את הנראה".

ויש להקשות דבשלמא רואים את הקולות יש לבאר, שהיו קולות כ"כ חזקים עד שיכלו ממש לראותם בעיניהם, וכמו שסיפר לי אדם שהיה סמוך מאוד לנפילת טיל, שהיה הקול כ"כ חזק שפשוט ראיתי את הקול, אולם המשך דברי המדרש "ושומעים את הנראה" הוא תמוה מאוד כיצד אפשר "לשמוע" את הנראה.

וביאר הגר"ח מוולוז'ין בספרו נפש החיים, דהנה כידוע שיש ב' חושים הכי חזקים באדם והוא חוש הראייה וחוש השמיעה [ומובא בכה"ח בהל' הבדלה בשם הקדמונים שסדר ברכת ההבדלה יבנה"ה- יין בשמים נר הבדלה, הוא לפי סדר האברים שבפנים מלמטה כלפי מעלה ודרגות החוש, יין- כנגד חוש הטעם בפיו, שרק ע"י מגע מרגיש את הטעם בפיו, בשמים- הוא חוש הריח שהוא יותר דק שמריח ממרחק, חוש הראייה- יותר דק שרואה את הכוכבים הרחוקים מעיני האדם מאות אלפי ק"מ, וחוש המחשבה- יותר דק שיש בכח חוש זה להתייחד עם קוננו].

ואע"פ שקיי"ל שאם חרשו נותן לו דמי כולו, בכ"ז רק על עיוור חכמים קבעו שנחשב כמת, ועל חרש לא אמרו שהוא חשוב כמת, ועומק ענין זה שהחוש הראייה הוא יותר דק וחזק מחוש השמיעה, וכדאמרינן לא דמי תא חזי לתא שמע, וכגון שראובן מציע איזה שידוך או מכירת חפץ ומתאר לקונה בדיוק וכיצד החפץ נראה, באיזה צבע, איזה דגם וכו', ובכ"ז טבע האדם לומר "תראה לי" את החפץ שאתה רוצה למכור לי וכו', ואע"פ שכבר תיאר לו במילים באופן הכי מדויק כיצד החפץ נראה בכ"ז הראייה יש לה כח אחר, והיינו שהראייה "מחברת" את המציאות לאדם, וכמו שהעולם אומר "תמונה אחת שווה אלף מילים".

וכן יספרו לאדם שיש בית מדרש הומה בחורים, שלומדים בהתמדה ובחשק גדול, וכן יתאר לעצמו במחשבתו ויאמין ויתפעל וכו', אולם כאשר יבוא לראות את אותו הבית מדרש, הרי יתפעל הרבה יותר ממה ששמע, שע"י הראייה האדם מתחבר מאוד לאותו ענין.

וזה מה שאמרו חז"ל סומא חשוב כמת, ולא אמרו חרש חשוב כמת, משום שהחרש אע"פ שאינו שומע, אולם הרי הוא רואה את העולם, אנשים, חנויות וכו', א"כ ע"י

הראיה הוא "מחובר" לעולם, משא"כ הסומא אע"פ ששומע מ"מ כיון שלא רואה הרי הוא מנותק לגמרי מהעולם וחשוב כמת.

וכך העולם הרוחני הוא עולם ענק שאין לו סוף, אולם העולם הגשמי הוא עולם מוגדר שיש בו הנאות אך אין בו שמחה, ויתכן שאדם יהיה בעולם הגשם "בלבד" ואינו "מחובר" כלל לעולם "הרוח", ואינו מרגיש שחסר לו כלום משום שיש לו את כל ההנאות של העוה"ז בפניו, ודומה לבעל חי שנמצא בגן החיות ומרגיש שהוא רואה את הכל, משום שרואה לידו חיות נוספות, אך אינו יודע שיש עוד עולם שלם של בני"א מחוץ לגן החיות.

וממילא כלפי האדם העולם הרוחני נחשב אצלו בגדר של "שמיעה", והעולם הגשמי מוגדר אצלו בגדר של "ראיה" וחיבור לכל ענייני עוה"ז, ומאידך המלאכים נמצאים בעולם "הרוח", הם רואים את כסא הכבוד, שרפים ועוד, אם יספרו להם שיש גם עולם גשמי עם מאכל משתה והנאות, אפי' שיאמינו לזה אולם כלפיהם אינו בגדר של "ראיה" אלא בגדר של "שמיעה" משום שאין להם קשר ושייכות למושגים של הנאות העוה"ז.

והנה במתן תורה עם ישראל הגיעו לדרגה של נבואה, ונבואה אין עיקרה מה שהנביא מנבא עתידות, שכל מה שהוא מנבא עתידות הוא רק הפועל יוצא של הנבואה, אלא הנבואה היא שהנביא נקרא "רואה", ולכן בתנ"ך נקרא הנביא "רואה", ובנ"י יצאו ממצב של "מחובר" לעולם הגשם שהיה מוגדר "ראיה" כלפיהם, לעולם של רוח שהוא היה מוגדר "ראיה" כהמלאכים, וכל העוה"ז היה נחשב בעיניהם כ"שמיעה".

ולפי"ז יש לבאר את דברי המדרש וכל העם "רואים" את הקולות, "רואים את הנשמע ושומעים את הנראה", והיינו שהגיעו לדרגת המלאכים שהיו "מחוברים" לעולם הרוח, וזה הביאור רואים את הקולות שהוא כח הרוח, ומאידך היו מנותקים מכל ענייני העוה"ז, שכל ענייני העוה"ז היה נחשב בעיניהם "לשמיעה", וזש"כ "ושומעים את הנראה", היינו מנותקים מענייני העוה"ז עד שייחשב אצלם מושגים רחוקים מאוד ובגדר של "שמיעה" וכדרגת המלאכים וכמשנ"ל.

ונפקא מיניה לדינא כלפינו שהנה כשאדם הולך לקנות איזה דבר גשמי לבית, אינו חייב לעשות מזה כ"כ עסק ולחפש עוד ועוד, וע"י שיחפש את השלמות והאיכות ואת התענוג, ואת היופי, א"כ נהפך למציאות של "רואה" ומתחבר לעוה"ז, ומאידך בדברים הרוחניים שהם התורה המצוות, וכן ההמנעות מהעבירות שכלפיהם אינו מחובר כ"כ וא"כ הוא נהפך להיות בגדר של "שומעים" את הרוח.

שהרי אם היו שואלים כל אחד מאיתנו מהם הרגעים הכי שמחים שלו בחיים, וכך להיפך מהם הזמנים הכי עצובים שלו בחיים, נראה פשוט שכל אחד היה עונה, שהרגעים שהוא לומד כמה שעות ברצף, וצולל באיזה סוגיא בעיון בהלכה או באגדה וכו', "והתנתק מהעולם" זה הזמן שהוא הכי שמח ביותר, וכן הפוך כאשר לא הצליח ללמוד אותו יום, ולנצל את הזמן וכו' הוא הזמן הכי עצוב ביותר בשבילו.

והנה כידוע שבכל שבת מתחדשים ויורדים ההשפעות הגדולות שקשורים לאותה פרשה ובפרט בליל שבועות וכידוע בשם השל"ה שהוא יום הדין של מתן תורה, וכל

ההשפעות הגדולות יורדות באותו לילה, כמה אדם יהיה בגדר של "רואה" את הרוח, "ושומע" את הגשם, וכמה יוכל להיות פנוי ביישוב הדעת להתעמק, להבין ולהשכיל בתורות יתברך, והאם יתעלה עוד ועוד ברוחניות או שחלילה יהיה עסוק וטרוד בחיי שעה.

וזו השאלה שהקב"ה ישאל לכל אחד באותו יום הדין, האם רוצה הוא עליה בתורה ויר"ש, האם אכן הוא חפץ בלימוד התורה, ובעריבות והנעימות של התורה, או ח"ו אין זה חשוב בעיניו.

ובוודאי שבעומק ודקות נשמתו של כל ואחד מתפרצת התשובה "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה'" וכו', והיינו חוץ מהרצון העמוק לשבת כל הזמן בבית ה', רצוננו הוא "לחזות בנועם" השם, לא רק להיות בגדר של "לשמוע" את בית ה' אלא "לחזות" להיות בגדר של "רואה" ו"מחובר" ללימוד התורה והמצוות, ותיקון המידות וכל שאר הדברים הרוחניים, ומאידך כלפי הדברים הגשמיים הרי הם בגדר של "שמיעה".

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

'תורת חיים' – הגיגים לקראת זמן מתן תורתנו

בגמ' (שבת פח:): "ואמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו? - הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם. שנאמר גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה".

מצאנו כמה פעמים שהתורה משולה לחיים, התורה מחיה את הכל והיא היא החיים האמיתיים, והרשעים – אותם אלו שלא זכו להידבק בתורה, קרואים מתים, משום שאין להם את חיי תורה נטע בתוכנו.

ובגמ' (פסחים סב:): "מר בריה דרבינא כולה שתא הוה יתיב בתעניתא, לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי", ועוד שם דכולא עלמא מודו דבעצרת בעינן לכם משום שיום שניתנה בו תורה, ור' יוסף ביקש להכין לו עגלא תילתא וכו', ומהפלגת הדברים הללו רואים עד כמה יקר וגדול הוא היום, וכמה שמחה צריכה לשכון בליבנו בכל המעת לעת ביום החביב ביותר כלשון השפ"א "היו"ט שבועות הוא החביב מכל הי"ט" (תרמ"ז-מ"ח-מ"ט).

ואולי אפשר לומר עפ"י האמור שהיום הגדול הזה הוא יום תחיית המתים, הוא יום שלולא הוא, אין לנו חיים, וחיי עולם נטע בתוכנו, לכן כה שמחים בו, משום שנכנסנו לחיים. ממש כמו בפורים שנגזר עלינו כליה אנשים נשים וטף להרג ביום אחד ללא כל סיכוי לשינוי כל שהו לאחר שנכתב ונחתם בטעת המלך, וכן נחתם ונחתם בטבעת המלך-מלכו של עולם הקב"ה שהחליט לכתוב עליהם כליה. לבסוף בדרך נס אנו חיים וקיימים ב"ה ועל אותו רשע נגזרה המיתה ונתלה על העץ שהוא עצמו הכין למרדכי.

כך ממש הוא שבועות שאנו נגזרים לחיים, חיים אמתיים, חיים שיש בהם, חיים של תורה, וכאותו התשובה שענה הדג לשועל שמתיימר להיות פיקח, שאין לו חיים ללא המים – כך אנו בדיוק אין לנו חיים ללא התורה, וכל אלו שלא מבינים את ההתנגדות שלנו לבטל תורה מישראל אין להם מושג וכל הבנה מה היא תורה עבורנו.

וזה פשר הדימיון בין שבועות לפורים, שבשניהם נכנסנו לחיים טובים, וביותר חג השבועות שהם החיים הרוחניים, חיים של עולם הבא בעולם הזה. ואולי זה גם הדימיון לערב יו"כ שבו נמתקים הדינים ועושים כפרות על תרנגול ואומרים "זה התרנגול ילך לשחיטה ואנו נלך וניכנס לחיים טובים".

לכן באלו הימים לא צמים אלא אוכלים ושותים ושמחים, ועושים יו"ט ומודים ומשבחים לה' על החיים ועל השלום.

וזה הרמז בגמ' הנ"ל שהקב"ה הוריד עלינו טל של תחיית המתים והחיה אותנו בעת מעמד קבלה"ת, כי בו קבלנו את החיים האמתיים, ועד עתה חיים אנו בזכות התורה

שאלמלא היא חוקות שמים וארץ לא נבראו. וכן יהי"ר שנזכה לשמחת יו"ט, וכבר השתא נעלה וניראה לביהמ"ק השלישי לקיים מצוות עליה לרגל ולשמוח בחצרות ה', מקום אשר בחר בו להשכין שכינתו בעיה"ק ירושלים.

אספקלריא לפרשת נשא תש"פ

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
שמא יאמר אדם אלך ואתגרה בשינה תלמוד לומר
"ובתורתו יהגה יומם ולילה"

אֲשֶׁרִי הָאִישׁ וְגו' וּבִתְוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה.

ע"ז יט,ב:

מכריז רבי אלכסנדרוי: "מאן בעי חייו! מאן בעי חייו!", כנוף ואתו כולי עלמא לגביה,
אמרי ליה: "הב לן חייו", אמר להו (תהלים לד, יג): "מי האיש החפץ חיים וגו' נצר לשונך
מרע" וגו' (סור מרע ועשה טוב וגו'). שמא יאמר אדם, נצרתני לשוני מרע ושפתי מדבר
מרמה, [אלך] ואתגרה בשינה? תלמוד לומר: "סור מרע ועשה טוב" – אין טוב אלא תורה,
שנאמר (משלי ד, ב): כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ.

*

ביאורים שונים למימרא מסור מרע ועשה טוב, המיוסדים על כך שישן וכך ינצל מלשון
הרע.

נתמקד הפעם בדברי המהרש"א וההולכים בדרכו:

המהרש"א מבאר שהיה מקום לומר שמוטב שיתגרה בשינה כדי שיבטל מלשון הרע,
לכן השמיענו שיעסוק בתורה ועל ידי כך ינצל.

ובדומה למהרש"א ראה ביפה תואר על המדרש. (וישנם בספרים כמה לשונות
ופירושים בסגנון דברי המהרש"א.)

וראה מאור התורה (שמות עמ' קח) בביאור דברי המהרש"א שמלבד סיוע התורה שידע
כמה מקלקל בדיבור לשון הרע, ושידע חשיבות הדיבור, אולי כוונת המהרש"א גם
לכפרה סגולית שיש בתורה לחטא המר הזה [ומציין לספר שמירת הלשון (לחפץ חיים)
שנאמר שם שרק התורה היא תיקון לחטא זה]. ועי' הערת אמת ליעקב (ר"י פרץ) בפשט.

*

ויש לציין בנוגע לדברי המהרש"א, שדבריו יובנו ויומתקו בפרט על פי הירושלמי (ברכות
ח,א^ל) שלא ניתנה תורה לישראל אלא כדי שלא ידברו לשון הרע! [ראה לקח טוב ר"י
פינטו, פרשת מצורע עמ' עליה].

^ל וכן הוא במדרש שוחר טוב (מזמור לט). עיי"ש מפסוק 'מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים' (משלי טו, ד) ועוד פסוקים.

*

בדומה כתב בספר "סמא דחיי" (הגר"א סטאניסלאבסקי) בהקדמת הספר מעצמו:

היה מקום לומר שאחר שהרגיל לשונו בלשון הרע יעשה עצמו כאלם אפילו מדברי תורה כדי שלא יכשל קמ"ל. (ועי"ש שמפרש בהגיגי תבער אש (תהלים לט,ד) שמבער היצר, עיש"ע).

*

עיקרי דינים (הגר"ש הומינר, עיקרי דינים מספר חפץ חיים, פתח השער):

שאדם צריך לעשות כל עצות שבעולם כדי שלא יבוא לעוון לשון הרע, וגם אמרו חז"ל בעדיות (פ"ה מ"ו) מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יהא רשע שעה אחת, יכול יתגרה וכו' להנצל מלשון הרע, על זה אמרה הגמרא שאינו צריך לזה, רק יש עצה אחרת 'הרבה יותר טובה' מעצת השינה, והיא שילמד תורה.

*

משנת יוסף (הגר"י ליברמן):

הכוונה שללשון הרע עצמו, כדי לעוקרו לא די אם מתגרה בשינה, ששורש לשון הרע הוא גאווה, וזה נעקר על ידי התורה שנמשלה למים. ומציין לערכין טו,ב:

"אמר רבי חמא בר' חנינא מה תקנתו של מספרי לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר (משלי טו, ד) מרפא לשון עץ חיים וכו' ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו", וכתב שיש לומר שאף הכפרה שעל ידי עסק התורה הינה על ידי שמשפיל דעתו. עכת"ד. ויש להטעים דבריו, שאם תלמיד חכם הוא אזי יש לו במה להתגאות, ואיך ישפיל דעתו, אלא שיש לו עצה, שיעסוק בתורה וסגולת התורה היא להביא לענוה, אבל עם הארץ מה יש לו מקום להתגאות כלל ובמה, רק יביט נכוחה על מצבו ובודאי לא יתגאה עוד, "ישפיל דעתו" על עצם מה שהוא עם הארץ.

^{לה} שם מתמקד בשאלה מה היה חידושו של הרוכל, שאמר רבי ינאי "כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט עד שבא רוכל זה והודיעו".

ועיין שם עוד שהאריך בכמה דרכים נוספות, וכגון שהשמיענו הרוכל ש"לכו בנים" הולך על "נצור לשונך" ולא על "לכו בנים שמעו לי" שזה תורה, ולכן היה מקום לחשוב שיתגרה בשינה ודיו שיחיה, לכן השמיענו באותו סיום עצמו "ועשה טוב" שזו התורה.

והמהר"ו על ה"מדרש רבה" כתב לבאר שהרוכל יישב לר' ינאי מדוע התחיל בלשון נסתר "מי האיש", וסיים בלשון נוכח "נצור לשונך וגו'", שעל ידי הרוכל התיישב לו שזה דרך הכרזה.

ויש מבארים שלא חידש לו כלום בעצם פשט הפסוק, רק בכך שהכריז חידד לו את המסר שפסוק זה הוא למעשה. ולפי פרושים אלו לפיהם החידוש היה ב"דרך הכרזה" יש מבארים שזו כוונת ר' ינאי "ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט", כלומר: "לא ידעתי עד כמה פסוק זה הוא 'פשוט', הוראה ברורה למעשה ממש".

[וראה ביאור נוסף בסמא דחיי (ר"א סטאניסלאבסקי, בהקדמת הספר) שפירש שחידוש הרוכל היה צורת חלוקת הפסוקים שבספר התהלים שלו.] ונאמרו הרבה פירושים ליישב קושיא זו.

^{לו} לשון המשנה: מוטב לי להקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" (דברי חיזוק לאור
החזרה בס"ד לבתי כנסיות, ולאור קריאת גדולי הדור
שליט"א לחיזוק "מורא מקדש"!

"נְכַסְפָּה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחֻצְרוֹת ה'" (תהלים פד, ג)

בעת הזאת אחרי תקופה כב' חודשים אשר לא זכינו להיות בבתי כנסיות ובמי מדרשות,
מצ"ב הרהורי דברים בענין נשגבות מעלת "בתי כנסיות ובתי מדרשות".

*

כשהאדם מתפלל בבית הכנסת תפילתו מתקבלת גם אם עלו לו מחשבות זרות בעת
התפילה

[א] דברים נפלאים כותב הצ"ח (דרושי הצ"ח דרוש ו) ונעתיק כאן את כל דבריו:

"הנה העיקר קדושת המקום והבית הכנסת הוא מקום משכן השכינה, ואהיה להם
למקדש מעט אלו בתי כנסיות שבחוץ לארץ, ואמרו חז"ל (תענית ח, א) "אין תפלתו של
אדם נשמעת אלא בבית הכנסת", וכבר אמרתי שאם האדם מתפלל בבית הכנסת אף אם
בא לו מחשבה זרה ומבלבל תפלתו – התפילה היא במקום קרבן ונקראת עבודה דוגמת
הקרבן, כדכתיב "ולעבדו בכל לבבכם" ואמרו חז"ל "איזה עבודה שבלב זה תפלה", וא"כ
אחר כוונת הלב הן הן הדברים, ואם לבו בל עמו הוה כמו מחשב מחשבת חוץ בקרבן
והוא פסולי המוקדשין.

והנה אמרו בגמרא (זבחים מג, א) שיש פסולי מוקדשין שאם עלו לא ירדו, ויש שגם עם
עלו ירדו, וזה הכלל "כל שפסולו בקודש הקודש מקבלו, וכל שאין פסולו בקודש אין
הקודש מקבלו". וכשאדם מתפלל בבית הכנסת שהוא מקום קדוש, אף אם בא איזה
מחשבת חוץ נקרא "פסולו בקודש" והקודש מקבלו, אבל כשמתפלל חוץ לבית הכנסת אין
פסולו בקודש ואין הקודש מקבלו.

משל למה הדבר דומה

והטעם נראה לי, דהנה מלך שבא ובאו בני המדינה לקבל פניו במנחה, וכל איש הביא
מנחה להיכל המלך, ויש מהם שוטים ששלחו להמלך שישלח עבדיו לביתם ויקבלו מהם
המנחה, והנה תוך המנחות ההם נמצאו כמה זיופים שבכלי כסף ההם כספם היה
לסיגים, יש מהם שעירבו במזיד ויש מהם שנתערבו בשגגה, אך שלמראית העין היה
נראה ככסף, ומזויף מתוכו.

והנה המלך הזה היה מלך אדיר ושליט גדול ועשיר מופלג, ואוצרותיו מלאים בסף וזהב לרוב ויצא דת המלך: שאלו שהביאו המנחה לביתו, לא דקדקו אחריהם אפילו המזויפים, כי כלום צריך הוא לכספם, וכלום עשו אלא לכבודו ולעשות כבוד למלך, והרי עשו כבוד כי למעלה נראה כסף. אבל אלו ששלחו להמלך שישלח משרתיו לביתם ליקח המנחה, הכי זה כבוד המלך?! אלא ודאי שדימו שהמלך ממון חסר, וצריך לעושרם אם כן רע עשו שנתנו לאוצר המלך כסף סיגים.

המתפלל בבית הכנסת מראה שיש לו דביקות לשכינה

בן והנמשל מבואר מעצמו, ובפרט בגלות הזה שהשכינה בגלות, ואין מקום מנוחת השכינה בגלות כי אם בבית הכנסת שיש בו מעין קדושת ארץ ישראל, וכל המתפלל בבית הכנסת כאילו מביא הגאולה, לכן אמרו בגמרא (ברכות ח, א) "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני". והנה המתפלל בבית הכנסת מראה בעצמו שיש לו דביקות לשכינה ונכסף לבית אמו, אבל זה שאינו בא לבית הכנסת הוא בן כסיל תוגת אמו ומתרחק מן השכינה והשכינה מתרחקת ממנו, ולכך אין תפלתו נשמעת.

ואמרתי בזה פירוש הפסוק (ישעיה ג, א) "כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה, או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, הן בעונותיכם נמכרתם, ובפשעיכם שלחה אמכם, מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה, הקצור קצרה ידי מפרות, ואם אין בי כה להושיע". והנה חז"ל (ברכות ו) דרשו "כיון שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס, שנאמר "מדוע באתי ואין איש כו'". והנה צריך להבין לפי זה קישור הדברים, למה דכתיב לעיל "איזה ספר כריתות כו', מדוע באתי כו'".

ונראה, כי הלא באמת אנחנו פשענו ומרינו, ומפני חטאינו גלינו מארצנו ולמעננו גלתה השכינה להגן עלינו שלא נשתקע בקליפות ולהיות לנו לעץ חיים להחזיק בה, ולהיות לנו בטחון שבודאי נצא מהגלות שלא נתייאש מהגאולה, וכן ברבות הזמן המר והארור הזה, בגלות החל הזה ושכלו כל הקיצין מצאו המינים מקום לומר, כי ח"ו אבדה לנצח תקותנו.

מי שלא בא לבית הכנסת הרי הוא מהפך פנים לשכינה

והנה אנחנו רואים שעכ"פ לא עשה עמנו כלה בגלותינו, ופלא גדול איך יש לנו קיום, ובפרט בימים הקדמונים כי בהא נחתו ובהא סלקו לגרשנו ולעקר שרשנו והקב"ה מצילנו מידם גדלה, התמיה ממ"נ, אם אנחנו אהובים למקום ורחמיו מרובים, למה לא יגאל אותנו מהגלות לגמרי, לחסות בצלו בארץ הקדושה, ארץ אשר ה' דורש אותה תמיד, ואם ח"ו שונא אותנו בעונותינו א"כ מהפלא איך מגין עלינו אף גם זאת בהיותנו בארץ אויבנו, אלא שהגלות הוא בסיבתינו ובשביל תלת מילין מתעכבין בגלות, וחד הוא "דמהדרי אפייהו משכינתא", והנה אין לך היפוך פנים משכינה כזה שיש לו בית הכנסת בעירו משכן השכינה ואינו נכנס לתוכו להתפלל, והנה ת"ל כבר אכשור מקצת דרי בזה. אבל

עדיין לא כולם ומכאן והלאה תראו כל אחד להשכים לבתי הכנסת, ובזה ירבו ימיכם וימי בניכם שהוא סגולה לאריכות ימים" (עכ"ד דברי הצ"ח).

ומבואר מדברי הצ"ח דברים נוראים – שמי שהולך להתפלל בבית הכנסת מראה בעצמו שיש לו דביקות לשכינה ונכסף לקב"ה, אבל מי שאינו בא להתפלל בית הכנסת ומתפלל בביתו או בחצר ביתו וכדומה – הרי הוא כאותו שהכין מתנה למלך וביקש מהמלך שישלח את עבדיו ליקח ממנו את המנחה, והרי הוא מתרחק מן השכינה ומהפך פנים ממנה, ועל כן גם השכינה מתרחקת ממנו.

ויתירה מכך – האדם שלא בא לבית הכנסת אם לא כיון בתפילה, יצא חמת המלך עליו – שהרי לא רק שהעיו פניו לבקש ממנו שישלח את עבדיו ליקח ממנו את המנחה, אלא ששלח לו מנחה פגומה שזה חוצפה גדולה – כאילו המלך צריך את המנחה הזו ממנו!

[כידוע, עצם הדבר שיש להתפלל דוקא בבית הכנסת הובא גם להלכה בשו"ע (צ, ט) שכתב "ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור" ולא במנין בביתו, וע"ע במשנ"ב (קנה, ו) שעצם העכבה בבית המדרש היא מצוה].

שומה עלינו להיות משתוקקים ושמחים ולהודות על שזוכים אנו לחזור בס"ד לבתי כנסיות והמדרשות, וחס ושלום להמשיך להתפלל בחוצות ובבתים בלא סיבה מוצדקת, וככל שאין חשש סכנה בדבר עלינו להראות איך ש"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" (תהלים פד, ג)!

המדבר דברי חול בבית הכנסת – "אין לו חלק באלוקי ישראל"

ג] וכבר עוררו גדולי הדור שליט"א על צורת ההתנהגות בבתי כנסיות, ובאמת הדברים האמורים למעלה אינם נוגעים רק על עצם ההליכה לבית הכנסת, אלא גם על צורת ההתנהגות בבית הכנסת¹⁰.

והוא דברי הזוהר (שמות קלא, ב) הנוראים שכותב ש"המדבר דברים בטלים בבית הכנסת אין לו חלק באלוקי ישראל".

וז"ל הזוהר: "מאן דמשתעי בבי כנישתא במילין דחול, ווי ליה דאחזי פרודא, ווי ליה דגרע מהימנותא, ווי ליה דלית ליה חולקא באלהא דישראל, דאחזי דהא לית ליה אלהא ולא אשתכח תמן ולית ליה חולקא ביה ולא דחיל מניה כו".

ומבאר הבן איש חי (ויקרא שנה א אות א) ע"פ מש"כ בספר אפיקי יהודה (דרוש יד) במאמר אחאב שכפר באלוקי ישראל (עי' סנהדרין קב, ב ועין אליהו שם), שהקב"ה נקרא

¹⁰ ראה במשנ"ב (קכד, כז) שכותב: "כתב בא"ר בשם הכל בו, אוי להאנשים שמשיחים בעת התפילה, כי ראינו כמה בתי כנסיות נחרבו בשביל עון זה, ויש למנות אנשים ידועים להשגיח ע"ז". ועוד כותב (קנא, ב): "ובפרט שיחה בטלה לגמרי דבודאי שראוי למנוע תמיד מזה, ובזוה"ק פר' ויקהל הפליג מאד בגודל העון הזה. וכ"ש שיש ליזהר בביהכ"נ וביהמ"ד מעון דבורים אסורים כגון לשה"ר ורכילות ומחלוקת וקטטות, כי מלבד שהם עונות חמורים מאד עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה, ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטין של מלך לפני המלך".

"אלוקי ישראל" מפני שאין ביניהם שר אמצעי, אבל לגבי אומות העולם הוא נקרא "אלוקי האלוקים" כי יש להם שרים אמצעיים.

והנה העדות על כך שאין לישראל אמצעי, זה ממה שמצינו שהקב"ה השרה שכינתו בבתי כנסיות ובתי מדרשות – שהרי בתי כנסיות ובתי מדרשות זהו הדרגה העליונה גם מעל התורה.

דן וכפי שמבואר מתוך דברי המדרש (ויק"ר שמיני פי"א) שאמרו: "משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והיה הפדגוג שונא אותו, אמר אם אני הורג אותו עכשיו נמצאתי מחייב ראשי למלך, אלא הריני מושך את יונקתו ממנו והוא מת מאליו, כך אמר אחז, אם אין גדיים אין תיישים, אם אין תיישים אין צאן, אם אין צאן אין רועה, אם אין רועה אין עולם, כך אמר אחז, אם אין קטנים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין תורה, אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם אין בתי כנסיות ובתי מדרשות אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם, מה עשה? עמד ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות, הדא דכתיב (ישעיה ח, טז) "צור תעודה חתום תורה בלמודי".

ומבואר שבמה שביטלו תלמידי חכמים מהעולם ולא יהיה תורה – אין די בזה, ולא זהו הדרגה הגבוהה שבכל זה, אלא שעל ידי שלא יהיה תורה לא יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות – ואז מכח זה הקב"ה לא ישרה שכינתו בעולם!

ולכן גזר אחז לנעול את הבתי כנסיות ובתי מדרשות – שמכח זה משך את כח היניקה מישראל וממילא הם ימותו מאליהם!

ועפ"ז נשוב לדברי הבן איש חי כותב: שלכן המזלול בקדושת בתי הכנסיות ובתי המדרשות, הרי נראה שאינו מודה שיש שם השראת שכינה, וכפי שכותב הצ"ח שמי שלא בא לבית הכנסת הרי הוא מתרחק מן השכינה והשכינה מתרחקת ממנו, כמו כן מי שמדבר דברי חול בבית הכנסת – הרי הוא מעיד שאינו מכיר בקדושת המקום ולפיכך "אין לו חלק באלוקי ישראל", היינו בתואר של "אלוקי ישראל" שזכו בו ישראל שהוא מתקיים בעיקר בבתי כנסיות ובתי מדרשות שמשם הוא היניקה של ישראל בגלות, ולכן דוקא כלפי זה מצינו את חומר הענין שאמרו עליו ש"אין לו חלק באלוקי ישראל"!

*

נסיים בפיוט החרדים הנשגב והמפורסם:

"ותיק יהמו נא רחמיך וחוסה נא על בן אהוביך, כי זה כמה נכסף נכספתי לראות מהרה בתפארת עוזך, אלה חמדה ליבי..."

ובתפילה ובקשה על המצב: "חוסה נא ואל תתעלם.... אנא א-ל נא רפא נא לה!"

ובקשת הגאולה: "הגלה נא ופרוש חביבי עלי את סוכת שלומיך, תאיר ארץ מכבודך נגילה ונשמחה בך, מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם!"

*

"נְכִסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחֻצְרוֹת ה'"

בעת הזאת אחרי תקופה כב' חודשים אשר לא זכינו להיות בבתי כנסיות ובמי מדרשות, מצ"ב הרהורי דברים בענין נשגבות מעלת "בתי כנסיות ובתי מדרשות".

כשהאדם מתפלל בבית הכנסת תפילתו מתקבלת גם אם עלו לו מחשבות זרות בעת התפילה

א] דברים נפלאים כותב הצ"ח (דרושי הצ"ח דרוש ו) ונעתיק כאן את כל דבריו:

"הנה העיקר קדושת המקום והבית הכנסת הוא מקום משכן השכינה, ואהיה להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות שבחוץ לארץ, ואמרו חז"ל (תענית ח, א) "אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת", וכבר אמרתי שאם האדם מתפלל בבית הכנסת אף אם בא לו מחשבה זרה ומבלבל תפלתו – התפילה היא במקום קרבן ונקראת עבודה דוגמת הקרבן, כדכתיב "ולעבדו בכל לבבכם" ואמרו חז"ל "איזה עבודה שבלב זה תפלה", וא"כ אחר כוונת הלב הן הן הדברים, ואם לבו בל עמו הוה כמו מחשב מחשבת חוץ בקרבן והוא פסולי המוקדשין.

והנה אמרו בגמרא (זבחים מג, א) שיש פסולי מוקדשין שאם עלו לא ירדו, ויש שגם עם עלו ירדו, וזה הכלל "כל שפסולו בקודש הקודש מקבלו, וכל שאין פסולו בקודש אין הקודש מקבלו". וכשאדם מתפלל בבית הכנסת שהוא מקום קדוש, אף אם בא איזה מחשבת חוץ נקרא "פסולו בקודש" והקודש מקבלו, אבל כשמתפלל חוץ לבית הכנסת אין פסולו בקודש ואין הקודש מקבלו.

משל למה הדבר דומה

והטעם נראה לי, דהנה מלך שבא ובאו בני המדינה לקבל פניו במנחה, וכל איש הביא מנחה להיכל המלך, ויש מהם שוטים ששלחו להמלך שישלח עבדיו לביתם ויקבלו מהם המנחה, והנה תוך המנחות ההם נמצאו כמה זיופים שבכלי כסף ההם כספם היה לסיגים, יש מהם שעירבו במזיד ויש מהם שנתערבו בשגגה, אך שלמראית העין היה נראה ככסף, ומזויף מתוכו.

והנה המלך הזה היה מלך אדיר ושליט גדול ועשיר מופלג, ואוצרותיו מלאים בסף וזהב לרוב ויצא דת המלך: שאלו שהביאו המנחה לביתו, לא דקדקו אחריהם אפילו המזויפים, כי כלום צריך הוא לכספם, וכלום עשו אלא לכבודו ולעשות כבוד למלך, והרי עשו כבוד כי למעלה נראה כסף. אבל אלו ששלחו להמלך שישלח משרתיו לביתם ליקח המנחה, הכי זה כבוד המלך?! אלא ודאי שדימו שהמלך ממון חסר, וצריך לעושרם אם כן רע עשו שנתנו לאוצר המלך כסף סיגים.

המתפלל בבית הכנסת מראה שיש לו דביקות לשכינה

ב] והנמשל מבואר מעצמו, ובפרט בגלות הזה שהשכינה בגלות, ואין מקום מנוחת השכינה בגלות כי אם בבית הכנסת שיש בו מעין קדושת ארץ ישראל, וכל המתפלל בבית הכנסת כאילו מביא הגאולה, לכן אמרו בגמרא (ברכות ח, א) "אמר הקב"ה כל

העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני". והנה המתפלל בבית הכנסת מראה בעצמו שיש לו דביקות לשכינה ונכסף לבית אמו, אבל זה שאינו בא לבית הכנסת הוא בן כסיל תוגת אמו ומתרחק מן השכינה והשכינה מתרחקת ממנו, ולכך אין תפלתו נשמעת.

ואמרתי בזה פירוש הפסוק (ישעיה ג, א) "כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה, או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, הן בעונותיכם נמכרתם, ובפשעיכם שלחה אמכם, מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה, הקצור קצרה ידי מפדות, ואם אין בי כה להושיע". והנה חז"ל (ברכות ו) דרשו "כיון שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס, שנאמר "מדוע באתי ואין איש כו". והנה צריך להבין לפי זה קישור הדברים, למה דכתיב לעיל "איזה ספר כריתות כו", מדוע באתי כו".

ונראה, כי הלא באמת אנחנו פשענו ומרינו, ומפני חטאינו גלינו מארצנו ולמעננו גלתה השכינה להגן עלינו שלא נשתקע בקליפות ולהיות לנו לעץ חיים להחזיק בה, ולהיות לנו בטחון שבודאי נצא מהגלות שלא נתייאש מהגאולה, וכן ברבות הזמן המר והארוך הזה, בגלות החל הזה ושכלו כל הקיצין מצאו המינים מקום לומר, כי ח"ו אבדה לנצח תקותנו.

מי שלא בא לבית הכנסת הרי הוא מהפך פנים לשכינה

והנה אנחנו רואים שעכ"פ לא עשה עמנו כלה בגלותינו, ופלא גדול איך יש לנו קיום, ובפרט בימים הקדמונים כי בהא נחתו ובהא סלקו לגרשנו ולעקר שרשנו והקב"ה מצילנו מידם גדלה, התמיה ממ"נ, אם אנחנו אהובים למקום ורחמיו מרובים, למה לא יגאל אותנו מהגלות לגמרי, לחסות בצלו בארץ הקדושה, ארץ אשר ה' דורש אותה תמיד, ואם ח"ו שונא אותנו בעונותינו א"כ מהפלא איך מגין עלינו אף גם זאת בהיותנו בארץ אויבנו, אלא שהגלות הוא בסיבתינו ובשביל תלת מילין מתעכבין בגלות, וחד הוא "דמהדרי אפיהו משכינתא", והנה אין לך היפוך פנים משכינה כזה שיש לו בית הכנסת בעירו משכן השכינה ואינו נכנס לתוכו להתפלל, והנה ת"ל כבר אכשור מקצת דרי בזה. אבל עדיין לא כולם ומכאן והלאה תראו כל אחד להשכים לבתי הכנסת, ובזה ירבו ימיכם וימי בניכם שהוא סגולה לאריכות ימים" (עכ"ד דברי הצ"ח).

ומבואר מדברי הצ"ח דברים נוראים – שמי שהולך להתפלל בבית הכנסת מראה בעצמו שיש לו דביקות לשכינה ונכסף לקב"ה, אבל מי שאינו בא להתפלל בית הכנסת ומתפלל בביתו או בחצר ביתו וכדומה – הרי הוא כאותו שהכין מתנה למלך וביקש מהמלך שישלח את עבדיו ליקח ממנו את המנחה, והרי הוא מתרחק מן השכינה ומהפך פנים ממנה, ועל כן גם השכינה מתרחקת ממנו.

ויתירה מכך – האדם שלא בא לבית הכנסת אם לא כיון בתפילה, יצא חמת המלך עליו – שהרי לא רק שהעיו פניו לבקש ממנו שישלח את עבדיו ליקח ממנו את המנחה, אלא ששלח לו מנחה פגומה שזה חוצפה גדולה – כאילו המלך צריך את המנחה הזו ממנו!

[כידוע, עצם הדבר שיש להתפלל דוקא בבית הכנסת הובא גם להלכה בשו"ע (צ, ט) שכתב "ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור" ולא במנין בביתו, וע"ע במשנ"ב (קנה, ו) שעצם העכבה בבית המדרש היא מצוה].

שומה עלינו להיות משתוקקים ושמחים ולהודות על שזוכים לנו לחזור בס"ד לבתי כנסיות והמדרשות, וחס ושלום להמשיך להתפלל בחוצות ובבתים בלא סיבה מוצדקת, וככל שאין חשש סכנה בדבר עלינו להראות איך ש"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" (תהלים פד, ג)!

המדבר דברי חול בבית הכנסת – "אין לו חלק באלוקי ישראל"

ג] וכבר עוררו גדולי הדור שליט"א על צורת ההתנהגות בבתי כנסיות, ובאמת הדברים האמורים למעלה אינם נוגעים רק על עצם ההליכה לבית הכנסת, אלא גם על צורת ההתנהגות בבית הכנסת^ל.

והוא דברי הזוהר (שמות קלא, ב) הנוראים שכותב ש"המדבר דברים בטלים בבית הכנסת אין לו חלק באלוקי ישראל".

וז"ל הזוהר: "מאן דמשתעי בבי כנישתא במילין דחול, ווי ליה דאחזי פרודא, ווי ליה דגרע מהימנותא, ווי ליה דלית ליה חולקא באלהא דישראל, דאחזי דהא לית ליה אלהא ולא אשתכח תמן ולית ליה חולקא ביה ולא דחיל מניה כו".

ומבאר הבן איש חי (ויקרא שנה א אות א) ע"פ מש"כ בספר אפיקי יהודה (דרוש יד) במאמר אחאב שכפר באלוקי ישראל (עי' סנהדרין קב, ב ועין אליהו שם), שהקב"ה נקרא "אלוקי ישראל" מפני שאין ביניהם שר אמצעי, אבל לגבי אומות העולם הוא נקרא "אלוקי האלוקים" כי יש להם שרים אמצעיים.

והנה העדות על כך שאין לישראל אמצעי, זה ממה שמצינו שהקב"ה השרה שכינתו בבתי כנסיות ובתי מדרשות – שהרי בתי כנסיות ובתי מדרשות זהו הדרגה העליונה גם מעל התורה.

ד] וכפי שמבואר מתוך דברי המדרש (ויק"ר שמיני פי"א) שאמרו: "משל למלך שמסר את בנו לפדגוג והיה הפדגוג שונא אותו, אמר אם אני הורג אותו עכשיו נמצאתי מחייב ראשי למלך, אלא הריני מושך את יונקתו ממנו והוא מת מאליו, כך אמר אחז, אם אין גדיים אין תיישים, אם אין תיישים אין צאן, אם אין צאן אין רועה, אם אין רועה אין עולם, כך אמר אחז, אם אין קטנים אין תלמידים, אם אין תלמידים אין חכמים, אם אין חכמים אין תורה, אם אין תורה אין בתי כנסיות ובתי מדרשות, אם אין בתי כנסיות ובתי

^ל ראה במשנ"ב (קכד, כז) שכותב: "כתב בא"ר בשם הכל בו, אוי להאנשים שמשיחים בעת התפילה, כי ראינו כמה בתי כנסיות נחרבו בשביל עון זה, ויש למנות אנשים ידועים להשגיח ע"ז". ועוד כותב (קנא, ב): "ובפרט שיחה בטלה לגמרי דבדאי שראוי למנוע תמיד מזה, ובזוה"ק פר' ויקהל הפליג מאד בגודל העון הזה. וכ"ש שיש לזוהר בביהכ"נ וביהמ"ד מעון דבורים אסורים כגון לשה"ר ורכילות ומחלוקת וקטטות, כי מלבד שהם עונות חמורים מאד עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה, ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטין של מלך לפני המלך".

מדרשות אין הקב"ה משרה שכינתו בעולם, מה עשה? עמד ונעל בתי כנסיות ובתי מדרשות, הדא דכתיב (ישעיה ח, טז) "צור תעודה חתום תורה בלמודי".

ומבואר שבמה שביטלו תלמידי חכמים מהעולם ולא יהיה תורה – אין די בזה, ולא זהו הדרגה הגבוהה שבכל זה, אלא שעל ידי שלא יהיה תורה לא יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות – ואז מכח זה הקב"ה לא ישרה שכינתו בעולם!

ולכן גזר אחז לנעול את הבתי כנסיות ובתי מדרשות – שמכח זה משך את כח היניקה מישראל וממילא הם ימותו מאליהם!

ועפ"ז נשוב לדברי הבן איש איש חיש כותב: שלכן המזלול בקדושת בתי הכנסיות ובתי המדרשות, הרי נראה שאינו מודה שיש שם השראת שכינה, וכפי שכותב הצ"ח שמי שלא בא לבית הכנסת הרי הוא מתרחק מן השכינה והשכינה מתרחקת ממנו, כמו כן מי שמדבר דברי חול בבית הכנסת – הרי הוא מעיד שאינו מכיר בקדושת המקום ולפיכך "אין לו חלק באלוקי ישראל", היינו בתואר של "אלוקי ישראל" שזכו בו ישראל שהוא מתקיים בעיקר בבתי כנסיות ובתי מדרשות שמשם הוא היניקה של ישראל בגלות, ולכן דוקא כלפי זה מצינו את חומר הענין שאמרו עליו ש"אין לו חלק באלוקי ישראל"!

*

נסיים בפיוט החרדים הנשגב והמפורסם:

"ותיק יהמו נא רחמיך וחוסה נא על בן אהוביך, כי זה כמה נכסף נכספתי לראות מהרה בתפארת עוזך, אלה חמדה ליבי..."

ובתפילה ובקשה על המצב: "חוסה נא ואל תתעלם.... אנא א-ל נא רפא נא לה!"
ובקשת הגאולה: "הגלה נא ופרוש חביבי עלי את סוכת שלומיך, תאיר ארץ מכבודך נגילה ונשמחה בך, מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם!"

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

"הזרע בשלה מן האיל"

ולקח הפהן את הזרע בשלה מן האיל וגו' (ו, יט)

ובפיי' רש"י (שם) בד"ה הזרוע בשלה, לאחר שנתבשלה, עכ"ל.

-א-

בר"א מזרחי (שם) בד"ה הזרוע בשלה לאחר שנתבשלה. אין 'לאחר שנתבשלה' לאפוקי ממאן דאמר (חולין צח ב ובתוס' ד"ה אין) 'אין בשלה אלא שלמה' כלומר כמו שהיא, דהא לכולי עלמא לאחר שנתבשלה הוא שנוטל אותה. ולא פליגי תנא קמא ורבי שמעון ללישנא קמא, אלא דמר סבר מחתך לה והדר מבשל לה, ומר סבר מבשל לה והדר מחתך לה. וללישנא בתרא: מר סבר בהדי איל מבשל לה, ומר סבר בקדרה אחרת מבשל לה. אלא שרצה להוכיח, שמאחר שאינו נוטל הזרוע אלא אחר שנתבשלה, צריך לומר, ששלמי נזיר בעזרה נתבשלו. והנוסחא האמתית היא: "לפי ששלמי נזיר היו מתבשלין בעזרה, שצריך ליטול הזרוע אחר שנתבשלה", וכו' עכ"ל.

ובגור אריה (שם) בד"ה לאחר שנתבשלה. פירוש, כי מה שאמר הכתוב "ולקח הכהן הזרוע בשלה", אין הפירוש שיקח הזרוע בבשול שלה אף קודם שנתבשלה כל צרכה, וכך משמע מדלא כתיב 'הזרוע מבושלת'. דזה אין סברא לומר, דמה מועיל שהתחילה בבישול, אלא הכתוב רוצה לומר 'לאחר שנתבשלה'. והא דכתיב "בשלה" ולא 'מבושלת', דרשו בספרי (פיסקא לו) אין "בשלה" אלא שלימה. ונראה לי פירוש, שדרך כל דבר בבשול מתחלק ומתפרד, ולפיכך אילו כתיב 'מבושלת', דמשמע אחר שנתבשלה, היה אפשר שהיה מבשלה עד שתתפרד, ולכך קרא כתב "בשלה", שלא ימתין עד שתתפרד לחלקים, עכ"ל.

-ב-

שם בר"א מזרחי: ואם תאמר, איך אפשר שיטול הזרוע מן האיל אחר שנתבשלה עם האיל, והלא כשנתבשל האיל עם הזרוע, שהיא אסורה באכילה לזרים, בלע ממנה טעם האסור. כבר תרצו בפרק גיד הנשה (חולין צח ב), שכיון שאין הזרוע אצל כל האיל אלא אחד מששים, כשתשער הבשר שבו עם הבשר של כל האיל הנשאר אחר לקיחת הזרוע ממנה, לא הקפידה תורה על זה, מפני שהוא בטל במיעוטו. ומכאן למדו לכל אסורים שבתורה שבטלים בששים, עכ"ל.

-ג-

ומש"כ כבר תרצו בפרק גיד הנשה, וכו'. הוא שם (צח א-ב) אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא כל איסורין שבתורה בס', אמר לפניו ר' שמואל בר רב יצחק רבי אתה אומר כן, הכי אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא כל

איסורין שבתורה במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה, דכתיב "ולקח הכהן את הזרוע בשלה" וגו' (נשא ו יט), ותניא בשלה אין בשלה אלא שלימה, ר' שמעון בן יוחאי אומר אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל. דכולי עלמא בהדי איל מבשל לה, מר סבר מחתך לה והדר מבשל לה, ומר סבר מבשל לה והדר מחתך לה. וכו', **מאן דאמר בששים סבר בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן והוה ליה בששים, מאן דאמר במאה, סבר בשר בהדי בשר משערינן והוה ליה במאה, ע"כ.**

ובפי' רש"י (שם ע"ב) בד"ה בשר ועצם, דזרוע: בהדי בשר ועצמות, דאיל משערינן, וקים להו לרבנן דששים איכא ושרייה רחמנא: ומ"ד מאה, סבר עצם לא בעיא לשעוריה דהא לא פליט טעמא מינה, וכי משערת בשר דזרוע בהדי בשר דאיל איכא מאה, עכ"ל.

ברבינו גרשום (שם ע"ב) בד"ה מאן דאמר בששים קסבר בשר ועצמות, ולא הוי אלא ששים **לפי שעצם גדול יש בו בזרוע**, ולא הוה ליה כל האיל אלא בששים וכו'. ובד"ה קסבר בשר לבהדי בשר משערי' כו' **דבזרוע מעט בשר יש בו** והוי באיל מאה חלקים בשר כבזרוע. וכ"כ רש"י בד"ה ולישנא בתרא ועי' עוד בהגהות הב"ח שם.

מבואר בגמרא דלמ"ד דמשערינן בששים הוא משום שמשערים בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות, ולמ"ד דמשערים במאה הוא משום שמשערים בשר בבשר [ומש"כ בר"א מזרחי **כשתשער הבשר שבו עם הבשר של כל האיל**, כוונתו עם העצם].

ומש"כ שם **ומכאן למדו לכל אסורים שבתורה שבטלים בששים**, היינו דמכיון שבשר האיל נתבשל עם הזרוע ולא נאסר מחמת הזרוע, והוא משום שמשערים כאן בששים.

-ד-

ובתוספות שם (ע"ב) בד"ה ומאן דאמר בששים סבר בשר ועצמות כו', לאו דרשא גמורה היא למילף מינה לענין מין בשאינו מינו דטעם כעיקר דאורייתא, דהכא מין במינו הוא דמדאורייתא בטילה ברובא. [דכתיב "אחרי רבים להטות" (משפטים כג ב) כ"ה בפי' רש"י והר"ן בסוגיין בד"ה דמדאורייתא] אלא בששים ומאה קבלה היתה בידם ואסמכוה אהאי קרא, וכו', עכ"ל.

וכבר כתב כן בר"ן (חולין צט ב) בד"ה גרסינן בגמרא באה"ד.

וז"ל: והוי יודע דהא מלתא כולה דגמרינן מזרוע בשלה אסמכתא בעלמא הוא, דהא מין במינו מדאורייתא בטיל, כדאמרינן בהדיא (צח ב עי' בר"ן שם) מין במינו ברובא, ומין בשאינו מינו נמי כל היכא דליכא טעם ברובא בטיל וכדכתיבנא. והיינו טעמא משום דמזרוע בשלה ליכא למגמר ששים ומאה, דדילמא בבציר מהאי שעור נמי בטיל, אלא שמצוותו בכך לבשל את הזרוע והאיל כאחד. אלא ודאי מדאורייתא לא בעינן ששים כלל לא במינו ולא בשאינו מינו, אלא משום דאיכא איסורא דיהיב טעמא בשאינו מינו בששים כגון בצל וקפלוט, וההוא מדאורייתא אסור דמין בשאינו מינו בטעמא, ולפיכך השוו חכמים כל נותני טעם לאלו דלא לבטלו אלא בששים, ואע"ג דבציר מהכי בטיל טעמא, ואפילו במין במינו דבטיל מדאורייתא חד בתרי הצריכו בו ששים בצלול כיון שהאיסור מתפשט בכל אע"פ שאין טעמו ניכר, דלא פלוג רבנן, עכ"ל.

ובב"ח (יו"ד סי' צח ס"ק א) אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה בששים. בפרק גיד הנשה (צח א) ומבואר לשם דלמדוה מזרוע בשלה, דקים להו לרבנן דזרוע בהדי בשר ועצמות הוי אחד מששים בבשר ועצמות, הואיל והזרוע שהיא קדשים אינו אוסר לאיל שנאכל לבעליו, אלמא דבטל הטעם בששים. ואסמכתא בעלמא הוא, דמדאורייתא מין במינו כיון שאינו נותן טעם בטל ברוב, דכתיב "אחרי רבים להטות" (משפטים כג ב), ובמין בשאינו מינו נמי בטל ברוב אם אינו נותן טעם, אלא דבנותן טעם לר"ת דטעם כעיקר אסור מדאורייתא והכי נהוג אבל באינו נותן טעם מותר מדאורייתא אפילו פחות מששים לדברי הכל, אלא כיון דאיכא איסורא דיהיב טעמא בשאינו מינו עד ששים כגון בצל וקפלוט, השוו חכמים מדותיהם דבעינן ששים, ^ט ואפילו במין במינו דלא פלוג רבנן, ואסמכוה אזורע בשלה. אבל מילף לא הוה דדילמא בבציר מששים נמי בטיל, אלא שמצותו בכך לבשל הזרוע והאיל כאחד וכו' עכ"ל.

ומבואר בדבריהם בביאור פלוגתת האמוראים אי בעינן ששים או מאה, דלכולי עלמא בוודאי גם בפחות מששים אינו בהכרח שיתן טעם, אלא דכיון שיש דברים שנותנים טעם עד ששים ויש דברים הנותנים טעם עד מאה ויש דברים הנותנים טעם גם יותר ממאה [וכגון מידי דעבידי לטעמא, תבלין וכיו"ב, עי' יו"ד סי' צט סעי' ח בהג"ה] ולפיכך השוו חכמים מדותיהם והעמידו או על ששים או על מאה, כדי שלא לחלק בין המאכלים. ומטעם זה היו חייבים ג"כ לכלול מין במינו בשיעורים הללו, אף שאין בו הנותן טעם לא פלוג רבנן.

ואסמכוה אזורע בשלה כל אחד כפי קבלתו, שיותר משיעור ששים או יותר משעור מאה בוודאי אינו נותן טעם, דהא הותר בשר האיל לזרים אף שנתבשל עם הזרוע שהיא אסורה לזרים.

-ה-

בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק, יו"ד סי' כח) ע"ד אשר שאל וכו'. הנה כזה יוקשה לנו ג"כ בפלוגתא דרב חנן בר אבא ור' יוסי משמיה דריב"ל בחולין (צח א) **בכל איסורים שבתורה אם בששים או במאה, ונחזי אנן ע"י קפילא. וכו' עכ"ל עיי"ש מש"כ בזה.**^מ

ולמתבאר דאין פלוגתתם במציאות נתינת הטעם, רק כפי מה קבעו חכמים מדותיהם, דמר סבר דמשערינן בבצל וקפלוט דנותנים טעם עד ששים, ומר סבר דמשערינן בדברים הנותנים טעם עד מאה.

^ט עי' עוד פרי מגדים יו"ד (משבצות זהב סי' צט ס"ק א) עצמות האיסור וכו'. עט"ז. ראשונה אקדים הקדמה אחת קטנה וזו צורתה: דע כי חתיכת נבלה שנפלה לאינה מינה צריך ס' לבד האיסור. והטעם דלא ידעינן כמה נפיק מיניה ואף שוודאי אין פולטת כמותה. או דאפשר נותנת טעם בכמותה (וכמדומה שי"א כן). ונשפך אף דידעינן שהיה ס' בערך חצי חתיכה אין להקל כלל וכלל, כי ספק זה לא נחשב לספק דרבנן ולא לס"ס בדאורייתא, ואף למאן דאמר [סי' ק"י ס"ט] ספק חסרון ידיעה הוה ס"ס בכאן ודאי לא כיון דלא מקרה הוא וכל אחד יבוא לשער (או מטעם דנותנת טעם בכמותה) וזה מוסכם אין בו מחלוקת, וכו' עכ"ל.

מבואר בדבריו עד"ר שנתבאר בר"ן ובב"ח דחכמים השוו מדותיהם, כמו כן משום שלא יבוא כל אחד לשער צריך ס' כנגד כלל האיסור, אף שבוודאי אין פולטת כמותה.

^מ ועי' עוד בפרי מגדים (משבצות זהב יו"ד סי' צא ס"ק ז) ובהגהות נמוקי הגרי"ב (שם) מש"כ שם.

מיושב שפיר מה שנתקשה בשו"ת נוב"י ונחזי אנן ע"י קפילא, והוא משום דודאי אין נתינת טעם ברוב המאכלים, אלא כדי שלא יבואו להקל בדברים הנותנים טעם עד ששים כגון בצל וקפלוט, לכן השוו חכמים מדותיהם, וא"כ לא שייך בזה שנברר ע"י קפילא. [ולהמתבאר נתיישב ג"כ מה שנחלקו בהפרש גדול, כיון דאין זה מחלוקת במציאות, רק לפי מה קבעו חכמים מדותם].

-ו-

בטור יורה דעה (סי' צח סעי' ב) ונפקא מינה [בנתערב מין בשאינו מינו אם הוא דאורייתא או דרבנן כיון שאין אנו לוקין. עי' פרישה שם אות יד] אם נתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו אם נתבאר שהיה רובו היתר מותר דספיקא דרבנן תולין להקל ואם לא נתבאר שרובו היה היתר אסור ואם נתערב בשאינו מינו ונשפך אסור דספיקא דאורייתא לחומרא, ע"כ. וכ"כ בשו"ע (שם סעי' ב).

ובדרכי משה (שם ס"ק ב) וכתב באו"ה (כלל ל"ז דין ה אות טו) דאפילו נפל חלב לבשר עוף דהוא מדרבנן אפילו הכי אם נשפך אסור עכ"ל.

-ז-

ובש"ך (שם ס"ק ז) אבל אם נתערב בשאינו מינו כו'. כתוב בת"ח כלל פ"ה די"ג בשם או"ה כלל ל"ז דאפילו אם נפל חלב לבשר עוף שהוא דרבנן אפילו הכי אם נשפך אסור הואיל וטעם כעיקר דאורייתא וכ"פ בסימניו והוא תמוה דהא מ"מ אפילו עיקר בשר בחלב דעוף גופיה אינו אלא מדרבנן ואם כן הוי ספיקא דרבנן ולקולא וכו', אבל למאי דקי"ל בר"ס פ"ז דבשר עוף בחלב דרבנן פשיטא דתולין כאן להקל וזה ברור, עכ"ל.

ובט"ז (שם סוף ס"ק ה) וכתב בת"ח כלל פ"ה בשם או"ה אפי' אם נפל חלב לבשר עוף שהוא דרבנן ונשפך אסור הואיל וטעם כעיקר דאורייתא. ולכאורה תמוהין מאד דבריו דמה מהני שהטעם כעיקר הוא אפי' אם העיקר בעין לא הוה אלא איסור דרבנן וכו', אלא שצ"ע במ"ש הואיל וטעם כעיקר דאורייתא דאין בזה כלום, אבל נראה דשפיר קאמר רמ"א דכיון דמצינו בבשר [עוף] בחלב שעשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה ממש כגון לענין אכילת גבינה אחר בשר כמ"ש ריש סי' פ"ט סעיף א' וכן בסעיף ב' ליש מחמירין שמביא רמ"א וכן ר"ס פ"ח לענין להעלותו על השלחן ולא חשבינן לה גזירה לגזירה. והמקור ממה שאיתא בגמרא בזה בפרק כל הבשר (חולין קד ב) דגזירה לגזירה הוא בזה כמו גזירה אחת, ע"כ גם בזה ראוי להחמיר בעוף גזירה אטו נשפך בבשר בהמה. משא"כ במין במינו ונשפך דאין שם גזירה אטו איסור דאורייתא ע"כ אזלינן שם להקל ביש רוב להיתר, עכ"ל.

ובפרי מגדים (שם ס"ק ה) הט"ז החזיק בפסק הת"ח דבבשר בחלב אף בשר עוף גזרינן אטו בהמה משא"כ מין במינו דאין שם גזירה אטו דאורייתא. תמה במנחת יעקב כלל פ"ה

אות מ"ו דמין במינו בלח דבעי ששים הוא אטו אינו מינו יע"ש. ובאמת שגם אני תמהתי
כך וכך עכ"ל.מא

-ח-

ובשו"ת נודע ביהודה (תניינא, או"ח סי' ע) ואדרבה פעם אחת מצינו להיפך שהרי לדעת
רמ"א בת"ח כלל פ"ה הביאו הש"ך בי"ד סי' צ"ח סק"ז דבאיסור שנתערב מין במינו בלח
ונשפך תלינן להקל שהיה ששים מטעם ספק דרבנן מצד שעורו דמן התורה חד בתרי
בטיל ובבשר עוף שנפל לתוך חלב ונשפך לא תלינן להקל אף שהאיסור דרבנן כיון
ששעורו מן התורה דטעם כעיקר דאורייתא, עכ"ל.

ולפי דבריו צריך לומר דמה שכתב הט"ז דאין שם גזירה אטו איסור דאורייתא [פי' מה
שאסרו מין במינו אטו אינו מינו]. כוונתו דאין הגזירה במין במינו אטו איסור דאורייתא,
אלא אטו שיעור דאורייתא. משא"כ בבשר בחלב דהגזירה הוא אטו איסור דאורייתא, לכן
מחמירים בנתערב עוף בחלב ונשפך, אף דהוי איסורו רק מדרבנן.

ולכאורה לפי דבריו לאו דווקא בבשר וחלב, אלא בכל מקום שאסרוהו משום איסור
דאורייתא ג"כ יהיה ספיקו [וכגון שנשפך] לחומרא.

-ט-

גם יש לבאר מש"כ בט"ז דאין שם גזירה אטו איסור דאורייתא, והוא עד"ר שנתבאר
בר"ן ובב"ח [הובא לעיל] דמה שאסרו מין במינו, הוא לא משום גזרה מינו אטו בשאינו
מינו [דאז מיקרי איסורו משום איסור דאורייתא]. רק אסרוהו משום לא פלוג, פי' מכיון
שבאינו מינו הוצרכו חכמים להשוות מדותיהם ואסרו אף כשאינו נותן טעם. ולכן כדי
לקיים הגדר ולהחזיקו במין בשאינו מינו אף באינו נותן טעם, הוצרכו לאסור ג"כ במין
במינו.

^{מא} מש"כ שהט"ז החזיק בפסק הת"ח כ"כ ג"כ בשפתי דעת (שם ס"ק ז) אמנם עי' בחוות דעת (ס"ק ז) מש"כ בדעת
הט"ז.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

אם נאסרה לבועל שלא הוא אסרה

דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ פִּי תִשָּׁטֵה אֶשְׁתּוֹ וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל.
(ה, יב)

ע"ד השאלה, בא"א שנבעלה, ושוב נתגרשה מבעלה, ורוצה להינשא לבועל. והנה הלכה פסוקה היא שאסורה לבעל אסורה לבועל, אמנם בנ"ד, יש שרצו להתירה לבעלה, וזאת עפ"מ ש"כ הרש"ש בכתובות [ט.], דהיכא דהבעל לא ידע מזה שנאסרה עליו, א"כ נמצא שאין כאן את הדין ש"אסורה לבעל אסורה לבועל", שהרי מעולם לא נאסרה לבעל. ויש לעיין אם אפשר לסמוך ע"ד הרש"ש הללו להלכה ולמעשה.

תשובה: אין מקור לד' הרש"ש בד' הראשונים, אמנם כמה אחרונים מחזיקין בשיטתו, ואפשר לצרף דבריו לסניף, בצירוף שיטות אחרות.

בגמ' כתובות [ט.]: אין האשה נאסרת על בעלה בעד אחד אלא בשני עדים. וקינני וסתירה, אפילו בעד אחד נמי. ופתח פתוח, כשני עדים דמי. וכי תימא, מעשה שהיה [מעשה דדוד ובת שבע] מפני מה לא אסרוה, התם אונס הוה. ופרש"י: מפני מה לא אסרוה, על דוד שהרי עדים הרבה ידעו. עכ"ל. ודברי רש"י צ"ב מה בא להשמיענו "שהרי עדים הרבה ידעו", ולכאן אף אם לא ידעו עדים הרבה, הלא כיון שוד עצמו מידע ידע, א"כ היה לו לפרוש ממנה, וכהא דקיי"ל "דאסורה לבעל אסורה לבועל", ודברי רש"י צ"ב.

אכן יעוי' בתוס' שדחו דברי רש"י בפרט זה מטעם אחר, וז"ל: מפני מה לא אסרוה, פירש הקונטרס והלא אותו מעשה בעדים הוה, ואין נראה דנהי דידוע לרבים הוה שהביאה לביתו, מ"מ לא ראו כמכחול בשפופרת שבפני בני אדם לא שמש. ונראה לר"י לפרש, וא"ת דפתח פתוח כשני עדים דמי, אמאי לא אסרוה לדוד, דדוד היה יודע בודאי שנבעלה, ואע"פ שעשה תשובה, מ"מ עיכבה, ואם היתה אסורה לו לא היה אותו צדיק לוקחה לו לאשה. עכ"ל. ועכ"פ חזינן דפשיטא להו להתוס', דמצד שדוד עצמו ידע שנבעלה, היה לו לפרוש ממנה, דכיון שאסורה לבעל ה"נ אסורה לבועל.

והנה בהגהות הרש"ש, עמד ע"ד התוס' במש"כ "דאמאי לא אסרוה לדוד, דדוד היה יודע בודאי שנבעלה", וכי, דלכאן נראה דאף אם בודאי ידע שנבעלה, מ"מ עדיין מותרת לאוריה, דהא כיו"ב חזינן בגמ' דנבעלה באונס מותר לבועל, והיינו טעמא, דכיון דאינה נאסרת לבעל א"כ אינה נאסרת לבועל, והא בהא תליא, וא"כ גם בנ"ד לאוריה אינה נאסרת כיון דדוד אינו נאמן להעיד, דאין אדם משים עמו רשע, וכיון שלאוריה אינה נאסרת א"כ ג"כ מותרת לדוד, דהא בהא תליא.

ותי' הרש"ש, דכל ד' התוס' המה רק להו"א דגמ' דלא ידעינן דנבעלה באונס מותרת לבועל, ושהא בהא תליא. אכן לקושטא דמילתא, כיון דקיי"ל הכי להלכה, א"כ ה"ה

במקום שאין עדים לאוסרה לבעל, אינה אסורה לבועל, ולכן במקום שרק הבועל יודע מזה שנטמאה, והבעל אינו יודע, כיון שאינה אסורה על בעלה שהרי אין כאן עדות לאוסרה, א"כ שוב גם היא מותרת לבועל, וסיים הרש"ש: וכן נ"ל להורות להלכה ולמעשה.

ומבואר מדבריו מילתא חדתא, דבמקום שאין עדים לאוסרה לבעל, מותרת לבועל אף שהוא יודע שהיא נטמאה, וכלפי שמיא גליא שהיא אסורה על בעלה, מ"מ כיון שא"א לאוסרה על בעלה, מותרת היא לבועל. ולקמן נדון בדבריו בס"ד.

וראיתי שכמה אחרונים רצו להביא ראיה לדברי הרש"ש מדברי רש"י הנז' שכ' "שהרי עדים הרבה ידעו", ובא להשמיענו, דמשו"ה היה לדוד לפרוש ממנה שהרי הרבה עדים ידעו, אבל בלא"ה, היתה מותרת לו, ואף שהוא עצמו ידע שהיא אסורה עליו, מ"מ אין די בזה לאסור, וכמ"ש הרש"ש, ומשו"ה הוצרך לומר שהרי הבה עדים ידעו, דבכה"ג חייב להוציאה. וכן פירש הגר"י קמינצקי, והובא במאסף אוהל אברהם כתובות שם. ומעין זה כ' בשו"ת לבוש מרדכי להגרמ"מ אפשטיין [סי' לט, דף נד ע"א].

עוד הביאו ראיה לשיטת הרש"ש, דהנה בחי' המאירי כתובות שם כ' וז"ל: ושמה תאמר היאך הותרה בת שבע לדוד, וא"ת שלא נאסרה לאוריה מפני שלא היו שם עדים, וכו', אין זה כלום, שכל שנתפרסם על ידי נביא אין לך עדות גדולה מזו, אין הענין אלא מפני שאונס היה ולא נאסרה על בעלה. עכ"ל. ולכאן צ"ע מש"כ המאירי "שכל שנתפרסם ע"י נביא אין לך עדות גדולה מזו", ומשמע, דאי לאו הכי, באופן שלא היה עדות של נביא, אף שדוד היה יודע בעצמו שבא עליה באיסור, מ"מ מותרת לו, וזה עד ממהר לדברי הרש"ש. וכבר העירו מזה כמה אחרונים.

ונראה, דדברי המאירי אינם חוזרים על דוד גופיה, אלא על הסנהדרין שהיו צריכים להפרישו מאיסור כל שנתפרסם ע"י נביא, וכן מדוקדק לשון הש"ס דאמרו "מ"ט לא אסרוה", אשר מזה משמע דקאי אב"ד ולא על דוד. וכן נראה מדברי חת"ס בתשו' אה"ע ח"א [סי' כו]. ע"ש. ולעולם י"ל דהבועל עצמו אסור לו לבא עליה אף אם רק הוא יודע מזה.

ומעתה לפי האמור י"ל שיטת רש"י, שכ' שהרבה עדים ידעו, והיינו, דר"ל דמשו"ה היה על הב"ד להפרישו, והלא דברי רש"י חוזרים על האמור בגמ' "מפני מה לא אסרוה", ולעולם פשוט דגם לרש"י אף אם לא היה ב"ד היה על דוד לפרוש ממנה, דאסורה לבעל אסורה לבועל. ומה שהדגיש רש"י שהרבה עדים ידעו, דזה חוזר על מש"כ לעיל דפ"פ כשני עדים דמי" וע"ז שאלו בגמ' דא"כ מפני מה לא אסרוה לדוד, ופרש"י דהרי הרבה עדים ידעו, וא"כ הוי כפ"פ. עי' בריטב"א.

וכמו"כ נראה מוכרח כן בדעת רש"י, דהנה בתוס' הרא"ש פליג ע"ד רש"י שכ' דהקושיא על דוד, וכ' לפרש: מפני מה לא אסרוה. פי' לאוריה הרי הרבה עדים ידעו. עכ"ל. חזינן ג"כ דהקושיא היא על ב"ד, דהא אוריא לא ידע מאומה. ונראה דאם היה אפשר להעמיס כן בדעת רש"י, לא היה הרש"ש שותק מלפרש כן, ומדלא העיר כלום מזה, ש"מ דא"א

לפרש כן. שו"ר שכ"כ בדעת המאירי בשו"ת יבי"א ח"ג [סי' ו']. ולמש"כ כן נראה גם בדעת רש"י. ולפי דרכנו למדנו, שאין שום ראייה לשיטת הרש"ש מדברי הראשונים. וז"ב. [וראיתי לעורר עמ"ש בשו"ת שמש ומגן ח"ג [אה"ע סי' כג] שעמד בדברי רש"י, וכ' להגיה דברי רש"י דבמקום שהרי הרבה עדים ידעו, צ"ל "וכאלו" הרבה עדים ידעו, ור"ל שידיעתו היא כהרבה עדים וכמ"ש התוס'. והוכרח להגיה כן, לפי שתמה עמ"ש רש"י בדיבור שקודם לזה וז"ל: דבפתח פתוח לאוסרה ע"ע כשני עדים דמי, שהרי דבר ברור הוא לו שנבעלה. עכ"ל. ולכאן מפורש ברש"י דכל שברור לו שנבעלה אסורה עליו, ואף שאין עדים. וא"כ לא יתכן שרש"י יסתור דברי עצמו מיניה וביה, וע"כ דיש להגיה בדברי רש"י, וכמ"ש. ולעולם אין ראייה מדרש"י לשיטת הרש"ש. עכ"ד.

והנה מלבד שהמעייין בדברי התוספות יראה נכוחה שהבינו שדברי רש"י באו לומר שהרבה עדים ידעו כפשוטו, וכמ"ש התוס' וז"ל: דנהי דידוע לרבים וכו', וע"ז סובב כל דבריהם. ע"ש. וא"כ תימה להגיה בדברי רש"י, מ"מ עיקר קושיתו לכאן לק"מ, דמש"כ רש"י "שהרי דבר ברור הוא לו שנבעלה", דבריו נסובים על "הבעל" ולא על הבועל, ובכה"ג דקים ליה בגויה טובא שנבעלה פשיטא שאסורה עליו, אף אם אין עדים כלל, ואין ראייה נוספת, ועי' בגמ' קידושין [סו.]. ודברי הרש"ש המה רק לחדש דכיון שאינה אסורה לבעל, כיון שהוא אינו יודע מזה, א"כ מותרת לבועל. וכל זה פשוט].

והנה במשנה אחרונה דנדרים [צ:]: דהאומרת טמאה אני לך אינה נאמנת דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר, כ' בתוס' [ד"ה חזרו לומר] וז"ל: וא"ת אמאי לא מהימנא, הא שויתה נפשה חתיכא דאיסורא. ותירץ הרב רבי אליעזר, דלא מצינו זונה שהיא אסורה לינשא לכהן, דודאי הוא מוזהר עליה אבל היא אינה מוזהרת עליו, הילכך גם לדבריה אינה אסורה בו. עכ"ל. וכיו"ב כ' בחי' המאירי וז"ל: שזו הואיל ולא נודע לו אלא על פיה אם אינו מאמינה בלבו אינו מוזהר עליה וכל דאיהו לא מזדהר איהי נמי לא מזדהרא. וכן הק' ותי' הרשב"א שם. ע"ש. והנה מבואר בשיטת הר"א, דכיון דהיא אינה נאמנת, א"כ הוא אינו מוזהר, ומשום כך היא אינה נאסרת, וחזינן, דאף שבאמת כלפי שמיא גליא שהיא זינתה, והיא עצמה יודעת כן, מ"מ כיון שהוא אינו מאמינה, היא עצמה מותרת לבעלה, ואף שהיא יודעת בבירור שהיא זינתה, וה"נ י"ל בנ"ד, דכיון שהבעל אינו יודע שזינתה, ואינה אסורה עליו, מותרת לבועל, אף שיודע בעצמו שזינתה, מ"מ כיון שלבעל מותרת, גם לו היא מותרת. והעיר מזה בס' אשל אברהם ניימארק כתובות שם, וכיו"ב העיר בס' שירת דוד להגר"ד הקשר שם.

אמנם באמת אין הנדון דומה לראיה, דכל דברי הראשונים הללו המה סובבים רק על איסור זונה לכהן, דע"ש דאיירי באנוסה לכהן, ובזה הוא די"ל, דכיון דהיא לא מוזהרת כלל, ורק הוא מוזהר עליה, וכיון שהוא אינו מאמינה, אינו מוזהר ע"ז, אבל לעולם א"א לומר כן על איסור סוטה, דכל שנטמאה, הרי היא אסורה לבעלה. ומצאתי שכן ביאר בהדיא ד' הר"א ממיץ בתשו' חכם צבי [סי' קנ]. ע"ש.

וביאור דברי הר"א ממיץ מצאנו בתשו' חתם סופר אה"ע [ח"א סי' קנ, ד"ה ולענ"ד, וח"ב סי' ק' ד"ה והנה], וזת"ד, דמה שאמרו ביבמות [פד:]: דכל היכא דהוא מוזהר היא נמי מוזהרת, אין זה משום איסור לפני"ע, אלא הוא דין בפנ"ע שאסורה להביא אותו לידי איסור, ובמקום שגורמת לו לבא לידי איסור הרי היא מוזהרת, אבל אם הוא אינו עובר באיסור, היא אינה מוזהרת. וכיו"ב כ' התוס' בב"מ [ע. ד"ה מעות] דה"ט דמעו"ט של יתומין מותר להלוותן בריבית, וגם הלוח אינו עובר, משום דלא מתחייב לוח בלא תשיך רק כשגם המלוה מוזהר, וה"נ בנ"ד, כיון שהוא אינו מוזהר, גם היא אינה מוזהרת בכה"ג. ע"ש בכל דבריו. ואין זה שייך לאיסור סוטה כלל וכלל.

וראיתי בקרן אורה נדרים שם שתמה ע"ד הר"א ממיץ, וז"ל: וסברת הר"ר אליעזר צ"ע, דלא אמרו האי כללא דכל היכא דהוא מוזהר היא נמי מוזהרת, אלא לענין כשרות להנשא לפסולין, דלא שייכא בזה אזהרה כלל, אבל לא בכה"ג דגם הוא מוזהר אלא דאינה נאמנת לו, והיא דידעה בעצמה דזונה היא וודאי דעבדה איסורא, ע"כ. אכן למש"כ החת"ס, ניחא דברי הר"א ממיץ, דאה"נ במקום שאינה מביאה אותו לידי איסור אינה מוזהרת כלל, ומשו"כ הרי הוא כמי שאינו מוזהר. ואין זה שייך לאיסור סוטה. וראיתי בקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב זצ"ל ח"א [סי' קצב], שתי' קושיית הקרן אורה ע"ד שנתבאר. ועימש"כ בדברי הר"א ממיץ בטו"א חגיגה [יד. בהגהות רב"פ], ובבני אהובה פכ"ד מאישות הי"ח, ד"ה מה שנראה לענ"ד, ובשו"ת מלבושי יו"ט [אה"ע ר"ס ז'], ובשו"ת עונג יו"ט [סי' קע], ובשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א [סי' יד – טו], ובהרחבה בס' קונטרסי שיעורים להגרי"ז גוסטמאן זצ"ל [נדרים, שיעור ל', אות י']. וראיתי בשו"ת אור שמח ח"א [סי' א'] שג"כ פי' דברי הר"א ממיץ ע"ד שנתבאר, אלא שהביא דברי החכ"צ הנז' שלכאן פקפק בזה, ודחה דבריו. אמנם לכאן בסו"ד החכ"צ נראה שפי' ממש כדברי האו"ש. ויש לעיין היטיב בכל דבריהם. וכעת אכמ"ל.

ואיעקרא, הנה לכאן דברי הרש"ש קשים מאוד בסברא, דהא כיון שהבועל טימא אותה בעצם, א"כ מה איכפ"ל שאין הבעל יודע מזה, הא היא טמאה בעצמה, וכבר תמה כן ע"ד הרש"ש בתשו' אגרות משה אה"ע ח"א [סו"ס יד] וזת"ד: ומה שחידש הרש"ש, הוא תמוה מאד, דאיזה דמיון הוא לנבעלה באונס, דכ' הרש"ש דכמו שנבעלה באונס שלא נאסרה לבעלה, ה"נ בנ"ד, דהא באונס לא נאסרה כלל אף אם נודע שאנסה, אבל הכא הרי נאסרה בעצם, והם יודעים דאסורה לבעל, דלא בעינן עדים לאוסרה על בעלה, אלא רק לברורא דמילתא, וראיה לזה, דהא חזינן דאם מאמינה נאסרה עליו אף שלא היו עדים, וא"כ נאסרה על הבועל שהוא יודע שאסרה על הבעל. וסיים האג"מ, דדברי הרש"ש הם דברים מתמיהין טובא, ובפרט שהראיה מאונס אינה ראיה. עכ"ד. וכיו"ב העיר הגרי"ש אלישיב קובץ תשובות ח"א [סי' קצב].

ויסוד הדברים כבר כ' בחידושי רבינו חיים הלוי [פ"ד הט"ז מיבום וחליצה], דלפי האמת בזנות אין צריכים עדים לקיום הדבר, ובתו"ד שם מבואר גם טעמא דמלתא, וז"ל: והטעם בזה נראה, דהוא משום דמצינו תרי גווני עדיות בדבר שבערוה, דבזנות הרי קיי"ל דלא איברו סהדי אלא לשקרי וכמבואר בכתובות דף ט', דבאמת נאסרת גם בלא עדים. ובגיטין

וקידושין ע"י העדים הוא שמקיימא מלתא, והחילוק ביניהם הוא, דבזנות דהאיסור בא ממילא על כן לא איברו סהדי אלא לשקרי, משא"כ בגיטין וקידושין דהבעל הוא שעושה עצם הגירושין והקידושין והאיסור וההיתר, ע"כ צריכים עדים לקיומי למלתא. ומבואר בדבריו דלפי האמת בזנות אין צריכים עדים אלא לברר האיסור, ולא לחלות האיסור, וזה משום דהאיסור בא ממילא, לפי שהבעל פועל את האיסור בביאתו.

ובאמת הנה בראשונים בסוגיין מפורש, דאף דהבעל אינו יודע מזה שנבעלה באיסור, מ"מ אסורה לבעל, וכמ"ש בשו"ת הרא"ש [כלל לב סי' טו], וז"ל: דכל היכא דאסורה לבעל אסורה לבעל, וכל זמן שלא נאסרה לבעל לא נאסרה לבעל. וזהו הדין אם אומרת שלא בא עליה, אבל יש להזהירו ולומר לו: פלוני, הוי יודע שאם באת עליה, אסורה, דלגבי דידיה הוי כעדים, אעפ"י שלא נאסרה על הבעל בידיעתו, מ"מ הויא חתיכא דאיסורא אגבי דידיה. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבוג [ד"פ סי' רמ]. ומפורש כן ג"כ בתוס' קידושין [סו. ד"ה אמר אביי] וז"ל: אבל הכא הביאה אוסרת בין בעדים בין שלא בעדים ואין אנו צריכין אלא שידע הבעל האמת. וכ"כ התוס' בסוגיין "הואיל והיה יודע דוד שנבעלה", וכ"כ הרשב"א והריטב"א, ע"ש. וכ"כ בתשובת מהריט"ץ [סי' קל], והובא בברכ"י [סי' יא אות ג']. ע"ש. וכן נראה להלכה מדברי החת"ס בתשו' אה"ע ח"א [סי' כו]. וכמ"ש ג"כ בשו"ת מנח"י ח"ד [סי' סט]. וממש"כ בס' אורים גדולים [לימוד קכו], הובא בהגהות רע"א לשו"ע אה"ע [סי' יא]. ובשו"ת מהרש"ם ח"ג [סי' עה]. ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ד [אה"ע סי' ז']. ועי' בשו"ת יביע אומר ח"ג [סי' ו' אות י'], שהביא כל דברי הפוס' הנ"ל, והעיר ע"ד הרש"ש כאמור.

וגדולה מזו כ' באבי עזרי (הלכות סוטה פ"ב הי"ב), לדחות דברי הרש"ש, וביאר, דיסוד הדין דאסורה לבעל אסורה לבעל, דאין הכוונה דהאיסור לבעל הוא על ידי מה שאסרה על הבעל, ובאנוסה שלא נאסרה על הבעל, לא נאסרה על הבעל, דמנ"ל לומר כן, ובפשוטו כמו שיש איסור על הבעל כך אסרה תורה על הבעל. אלא עיקר הטעם, שאם היתה אנוסה מותרת לבעלה משום דלא נטמאה, שהרי אנוסה היא, והביא דברי הרש"ש, וכ', וח"ו לסמוך על זה, ושאני אנוסה דמותרת להבעל משום שאין כאן "ונטמאה", משא"כ בנדון הרש"ש דהבעל שהוא יודע שהוא האמת, לדבריו גם על הבעל היא אסורה, ואין שום ספק שנאסרת על הבעל, והוא פשוט וברור. עכ"ד.

אמנם, בס' בני אהובה [פכ"ד מאישות הי"ח] כ' דבלא עדים אין האשה נאסרת לבעלה, ואפי' ראה שזינתה. ודבריו, נגד כל גדולי הראשונים הנז"ל. וכבר העיר ע"ד בכזאת בשו"ת מהרש"ם שם. וכמו"כ בשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"ד [סי' עו] כ', דא"א שנבעלה ולא היו עדין בדבר, כשם שהיא מותרת לבעל כך מותרת לבעל, אע"פ שיודע שבא עליה, ע"ש. ולמש"כ דבריו צ"ע. ועי' בשו"ת רב פעלים ח"א [אה"ע סי' א']. ובהרחבה בשו"ת יבי"א שם, מש"כ להשיג ע"ד.

וראיתי בשו"ת מנחת יצחק ח"ד [סי' סט] שכ' להביא ראייה דלא כסברת הרש"ש, וזת"ד, ולענ"ד יש ראייה ממשנה מפורשת, והיא במתני' יבמות [צב]. האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים וכו', אמרו לה מת בעליך, ואח"כ אמרו לה קיים הי' ומת, תצא, והולד

ראשון ממזר והאחרון אינו ממזר, ע"כ. ובראשונים שם מבואר, דגם האחרון הוי ממזר מדרבנן עכ"פ, ועי' בשו"ע אה"ע (סי' יז סעי' נז) והכל מודים דתצא, ע"ש בבאה"ט, ומשום דכשם שאסורה לבעל אסורה לבועל. והנה זה פשוט, דאם הבעל היה במדינת הים, ורחוק כל כך מביתו, עד דהעידו עליו דמת, ולא נודע דחי היה, עד שבאו אח"כ, ואמרו דקיים היה, מסתמא גם לו לא נודע כלל, מהנשואין שלה, ומ"מ אסורה לבעל. ואין לדחוק ולומר, דמיירי דוקא בנודע להבעל, דכל כהאי גוונא ל"ה להו לסתומי, ולא אשתמט לחד, הש"ס והש"ע, או אחד מהנושאי כלים, לפרושי כן, אלא ע"כ דלא תלוי כלל בידיעת הבעל בזה, ואין לומר דרק אם הי' נודע לו, היתה אסורה לו. וק"ל. עכ"ד.

והנה הגם שראיה חריפה היא, מ"מ לכאוי יש לחלק, דעד כאן לא אמרינן דאם הבעל אינו יודע מזה דאינה אסורה לבועל, רק באופן שזולת הבעל אף אחד לא יודע מזה, אבל במתני' דיבמות דכו"ע ידעי דיש לה בנים מהבועל, ונתקבלה עדות בב"ד שבעלה היה קיים, הנה באופן כזה י"ל, דאף דהבעל עצמו לא יודע מזה, מ"מ כיון שב"ד יודעים מזה בבירור גמור, פשיטא שאסורה גם לבועל. ודו"ק.

ובזה יש לדחות גם מש"כ בשו"ת שמש ומגן הנו' להביא ראיה ברורה נגד ד' הרש"ש, דהנה פסק מרן (סימן י"א סעיף ב'), וז"ל: כל אישה שבאו עדים והעידו שזינתה עם זה כשהיתה תחת בעלה הראשון, הרי זו תצא מזה, אע"פ שיש לה ממנו כמה בנים. וכ' השמש ומגן, דהנה משמע להדיא דמעולם לא נאסרה על בעלה הראשון, שהרי לא נודע הדבר ולא באו עדים עד שנישאת לשני, והראשון גירשה לרצונו ולא נאסרה עליו, ועכ"ז על ידי עדים שבאו אחר שנישאת אסורה על השני אע"פ שיש לו בנים. והטעם ודאי דאילו ידע הבעל בזמנו היתה אסורה עליו, ולגביה דידיה הוי כאילו ידע הבעל, עכ"ל. וסיים: וזה ממש היפך דברי הרש"ש. אכן למש"כ, נראה דאין לדחות מזה דברי הרש"ש, וי"ל דבכה"ג דנודע הדבר בב"ד, ויש ע"ז שני עדים מהימנים, א"כ שוב אסורה לבעל מן הדין, ובכה"ג ג"כ אסורה לבועל לכו"ע, ואינו דומה למש"כ הרש"ש להתיר לבועל לחיות יעמה כל שלא נודע הדבר, ואין פסק של ב"ד, ורק מפיו של הבעל אנו חיים. וזה ברור.

וכמו"כ ראיתי באג"מ שם שהעיר, דלפ"ד הרש"ש נמצא, דגם אם בעל לפני ב' עדים, אלא שהעדים לא העידו בב"ד עד שמתו, ג"כ יהיה מותר לבועל, כיון שהבעל אינו יודע מזה, וזה לא יתכן. ע"ש באג"מ. ולמש"כ, י"ל קושיא זו, דאה"נ גם הרש"ש מודה היכא דאיכא עדים.

איברא, דמצאנו חבר להרש"ש בשו"ת לבושי מרדכי להגרמ"מ אפשטיין [סי' לט] שכ' כעין דבריו, אבל מטעמא אחרינא, ויסוד דבריו עפמ"ש הפמ"ג [בפתיחה להל' תערובות] לתמוה בחתיכה גדולה וחתיכה קטנה שנתערבה חד בחד, אמאי מביא אשם תלוי, ונימא דיש כאן ס"ס, ספק שמא אכל היתר, ואת"ל שאכל איסור, שמא חתיכת ההיתר יותר גדולה, ופלפל בזה, ובסו"ד ר"ל, דמה דהאיסור מתהפך להיות היתר, ואף אם אוכל את האיסור אין עובר עליו, כ"ז דווקא היכא שרואים את ההיתר שהוא הרוב, דאז י"ל דאחרי רבים להטות, אבל אם אין רואים את ההיתר, אין לנו כח לומר דאחרי רבים להטות, ואף אם קמי שמיא גליא שההיתר הוא הרוב. ולפ"ז י"ל דגם בשביל להפוך את האשה

לאסורה לבעלה, צריך הבעל לדעת מזה. עכ"ד. והנה למש"כ לעיל, דעצם הביאה היא האוסרת אותה לבעלה, א"כ אין לדמות דיני ביטול ברוב וכיו"ב לדיני טומאה, וכמשנ"ת. גם מה שהוסיף שם בלבושי מרדכי וכ', דלפ"ז בכל מקום שאין עלינו להסתפק כלל, וכגון משמש עם הטהורה ולאחר תשמיש נמצאת טמאה, או שאכל בהמה ונמצאת טריפה דלא צריך כפרה, אין זה רק מטעם אונס, אלא משום דבכה"ג לא היה עלינו להסתפק כלל, ואין בזה איסור. הנה כבר דחה דבריו תלמידו בשו"ת שרידי אש ח"א [סי' קכז], וכ' דכל זה הוא רק לענין כפרה, שהבועל או האוכל לא עשה עבירה מכיון שחשב שהוא עושה מה שעושה הוא בהיתר גמור, ולא היה מחוייב לדקדק ולבדוק, כמו בשוגג, אבל האיסור הוא איסור ומכיון שהבועל יודע שעשה איסור, אף שהבעל אינו יודע מהאיסור שפיר קרינן ביה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל, שהרי אם הבעל הי' יודע היתה אסורה עליו.

והביא לזה ראייה ברורה, דהנה קיי"ל דמהבעל אין מוציאין רק בעידי טומאה, ומן הנחשד מוציאין אפי' בעדי כיעור וקלא דלא פסיק, וכמו"כ בעידי כיעור וקלד"פ מותרת לבעלה ואסורה לבעל, ע"ש עי' בב"ש [סי' יא ס"ק ד'] כל השיטות בזה, ומבואר, דגם באופן שאינה אסורה על בעלה אסורה על הבועל. ונמצא דלא תליא הא בא. ובע"כ מוכח מזה, דכיון אם היה הבעל יודע שזינתה עמו היתה אסורה לו, אסורה לבעל. ומכיון שהבועל יודע שעשה איסור, אף שהבעל אינו יודע מהאיסור שפיר קרינן בו: כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל, שהרי אם הבעל היה יודע היתה אסורה עליו. וכ"כ ראייה זו בשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א [סי' יד], ובשו"ת שאילת שאול ח"א [אה"ע סי' יב]. וע"ש מה שהוסיף בזה.

פירות הנושרין: ברש"ש כ' דבמקום שאין הבעל יודע שנטמאה לא נאסרה לבעל. וכדבריו כתבו שלושה מגדולי האחרונים, הבני אהובה, השואל ומשיב, והלבוש מרדכי. אמנם מדברי הראשונים לא משמע כן, ולדברי האחרונים הנ"ל לא מצאנו ראייה ברורה ומוכרחת. וכמו"כ אין למצוא רמז לחידוש זה בדברי הראשונים. ועי' בשו"ת יבי"א ח"ט [אה"ע סי' ח' וסי' י'], שצירף ד' הרש"ש להלכה. ע"ש.

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

הודאות הנזירים והנשיאים

וְאֵת הָאֵיל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סֵל הַמִּצּוֹת וְעֲשֶׂה הַפֶּהן אֶת מִנְחָתוֹ וְאֵת נֶסְכּוֹ (ו, יז)
החילוק בין תודה לנזיר בלחמי חמץ

בהעמק דבר כתב שעניינו של קרבן נזיר הוא כמו קרבן תודה, כי כשם שמביאים בתודה לחם להודות ולהלל על הנס, כך הנזיר מביא לחמיו להודות לה' על שעזרו לכך להיות קדוש לה', ומצינו (עמוס ב יא) שהקב"ה אומר לישראל את הטובות שעשה עמהם, וביניהם 'וְאֶקִים מְבַנֵיכֶם לְנְבִיאִים וּמְבַחֲרֵיכֶם לְנָזִירִים', והיינו שעזר אותם להתקדש ולהשיג מעלת קדושה ואהבת ה'.

והוסיף הנצי"ב, כי אף שבתודה מביאים גם לחם חמץ, הרי בקרבן נזיר אין מקום לחמץ, שאינו עולה על המזבח, משום שאמר הכתוב 'כל שאור לא תקריבו', כי עשייתו היא הוספה על הבריאה ע"י תחבולות בני אדם, וכל המתקרב יותר לה', ראוי למעט יותר בתחבולות אנוש. והדבר טעון טעם, אם אכן כן, למה לחם החמץ בא בקרבן תודה, ובמה חלוקה תודת הנזיר לענין הבאת חמץ.

והנה הרמב"ם שלהי הל' נזירות למד מהפסוק שהביא הנצי"ב את מעלת הנזיר, וכתב 'הנודר לה' דרך קדושה הרי זה נאה ומשובח, ועל זה נאמר נזר אלהיו על ראשו קדש הוא לה', ושקלו הכתוב כנביא, שנאמר, ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים, ומקורו מספרי זוטא (נשא ו). ויש לעיין, כי לכאורה לשון הכתוב מורה שהנזיר אינו שקול כנביא, אלא נעלה ממנו, שהרי אמר כי בעוד הנביאים נלקחו מכל 'בניכם', הרי שגדלה מעלת הנזירים שנלקחו רק 'מבחוריהם', דהיינו מן המובחרים שבהם.

הקדמת מנשה לאפרים בקרבנות הנשיאים

בהמשך הפרשה בסדר קרבנות הנשיאים מצינו שנשיא שבט מנשה קדם לנשיא שבט אפרים, ואמרו בתנחומא (נשא כט) שהטעם לכך הוא כאמור בברכת יעקב לבני יוסף (בראשית מח כ) 'וישם את אפרים לפני מנשה' כי הקב"ה מקיים מצות זקנים, שנאמר 'ועשית על פי התורה אשר יורוך', למה, שאף על דבריהם אני מסכים, שנאמר (איוב כב) 'ותגזר אומר ויקם לך', ולפיכך התקיימה גזירת יעקב בקרבנות הנשיאים, ויש ליתן טעם מה התחדש בעת הבאת קרבנות אלו, שעל ידם נהפך סדר הבנים מימי יוסף.

ופתח דבר נעוץ בטעמו של יוסף להקדים את מנשה, והוא מבואר בשפת אמת (ויחי תרנ"ד, בשם החידושי הרי"מ), כי כיון שיוסף נקרא 'נזיר אחיו', והיה קדוש ועובד ה' ונתרומם מעולם הזה לגמרי, לכן הקדים את מנשה ששמו על שם 'כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי' (שם מא נא), כי לדרכו של יוסף המעלה העיקרית היא לשכוח כל עניני העולם הזה, אבל יעקב נקט להיפך, שאין זו דרך קיומו של כלל ישראל, ולפיכך

הקדים את אפרים, ששמו על שם 'כי הפרני אלקים בארץ עניי' (שם פס' נב), והיינו אף כשהם בעניות דרגתם, ואינם שלמים לגמרי. ואם דלת היא נצור עליה לוח ארו.

נידון הקב"ה ומשה בריצוי הנשיאים

הנה הנשיאים נחסרה אות משמם כיון שהתעצלו במלאכת המשכן, ולפיכך בחנוכת המזבח התנדבו תחילה עגלות לסייע ללוים במשאם, אך משה לא קיבל מהם, שאמר לו הקב"ה (ג ד) 'קח מאתם' ומבואר במדרש (במד"ר יב כג) שבאותה שעה נתיירא משה, ואמר שמא נסתלקה ממני רוח הקודש ושרתה על הנשיאים [שידעו מה להביא אף שלא אמר להם משה בשם הקב"ה], עד שאמר לו הקב"ה, מאתם היה הדבר הסכימה דעתם לדעת העליונה, והמדרש אומר דרשני.

ובתורת המנחה (לר"י סקילי תלמיד הרשב"א, פר' בהעלותך, דרשה נו) ביאר, שהנשיאים התחרטו על הנהגתם באיחור מתנתם, ולא רצה משה לקבלם, עד שנתרצה להם הקב"ה, כיון שראו שהתרצה להם, הוסיפו לו אהבה, ונודרו עוד להביא קרבנות לחנוכת המזבח, ולא רצה ג"כ משה לקבלם, וכיון שראה הקב"ה הכנעתם ושברון לבם אמר למשה לקבל מהם דכתיב 'יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח'. וזהו זבחי אלהים רוח נשברה, אלהים אלו הנשיאים, שהביאו ברוח נשברה. ויש להתבונן מה סבר משה, ולמה אמר לו הקב"ה לקבלם.

קרבנות הנשיאים כשירת הים

ויתכן לבאר על פי מה שאמרו במדרש (ויק"ר ח ג) 'חביב קרבנם של נשיאים לפני הקדוש ברוך הוא כשירה שאמרו ישראל בים, כתיב התם 'זה אלי ואנוהו', וכתיב הכא 'זה קרבן וגו', והנה השירה שאמרו ישראל על הים, נבעה מרום השגתם, כאשר ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, הרי שבשעה זו לא היה הגוף מגביל את השגת השכל, עד שהיו מראין באצבע, כאמור במדרש (שמו"ר ס"פ כג) 'בא וראה כמה גדולים יורדי הים, משה כמה נתחבט לראות את הדמות, כאמור 'הראני נא את כבודך', והשיב לו 'כי לא יראני האדם וחי', ועולי הים כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר זה אלי ואנוהו'.

השוואת קרבנות הנשיאים לחביבות השירה, מלמדת כי אחר שהגיעו לדרגת רוח נשברה, אזי נאמר 'יקריבו קרבנם', עד שבכל אחד מהם נאמר 'זה קרבן', כאשר בהכנעתם זכו לקירבה גדולה, שיש בה השגה של ראיית 'זה', והיא בכלל נבואת משה הנאמרת ב'זה הדבר', ועל כן נתיירא משה, שמא שרתה רוחו על הנשיאים. עד שאמר לו הקב"ה 'מאתם היה הדבר', והיינו שלא הסתלקה רוח הקודש, כי גילוי זה אינו כרום השגת משה שזכה לראות באספקלריא המאירה מצד איתערותא דלעילא, אלא היא השגה מיוחדת שזכו לה עתה הנשיאים, מצד שהיתה רוחם נשברה, עד שלא היה בהם גוף המונע את השגת השכל.

בעת הזו התקיימה גזירת יעקב, להקדים את אפרים, 'כי הפרני אלהים בארץ עניי', והיינו משום שרק עניות זאת, של הכנעת האדם מצד הכרת עניות מדרגתו, היא קובעת

מקום לקרבת אפרים, אך בעלמא יש קדימה למעלת מנשה, שהיא כאשר 'נשני אלהים', דהיינו כאשר הזיכוך בא באיתערותא דלעילא.

יוסף קדקד נזיר אחיו

ואמנם שורש נדון זה נעוץ כבר בימי האבות, כאמור 'אלה תולדות יעקב יוסף', ואמרו שעיקר תולדתו של יעקב הוא יוסף^{מב}, ויוסף היה המשך האבות, בהיותו ממשיך את הנקודה הפנימית של בני ישראל, ולכן נקראה מידתו 'כל', שהוא אחד המתרבה והכל נכלל בו, ועם זאת נשאר באחדותו, ובוה הוא שטנו של עשו, שהוא רב. ומכאן אמרו (ב"ר פד ו) 'כל אשר אירע ליעקב אירע ליוסף', וכן אמרו (תנחומא ויגש י) 'כל אשר אירע ליוסף אירע לציון', כי ציון מכל יופי, כוללת כל הגוונים, ככתונת פסים של יוסף, ושניהם הם אופני הוצאה לפועל^{מג}, שבתוכם גנוז כל כח הקומה, ובהם מתגלה שאין שום כח שאין לו שורש ב'אחד', וכמו שאמרו השבטים ליעקב 'כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד'.

לעומת זאת י"ב שבטים הם כנגד הגבולות, כמנין נקודות המפגש בין צדדי ההתפשטות^{מד}, ואמנם בהם גופא מתגלה שבתוכם עומד אח"ד המאחד, וממנו שורש הכל, ויחד הם י"ג^{מה}. וזו היתה מדתו של יוסף בהיותו 'קדקד נזיר אחיו', כי אמנם בו מתחילה היציאה והריבוי, וראשיתו כ'נער', ובתחילת דרכו יש צד של פירוד הנראה

^{מב} וכמו שמצינו (זהר ח"א קפ. קפב): שגוף וברית אחד הם, ועיקר תולדתו של אדם באבר המוליד, ולהרחבת הענין ראה לעיל (פר' מקץ).

^{מג} יוסף בנפש וציון בעולם, וענין זה התגלה במשכן, כאשר חנו סביבו י"ב שבטים, כי הנה כתב רש"י (שמות כה ה) שהתחש הרבה גוונים היו לו, ומתרגם 'ססגונא' לפי ששש ומתפאר בגוונים שלו, ויש להתבונן, שלא נעשה על ידו כל כלי או בגד, ולא שימש אלא לכיסוי המשכן או כליו בעת המסעות נראה רמב"ן שלהי שמות שהמשכן היה טמון בענן מכל צד, ונמצא שתמיד נראה רק כיסוי עור תחש למעלה], ונראה שבא להורות, כי אף שבקדש פנימה יש כמה אופני עבודה, והרוצה להחכים ידריים כמנורה והרוצה להעשיר יצפין כשלחן, מכל מקום כל גווני הקדש כולם כלולים בכללות הגוונים, המשמח לב אלוהים ואנשים, ולכן אחר שעבר זמנו של המשכן נגזר עור התחש לעתיד לבא, כמו שדרשו בתנחומא על הכתוב 'ואנעלך תחש', כי מדה זו של ביטול הגוונים לאחד שייכת לששון לעתיד.

^{מד} ועל כך נחלקו השבטים עם יוסף, שלפי השגתם היו שייכים לפנימיות דיעקב מצד עצמם, ולא ראו צורך לקבל דרך הצדיק, יוסף [ובנימין כשעמד תחתיו], ולכן אחזו שהמשכו של יוסף הוא התפשטות של יציאה הסוטה מן השורש, וכמו שכתב האר"י בספר הליקוטים (פר' וישב) 'שזה טעות מפורסם, כי השבטים אינם דוגמת עשר ספירות, אלא י"ב גבולות', ופירוד זה גופא גרם את ההפרדה בין יהודה ליוסף, שלא נמשכו כל ישראל אל השורש, עד אשר יתקיים (זכריה ט יג) 'דרכתי לי יהודה קשת מלאתי אפרים', בהיות יוסף יוצא כחץ, וממשיך שפעו כפי כח התפשטות קשת היסוד.

^{מה} אכן, כל עוד לא קרב יהודה ליוסף אחד לאחד (כאמור ביחזקאל לו), הרי שבט לוי הוא השבט הי"ג לגבי דגלי מדבר, והוא הנקודה הפנימית של מחנה שכינה, ובהם מתגלה ששלוחי דרחמנא ושלוחי דידן הם כאחד, כמבואר בספרי (ריש דברים) למה כתב 'שנים עשר אנשים', והרי כתיב 'איש אחד לשבט', אלא מגיד שלא היה שבט לוי עמהם, כלומר י"ב ולא י"ג. ומהר"ל (גו"א שם א כג) כתב שההכרח שהכוונה ללוי ולא לשבט אחר, הוא משום ששבט לוי אינו בכלל חשבון י"ב, וממילא י"ג מורה על שבט לוי, ולכן הוא השבט אשר עמדו בין הר גריזים להר עיבל והפכו פניהם לכל י"ב שבטים.

כסלסול בשערו, אך כאשר מגיע לתכליתו, הרי שערו הוא קודש לשמים, ומשמש כ'קדקד
נזיר אחיו', כנזיר שבא לפני שמעון הצדיק.

במעלה זו נחלקו יעקב ויוסף, כי בעוד יוסף השיג את מעלת הנזיר רק בשלימותו, הרי
שיעקב ראה את מעלת יוסף מתחילתו, כאשר אמר ללבן אחר לידת יוסף (בראשית לא
מב) 'את עניי ראה אלהים', וכבר אז העמידו כשטנו של עשו, ולכך הקדים את אפרים
למנשה.

החמץ בתודה ולא בנזיר

על משקל האמור, יש להאיר את טעם החילוק בין זבח תודה הבא עם לחמי חמץ, לבין
קרבן נזיר שאינו כולל חמץ כי בא ע"י תחבולות בני אדם, והיינו שהרי משמעות הכתוב
'ואקים מבניכם לנזירים' היא, שהנזיר מקבל סיוע ועזר עליון להתקדש ולהשיג מעלת
קדושה ואהבת ה', ולפיכך אף כאשר מקבל נזירותו בדרך קדושה, והוא נאה ומשובח, אין
הוא יכול להביא 'חמצו', כי אין מעשה האדם שלם. אולם כל חייבי תודה, קרבנם הוא
כקרבן הנשיאים, כי הרי באו למעלתם אחר היותם ברוח נשברה, ויזעקו לה' בצר להם,
ובעניותם נזדככו מכל חציצה, ובקרבתם מעלים אף את 'חמצם' (כמבואר בזהר ח"ג יב.).

והם הם דברי הרמב"ם שלהי הל' נזירות, ששקל הכתוב את הנזיר כנביא, כי אף שלשון
הכתוב 'ומבחוריהם לנזירים' מורה שהנזיר יש בו מעלה יותר מנביא, הרי היינו מצד
איתערותא דלעילא, שהיא עזר העליון הניתן אל המובחרים, אך כיון שסוף סוף עניינם
הוא לפי קבלתם, הרי אין השגתם יותר מהנביאים.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה

ברכת כהנים עם מסיכה וכפפות

דִּבֶּר אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם (ו, כג).

ומפסוק זה נלמד שצריך לברך ברכת כהנים בקול רם, כמבואר בגמרא בסוטה (לח.).
"תניא אידך "כה תברכו" בקול רם או אינו אלא בלחש תלמוד לומר "אמור להם" כאדם
שאומר לחבירו". וכן נפסק בשולחן ערוך (סי' קכח סי"ד): "אין מברכין אלא בלשון
הקודש, ובעמידה, ובנשיאת כפים, ובקול רם".

ומטעם זה פסק הגר"י זילברשטיין שליט"א (ס' ווי העומדים וחשוקיהם סי' יז עמ' סט)
שאין לברך ברכת כהנים עם מסכה, כי חסר את המעלה של בקול רם שלא ישמעו את
קולו, ואם אינו רוצה להוריד את המסיכה יצא קודם רצה.

אך הוסיף, שאמנם אם יש עשרה שיוכלו לשמעו גם עם המסיכה, יכול לברך ברכת
כהנים עם המסיכה, עיין שם.

אמנם גם אם יש עשרה ששומעים אותו עם המסכה, מכל מקום יש לדון בזה מטעם
אחר, דהא מבואר בשולחן ערוך (סי' קכח סל"א) "שמי שיש לו מומים בפניו או בידיו וכו'
לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלים בו", אך גם לנידון זה התייחס הגר"י זילברשטיין
(שם) וכתב שמטעם זה לחוש, משום שמבואר בשולחן ערוך בסעיף שאחר זה (סל"א)
שאם מנהג המקום לשלשל הכהנים טלית על פניהם, אפילו יש בפניו ובידיו כמה מומין,
ישא את כפיו, וכיון שנהגו לשלשל את הטלית על הפנים, משום כך אין לחוש, עיין שם.

אך גם בלא טעם זה נראה שיש עוד טעם להתיר, כמו שפסק הגר"מ גרוס שליט"א (נאות
מרדכי-דרשת שבת הגדול תש"פ עמ' קז) שמדינא מותר לברך ברכת כהנים עם מסיכה,
ואין לחוש מהמבואר בשולחן ערוך (ס"ל) שאין לישא כפיו בדבר שהעם יסתכלו בו,
משום דמבואר בשולחן ערוך בסעיף לב שאם דש בעירו ישא את כפיו, וכיון שכולם
רגילים במסיכה ליכא סיבה שישתכלו, אך הורה למעשה שבודאי לא צריך לנהוג כן כי
אין זה כבוד המצוה רבתא לאומר כן כשפיו נצמד בו המסכה.

וכן ראיתי שהביאו מקובץ מנורה שבדרום לרבי און אברהם סקלי שליט"א (ח"י עמ' ק')
בתשובתו להגר"ג הכהן רבינוביץ לענין ברכת כהנים שמסיכה על פניו, וכתב "ולמען
האמת איני רואה בכלל סיבה שילבש מסכה בזמן ברכת כהנים, דמה רע בטלית שמכסה
אותו", ע"כ.

ברכת כהנים עם כפפות

ולענין ברכת כהנים עם כפפות הדבר חמור יותר, דהא כתב בספר פחד יצחק (מערכת ת) והובא בעיקרי הד"ט (או"ח סי' ה אות נז) שאסור להתפלל בבתי ידים (כפפות) דהוי כיוהרא ובזיון, וכדאמרינן לגבי יששכר איש כפר ברקאי, וגם אין דרך לעמוד בכך בפני גדולים, ושכן כתב הב"ח (סימן צא), והובא להלכה בשו"ת יביע אומר (ח"ח או"ח סי' יג).

ועוד כתב בעיקרי הד"ט (שם אות יח) שכהן הנושא כפיו ראוי להסיר כריכות התפילין אשר באצבע האמה, ואף שאין בזה משום חציצה, מכל מקום כתב הרמ"א (באו"ח סימן תרנא) בדין נטילת לולב, שמן הדין אין בו משום חציצה כיון שאין כל היד מכוסה בהן, מכל מקום יפה נהגו להסירן, ושכן כתב בספר מטה יוסף (סימן ב).

אמנם העיקרי הד"ט השיגו, דמה שכתב שיש דין חציצה בזה, לא ידעתי מה דמות יערוך לעבודה ובגדי כהונה ולולב, דהתם יש לחוש לחציצה בין בשרו או ידו לכלי שרת או לולב ומיניו, אבל בנשיאת כפים שאינו נוטל דבר בידי לאיזה דבר יחוצו הרצועות בינו לבין אצבעותיו, ולא דמי לחציצה שאמרו ביששכר איש כפר ברקאי, דשאני התם דשייך ביה איסור חציצה, ונהי דאתקש לעבודה מכל מקום לגבי חציצה חסרה המציאות לפי שאין דבר שצריך שיגע בבשרו בשעת נשיאת כפים עד שיהיה מקום לחוש לחציצה.

וכן כתב להלכה בכף החיים (סימן קכח אות פא) שאין דין חציצה בנשיאת כפים, וכל שכן בענין תפילין וכו', וכמבואר בשער הכוונות (דרוש ח דתפילין) וכו', ושכן כתב להדיא בשו"ת הרי"ף (סימן שה) ובשו"ת הגאונים שערי תשובה (סימן יא), וכן פסקו בשו"ת בית ישראל (סי' יז) ובפתח הדביר (ח"א עמ' קכא אות י) ובספר כה תברכו (מערכת ח אות א) שאין חציצה בנשיאת כפים.

וכן פסק בשו"ת יביע אומר (שם אות ד), והעיר מזה על מה שכתב המשיג בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סימן צד אות ב) שיש חציצה בנשיאת כפים, דאשתמיט מעיניה דברי העיקרי הד"ט הנ"ל, וסיים שמעשים בכל יום שכהן שיש לו רטייה על ידו עולה לברכת כהנים. עיין שם.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

ד, מא: אלה פקודי משפחות בני גרשון וגו' אשר פקד משה ואהרן על פי ה'.

איתא במדבר רבה [פרשה ו אות ח'] למה לא נאמר במנין בני גרשון "ביד משה" כשם שאמור במנין בני קהת (פסוק לז), לפי שבני קהת אמר הקב"ה למשה שימנה אהרן עם משה לעיל (ד, א), הקב"ה הזכיר לאהרן בראש המנין על דעת כן שימנה כל הלוויים עם משה, אבל משה משמע שבמנין בני קהת הזכיר הקב"ה לאהרן ולא הזכירו עוד לא במנין בני גרשון ולא במנין בני מררי, חשב משה בדעתו ואמר לכך אמר לי הקב"ה שימנה אהרן עמי לבני קהת מפני שעל ידו נעשית כל משא וכל עבודתם, אבל עבודת בני גרשון ובני מררי שאינה נעשית על ידו אינו רוצה שימנה עמי, לכך אמר לו לאהרן שימנה בני קהת עמו בשם הקב"ה ולכך כתיב במנין בני קהת על פי ה' ביד משה. אבל כשבא למנות בני גרשון לא אמר לו משה לאהרן בשם הקב"ה שימנה בני גרשון עמו, אלא חלק לו כבוד לפי שהיה אחיו הגדול והוליכו עמו וצירפו עמו למנין לכך לא נאמר ביד משה, אע"פ שבדעתו של הקב"ה היה שימנה אהרן עמו כל הלוויים ולדעת כן הזכיר אהרן בראש המנין לפי שלא אמר לו משה לאהרן שימנה בני גרשון עמו בשם הקב"ה חיסר כאן "ביד משה".

ה, ו: דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם למעול מעל בה'.

עיינן ברש"י בפסוק ח' שנתחדש כאן דין גזל הגר שאין לו יורשין. וכתב הספורנו דלהכי כתיב "למעול מעל בה'", דהגוזל את הגר מחלל את שמו יתברך בעיני הגר שבא לחסות בצל כנפיו, ולכך נקרא מועל בקדושתו.

ומקשים למה נאמר כאן למעול לשון עתיד ולא לשון הווה, כמו שכתוב בפרשת ויקרא [ה, כא] ומעלה מעל בה', ותירץ באור החיים שבשעת הגזילה כבר מוחלט אצל הגוזלן שאם הוא יתפס, אם הוא יצטרך הוא ישבע לשקר אם זה יעזור לו שאם לא כן הרי הוא בהשבון, ולכן נאמר בלשון עתיד עכ"ד.

ה, יט: והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה אם לא שכב איש אותך וגו'.

כאן כתיב אל האשה, ולהלן פסוק כא כתיב והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה ואמר הכהן לאשה וכו', כתיב לאשה ולא אל האשה, וצריך ביאור השינוי.

ואולי י"ל דבספר הכתב והקבלה [פרשת ויחי מח, יג ד"ה ויגש אליו] שפירש כי מאמר ופועל שיבא עם מלת "אל" אינו רק הכשר התכלית בלבד, והתכלית עצמה תבוא אח"כ, ואילו אם יכתב בלמ"ד יהיה הפועל בעצמו התכלית המבוקש ע"ש.

ולפ"ז י"ל דהכא נמי בשבועה הראשונה שלא נטמאת היא רק הכנה לתכלית שתבוא אח"כ שאם נטמאת יבואו הקללות עליה וצבתה ונפלה ירכה שזהו התכלית המבוקשת, לפיכך בתחילה כתוב אל האשה ואח"כ לאשה.

עוד י"ל באופן אחר עפמש"כ רש"י [סוטה לב, ב] ד"ה אל האשה משמע דברים הנכנסין בליבה שתהא מכרת בלשון, וביאר בתורת הקנאות דמכאן ראייה למה שכתב המלבי"ם פרשת שמיני סימן כ"ח בשם הרש"פ בספר יריעות שלמה ד"אל" הנסמך אל אמירה מורה על אמירה נמשכת תבונית, משא"כ בלמ"ד השימוש, והרי גם מפרש"י דהכא מוכח כן עכ"ל.

ולפ"ז י"ל דכל זה שייך דוקא בשבועה הראשונה דמבואר בגמ' שם דאומר לה על מה היא שותה ובמה היא שותה וגו' בשוגג או במזיד באונס או ברצון, וכל כך למה כדי שלא להוציא לעז על מים המרים, עיין ברש"י שאם באונס לא נבדקה שלא תאמר אילו נטמאתי במזיד לא היו המים בודקין אותי, וכל זה יועיל רק לאחר שתתבונן בדברים שאומר לה דבלי זה עלולה להחזיק בטעותה ונשים דעתן קלה, ועדיין עלול לצאת לעז המדובר, משא"כ בשבועה השניה דאינה אלא קבלת אלה וקללה שאם נטמאת יבואו בי ואין כאן מקום לטעות מצידה אין צריך שתתבונן בדברים רק שתבין אותן כפשוטן דבלי זה אין כאן קבלת שבועה כלל לכן כתוב בלמ"ד השימוש.

ה, כב: ובאו המים המאררים האלה במעיך וגו'.

ולהלן [ה, כז] ובאו בה המים המאררים למרים ולא כתיב "במעיה" כמו מקודם. ואולי י"ל דהפסוק בא לרמז למעשה דב' אחיות דומות שהביא רש"י בפס' יג [ובאריכות יותר במדרש לקח טוב, שהלכה אחות הסוטה הדומה לה ושתתה במקומה ולא מתה] וכיון שנשקו האחיות זו לזו הריחה [הסוטה האמיתית] במים המרים מיד מתה ע"ש, א"כ בכה"ג קללת המים פעלו בסוטה להלקותה אע"פ שלא נכנסו ממש בגופה דהיינו במעיה, כעין שנאמר לאברהם דאשר יצא ממעיך הוא ירשך, רק מבחוץ ע"י שהריחה אותן.

ומצאתי בספר עזרת כהנים [להג"ר יהושע יוסף פירנברג זצ"ל עמ"ס מדות פ"ד מ"א ד"ה נחזור] שכתב וז"ל וכשם שהמים היו בודקין אותה כן נמי היו בודקין אותה. המאררים גימטריא ב' פעמים רמ"ח כנגד אבריה ואבריו. ולדעתי אפשר לומר דלאו דוקא בעלה לחוד היו בודקין, אלא אפילו אשה אחרת ואיש אחר היו בודקין המים האלו ששתתה האשה כשהריחו אותה, וכמעשה דשתי אחיות שהובא במדרש רבה פרק ט', ואפשר לומר דלאו דוקא שם כאותן אחיות שהיתה כוונת ההשקאה אל אחותה אלא אפילו אשה אחרת שלא היתה כוונת ההשקאה למענה, אף על פי כן היתה נבדקת כשהריחה ריח המים מן האשה ששתתה כן נראה לי עכ"ל.

ה, כב: ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפול ירך וכו'.

מה דכתיב וְלִנְפֹל חֶסֶר יו"ד, י"ל דרש"י פירש דהיינו בטנו וירכו של בועל ע"ש. וברמב"ם פ"א מסוטה הי"ב פסק שתת מי המרים וניקתה מהן וחזר וקינא לה עם האיש שהשקה על ידו ונסתרה עמו אינו יכול להשקותה על ידו פעם שניה אלא תאסר עליו לעולם ותצא

בלא כתובה, אבל אם קינא לה עם אחר ונסתרה עם האחר בעדים משקין אותה פעם שניה ואפילו כמה פעמים, והוא שישקה אותה בכל פעם בגלל איש אחר עכ"ל.

והנה בקול אליהו להגר"א פרשת שלח בפסוק ויבואו עד נחל אשכל כתב דכל פעם שהתיבה חסרה בא לומר דהוי ביחיד ובמלא דהוי רבים ע"ש.

ולפ"ז י"ל דקמ"ל דאותו בועל שאנו מדברים על סתירה זו אינו יכול להשקותה על ידו רק פעם אחת ולא פעמיים ולפיכך כתיב לנפל חסר יו"ד למעוטי דלא הוי אלא פעם אחת. וכן י"ל עפמש"כ המנ"ח מצוה שס"ו דהגם שהבעל יכול לגלגל עליה זנות של עודה ארוסה שתבדק כדאיתא סוטה [יח, א], מ"מ אין המים בודקין את הבועל אז ע"ש. א"כ לאו בכל גונא הבועל נבדק לפיכך כתיב חסר.

ו, ה: קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו.

פירש"י קדוש יהיה בשער שלו לגדל הפרע שעל שער ראשו.

במשנת חיים [שטיינברג] עמ"ס תענית סימן כ"ו כתב ויש לעיין במצות גידול שער הנזיר ואיסור תגלחתו האם הוא מדין הגברא דהנזיר כמו שנאסר להטמא למתים ולשתות יין כמו כן נצטוה לגדל השער ואסור לגלחו, או שהוא מצוה ואיסור על השער בפני עצמו דע"י קבלת הנזירות חל על השער קדושה זו ומש"ה מצוה לגדלו ואסור לגלחו הואיל והשער עצמו קדוש. ונראה דהנה איתא בספרי קדוש יהיה זו קדושת שער, אתה אומר זו קדושת שער או אינו אלא קדושת הגוף, כשהוא אומר קדוש יהיה לה' הרי קדושת הגוף אמור, הא מה ת"ל קדוש יהיה זו קדושת שער. ונראה דהיה ס"ד דקדוש יהיה הוא על הגברא והיינו שדיני השער אינם אלא דין על הנזיר עצמו כשאר דיני נזיר, ולמסקנא אמנם כל דיני השער הם משום שחל על השער עצמו קדושה ע"י קבלת הנזירות ומזה עצמו חל ג"כ איסור הנאה משום הקדושה על השער.

אולם נראה שלא היה הספרי מחדש שחל קדושה על השער וכל דינים השייכין בשער הם מתוך קדושתו אם לא היינו מוצאים שצותה תורה לעשות מעשה בשער עצמו, אלא הואיל ומצאנו שצריך לשלח את השער תחת דוד השלמים הרי שנאמרו דינים בשער עצמו שאין לזה שייכות עם הנזיר א"כ שייך לחדש דחל על השער קדושה עצמית, וממילא דאיסור הנאה ומצות גידול השער הם מתוך שהשער עצמו קדוש עכ"ד.

והנה איתא במד"ר פרשה י' אות י' למה ציוה הקב"ה לנזיר שלא יגלח ראשו, לפי שהגילוח מתארו ומיפהו כשם שאמרו ביוסף [בראשית מא, ד] ויגלח ויחלף שמלותיו, וגידול שער הוא לשון צער ואבל, לכך אמר הקב"ה אחר שזה הנזיר אסר עצמו מן היין כדי להרחיק את עצמו מן הזימה, יגדל שערו שיתנבל ויצטער כדי שלא יהא יצה"ר קופץ עליו.

עוד שם אות י"א ובא וראה שכל מי שמקדש את עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, זה לפי שמזיר עצמו מן היין ונוהג צער בעצמו שלא יגלח ראשו כדי לשמור עצמו מן העבירה, אמר הקב"ה הרי הוא חשוב לפני ככהן גדול. מה כהן אסור לטמא לכל המתים אף נזיר אסור לטמא לכל המתים יעו"ש.

ומבואר להדיא מדברי המדרש כמו שכתב בעל המשנת חיים דגידול פרע ואיסור תגלחת אינו איסור גברא שהאדם מעיקרא אוסר את עצמו ממנו, אלא שהקב"ה אסרו עליו מטעם דכיון שאסר עצמו מן היין להתרחק מן הזימה, יגדל שערו שיתנבל ויצטער כדי שלא יהא יצה"ר קופץ עליו, ולפי"ז י"ל דלכך עשה הקב"ה השער באיסור הנאה, לפי שע"י שלא יהא לו מזה שום הנאה רק צער וניוול בזה היצר הרע כבר לא יקפוץ עליו, כי זהו הדרך כשפורש עצמו מן ההנאות גם בדברים המותרים עי"כ התאוה נחלשת והרים השכל ידו וגבר כמו שכתב בשע"ת לרבינו יונה ש"א אות לא ע"ש.

ו, יא: כל זכר בבני אהרן יאכלנה.

יש להעיר דצריך טעם אמאי גבי אכילת המנחה כתיב כל זכר בבני אהרן יאכלנה, ואילו בהמשך גבי חטאת ואשם כתיב כל זכר בכהנים יאכלנה מאי שנא. דלכאורה מנחה וחטאת ואשם חד דינא אית להו לענין אכילה וצ"ע.

ואולי י"ל דתיבת "הכהנים" מישך שייך לבגדי כהונה שעליהן שהם כהנים לשרת לה', ולפי שחטאת ואשם באין לכפרה וכהנים אוכלין ובעלים מתכפרים שפיר כתיב כל זכר בכהנים יאכלנה דשפיר אכילתן חשיבי כבמקום אכילת מזבח, עיין לשון הרמב"ן סה"מ [שורש י"ב מהדורת הרב פרנקל עמ' ק"צ] "שהם קרבן ממש" ולפיכך ה"ז מכפר לבעלים. ואפילו דבעלי מומין דפסולין לעבודה נמי כשרים לאכילה י"ל כמו שכתב באור החמה עה"ת דבעלי מומין טהורים לא דמי לטמא משום דטמא מאוס לעבודה אבל בעלי מומין אינם פסולין לעבודה דהרי מצינו קרוב ה' לנשברי לב, אלא דפסולם הוא מצד עצמם שאין ראוי להם לגשת משום דבעצמם צריכין למנוע משום הקרבהו נא לפחתך ולכך נחשבים כמשתתפים בעשיית הקרבן וזכאין לחלוק בקרבן הנ"ל עכ"ל. והוא הדין י"ל דמזה הטעם רק לעבודה פסילי משום הקריבהו נא לפחתך וגו', אבל לאכילה דלא שייך זה שפיר אכילתן הוי כפרה לבעלים, ולכן כתיב כל זכר בכהנים וגו'.

משא"כ במנחה דבפשוטו לדורון ולהרצאה אתי ולא לכפרה, א"כ לא הוי אכילת הכהנים אלא כאכילה בעלמא דמשלחן גבוה קזכו ולא לכפרה משום הכי כתיב כל זכר בבני אהרן, דתלוי ביחוסן כבני אהרן דזיכה להם ה' כ"ד מתנ"כ ולא בשירות וכהונה דידהו.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בירור מנהג אמירת שיר של יום

מִפֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמֵעֶלְהָ וְעַד פֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל הַפֶּא לְעֵבֶד עֲבַדְתָּ עֲבַדְתָּ (ד, מז)

פירש רש"י: "עבדת עבדה. הוא השיר במצלותים וכנורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת", ומקורו בגמרא ערכין י"א ע"א, וכן הוא במדרש רבה כאן.

הנה המנהג הפשוט היום בכל הקהילות לומר בכל יום אחר התפילה "שיר של יום", בדברי חז"ל אין כל זכר למנהג זה, אמנם נמצא מקור קרוב לענין זה במסכת סופרים פי"ח, שמבואר שם שבכל ראש חודש אחרי יהי כבוד היו מוסיפים ה' מלך ומזמור שירו לה', ואחר כך אמרינן שם: "למה אמרו שיאמרו מזמורים בכל חודש וחודש... בזה ובזה היו הלויים עומדין על הדוכן ואומרים, וישב עליהם את אונם... לפיכך נהגו העם לומר מזמורים בעונתן דתנינן תמן שיר שהלויים אומרים כו' שכל המזמר פסוק בעונתו מעלה עליו כאילו בונה מזבח חדש ומקריב עליו קרבן", כלומר, שכיון שהלויים היו אומרים שיר של יום מיוחד לר"ח (=וישב עליהם את אונם) לכן גם לנו ראוי לומר שיר מיוחד לראש חודש, וכן לכל יום מיוחד, ואח"כ מפרט שם איזה מזמור אומרים בכל מועד: "בחנוכה, ארוממך ה', בפורים, שיגיון לדוד" וכו'.

נמצא שבמסכת סופרים נזכר מנהג אמירת "שיר של יום" רק בראשי חדשים ומועדים, ולא בכל יום, ומקום אמירתו היה בתוך פסוקי דזמרה, ולא אחרי התפילה, אמנם מנהג זה נהג כפי הנראה רק בארץ ישראל בזמן הגאונים, ונעלם עם חורבן קהילות ארץ ישראל על ידי הצלבנים הארורים ימ"ש.

ובמנהגי הקהילות מזמן הראשונים ועד ימינו מצאנו מנהגים שונים בזה:

בכל הגאונים לא נזכרה אמירת שיר של יום כלל, ובסדר רב עמרם גאון כתב לומר כל יום אחרי פטום הקטורת את המשנה (סוף מסכת תמיד) השיר שהלויים השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום ראשון היו אומרים וכו', וכן בטור או"ח סי' קל"ג כתב: "ואומר השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה, בשני היו אומרים" כו', מוכח מלשונו שלא אומרים בכל יום את המזמור שלו אלא בכל יום אומרים את כל המשנה וכמ"ש בסדר רע"ג הנ"ל, וכן בסידור רומניה ובסידורים איטלקיים ישנים מובאת משנה זו אחר התפילה של כל יום.

באשכנז וצרפת לא אמרו שיר של יום כלל, ובשבת אמרו רק את המשנה השיר שהלויים וכו', אך לא את השירים עצמם, כמובא במחזור ויטרי ובסידור ר' שלמה מגרמיזא ובפירוש התפילה לרוקח, ובמהרי"ל הלכות תפילה כתב: "אמר מהר"י סג"ל דרש"י גורס השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש, ורקח גורס במקדש, ואמר שכן הוא עצמו הגיה בסידור שלו כרקח" (הובא בדרכי משה או"ח סי' קל"ג), מוכח שאמר את המשנה עצמה

בתפילה, [ומסתמא אמר רק בשבת כמנהג אשכנז], וכן הוא בכל סידורי האשכנזים הישנים מכל רחבי אירופה.

ובאמת גם בני אשכנז וצרפת מודו שבכל יום היה ראוי לומר השיר שהלויים וכו' אלא שלא אמרו זאת בכל יום משום ביטול מלאכה, כמו שמטעם זה לא אמרו פיטום הקטורת בכל יום, וכמ"ש בסידור ר' שלמה ב"ר שמשון מגרמיזא: "ובכל יום היה ראוי לאמרו שהרי קטורת היה קרב בכל יום אלא משום ביטול העם ממלאכה אין אומרים אותנו בכל יום והאומרו לא הפסיד, וכן השיר שהיו הלויים אומרים היה נמי ראוי לאמרו בכל יום שהרי היו אומרים אותו כל ימות השבוע..." ולפי"ז יסוד מנהג אשכנז וצרפת בזה שוה למנהג המבואר בסדר רע"ג, (וכמו הרבה דברים שנהגו באשכנז וצרפת כמנהג סורא).

ובסידור ר' שבתאי סופר אחרי מוסף של שבת כתב: "בכל הסדורים שלנו גם בסדורי קלף כתוב השיר שהלויים היו אומרים וכו' עד מנוחה לחי העולמים והיא משנה שנויה בסוף תמיד ונהגו לאמרה אחר פטום הקטרת, וטעות גמור הוא, כי אף שכתב כן הטור בסי' קל"ג אין כונתו לומר המשנה כאשר היא רק לומר כל יום אחר פטום הקטרת מזמור השיר ליומו..." וכן כתב שם בהקדמה לסידורו: "ונ"ל שטעות גמור ביד ההמון שאומרים אחר פטום הקטרת את המשנה השנויה בסוף מסכת תמיד, כי מה לי להזכיר מה היו אומרים ביום אחר, והטעה אותם לשון הטור שהביא המשנה כצורתה, ובאמת אין כונת הטור לומר המשנה..."

אמנם בזמנו עדיין לא נדפסו הסרע"ג והראשונים הנ"ל ולכן נעלם ממנו שמנהג זה מובא כבר בכמה ראשונים שקדמו לטור, והוא מנהג קדמון מזמן רב עמרם גאון, וגם בדברי הטור מוכח להדיא שכוונתו שאומרים את המשנה כלשונה, וכמו שכתב המג"א סי' קל"ב ס"ב, ע"ש, ומה שהקשה הרש"ס "מה לי להזכיר מה היו אומרים ביום אחר", אינו מובן, שהרי כמו כן אנו אומרים בקרבנות את כל פרק איזהו מקומן אף שהרבה מהקרבנות ששם לא שייכים כל יום, וכן בפיטום הקטורת אומרים גם כמה היה מקטיר ביום הכיפורים, הרי שאגב ענין אחד תקנו לומר את כל הפרק, וכן כאן תקנו לומר את כל המשנה העוסקת בענין שירת הלויים.

ובסדר התפילות לרמב"ם כתב: "נהגו מקצת העם לקרוא בכל יום אחר תחנונים אלו שיר מזמור שהיו הלויים אומרים בבית המקדש באותו היום", ובאבודרהם כתב: "וגם נהגו לומר בכל ימי השבוע השיר שהיו הלויים אומרים במקדש ביום ראשון אומר לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה כו'", וממה שכתב ביום ראשון "אומר" ולא "אומרים" מוכח שכוונתו שהמתפלל אומר בכל יום מזמור אחר, וכמ"ש הרמב"ם, וכ"ה בסידורי ספרד הישנים, וכן מבואר בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' כ"ה.

וברמ"א או"ח סי' קל"ב ס"ב כתב: "ואומרים השיר שהלויים היו אומרים במקדש שחרית לבד (טור)", ובמג"א שם הביא את דברי הרש"ס הנ"ל (ולא הזכיר את שמו רק כתב "מצאתי כתוב") ודחה את דבריו, והוכיח מלשון הטור הנ"ל שכוונתו היא שאומרים את המשנה עצמה, שהרי הטור העתיק את כל לשון המשנה כצורתה עם הסיום "מזמור שיר

לעתיד לבא ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העוה"ב", ואם כוונתו רק לומר איזה שיר אומרים לשם מה העתיק תיבות אלו, והביא ראיה גם מדברי המהרי"ל והדרכי משה הנ"ל, ועי' בחקרי לב או"ח סי' ל"ב (ד"ה והאמת שדברי) שהסכים לפירוש המג"א בדברי הטור.

אמנם אחר כך כתב המג"א: "ומ"מ כאן בשולחן ערוך הפך רמ"א לשון הטור והמשנה וכתב ואומרים השיר שהלויים וכו' להודיע שאומרים השיר ולא המשנה, וזהו שסיים שחרית לבד כלומר דבערב לא היו אומרים שיר כמ"ש הטור ע"ש, משום דכאן בחול קאי, אך בשבת נוהגין לומר המשנה כמו שנדפס בכל הסידורים", וכוונתו דהרמ"א לא כתב את לשון המשנה בדקדוק, שבמשנה כתוב "השיר שהיו הלויים אומרים", וכ"כ הטור, ואילו הרמ"א כתב: "השיר שהלויים היו אומרים", ומשינוי זה דייק המג"א שכוונת הרמ"א היא שבכל יום מימות החול לא אומרים את המשנה עצמה אלא שאומרים בכל יום את השיר של אותו יום, ורק בשבת אומרים את המשנה עצמה.

אמנם עיינתי בהרבה סידורים שהיו עד זמנו של המג"א ובאף אחד מהם לא נזכר לומר שיר של יום ביום חול אחרי התפילה, (והסידור הראשון שמצאתי שזכר בו כן הוא סידור דרך שיח השדה שנדפס בשנת תע"ג), הרי שעד זמנו של המג"א לא אמרו שיר של יום בחול כלל, ואם כוונת הרמ"א היתה לחלוק על המנהג הפשוט מסתבר שהיה כותב זאת יותר להדיא בד"מ ובשו"ע, ולא היה מבליעו ברמז קל ובלתי מורגש, ולכן לולי דברי המג"א היה נראה פשוט שכוונת הרמ"א היא גם כן שאומרים את המשנה עצמה, וכדברי הטור, אלא שלא דקדק כל כך בסדר לשון המשנה כיון שאין זה נפק"מ לשום דבר.

עכ"פ על פי הבנת המג"א בדברי הרמ"א פשט המנהג גם בין האשכנזים שאומרים שיר של יום בכל יום ויום, כמנהג ספרד, אמנם בשבת אומרים האשכנזים את המשנה השיר שהלויים וכו' כמנהג ואשכנז וצרפת (ששורשו במנהג סורא כנ"ל).

והנה מנהג האשכנזים בארץ ישראל לומר פטום הקטורת כל יום, ולא חיישינן לביטול מלאכה, אך את המשנה השיר שהלויים וכו' לא אומרים כל יום, ונראה שהנהיגו כך ע"פ הבנת המג"א ברמ"א שרק בשבת צריך לומר את המשנה, אך לפי מה שנתבאר שבאמת היה ראוי לאמרה בכל יום ורק משום ביטול מלאכה נמנעו מזה, לפי זה נמצא דהאידינא שאומרים פטום הקטורת בכל יום ראוי כמו כן לומר בכל יום גם השיר שהלויים וכו', אך כיון שנהגו נהגו והנח להם לישראל.

בענין שיר של יום במועדים

ידוע שיטת הגר"א שיש לומר בכל יום של המועדים שיר מיוחד לאותו יום, וכמו כן שיטת הגר"א היא שלא אומרים שני שירים ביום אחד, ולכן בר"ח ומועדים לא אומרים כלל את השיר של אותו יום בשבוע, ובפשטות טעמו של הגר"א בכל זה הוא שבכל יום צריך לומר את השיר שאמרו הלויים בביהמ"ק באותו יום, אך א"כ קשה הרבה קושיות:

א. מה שאין אומרים ב' שירים ביום אחד זהו בשיר של מוסף, אך השיר שאנו אומרים הוא השיר של תמיד של שחר, ושיר זה אינו נדחה ממקומו לעולם.

ב. במוסף של שבת שרו הזי"ו ל"ך ובמנחה של שבת שרו אז ישיר כמבואר בר"ה ל"א ע"א, ולמה אנו לא אומרים שירים אלו בשבת אחרי מוסף ומנחה, (וכן הק' הערוך השולחן או"ח סי' קל"ג ס"ג).

ג. איך תיקן הגר"א שיר של יום ליו"ט שני של גלויות, הלא בביהמ"ק לא אמרו אז שיר מיוחד, שהרי בא"י אין יו"ט שני של גלויות.

ד. למנהגינו השיר של יום של ר"ח הוא ברכי נפשי, אך בביהמ"ק לא היו בר"ח אומרים ברכי נפשי אלא וישב עליהם את אונם כמבואר במסכת סופרים פי"ח.

ה. למה איננו אומרים שיר בכל יום אחרי מנחה, הא הלויים אמרו שיר גם בתמיד של בין הערבים, (וכן הק' המג"א סי' קל"ב סק"ד, ע"ש).

וביאר הג"ר שלמה הכהן מווילנא בקונטרס דברי שלמה על המעשה רב (נדפס בשו"ת בנין שלמה ח"ב סי' א') דהשיר של יום שלנו ודאי אינו לשם שירה כלל, וגם לא זכר למקדש, כי השיר היה שייך רק במקדש בשעת הנסכים המשמחים אלקים ואנשים, ולא עתה שאין מקדש וקרבן ונסכים וערבה כל שמחה, אלא טעם השיר של יום שלנו הוא משום שאמרו בסנהדרין ק"א ע"א "כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם", ולכן אומרים בכל יום את השיר שלו כיון שכל שיר הוא מענין היצירה של אותו יום כמבואר בר"ה ל"א ע"א, וכן שאר השירים שתיקן הגר"א אינם משום שהלויים אמרו אותם אלא משום שהם שייכים לענין אותו יום, ודי במזמור אחד כדי לקיים "הקורא פסוק בזמנו".

ויש להוסיף, שכבר הבאנו לעיל שהמקור הקרוב ביותר בחז"ל לשיר של יום הוא במסכת סופרים פי"ח, ומבואר שם שהטעם לזה הוא "שכל המזמר פסוק בעונתו מעלה עליו כאילו בונה מזבח חדש ומקריב עליו קרבן", וגם מבואר שם שאמרו בר"ח מזמור שירו לה', אף שלא זה היה השיר של ר"ח בבית המקדש, ושוב ראיתי שכן כתב בחקרי לב או"ח סי' ל"ב בד"ה ושוב ראיתי להארחות חיים, [ועיין עוד שו"ת רמ"ע מפאנו סי' כ"ה].

והנה בערוך השולחן סי' קל"ג סעיף ג' תמה על מנהגינו שאומרים שיר של יום בשבת אחרי מוסף, דהא שיר זה שוררו הלויים בתמיד של שחר ולא במוסף, וכן הרבה לתמוה על זה במועדים וזמנים ח"ב סי' ר"ו, וע"ע שם ח"ד סי' קכ"ו, אכן להנ"ל ניחא, דלדידן כל השיר הוא רק להזכיר פסוק בעונתו, וזה שייך גם אחרי מוסף, ואף דכבר הזכרנו מזמור זה בפסוקי דזמרה, מ"מ לא רצו לחלק את השבת משאר ימים [ובאמת הספרדים לא אומרים שיר של יום בשבת, וכן הוא מנהג ירושלים, ובסידור אזור אליהו כתבו שבכל הסידורים הישנים ליתא שיר של יום בשבת].

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

הטעם שפירטה התורה באריכות את קרבנות הנשיאים

קָרְבָּנוּ קִעֲרַת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ (פרק ז)

הנה פסוקי קרבנות הנשיאים הפורטים בפרשתינו, שווים הם, כאשר כל אחד ואחד מי"ב הנשיאים הביא קערת כסף אחת ששלושים ומאה משקלה, וכן מזרק אחד כסף וכו' כף אחת, פר אחד, איל אחד וכו', כל הפרטים מדוייקים בדיוק כמו פירוט קרבנות הנשיא חבירו.

ויש לתת טעם והבנה, הלא מתיבה אחת בתורה אנו דורשים תילי תילים של הלכות, ומה ראתה כאן התורה להאריך טובא בפסוקים רבים, בהם מתבארים כל קרבנות הנשיאים שהיו דומים זה לזה, ולא כתבה פעם אחת את פירוט הקרבנות

והדבר צריך ביאור אמאי חזרה התורה על פרטי קרבנותיו של כל נשיא ונשיא מחדש בעשרות פסוקים, ולא פירטה פירוט זה באחד מן הנשיאים, וממנו נלמד על כולם.

א. ומלפני שנים שמעתי מהגרי"ח סופר שליט"א שביאר בשם החפץ חיים הטעם, כי אריכות התורה בפסוקים אלו באה לשם עשיית השלום בין הנשיאים והשבטים. שכן אם היתה מפרטת התורה את קרבנות נשיא משבט אחד, היתה יכולה להיווצר ח"ו מעין תרעומת משאר השבטים, מה זכה דווקא אותו שבט שקרבנו יהיה מפורט בתורה וכל שאר ילמדו ממנו, ולפיכך כדי להרבות שלום ולמנוע קנאה בין השבטים, פירטה התורה את קרבנות נשיאיהם כולם באריכות גדולה.

ב. ויש עוד להוסיף ביאור ועומק בדברים, בהקדים את דבריו היסודיים של רבינו הנפש החיים {שער ב' פי"ג}, שגילה לנו כי חז"ל הקדושים אנשי כנסת הגדולה מתקני התפילה, לרוחב ועומק בינתם האדירה, מלבד נוסח התפילה וכוונות הנשגבות שטמנו בו, עוד הוסיפו בכוונתם תחילה את כל הכוונות שיכוין כל אדם מישראל בכל תפילה ותפילה פרטית שיתפלל כל ימי חייו {העולה לסך אדיר של מליארדי כוונות...}.

וזה לשונו: "אינם בערך אף כטפה מן הים כלל נגד פנימיות עומק כוונת אנשי כנה"ג מתקני התפלה. שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים. וכל מבין יבין. דלא איתי אנש על יבשתא שיוכל לתקן תקון נפלא ונורא כזה. לכלול ולגנוז במטבע תפלה קבועה וסדורה בנוסח א'. התקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים וסדרי פרקי המרכבה. ושכל פעם שמתפללין יוגרם תקונים חדשים בסדור העולמות והכחות והמשכת מוחין חדשים אחרים. שמעת שתקנוה עד ביאת הגואל ב"ב לא היה ולא יהיה שום תפלה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל. דלבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא ודלביש ברמשא כו' כמ"ש בתקונים תכ"ב. וכן כל יום לחבירו שלפניו ואחריו. ולכן ארז"ל (חגיגה ט' ע"ב וברבה במדבר פ"ט) מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש כו' או תפלה

כו'. וכמ"ש באורך בפע"ח פ"ז משער התפלה ע"ש והוא בלתי אפשר אם לא ע"י הנבואה העליונה ורוח קדשו ית' אשר הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תקון נוסח מטבע התפלה והברכות. שם הוא ית"ש בפיהם אלו התיבות ספורות וגנוזות בתוכם כל התקונים" עכ"ל.

ומדבריו עולה, כי בכל תפילה ותפילה שמתפלל האדם, מלבד הכוונה הפרטית שהוא מפעיל בה, יש כונה פרטית מיוחדת ושונה בעצם התפילה, ולשורש אותה כוונה פרטית הגיעו אנשי כנסת הגדולה.

ונמצא כי לכל אדם בכל ימי חייו יש כונה אחרת ומיוחדת מכל שאר בני האדם בתפילותיהם בכל ימי חייהם, וכמו שאינה דומה תפילת ראובן לתפילת שמעון, כי בפרי התפילות, אינה דומה הכוונה של האדם השייכת לתפילת השחרית שמתפלל בבית הכנסת המרכזי ברחבות הדעת, לכוונה הפרטית השייכת לתפילת ערבית שמתפלל למשל בחדר מבודד בבית החולים, ולעולם לא ידע האדם איזה תפילה גדולה יותר וגורמת נחת רוח לפני השי"ת, האם זו הנאמרת בכל כוונותיה, או זו הנאמרת מצמצום הדעת.

וכיון שהתפילה במקום הקרבן היא, וכמו שנאמר "ונשלמה פרים שפתינו", יכולים אנו להבין כי יסוד שורשי זה היה מצוי אף בקרבנות, שלכל קרבן שהביא כל אדם בכל עת, היתה כוונה מיוחדת ופרטית, כזו שלא רק שאינה דומה לחבירו, אלא אף שאינה דומה לקרבן אחר שהביא.

כעת נבין מדוע האריכה תורתנו הקדושה לבאר בפסוקים רבים את הקרבנות של כל הנשיאים אע"פ שכולם היו שוים ודומים זה לזה, כי ללמדך באו: א. שלא היתה דומה כוונתו של נשיא שבט שמעון בקרבנותיו מכוונותיו של נשיא שבט יהודה בהקרבת קרבנותיו. ב. שאפי' בפרטי הקרבנות של כל נשיא היו כוונות שונות, ואינה דומה כוונת קערת הכסף שהביא נשיא שבט שמעון, מהכוונה שנתכוין כשנביא מזרק אחד כסף, דבכל אחד מקרבנותיו כיון כל אחד מהנשיאים הקדושים כוונה שונה, ולכן האריכה התורה לפרט את כל הקרבנות של כל הנשיאים, כדי לפרט את כל הכוונות הפרטיות שכיונו כולם בהקרבת קרבנותיהם.

ג. עוד יש להוסיף ולבאר, עפ"י יסוד גדול הכותב רבינו צדוק מלובלין בספרו מחשבות חרוץ {או ד'}, דהעלה כי כל מעלתו וגדלותו של הפרט, אינה ניכרת כאשר הוא נמצא ועומד לבדו, אלא דווקא כאשר הוא נכלל יחד עם הרבים. אותה התכללות, דוקא היא זו שתבליט את מעלתו וייחודו. וז"ל שם: "דשנים עשר חודש הם נגד שנים עשר שבטים שלכל שבט יש מעלה וכח מיוחד שבו הוא מתיחד ונרשם משאר השבטים דעל ידי זה נחשב לשבט בפני עצמו, ואף על פי שכל ישראל כולם גוי אחד בארץ שכולם אחד ממש וכל אחד מהם כלול מכל המעלות שיש בכל ישראל, מכל מקום הוא מתגלה בפרט בנפש המיוחד לזה" עכ"ל.

והנה נוכל לראות כאן דבר פלא, איך שכל הנשיאים כולם הביאו בדיוק את אותם קרבנות באותם מידות, ולא חשב אף אחד מהם להביא קרבן אחר או בכמות אחרת מחבירו. דבר זה מלמד אותנו על המידות הנפלאות שהיו נטועות בנשיאים, שאף אחד מהם לא גבה אפילו במחשבתו על חבירו, ולא חשב שהוא יותר טוב ממנו, ולכן כולם יחד הביאו את אותם קרבנות בדיוק.

מעתה נבין היטב מדוע האריכה התורה בפרטי כל קרבנותיהם, כיון שבזה היא באה ללמדינו שכולם אהובים, כולם ענוים וכולם שוים לטובה, ואף אחד מהם לא גבה לבו על חבירו בשום פרט מכל פרטי קרבנותיהם, וזה מלמד אותנו על האחדות והשלימות הנפלאה שהיתה ביניהם. ומובנים כעת דברי הגר"צ כי דווקא באחדות ובהתכללות היחיד עם כולם – תהא ניכרת מעלת היחיד, אך אם לתאווה יבקש נפרד, יפרד וידחה ולא יהא ניכר.

בענין זה של האחדות והשלימות, חושבני לציין רעיון נפלא ששמעתי ממו"ר הגר"א זנובסקי שליט"א משם רבו, שעמד לבאר את דברי הגמרא בברכות, הנוקטת ג' דוגמאות לחלומות שהרואה אותם יצפה לשלום. והכי איתא התם {נ"ו ע"ב}: "אמר רבי חנן, שלש שלומות הן: נהר, צפור, וקדרה. נהר - דכתיב הנני נטה אליה כנהר שלום, צפור - דכתיב כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות וגו', קדרה - דכתיב ה' תשפת שלום לנו" ע"כ. ויש להתבונן, במה מתייחדים שלש דוגמאות אלו, שכולם מרמזים על אחדות ושלום.

וביאר הרב, כי השלום הראשון מרמז לנהר, והוא בא ללמדינו, דכאשר מתבוננים על שטף המים הגדול בנהר או במפל, מתפעלים מעוצמתם של המים האדירים. עוצמה גדולה זו, אינה יכולה לבוא לולי ישנה אחדות נפלאה בין כל טיפה וטיפה "ללכת עם הזרם", ולהשתתף ולהיות אחת המפעילות את זרם המים האדיר. אמנם למרות עוצמה גדולה זו, יש בה חיסרון, כיון שלרוב האחדות היחיד מתבטל ונעלם, ואינה ניכרת מהותו ומעלתו, כשם שאינה ניכרת הטיפה בתוך הזרם האדיר.

השלום השני הוא של הציפרים. גם בציפרים יכולים לראות אחדות מופלאה, בעיקר בעת נדידת הציפרים, כאשר להקות שלימות ובהם מאות ואלפי ציפרים, טסות יחד אלפי קילומטרים, חוצות יחד יבשות ואוקיינוסים, עד אשר הם מגיעים למחוז חפצם. אמנם גם שם יש חיסרון, כי היחיד ניכר, אבל יותר מדי. משום שכיון שכל הציפרים מגיעות למחוז חפצם, זה הולכת ובונה את ביתה בעץ זה, וזה על גג זה, ומעולם לא ראינו להקת ציפרים הבונה את ביתה יחד בשכונת ציפרים שלימה. מכאן אתה למד, כי אף אותה אחדות ושלימות שראית מתחילה בעת מעוף הציפרים הגדול יחד, לא הכיל באמת אחדות אמיתית, אלא רק אחדות עם אינטרסים, אחדו כדי שיוכלו לעוף יחד, אך כשנגמרה התעופה, כל אחד הולך ובורח לו לקינו ולהתבודדותו, ואינו משתתף עם רעהו בשום דבר.

אמנם השלום השלישי, הקדירה, הוא אכן השלום המושלם, שבו יש אחדות לא רק לרגעים אלא עד סוף התהליך, וגם אותה אחדות אינה מבטל את ייחודיותו של היחיד.

שהרי את תבשיל הקדירה לא ניתן לאכול ללא בשר, לא ניתן להטעים ללא מלח, לא ניתן לבשל בלא מים, ולא ניתן לתבלן ללא כל התבלינים. אם יחסר ממנו התוספות, כגון התפוא"א, יהא זה חיסרון הניכר בכל התבשיל, וכן בכל שאר הדברים המרכיבים את הקדירה. נמצא שהקדירה היא הסמל לאחדות ראויה ושלימה, תתאחד, אך בלי לאבד את מעלותיך וייחודך, תוסיף לכלל ולאחדות במה שאתה מיוחד בו, וכך מעלתך תהא ניכרת מתוך הציבור, אחדות נפלאה המרכיבה את כל החלקים, והיא היא מעלת היחיד הניכרת דווקא מתוך הכלל והאחדות.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

ואחר ישתה 'הנזיר' יין

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה פִּי יִפְלֵא לְנֹדֵר נֹדֵר נְזִיר לְהַזְיֵר לָהּ (ו, ב)
"איש או אישה כי יפליא לנדור נזיר להזיר לה', מיין ושכר יזיר, חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה, וכל משרת ענבים לא ישתה, וענבים לחים ויבשים לא יאכל". ומבואר בתורה שאסור לנזיר לטעום כל דבר הנעשה מענבים, ואפי' שכר שהתערב עם יין, או יין שהחמיץ אסור. אמנם שכר שעשוי משאר פירות אין איסור לנזיר לשתות, ויש לשאול שכל הטעם שאסור לנזיר לשתות יין הוא מפני שמשכר, ועל ידי שיכרות אפשר להגיע לחטא, לכאורה לפי זה היה ראוי לאסור על הנזיר לשתות את כל סוגי השכר.

עוד יש להבין שהתורה מפליגה בשבחו של הנזיר: 'איש כי יפליא'. נזר אלוהיו על ראשו. כל ימי נזרו קודש הוא לה'. ולכאורה איך על ידי פרישה מאכילת דברים שקשורים ליין, נהפך להיות בדרגה כל כך גבוהה? עוד יש להבין שהנזיר אסור להיטמאות למתים כלל ואפילו לשבעה קרוביו, ואילו כהן הדיוט מותר להיטמאות לשבעה קרובים, וכיצד הנזיר זוכה להתעלות יותר מכהן?

עוד יש להתבונן שבזמן שהנזיר גומר את ימי נזרו, ומגלח את שערו ומביא קורבן, כתוב: "ואחר ישתה הנזיר יין". ויש להקשות מדוע נקרא הוא נזיר הרי כבר הוא גמר את ימי נזרו והתגלח, ולכאורה היה צריך לומר ואחר ישתה יין?

וביאור העניין: אדם שיש לו 'קבלה' שהוא שומר עליה בכל מצב, זה גורם לו לשינוי בכל החיים, ודרך משל, שמביאים לנזיר לאכול איזה דבר מאכל, חובה עליו לברר מאיזה חומרים הוא נעשה, וכמו כן נזיר מוזמן לאיזה מקום, הוא חייב לברר שאין במקום ההוא שום ספק טומאת מת. נמצא שכל החיים של הנזיר סובבים סביב הנזירות שהוא קיבל על עצמו! ובזה יש לבאר שאף שמותר לנזיר לשתות משקה משכר משאר פירות, מכל מקום הגדר שהוא גדר את עצמו מלשתות יין, הוא תמרור הזהרה שהוא חייב לבדוק כל דבר שהוא אוכל, וממילא הוא לא יגיע למצב שהוא ישתכר בצורה שהוא יאבד את שכלו. ובזה מבואר מדוע התורה קוראת לנזיר 'קדוש', אע"פ שהוא מתנזר רק 'משתית יין'. משום שההתנזרות הזו משליכה על כל חייו, וגם מבלי שהוא יקבל על עצמו קדושה בשאר דברים, ממילא זה גורם לו להתקדש בהם.

ובזה יש ליישב שאף שהסתיימו ימי נזירותו התורה קוראת לו עדיין 'נזיר'. כי באמת יתכן שאדם ישתה יין ועדיין שם נזיר עליו, ולהפך יתכן שאדם לא ישתה יין כלל, ולא יזכה כלל בתואר 'קדוש'. כי כל מטרת הנזירות לרומם את האדם למצב אחר, וכמו שכתב רבינו האבן עזרא וז"ל: איש כי יפליא, יעשה דבר פלא, כי רוב העולם הולכים

אחר תאוותם... כי כל בני אדם עבדי תאוות העולם, והמלך האמתי, שיש לו נור ועטרת מלכות בראשו, כל מי שהוא חפשי מן התאוות. עכ"ל^מ.

ובזה ביאר בספר החינוך (שע"ו) הטעם שאסור לנזיר להיטמא יותר מכהן הדיוט, כיון שקדושת הכהן חלה עליו ממילא, והוא לא הסכים עליה מדעתו, אלא כבר מבטן אמו התקדש מכח שבטו. משא"כ הנזיר מעצמו הסכים להקדיש את עצמו לה'. ואף שקדושת הכהן היא עולמית, וקדושת הנזיר היא לזמן מועט, מכל מקום שאחרי שכבר היה נזיר פעם אחת, גם שניגמר ימי נזירתו יש לו כח להמשיך את הקדושה לכל החיים.

^מ בזמן הקוזקים היה לכל חיל קוזקי סוס מאוד מפואר והיו מצחצחים אותו, ומאוד גאים בו, ואמר הרב מבריסק שאנשים חושבים שלכל חיל יש סוס, אבל זה להפך לכל סוס יש חיל שמטפח אותו, וככה זה אנחנו לכל אחד יש תאוות שהוא מטפח אותו, כמו אדם לסוס. האדם עבד לתאוותיו, התאוות לא משמשות את האדם אלא האדם נעשה עבד לתאוותיו.

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', ומרבני המרכז התורני 'לב יצחק'

אשדוד

למה נענשת אשתו של מי שלא מביא מתנותיו אל הכהן

"איש איש כי תשטה אשתו" (ה, יב) "מה כתוב למעלה מן הענין - 'ואיש את קדשיו לו יהיו', אם אתה מעכב מתנות הכהן חייך שתצטרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה" (רש"י)

והקשה רבינו החיד"א בספרו פני דוד אטו משום שאינו נותן מעשר תזנה אשתו או תסתתר ותשהה כדי ביאה ויביאנה אל הכהן להשקותה מי המרים ועל כיוצא בזה אמרו שכם נסיב מבגאי גזיר ואם הוא חטא אשתו מה חטאה להלכד ברשת זה. עכ"ד.

ועוד יש להבין היטב מה השייכות בין עיכוב המעשרות לכהן ובין הסוטה מהי ה"מידה כנגד מידה"?

אלא ביאור נחמד על כך (על הקושיא מה המידה כנגד מידה) כתב ה"חתם סופר": אמנם מצינו בגמ' שתי עצות כיצד להגיע לידי עשירות: א. "עשר תעשר - עשר בשביל שתתעשר" (שבת קיט). ב. "אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו" (ב"מ נט). -תכבדו את נשותיכם בבגדים נאים כדי שתתעשרו. והנה יכול האדם לומר: לשם מה אפריש מעשרות כדי להתעשר. הרי אוכל להוציא כסף עבור מלבושי אשתי וכך לפחות אני אהנה מכספי!

על אדם זה נאמר: "אם אתה מעכב מתנות הכהן" - את המעשרות. משום שאתה נותן את ממונך רק עבור מלבושי אשתך - "חייך שתצטרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה" שכן אשה שמתכבדת מדי במלבושים ותכשיטים נאים עלולה להגיע לידי קלקול גדול! עכ"ד. ולפי"ז מיושבת קושיית החיד"א שאין זה עונש רק תוצאה של מעשיו והתנהגותו.

ועוד יש לבאר עפ"י הסיפור בסוחר אחד סיפר לרבו הצדיק בעל "תפארת שלמה" מרדומסק זצ"ל, שהוא עומד לנסוע אל היריד הגדול, לסחור בו. ביקש ברכת הצלחה. אמר לו הרבי: "אם תראה שם מקטרת טובה במחיר זול, תקנה עבורי". נסע הסוחר ליריד ונטרד בעסקיו. כשחזר לעירו נזכר בבקשתו של הרבי. מה עשה, הלך לחנות יוקרתית, קנה את המקטרת היקרה ביותר והביאה לרבי במתנה.

הסתכל הרבי באריזה וראה את שם החנות, הבין שהמקטרת נקנתה כאן והחזירה לסוחר. "שוטה שבעולם", אמר בחיוך, "וכי סבור אתה שנתאווייתי למקטרת? לא רציתי אלא זאת, שבהיותך ביריד לא תשכח שיש לך רב. שתזכור שיש עולם אחר מחוץ להבלים והטירדה של המסחר ההומה. אבל אם שם שכחת מכל העולם, מה הואלתי בבקשתי..."

זה מה שהקב"ה רצה להשמיענו בציווי התרומות והמעשרות: דעו שיש עולם רוחני. הוקירו אותו, ותשתדלו ליטול בו חלק. מי שעושה כן, ממלא את ביתו אור ואושר. אבל "המעכב את מעשרותיו, סופו שיביא את אשתו אל הכהן". כי אם אין הוא יודע להעריך ולהוקיר את העולם הרוחני של הלוויים ואינו חש במחוייבות כלפיהם, הרי גם את ביתו ומשפחתו יחנך ללא קורטוב של רוחניות, ועל הכל יסתכל בעיניים חומריות: איך אגשים את משאלותיי, איך אספק את מאויי. ואם זה המבט, סלולה הדרך להדרדרות, לנהייה אחר תאוות באין מעצור. והדרדרות זו, סופה מי ישורנו! ראו איך התרופפות

מוסרות המשפחה בחברה החילונית, והניוון המוסרי מכלה כל חלקה טובה! ואז, "סופו שיביא את אשתו אל הכהן", רחמנא ליצלן!

ולפי"ז מיושבת קושיית החיד"א שאין זה עונש רק תוצאה של מעשיו והתנהגותו.

הלימוד מזה למעשה. עד כמה שחוב להביא מתנות לכהן

לתגובות: P0583271323@gmail.com

מאור שעשועי - הגדולה והענוה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

גדולת 'הנזיר' שבכל איש ישראל

גדל פֶּרַע שֶׁעַר ראשו (ו, ה)

כתב החינוך (מצוה שעד): "שנצטוה הנזיר, והוא האדם שהפריש עצמו מן היין, לגדל שער ראשו כל-ימי הזירו להשם, שנאמר 'גדל פרע שער ראשו'..."

משרשי המצוה. הקדמה: כבר כתבתי בפתיחת הספר בהקדמה, כי בהיות בעולמו של הקדוש ברוך הוא בריה משתפת מחמר ושכל, וזהו 'האדם', היה דבר ראוי ומחייב כדי להיות קלוסו ברוך הוא עולה יפה מבריותיו, שעם בריה זו לא יחסר מעולמו כל האפשרות שיש בדעתנו להשיג וכו', כמו שכתבתי שם. ואין ספק, כי לולא מן הטעם הזה - שנתחייב שכלנו לשכן בתוך החמר בעל התאוות והחטאים - ראוי היה שכלנו לעמוד לשרת לפני בוראו ולהכיר כבודו כאחד מבני אלהים הנצבים עליו, ואמנם מפני החיוב הזה נשתעבד לשכן בתי חמר, ואחר שנשתעבד לזה מכרח על כל פנים לנטות מעבודת בוראו לפעמים ולהשתדל בצרכי הבית אשר ידור שם, כי לא יתקיים בנין הבית, עציו ואבניו ויסודותיו, מבלתי שישגיח האדם עליו.

ואם כן, אחרי היות כונת האדם ביצירתו על מה שאמרנו, בכל עת שיוכל שכלו למעט בעבודת החמר, וישים מגמתו לעבודת קונו, אז טוב לו, ובלבד שלא יטוש מלאכת הבית לגמרי ויחריבהו, כי גם זה יחשב לו עון אחר שהמלך חפץ להיות לו בריה כזו...

וזו היא קדשת הנזיר ומעלתו, בהניחו מלאכת החמר, וישבר תאוותיו - במה שאינו חרבן גמור אל הבית, כגון מניעת שתית היין וגדול השער, כי בזה יכנע היצר ולא ידלף הבית בעבורו ולא יהרסו פנותיו, אבל תתחזק בו עבודת השכל, ויאורו מהלכיו, וכבוד השם תשכן עליו, ויתקיים באיש הזה כונת הבריאה מבלי התמעט עבודת שכלו אל בוראו מפני שתוף החמר שבו.

והראיה שענין גדול השער הוא כמו כן מפני הכנעת היצר, כמו שאמרו זכרונם לברכה בנזיר ריש פרק קמא (דף ד ע"ב): 'אמר רבי שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא, אלא פעם אחת בא אדם אחד לפני מן הדרום, ראיתיו יפה עינים וטוב ראי וקוצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו: 'מה ראית להשחית שערך זה הנאה?' אמר לי: 'רועה הייתי לאבא בעירי, והלכתי למלאת מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחו יצרי ובקש לטרדני מן העולם, אמרתי לו: רשע, למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך? במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה! העבודה שאגלחך לשמים'. מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו ואמרתי לו: 'בני, כמותך ירבו נודרי נזירות, עליך הכתוב אומר 'איש כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה'."

ועל כן, כדי להכניע היצר, גם כן נצטוו לגלח כל שערו במלאות ימי נורו, ולא הרשה לתקן אותם ולטל מהם קצת, כדי שלא ישוב יצרו עליו כאשר בתחלה, אבל נתחייב לגלחם מכל וכל, כי אין ספק שהשער הגדול ביותר או הגלוח הגמור יפסיד תאר האדם.

ואל תתפשני בטעם זה שכתבתי, ממה שאמרו זכרונם לברכה (נזיר יט ע"א) 'יביא כפרה על עצמו על שצער עצמו מן היין'... והרמב"ן זכרוננו לברכה כתב בפרושיו (ו, יא): 'על דרך הפשט בטעם החטאת שמביא הנזיר לכפרה, כי הענין הוא שצריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם, דמכיון שהיתה עליו רוח השם והתחיל להיות נזיר להשם, ראוי היה לעמד כן כל ימיו'... "עכ"ל.

העולה מדברי הרמב"ן (שמביא החינוך בסוף דבריו הנ"ל) "שהנזיר צריך להביא חטאת בהגיעו לסוף ימי נזירותו, משום שאחרי שהשיג למצב מרומם על ידי הנהגת הנזירות, הוא צריך להמשיך בכך, ואם מפסיק נזירותו וחוזר למהלך החיים הרגיל, צריך להביא על כך קרבן חטאת לכפרה" (עיין ספר "אמרי חיים", שיחות מו"ר הגר"ח קמיל זצ"ל, לפרשתנו).

והוסיף מו"ר הגר"ח קמיל זצ"ל (שם): "ונראה לבאר את דברי הרמב"ן, שכתב שיש תביעה על הנזיר המפסיק נזירותו, משום שאדם המקבל נזירות על עצמו מורה שאינו מסתפק במצוות שמוכרח לעשותם, אלא צמא הוא להתגדל יותר בעבודת ה' ולזכות יותר לקירבת ה', ולכן נקרא הנזיר בשם 'קדוש' כדכתיב (ו, ח) 'קדוש הוא לה', ואם למרות המעלה הזאת שהגיע אליה החליט הנזיר לפרוש מדרגה זו, הוא נתבע על שפרש ועזב את המעלה הגדולה שהשיג, שהרי זכה להגיע למדרגה של עשית מעשים שאינם נובעים מתוך ההכרח, אלא מעשים שיש בהם תוספת על ההרגל, ובכל זאת הפסיק את עליתו".

למדנו את גדלותו של הנזיר, וגם את ענותנותו (שגילוח השער מכניע את לבבו).

מהי גדולתו של הנזיר? שהוא מגביר את הנשמה על הגוף, את הרוח על החומר, את השכל על הרגש, וכמבואר בחינוך הנ"ל, ובכך דרגתו קריבה ל'אֶחָד מִפְּנֵי אֱלֹהִים הַנִּצְבִּים עָלָיו' (כלומר, לפני הקדוש-ברוך-הוא).

וכל אחד מצווה לעשות כן במדה ומשקל...

והריני מעתיק מדברי הגאון רבי נח ויינברג זצ"ל (48 דרכים לחכמה, הדרך המ"ב):

"מהו שלום פנימי? כל אחד מאיתנו חש בזמן זה או אחר במאבק פנימי. בדרך כלל הדבר בא לידי ביטוי, כאשר צריכים להגיע להחלטה מוסרית. ככל שהחלטה המוסרית תהיה גדולה יותר, כך יגדל גם המאבק הפנימי.

מהו שורש הדילמה הפנימית? מי הם הצדדים במאבק? או במלים אחרות: מי נלחם במי?

זהו קרב שנערך בין שני המרכיבים האנושיים המנוגדים: גוף ונשמה. הגוף נמשך לנוחיות ולהנאות חושיות חולפות. הוא חולם על מנוחה והתנתקות, הוא נוטה לשגות

באשליות, לשקוע בתאוות ולדחות למחר כל מה שאפשר. הגוף אומר: 'תנו לי אוכל, חמימות וכרית. תנו לי לקחת את החיים בקלות...'.
הנשמה - מצד שני - שואפת למשמעות, להגשמה, להתמדה, לגדולה, למציאות ולאמת.

שני כוחות אלה מתנגחים זה בזה. אנחנו 'רוצים' להיות חזקים - אבל 'מתחשק-לנו' לברוח. אנחנו 'רוצים' להצליח ולהתעלות - אבל לא 'מתחשק-לנו' להתאמץ. אנחנו 'רוצים' להגיע להתעלות-רוחנית - אבל 'מתחשק-לנו' להיסחף אחד פיתויים.

ואפילו כשאנחנו לא מודעים לכך, המלחמה הזאת לא מפסיקה להתחולל בקרבנו. כל אחד צריך לשאול את עצמו: האם אני רוצה לצמוח ולגדול, או שאני מעדיף להישאר 'סתם אחד'...?

הגמרא אומרת (ע"ז ה ע"ב, מד"ר רות ו' ד'), 'שהצדיקים משביעים את יצרם'. כלומר, בעוד שהצדיקים קובעים לתאוות שלהם מה לעשות, הרשעים מתומרנים על-ידי התאוות והן הקובעות עבורם. השאלה היא 'מי מנהל את המופע?', ומי - בסופו של דבר - יקבע מה נעשה?

רודפי התענוגות מאמינים, שעלינו להיכנע לגוף ולהיסחף אחר גחמותיו. אבל ההנאה מן התאוות לעולם אינה נמשכת לאורך זמן, ולרוב מותירה בפינו טעם מר. בכל פעם שהאדם נכנע לתאוות הגוף - למשל כשהוא לא שולט בעצמו וכועס, או שהוא נכשל בשמירה על דעותיו, או שהוא נכנע לתאוה גופנית, הוא נהנה מכך לרגע קצרצר, אך בסופו של דבר נותרת בו הרגשה של דכדוך וכעס עצמי.

השקט הנפשי האמיתי היחידי, מגיעה רק מתוך הזדהות עם הנשמה.

אז מהי המטרה? להניא את הגוף לשאוף לרצונה של הנשמה! משום שאין דרך בה נוכל אי-פעם להגיע לשלוות הנפש, מתוך כניעה לגוף. הנשמה לעולם לא תיכנע. לעולם!

לעומת זאת, הגוף יכול לצעוד יחד עם הנשמה. מובן שקצת 'כואב' לו להתרחק מהנאה מיידית, אבל הוא יכול לשרוד גם בלעדיה... "עכ"ל, ועיי"ש.

המלחמה בין הנשמה לבין הגוף היא המלחמה המתוארת בדברי החינוך הנ"ל. נשמת הנזיר נלחמת בעוז ובתעצומות נגד רצונות גופו, ומנצחת (לפחות למשך תקופה מסויימת).

זוהי גדולה!

כי אז: 'תִּתְחַזֵּק בּוֹ עֲבוֹדַת הַשָּׂכָל, וַיֵּאָרוּ מֵהֶלְכָיו, וְכָבוֹד הַשֵּׁם תִּשְׁפֹּן עָלָיו, וַיִּתְקַים בְּאִישׁ הַזֶּה כְּפִנְתַּת הַבְּרִיאָה' (לשון החינוך הנ"ל).

ובמדה ובמשקל כל אחד צריך לנהוג כן, וכמבואר. כל אחד צריך לשאוף לגדולה זו!

והנה הנזיר צריך להביא חטאת. כי "למרות המעלה הזאת שהגיע אליה, החליט הנזיר לפרוש מדרגה זו. הוא נתבע על שפרש ועזב את המעלה הגדולה שהשיג", וכמבואר למעלה על פי דברי הרמב"ן.

ובספר "אור יהל" איתא (אם שינויים והתאמות, אבל היסוד מבואר בדבריו): "והנה מהו גדר 'שימוש תלמידי חכמים'...? הוא: שימוש התלמיד חכם שלו עצמו!... כלומר: הרי כל אדם - יהיה מי שיהיה - עומד מפעם לפעם במצב רוחני טוב הרבה יותר מכל השנה, וראה, ידע, והבין, לפני מי הוא עומד ומטהר עצמו, לפני אבינו שבשמים! אך דא עקא, כי נופל הוא ח"ו מאיגרא רמה עד... לתור קערת האטריות!...".

כלומר, לאחר שאדם מתעלה, במדה זו או אחרת, להגביר את נשמתו על גופו, הוא חוזר ונופל לתוך החומריות והגוף.

ממשיך ה"אור יהל": "ומה יעשה אדם וינצל! יתבודד בחדרי רוחו, ויחפור פנות לבבו, להאיר לעצמו: 'באותם רגעים קדושים אשר עברו עליו כבר, ילמוד מהם, ישתדל לשמש ברגשות קודש תלמיד חכם שלו אלו, גם עתה, ויאמר לנפשו: 'הלא חמותי ראיתי אור!... ומה נשתנית? האם כעת בן אדם אחר הנני? ודאי פשוט וברור, כי כשם שיכולתי לעלות בהר ולנגוע בקצהו אז, בן גם עתה, הנני לכהונה! הנני למלכות! על עצמי ובשרי, על רוחי ועל נפשי!... כנאמר (שמות יט) 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש'. 'אלה הדברים אשר תדבר', לך - בשבילך, לך ולא לאחרים, לך לטובתך ולהצלחתך בזה ובבא!... "עב"ל.

את פרשת נשא קוראים מיד לאחר שעמדנו לרגלי הר-סיני והכרזנו "נעשה ונשמע" וזכינו לשני כתרים, אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע' (עיין שבת פח ע"א). הבה נשמור על מעלה זו, לבל יבואו חלילה מלאכי חבלה ויפרקו מעלינו את הכתרים (עיין שבת שם).

הבה נשמור על מעלתנו וגדולתנו!

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בביאור מצות ברכת כהנים, ברוך הגבר אשר יבטח בה'

דָּבַר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם ... וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם (ו, כג-כז)

בביאור מצות ברכת כהנים

הנה הק' הבעל העקידה (פרשת נשא שער ע"ד), מה תועלת במצוה הזאת רצוני
בשיאמרו אלו הברכות מפי הכהן אל העם כי הוא יתעלה הוא המברך ומה יוסיף ומה
יתן כי יברכו הכהנים או יחדלו וכי היה להם לסייעו?

ותירץ, הראוי שיאמר בזה, כי לפי שהעקר אשר הצלחת האדם וטובו תלוי עליו הוא
בשיהיה לו ציור חזק ואמונה קבועה בשכל, הטובות והצלחות עליונות ותחתונות הבאות
על העולם וכתותיהם הם מאת הסבה הראשונה יתעלה שמו, לא מצד הקרי וההזדמן,
ולא בכחו ועוצם ידו, ולא משום ככב ומזל קבוע, כי על כן צוה להיישיר אותם במחנותם
להתכוין, כלם לאביהם שבשמים, כי זאת היא הכוונה עצמה שקבעו חז"ל כל הברכות
הבאות על כל דבר ודבר, ובפרט כל ברכות הנהנין לא מפני שהוא צריך לברכתם, רק כדי
שיזכר ויפקד שם הבורא יתע' והמשפיע הטוב על הדבר ההוא המושפע ... "ושמו את
שמי על בני ישראל ואני אברכם" - ירצה שהכוונה בזה אינה אלא שישמו את שמי על
בני ישראל בברכתם, כי עקר הברכה אני אברכם זולתם ועל דרך האמת השימה זאת הוא
הסיוע שיפול בזה שהם מסייעין על ידן כמו שאמר מכל מקום היה לך לסייעני כמו
שנתבאר והוא ענין נכבד מאד", עכ"ד. ומבואר מדבריו הק', דהברכה שחלה על כלל
ישראל לא היה כלל מאת הכהנים, שהרי לא היה בכוחם של הכהנים לברך את ישראל,
רק הברכה הוא ממקור כל הברכות, מלך מלכי המלאכים הקדוש ברוך הוא. ורק הכהנים
מעוררים ומסייעים ועוזרים כלל ישראל לקבוע בליבם מדת האמונה והבטחון בהשי"ת,
וע"י האמונה ובטחון זכו לברכה מאת השי"ת.

שבט לוי בוטחים בהשי"ת

הנה יש לבאר, מאחר שמבואר מדבריו דלא היה להכהנים בעצמם שום כח לברך את
ישראל, רק הם מסייעין לעוררם במדת האמונה והבטחון בהשי"ת, א"כ אמאי היתה
המצוה לברכת את ישראל דוקא ע"י הכהנים, הרי כל תלמוד חכם, או צדיק, שיש
ביכלתו לעורר הבני ישראל להיות בוטח בהשי"ת, יהא יכול לקיים המצוה לברך את
ישראל בברכת "יברכך ה' וישמרך ..." שהרי אין הברכה כלל מאת הכהנים בעצמם.

והנראה לומר, דהנה הכהנים היו מיוחדים במדת הבטחון בהשי"ת, וע"כ התורה
הקדושה צוה דוקא שהכהנים יברכו את ישראל ויעזר להיות מן הבטוחים בהשי"ת.
דהכהנים לא זכו לנחלת הארץ, ולא היו עובדים לפרנסם, וע"כ היו צריכין להיות בוטחים

בהשי"ת באמת שיפרנסם. וידוע דברי הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) במש"כ בנוגע לשבת לוי וז"ל, "ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברוך ה' חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך. ולא שבת לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי", עכ"ל.

וכתב הגרי"ז (על התורה פרשת חיי שרה) בשם הגר"א שמקור לדברי הרמב"ם הוא ממדת רשב"י וחבירו, שמבואר בברכות (דף ל"ה, ע"ב): "תנו רבנן: ואספת דגנך, - מה תלמוד לומר - לפי שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפיו, יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: ואספת דגנך - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל; רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי אחרים ...", ע"כ. וזהו הדרגה הגבוהה במדת הבטחון, להיות בוטח בהשי"ת, ולא לעשות שום השתדלות כלל וכלל.

וא"כ י"ל, דדוקא הכהנים שהיו בדרגה גבוהה במדת הבטחון, שהרי לא היו להם נחלה, וע"כ תלו כל בטחונם רק בהשי"ת שיפרנסם, ע"כ רק הם יכולין לעורר ולסייע ולעזור כלל ישראל להיות בוטחים בהשי"ת.

בביאור נשיאת כפים אל השי"ת

ונראה לענ"ד להוסיף על זה, דמאחר שיסוד בברכת כהנים הוא לקובע בלב של כל אחד ואחד מדת הבטחון, זהו הטעם מדוע הכהנים כשברכים את העם "נושאים ידיהם", שהכהנים מלמדים כלל ישראל, להיות בוטחים בהשי"ת, צריך לישא ידים אל אבינו שבשמים, שהכהנים אין להם על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, וע"כ 'נושאים ידים' אל אבינו שבשמים. ש'נשיאת כפים' מורה שאין בידינו שום יכולת מצד ידינו רק הכל הוא מאת השי"ת.

והנה הגם שרק הכהנים לא היו עושין שום השתדלות ורק היו בוטחים בהשי"ת, מ"מ זהו הלימוד שמלמדין שאר העם שעוסקים בהשתדלות, להאמין שהגם שהם עוסקים בהשתדלות, מ"מ אין שום כח למעשה ידיהם, רק הכל הוא בגזירת עליון. ועל כל דבר ודבר צריך להיות בוטח בה', שהוא יעזרנו, אפילו אם אפשר לעשות השתדלות בהענין. ולא לחשוב בלבו ח"ו שכחי ועצם ידי, בכל השתדלות שהם עושים, שהרי התשתדלות אינו מועיל כלל. רק הכל הוא בגזירת עליון, וע"כ ההצלחה אינו תלוי כלל וכלל

בהשתדלותו. וע"כ צריך האדם להאמין שאינו כוחי ועוצם ידי. וע"י זה יזכה להיות
בוטחים בהשי"ת באמת, ויזכה להברכה שאמור בקרא, "ברוך הגבר אשר יבטח בה", והיה
ה' מבטחו".

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושים חלקינו עמהם לעולם, ולא נבוש כי כך
בטחנו, אכי"ר!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' וש"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

תפילת ותיקין או שמיעת ברכת כהנים

דִּבֶּר אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם (ו, כג)

הסתפקתי, מה עדיף האם להתפלל תפילת ותיקין בלי לשמוע ברכת כהנים, או במנין יותר מאוחר עם ברכת כהנים.

והגאון הנפלא רבי אלחנן פרינץ שליט"א כתב לי וז"ל: הגמרא בברכות (כו, א) אומרת: "מצותה עם הנץ החמה", וכך ה"ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה", ושנינו דהסומך גאולה לתפילה ומתפלל עם הנץ אינו ניזוק כל היום (ברכות ט, ב). את זמן התפילה עם הנץ כתבו הסמ"ג (עשין יט), וכן פסקו הרמב"ם (הלכות תפילה ג, א) והשולחן ערוך (פט, א). וזהו הזמן המובחר לתפילה, ועיין ברמב"ם (הלכות קריאת שמע א, יא) דזהו הזמן לכתחילה, ואין זו רק מצוה מן המובחר אלא זהו עיקר המצוה (ועיין בשו"ת איש מצליח סימן טו שמנה ראשונים רבים הסוברים כרמב"ם), אך הטור (נח) חולק וסובר שזוהי מצוה מן המובחר.

הביאור הלכה (נח ד"ה 'ומצוה') הביא שתפילת ותיקין (ביחידות) עדיפה על תפילה בציבור, וכן הובא בצוואת הריב"ש (אות יז). נראה לפי"ז דה"ה גם על ברכת כהנים עדיפה תפילת ותיקין. ודברים אלו מסתדרים לשיטת הפוסקים דאזלינן בתר הרמב"ם שעיקר זמן התפילה הוא בזמן ותיקין, והמתפלל אחר כך נקרא עובר על דברי חכמים (ופוסקים רבים ציינו דכל זה הוא רק למי שמתפלל תפילת ותיקין באופן קבוע).

אלא שרבים מהאחרונים סוברים דתפילה בציבור עדיפה, שכן ותיקין זה מצד חסידות (בניגוד לרי"ף ולרמב"ם) בעוד תפילה מציבור מעיקר הדין, וכן איתא במעשה רב (הלכות ק"ש ותפילה אות כה) שראוי להתפלל כוותיקין ובלבד עם מנין עשרה. אולם כשאין מנין בותיקין, עדיף להתפלל בציבור, וכן העלו בשו"ת האלף לך שלמה (אורח-חיים מז), שו"ת בנין עולם (א, ד), שו"ת מנחת יצחק (ג, עא), שו"ת רבבות אפרים (ח, טז אות א), שו"ת באר משה (ח, נז), מועדים וזמנים (ו, יא) ובקובץ תשובות (א, טו). וע"ע בזה בשו"ת פרי יצחק (ב), בשו"ת יביע אומר (א אורח-חיים ד אות ט), ברבבות ויובלות (ב, תנו), בשו"ת אבן פנה (ב, ד), בשו"ת אור יצחק (א אורח-חיים לג) ובספר הליכות בית ישראל (פ' לב). וממילא לשיטתם ברכת כהנים עדיפה על פני ותיקין. וכן ראיתי שכתב בשו"ת ציץ אליעזר (יד, ה) דהמחלוקת נובעת בגד חיוב תפילת ותיקין. וע"ע בזה בדברינו בשו"ת אבני דרך (ח, עא).

תפילת ותיקין או שמיעת ברכת כהנים

נראה להוסיף ולומר הכי דברכת כהנים עדיפה, ע"פ מה שמצינו שפוסקים רבים סוברים שברכת כהנים הינה מהתורה¹¹² (עיין שער הציון קכח, סקל"ז). ועיין באריכות בספר ואני אברכם פרק ח), בעוד לגבי תפילה מצינו מחלוקת בין הרמב"ן לרמב"ם (אלא א"כ מיירי בשעת צרה).

יתכן דיש לתלות אם ישנו חיוב על ישראל להתברך או שמא החיוב רק על הכהן לברך. דאי נימא דהחיוב רק על הכהן לברך, ממילא עדיף שילך להתפלל ותיקין. אולם אם ישנה מצוות עשה על ישראל להתברך, עדיף שישמע ברכת כהנים מאשר שיתפלל תפילין ותיקין. ומכיוון שרבים סוברים דקיימת מצווה עשה על הישראל להתברך, אזי עדיף שישמע ברכת כהנים.

והכי כתב בספר חרדים (יב, יח): "מצות עשה לברך כהן את ישראל שנאמר (במדבר ו, כ) כה תברכו את בני ישראל, וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה', הם נמי בכלל המצוה". וכ"כ שיש מצווה עשה לישראל להתברך בשו"ת חתם סופר (אורח-חיים כב) ושו"ת מנחת יצחק (ו, יד). והכי איתא בשו"ת לבוש מרדכי (א) שדייק מהתוספות (ראש-השנה כח, ב ד"ה 'הכא') שמוטל על הישראל להתברך. וכן משמע משו"ת אגרות משה (אורח-חיים ד, כא) והליכות שלמה (הלכות נשיאת כפים). וע"ע בתורה תמימה (פרשת נשא אות תלה).

ויש לציין כי הריטב"א (סוכה לא, ב) חולק וסובר שהמצוה היא רק על הכהן לברך (ולא על הישראל להתברך). וכ"כ בשו"ת מהר"י אסאד (מו) ושו"ת חתן סופר (יג). וע"ע בשו"ת מהרש"ם (ח, כה) ובשו"ת דבר אברהם (א, לא אות א).

בספר אשיחה בחוקיק (עמוד שד"מ) נשאל הגר"ח קניבסקי לגבי יום כיפור, אם עדיף להתפלל בותיקין או במקום שיש שם כהנים, והעלה דתפילת הנץ החמה עדיפה מברכת כהנים עיי"ש.

ואעיר כי הכי ראיתי בשו"ת שערי חיים (ג, ע אות טו) [בתשובה למח"ס גם אני אודך] שכתב דעדיף להתפלל ותיקין מלשמוע ברכת כהנים. והביא כסברא לכך ממה שמצינו שיש הנוהגים בבית האבל שלא נושאים כפים ולא מצינו דיש להימנע מלהתפלל שם. והוסיף כי בדין זה האריך בספר גם אני אודך (ענייני ברכת כהנים, א, מב) והביא שורה ארוכה של פוסקים שנחלקו בדין זה.

וע"ע בספר מחקרי ארץ (ברכת כהנים ז, ו) לגר"מ שעיו שכתב [בתשובה למח"ס גם אני אודך]: "אדם שיש לו אפשרות או להתפלל במנין ותיקין מבלי שישמע שם ברכת כהנים, או במנין רגיל לא ותיקין וישמע שם ברכת כהנים, עדיף להתפלל בנץ החמה אע"פ שאין שם כהנים". ואעיר שם כי זה מצד הישראל, אך הכהן יעדיף להתפלל במנין בו יוכל לברך את ישראל, עיי"ש.

¹¹² שו"ת בנין שלמה (ו), שו"ת דברי חכמים לבעל השדי חמד (סד), שו"ת בית אפרים (אורח-חיים ו) ועוד.

תפילת ותיקין או שמיעת ברכת כהנים

העולה לדינא: מי שאינו מתפלל ותיקין בקביעות (עיין שו"ת תשובות-והנהגות ג, לג) אזי עדיף שישמע נשיאת כפים מאשר שיתפלל ותיקין. ולפיכך בשאלתכם, במנין הויתקין המתקיים בבית הכנסת שלכם שלא נמצאים כהנים, אם זהו מנין קבוע הנכם יכולים להמשיך להתפלל באופן זה. אולם טוב וראוי שתנסו לשכנע חלק מהכהנים שיתפללו עמכם בויתקין. ואם לא מתאפשר, מה טוב ומה נעים אם תבואו אח"כ לבית הכנסת להתברך מהכהנים, אז זהו בגדר חסידות ולא מעיקר חיוב הדין. (עכ"ל)

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין (נזיר ד"ב
סוטה ד"ב)

לכאורה מהיכי תיתי שכל הרואה יזיר עצמו, ומה ענין שמיטה אצל הר סיני, וכי בשביל שאותה עלובה עשתה מה שעשתה זה מוכיח על אחד שהוא בדרגה אחרת לגמרי שעליו להזיר עצמו.

אמנם, חז"ל גילו לנו ברוח קדשם, שיש לנו עסק עם היצר, והוא איש מלחמה הוא ומלומד בערמוניות, וכיון שניתנה לו רשות להשחית שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע. ועל כן כל אחד יחוש לעצמו ויזיר את עצמו מן היין, למרות שהוא איננו שייך בכלל לדרגה זו חס ושלום.

והנה לאחרונה למדנו על בשרינו כמה כל אחד ואחד יכול להסתכן ולסכן, והבורא ברחמיו מלמדינו להיזהר, שכשם שיש חולי בגוף יש חולי בנפש, וכשם שבחולי הגוף זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח, וחולה אחד עלול להדביק אנשים רבים רחמ"ל. כמו כן בחולי הנפש, חוטא אחד יאבד טובה הרבה.

והדרך היא להזהר ולהזהר ולהזהר, בכל טעדיקי שבעולם, כי היצר יכול ברגע אחד להשפיע, כאשר הנגיף אף הוא ברגע אחד יכול להדביק. ועל זה אמר שלמה בחכמתו, ערום ראה רעה ונסתר, ופתאים עברו ונענשו. כי החכם עיניו בראשו, והכסיל בחשך הולך.

והנה בחולי הגוף מחפשים חיסון, ואולם בחולי הנפש כבר יש, בראתי יצר הרע, בראתי תורה תבלין לו. **כמה נפלא!!!**

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים, ירושלים

נשא ושבועות – חתן וכלה

כָּל הַפְּקָדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַנְּשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַלְוִיִּם (ד, מו)

בפרשה זו עוסק במניין הלוויים ותפקידם. ובהמשך הפרשה מבואר עוד כמה מצוות; מצות שילוח הטמאים, וקרבתן אשם מעילות. וכן מצות בדיקת סוטה, ודיני הנזיר. ולאחר מכן פרשת ברכת כהנים וחנוכת המשכן עם קרבנות הנשיאים. ובפשטות אין נראה שיש שייכות בין העניינים. ואדרבה, נראה כאילו המצוות הללו 'מפסיקות' בין סדר הדגלים וחניית הלוויים - לבין פרשת חנוכת המשכן, ששייכים זה לזה.

אמנם בוודאי שיש שייכות בין הדברים, הן בדרך הפשט והן בדרך הפנימיות. ולשם כך יש להבין מהו עניין 'הלוויים'; שמצד אחד אינם כהנים - שעובדים בבית המקדש, ויש להם מצוות מיוחדות ומתנות כהונה, ומצד שני אינם ישראלים, ובוז נבין סדר הפרשיות, וכן יסודות לעבודת ה'.

פרשה זו באה לעולם יחד עם חג השבועות - לאחריו או לפניו, וכפי הנראה שיש בזה שייכות לקבלת התורה [כמו קריאת פרשת בחוקותי ופרשת במדבר, שנקראים תמיד בסמיכות לחג השבועות, ומבואר בחז"ל טעם העניין], ועל פי היסודות הנזכרים, נוכל להבין גם עניין זה בעז"ה, וכפי שיתבאר להלן.

התמיהות

א. מדוע נמנו הלוויים לבדם, ומדוע הם חונים לבדם סביבות המשכן - ולא ביחד עם כל ישראל. ואם הם נתקדשו כמו הכהנים, מדוע אינם כמו הכהנים שיש להם איסורים מיוחדים, ומתנות כהונה מיוחדות. ובקיצור: מה מהותם של הלוויים ומה תפקידם.

ב. מדוע נחלקו הלוויים לשלשה חלקים; קהת, גרשון ומררי. שאינם רק חלוקה של משפחות אלא חלוקה מהותית, שכל אחד יש לו סוג עבודה אחרת במשאות [קהת - כלי המקדש, גרשון - הדברים העשויים מברד, מררי - הקרשים ושאר הדברים הכבדים].

וביותר פלא, שבני קהת נחלקו לעצמם מבני גרשון ומררי. הן בפירוט עבודתם; שבני קהת כתובים בסוף פרשת במדבר, ובני גרשון ומררי בפרשת נשא. והן בפירוט מניינם [מבן שלשים עד בן חמישים], שבני קהת כתובים בפרשה בפני עצמה, ובני גרשון ומררי יחד בפרשה בפני עצמה.

ג. הלוויים היה להם שלשה מיני עבודות; שמירה, שירה ומשא. מה מהותה של כל עבודה, ומדוע שלשתם ניתנו ללוויים, והאם יש שייכות בין העבודות.

ד. מה עניינם של המצוות הנוספות שנכתבו בפרשה; שילוח טמאים, אשם מעילות, פרשת סוטה ונוזר, וברכת כהנים. ומדוע הם מפסיקים בין מניין בני ישראל והלויים לבין פרשת חנוכת המשכן וקרבת הנשיאים.

ביאור הפשט

א. עניין הלויים: הבכורות שייכים להשם יתברך, מחמת שפדה אותם מהמצרים. והם צריכים לשמש במקדש ולהקריב הקרבנות. אלא שהם אבדו את מעלתם, והכהנים נכנסו לעבודת הקודש. אמנם הכהנים צריכים סיוע ועזרה, ולשם כך על הבכורות להביא תחתם את הלויים שיסייעו לכהנים.

והגדרת הלויים היא 'סיוע לכהנים'. כלומר, את עצם העבודה עושים הכהנים, וכל 'הנלוה' לזה - עושים הלויים [ולכן נקראים 'לויים' על שם שהם 'נלווים']. דהיינו: שירה בעת הקרבנות, שמירה על בית המקדש, ונשיאת המשכן ממקום למקום.

וגם בזמן הזה שאין לנו בית המקדש, יש ללויים תפקיד לסייע לכהנים, וכגון בברכת כהנים שהלוי נוטל ידי הכהן. ומחמת כן הוא מקבל גם כן קצת מתנות; מעשר ראשון, ועולה שני לתורה.

ב. סמיכות המצוות: בדברי הרמב"ן מבואר שאחר קידוש המחנות - הוזהרו לשלח את הטמאים, וכמו כן הופרדו הערב-רב [שאינם בכלל 'למשפחותם לבית אבותם'] שהם 'הגרים' ולכן התבאר פרשת אשם מעילות בנודע לגר שמת ואין לו יורשים.

ומחמת שיוחסו ישראל 'למשפחותם לבית אבותם' - הזכיר פרשת סוטה, שעל ידי זה נעשים ממזרים שאינם מתייחסים ל'אבותם'. ולהיפך, ביאר פרשת הנוזר שמפריש עצמו ממחנה ישראל להיכנס יותר לתוך הקדושה.

וברכת כהנים נסמך להקמת המשכן, כי עיקר ברכת כהנים הוא בבית המקדש, כמו שהיה בהקדמת המשכן שנשא אהרן ידיו אל העם ויברכם, וכמבואר בחז"ל שבבית המקדש היו מברכים בשם המפורש ובבת אחת, מה שאין כן בשאר מקומות שהוא בשם הכינוי ובחלוקה לשלש ברכות.

ביאור הפנימיות

מבואר בזוהר הקדוש שהכהן הוא מצד החסד, והלוי הוא מצד הגבורה. וכן מבואר במדרש - שהלוי משמש את הכהן כמו אשה שמשמת לבעלה, וגם בזה מבואר בזוהר הקדוש שהאיש הוא מצד החסד והאשה מצד הגבורה. ועל ידי שהאשה משמשת את בעלה והלוי את הכהן - נכלל הגבורות בחסדים.

המצב הסותר - שמוכרח להיות

השם יתברך ברא את העולם - כדי שיהיה מי שיהנה מאורו וטובו. אמנם בריאת העולם הייתה על ידי 'חלל הפנוי' - דהיינו שצמצם וסילק את אורו, ופינה מקום שכביכול 'פנוי' מאורו, וכך נברא העולם. נמצא שיש כאן דבר והיפוכו; כי העולם נברא כדי 'לגלות' את האור, ולמעשה הבריאה הייתה 'צמצום' האור.

וכך באמת כל העולם מורכב מדבר והיפוכו. מצד אחד יש אמת ומצד שני יש כנגדו שקר, מצד אחד יש שפע ומצד שני יש צמצום, מצד אחד יש אור ומצד שני יש חושך. וכן בכל דבר.

והנה דוגמא פשוטה: כשרוצים למלאות משקה, צריך לקחת כוס. והרי יש כאן סתירה: מצד אחד רוצים 'למלאות' - דהיינו להשפיע שפע, ומצד שני, יש את הכוס שאומר 'אל תמלא'. שהרי כל הדפנות שלו והקרקעית שלו, אינם מניחים לשפע להגיע, ורק במקום שבו 'אין כוס' דהיינו באויר ששם אין את הכוס בעצמו - יכולים למלאות.

נמצא שהכוס אינו מניח למלאות. אבל באמת אי אפשר למלאות אלא מחמת שיש כוס, וכך אי אפשר לקבל שום שפע רק כשיש 'צמצום', ואי אפשר לגלות 'אור' רק כשיש 'חושך', ואי אפשר לברר את 'האמת' רק במקום שיש שקר. וכמו שיתבאר להלן.

קודם הבריאה - ולאחריה

נמצא שיש שלשה מצבים; קודם הבריאה - אין שום שקר וצמצום והסתרה, אלא הכל מלא רק באור ואמת ושפע. והמצב הזה נקרא 'קדוש', כי ל'קדושה' אין מצב הפוך, אלא רק מצב אחד בלבד שנקרא 'קדושה'. לאחר הבריאה - יש שני אפשרויות; טהור וטמא. כלומר, יש כבר דבר נוסף חוץ מ'אחדותו' יתברך, שהוא הצמצום וההסתרה, והמצב הזה נקרא 'טהור', שכולל בתוכו אפשרות סותרת שנקראת 'טמא'.

המצב של אחר הבריאה שנקרא 'טהור' - יש בו בחירה, האם להתחבר אל הקדושה ולהיות חלק ממנו, או להישאר נפרד ממנו, ואז נעשה מ'טהור' 'טמא'. כי אז הוא הופך לחושך ולשקר, ולמניעת השפע והאור.

וזהו כהן לוי וישראל. כהן הוא 'קדוש', כלומר עצם האמת והאור, בלי שום הסתרה וצמצום. אמנם זה אינו שלימות, כי אינו יכול להתגלות בעולם - אלא על ידי כלי. ולכן יש לוי - שהוא טהור [כמו שנאמר בפרשת בהעלותך 'קח את הלויים וטיהרת אותם'], כלומר שהוא כבר עומד 'מחוץ' לבית המקדש, והבחירה בידו אם להישאר בפני עצמו או להיות נטפל לכהן.

אם הוא נטפל לכהן, הוא הופך להיות 'כלי' אל הקדושה, ונעשה בעצמו קדוש. ואם לאו - הוא הופך להיות סותר אל האמת, ונעשה 'טמא' ו'שקר'. כמו שהיה אצל קורח שלא רצה להיות 'לוי' ולהתבטל לכהונה, אלא רצה מציאות משל עצמו. ועל ידי זה חלק על האמת. וכך גם באיש ואשה - אם האשה נטפלת אל האיש, היא נכללת בו ובכך מגיעים שניהם לשלימותם, של אור וכלי. ואם לאו - היא פוגמת.

שלשה מיני לויים - ושלשה מיני עבודה

ויש בזה כמה דרגות; בני קהת - הם אלו שנכללים לגמרי בכהנים, ולכן הם נושאים את כלי המקדש ממש, ואינם צריכים להתאמץ כלל אלא 'ארוץ נושא את נושאו'. לעומת זה, יש את בני גרשון - שהם 'טפלים' אבל לא 'בטלים', אלא פעמים בפנים ופעמים 'גרושים'.

ולכן הם נושאים את היריעות והכיסויים, שהם נגלים ונכסים מהקדושה. וזה רוב בני אדם, שפעמים 'מלאך' ופעמים 'גאלאך'.

ויש את בני מררי, שמרוחקים ו'מרירים', והם נושאים את הדברים הכבדים. כלומר, שמרגישים מחוץ לקדושה וכאילו הקדושה כבדה עליהם. אמנם שלשת מינים אלו - משמשים את הכהנים, ורוצים להיות נכללים בקדושה, וכולם זוכים להיות סביב מחנה השכינה. ויש בזה חיזוק, שבכל מצב - יכול האדם להיכלל בקדושה, בין כשהוא ממש 'נכלל', ובין כשהוא 'מגורש' או 'מריר', אם לא יתרחק אלא ימשיך וישמש את הקדושה, מתוך רצון והשתוקקות אל הקדושה.

כמו כן, יש ללוויים שלשה מיני עבודות: שמירה - הוא העבודה הפשוטה, שעומד מחוץ לקדושה ורק שומר שלא ייכנס טומאה. ומתוך כך מתקדם וזוכה להיות 'נושא' את הקדושה, ובזה הוא כבר מתחבר אל הקדושה, ואז זוכה לדרגה שלישית - שנכלל לגמרי בכהן ונולד מזה ניגון שמשלים את עבודת הקרבנות של הכהן. וקיצרתי.

אתערותא דלתתא - ואתערותא דלעילא

משמעות העניין למעשה, יובן מתוך הדוגמא של איש ואשה. הנה בסדר הנישואין - כל הקידושין והחופה, נעשה מצד החתן. הוא מכסה אותה, נותן לה טבעת ואומר לה 'הרי את מקודשת', נותן לה כתובה, מכניסה לרשותו, ומתחייב לתת לה כל צרכיה. והיא מצדה אינה צריכה לעשות כלום [ולהיפך, אם תעשה משהו, אינה מקודשת (קידושין ו)].

כל מה שמוטל על הכלה לעשות - הוא 'להסכים' לנישואין. דהיינו להגיע לחתונה, ולהושיט את אצבעה לקבל את הטבעת. הא ותו לא. ואם היא עושה כן - בבת אחת חל עליה כל מה שיש לבעלה, וכל מה שהוא מתחייב עבודה, והיא הופכת מיישות עצמית עלובה, למציאות שיש לה כל טוב.

התנועה הזאת נקראת 'אתערותא דלתתא', והיא מעוררת את ה'אתערותא דלעילא', שבזה כלול כל מה שצריך. וכך גם לגבי הקשר בין ישראל לבין הקב"ה, שהוא קשר של חתן וכלה כמתואר בשיר השירים, וכפי שמכונה קבלת התורה בשם 'יום חתונתו'. וגם בזה, אין לנו אלא 'להסכים' לקבלת התורה, ותו לא. ובזה הרגע - אנו נכנסים תחת כנפי השכינה, וכל אשר יש לו - יש לנו. זהו החיבור בין האור לבין הכלי, וכפי שיתבאר עתה.

ההשתוקקות - מלמטה ומלמעלה

באור החיים הקדוש (בפרשת סוטה) מבואר, שמאז בריאת העולם, יש בכל נברא כיסופים והשתוקקות להיות דבוק באלוקים חיים ברוך הוא, 'והרגש תיאבון זה' יש אפילו בדומם. ולכן כשחילק הבורא את המים לשניים; מים העליונים ומים התחתונים - התחילו המים התחתונים 'בוכים ומתאנחים על שלא זכו להתקרב לאלהים חיים בחצי העליון, כי הוא זה כוסף הנבראים יחד ותקותם'.

ולא רק מלמטה יש השתוקקות לעלות למעלה, אלא גם מלמעלה יש השתוקקות לשכון למטה, כמו שאמרו חז"ל 'נתאוה הקב"ה שיהיה לו דירה בתחתונים'. ועל זה נאמר

ויכולו השמים והארץ' ויכל אלוקים', שבפשטות הכוונה מלשון 'סיום', אמנם חז"ל ביארו זאת מלשון 'נכספה וגם כלתה נפשי', שהשמים והארץ משתוקקים לעלות למעלה, והשם יתברך משתוקק לירד למטה.

והשלימות הוא - כאשר השם יתברך אכן יורד למטה, ואז ממילא כל השמים והארץ, וכל המים העליונים נמצאים 'למעלה'. כי אין באמת 'למטה' ו'למעלה' אלא רק לפי הקירוב והריחוק להשם יתברך. אלא שצריך להתחיל מלמטה - אם מלמטה מתעוררים לגלות את ההשתוקקות, ממילא מתגלה גם ההשתוקקות שמלמעלה, ועל ידי זה נעשה ייחוד, שזה כל תאוות העליונים והתחתונים. [כמו באיש ואשה].

בחירה - לכאן או לכאן

ודבר זה נעשה בקבלת התורה, שאז 'ירד' ה' על הר סיני, וממילא נעשה הייחוד, והחיבור המקווה לעליונים ולתחתונים. אמנם על ידי חטא העגל, עלה שוב השם יתברך למעלה, ומכאן יש כל הזמן בחירה לכל אחד אם להשכין אותו יתברך כאן, ולפעול את הייחוד הזה, או לא. עד לעתיד לבוא שאז יעביר השם יתברך הטומאה מן הארץ, ויהיה שוב הייחוד השלם.

זהו עבודת הלוויים - לבחור לכאן או לכאן. האם להשתוקק להיכלל בכהנים שהם עצם הקדושה, או לרצות להיות בפני עצמם, ולהישאר 'למטה'. וכן עבודת איש ואשה - האם האשה תיכלל בבעלה, או שתרצה להיות בפני עצמה.

אם בוחרים חלילה שלא להשתוקק ולהיכלל, נעשים טמאים ויוצאים חוץ למחנה. וזה מעשה הסוטה שנפרדה מבעלה, ולכן מביאים אותה לבית המשכן ששם יש את החיבור בין התחתונים לעליונים, ושם המים כבר אינם בוכים. ואותם מים ועפר - הם אלו שנוקמים בה. ולעומת זה, הנזיר הוא זה שבוחר להיכלל בקדושה. ואז יש ברכת כהנים [שיש בו שלשה חלקים: יברכך - שפע, יאר ה' פניו - הארת הפנים, וישם לך שלום - ייחוד השלם].

וזה כל סדר חג השבועות, שבכל ספירת העומר מתחילים להתכונן ולהשתוקק אל הייחוד, ובפרט בליל שבועות שנשארים ערים כל הלילה, מרוב השתוקקות ורצון להיכלל, ואז זוכים לקבלת התורה, שהשם יתברך יורד אלינו ומתייחד אתנו, ואז עליונים ששו ותחתונים עלזו, וזהו השלימות.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מגיש בכולל יד מרדכי

פשר הברכות הגשמיות בתורה

יְבָרְכֶךָ ה' וַיִּשְׁמְרֶךָ (ו, כד)

מפרש רש"י: יברכך, שיתברכו נכסיך. וישמרך, שלא יבואו עליך שודדים ליטול ממונך.
הדבר מעורר תמיהה רבתי שברכת כהנים הנשגבה, פותחת בברכות גשמיות לפני
הברכות הרוחניות. הלא דבר הוא.

התורה מלאה הבטחות גשמיות

ובכלל יש להתבונן בכל המקומות בתורה במברך ה' את עמו ישראל, הברכות הן על
עניינים גשמיים, כגון בפרשת בחקתי (ויקרא כו, ד-ה): וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַנָּה הָאָרֶץ
יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ וְהַשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת בְּצִיר וכו'. וכן בפרשת כי תבא (דברים
כח, ד-ה): בְּרוּךְ פְּרִי בְטֶנְךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ וּפְרִי בְהֵמָתְךָ שֶׁגֵר אֶלְפֶיךָ וְעִשְׂתָּרוֹת צֹאנְךָ בְּרוּךְ
טִבְאֶךָ וּמִשְׁאֲרֶתְךָ וכו'. ריבוי הברכות הגשמיות מצריך עיון והתבוננות, ביודענו שלא זו
מטרתנו ולא לכך שאיפותינו. מה אם כן פשר הדבר?

ובפרט שהגמרא (קדושין לט:) אומרת שאין שכר על המצוות בעולם הזה, אם כן
התמיהה כפולה מה פשר ההבטחות הגשמיות עקב שמירת המצוות?

מטרת ההבטחות הגשמיות

הרמב"ם מאיר את עינינו בהלכות תשובה (פרק ט' הלכה א') וזו לשונו הזהב: מִתֵּן שְׂכָרְךָ
שֶׁל מִצְוֹת וְהַטּוֹבָה שֶׁנִּזְכָּה לָהּ אִם שָׁמְרָנוּ דְרָךְ ה' הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבֹּא
שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב, ז) 'לִמְעַן יִיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים'. וְהִנְקָמָה שֶׁנוֹקְמִים מִן הָרָשָׁעִים
שֶׁעֲזָבוּ אֲרָחוֹת הַצֶּדֶק הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה הִיא הַכְּרַת, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, לא) 'הַכְּרַת תִּכְרַת
הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עֲוֹנָה בָּהּ'. מֵהוּ זֶה שֶׁכְּתוּב בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּה אִם תִּשְׁמְעוּ יִגִּיעַ לָכֶם כֶּךָ (ויקרא
כו, יד) 'וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ יִקְרָה אֶתְכֶם כֶּךָ, וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּגוֹן שֶׁבַע וְרָעַב
וּמִלְחָמָה וְשָׁלוֹם וּמַלְכוּת וְשִׁפְלוּת וְיִשְׁבִּיבַת הָאָרֶץ וְגִלוּת וְהִצְלַחַת מַעֲשֵׂה וְהַפְסְדוֹ וְשִׂאֵר כָּל
דְּבָרֵי הַבְּרִית וכו', הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נָתַן לָנוּ תּוֹרָה זוּ, עֵץ חַיִּים הִיא, וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל
הַכְּתוּב בָּהּ יוֹדְעוֹ דַּעַה גְּמוּרָה נְכוֹנָה זוֹכָה בָּהּ לַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבֹּא, וּלְפִי גְדֹל מַעֲשָׂיו וְרֵב
חֻכְמָתוֹ הוּא זוֹכָה. וְהַבְּטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה שֶׁאִם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹבַת נֶפֶשׁ וְנִהְגָּה
בְּחֻכְמָתָהּ תָּמִיד שְׂיִסִּיר מִמֶּנּוּ כָּל הַדְּבָרִים הַמוֹנְעִים אוֹתָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָהּ כְּגוֹן חֲלֵי וּמִלְחָמָה
וְרָעַב וְכִיּוּצָא בְּהֵן, וְיִשְׁפִּיעַ לָנוּ כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְּחַזְּקוֹת אֶת יְדֵינוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה כְּגוֹן שֶׁבַע
וְשָׁלוֹם וְרֵבּוּי כֶּסֶף וְזָהָב, כְּדִי שֶׁלֹּא נַעֲסֵק כָּל יְמֵינוּ בְּדְבָרִים שֶׁהַגּוֹף צָרִיךְ לָהֵן אֲלָא נִשְׁב
פְּנוּיִים לְלַמֵּד בְּחֻכְמָה וְלַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה כְּדִי שֶׁנִּזְכָּה לַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבֹּא.

נמצא שכל ההבטחות הגשמיות המופיעות בתורה הן כדי לסלק מאתנו את הדברים
המפריעים לנו מעבודת ה' יתברך.

אומר אם כן הספורנו שברכת כהנים מוכרחה להתחיל בברכה גשמית על ממון שהרי אם אין קמח אין תורה (אבות פרק ג' משנה י"ז), ומכיון שמטרת הברכות הן להביאנו לתכלית הנרצית שהיא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, לכן מוכרחים תחילה לטפל בגורמים המפריעים לנו מלהגיע למטרה נעלה ונשגבה זו. לכן ברכת כהנים פותחת ב"יברכה ה'" בממון, וישמרך שהוא יישאר בידך למען תוכל לעסוק בתורתו ולקיים מצוותיו באין מפריע.

הבה נשכיל לנצל את הטובות אותן אנו מקבלים מה' יתברך, למען נעשה רצונו ונעבדנו בלבב שלם!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

גדול השלום

וְכָתַב אֶת הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה הַפֶּהֶן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל מֵי הַמַּרְיָם (ה, כג)

חז"ל דרשו בפרשתנו, שהכהן היה כותב את דברים על המגילה ואותה משליך אל המים, ושם ה' היה נמחה במים, ודרשו בגמ' [שבת (קטז).] וכן בסוכה (נג:), שגדול השלום, ובכדי שישרור שלום בין איש לאשתו התורה התירה למחות את שם ה', וכלשון הגמ' (שם) "שמי שנכתב בקדושה יימחה על המים".

וכאשר מתבוננים בפרשה זו, הרי לא מדברים על אשה צדקת שהרי בעלה הזהיר אותה "אל תסתרי עם פלוני" והיא לא שמעה בקולו ונסתרה עימו, ובודאי שהיא רחוקה מאשה יראת ה', אלא כיון שלא חטאה בפועל והיא מותרת לבעלה, ובכדי דתוכל לשוב ולחיות עם בעלה בשלום התורה למחות בעבורה את שם ה', ומשום ש"גדול השלום". ויש להוסיף בביאור הענין של גדול השלום שעד כמה שיש יותר שלום בית יש יותר השראת השכינה, וממילא הוי מחיית שם ה' אולם עי"ז נעשה ריבוי השכינה באותו בית.

ובדברי הרמב"ם [בהל' חנוכה פ"ד הי"ד] מתבאר שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, ועיי"ש שפסק את דינא דגמ' שנר חנוכה ונר שבת נר שבת קודם, וכתב חז"ל "משום שלום ביתו" והאריך לפרט (שם) שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנא' "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", עכ"ל.

ומצינו כן בדברי חז"ל שמותר לשנות משום דרכי שלום, וכדאיתא ביבמות (סה:), ששרה צחקה בקרבה ואמרה "אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדני זקן", והיינו שתלתה את הזיקנה בבעלה, ואח"כ שהקב"ה מדבר עם אברהם הוא אומר לו למה זה צחקה שרה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה "ואני זקנתי", והיינו הקב"ה שינה ששרה אמרה על עצמה שהיא זקנה, ולא אמר לאברהם ששרה תלתה את הזקנה בו. [ולא הוי שקר גמור אלא רק השמטת מסר שהרי גם היא העידה על עצמה שכבר היא זקנה [וע"ע במש"כ בשמחת מיכאל עניינים על השו"ע סי' קפ"ו].

ולכאורה דברי חז"ל הללו פלא, שהרי מדובר כאן על אברהם ועל שרה ששניהם זקנים מופלגים זה בגיל מאה וזו בגיל תשעים, שכבר שניהם כפופים וזקנים מאוד, וא"כ מה כ"כ "הפגיעה הגדולה" היתה אם אכן אברהם היה יודע ששרה תלתה את הזקנה בו, וכי הוא היה צעיר, אלא ע"כ חזינן מהא שאפי' על "חשש" פגיעה שבין שלום בית של אברהם ושרה, הקב"ה שינה, ומשום "גדול השלום", ולכן אפי' שתהיה בקצת שבמקצת עוד

תוספת שלום בין אברהם לשרה, אפי' ששניהם היו זקנים, הרי מתרבה יותר השראת השכינה ביניהם.

ויש רמז נפלא שהביא הגר"א כידוע מובא בחז"ל איש ואשה זכו שכינה ביניהם, שיש אות י' באיש ואות ה' באישה, והגר"א המשיך שבמילה כתובה הרי היא בנוטריקון כתב ו"ה- והיינו השלימות של הי"ה שיש במילים של האיש והאשה לאות ו"ה הוא ע"י הכתובה, שכאשר אדם בונה את ביתו הרי הוא בונה משכן מעט להשרות את השכינה בינו לבין אשתו, ואח"כ להקריץ זאת לבנים לתלמידים וכו'.

והכתובה הרי היא הקשר של הבעל והאשה, וכמו שאמר ר"מ "אסור לאדם להשהות את אשתו בלא כתובה שמא יכעס עליה ויגרשנה" וא"כ נמצא שהכתובה יוצרת "יותר קשר" בין הבעל לאשתו, ובעצם הוי כלי "מונע" שלא יגרשנה, ועי"ז הוי כתב-ו"ה, והיינו השלמה של האותיות י"ה-ו"ה, הוא ע"י אותו קשר של הכתובה המונע ממנו לגרשה.

ובזה הסביר (שם) נפלא את הפסוק ולבני "הפלגשים" נתן מתנות, פילגש הרי היא אשה ללא כתובה, והיינו בנוטריקון פליגשים "פלג-שם" שפלג את האות י"ה מהאות ו"ה, שכלפיה אין את המקשר ומאחד בין הבעל לאשה, עכת"ד. ומכאן רואים את גודל "הגדול השלום" שהיא השראת השכינה בשלימות, ועד כמה שיש יותר שלום ואפי' במקצת, יש יותר השראת השכינה, ואם ח"ו הפוך יש יותר ניתוק מהשראת השכינה.

המדרש [במדבר ט', כ'] מביא את הסיפור הידוע על ר"מ שבליל שבת האריך בדרשתו, ואחת הנשים השתתפה בדרשה ואחרה לביתה, וכששבה הביתה כבר כבו הנרות והבית חשך, ושאל אותה בעלה מדוע אחרה ואמרה לו שר"מ האריך בדרשה שעכשיו הסתיימה.

בעלה שהיה רשע אמר לה את לא נכנסת הביתה עד שתירקי לר"מ בפניו, שילמד פעם הבאה שלא להאריך בדרשות, ואליהו הנביא זכור לטוב שראה בצרתה בא לעזרתה ועשה לר"מ דלקת בעיניים, ור"מ צפה ברוח הקודש את כל מה שקרה, וחיפש אשה שיודעת ללחוש לחישות ולירוק לתוך העין שהם מהדברים שהיו מרפאים את העין מהחולי, וקרא לאותה אשה.

וכאשר הגיעה לר"מ שאל אותה ר"מ אם היא יודעת בלחישות ובריפו העין, ומחמת יראתה השיבה בשלילה לשאלתו, ואילץ אותה ר"מ והורה לה לירוק שבע פעמים לתוך עינו, והאשה עשתה כדבריו וירקה שבע פעמים לתוך עינו, ואמר לה ר"מ תשובי לבעלך ותאמרי לו אתה אמרת לי לירוק על ר"מ פעם אחת ואני ירקתי שבע פעמים.

ושאלו אותו תלמידיו של ר"מ מדוע נהג כך שביזה את עצמו, שהיה לו לקרוא לבעל ולהעמידו על מקומו, וענה להם ר"מ "לא יהא כבוד ר"מ גדול מכבוד קונו, ומה אם השם הקדוש שנכתב בקדושה אמר הכתוב שימחה על המים בשביל להשיב שלום בין איש לאשתו, כבוד ר"מ לא כל שכן".

ויש להקשות מדוע ר"מ ביקש ממנה שתירוק שבע פעמים, שהרי הבעל ביקש שתירוק בפניו ואפי' פעם אחת ומדוע הוא החמיר ע"ע שבע פעמים, ובפשטות יש לבאר שכך

גדול השלום

היתה צורת הריפוי ע"י שבע פעמים, ועל דרך הדרש יש לפרש שר"מ רצה לחדד אצלו את דברי חז"ל מהו "גדול השלום" שאם הקב"ה כביכול מבזה את שמו ונמחה שמו מפני השלום, כך אני צריך להרגיש השפלה גדולה ולחוות את דברי חז"ל מהו "גדול השלום".

ויש ללמוד ממעשה זה הלכה למעשה, שהרי בחיי יום יום יש בידינו למנוע מחלוקת, מריבות, ויכוחים, ולספוג בושות או קצת צער שהוא "פחות" משבע יריקות בפנים, ומשום השלום יש לוותר.

ומסופר על מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שכידוע עמד על חומת הדת הישיבות ולומדיה, ולחם מלחמת ה' ביד רמה, והנה היה ראש ישיבה בירושלים שרצה להשריש שיהיו בארץ ישיבות עם שילוב מקצועות חול וכמו שבחו"ל יש "ישיבות אוניברסיטה", וראה בזה חורבן לעולם התורה והישיבות, וביקש מנאמן ביתו הרב אסחייק שליט"א שיתלווה אליו לנסיעה לירושלים כדי לגעור חזק באותו ראש ישיבה, וכל הנסיעה היה רועה וגועש כיצד לעמוד נגד פרצה זו.

והנה לאחר שהגיעו לביתו הרב שך זצ"ל שאל לשלומו ודיברו בלימוד וחזרו בחזרה לבני ברק, ושאל אותו נאמן ביתו הכיצד הרי כל הדרך הרב רעש וגעש להילחם מלחמתה של תורה ומדוע בביתו לא אמר לו כלום בענין, ואמר לו כיון שאותו ראש ישיבה אמריקאי, ודרך העולם באמריקה שכאשר בא אורח האישה יושבת לצד בעלה, ולא היה שווה כל המעלות של מלחמת התורה ושמירת חומת הישיבות לדורות כאשר הבעל יפגע בפני אשתו, ולכן החלטתי להשאיר זאת להזדמנות אחרת.

ורואים מכאן את "גודל השלום" ששלום בית שהבעל לא יפגע בפני אשתו עדיף מכל אותה נסיעה ללחום מלחמתה של תורה, שעד כמה שיש יותר שלום בית יש יותר שכינה ושלימות של י"ה- ו"ה.

ויש למנות ג' עניינים יסודיים וחשובים היוצרים את השלום א. לחזק את האמונה שהקב"ה מגלגל לאדם את תיקון ושלימות האדם, דווקא ע"י אותה אשה, וכל "הטלת אשמה" הוי חסרון באמונה, וממילא ע"י שמחזק ומחדד לעצמו שהקב"ה מגלגל את ענין השידוך, וכמו שנא' על פרשת השידוכים וביטוי זה לא מצינו בכל התורה, "כי מה יצא הדבר" וכן "מה אשה לאיש".

וכמו שחז"ל דרשו ביבמות (סא:): אדם ללא אשה ללא תורה וכו' והיינו ששלימות בניית האדם ומדרגתו היא דווקא ע"י הנישואין, שבזה משלים את עבודת ה' באמונה ובמידות וכו', וכל שורש המידות הוא תלוי באמונה, כי כל הטלת אשמה היא חסרון אמונה.

והענין השני הוא לדעת שענין הנישואין הוא "הנתינה", ופעם דברתי עם אחד מהת"ח הגדולים מהו הגיל שבחור ראוי להתחתן, והוא אמר עד כמה שהוא יצא מהמצב של האגואיסטיות והאינטרס האישי שלו, שהרי כל בחור מהרגע שנולד כל כולו רק בגדר של "מקבל" מההורים, מהמשפחה, אוכל, כסף ונתינה עד אין קץ, וממילא מתפתח אצלו ענין "האגו" שבעצם ענין הנישואין לשרת את צרכי, אלא ההיפך הוא הנכון, שמרגע

הנישואין האדם כל הזמן במצב של "נתינה" של יחס, של מסירות והתמסרות לאשתו ולבניו, בכל עת ובכל זמן.

וכמו שמסופר על הגאון הרב מנצור בן שמעון זצ"ל, שהוריו גידלו בת מאומצת והיתה עם בעיה רפואית אולם היתה מושלמת ביר"ש ובמידות, וכאשר הגיע לזמן פרקו להתחתן הציעו הוריו להתחתן עמה, והחליט להתחתן עמה אע"פ שהיתה לה בעיה רפואית, ובזכות זאת זכה לבנים שכולם ת"ח עצומים, גדולי ומרביצי תורה, וסיפור זה הוא סמל ומופת לראות כיצד רצון ה' האמיתי, שההסתכלות היא לא האינטרס האישי אלא מה אני יכול להעניק ולתת.

וכידוע דברי הרב דסלר זצ"ל שכח הנתינה מחברת ומקשרת את הנותן למקבל, ואחד הביאורים הם שכאשר האדם נותן הרי הוא רואה את עצמו אצל המקבל. וממילא כאשר אדם מחדד את הבנה זו שבעצם הוא "אסיר תודה" למה שמקבל מאשתו, כיון שלא התחתן בשביל לקבל אלא בשביל לתת, וממילא כל טובה וטובה שמקבל מאשתו יש עליו להודות, ולפרגן על כל פרט ופרט.

וכך ר' ירוחם היה אומר שאם אדם עושה משהו וחלק מהרצון זה התקווה לקבל תמורה, א"כ צריך לתת לו את התשלום שהוא רוצה, וכמו שאדם ישלם לבעל המכולת תמורת לחם ארגו ירקות יחשב לגניבה, כך גם בנידון דידן התשלום עבור מעשה חיובי שנעשה עבורך הוא שבח, עידוד, אמירת תודה, וכל תשלום אחר הרי הוא גניבה.

ומסופר על הגר"ח שמואלביץ והסבא מקלם שהזדמנו לאיזה כפר מסוים והתאכסנו אצל אחת הכפריות. הרב שמואלביץ עסק בלימוד ובמערכות שכתב בספריו הקדושים, ומאידך הסבא מקלם שוחח עם אותה הכפרית על הברווזים והתרנגולות, על גידול הירוקות והפירות ועל חלב הפרות, וכשיצאו והלכו לדרכם סירבה הכפרית לקבל כסף תמורת האכסניה שנתנה להם, והגר"ח שמואלביץ שאל את הסבא מקלם אם אין הוא חושש לעוון גזל משום כך, וענה לו הסבא מקלם מי אומר שהתשלום חייב להיות כסף, עצם זה שרוותה נחת שהיא משוחחת עם הרבנים, זה היה לה מאוד חשוב והוא התשלום שהיא ביקשה.

וכך מובא ברד"ק [ובכתבים שלא בפנינו] שביאר, מדוע נענשו כל נוב עיר הכהנים שנתנו לדוד המלך לחם לאכול וכו', עד שגילו לשאול המלך שהכהנים מאכילים את דוד, ופסק עליהם שהם מורדים במלכות ודן את כולם למיתה, והסיבה לכך ביאר כיון שהיתה בשכונתם אלמנה שערכה ברית לבנה וערכה שולחן ערוך בכל מיני מטעמים והזמינה אותם, והם לא אכלו מכל מיני חששות, והקב"ה העניש אותם על זה שלא התייחסו לעמלה של אותה אלמנה, וכולם נהרגו.

והענין הג' הוא לראות את המעלות והדברים החיוביים על פני השלילה, ואדרבה ע"י שאדם יתמיד לראות כל דבר באור חיובי, ואם ידבר על הטוב שיש לו יהפך לו הדבר לטבע הכרחי לראות תמיד רק טוב, וכמו שהביא חובת הלכות מעשה על אותו חסיד שעבר עם תלמידיו ליד נבלת כלב שהיתה מסרחת ביותר אמרו התלמידים "עד כמה

גדול השלום

מסרחת נבלה זו", אמר החסיד "מה לבנות שיניה". וביאר החובת הלבבות שהחסיד עצר ליד אותה נבלת הכלב ללמד מוסר השכל לדבר ולראות כל דבר באור חיובי ולא שלילי, וממילא יהפוך אצלם הדבר "לטבע והכרח" לראות תמיד רק את הטוב [וע"ע במש"כ לעיל בפרשת תצווה על הענין וכל זה איננו שווה לי, שיש על האדם להתבונן בחסד ובטוב שהקב"ה מזכה אותו ולא על החלק השלילי, ואכ"מ].

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

מנהג נשיאת כפים במוספים בלבד

דִּבְרַ אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם (ו, כג)

כתב הרמ"א (סימן קכח סמ"ד): נהגו בכל מדינות אלו, שאין נושאים כפים אלא ביום טוב משום שאז שרויים בשמחת יום טוב, וטוב לב הוא יבורך, מה שאין כן בשאר ימים אפילו בשבתות השנה שטרודים בהרהורים על מחייתם ועל ביטול מלאכתם, ואפילו ביום טוב אין נושאים כפים אלא בתפילת מוסף שיוצאים אז מבית הכנסת וישמחו בשמחת יום טוב.

מקור המנהג הביא הבית יוסף בשם המהרי"ל (חדשות סימן כא), מפני שאין הכהנים טהורים אין נושאים כפים, רק ביום טוב שחייב לטהר עצמו ברגל, ועל דרך זה הביא הראב"ד בסוף פירושו למס' תמיד בשם ספר המקצועות. אך כבר הביא הבית יוסף שהמנהג בארץ ישראל ובמצרים לישא כפים בכל יום כעיקר הדין.

מנהג ערי הגליל לישא כפים רק במוספים

מנהג נוסף מצינו במקהלות הספרדים, לישא כפים בשבתות בלבד כמו שכתב בשו"ת זרע אמת (ח"ג סימן יב), ואף זאת רק בתפלת מוסף ולא בתפלת שחרית על דרך המנהג שכתב הרמ"א. וכן התקבל המנהג בערי הגליל מאז התייסדות היישוב על ידי הרה"ק מוויטעפסק והרה"ק מקאליסק זיע"א, כמו שהאריכו בזה בשו"ת עטרת משה (או"ח סימן לד) ושו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן א-ב), שנתקבל המנהג לישא כפים רק בתפלות המוספין בשבתות וימים טובים, וכן בחוה"מ ור"ח. [וכן המנהג במקהלות החסידים פה עירנו נוף הגליל יצ"ו].

וכבר תמהו טובא בזה, מה מקום יש לחלק בין תפלת שחרית למוסף, דלטעם דבעינן טהרה, אין מקום לחלק בין שחרית למוסף, וכן כתב בפאת השולחן (סימן ב, בית ישראל כג), דאם נושאים כפים במוסף, גם בשחרית יש לישא כפים דמה טעם יש לחלק.

אין נשיאת כפים בלא תפלה

ולבאר הדבר אפשר לומר, בהקדם דין הירושלמי (תענית פ"ד ה"א) שאין נשיאת כפים בלא תפלה, ועי' בשירי קרבן שהקשה בנשיאות כפים דאהרן שלא היה בשעת התפלה, ומיישב שגם שם איתא ברש"י שהתפלל משה 'ויהי נועם' וגו'. וכתב בתוספת ירושלים דלק"מ, דהא דאין נש"כ רק בתפלה, היא דווקא עתה שאין לנו קרבן, אבל בזמן שבית המקדש היה קיים, אדרבה הרי הקריבו את קרבנם, ואז נשאו כפים.

ויל"ע בדבר, למה עכשיו בעינן תפלה דווקא לנש"כ, אי מטעם דתפלה איקרי עבודה כנדרש מקרא 'ולעבדו בכל לבבכם', ודרשו חז"ל איזהו עבודה שבלב זהו תפלה, ולכן בעינן נש"כ בעת התפלה שהיא עבודה כמו קרבנות בזמן ביהמ"ק, או דילמא, כיון

דתפלות נגד תמידין תקנום לקיים 'ונשלמה פרים שפתינו', לכן נחשב התפלה במקום הקרבן.

ובאמת מצינו דין נוסף בגמ' דילן (סוטה לח:): דכהן הנושא כפיו חייב לעקור רגליו בברכת רצה, והיינו דבעינן נש"כ בשעת עבודה הנאמרת בברכת רצה, כמו נש"כ בבית המקדש שהיה בשעת עבודה דווקא, הרי דמצד ברכת רצה לחוד נחשב נש"כ בשעת עבודה, ויל"ע אי דין הירושלמי הוא חד דינא הוא עם הבבלי או חובה נפרדת.

סמיכות נש"כ לברכת עבודה ולברכת הודאה

אכן במגילה (יח.) מבואר הטעם שנושאים כפים אחרי ברכת הודאה, כיון דבעינן נש"כ אחרי עבודה, והודאה ועבודה חד נינהו, ורק לאחריה נושאים כפים. משמע מזה דעצם התפלה היא כעבודה, ולכן מסמיכים לה נש"כ. אולם בכל זאת בעינן נמי שיהא קרוב לברכת רצה, וצ"ב אמאי לא סגי הסמיכות להודאה בלחוד, כיון שהודאה נחשב עבודה, ולמה הוצרכו לכך שיהא סמוך לברכת עבודה.

ולכאורה משמע מזה, דתרתני בעינן, דתפלה נחשב עבודה בעצם מהותה דאיזוהו עבודה שבלב זהו תפלה, נוסף על זה צריכים לדין תפלה במקום הקרבן, מצד ונשלמה פרים שפתינו, ולכן צריכים להסמיך גם לברכת רצה וגם לברכת עבודה, דרצה היא עיקר השילום פרים, וזהו דין הגמ' בסוטה, וגם לברכת הודאה שהיא עיקר עבודה שבלב שבתפלה, וזהו דין הירושלמי דנש"כ רק בתפלה.

מוסף נתקן נגד הקרבן דווקא

ומעתה י"ל, דהנה בפוסקים מבואר דשאני שחרית ממוסף בעצם מהותם, דבכל התפלות נאמר דרחמי נינהו, משא"כ מוסף שנתקן נגד הקרבן ממש, וכמה נפקותא איכא בזה, לענין תשלומין (תוס' ברכות כו. ד"ה איבעיא), לענין תפלת נדבה (רבינו יונה, ברכות יג. מדפי הרי"ף), וכן לענין חיוב נשים (שו"ת רעק"א סימן ט) ועוד, ולכן בתפלת מוסף שכל חיובה אינה אלא במקום הקרבן, אין בזה רק עבודה מצד ונשלמה פרים שפתינו, אבל לא מצד הודאה, שזה נאמר רק בשאר תפלות דרחמי נינהו.

והנה כבר כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן כג) לבאר כוונת הרמ"א שטרודים על מחייתם ולכן אין נושאים כפים, ולכאורה מה טעם יש בה לדחות מ"ע דאורייתא מחמת טירדא. וכתב החתם סופר, דכיון שטרודים בדאגת פרנסה, אין מכוונים בתפלה כראוי, ולא יכון עלה שם עבודה, והלא אין נש"כ אלא במקום עבודה, ולכן אין נושאים כפים.

ולא אמור, תירוץ זה עולה רק לשאר תפלות שהם רחמי, ואם אין דעתו מיושבת לכוון כראוי, שוב אין זה עבודה, אבל תפלת מוסף שכל מהותה נתקן נגד הקרבן משום ונשלמה פרים שפתינו, הרי זה שפיר נחשב עבודה בכל אופן, וזה פשר המנהג לחלק בין מוסף לשאר תפלות, ונושאים כפים רק במוסף שנחשב עבודה גם בעת טירדא.

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

מאכלי חלב בחג השבועות

מהו טעם מנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות? | האם ניתן להסתפק בסעודת יום-טוב במאכלי חלב בלבד? | האם יש צורך להמתין בשעות בין אכילת חלב לבשר? | וגם: מה עשו מרן זצ"ל והגאון רבי בן-ציון אבא-שאל בזמן ההפצצות בימי מלחמת ששת-הימים

*

שאלה: כידוע המנהג בכל תפוצות ישראל לאכול מאכלי חלב בחג השבועות. האם ניתן להסתפק בסעודת יום-טוב במאכלי חלב בלבד, או שיש להכין גם תבשילי בשר? וכמו כן, הרוצה לאכול מאכלי חלב, כמה צריך להמתין עד שיאכל בשר?

טעמי מנהג אכילת מאכלי חלב

תשובה: המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, הוא מנהג קדום, ונזכר בספר מנהגים - למהר"א טירנא (שבועות, בהגה אות מט). והכל בו (סי' נב) כתב שנהגו לאכול דבש וחלב בחג השבועות, לרמוז על מתן תורתנו שנמשלה לדבש וחלב, שנאמר (שיר השירים ד יא): "דבש וחלב תחת לשונך". ויש שכתבו, מפני שבעשרת הדברות נתגלו לאבותינו כל חלקי התורה ומצותיה, כדברי רב סעדיה גאון (הובא ברש"י שמות כד יב) שבעשרת הדברות כלולות כל מצוות התורה, וכשירדו מהר סיני אל בתיהם לא מצאו מה לאכול תיכף, זולת מאכלי חלב, כי לבשר היו צריכים הכנה רבה, לשחוט בסכין בדוק בלי פגם, ולנקר החלב וגיד הנשה, ולמלוח הבשר ולהדיחו, ולבשל הבשר בכלים חדשים, כי הכלים שהיו להם מקודם, שבישלו בהם תוך מעת לעת, נאסרו מפני המאכלים שנתבשלו בהם קודם מתן תורה, שלא היו כשרים לאכילה לאחר מתן תורה. ולכן היו זקוקים למאכלי חלב, ואנו עושים זכר לזה.

ובספר תורת חיים (בבא מציעא פו ע"ב) כתב הטעם על פי אגדת חז"ל, שכאשר בא הקב"ה ליתן את התורה לישראל קיטרגו עליהם המלאכים, כי רצו לקבל את התורה לעצמם, אמר להם הקב"ה בכולהו זימנין מקטרגין עליהון, ואתון בשעתא דאתיתו לגבי אברהם אכילתו בשר וחלב, שנאמר (בראשית יח ח) "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה", ואילו תינוק של ישראל אינו אוכל בשר וחלב ביחד. מיד הלכו להם המלאכים בפחי נפש. ולכן נוהגים לאכול מאכלי חלב ביום מתן-תורה, ואחר קינוח והדחה אוכלים בשר, שיראו המלאכים שאנו נזהרים יפה בדינים אלו.

מאכלי חלב בחג השבועות

ובספר שיח שרפי קודש (שבועות) כתב בשם החידושי הרי"מ מגור, שכל יום מימות השנה הוא כנגד אחד מהלאוין שבתורה, שהם שס"ה ימות החמה, כנגד שס"ה לאוין. וחג השבועות הוא כנגד הלאו של "לא תבשל גדי בחלב אמו" (שמות לד כו), ולכן בסמוך ללאו זה נאמר הפסוק "ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך", זה חג השבועות (ועי' תוס' ב"ב פא ע"א). ולכן ביום זה של חג השבועות שהוא כנגד הלאו של איסור בשר בחלב, אוכלים מאכלי חלב ושוהים קצת, ואח"כ אוכלין בשר, כדי שיהיה ניכר קיום המצוה הזו.

סעודה חלבית - אינה תחליף

אף שנוהגים לאכול מאכלי חלב בשבועות, כתב בתורת חיים (חולין פג ע"א) שאין זה כתחליף לסעודה של בשר ויין, שראוי לאכול בצהרי היום סעודה של בשר לשמחת החג, שגם בזמן הזה יש מצוה בשמחת החג בבשר ויין. לכן מנהגינו שאחרי הקידוש בבוקר אוכלים מאכלי חלב, ואחרי מנוחה מעט אוכלים הסעודה עם מאכלי בשר.

אכילת בשר אחר מאכלי חלב

ואם רוצה לאכול מאכלי הבשר תיכף אחר גבינה, ינקה ידיו היטב וידיח פיו במשקים, ויקנח הפה יפה באכילת פת וכיו"ב, ואין צריך להמתין בזמן, אלא קינוח והדחה כמשפט, וכמבואר בגמרא (חולין קה ע"א): "אמר רב חסדא, אכל בשר - אסור לאכול גבינה. גבינה - מותר לאכול בשר. וכמה ישהה בין גבינה לבשר? ולא כלום". והתוספות (קד ע"ב) כתבו בשם בה"ג ורבינו תם שהאוכל בשר שאסור לאכול גבינה, היינו בלא נטילת ידיים וקינוח הפה, אבל בנטילה וקינוח מותר. וכן האוכל גבינה שמותר לאכול בשר, הוא אף בלא נטילה וקינוח. וכן דעת רבינו זרחיה הלוי בעל המאור (שם), ורבינו אליעזר ממיץ בספר יראים (סי' קמט). אבל הרי"ף (בהלכות שם) והרמב"ם (פ"ט מהל' מאכ"א הכ"ו) פסקו שהאוכל בשר צריך להמתין שש שעות עד שיהיה מותר לו לאכול מאכלי חלב, והאוכל גבינה צריך נטילת ידיים וקינוח והדחת הפה כדי לאכול בשר. וכן כתב הרשב"א בתורת הבית (פג ע"א) ובספר הרוקח (סי' תסט), וכן כתבו המאירי והריטב"א והר"ן (חולין שם) ובספר תשב"ץ קטן (סי' שנו), וכך פסק מרן בשו"ע (יו"ד סי' פ"ט ס"ב).

ואמנם מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (דפוס פראג סי' תרטו) החמיר על עצמו להמתין שש שעות אף אחרי אכילת גבינה. אבל לפי הדין מותר, כמבואר בדברי הגמרא ורוב הראשונים, שאין צריך להמתין, אלא די בקינוח והדחת הפה. ומרן הבית יוסף (או"ח סי' קעג) הביא סמך למחמירים שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת, מדברי הזוה"ק (פרשת משפטים, קכה ע"א) שכל האוכל מאכלי בשר וחלב בסעודה אחת, או בשעה אחת, גורם לעורר דינים בעולם.

ההלכה והקבלה - כמי פוסקים?

אולם באמת בדברי הזוה"ק לא מבואר שיש להמתין שש שעות, אלא דוקא "בסעודה אחת, או בשעה אחת", וכבר כתבו הפוסקים כמה פירושים בדברי הזוה"ק. ואף אם נאמר

מאכלי חלב בחג השבועות

שהזוה"ק החמיר גם בבשר אחרי גבינה, הרי ידוע שבכל מקום שהזוה"ק חולק על התלמוד, הלכה כהתלמוד [כפי שכתבו רבינו אליהו מזרחי (ח"א סי' א), שו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' לו, פ, קח), לחם חמודות (חולין פרק כל הבשר סי' כג), מהרי"י אלגאזי בשלמי צבור (דף נג ע"א, ודף רלב ע"ג), מנחת יעקב (כלל עז אות ט), שו"ת חתם סופר (או"ח סי' נא), שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' מז), הגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים (ח"א סי' סד) ושו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ז) ועוד], ובגמרא מבואר שאין צריך להמתין. ומרן הב"י הביא דברי הזוה"ק כסמך למהר"ם מרוטנבורג, אך להלכה נקט שמותר לאכול בשר אחר גבינה ע"י נטילת ידיים וקינוח והדחת הפה.

יש מחבר אחד מרבני הרדיו שכתב שאף שלפי ההלכה ומדינא דגמרא מותר לאכול בשר אחר מאכלי חלב, ע"י קינוח והדחה, ראוי להחמיר כדברי הזוה"ק, "ובפרט בני תורה צריכים להחמיר בחומרא זו". וידוע כי מי שאינו רגיל לעיין בספרי מרן זצ"ל, אינו יודע את כללי הפסיקה והוא מבולבל. והרגיל ללמוד בספריו, רואה את דרך הפסק, שישנם כמה פירושים בדברי הזוה"ק, וגם דברי הפוסקים ובעלי הכללים שכל מקום שתלמוד דידן חולק עם הזוה"ק, הלכה כהתלמוד, ומדוע כתב ש"בני תורה צריכים להחמיר"?! הרי מרן בשו"ע כתב להקל. וכי מרן כתב את השו"ע רק לבעלי-בתים, להמון העם, ולא לבני תורה?! וכבר כתב מהר"י פראגי (סי' נט) – לפני 280 שנה - שהמחמיר נגד המרא דאתרא, אם זה הרמב"ם ולאחריו מרן השו"ע, הרי הוא מזלזל בכבוד רבותיו, שמראה כאילו מרן הקיל כי לא היה מספיק "בן תורה" ולא היה מספיק מחמיר... אלו שטויות שהמציאו רבני הרדיו. ולכן כאמור הלכה למעשה לכולם, מי שאכל מאכל חלב מותר לאכול בשר מיד, ובלבד שיקנח ידיו וידיח פיו.

המסופק אם עבר שש שעות מאכילת בשר

המסופק אם עברו שש שעות מזמן שאכל מאכלי בשר, כגון שאינו זוכר בדיוק השעה שסיים מאכל הבשר, רשאי להקל מספק ולאכול מאכלי חלב, כי ענין המתנת שש שעות מבשר לחלב הוא מדרבנן, ומן התורה האיסור הוא בישול או אכילה יחד, וספק דרבנן לקולא. וביד יהודה (יו"ד סי' פט סק"א, הובא בדרכי תשובה סק"ד) כתב שיש להחמיר בזה, דאף שבכל ספק דרבנן אזלינן לקולא, בזה הוי כ'דבר שיש לו מתירין', שהרי יהא מותר לו בהחלט כשעברו לו בודאי שש שעות, וכמבואר בגמרא (ביצה ד ע"א) דב'דבר שיש לו מתירין' יש להחמיר אף בספק דרבנן. וכתב שלפי דברי הצ"ח (פסחים ט ע"ב) אין שייך כאן 'דבר שיש לו מתירין', ואינו דומה לביצה שנולדה ביו"ט. אך בבדי השלחן (יו"ד סי' פט סק"ט בביאורים) דחה דבריו. אלא שבספר יוסף דעת כתב להקל בצירוף סברת הראשונים דסגי בסילוק השולחן, שכן מעיקר הדין, ומרן שהצריך להמתין שש שעות, היינו בודאי ולא בספק. וכל שאינו יכול לברר הדבר יכול לסמוך להקל.

קולות מיוחדות בחג השבועות

בחק יעקב (סי' תצג ס"ק יא) כתב: בספרי מנחת יעקב (כלל עז סק"ה) כתבתי בשם הכל בו (סי' קו) שיש אוכלים גבינה בסעודה של עצרת, אף שאין הפסק בשיעור שש שעות,

מאכלי חלב בחג השבועות

מכל מקום בחג השבועות סומכים לקיים המנהג וכו' אך יש לחצוץ שיניו. ובזכרון משה (ליקוטי דינים אות כו) כתב שיש טעם להתיר בשבועות לאכול מאכל חלב ובשר בסעודה אחת. ובס' פסקי תשובה (סי' רפה) הביא מספר ויעש אברהם (סוכטשוב, אות נא) ששמע שאומרים שבחג השבועות מקילים בזה, ושאל את זקנו, ואמר לו שאם ישן בצהריים יכול לאכול מאכלי חלב, אף אם לא עברו שש שעות מאכילת בשר. ומכל מקום סיים החק יעקב על קולות אלו ששומר נפשו ירחק מהן, וכהסכמת האחרונים שגם בשבועות יש ליזהר כמו בכל השנה. וכן כתב הפרי מגדים (סי' תצד א"א סק"ו) שאין להתיר בשבועות כלל כי אם כמו בשאר השנה להמתין שש שעות. אם כי אין צריך לדקדק, ובחצי שעה אחרונה אחרי חמש שעות ומחצה, רשאי להקל במקום צורך.

ובנועם אלימלך (פר' משפטים ד"ה לא תבשל) כתב שבחג השבועות התירו לנו חז"ל שלא להמתין אחר הגבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה, שאז הוא שעת מתן תורה הקדושה, ואנו מראים עצמינו שאנו דוגמת המלאכים בשעת מתן תורה. ובשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' ע) כתב שגם הנועם אלימלך לא היקל אלא רק מחלב לבשר [לדעת המחמירים, כמובא בגמרא (חולין ק"ה ע"א ובזוה"ק הנ"ל)], אך לא מבשר לחלב, וכן בדרכי תשובה (יו"ד סי' פט סקי"ט) כתב שאין להקל בעצרת.

הנסים והנפלאות שעשה ה' בימי מלחמת 'ששת-הימים'

לסיום ברצוני לומר כמה דברים לרגל הנסים והנפלאות שנעשו בארץ הקודש, ובירושלים בפרט, בימים ההם בזמן הזה, כאשר קמו עלינו כמה ממדינות ערב - מצרים, ירדן וסוריה, שנעזרו במדינות ערביות נוספות. היה אז פחד גדול. הייתי נער צעיר וזכורני את הפחד שהיה ברחובות. המדינה כולה היתה בחרדה, ולא ידעו מה יהיה. כמה צבאות של ערבים קמו עלינו. הם היו מליונים, עם נשק אדיר, ואנחנו עם ישראל, היינו מעט, והיה פחד גדול. ואף דיברו על קידוש בית-קברות מיוחד עבור אלפי הרוגים מההפצצות. וביום שפרצה המלחמה בירושלים, אחזנו חיל וחלחלה, כל הלילה לא יכולנו לישן מההפצצות. מרן זצ"ל ישב במקלט יחד עם הגאון רבי בן-ציון אבא-שואל זצ"ל, ולמדו מסכת יבמות. על כל פצצה שנפלה סמוך לבנין שלנו, הם למדו עוד תוספות ועוד תוספות...

וגבר עלינו חסדו של הקדוש-ברוך-הוא, ובסייעתא דשמיא ניצחו את האויב. ברור שהיו כאן נסים ונפלאות. אמנם למעלה מ-700 הרוגים שילמו בחייהם, וכ-2,500 שנפצעו, אך את מה שיכול היה להיות אין להשוות. היו לנו נסים ונפלאות. מלחמה זו לא היתה כדרך הטבע. כל צבאות ערב באו עלינו, וברוך ה' שהצילנו מידם.

כח התורה הקדושה ורוח האמונה

יכולנו להם רק בתעצומות הנפש, אשר זה מה שחיזק את העם היושב בציון. כאשר באים שפלי-רוח, בשפלות, בלי גבהות-הלב, בענוה, אנחנו זוכים ומנצחים את האויב. וכנאמר בדברי זכריה הנביא (זכריה ד ו): "ויען ויאמר אלי לאמר, זה דבר ה' אל זרובבל

מאכלי חלב בחג השבועות

לאמר, לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי, אמר ה' צבאות". זהו המסר החזק ביותר של היום הזה, 'יום ירושלים'. אנו צריכים לקחת עמנו לא גשמיות, לא הוללות, אלא מסר של ביטחון בהשי"ת והודאה לו.

מה שמחזיק אותנו, עם ישראל, בכל הדורות, זו הרוח, זו התורה הקדושה. וכמה כואב הלב לראות למעלה ממליון ילדים המתחנכים בבתי-ספר שאינם שומרי התורה והמצוות, ואינם יודעים כלום מהתורה שלנו, אינם יודעים כלום מהיהדות, לא המורים ולא התלמידים. הם בורים ועמי-הארץ ביהדות שלנו. הם אמנם יודעים היסטוריה וחשבון ושאר מקצועות, אבל ביהדות שלנו הם בורים ועמי-הארץ. ואחר כך גדל כאן דור 'אשר לא ידע את יוסף' (שמות א ח), דור שאינו יודע כלום ביהדות, דור שלישי ורביעי, באנשים המנותקים מהיהדות. צריך לפתוח את בתי-הספר שאינם שומרי התורה והמצוות, לאנשים שיבואו וירצו בפניהם ויסבירו לתלמידים ולמורים מהי היהדות שלנו. ובזכות התורה הקדושה נזכה תמיד לנסים ונפלאות, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן ואמן.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

תנו 'כבוד' לתורה

כאשר הג"ר מאיר שפירא חנך את ישיבתו, 'חכמי לובלין', התאספו המונים לחגיגה התורנית שהתקיימה ברוב עם, ובהיכלו כולו אומר כבוד. בנין הישיבה ניצב לתפארה, מתנוסס כארמון רחב ידיים, באדריכלות מרהיבה, מרוהט ומאובזר בהידור בולט. המה ראו כן תמהו, הרי חז"ל הורו "כך היא דרכה של תורה - בפת המלח תאכל ומים במשורה תשתה... ובתורה אתה עמל!". הסביר הרב הנערץ "אנו לומדים את המשנה **בלשון שאלה!** וכי כך היא דרכה של תורה? לאכול פת במלח בלבד, ולא יותר ממים במשורה - זו עקת המשנה ותמהה "ובתורה אתה עמל?" מי יבחר בכך בראשית דרכו? הרב מלובלין זכה להניף קרן התורה ולומדיה, זקף את קומת בני הישיבות, להתפאר בעסקם בתורה, **ובכך** קיבץ וריבץ והעמיד תלמידים הרבה.

בפרשתנו לומדים על **מצוות הנזיר**. פורש הוא הנזיר מדרכי בני אדם. מגדל פרע שער ראשו, נזהר מטומאת מת, ונוהג בידול מוחלט מיין ותוצרת הגפן. **קדוש יהיה**. 'נזיר' הוא **דוגמא** של פרישות והיטהרות רוחנית.

המשנה מלמדת (נזיר כ"ח) **כי אב יכול להדיר את בנו בנזירות**, והגמרא מסבירה שזה מדין 'חינוך'. כמו שמרגיל האב את בנו לקר"ש ותפילה, לשמירת שבת, כך מרגיל ומחנך את בנו בצעירותו לפרישות. והנה, המשנה ממשיכה ומפתיעה! "מיחה או מיחו קרוביו" אם הילד מגלה חוסר רצון לנזירות, או שאחד מבני המשפחה טוען שלא יאה הדבר לילד - הרי הנזירות בטלה! **הגמרא תמהה!** למי יש סמכות לבטל הנהגה חינוכית בה האב מקדש את בנו? היכן מצאנו שלילד 'זכות וטו' לבטל דעת אביו? וכי מחשבות האב או הסבתא גוברות על השקפה החינוכית של האב, עד שדעתם מבטלת את הנזירות שהאב נדר לחינוך בנו?

הגמ' מבארת - ואגב כך **משמיעה כלל יסוד בדרכי החינוך**: "כל חינוך דלא חשיב לא ניחא ליה!". עיקר החינוך הוא להעניק 'חשיבות' לבן, לעורר 'נכבדות' בעיני עצמו וסביבתו. אך חינוך לנזירות אינו מכבד! אדרבא, זה מבזה! הנזירות מכערתו ומנוולתו - בגלל השער הפרוע ובגלל חיוב התגלחת בתום הנזירות.

חינוך הבנים הוא ערך עליון לעם סגולה. ולמדנו כאן, שהחינוך לא יהווה סתירה ל'כבוד האדם'. אם **כבוד הילד נפגם** מדרך החינוך בה נוהגים בו - **עלינו** לבדוק את עצמנו ואת גישתנו. **ילד ממורמר אינו מתחנך**.

'דבש וחלב תחת לשונך' - ב'שבועות' אוכלים מאכלי חלב ומיני מתיקה, זכר נעימות מתן תורה. מקשטים בפרחי נוי זכר לריח שושנים שבא מגן-עדן לחלל העולם, וזכר

לעשבים היפים שכיסו את הר סיני המדברי. מנציחים לדורות את היופי של מתן תורה, את הנועם ואת המתק. לא מצאנו מנהג לפזר עשן בבתי כנסיות זכר לעשן שאפף את ההר. אין משמיעים קולות מחרידים. רק כך היא דרכה של תורה! דרכיה דרכי נועם!

הקב"ה נגלה עלינו, במתן תורתו, כזקן מלא רחמים. פתח בדברי ריצוי וְאִתְּם תְּהִי לִי מִמְּלַכְת פְּהִנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ. הוא מעוררם לגדלות וְאִשָּׂא אֶתְּכֶם עַל כַּנְּפֵי נְשָׂרִים וְאָבֵא אֶתְּכֶם אֵלַי. 'כפיית הר כגיגית' בא במכוון רק לאחר שהכריזו 'נעשה ונשמע'. נוהגים להוליך ילד ל'חיידר' בראשונה כשהוא נישא בידיים ועטוף בטלית נאה, שם לומד אותיות קדושות ומלקק דבש! נמשיך כך בכל שנות חינוכו! לא להפוך את הטלית למסך אוטם ומחניק, ולא להמיר את הדבש - בעוקץ. והערב נא... את דברי תורתך... כי בנינו ערבים לנו!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

חדוותא דאפטרטא חג השבועות (יחזקאל א)

- . אלו מאבני החושן מוזכרות בהפטרה?
- . היכן היתה תחילת נבואתו של יחזקאל?
- . היכן מצאנו לשון "עיגול"?

*

חדוותא דמגילתא מגילת רות

- . היכן מצאנו שבח שנאמר על יעקב אבינו בריש פרשת ויצא?
- . היכן מצאנו לשון שנאמר בהתראת אחת ממכות מצרים?
- . היכן מצאנו לשון "שכחה"? ולשון "הושטה"? לשון "מכוסה"? ולשון "עדות"?
- . היכן מצאנו רמז למלך המשיח?

חידון לנוער / ה"ה שלום צבי אייזנשטיין

שאלות וחידודים לפרשת נשא על פי אל"ף בי"ת

- א [מהיכן לומדים שמי שנותן 'מעשר' לא מפסיד? (עי' רש"י ה, י)
- ב [איזה מצוה מופיעה בפרשה לכהנים?
- ג [איך קראו לנשיא של שבט מנשה?
- ד [איך קראו לאבא של הנשיא של שבט גד?
- ה [השלם: "וכסו את מנורת _____" (ד, ט)
- ו [גנב ונשבע לשקר, מה צריך לעשות? (ה, ז)
- ז [את מי משלחים מחוץ למחנה? (ה, ב)
- ח [מדוע מביא הנזיר 2 צפרים, "אחד ל _____ ואחד לעולה" (ו, יא)
- ט [את מי משלחים מחוץ למחנה? (ה, ב)
- י [מה אסור לנזיר לשתות?
- כ [מה רומז בקרבנות של הנשיאים ליעקב אבינו (עי' רש"י ז, כא)
- ל [גזל גר ומת ואין לו יורשים, למי משיב את הקרן? (עי' ה, ח)
- מ [מה קורה למים שמשקים את הסוטה? (ה, יח)
- נ [מה פרשת השבוע?
- ס [איזה אשה מביאים אל הכהן בפרשה?
- ע [מדוע מביא הנזיר 2 צפרים, "אחד לחטאת ואחד ל _____" (ו, יא)
- פ [מה רומז בקרבנות של הנשיאים לאברהם אבינו (עי' רש"י ז, כא)
- צ [את מי משלחים מחוץ למחנה? (ה, ב)
- ק [כמה פסוקים יש בפרשה? (לידיעתך זו הפרשה הארוכה ביותר!)
- ר [השלם: מה הכהן עושה לסוטה "ופרע את _____" (ה, יח)
- ש [ממה מביאה הסוטה את המנחה שלה?
- ת [מה אסור לנזיר להעביר על ראשו? (ו, ה)

*

תשובות

א] "איש אשר יתן לכהן לא יהיה"

ב] ברכת כהנים

ג] "גמליאל בן פדהצור"

ד] דעואל

ה] "המאור"

ו] וידוי

ז] זב

ח] חטאת

ט] טמא

י] יין

כ] "כבש אחד"

ל] לכהן (שבאותו משמר)

מ] מרים

נ] נשא

ס] סוטה

ע] עולה

פ] "פר אחד"

צ] צרוע

ק] קע"ו פסוקים

ר] "ראש האשה"

ש] שעורים

ת] תער

לתגובות ופתרונות: 5322906@gmail.com

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לחג השבועות

לְשָׁנִים בְּמַעֲשֵׂה מִקְדָּם הַתְּפִצֵּל
וְעַכְשָׁו אִינוּ- עַל כֵּן אֶתְנַצֵּל
לוֹמַד בְּגִיל בִּינָה וּבֵין הַפֶּשֶׁר
עַל יוֹשֵׁב בְּמָרוֹם בְּמַעֲשֵׂה קֶשֶׁר
גָּדוֹל בְּטַעַם שְׂרוֹת יַחֲדָיו
קָטָן הוּא כִּי נִלְקַח מִיָּדָיו
בְּגָדוֹל אֲבָל יָבִיאוּ נִקְבְּצִים
יִרְאֶה כְּגוֹדֵר גָּדְרוֹ בְּקוֹצִים
בְּבֵית אֱלֹקִים נַעֲשֶׂה בְּקִדְשָׁה
יִתְרוֹמֵם בְּמִשְׁהוֹ אֶצֶל שְׁלוֹשָׁה
לֹא הִסְפִּימָה לְבוֹא וּלְכֹן
קִבְּלָה אַחוֹת לָנוּ בְּעֵלֶת חֵן
בְּתוֹסֶפֶת קִדְשָׁה הָיוּ מִשְׁבָּחִים
אֵךְ לֹא כֵן בְּכֹל הַנִּסְחִים
בְּסֵפֶר הַחֲסִידוֹת - הָאֲבוֹת - יִתְגַּלֶּה
כִּי הַבַּעַשׁ"ט מֵעַל כָּלֵם עוֹלָה

*

כתב חידה לפרשת נשא

הַשְּׁבוּעַ נַעֲסֵק בְּכַמָּה הֶלְכוֹת
שָׁעַל אוֹתוֹ מִשְׁגַּ מִסְתַּמְכוֹת
הֵאֵם מִבְּחוּץ, אוּ מִבְּפָנִים נִלְקָחוֹת?
הֶרְאִשׁוֹן עַל מִתְנָה בְּאֲכִילַת זֶר
רַק אִם כֶּרֶת עָלָיו לֹא נִגְזָר
הַשְּׁנִי כֵן הוּא פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמָעוֹ
שְׁתֵּי וְאַרְבַּע מִקְרָקְעוֹ
הַשְּׁלִישִׁי יַעֲסֵק בְּחֶרְמוֹ

אך רק אם יחזיר לעצמו
הרביעי רק אם יהנה
מכל אשר הקדש יכנה
והחמישי בפרשתנו נפרש
תוצאותיו יגיעו עד מדי ופרס
חמשה מי יודע? זאת אשאל
וטרום תפתר, משג אחר אעל
שדומה לו בלשון משאל
והוא הצטדקות השר שגאל
כי שם החנית בדם התגאל
לסיום לא נוכל שלא להזכיר
שבתבואה את המלך נוקיר
ותקון שממונך לעני לא תפקיר

*

פיתרון כתב החידה לפרשת בהר: 'הר'

השבוע הפתרון קל למדי
רמזים חפשו בכל צדדי הרמזים מכל צידי ההר

*

התחילו מעל, עד ענן שמים ענן מעל הר המוריה בעקדת יצחק (בראשית כב, ד רש"י)
או על הר סיני (שמות יט, טז)

שאו עינכם ודלגו אבותים "אשא עיני אל ההרים" (מדרש תהילים) "קול דודי מדלג על
ההרים" (ר"ה יא). אלו האבות

צדיקים לגבהי יבכו פמים לעתיד לבוא ה' שוחט את היצר הרע הצדיקים בוכים כי
נדמה להם כהר (סוכה נב).

אח יטמן אצל ראשי פעמים אהרן נטמן בהר ההר כתפוח ע"ג תפוח (במדבר כ, כג רש"י)

*

ביני לביני גם תמצאו פתרון בין שתי הרים

בעמוד פהני לוי וארון בין הר גריזים להר עיבל עמדו הכהנים הלויים והארון

נקוב שלוש מאות, נבכה בשברון רבי יהודה בן בבא סמך חמישה תלמידים בין שני
הרים ונקבוהו הרומאים בשלוש מאות לונביאות

הַכֵּנֶס רֹאשׁ בְּמַחְלוֹקֶת יְהִיא חֶסְרוֹן שְׂאֵלוֹ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּמַחְלוֹקֶת ב"ה וּב"ש כְּמוֹ מִי
הִהְלִיכָה וְעֵנָה מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מַכְנִיסִים רֹאשֵׁי בֵּין שְׁתֵּי הָרִים (יבמות טו):

*

גַּם מִתְחַתִּי רְמִזִּים חֲפָשׁוֹ תַּחַת הַהַר
כְּשֶׁמֶעֵט הָאֵמָה פְּעָמִים נִדְרָסוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמַעַט נִקְבְּרוּ תַּחַת הַר פְּעָמִים
פְּעַם אַחַת לְקַבֵּל נֶאֱמָרוּ בְּסִינֵי ה' כִּפָּה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה (שבת פח).
וּפְעַם נִצְלוּ כְּשֶׁשָּׂנִים נִכְנְסוּ עוֹג רִצָּה לְזִרוּק הַר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפַל עֲלֵיו וְנִתְאַרְכוּ שִׁינָיו
(ברכות נד):

*

בְּשִׁבְעֵי תְּתַלּוּנִי עַל דֶּק הַלְכוֹת שֶׁבַת כְּהַרְרִים הַתְּלוּיִים בְּשַׁעֲרָה (חגיגה י).
נִיקְבוּנִי לְמַעַן מִשְׁפָּט יִצְדַּק מִשְׁפָּט - יִקּוּב הַדִּין אֶת הַהַר (סנהדרין ו):
בְּחֲצֵי, גוֹף לְאִיבָרִים נִסְדַּק הַשְּׁעִיר לְעִזָּאוֹל לֹא הִגִּיעַ לְחֲצֵי הַהַר וְנַעֲשָׂה גוֹפוֹ אִיבָרִים (יומא
ו,ו)

וּמָה עֲנִין לְפָרְשָׁתְנוּ? בְּפִתְרוֹן יִדְקַדַּק בְּפִרְשָׁתְנוּ מָה שְׁמִיטָה אֲצֵל הַר סִינֵי?מָה שְׁמִיטָה
נִאֲמָרוּ כִּלְלוּתִיָּה וְדִקְדוּקִיָּה וְכו' (ויקרא כה, א רש"י)

*

פיתרון כתב החידה לפרשת בחוקותי: 'עמל'

אִם בְּתוֹרָה תִּמְצָא פִתְרוֹן אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ - שְׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בְּתוֹרָה (רש"י ויקרא כו, ג)
אֲזִי יִהְיֶה לְךָ זֶה לְיִתְרוֹן מָה יִתְרוֹן לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שִׁיעֲמַל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ (קהלת א, ג)
כִּן מֶלֶךְ, מִשְׁדֵּר, זַעַק בְּשִׁבְרוֹן כִּךְ אָמַר שְׁלֹמֹה כְּשֶׁאֲשַׁמְדָּאֵי גִירָשׁ אוֹתוֹ מִכֶּסֶּאֱוֹ (גיטין סח):
בֵּיתְךָ לֹלֵא אֱלָקִים, בְּעִקְרוֹן אִם ה' לֹא יִבְנֶה בֵּית
סוּפוֹ יִהְיֶה שְׂוֹא וְחֶסְרוֹן שׂוֹא עֲמָלוֹ בּוֹנֵי בּוֹ (תהילים קכז, א)
בְּשׁוֹפְרוֹת נִקְרָא עֲשָׂרָה לְזִפְרוֹן אֶחָד מִפְּסוּקֵי שׁוֹפְרוֹת הַנִּאֲמָרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
כִּי לֹא יִרְאֶה ה' נְבוֹאֶת חֶרוֹן מִנְבוֹאֶת בִּלְעָם - לֹא הִבִּיט אֹן בִּיעֵקֵב וְלֹא רָאָה עֲמָל
בְּיִשְׂרָאֵל (במדבר כג, כא)

*

בְּצַבּוּר לְשֵׁם שָׁמַיִם כְּבוֹדְתֵיךָ וְכָל הָעֲמֵלִים עִם הַצַּבּוּר יִהְיוּ עֲמֵלִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם
(אבות ב, ב)

וּבְחִירוֹת הַגֵּד כִּי אֵלֹהֵי בְּנֵיךָ בְּהַגְדָּה שֶׁל פֶּסַח וְאֵת עֲמָלְנוּ - אֵלֹהֵי הַבְּנִים
פָּלַל וְהִשְׁוִיָּה לְפָנָי תִּלְמוּדְךָ תְּפִילַת רַבִּי נַחוּנְיָה בֶן הַקְּנָה לְפָנָי הַלִּימוּד: אֲנִי עֲמֵלִים וְהֵם
עֲמֵלִים (ברכות יח):

וּבַתּוֹרָה חֲשֵׁב דְרָכֶיךָ כִּךְ הִיא דְרֵכָה שֶׁל תּוֹרָה... וּבַתּוֹרָה אַתָּה עֹמֵל (אבות ו, ד)
מִחֲשֶׁךְ תֵּן תּוֹדָה וְהִכְנַע לְפָנֶיךָ אֶחָד מִמְקַרְבֵי קֶרֶבן תּוֹדָה - אֲסִיר: וַיִּכְנַע בְּעִמָּל לִיבָם
(תהילים קז, יב)
וַיִּזְכֹּר כִּי אֶזְרָא לְשִׁבְעִים יָמֶיךָ יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שְׁבַע שָׁנָה ... וְרַחֲמֵם עִמָּל וְאֶזְרָא (תהילים
צ, י)

פְּתִירָה? שָׂכָר לָךְ, אֲשֶׁרֶיךָ! וְאִם עִמָּלְתָּ בַתּוֹרָה, יֵשׁ שָׂכָר הַרְבֵּה לְתֵן לָךְ (אבות ד, י)
וַעֲשֵׂה נַחַת לְבוֹרְאֶךָ אֲשֶׁרֶי מִי שֶׁגִּדַּל בַּתּוֹרָה וְעִמָּלוּ בַתּוֹרָה וְעוֹשֵׂה נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ
(ברכות יז).

שירה

שיר לכבוד החזרה לבתי הכנסיות / הרב אברהם ישעיהו שוורץ

הַבִּיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרְיוֹ

(שיר השירים א, ד)

*

א. כָּל יָלַב נִמַּס בְּרֵאוֹתֶם שׁוֹמְמִים

עַל מַסְגֵּר נְעוּלִים

'עָלוּ בּוֹ עֵשְׂבִים לֹא יִתְלַשׁ מִפְּנֵי עֲגַמַת נַפְשׁ'

וְצִיפִייה נִכְסַפְתָּ אַחַת שְׁאַלְתִּי אוֹתָהּ אֶבְקַשׁ

הַלֵּב רִתַח, בְּעַר

אָנָּה, פֶּתַח לָנוּ שְׁעַר...

וְנַעֲנֶנּוּ...

*

ב. עִם פְּתִיחַת שְׁעָרִים

הַרְגָּשׁוֹת הוֹמִים, גּוֹאִים, סוֹעָרִים

לְבָנוֹת בְּתֵי הַמְּקֻדָּשׁ מֵעַט מִחֻדָּשׁ

לְכַבְּדֶם, לִיקָרֶם, בְּנִדְרָשׁ

*

ג. לְאַחַר שְׁבוּעוֹת אֲרָפִים

שׁ רְגַלְנוּ לֹא דִרְכָּה בְּבֵית אֱלֹקִים

עָסְקֵנוּ בְּצִלוֹ שֶׁל הַיְכָל

שַׁחֲנוּ, מִלִּלְנוּ, בְּשֻׁדָּה, בְּחֻלָּל

אָנִי וּבֵיתִי נִעְבַּד אֶת ה'!

*

ד. וּלְמִרְאֵה הַיְכָלִי בְּשִׁמְמוֹנוֹ זִלְגָה דְּמָעָה

וְרַק מִשְׁק כְּנָפֵי הַנְּשָׁרִים, בְּשִׁחַר

בְּשִׁיר וְאָמַר –

הִנֵּה עֵת הַתְּמִיד מִגִּיעַ!

*

ה. מַסְכוֹת בְּגָלָל מַסְכִּים
שְׁנֵי מְטָרִים כְּמַנְדִּים, מְמַרְחָקִים
שְׁבוּעִים בְּדוּד כְּמַצְרֵעַ מְחַלֵּט
לְשִׁלְיֵי אוֹ מְאַמֵּת

*

ו. אֲגוּדִים בְּצָרָה, עֲטוּפִים בִּיגוּנָנוּ
עַל אֲלֵפֵי קְרִבְנוֹת מְאַחֲנוּ
שְׁנֵהָרְגוּ ל"ע בְּמַגְפָּה הַנּוֹרְאָה
עַל אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכֶיָה

*

ז. דוֹמָה כִּי בַת קוֹל אוֹמְרָת
מְסוּף הָעוֹלָם וְעַד קִצְהוּ מְהִדְהֶדֶת
- בְּמַעֲרוֹת צוּרִים שְׁעַמְדָּת
מְתוֹרָה בְּאֵף שְׁלֵמְדָת
שֵׁם הַדְרֶךְ קִנִּית
אִישִׁיתְךָ בְּנִית

'עֲשׂוּ לִי בֵּית אֶחָד שְׁאֲדוּר בְּתוֹכוֹ' (שְׁמוֹ"ר לֵג')
נְבַקֵּשׁ, נִיחַל, שְׁלַנְצַח נִזְכָּה בְּנַעֲמֵנוּ לְחַזוֹת
תְּמִיד סְמוּכִים עַל שְׁלַחְנוּ לְחַסוֹת!

*

ח. וְאֵךְ אִם נִשְׁכִּיל לְלַבְנוּ
וְלֹא נַעֲטָה מְסוּהָ עַל פְּנֵינוּ
נִפְנִים מְזָה הַמַּצֵּב, הִלְקַחִים
נִזְכָּה בְּקִרְוֵב לְהַ' הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בְּגוֹיִים
מְקַצְוֹת תֵּבֵל יִשְׁאֲנוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת כְּכַנְפֵי נְשָׂרִים
לְבֵית הַמְּקֻדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שְׁבִירוֹשְׁלִים!

*

'קוֹרוֹנָה' בְּגִי' - קִרְוֵב הַ' בְּלֵב!

(כְּתָב: אִי"ש יְמִינִי ©)

פולמוס

פולמוס / הרב ברק נקי, מח"ס 'אמת להשיב' ו'אהל ישרים', בית הוראה המאיר לישראל בית שאן, ורבני ולומדי אספקלריא

האמנם כל המצוות כלולות בספירת העומר?

בנוסח לשם יחוד של ספירת העומר ברוב הנוסחאות לא אומרים את הנוסח המוזכר ב'לשם יחוד' אחרים: 'עם כל המצוות הכלולות בה' [או "ותרייג מצוות התלויות בה"], ואמנם מצאתי בחלק קטן מאד שכן כתוב גם ב'לשם יחוד' של ספירת העומר 'עם כל המצוות הכלולות בה'.

האם יש מקור לכך שכל המצוות כולן כלולות בספירת העומר שהמקיים ספירת העומר נחשב מבחינה מסוימת כאילו קיים כל התורה כולה? או אולי הכוונה שיש אי אלו מצוות הכלולות בה - אם כן מה הן? או הכוונה שבספירת העומר עצמה יש מצוות נוספות?

תזכו למצוות

*

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב מרדכי אקשטיין

לכבוד הרב ברק נקי שליט"א מח"ס 'אמת להשיב' ו'אהל ישרים'
במה שהקשה אם כל המצוות כלולות בספירת העומר וכו',

כבר ביארו הרבה אחרונים וביניהם ה"שפת אמת" באוצר מכתבים ומאמרים ב' וז"ל "ומ"ש בנוסח תרי"ג מצוות התלוין בה", דע לך דתרי"ג מצוות הם הכלל, וכל מצוה ומצוה מיוחדת בפני עצמה, אך הכלל צריך לפרט, ולכן תרי"ג מצוות תלוין בכל מצוה ומצוה". וכע"ז ביארו שאר אחרונים.

וכבר האריך בזה השל"ה בהקדמת תורה שבכתב דכל מצוה כלולה מכל המצוות.

*

כבר ניסיתי לברר בפולמוס 190 מי חיבר נוסח זה של כאילו קיימתיה וכו' ותרי"ג מצוות התלויות בה, ובנתים העליתי חרס בידי, רק שהמקור הראשון שנמצא נוסח זה הוא בעמק ברכה לאבי השל"ה לגבי לולב, ובהמשך בשאר סידורים וספרים גם לגבי טלית ותפילין וסוכה וכדו', אמנם חיבור נוסח זה עם נוסח לשם יחוד גם אין ידוע מי חיברו, אך אין לו

לכאורה קשר, דנוסח לשם יחוד הגיע מהמקובלים וכבר נזכר עניינו בכמה מקומות
בזוהר, ורק בדורות מאורחים יותר נדפס בסידורים יחד.

בכבוד רב, מרדכי אקשטיין

*

תגובה ב.

הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד
מאוד נהנתי עם שאלתך!

ואפשר לומר לפענ"ד, דאה"נ המקיים ספירת העומר, כאילו קיים כל התורה כולה!
והביאור הוא בזה, החינוך (מצוה ש"ב) כתב לבאר מצות קרבן עומר וז"ל, "משרשי
המצוה. כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה השם ברוך הוא עם בריותיו
לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען
נזכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויין לברכה בהכשר מעשינו
לפניו תתברך תבואתינו ויושלם חפץ השם בנו, שחפץ מרוב טובו בברכת בריותיו.
ונצטוינו בזה בשני של פסח ולא בראשון, כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי הראשון נכון
לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיגון לשמחה", עכ"ל.

ועי' במש"כ החינוך (מצוה ש"ו) לבאר טעם של מצות ספירת העומר וז"ל, משרשי
המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו
שמים וארץ וישראל ... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה
בסיני ויקיימוה ... שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא
תכלית הטובה שלהם ... נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה,
להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה
תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל
חפצו להגיע אל הזמן ההוא ... ואם תשאל, אם כן למה אנו מתחילין אותו ממחרת
השבת ולא מיום ראשון, התשובה כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול
והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחת השם על בני האדם,
ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד.
ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני,
ועל כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר, שהוא קרבן נכבד שבו
זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם
בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו", עכ"ל.

ומבואר מדבריו, דשורש השרשים של הקרבן עומר הוא מיוסד על אמונה בהשי"ת.
[ובעזהי"ת נבאר הענין באספקלריא פרשת אמור הבא עלינו לטובה.]

וכבר האריך הרבינו בחיי בכד הקמח (ענין בטחון) כ' וז"ל, "נמצא שאין אתה מתבטל מן
המעשה הטוב אפי' שעה אחת שהרי אתה מקיים מצות האמונה שאתה כולל בה כל

התורה כולה. וכמו שדרשו ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת שנא' (חבקוק ב) וצדיק באמונתו יחיה", עכ"ל.

הרי, מי שמקיים מצות האמונה בהשי"ת הוא מקיים כל התורה כולה!!! דבר נורא ונשגבים!!! עצה טובה לקיים כל התורה כולה הוא ע"י האמונה!!
וא"כ שפיר כולל כל התורה כולה בספירת העומר.

*

רוב פעמים שאומרים כן יש לפרש על פי דרך הנ"ל.

למשל: אמרים כן בהנחת תפילין ותפילין מורה על עיקרי האמונה בהשי"ת כמו דאיתא בשו"ע סי' כה ס' ה' וז"ל, "יכוין בהנחתם שצונו הקדוש ברוך הוא להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח, וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובזה יזכור הבורא וימעט הנאותיו". הרי שתפילין מורה על עיקרי האמונה בהשי"ת. ושפיר יתכן לומר "ותרייג מצות התלויים בה... וכן רבות מן המצות שהעיקר מצוה מיוסד על יסודות האמונה.

אבל נראה לחדש חידוש גדול, שבעצם כל מצוה שהאדם עושה הוא מקיים מצות האמונה. שהרי התכילת בכל המצות הוא לעשות רצון אבינו שבשמים. וכמו שאמר דוד המלך "כל מצותיך אמונה". ר"ל דאיכא קיום אמונה בהשי"ת, וכן הסברה נותנת, דהרי כל עיקר הטעם שהוא עושה המצוה, היינו משום שזהו מצות המלך. וזהו אמונה.

וארחיב קצת כאן לבאר גודל הענין של אמונה בטחון.

הנה, ז"ל רבינו הגר"א במשלי (כב, יט): "ועיקר נתינתו התורה לישראל הוא כדי שישומו בטחונם בה' כמ"ש וישומו באלהים כסלם וגו', והוא לפי שעיקר הכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות וכו'", עכ"ל. וצריכים להבין, מהו יסוד החשיבות של בטחון, עד כדי כך, שנחשב לעיקר היסוד בנתינת התורה לישראל?

ולבאר הענין של בטחון נעתיק דברים המובא מהגר"א (אבן שלמה פ"ג) וז"ל, "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עברות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחסר בטחון שעיי"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", עכ"ל. ומבואר מדבריו הק' דמי שאין לו בטחון בהקב"ה, כל עסקו בעבודת ה' אינו משום שהוא עובד הקב"ה, רק הוא עובד את עצמו, וע"כ אין לתורתו שום שויות. אבל מי שבוטח בה', אף אם עובר עברות חמורות, כיון שיש לו בטחון, הוא יותר טוב ממי שאין לו בטחון, משום שעבודתו של הבוטח בה', הוא עסק בעבודת ה', ולא עסק של עצמו! וזהו התכלית בכל המצוות לעבוד הקב"ה באמת בלב שלם, וזה לא שייך רק למי שיש לו מדת הבטחון באמת בהקב"ה.

ויש להוסיף על זה, דהנה בגמ' שבת איתא: (לא, ע"א) "אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה", אולם במס' קידושין איתא (מ, ע"ב): "אמר רב המנונא: אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה". ועמד ע"ז בתוס' (שם בד"ה אין) וז"ל, "והא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת לא, ע"א) כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה היינו דווקא לענין שאלה ששואלין לו על משא ומתן אבל מ"מ נפרעים ממנו תחלה על שלא קבע עתים לתורה", עכ"ל. וכבר דשו ביה רבים ליישב סתירה הנ"ל, אך לפי דברי הגר"א הנ"ל, נדמי שאינו מאמין ובוטח בהקב"ה, אין שום שווי לתורתו כי כל עבודתו לה' ית' הוא רק למען הרבות כבוד וגדולה לעצמו, יש ליישב, דלעולם תחילת דינו של אדם הוא על דברי תורה, אבל כדי שיהיה תורתו, תורה דיליה, קודם כל, צריך להיות מאמין ובוטח, בטחון גמורה בהקב"ה, וע"כ קודם ששואלים על התורה, מבררים אם הוא בעל בטחון.

בברכה מרובה,

אברהם דניאל עבשטיין

להלן כל אריכות הדברים שכ' בענין ספירת העומר הוא ענין של אמונה ובטחון בהשי"ת.

בענין ימי ספירה הוא ימי בטחון בהשי"ת

וּסְפִרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֵר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה (ויקרא כג, טו)

קרבת עומר הוא כנגד העומר לגלגולת של המן

הנה איתא במדרש רבה (פכ"ח ג'): "אמר רבי ברכיה: אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לישראל, כשהייתי נותן לכם את המן הייתי נותן עומר לכל אחד ואחד מכם, וה"ד (שמות טז, טז): "עומר לגלגולת", ועכשיו שאתם נותנים לי את העומר, אין לי אלא עומר אחד מכלכם, ולא עוד אלא שאינו של חטים אלא של שעורים, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם והבאתם את עומר", ע"כ.

ומבואר מדברי המדרש שהקרבת עומר היה כנגד "המן" שירד מן השמים ולקטו עומר לגלגולת. והענין תמוה מאוד, דמהו הקשר בין ה'קרבת עומר' ל'המן'?

בביאור טעם מצות קרבן עומר

והנה החינוך (מצוה ש"ב) כתב לבאר מצות קרבן עומר וז"ל, "משרשי המצוה. כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה השם ברוך הוא עם בריותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען נזכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויין לברכה בהכשר מעשינו לפניו תתברך תבואתינו ויושלם חפץ השם בנו, שחפץ מרוב טובו בברכת בריותיו. ונצטוינו בזה בשני של פסח ולא בראשון, כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי הראשון נכון לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיגון לשמחה", עכ"ל. הרי, שהתכילת של הקרבן

עומר היה להכיר חסדו וטובו של הקב"ה, שהוא הזן העולם כולו בטובו, בחן, בחסד, וברחמים, והוא נותן לחם לכל בשר, כי לעולם חסדו! וחידש לנו בכל שנה ושנה התבואה חדשה. וזהו אמונה פשוטה בהקב"ה.

בביאור מצות ספירת העומר

וכתב החינוך (מצוה ש"ו) לבאר טעם של מצות ספירת העומר וז"ל, משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל ... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה ... שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם ... נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא ... ואם תשאל, אם כן למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת ולא מיום ראשון, התשובה כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחת השם על בני האדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד. ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, ועל כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר, שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו", עכ"ל.

ומובאר מדבריו שיסוד הטעם בהבאת הקרבן העומר, וגם בספירת העומר, הוא ענין של אמונה בהשי"ת. שאנו מונים ימי הספירה מיום הבאת הקרבן עומר. והדבר תמוה מאוד, דמהו הקשר בין זה לקבלת התורה, שהרי החינוך האריך לבאר שהענין בספירת העומר הוא ענין של מחכה ומצפה לאותו יום של קבלת התורה, והעומר שהוא מורה על אמונה בהשי"ת, וצ"ב הקשר ביניהם.

ההכנה לקבלת התורה הוא ע"י חיזוק באמונה בטחון בהשי"ת

ונראה בביאור הענין בהקשר ביניהם, הנה הגר"א כתב (משלי כב, יט): "שעיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישימו בטחונם בה". ועיקר הכל הוא בטחון, והוא כלל של כל המצוות, עכ"ל. ומאחר שכתב הגר"א שזהו עיקר נתינת התורה לישראל, ע"כ ההכנה לקראת יום של קבלת התורה, ע"כ צריך להתחזק באמונה ובטחון בהשי"ת.

והנקודה הראשונה שצריך שיתברר לאדם כדי שיבטח באמת בהקב"ה הוא האמונה פשוטה בהשי"ת שהוא הבורא ומהניג את העולם. וכל הנהגת הטבע, כולו הוא הנהגת השי"ת. וכן התחיל רבינו אברהם בן הרמב"ם ערך הבטחון (בספרו המספיק לעובדי ה') וז"ל, "ועיקר הבטחון הוא חיזוק האמונה כי ה' יתעלה הוא הבורא והמפרנס, המחיה והממית, המחליא והמרפא, המעשיר והמרושש, וכל מקרי העולם הכלליים והפרטים חוזרים אליו, והוא פועלם, הגוזר עליהם ומציאם לפעל", עכ"ל. וזהו יסוד בהקרבן עומר,

להורות ההשגחה שהשי"ת חידשה לנו התבואה החדשה. וא"כ מובן הייטב שזהו הקשר בין הקרבן עומר לירידת המן, ששניהם הם הענין של בטחון בהשי"ת. וזהו המדה שצריך כל אחד ואחד להתחזק עצמו תמיד, ובפרט בימי הספירה, שזהו ההכנה לקראת הקבלת התורה.

*

תגובה ג.

**מענה הרב שלמה הלוי אפל, דומ"ץ דקהל 'ישועות משה' ויז'ניץ, בארא פארק
לכבוד הרה"ג הרב ברק נקי שליט"א**

האמת הוא דבהרבה מצוות אומרינן כן בלשם יחוד, והטעם כי באמת כל מצוה כלול מכל המצוות.

ראה פיהמ"ש להרמב"ם סוף מס' מכות: מיסודות האמונה בתורה שאם קיים האדם "מצוה" משלש עשרה ושש מאות מצות כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה כמו שביארתי לך, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא, לכן אמר ר' חנניה כי מחמת רבוי המצות אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה. וממה שמורה על היסוד הזה שאלת ר' חנניה בן תרדיון מה אני לחיי העולם הבא, וענהו העונה כלום בא לידך מעשה, כלומר האם נודמן לך עשיית מצוה כראוי, ענה לו שנודמנה לו מצות צדקה בתכלית השלמות האפשרית, וזכה בה לחיי העולם הבא. ופירוש הפסוק ה' חפץ לצדק את ישראל למען כן יגדיל תורה ויאדיר. עכ"ל.

ובספרי הגה"ק בעל תולדות יעקב יוסף זי"ע מרבה להביא דברי הרמב"ם אלו ולבארם בכמה אופנים, (ראה לדוגמא בפרשת חיי שרה עה"פ ואברהם זקן בא בימים: ד"ה עוד י"ל על פי שביארתי במקום אחר), ובדרך כלל הוא מבאר עפ"י המשנה בקידושין דכל העושה מצוה אחת מטיבין ומאריכין לו ימיו ושנותיו ע"ש, וכן מבאר המח' בגמ' סנהדרין (קיא.) שנחלקו ר"י ור"ל עה"פ (ישעי' ה' י"ד) ופערה פיה לבלי חק, חד אמר כל המקיים מצוה אחת ניצל מגיהנום, וחד אמר מי ששיר מצוה אחת נידון בגיהנום ע"ש, וביאר עפ"י הנ"ל דלא פליגי, אלא תלוי באופן עשיית המצוה.

ומביא דברי החסיד **יעב"ץ** (אבות פ"ד מ"ב) הוי רץ למצוה קלה כבחמורה וכו', שג"כ דרך ע"ד הנ"ל דכל מצוה כלול מהכל, והתופס מקצת מן ההאחדות כאילו תפס הכל, והמניח מקצת, כאילו הניח הכל וכו' ע"ש.

כמובן יש להאריך טובא בכל זה, וכתבתי רק מה שעלה בזכרוני בענין הזה, אך זה פשוט וברור דכל מצוה בשורשה כלול מכל המצוות.

בברכה

שלמה הלוי אפל

*

תגובה ד.

מענה הרב יוסף פליסקין, ירושלים

אינני חושב שזה ענין מיוחד בספירת העומר. גם בטלית קטן יש נוסח דומה, כל המצוות תלויות אחת בשניה, כפי שמבואר לחכמי הקבלה יש הרבה נוסחאות שונות בהרבה דברים, ואין הכרח שהנוסח שמשמיט דבר מסויים לא סובר ענין זה, אלא שכאן אינו גורס את זה.

*

תגובה ה.

מענה הרב חיים זאב ראם, ראש כולל 'כרם אליהו' קרית יובל ירושלים

בדבר הערתו המעניינת האם כלולים בספירת העומר תרי"ג מצוות, לכאורה יש לבאר זאת על פי מה שכתב בתחילת ספר מעלות התורה ר' אברהם מווילנא בשם אחיו הגר"א, שתרי"ג מצוות הם תרי"ג שורשים, ובכל שורש ושורש יש הרבה ענפים, ובכל ענף וענף יש הרבה שרביטים, ובכל אחד יש הרבה פירות, ומכל גרעין יש כוח לעשות אילן שלם.

כך שמבחינה רעיונית יש בכל מצווה איזה תפיסה לתרי"ג מצוות.

ובפשטות יש לומר שספירת העומר מביאה אותנו לקבלת התורה כמו שכתב החינוך, וממילא יש בה תריג מצוות שקיבלנו בחג השבועות.

בברכה,

חיים זאב ראם

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת שבת

הרב שמחה בונים מרקסון - איסורים דרבנן במקום צורך כבוד הבריות

מבואר בגמרא (ברכות י"ט: ועוד) שבמקום כבוד הבריות, חכמים התירו לאו של 'לא תסור' (דברים י"ז, י"א), כלומר, כבוד הבריות דוחה איסורים מדברי סופרים שהסמיכום חכמים על הלאו של 'לא תסור לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל'.

ובגמרא במסכת שבת (פ"א:): מובא דברי רב חסדא, שמותר לטלטל אבנים בשבת לבית הכסא, ואף שהם מוקצה ואסור לטלטלם מכל מקום התירו לטלטלו לצורך זה, משום שגדול כבוד הבריות שדוחה איסורים מדברי סופרים. והקשו עליו, שאם כן מדוע אסרו חכמים ליטול קיסם בשבת לחצוץ בו את שיניו הרי יש להתיר משום כבוד הבריות, שפעמים שנראה הבשר בין שיניו מבחוץ ויש לו גנאי בכך. ותירצו, שכיון שאדם קובע לו מקום לסעודתו, היה צריך להכינו מבעוד יום במקום אכילתו, מה שאין כן אבנים, כיון שאין אדם קובע לו מקום לבית הכסא על כן התירו חכמים לטלטלם בשבת^מ.

המגן אברהם (סי' שכ"ב סק"ד) כתב להוכיח מדברי הגמרא (שבת פ"א:), שבאופן שהזמינו חבירו בשבת לסעוד אצלו, כיון שלא ידע מבעוד יום שיסעד אצל חבירו, אין אומרים שהיה צריך לקבוע מקום לסעודתו ולהכין שם קיסם, ומותר לו לטלטל קיסם לצורך חציצת שיניו בו.

בתוספת שבת (שם סק"ז) כתב, שלפי מה שפסק הרמ"א בסימן שי"ב (ס"א), שבמקום כבוד הבריות מותר לטלטל האבנים אפילו מכרמלית, גם קיסם מותר לטלטלו מכרמלית לרשות היחידים^מ.

כתב **הפרי מגדים** (סי' שכ"ב א"א סק"ד), אף על גב שבאותה השעה שעובר על האיסור עדיין אין היתר של צורך כבוד הבריות, אלא לאחר מכן בשעה שחוצץ שיניו, מכל מקום כשהתירו חכמים לעבור על איסורים במקום כבוד הבריות, התירו אף קודם לכניא.

^מ ועל כן אם יש לו בית הכסא סמוך לביתו שאין שום אדם אחר נכנס לשם, אסור לו לטלטל אבנים בשבת מכיון שהיה צריך להזמין מאתמול. מגן אברהם (סי' שי"ב סק"א).

בטעם הדבר שאין אדם קובע מקום לבית הכסא כתב רש"י (שבת פ"א: ד"ה הכא), שפעמים שיש שם אדם והולך למקום אחר, ועל כן אינו יודע מבעוד יום היכן להניח את האבנים.

^מ בסימן שי"ב (ס"א) הביא הרמ"א מחלוקת ראשונים אם מותר לטלטל אבנים לבית הכסא מכרמלית לרשות היחיד. לדעת רש"י (שבת פ"א. ד"ה מותר), רבינו ירוחם (נתיב י"ב חלק י"ג, פ"ד:), ור"ן (שבת שם) אסור לטלטל אבנים אלא בתוך רשות היחיד או פחות מארבע אמות ברשות הרבים, ולדעת תוספות (סוכה ל"ו: ד"ה בשבת) והגהות מרדכי (שבת פ"א סי' תס"א) מותר גם להכניסן מכרמלית לרשות היחיד, וכן פסק המשנה ברורה (שם סק"ח).

אמנם לפי דברי התוספת שבת (סי' שי"ב סק"ה) נראה, שקיסם שאינו מוקצה לפי כולם מותר לטלטלו מכרמלית לרשות היחיד, שכתב שטעמו של רש"י האוסר לטלטל אבנים מכרמלית לרשות היחיד, כיון שחכמים התירו איסור טלטול בכרמלית לצורך כבוד הבריות, אך לא התירו באופן שמצטרפים שני איסורים יחד דהיינו טלטול מוקצה וטלטול בכרמלית. ואם כן קיסם שאינו מוקצה לפי כולם מותר לטלטלו.

יש מפוסקי זמנינו שכתבו, כי נראה שיש מחלוקת האחרונים בכל דבר האסור מן התורה האם מותר לעשותו בשינוי, במקום כבוד הבריות, לדעת התהלה לדוד אין להתיר זאת, ולדעת הפרי מגדים והמשנה ברורה מותר ככל איסור דרבנני.

ובשמירת שבת כהלכתה (פ"מ סכ"ג) כתב, שמותר לעשות בשינוי דבר האסור מדברי סופרים במקום שיש בכך צורך כבוד הבריות. ועל כן חולה [אף אם אין בו סכנה] שנצרך לנקביו, וצריך לצלצל בפעמון, אם אינו מוצא נכרי ונצרך הוא מאד, יצלצל בשינוי, כגון עם גב היד או גב האצבע. וכן כתב בנשמת אברהם (אות א). וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הו"ד באורחות שבת פי"א סכ"ב), שהנמצא במקום שאין בו נייר טואלט חתוך רק גליל נייר שאינו חתוך, מותר לקורעו כלאחר יד משום כבוד הבריות.

המגן אברהם (שם סק"ד) כתב, שכיון שההיתר הוא משום כבוד הבריות על כן במקום שאין זה נחשב לגנאי אסור. אולם בתוספת שבת (שם סק"ז) כתב, שאם לרוב העולם בשר שבין השינים נחשב לגנאי, מותר לטלטל קיסם לצורך חציצת השיניים, ואף לאותו אדם ואותו מקום שאינו נחשב להם לגנאי. ואם לא ברור לנו מה היא דרכו של עולם בענין זה, בכל מקום ומקום הולכים לפי מנהגם, כמו שכתב הפרי חדש (יו"ד סי' קי"ג סק"ב) לענין דבר שאינו נאכל כמות שהוא חייב.

והוסיף, שגם באופן שלא ברור מהו מנהג העולם, יתכן שמותר לטלטל את הקיסם, שיש להוכיח מדברי הגמרא שבזמנם כולם הקפידו על כריי, ואם כן גם אם בזמנינו השתנה המנהג ואין מקפידים על כך, מכל מקום הדין לא השתנה ומותר לטלטלוי.

¹ והרי מבואר בגמרא (ביצה ח:): שאין עשה דוחה את לא תעשה, אלא באופן שבשעה שעוקר את הלאו מקיים עשה, כגון מצות ברית מילה שדוחה איסור חיתוך הצרעת, וכן סדין בציצית שדוחה איסור כלאים.

² והוכיח כן מדברי הגמרא (ברכות י"ט:), שאמר רבי אלעזר בר צדוק [שהיה כהן], מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, ואף שבשעה שדילגו על גבי הארונות, עדיין לא ראו את המלך, הרי שהתירו משום כבוד הבריות לעבור על הלאו גם קודם קיום העשה. וכן מוכח מהדין המבואר בשלחן ערוך (סי' שי"ב ס"א) שמותר לטלטל אבנים שהם מוקצה ולהעלותם לגג, אף שבאותה שעה שמטלטלם עדיין אין צורך כבוד הבריות. [וכן כתב המאירי (בית הבחירה שבת פ"א: ד"ה אבנים) אבנים של בית הכסא כל שהותר טלטולם לא סוף דבר אחר שנפנה אלא אף קודם שנפנה מטלטלם ומביאם למקום שהוא נפנה לשם].

³ הפרי מגדים (סי' שכ"ב א"א סק"ד) כתב, שמדברי המגן אברהם משמע שרק טלטול קיסם מותר במקום כבוד הבריות, אבל קטימת הקיסם בידו אסורה, משום שלדעתו גם הקוטם קיסם בידו חייב, ולא התירו במקום כבוד הבריות אלא איסורים מדברי סופרים ולא איסורי תורה. ואולם כתב הפרי מגדים, לפי המבואר בדברי הפוסקים שקטימה ביד אינה אסורה אלא מדברי סופרים, יש להתיר אף קטימה ביד במקום שיש צורך כבוד הבריות, [ובשער הציון (שם ס"ק י"ב) כתב, שכן מצדד הפרי מגדים להלכה להתיר]. והיינו, כשאי אפשר לו לחצות בו בלא זה.

אך בתהלה לדוד (שם סק"ד) נקט, שלא כל השבותין הותרו משום כבוד הבריות, והוכיח כן מכמה מקומות. ועל פי זה הקשה, מנין למגן אברהם שיש להתיר לטלטל קיסם לחצוץ בו שינוי בהזמינו חבירו לסעודה בשבת, הרי לשיטת התוספות שטעם איסור טלטול הקיסם הוא משום שמא יקטום, מנין שהותר משום כבוד הבריות. והוסיף להקשות, שאם נאמר כדעת המגן אברהם שכל השבותין הותרו במקום כבוד הבריות, אם כן יש להתיר לקטום קיסם בידו. [וכן כתב בסימן ש"א (סק"ט), שצריך עיון אם התירו הוצאה כלאחר יד במקום כבוד הבריות].

⁴ ותמה על דברי המגן אברהם, שהרי מצינו בגמרא (שבת צ"ב.) שהולכים אחר רוב העולם ואין משגיחים על בני מקום אחד שמשנים מדרך העולם, שבטלה דעתם אצל כל אדם.

⁵ שהרי הקשו בגמרא על דברי רב חסדא שהתיר להעלות אבנים לגג משום כבוד הבריות, מדברי רבי אליעזר שאסר ליטול קיסם מעצים שבחצר, ולא התיר אלא משלפניו, הרי שאף במקום כבוד הבריות לא התירו איסור מוקצה. ותירצו, שאין אדם קובע מקום לבית הכסא, מה שאין כן לענין קיסם, אדם קובע מקום לסעודתו, והיה צריך להכין את הקיסם מבעוד יום במקום אכילתו. ולכאורה קשה, מדוע הגמרא מקשה מדברי רבי אליעזר, הרי יתכן שמה

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סימן ל"ח) הסתפק האם מותר לצאת בשבת עם פירורים שבין שיניו, וכתב להוכיח שאין בכך חשש. וכתב שנראה שכלל אין לאסור משום הוצאה בפירורים שבפיו, כיון שהוא דבר שאין מתכוין, והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וגם הוא פחות מכשיעור גרוגרת. ומלבד זאת הוא גם דבר שאי אפשר להיזהר בו, שפעמים שאוכל במקום אחר ואין לו קיסם, וחכמים לא גזרו במקום שאי אפשר להיזהר. אך נכון להיזהר במקום שאפשר.

*

הרב ברק נקי

אין דישה אלא בגידולי קרקע

בסוגיין גרסי' [עה.] מאי טעמא דרבנן - קסברי: אין דישה אלא לגדולי קרקע.

בגמרא שבת (צה.) חולב חייב משום מפרק. ובגמרא כתובות (ס.) גרסינן רבי מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת, מאי טעמא, יונק מפרק כלאחר יד, ובמקום צערא לא גזרו רבנן. ופרש"י מפרק הנותק דבר ממקום שגדל בו ולא מן המחובר אלא מן התלוש ותולדה דדש הוא שמפרק תבואה מקשיה. כלאחר יד, שאין דרך בני אדם לינק אלא לחלוב ביד.

והקשו בתוספות (שם ד"ה מפרק) דהרי אפילו כלאחר יד לא הוי, הואיל ואין דישה אלא בגדולי קרקע, ועי"ש שהוכיח שא"א לומר שבהמה נחשבת גידולי קרקע לענין זה. ותרצו דקמ"ל לדעת רבי יהודה שיש דישה אף שלא בגדולי קרקע, הכא שרי דהוי מפרק כלאחר יד, ואין הכי נמי לרבנן שרי בלא האי טעמא דהוי מפרק כלאחר יד.

ופסק הרמב"ם (ח ז) הדש כגרוגרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע, והמפרק הרי הוא תולדת הדש, החולב את הבהמה חייב משום מפרק. ע"כ. הרי דנקט שאין דישה אלא בגדולי קרקע. והמשיך תוך כדי דיבור דהחולב חייב משום מפרק.

ועוד פסק הרמב"ם (שבת כא יד) ז"ל: המולל מלילות, מולל בשנוי כדי שלא יראה כדש. היונק בפיו פטור, ואם היה גונח מותר לו לינק בפיו מפני שהוא מפרק כלאחר יד ומשום צערו לא גזרו ואף על פי שאין שם סכנה. ע"כ. הרי דפסק הסוגיא שיש דישה אף שלא

שאמר 'משלפניו' משום שזה דבר שאין בו חילוק, שמשלפניו מותר תמיד לקחת קיסם כיון שמוכן הוא, מה שאין כן קיסמים שאינם מונחים לפניו, תלוי לפי מנהג המקום אם מקפידים על מאכל הנמצא בין השיניים או לא. וצריך לומר, שהיה ידוע למקשה שרוב העולם מקפידים, ואם כן ראוי להתיר בכל מקום.

^י וכן מצינו בסימן י"ג לגבי טלית שנפסלה בשבת לאחר לבישתו, שאינו צריך לפושטה מעליו משום שיש ביזוי בהסרתו וגדול כבוד הבריות. וכתב הבית יוסף (שם ד"ה גרסינן), שאף בזמן הזה שאין אנו נוהגין ללבוש אותו כל היום רק בעת התפלה לשם מצוה ואין ביזוי כל כך בהסרתו, מכל מקום אינו צריך לפושטו שכיון שבזמנם לא גזרו, גם בזמנינו אין לגזור. ואם כן גם כאן שייך לומר כן. [וראה עוד מה שכתב בסימן שכ"ו (סק"ג) שיש להסתפק אם אומרים כן].

^י מזה שלא כתבו הפוסקים שכאשר אין לו במה לחצוץ שיניו, יזהר שלא לאכול דבר המודבק בין השיניים משום שמא ישכח ויצא לרשות הרבים עם האוכל שבין שיניו, נוכחו שמצינו בספר חסידים (סי' רס"ה) שלא יאכל אדם בשבת שומשמן וכדומה, מכיון שמעלה גרה לאחר אכילתו, ויש חשש שמא ישכח ויצא לרשות הרבים ומאכל בפיו], משמע שאין צריך להיזהר שלא לאכול דבר המודבק בין השיניים, מפני החשש שמא יצא לרשות הרבים ומאכל בפיו.

בגדולי קרקע וטעם הפטור הוא לפי שזה דש כלאחר יד במקום צער. וכן פסק בשו"ע (שכח לג) דההיתר הוא משום צער, וש"מ דהלכה כרבי יהודה שיש דישה אף שלא בגדולי קרקע.

וצ"ב דהרמב"ם סותר דבריו תוכ"ד, דפסק שאין דישה אלא בגדולי קרקע, וממשיך ואומר שהחולב חייב משום מפרק. וכתב המגיד משנה דהרמב"ם סבירא ליה שבהמה נחשבת לגידולי קרקע.

ובכסף משנה הקשה כן על דברי הרמב"ם בשם הרמ"ך ועמד בצ"ע. וכנראה מיאן בדברי המגיד משנה מחמת שסבירא ליה כדעת התוספות דלרבנן אין הכי נמי אין דין דש בזה.

ומעתה השו"ע שפסק שיש דש בגונח פסק הלכה כרבי יהודה שיש דישה אף שלא בגדולי קרקע. וכעין מה שכתבו התוספות (שבת עג): דלרש"י הלכה כרבי יהודה מדאמר בגמרא רב יוסף דהלכה כרבי מרינוס, וקמ"ל דשרי דש כלאחר יד, דלרבנן אי"צ לזה כלל.

ועוד יש לדון בזה דבגמרא (קמג.) מבואר שיש סחיטה בספוג, ובערוך כתב שספוג הוא הגדל על עין דג. וכן הרמב"ם בפירושו המשנה לאבות (פרק ה משנה יד) ביאר שספוג הוא צמר הים, ואם כן אינו גידולי קרקע, ועם כל זה יש בו דין דש.

הן אמת שהרמב"ם פסק דין דספוג מצד איסור מלבן, ולא מצד איסור דש, והולך לשיטתו שאין דישה אלא בגדולי קרקע. אך לדעת מרן שאיסור השימוש בספוג הוא משום דש, שפיר מוכח שיש דישה אף שלא בגדולי קרקע.

ועיין עוד בחידושי החתם סופר (שבת קמה.) שכתב לחדש שמה שאמרו חז"ל אין דישה אלא בגדולי קרקע הני מילי במשקה שנמצא בו בצורה טבעית, אך משקה הנבלע ממקום אחר יש בו דין דישה אף שלא בגדולי קרקע. ז"ל: דג לצירו מותר. המגן אברהם (ש"כ ס"ק י"ב) תמה על ר' ירוחם שמתיר דג לצירו לכתחילה. ואולי מיירי מציר של עצמו ואין דישה אלא בגדולי קרקע ודג לכ"ע לאו גדולי קרקע הוא כמ"ש תוס' (שבת עג): אבל ש"ס מיירי מציר הנבלע בו ממקום אחר ובזה אין חילוק בין גידולי קרקע לדבר אחר, דלא גרע מאודרא אפומא דשישא, כיון שאין המשקה מגופו הוה שפיר סחיטה, וכמו ספוג דלא הוה גידולי קרקע ואפילו הכי שייך סחיטה. ע"כ.

ומצינו עוד דרך בביאור 'אין דישה אלא בגדולי קרקע' בדברי הנשמת אדם (חלק ב-ג הלכות שבת ומועדים כלל יז) ז"ל: ולכן נ"ל ברור דאין ספק דכל דבר שהמלאכה נעשית בו כדרכו כבישול בבשר, וטחינה ולישה בעפר, וכל כיוצא בזה אין חילוק בין גידולי קרקע או לא, שהרי הבישול הוא כדרכו, וכן הטחינה שטוחן העפר והצרורות שכן הוא דרך מלאכתו, וכן הלישה וכיוצא בו. אבל מה שאין זה המלאכה ממש, כגון הפוצע חלזון ובאנו לדמות למלאכה, בזה פליגי ר"י ורבנן דר"י סבירא ליה כיון דדמי לדש במה שמפרק דמו חייב, ורבנן סבירא ליה דלא שייך מלאכת דישה אלא בגדולי קרקע, ובאמת אלו היה איזה דבר שמלאכת הדישה יהיה נעשה בו כדרכו אפילו לא היה גידולי קרקע גם לרבנן חייב דזה דישה ממש, אבל כיון דליכא מידי שיהיה שייך בו מלאכת דישה אלא בגדולי קרקע ולכן אמרו אין דישה אלא בגדולי קרקע. וכן בעימור סבירא ליה לאביי דלא שייך

מלאכה זו אלא בגדולי קרקע אבל מאן דכניף מלחא לא נקרא מעמר, וכן בחולב דאינו דישה ממש אלא דדומה לה לפי שמפרק החלב, אי אמרינן דבהמה אינו גידולי קרקע לא שייך לקרות בזה דש דמאי ענין זה לדש שמכה על הזרעים בשבט להוציא הגרעין, אבל אם בהמה גידולי קרקע שפיר נקראת החליבה דישה דבגדולי קרקע כל מה שמפרק נקרא דש, ולכן לא מצינו לא בגמרא ולא ברמב"ם ובשום פוסק רק דאין עימור ואין דישה אלא בגדולי קרקע, דשני מלאכות אלו לא שייכים באמת רק בגדולי קרקע, אך מה שהוא גידולי קרקע כמו חולב אף שאינו דישה ממש מכל מקום כיון דמלאכה זו לפרק מגידולי קרקע נקרא דישה והתורה אסרה דישה אם כן אף חולב בכלל מה שאין כן אם אינו גידולי קרקע אינו נקראת דש, והוא כמו שפירש"י בריש חבית דאמרינן לא אסרה תורה אלא דריסת זיתים וענבים, פרש"י כלומר דריכה הוא מלאכה בזיתים וענבים אורחייהו בהכי הוי מלאכה אבל בשאר פירות לאו אורחייהו ולא הוי מלאכה ע"ש, ואם כן מכל שכן כשאינה אותה המלאכה ממש אם כן לאו אורחייהו. עכ"ל.

ומבואר בדבריו דמה שאמרו אין דישה אלא בגדולי קרקע הכוונה בגדולי קרקע עצמם, ובזה אף שנעשה שלא כדרכו חייב, אך בשאר דברים אם זה הדרך ודאי שיש בזה משום דש.

וכעת אנה ה' לידי ומצאתי בקובץ אור תורה (שנת תשס"ג חוברת תכט סימן קו עמוד תרמג) מאמר של הרב אברהם מרדכי שליט"א וכן כתבו גם באנציקלופדיה תלמודית (כרך ה גדולי קרקע טור קצ ובהערה 79) בשם רבי אברהם בן הרמב"ם, שהכלל של אין דישה אלא בגדולי קרקע אמור רק לגבי אב המלאכה של דש ולא לגבי תולדת דש. והיא בשו"ת ברכת אברהם (סימן יח, באנצ"י מצוין סימן יט, וט"ס) ז"ל: אבל זה שהקשית בתחלתה מדקיימא לן אין דישה אלא בגדולי קרקע אין ראוי למי שיבין ענין האב ומעינו ותולדתו להקשותה כלל, שהתולדה אף על פי שהיא דומה לאב אינה לא האב ולא מעין האב, אלא הפרש יש ביניהם. ושאמרת והמפרק הוא הדש אינו כן, אלא מפרק תולדה דדש, שאין לומר שהסחיטה לענבים או החליבה לעיזים דישה, ולא עלה זה על דעת אדם, אף על פי שחייב בהן משום מפרק, והואיל ומפרק תולדה דדש אין להקשות מדקיימא לן אין דישה אלא בגדולי קרקע הדישה שהוא מעין האב אינם אלא בגדולי קרקע והמפרק שהוא תולדה דדש ישנו בגדולי קרקע ושלא בגדולי קרקע, תדע דגרסינן בפרק אף על פי תני ר' מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת ואינו חושש מאי טעמא יונק מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו רבנן הנה בפירוש דמפרק ישנו בבעלי חיים. עי"ש.

הנה באור חדש השופך אור על הכלל של 'אין דישה אלא בגדולי קרקע' דהני מילי באב, אך בתולדה שפיר יש איסור מפרק אף שלא בגדולי קרקע, והיינו בכל דבר שדרכו בכך.

ובמאמר הנזכר בקובץ אור תורה (הנ"ל) הוסיף הרב אברהם מרדכי שליט"א שזה מדויק בדברי הרמב"ם שכתב הרמב"ם (ח ז) הדש כגרוגרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע, והמפרק הרי הוא תולדת הדש, החולב את הבהמה חייב משום מפרק. ע"כ. הרי שפתח

שאינן דישה אלא בגדולי קרקע, וסיים שחולב חייב משום מפרק, והביאור הוא משום שבתולדה שפיר יש דישה אף שלא בגדולי קרקע. ודפח"ח.
 מעתה מצינו כמה דרכים בביאור הדין של דישה שלא בגדולי קרקע.

*

חילופי דברים – שאלת הרב נחמיה זיידמן, מח"ס מכתבי תורה ויראה פילץ

בס"ד. בלומדי את הדף היומי שבת עד: הוקשה לי מ"ש האי מאן דשדי סיכתא באתונא חייב משום מבשל, מהו דתימא לשרורי מנא קא מיכוין, קמ"ל דמירפא רפי והדר קמיט. ע"כ הגמ'.

וברש"י דשדא סיכתא. שהשליך יתד לח לתנור חם ליבשו שיתקשה: לשרורי. לחזקו, ואין כאן בישול: דמרפי רפי. ע"י חום האור, והמים שבתוכו יוצאין, ולאחר שיצאו מימיו קמיט מתקשה, וכי רפי ברישא הוי בישולו: ע"כ רש"י. ובריי"ף פי' סיכתא גללי בהמה רקיקין. ע"כ.

ובכל אופן יוצא מהסוגיא לכו"ע שגדר בישול הוא דווקא המרפה גוף קשה, אבל לא להיפך במקשה גוף רך. ועיין במשנה ברורה ריש סימן שי"ח העתיק דברי הרמב"ם פ"ט מהלכות שבת: כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל. ע"כ הרמב"ם. ולכאורה קשה מסוגייתנו דמוכח להדיא שהמקשה גוף רך פטור. וראיתי בשעה"צ שם אות ד שעמד בזה, ופירש שכוונת הרמב"ם מפני שקודם הקישוי מתרפה ע"י חום האש, והחויב הוא דווקא משום הריפוי אבל לא משום הקישוי.

וצ"ע דהרי בפרק כירה לח: שנינו אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ובגמ' שם אמר רב יוסף גלגל חייב חטאת. והרי לכאורה הביצה היא דבר מימי ממש, וכל פעולת האש בבישולה הוא רק להקשות גוף רך, ולא דמי ליתד של עץ או גללי בהמה שיש בהם גם קצת קושי מטיבעם ושייך בהם גם ריפוי קודם הקישוי, וא"כ מדוע חייב המבשל ביצה. ואולי אפשר לדחוק ששייך ריכוך בקליפת הביצה, אבל נראה לי דוחק לומר כן שהרי ביתד של עץ או כלי גללים כל העץ צריך לו בין חלק הרך ובין חלק הקשה וא"כ שפיר נחייבו משום ריפוי חלק הקשה, משא"כ המבשל ביצה כוונתו רק לאכול את פנים הביצה ואילו הקליפה רק דבר חיצוני שאינו צריך לו וזורקה לאשפה, וקשה לומר שחייב חטאת משום בישול רק על קליפת הביצה. ואשמח לשמוע מה דעת הלומדים בזה.

*

מענה הרב שמעון אהרן וויס

בס"ד. לענ"ד אפשר ליישב ונעתיק קודם את לשון המ"ב סי' שיח סק"א 'כן הנותן חתיכת עץ בתנור כדי שיתייבש וידוע שמתחלה הוא מתרפה ויוצא ממנו הלחלוחית

חייב משום מבשל, ולפי"ז החיוב הוא על הריפוי, והריפוי עושה שתצא ממנו הלחלוחית וכתוצאה מיציאת הלחלוחית הדבר מתייבש ומקשה וממילא לא אני עשיתי את הקישוי אלא יציאת המים עשתה זאת וזה לא מלאכה של בישול אלא תוצאה של התייבשות החומר ולכן החיוב הוא רק על הריפוי שנעשה ע"י חום האש משא"כ בביצה שם ודאי פעולת הקישוי נעשתה ע"י חום האש ולכן ודאי שחייבים בכה"ג על בישול

*

מענה הרב אליעזר שלאס

לכבוד הרה"ג ר' נחמיה שליט"א

לענ"ד קשה לומר כן דבגמ' איתא מהו דתימא לשרורי מנא קמכוין ופירש"י לחזק ואין כאן בישול קמ"ל דמירפא רפי והדר קמיט, הרי שהגמ' נקט כדבר פשוט שאין בישול מצד החיזוק אף שאכתי לא ידעה הגמ' המסקנא דמירפא רפי וצ"ע

*

רשום אצלי שבחי' הגר"ם קזיס }הוא כתב ספרו בזמן שלא היו שום שסים אצלו בזמן גזירת שריפת התלמוד ולמד רק מספרי הרי"ף} הק' כן על רש"י דמאי שנא מביצה דהתם חייב על מקשה דבר הרך ועוד הק' מסברא למה שלא יהיה חייב גם במקשה דבר הרך, ועוד הק' הרה"ג ר' מרדכי אבענסון שליט"א מרש"י בעצמו לקמן ע"ד: ד"ה שבע דמצרף חייב משום מבשל אף שהוא מקשה דבר הרך וצ"ע

בכבוד רב אליעזר

סיפור

סיפור מיוחד לחג השבועות / הסופר הרב יאיר

וינשטוק

עמך עמי ואלוקיך אלוקי

רחוב השושנים בבאר שבע היה עמוס רכבים חונים. משני צידי הכביש עצרו מכוניות מהם יצאו אנשים לבושי הדר שחילצו כיפה מקופלת מכיסם והצמידוה אל ראשם עם סיכה ובלעדיה. הם זרמו פנימה לבית דו מפלסי ברחוב השושנים 27.

בטרקלין הגדול עמדו כסאות מסודרים בשורות ארוכות לרוחב החדר. על שולחן זכוכית נמוך הונחו צלחות עם פירות, פיצוחים, צימוקים, מגוון מאפים כעוגיות ובורקס ובקבוקי שתייה לרוב.

"תעשו ברכה לעילוי נשמת אמא עליה השלום, דינה סוליקה בת אסתר גרסיה" ביקש אדם כבן ארבעים שקוצים ראשונים של זקן שחור לא מגולח מילאו את פניו ועיניו האדומות מעידות על בכי מרובה.

המנחמים עשו כבקשתו, טעמו מאכל ומשקה, ברכו ברכות לרוב והתכוונו שהשמות הקדושים היוצאים מתוך הברכות יעלו מעלה לזכותה של המנוחה הכשרה. ישבו ושוחחו עם בנה היחיד של הנפטרת, מר רפאל (רפי) מטלון, פקיד בכיר במשרד ממשלתי ואדם נמרץ בעל קשרים רבים והשפעה רבה בדרגים הפוליטיים הבכירים.

"בת כמה היתה אמא" שאל מימון דגן, חברו הטוב של רפי מטלון.

עיניו של רפי הצטעפו דוק הרהורים, "בת 20" אמר בנימה מסתורית.

"בת עשרים?" פלטו הכל קריאת תדהמה, "אבל אמא שלך היתה זקנה! חשבנו שהיתה בת 80 או יותר".

רפי חייך חיוך עגמומי. "הגיל הביולוגי של אמא היה 82. נכון, 82 שנים עברו מאז שנולדה ויצאה לאוויר העולם. אבל אם אתם שואלים בת כמה היא באמת היתה. התשובה היא בת 20".

מקסים סרור, חברו השני של רפי מזג לעצמו כוס מיץ אשכוליות. "אתה מדבר איתנו בחידות. בת 82 בת 20, אולי תסביר מה פשר הדברים".

"אני אספר, אני אספר, אם אתם רוצים לשמוע – אני מוכן לספר. אבל תדעו לכם" הוסיף בנימת אזהרה, "אם אתם ממהרים, לא על אחריותי. זהו סיפור ארוך".

"טוב, עכשיו שכבר ממילא הפסדנו את הרכבת האחרונה למרכז" קרץ מקסים, "אז אנחנו כולנו אוזן".

*

העיר אוראן, אלג'יריה, קיץ תרפ"ט.

רחובותיה של עיר הנמל היו שוממים בשעה זו של הערב. הרוכלים הקדימו לסגור את דוכני הסדקית והמרכולת, הירקות והביצים, ולהימלט על נפשם מפני ענניה האדמדמים של סופת האובך שהגיחה לפתע ממדבר סהרה באלימות של חיית טרף והכתה בעיר ללא רחם.

מחלון פעור לרווחה במרכזו של קיר חמר צהוב מקולף באחת הסמטאות של הרובע היהודי בעיר נשמעה צווחה עזה של תינוק שבקע זה הרגע לאוויר העולם ומיד לאחריה קריאתה העליזה של המיילדת. "מברוק! בת נולדה לך גרסיה, בת חמודה וגדולה עם עיניים גדולות ופתוחות, סימן למזל טוב. בואי נסגור את החלון שלא ייכנס האבק לעיניים של החמודה החדשה".

התינוקת הכחלחלה פתחה פיה בצווחה עזה נוספת כמוחאת מדוע הכריחו אותה לצאת לעולם אכזר זה שלא יצפון לה רוב טובה. היא נעטפה מיד בשמיכת קשמיר נקייה ובלויה וכעבור רגע הונחה החבילה המייבבת בזרועות אמה הדומעת מרוב התרגשות. גרסיה ליטפה את בתה שעה ארוכה ושרה לה שירים בקול נמוך עד שענייה של הרכה הנולדת נעצמו והיא שקעה לראשונה בחייה החדשים בשנת תינוקות מתוקה. אחר התכופפה היולדת אל שרפרף קטן למרגלות המיטה ולקחה משם את הסידור הבלוי שלה, הסידור אותו לא נטשה מאז ילדותה, דפדפה עד לספר התהלים ולחשה מתוכו כמה פסוקים בלב רוגש והומה מרוב תודה לה. היא נשאה עיניים רטובות כלפי מעלה. "תודה לך ה', תודה שזיכית אותי להביא נשמה טהורה לעולם". דמעה רותחת של התרגשות זלגה מעינה שעה שהעיפה מבט על הרכה הנולדת העטופה, נמה לצידה ועיניה עצומות בשינה שלווה.

עוד כמה שעות והאם המאושרת תעצום גם היא את עיניה, לנצח.

*

באותם ימים טרם ידעו תסחיף ריאתי מהו וכמה גבוהה רמת הסיכון שלו. אך קריש דם ענק שנעתק ממקומו בורידי הרגלים נסחף אל הריאות, חסם את עורק הריאה הראשי של היולדת הצעירה, ולפני שזו הספיקה להתלונן על תחושה קשה של חנק, וכבר איבדה את הכרתה וכעבור דקות אחדות הותירה את הפעוטה הרכה יתומה מאם.

הבשורות נחתו על ראשו של בעלה מסעוד חג'אג' בבת אחת. לעת ערב שב מן המסגרייה הקטנה שלו בה עבד קשה מבוקר ועד ערב. עיניו חשכו כאשר על ראשו נחתו בבת אחת שתי בשורות. האחת בשורת איוב והשנייה על היותו לאבא. מסעוד היה אדם פשוט שלא היה ערוך נפשית למצבים קיצוניים מעין אלו. לאחר שקרא שם בישראל לבתו הנולדת לו שלא למזל טוב, דינה סוליקה, לא היה מסוגל להחזיק מעמד, שקע בדיכאון כבד ולא הצליח לטפל בפעוטה הקטנטנה שתבעה את שלה מדי שלוש שעות.

שכנה רחמנית אימצה את הפעוטה וטיפלה בה במסירות כשנתיים ימים, אך כיון שהיו לה שבעה ילדים משל עצמה ועליהם נוסף בינתיים עוד צאצא שמיני, לא יכלה להחזיק

עוד בסוליקה והעבירה אותה לשכנה אחרת, וכך התגלגלה הקטנה ועברה מיד ליד וממשפחה למשפחה בתוככי השכונה היהודית הצפופה.

כשמלאו לה 12 שנה הפציעה קרן אור ראשונה בחשכת חייה. ז'ילברט סעדון, הבנקאי שנחשב ליהודי העשיר ביותר באוראן, אסף אותה אל ביתו כמטפלת לעולליו. אשתו פורטונה מפונקת גדולה היתה ולא הסכינה לטפל בילדיה. סוליקה נטלה את תפקידיה של האם על שכמה. היתה מאכילה את הפעוטות, מספרת להם סיפורים, שרה להם שירים, יוצאת עמם לטייל, רוחצת אותם ומשכיבתם לישון.

לפי שסוליקה גדלה ללא אב ואם לא ידעה מיהדותה ולא כלום. שתי תפילות היו שגורות על לשונה ותו לא. "מודה אני" ו"שמע ישראל". מרוב בורותה לא ידעה אימתי לאומרם, היתה איפה אומרת "מודה אני" בכל עת ובכל שעה, וגם הפסוק "שמע ישראל" לא מש מפיה והיה שגור על לשונה תדיר.

סוליקה היתה חרוצה ומסורה עד לאין שיעור. ז'ילברט ופורטונה סמכו עליה בעיניים עצומות והפקידו את כל ביתם בידיה. ידעו שנערה כשרה היא, נשמה טובה שלא זכתה לחמימותה של אם, ולפיכך מתאווה היא לחלוק את כל חום נשמתה עם ילדיהם שלהם.

לאחר שמלאו לה 13 שנה וקומתה התגבהה הטילה עליה פורטונה משימות נוספות. החלה משגרת אותה לקניות בשוק ומפקידה בידיה ארנק ובו סכומי כסף משמעותיים. ידעה כי סוליקה יכולה להסתובב עם מאה דינרים וכשתסתיים הקניה תחזיר את כל העודף עד לסנטימס (אגורה אלג'ירית) האחרון. ישרה היא כסרגל, נאמנה והגונה. בת ישראל כשרה שלא נותר אלא לחכות עד שתגיע לפרקה ותבנה לה בית נאמן בישראל. אלא שלא כך התפתחו הדברים...

*

באותו יום יצאה סוליקה לקניות בשוק לכבוד שבת כדרכה מדי יום חמישי. מן הרגע בו נפתח שער הברזל בחומה הגבוהה המקיפה את ביתו של הבנקאי העשיר, וסוליקה יצאה החוצה בצעדיה הזריזים והנמרצים נצמדו אליה זוג עיניים חורשות רע. זה היה זוהיר סאלח, ערבי מקומי כבן חמישים שמרוב "מעלותיו" לא הצליח להתחתן והיה מסתובב ברחובות אוראן כשהוא תמיד ממורמר, סר וזעף. כסף לא היה חסר לו לזוהיר, עוד בנעוריו ירש מאביו כמה חנויות בשוק והשכיר אותם בכסף מלא, מלבד חנות אחת של פירות וירקות אותה החזיק ובה היה מוכר בעצמו כדי להתעסק במשהו ולא ללכת ריקם כל היום. יום אחד שם לבו למשרתת היהודייה של ז'ילברט סעדון שקנתה אצלו בצלים ושומים. כיון שראה שהיא מגיעה מדי שבוע בשבוע החל עוקב אחריה. כך למד לדעת שמדי יום חמישי אחרי הצהריים בשעה 4 יוצאת סוליקה לקניות, כאשר בידיה סל נצרים גדול ועגול וארנק עור תפוח ובו דינרים לרוב. הוא ידע בדיוק אלו רחובות היא חוצה בדרכה אל השוק, וביותר ענינו אותו הסמטאות בהן נהגה לעשות שימוש לקיצורי דרך.

באותו יום הפקיד זוהיר את חנותו בידיו של נער ממלא מקום והמתין לסוליקה כשהוא רכוב על סוס עליו הכין בעוד מועד שני אוכפים. כשחצתה סמטה אפלולית הגיח הסוס בדהרה פתאומית מאחוריה והנערה נחטפה בתנועת בזק מהירה עם הסל והארנק גם יחד. מפחדו שלא תצעק ותזעיק עוברים ושבים - חבט הישמעאלי חבטה קשה בראשה והפריח את נשמתה מקרבה.

כשהתעוררה לאחר כמה שעות מצאה את עצמה שוכבת על האדמה במחסן חשוך. ראשה כאב וכל עצמותיה איימו להתפוקק מן הרכיבה הממושכת. שלוש שעות רכב הערבי על הסוס עם שללו כשהיא קשורת ידיים ורגלים עד שהביאה לבית מבטחים שהכין מבעוד מועד בכפר ביזאז במחוז העיר סאטיף שבאלג'יר.

היא היתה פצועה וחבולה מן החבלים שליפפו את ידיה ורגליה ולמרגלותיה מצאה כד מים ופיתה ריחנית גדולה. בפיתה לא נגעה אבל את המים שתתה בצימאון ובמעט שנשאר רחצה את הפצעים שותתי הדם.

“את רוצה עוד מים?”

היא נשאה עיניה בבהלה. ראתה ערבי ממוצע קומה, שפמו השחור-אפור מתעקל מעלה ושיניו הגדולות מציצות כשהוא מחייך.

כן, הוא חייך אליה וסוליקה הסכימה בלבה שהשימפנזה בכלובו של אבו ענזה, שכנו של זילברט, דומה לו מאד אבל קצת יותר יפה ממנו.

“מי אתה” שאלה בפחד. שפתיה היו יבשות למרות שרק לפני רגע לחלחה אותן.

“קוראים לי זוהיר, זוהיר סאלח” הוא חייך שוב והיא הסבה עיניה הצידה בתחושת קבס.

“מה אתה רוצה ממני? למה אתה מחזיק אותי. תן לי ללכת הביתה.”

הערבי גירד בראשו. “ללכת הביתה?” צחק צחוק רע, “למה לך ללכת הביתה. כאן זה הבית שלך. מעכשיו את תגורי כאן, אצל זילברט העבידו אותך כמו חמור. אצלי את תהיי מלכה. את שומעת? מלכה את תהיי. ובעזרת אל-לה הכביר יהיו לנו עשרה ילדים ואנחנו נהיה זוג מאושר.”

אוי ואבוי! הישמעאלי האלים הזה שבה אותה והוא רוצה לשאתה לאשה, עיגולים שחורים ריחפו מול עיניה והיא התעלפה במקום.

*

כשהתעוררה הוא כבר לא היה שם. הבין שהנחית עליה פצצה גדולה מדי בצורה לא חכמה וחיכה שתעכל את הידיעה לאט לאט.

כל יום היתה מוצאת פיתה גדולה וטרייה, גבינה מלוחה ולֶבְנָה חמצמצה בשמן זית; עגבניות אדומות עסיסיות; מלפפונים ירוקים שופעי מיץ; תפוח גדול; זיתים בשרניים; קהווה שחור מתוק וחרם בספלון חרס ובקלאווה זבת דבש.

תחילה לא נגעה במאומה וצמה ימים ולילות. שאלה את נפשה למות. כיון שעברו עליה ימים רבים בתענית וחסה את המוות מתקרב אליה בצעדים נחושים, החלה שותה מים ואוכלת מעט ירקות ופירות. לאחר שעברו עליה חודשים ארוכים בשבי, החלה שוכחת מהעולם הישן ממנו נחטפה בעל כורחה וקמעא קמעא החלה מתפייסת עם עולמה החדש.

כשהייתה בת 15 נשא אותה זוהיר לאשה בברכתו של הקאדי המקומי. סוליקה ידעה במעמקי לבה שהיא עושה זאת מחוסר ברירה, ונשבעה חרישית לברוח ממנו בהזדמנות הראשונה. חיי הנישואין שלה רק התחילו ומיד התגלתה החיה שבאדם. זוהיר היה אכזר ורע לב והתייחס אליה כאל שפחה חרופה. "מתנת יד" מעולם לא חסרה ופיו הפיק קללות ונאצות כמכונת ירייה. סוליקה עברה שבעה מדורי גיהינום וכמה פעמים עשתה ניסיונות לברוח ממנו. אלא שזוהיר היה מתוחכם והעמיד עליה שומרי חרש. כך הצליח לתפוס אותה בכל פעם שברחה.

בבריחתה האחרונה הגיעה סוליקה עד הכביש המוביל לעיר ושם עמדה וניסתה לעצור מכוניות חולפות. עיניה התרחבו במורא כשזיהתה את הנהג שעצר לה.

"יאללה תיכנסי" צעק עליה זוהיר בכעס נורא. "חשבת שאני מטומטם? כל פעם תברחי לי ככה?"

אל הבית היא חזרה עם סימנים כחולים ומכות יבשות לרוב, אבל הנורא מכל היה כאשר זוהיר הבהיר לה - אגב ברד מהלומות נוראות - כי זאת הפעם האחרונה שהיא בורחת, כי בפעם הבאה, היא כבר לא תשוב בחיים.

סוליקה אכן התייאשה והפסיקה לברוח. היא התקבעה בקונכייה של השלמה עם מר גורלה. גורל של בת ישראל שנפלה בשבי הישמעאלים. חייה חיי משרתת שפלה, מכות רצח הן מנת חלקה הקבועה ובנוסף לכל היא גם אשמה בכך שלא זכתה עדיין לפרי בטן.

רק אחרי עשר שנות נישואין, והיא בת 25, ילדה סוליקה את בנה הבכור והיחיד, מקור גאותו של זוהיר שקרא לרך היילוד בשם חסן ומאז השתנה שמו של זוהיר ל"אבו חסן".

חסן היה ילד יפה תואר, ההיפך הגמור מאביו בכל תחום שהוא. ילד עדין וחכם, צמא דעת מקטנותו ותולעת ספרים מהרגע שלמד לקרוא. אהוב על חבריו ושובה כל לב בהתנהגותו האצילית. איש לא יכול היה לצייר בן שהוא היפוכו הגמור, התשליל המוחלט של אביו מאשר חסן בנו של זוהיר. האב הגאה ידע במעמקי לבו כי הבן דומה לאמו וירש ממנה את כל קווי אופייה הברוכים, אבל אהבתו אליו רק גברה מיום ליום.

חסן גדל כילד ונער נבון במיוחד. מרגע עומדו על דעתו ראה את התהום העמוקה הפעורה בין אביו לאמו. זה היה רעה מהיער, וזאת נסיכה אצילית. זה פרימיטיבי נבער והיא מלאה חכמה ותבונה. זה רשע ואכזר והיא שופעת טוב לב, עדינות ורוך. כדי לא לקנות לו שונא בדמות אבא, היה מעמיד פנים של חיבה לאביו, אבל כמה תיעב במעמקי לבו את אביו גס הרוח, וכמה העריץ את אמו האצילית הבולעת הכל בשתיקה. למרבה מזלם של האמא והבן גם יחד, היה זוהיר מחוץ לבית כל היום. זיכיון אספקת הפירות

והירקות לכל האזור כולו היה בידיו, ולפיכך היה משכים קום מדי יום ועמל מבוקר ועד ערב בתגרנות ומסחר של ענף הירק.

בשעות אלו שהיו האמא והבן יחד, היתה מעוררת אותו כל בוקר בתפילת "מודה אני" ונוטלת את ידיו לסירוגין כפי שהורגלה מילדותה ולאחר מכן אומרת אתו ברגש ובהטעמה, "שמע ישראל, ה' אלוקינו, ה' אחד".

כבר אמרנו ששתי תפילות אלו, "מודה אני" ו"שמע ישראל" היו שגורות על לשונה של סוליקה מאז ילדותה המוקדמת, ובכך הסתכם כל הידע היהודי שלה, אבל את מה שידעה הנחילה לבנה היחיד מתחת לאפו של האב. בכל עת ובכל שעה היתה ממלמלת פעם לעצמה ופעם עם חסן, את התפילות ובלבה נגה אור קטנטן של תקווה ונחמה.

כשבגר חסן וסיים את לימודיו התיכוניים הכניסו אביו לחנותו למשך כמה שנים לעזור לו בעסקים, אבל חסן עשה את מלאכתו ככפוי שד ואחרי שש שנים של דשדוש במקום כאשר מחזור עסקיו לא התרומם כלל בעקבות הכנסת הבן לעסקים, נמלך אביו ושלחו ללמוד באוניברסיטת אל אזהר בקהיר.

*

המעבר מן הכפר המנומנם והנידח אי שם באלג'יריה למטרופולין רוחש החיים של הבירה המצרית, העיר הגדולה ביותר באפריקה ובמזרח התיכון ואחת הערים הגדולות בעולם, זעזע את נפשו של הצעיר וזרקו בבת אחת לכף הקלע של טלטלות נפשיות עזות. בימים הראשונים רצה לקחת את כל חפציו ולהימלט בחזרה לבית הוריו החמים. במיוחד אכלו בו געגועיו לאמו סוליקה למודת הסבל השתקנית ועדינת הנפש, אך כשנזכר מנגד באביו הזועף ובפרצופו הזועם כשיראה שבנו יחידו בן תפנוקיו מבכר את חיי הבטלה ולא רוצה להוציא תואר דוקטור, פגה כל סערת רגשותיו והוא שיקע עצמו בלימודים במכללה האסלאמית העליונה.

בשעות הפנאי שלו יצא חסן לטייל ברחובות הכרך הענק ונהנה לספוג את הקולות והמראות. הריחות והצלילים. הוא היה בן כפר שבבת אחת גילה כי מעבר לאופק חייו ישנו עולם ומלואו. שעות רבות הסתובב ברחובות קהיר ונפשו לא שבעה מלראות ולשמוע. הכל עניין אותו. קהיר העתיקה והחדשה גם יחד. צעד קרוב לשפת הנילוס החוצה את העיר ולמד להכיר את אופייה של העיר שישן וחדש משמשים בה בערבוביה והיא צפופה עד להחריד.

באחד הימים, ויום שבת היה אותו יום, אלא שחסן מעולם לא שמע על המושג ששמו שבת, יצא לטייל ברחובות העיר ונקלע אל המרכז לרחוב עדאלי. עינו נפערו למראה בנין לבן גבוה ומרשים שעטורי עצי דקל פיארו את חזיתו. הוא הרגיש משיכה נפשית בלתי מוסברת להיכנס לבנין ומצא את עצמו חיש מהר בתוכו.

שעה ארוכה עמד והסתכל במתרחש ונפשו לא שבעה. בתוככי היכל גדול עמדו כמאה אנשים עטופים בבגד עליון לבן ורחב מעין טוניקה שממנה השתלשלו חוטי צמר. הם

החזיקו ספרים בידיהם והתפללו. הוא ידע שהם לא מוסלמים כיון שהבניין לא הזכיר מסגד מכל וכל.

”מה זה כאן?” שאל את אחד הצעירים אדם בעל סבר פנים ידידותי.

”כאן זה סינגוגה של יהודים, שמעת פעם על סינגוגה? למקום הזה קוראים בית הכנסת ‘שער השמים’ וכעת אנחנו מתפללים תפילת שחרית של שבת” הסביר הצעיר שהיה רגיל בתיירים.

חסן לא הבין אף מילה אבל הרגיש געש בנפשו. הוא האזין לתפילה וחש לראשונה בחייו התרוממות רוח עילאית והארה פתאומית. מעין ברק אדיר הבזיק לו אור חדש בחשכת חייו והסביר לו משהו שלא ידע על כל העולם ומשמעות החיים. הוא חש אינטואיטיבית שהוא חלק מן המקום הזה ותמה על עצמו מדוע חש כך.

החזן הגיע לסיומה של הברכה וסלסל בקול גבוה ”ברוך אתה ה’ הבוחר בעמו ישראל באהבה”. כל המתפללים הניחו בבת אחת את כף יד ימינם על עיניהם וקראו בקול רם: ”שמע ישראל ה’ אלוקינו ה’ אחד”.

זרם חשמלי אדיר חבט בחסן בבת אחת. עיניו דמעו מבלי שחש.
מה זה?!

הרי אלו המילים שאמא ממלמלת באוזניו עשרים פעם ביום מאז היה ילד קטן. גם הוא פותח את יומו מדי בוקר במילים אלו יחד עם המשפט השגור ”מודה אני”.

הוא טלטל נסער את ידו של הצעיר נעים הסבר. ”מה אמרתם עכשיו?” תבע לדעת כאן ועכשיו.

הצעיר נראה אומלל מחוסר היכולת לענות. הוא רמז לו בידו ”אחר כך”, וחסן עמד חסר סבלנות כילד קטן עד שהסתיימה תפילת העמידה והצעיר אמר לו. ”זאת התפילה היהודית הידועה ביותר”.

”הרי אלו המילים שאמא שלי אומרת לי בכל יום מאז שנולדתי” צעק חסן בהתרגשות גוברת.

הכל הסתכלו עליהם.

הצעיר לחש לו ”אני רוצה לדבר איתך אחרי התפילה”.

*

הם יצאו לרחוב שטוף השמש והצעיר שהציג עצמו בשם רחמים אוהב-ציון תקע כפו בכפו. ”נעים מאד, אני חסן סאלח. הגעתי לכאן מאלג’יר”.

”ואמך לימדה אותך מדי יום לומר שמע ישראל?”

”עשרים פעם ביום” אמר חסן ברגשה. ”זאת המנטרה שלי. סיסמת חי. בכל פעם שאני שרוי במצוקה וזקוק לעזרה מאל-לה אני אומר את המילים האלו וכל הבעיות מסתדרות לי”.

“איך קוראים לאמא שלך” שאל הצעיר בזהירות.

“סוליקה”.

“עוד משהו? יש לה עוד שם?”

“כן, היא אמרה לי פעם ששמה המלא הוא דינה סוליקה”.

“ככה חשבתי” אמר רחמים אוהב-ציון. “ידידי היקר, אל תתעלף. אמא שלך יהודיה וממילא גם אתה יהודי”.

חסן אמנם לא התעלף. צעיר חזק הוא אבל סחרחורת חזקה ערבלה את ראשו והוא מט ליפול. רחמים רץ פנימה לבית הכנסת והביא לו כוס מים.

“איך אני יהודי אם אבא שלי מוסלמי אדוק?” תהה חסן לאחר ששתה את המים.

“כדאי לך לדבר עם אמא שלך שיחה עמוקה ויסודית. הייתי מציע שתעשה זאת כשאבא שלך לא יהיה בשטח” טפח רחמים על שכמו בידידות מופגנת. “אתה לומד כאן בקהיר? אם כן, אתה מוזמן לבוא לפה בכל שבת ולהתפלל עמנו. אם תרצה נזמין אותך גם לסעוד על שולחננו”.

וכך נוצר הקשר בין חסן סאלח יהודי-ערבי אלג'יראי לבין רחמים אוהב-ציון, יהודי מצרי, וביקוריו של חסן בבית הכנסת הפכו תכופים יותר ויותר. הוא חי כל השבוע מאותם רגעים נעלים של שבת בהם קראו כל המתפללים בקול רם “שמע ישראל”. אותן מילים שאמא והוא לחשו בשקט בבית באלג'יר - נאמרו כאן בקול רם וחגיגי והביאו אותו בכל פעם להתרוממות רוח בלתי מוסברת. הוא חש כמיהה למשהו נעלה רוחני ולא ידע כיצד לתרגם אותו לשפת המעשה.

*

המברק היה קצר וחד, אכזרי ובלתי צפוי.

“אבא נפטר, בוא הביתה. אמא”.

עוד באותו יום נטל חסן את כל חפציו ונסע חזרה לכפר הולדתו ביזאז. כעבור יומיים הגיע הביתה. אמו לא היתה שרויה באבל כבד מדי... הבית היה ריק מעט ללא נוכחותו הדומיננטית של האבא החזק. היא סיפרה לו שלפני שבוע הכריע התקף לב קטלני את אביו שהיה שטוף בעישון וזלילת בשר כבש שמן.

“אתה יודע את האמת שלא ליקקתי דבש מאביך” אמרה לו בפיקחון נוקב. “כל חיי רציתי לברוח מהאיש המתועב הזה שחטף אותי בנעוריי מבית המשפחה שם הייתי המטפלת בילדיהם. בוא תיכנס אתי לחדר השינה”.

כשנכנס לשם עמד המום. ערימת מזוודות היתה מונחת על מיטתה של אמו, חצי מהן כבר היו ארוזות.

“מה את עושה, אמא?” קרא בתדהמה.

"אני רוצה לנסוע לישראל. זאת היא הארץ של היהודים. אני יהודיה ואני רוצה לברוח מכאן, ולהיות עם בני העם שלי. אין לי מה לחפש כאן באלג'יריה".

חסן היה המום. פתאום נזכר בשאלה המציקה לו מזה מחצית השנה.

"אמא, את יודעת? המילים האלו שאת אמרת לי בכל יום עשרות פעמים, "שמע ישראל". בקהיר שמעתי אותם ממאות יהודים. הלכתי לבית הכנסת שלהם בכל שבת. הם אמרו לי גם שכל יהודי כשהוא קם בבוקר אומר מודה אני".

"נכון מאד בני" לחשה לו בעצב עמוק. "אתה יהודי כי אתה בני, ולכן לימדתי אותך כל חיי את הדבר היחיד שידעתי מיהדותי. בוא אתי למרתף, אני רוצה להראות לך משהו מעניין".

הם ירדו למרתף הבית. שם אכסן זוהיר את מאות בקבוקי היין המובחרים שלגם בסתר. "אבא שתה אלכוהול?" זעק חסן, "הוא היה עברייני!".

"ליהודים מותר לשתות יין, אין בזה שום איסור אבל אביך היה מוסלמי, ואם אני אספר לך כמה עבירות עבר בכל יום תוך שהוא מחלל את דתו, אזדקן בחמש שנים ומגילת חטאיו לא תסתיים" אמרה בחיוך מר.

היא פתחה דלת קטנה בתוך המרתף, דלת עץ ישנה נושנה חצי מתפוררת, "תראה מה מצאתי פה לאחר שאביך נפטר".

חדר לפניים מחדר היה במרתף, חדרון ישן שקירותיו לא היו מטויחים וריח כבד של עובש עמד בו. על כסא עץ קטן היה מונח סל נצרים קלוע וישן, לצדו שמלת נערה פרחונית, מאובקת ואכולת עש.

"מה אלה, אמא?" גמגם בהתרגשות, הבין את גודל הרגע. הוא נחשף לסוד היסטורי גדול.

"אלה הבגדים שלבשתי ביום שנחטפתי. אביך שמר הכל במרתף. בחייו לא העזתי לרדת לכאן. תמיד פחדתי ממנו. שמא יבוא וימצא אותי מפשפשת בחפציו ויהרוג אותי".

"תפתח את הסל" ציוותה עליו בקול מוזר, חנוק. עיניה עפעפו ללא הרף. ניכר בה שהיא על סף התמוטטות.

הוא הרים את המכסה העגול המאביק.

במעמקי הסל נחו להם בשלווה שני פריטים: ארנק ישן ותפוח. וספר קטן בלוי.

"ומה הדברים האלה אמא?"

היא נשמה בכבדות. הושיטה את ידה, חילצה את הספר הקטן מתוך הסל וחיבקה אותו אל לבה.

פתאום גאו בה רגשותיה והיא קרסה ארצה בבת אחת ויללה מרה פרצה מגרונה.

"הסידור שלי, הסידור של אמא שלי" שרשרת של יפחות חנוקות למחצה טלטלו אותה בכל עוז, "זה הסידור שירשתי מאמי המנוחה שנפטרה מיד לאחר שילדה אותי".
"סידור" מלמל חסן בפנים קפואות, "סידור, זה מה שהיהודים קראו לספר הקטן שהחזיקו בידיהם בקהיר".

בקושי הצליחה להתאושש מהחוויה העזה.

הם עלו הביתה וישבו לשוחח.

"אני נוסעת לארץ ישראל. אקנה כרטיס טיסה לפריז ומשם אטוס לתל אביב. אני יודעת שאין לי שום דבר בישראל. אבל שם אחיה את שארית חיי בין יהודים. מה יש לי לחפש כאן, בין כל המוסלמים".

הוא שתק, חשב על הלימודים שלו, על המבחנים שכבר עבר בדרך אל הדוקטורנט לפיזיקה שהשקיע בו כל כך הרבה מאמץ ויזע.

"אתה לא חייב לבוא אתי" קראה את מחשבותיו, "אם אתה רוצה תמשיך את לימודיך תגור כאן ותתכתב אתי. אל תשכח את אמך".

עיניו התכסו בדמעות. "ידידי רחמים אוהב-ציון נתן לי לקרוא בתנ"ך מתורגם לערבית, מצאתי שם ספר יפה שמשך אותי מאד. רות קוראים לו, ראיתי בו משפט ששבה אותי בקסמו, 'עמך עמי ואלוקיך אלוקי'".

"אמא", הדמעות שטפו מעיניו ללא מעצור, "אם את יהודיה הרי גם אני יהודי. ככה אמרו לי כולם. גם לי אין מה לחפש בין החברים שלי. ברגע שייוודע להם שאני יהודי, הם ישנאו וידחו אותי. אם את נוסעת לארץ ישראל אני נוסע איתך, עמך עמי ואלוקיך אלוקי".

*

"אחרי שלושה ימים של אריזה טסנו לישראל דרך צרפת" סיים רפי מטלון את סיפור חייה של אמו ושלו. "אמא התעקשה לקחת עמה את הארנק שהיה איתה ביום שנחטפה. הסכום שהיה בתוכו היה גדול. כמה מאות דינרים אלג'יריים. היא אמרה שאמנם הסיכויים למצוא את בני משפחת ז'ילברט סעדון קטנים מאד אבל היא תעשה מה שהיא יכולה. כעת אתם מבינים למה אמרתי לכם שהיא נפטרה רק בת עשרים, באנו לארץ לפני עשרים שנה ומאז היא החלה לחיות את חייה האמיתיים, וגם אני. אמא אמרה לי שבלידתי קראה לי בלבה בשם רפאל ואני מיד אימצתי אותו בחיבה".

"אפשר לראות את הארנק של אמך?" שאל מימון דגן.

"למה זה מעניין אותך?" שאל רפי בחיור, "אתה מתעניין בדינרים אלג'יריים ישנים".

"זה מעניין אותי מאד" אמר מימון בנימה מסתורית.

"יוסי, לך תביא את הארנק הישן של סבתא" קרא רפי לבנו הנער "הוא נמצא בחדר שינה שלה, במגירה ליד המיטה".

כעבור רגע שב יוסי ובידו ארנק עור עתיק וגדול מן הסוג שכמוהו אין רואים כיום. "זה הארנק של אמא שאותו החזיקה ביום שנחטפה" אמר רפי. "אפשר לראות?" שאל מימון בלהיטות.

"בבקשה, רק תיזהר שלא יקרע לך. הוא מאד ישן".

מימון פתח את הארנק. ששה שטרות בני מאה דינר כל אחד נחו שם למעצבה. כוח קניה גדול מאד באותה תקופה, שלא נעשה בהם שימוש ואולי פג תוקפם. מימון התעניין בחלקיו האחרים של הארנק. מבטו התמקד בתמונה שנגנזה בכיס המסמכים. הוא הוציא את התמונה החוצה בזהירות.

היתה זו תמונת שחור לבן עתיקה. נראו בה ילדה כבת 12 ולידה שני ילדים האחד ילד כבן שש וילדה כבת ארבע. השלושה עמדו וחייכו בפה מלא מול המצלמה, אי אז, לפני שבעים שנה.

מימון היה כמעט מעולף, "הרי זה אבא שלי, משה סעדון שיהיה בריא ולידו עומדת הדודה יפה עזיזה טויטו מנתיבות".

"אתה מדמיין" לעג לו מקסים סרור. "רק ראית את התמונה ואתה כבר יודע מי בדיוק מצולם בה".

"מבטיח לך. יש לאבא שלי תמונות בשפע. סבא זילברט אוחיון היה בנקאי עשיר והיה מזמין צלמים אומנותיים הביתה בכל הזדמנות. יש לנו בבית תמונות מאבא בגיל הזה, וגם מדודה יפה. וכך אני מכיר אותם מהגיל הזה בעל פה".

שתיקת תדהמה השתררה בבית. הכל היו עדים לדרמה שהתחוללה מול עיניהם.

"לא יאומן" מלמל רפי, "אמא חיפשה עשרים שנה את בני משפחת סעדון ולא עלה בדעתה שהחבר הכי טוב של בנה, שקוראים לו היום דגן הוא סעדון לשעבר".

"לא יאומן" מלמל גם מימון דגן, "שמענו מאבא כל השנים שבילדותו היתה לו מטפלת יהודיה יתומה שנעלמה יום אחד כשיצאה לקניות בשוק, ואיתה ארנק עם סכום כסף עצום. כל השנים היינו בטוחים שהיא לא עמדה בפיתוי וברחה עם הכסף לעיר אחרת. אף אחד לא חיפש אותה".

"אתם לא חיפשתם אותה, אבל היא חיפשה" אמר רפי בקול נוגה, "זכות אבות עמדו לי ולאמא שהיא נמשכה לעמה, וגם אני. המשפט ההוא שראיתי רק פעם אחת 'לקח' אותי שבי אחריו:

"עמך עמי, ואלוקיך אלוקי" - - -

סיפור / הרב זאב קופלוביץ

תסיים בשבילי את המסכת

המודעות המודבקות על הכתלים המטים ליפול של בתי ירושלים, עתיקי היומין ואפופי ההוד קדומים, לבשו חג: "בקריאה של חיבה קורא אני בזאת לכל מכרי ורעי, לשוש עימי משוש בשמחה של מצווה, סיום מסכת מועד קטן, אשר תיערך בעז"ה בבית הכנסת הגדול במאה-שערים, ביום שלישי שנכפל בו כי טוב, בשעה 8.00 בערב, איש בל יעדר. הכיבוד יינתן כיד המלך, בברכה רפאל פ.". העוברים והשבים ברחוב הירושלמי שפשו עיניהם שוב ושוב, בכדי לבדוק אם הם קוראים נכוחה, ולא האמינו למראה עיניהם, ותמהו בקול: "הייתכן כדבר הזה?".

"מצא לו זמן לחגוג", נשמעו קריאות נזעמות מפיהם המחודד של כמה הולכי רכיל, אשר 'כוחם בפיהם'. היה זה בעיצומם של ימי הצנע הזכורים לרע, בשנת תש"י, בהם בני ציון היקרים מפז, שמעולם לא היה כיסם משופע בממון, הפכו באחת מ'עניינים' ל'אביונים'. השגותיהם בענייני העולם הזה ותאוות האכילה, שמטבע הדברים מעולם לא היו גבוהות יותר מדי, הצטמצמו בימים אלו לממדים אפסיים. כל אחד מבני ירושלים קימץ בהוצאות יותר ויותר. בשל כך תמהו אפוא קוראי המודעה, על אותו רפאל פ. שלא ידוע כגביר גדול, המתיר לעצמו הוצאה כה חריגה בימים שכאלו, 'על סיום מסכתא זוטרתא של עשרים ושבעה דפים בלבד'. עניין תמוה גם אצל עם הארץ מופלג שנטל את עצמו בידיים לעת זקנה, ובפרט אצל איש יודע ספר ות"ח כרפאל. דבר האומר דרשני.

על אף הכעס הרב הסקרנות עשתה את שלה. נעבאך יהודי ניצול שואה, נשמע קול מיושב של יהודי בא בימים, בעל עיני תכלת רגועות שהפיכחון נשקף מהם, אסור לדון אותו אפשר התרופפה מעט בריאותו הנפשית. ויהי ביום שלישי בשעה הנקובה, החל נהר של אנשים לשטוף את מבואות בית הכנסת. האוכל נחטף כביכורה ביום קיץ. והכול ציפו לדרשה של בעל השמחה, בתקווה שהיא תפזר את הערפל האופף מסיבה בלתי שגרתית זו.

כשהגיע זמנו של המסיים לומר את דברו, נעמד בקושי על רגליו, ויאמר בקול נרגש ושטוף דמע: "לבטח אתם תמהים למדי על הברייטקייט הבלתי אופיינית שלי, ופיזור הכסף הרב בימים טרופים לסיום מסכת קטנה, מועד קטן. ברם דומני, שכאשר תאזינו ל'סיפור העומד מאחורי הסיום' תסכימו עמדי על ההחלטה השנויה במחלוקת".

הציבור עמד משתהה. דומיה כבידה השתררה בחלל בית הכנסת, עד שניתן היה לחתוך את המתח באזמל מנתחים. הנוכחים עשו אזנם כאפרכסת, לשמוע את אשר בפיו של היהודי המופנם והסגור, שבדרך כלל הייתה זו משימה קשה עד בלתי אפשרית לחלץ מפיו שני משפטים רצופים ומושלמים, בלא שילווה אליהם גמגום ביישני.

"מעשה שהיה כך היה", פתח רפאל את הסיפור המרטיט, נשאב אחורנית כמה שנים במנהרת הזמן הקודרנית, "כידוע לכולכם אני ניצול שואה. איני יודע אם בני ארץ ישראל

שכמוכם, יודעים להעריך אל נכון, את עומק המשמעות המקופלת בצמד המילים הטעונות הללו: יהודי ניצול שואה. מי שלא חווה זאת על בשרו, אינו מסוגל כלל לשער בנפשו את גודל הכאב ומנות הסבל הגדושות, שהיו מנת חלקינו דבר יום ביומו, בשנים הקשות והמרות על ידי חלאות המין האנושי. ללא ספק לא זכורה אכזריות שכזו מיום ברוא האלוקים את האדם בצלמו."

"בין המחנות בהם התגלגלתי, 'זכיתי' גם להימנות על 'בוגרי מחנה אושוויץ' האימתני, אשר עצם הזכרת שמו משברת לבבות ומדמיעה אישונים, ולהימנות על בני המחנה הנודע לשמצה, בו הצטרפנו בכור הייסורים במידה שאין לתאר ואין לשער, עד כי כשל כוח הסבל, ורבים וגם טובים יצאו מדעתם לחלוטין, והחלו לשייט בעולם של הזיות עגמומיות, ברמות חומרה שונות. לעיתים הגיעו הדברים, עד שנעשו אפאתיים ל"ע לכל המתרחש. ואם היה למאן דהו שמץ של תקווה כלשהיא, להינצל מ'השאל תחתית חסר התחתית', ולחזור בשלב כזה או אחר ל'אנושות השפויה', הרי שמראה 'גדר התיל האימתנית' הסובבת את המחנה לכל אורכו, כבר הספיקה לו...".

"בין שלל הדמויות המיוסרות הרבות עד לאין מספר, שהציפו את המחנה, אשר שימש כתחנת ביניים ביננו ובין המוות הבטוח באספקלריית הימים ההם, בלטה לעין דמותו הצנומה של איש מיוסר ונדכה, שכל הכאב שבעולם נשקף מחזותו. נראה היה במבט שטחי, שהוא הצטרף ליהודים מוכי הגורל שאיבדו ל"ע את שפיותם וצלילות דעתם. מה שמשך אצלו תשומת לב הייתה העובדה, שלא היה נראה כלל במבט חיצוני, שמתייסר הוא בחיבוטי נפש קשים ומרים, כדרכו של אדם אשר נטרפה עליו דעתו, מרוב צרות ועגמת נפש. ואדרבה, על פניו נסוך היה אושר עילאי תמידי, ממש עילאי. ופיו אשר אינו נסגר לרגע, אינו פוסק מלמלמל מלמולים מסתוריים."

"כמה נשמות טובות מקרב בני המחנה נכמרו רחמיהם עליו. קשה היה להם לראות כיצד סבל אנושי כה רב מתרכז בגוף צנום אחד. הם ניסו להקל על כאבו בדרכים מגוונות שונות של חיזוק ועידוד, ולשכנעו במתק שפתיים, שישכח נא מהעבר הנורא, ויפנה את פניו לעבר העתיד שבמוקדם או במאוחר יהיה טוב עבורו, והוא יזכה עוד בעז"ה לבנות את עצמו ומשפחתו, ולשקם מחדש את חורבות אישיותו. כל מאמצייהם התכופים היו לשווא. שרוי היה האיש במחוזות נעלמים ומסתוריים, והגישה לליבו ומערכת רגשותיו הפנימית הייתה חסומה לחלוטין. מתי שפנו אליו לא מצא לנכון להגיב כלל, ואך המשיך למלמל ולמלמל... מעשה משוגע למהדרין."

"לילה אחד מאותם לילות ארוכים ומשמימים, 'אשר הם לא יום ולא לילה', תוך כדי ניסיונות-נפל לחטוף תנומה, על הדרגשים העלובים שהוקצו לנו למנוחת הלילה, ולהתנתק לשעות ספורות: 'מגיהינום אושוויץ', לפתע שומע הנני קול יבבה כבושה המתחזקת והולכת, הבוקעת לה מעמקי ליבו השסוע, של אחד מהיהודים שבורי הלב. ליבו של הלה שבור לרסיסים כחרס הנשבר והוכה שוב שבר על שבר למעלה מכוח הכלה ואיפוק."

"הבכי הנסער הלך והתגבר מרגע לרגע. הוא היה מלווה בגניחות עמוקות ואנחות המשברות כל גופו של אדם. הלב שכבר הספיק לצבור אינספור זוועות מצמררות והגיב בשתיקה-אילמת, קרס לפתע. הקש שבר את גב הגמל, וכל הכאב הצורב, המאיים להטריף את הדעת, הזדחל לו מבית הגנזים במעמקי הלב, ומצא את ביטויו בדמעות".

"מאחר שבימים טרופים אלו האיומים מכל איום של 'הסתר לפנים מהסתר', גוויות קדושות של חללים רוויות בדם יהודי, מתגוללות היו על הארץ דבר יום ביומו באין פוצה פה ומצפצף, האמת אומר, אודה ולא אבוש, שיבש כבר מעיין דמעותיי, וקול נהי ובכי על כל דבר שלא יהיה, לא עורר בי התרגשות מיוחדת. הרי גם לעצמי לא התרתי תענוגות מעין אלו. אפי' היה בליבי טרוניה על היהודי המייבב, שההין להפריע בבכיו קורע הלב העמוק והנואש, באמצעה של שינת: "נים ולא נים תיר ולא תיר". מיד לאחר ששבתי להשתרע על דרגשי, חשתי פתאום כיצד יד חמימה מונחת על גבי, ומנסה להיסב את תשומת ליבי לקיומו של בעליה. כשהתרוממתי בבהלה ראיתי, כי זהו היהודי הפלאי דנן. "מעניין", הרהרתי לעצמי בהשתהות גוברת והולכת, "כיצד התעורר באיש הבודד זיק של חיים, והלה לשמור על 'קשר אנושי', ומדוע סימן החיים בחר להתעורר, בדיוק באמצע הלילה...".

"סלח לי ידידי", הביע האיש האילם מרצון את התנצלותו, כשרעד קל קוטע את שטף דיבורו, "שהפרעתי את מנוחתך בכמה רגעי חסד, בהם לא שללו ממך הצוררים את הזכות האנושית המינימאלית של אגירת כוחות, ובכך שילחתי אותך חזרה לעמקי השאול לעוד מספר דקות בלתי הכרחיות. אך, יש את נפשי לומר לך מספר מילים".

"דע לך ידידי היקר" פנה אלי האיש בקול סדוק, מבכי פנימי שהיה כבוש עד עתה, כשמאישוני עיניו זולגות ללא הפוגה דמעות מלוחות וצורבות, "שאני 'ש"ס-איד', יהודי הבקי בכל דפי הש"ס גפ"ת בלא כל גוזמא. בימים כתיקונם את כל חיותי שאבתי מלחזור ולשנן את מסכתות הש"ס שוב ושוב, עד שנעשו אלו מחודדים בפי. כשבאנו לכף הקלע זה, קול פנימי אמר לי, כי זוהי דרך של אל-חזור, שכן נגזרו על כלל ישראל גזירות קשות ואכזריות אשר נחתמו בדם. אינני בקי בחשבונות שמים ואין לי שמץ של השגה בכדי ליתן טעם מספק ומניח את הדעת, בשל מה באה עלינו הרעה הזאת, ברם, זאת הבנתי בבירור, כי עת צרה היא ליעקב שכמוה לא נהייתה".

"מיד כשהכתה בי ההכרה הנוראה הלזו, גמרתי אומר בליבי בהחלטה נחושה, להקדיש את עצמי וכל הווייתי קודש לה'. הוי אומר, שלא יהא עצם מבשרי וניצוץ מנשמתי, אשר יצא ולו לרגע מחוץ לתחום הקדושה העליונה אשר סכה עלי באברתה. משמעותה המעשית של ההחלטה היא, שלא יעבור עלי ולו רגע קט של "ביטול תורה".

"המלמולים הבלתי פוסקים שלי, שנדמים היו לך ולחבריך כמלמולים חסרי פשר, הנם למעשה חזרות חוזרות ונשנות של מסכתות הש"ס, אשר נחקקו בדמי ונצרבו בהווייתי. בדרך מקורית זו, זכיתי לסיים בעז"ה בתוככי עמק הבכא מסכתות רבות, ולהכניס לתוך 'הגיהינום בעולם הזה' בו אנחנו שרויים, ניחוחות קלושים של גן עדן".

"היום, עסוק הייתי ראשי ורובי בשינון מסכת מועד קטן, עד שהגעתי ב"ה כמעט לסופה. כעת תחושה פנימית עמומה לוחשת לי, ששעון חיי אזל כבר, ושזהו יומי האחרון עלי אדמות. מה אומר ומה אדבר, שמח הנני על כי עוזב אנוכי את עולם השקר שכה רבות הרע עמי, כשבידי מטען רוחני רב עצמה של מסכתות רבות שנלמדו בתנאים על-אנושים. מקווה אנוכי, שהשרשרת של האותיות המצטרפות למילים, והמילים המצטרפות לדפים, ומסכתות וסדרים שלמים, יכריעו את כף המאזניים בבית דין של מעלה, ויפתחו בפניי בבואי לשם שערי גן עדן".

הדברים נקטעו לקול בכי תמרורים עמוק ונואש של האיש. הבכייה נמשכה מספר דקות, ורק לאחר מאמץ רב עלה בידו להשלים את וידויו האישי. "איך אעלה אל אבי והנער איננו איתי", נשנק בקול, ונחנק בדיבורו, "מסכת מועד קטן נותרה מיותרת. במטותא מנך יהודי יקר, אנא השלם עבורי את המסכת עד תומה". למחרת היום התבשרתי, כי למרבה הטרגדיה נשמתו המאושרת של האיש הדגול אשר מאוחר מדי למדתי להעריכו, פרחה מגופו המיוסר בתהליך מהיר וענוג של: 'כמישחל בינתא מחלבא'. הלה נטש את עולמינו, ועלה למרומים, מיד לאחר 'ווידויו האישי נורא-ההוד', ויפנה ליהנות מזיו השכינה בגן עדן. ואוותר אנוכי לבדי, בודד ומהורהר.

קשה הייתה עלי פרידתו עד למאוד, בהאירו בעבורי את חשכת העבים של אותו גיא צלמוות ללילה אחד, בניצוצות מבליחים של קדושה ו'השגות גבוהות'. הוא העניק לי בנוכחותו מושג-מה, לידידות הומה בין שני לבבות יהודים העוזרים זה לזה, כשאינ כל מחיצה שתפריד בין קשרי הנשמות שבשני העולמות 'עלמא הדין' ו'עלמא דקשוט'. הרגשה נלבבת החיונית כל כך לכל יהודי אף בימים כתיקונם, אשר כה חסרה לי בימים ההם.

השנים חלפו ומסיבות שונות שאין כאן המקום לפורטם, עדיין לא זכיתי לפרוע את 'החוב הקדוש' לנשמתו של ידידי היקר שבערכין. לאורך כל השנים לא שכחתי ממנו, כשמפעם לפעם הדהדה באוזני בקול רעש גדול דברי צוואתו של יהודי מופלא זה, אשר הקדיש את עצמו כליל לאישים. והנה היום השלמתי בשבילי את המסכת. כך זכיתי להיעשות שותף לשמחתו של ידידי זה, כשמסכת מועד קטן עליה הקיז את דם התמצית, בהיותו צל צילו של גוף המדוכה בייסורים קשים ומרים, תלך לפניו בבגדי תפארת ויקר ולא קרעים קרעים..."

סיפור מיוחד לקראת חג השבועות / הרב ג.א.

'שנפשו קשורה בנפשה של תורה' – סיפור שהוא חוויה מטלטלת!!

לו היית נכנס לבית המדרש הגדול שבירושלים בכל אחד מימי ספירת העומר, היית נתקל במחזה מופעים:

אברך צעיר לימים, שזקן קצר שחור מעטר את מסגרת פניו, ישוב לו בפינתו. חובק בזרועות אודהבות את הגמרא הגדולה, רכון לעברה בשקיקה, גומע בצימאון את מילותיה. מפיו מתרונן ניגון התורה בקול מתוק שובה לב. גופו מתנועע בהתלהבות, כשפאותיו הארוכות מתבדרות להם אנה ואנה לקצב הניגון. מידי פעם הוא נעצר, והניגון פוסק; מצחו נחרש קמטי מחשבה, והוא שוקע כולו בהבנת הסוגיא שלפניו.

הפלא הגדול הוא, שמחזה זה נמשך שעות ארוכות. רק כאשר יגיע זמנה של אחת משלושת התפילות, אזי יפרוש מלימודו לשעה של תפילה, כאשר לאחריה יטעם קמעא ויחזור מיד לתלמודו.

בבוקר השכם, כאשר הופיעו ראשוני המתפללים בבית הכנסת, מצאוהו יושב ולומד באותה נעימה ערבה; ובלילה, עת עזבו אחרוני הלומדים – הניחוהו באותה הפינה, יושב וגורס דברי אלוקים חיים.

מיהו האיש? מה סודו?

* * *

אליהו היה יהודי פשוט ותמים. אמנם בור ועם הארץ, אך ירא אלוקים עד מאד. למרות עבודתו הקשה והמפרכת כפחח, מעולם לא החסיר את אחת משלושת התפילות. כמו כן מימיו לא ויתר על שיעורו היומי של הרב בספר האגדה 'עין יעקב' שהתקיים בין מנחה למעריב.

מאז ומעולם רחש אליהו כבוד רב לתורה הקדושה וללומדיה. את רב בית הכנסת, בו קבע את מקום תפילתו, העריץ בכל ליבו, וכל דבריו היו אצלו קודש קדשים. תדיר היה מיצר על בורותו הגדולה, אפס, מעולם לא העלה על דעתו אפילו בדל של מחשבה שבידו לשנות זאת.

כל זאת – עד לאותה דרשה.

היה זה ביום טוב ראשון של פסח, כאשר בסיומה של תפילת החג דפק הגבאי על הבימה והכריז: "מורינו הרב שליט"א ידרוש כעת לכבוד החג!" – מבטי המתפללים נחו באחת על דמותו של הרב, שעקר ממקומו אשר בכותל המזרח, טיפס במדרגות ארון הקודש, ופתח בדרשה:

"מורי ורבותי! בעוד שעות ספורות בצאת החג הקדוש, נעמוד כולנו בעזרת השם לספור את הספירה הראשונה מספירת העומר. הנה עומדים בפנינו ארבעים ותשע ימים – ימי הכנה, בהם עלינו להתכונן לקראת חג השבועות, להתקדש ולהיטהר לקראת חג מתן תורה.

נשאלת השאלה: לשם מה להתכונן? וכיצד?

בבואנו לתת מענה לשאלה רחבה זו, שומה עלינו להקדים ולהתבונן במהותה של תורתנו הקדושה אשר ניתנה לנו בסיני מפי הגבורה, להעמיק בשגב קדושתה של התורה האלוקית בה זוכים אנו להגות יומם ולילה.

הנה מפורסמים דבריו של רבנו הרמח"ל בהקדמתו לספר קל"ח פתחי חכמה, בו הוא כותב בהאי לישנא: "כי התורה הקדושה אינה כחכמות הנכריות וידיעות החול, שהם אינם אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו, אך התורה הנה קדושה היא ולה מציאות גבוהה בגבהי מרומים".

תורת ישראל אינה מסתכמת במערכת חוקים ודינים כמו אלו שמצויים גם בבתי המשפט אצל אומות העולם, אשר מטרתם להשליט סדר ומשטר חברתי בין איש לרעהו. תורתנו הקדושה מתייחדת בהיותה תורתו של בורא העולם, בהיות דיניה חצובים בשכל אלוקי נשגב. ומאחר שכך, הרי פשוט הדבר כי אין כל דמיון והשוואה בין החכמה האלוקית העמוקה, לבין חוקי ההבל אשר בדו מליבם אותם קרוצי חומר דרי מטה.

יתרה מזו: "אנא נפשי כתיבת יהבית" – אומר הקדוש ברוך הוא, ופירשו צדיקים הכוונה: אני את עצמי נתתי בתורה. כלומר, אותיותיה ומילותיה של התורה מגלמות בתוכם, כביכול, את עצמותו יתברך.

"התבוננו יהודים יקרים!" קרא הרב ברגשה, "במה זכינו! כמה גדולה היא האהבה שאוהב אותנו השם, עד שנתן לנו באהבתו את החמדה אשר הייתה גנוזה לפניו תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם! ועתה, לאחר שעלה בידנו להגיע לאיזו-שהיא הבנה בגודל קדושתה של תורתנו, שומה עלינו לזכור זאת בעת גישתנו אל עסק התורה. בעת הלימוד צריכה לאפוף את הלומד חרדת קודש, הרגשה של "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש היא".

ולשם מה נתן לנו השם את התורה?

"ולדבקה בו" – מצווה התורה. וכי אפשר להדבק בו, והלוא אש אוכלה הוא? אלא הדבק בתורה, ומתוך כך אתה דבק בקב"ה השוכן בתוך התורה. וכמו שכתוב בזוהר הקדוש: "כי אינון דמשתדלי באורייתא מתדבקין ביה בקודשא בריך הוא". וזו היא תכליתה ומטרתה של התורה, להביא את האדם הדבק בה – אם זה על ידי קיום מצוותיה וההליכה באורחותיה, ובמיוחד על ידי לימוד משפטיה וחוקותיה – להתקרב לאלוקיו ולדבוק בו.

'דביקות' זו מה עניינה?

על פניו נראה, כי תלמיד חכם כזה שנהירים לו שבילי התורה וצפונותיה – הוא זה הדבוק בתורה. ברם טעות היא, ולא כן הדבר. בספר הקנה קובע נחרצות כי "באמת בני, אפילו למד ספרא וספרי וכולה תלמודא – עם הארץ נקרא אצל החכם, כי החכם הוא נקרא אשר נפשו קשורה בנפשה של תורה".

"נפשו קשורה בנפשה של תורה" הוא תיאור ממצה למסכת שלימה של רגשי אהבה ורעות השוררים בין האוהבים. הוא ציור לאדם אשר התורה הקדושה היא משוש חייו, ובלעדיה חשוב הוא כמת.

אהבה מופלאה זו תלויה במידת ההקרבה והעמל של האדם על דברי התורה. ככל שהלומד מתייגע יותר על דברי התורה – לפי שיעור זה מתעוררת לה האהבה, כך נוצר לו קשר הדמים, בינו ובין התורה הקדושה. כי כך הוא דרכו של עולם, למה שאדם מקריב – אליו הוא נקשר.

אוהב התורה מבקש להקריב עבור התורה את כל כוחותיו. הוא מנדד שינה מעיניו, והוגה בה יומם ולילה מתוך הפקרה עצמית מוחלטת. מגודל חביבותה של התורה בעיניו, הריהו הוגה בה תמיד, בכל זמן ומצב. הוא מאמץ את מוחו ומחשבתו ביגיעה עצומה בכדי להבין ולירד לעומקם של דברי התורה. הוא מקריב עבור התורה את כל הדברים החשובים והחביבים עליו ביותר.

הנכונות להקרבה מקורה בהכרה עמוקה ברום ערכה ומעלתה של התורה. שמתוך שמייקרה ומחשיבה יותר מכל חמודות תבל, הריהו מוכן להשליך מאחורי גוו כל תענוגות עולם, ובלבד שיזכה לכתר תורה.

תלמיד חכם כזה קשור בכל נימי נפשו אל התורה הקדושה. דבריה מסעירים אותו ונוגעים אל ליבו. כאשר מגיע בלימודו לעניין מוקשה או תמוה, הריהו מוטרד מכך, ואינו מוצא לעצמו מנוח עדי יתבהרו העניינים. ומאידך, כאשר זוכה למצוא דרך בהבנת הדברים, הריהו מתמלא שמחה ואושר לנוכח יופיים וישרותם של דברי התורה.

לימוד כזה עשוי להביא את הלומד למעלות רמות ונשגבות. כאשר אדם לומד את התורה מתוך אהבה, מתוך חיבור נפשי עמוק, אזי התורה נכנסת גם היא לשכון בתוך ליבו. כי כך טוב לה לתורה, לשכון במחיצתו של אוהב שכזה. וכשהתורה נכנסת אל תוך ליבו של יהודי, אזי אפילו אם הוא אטום כאבן בפני כל דבר שבקדושה, הריהו נימוח מפני קדושתה של התורה. כך ממלאת התורה את ליבו של הלומד בקדושתה האינסופית, עד שנעשה הלב פתוח כאולם, מלא ברגשי אהבת השם ויראתו. כי הנה כי כן, זוהי מטרת נתינתה של התורה לעם ישראל, כאמצעי אשר על ידו יוכל כל איש מישראל להתקרב אל השם ולדבוק בו.

ההשפעה הכבירה הזו, הינה תוצאה ישירה של אותה אהבה וחיבה אשר הלומד רוחש כלפי התורה. כי עיקר השפעת התורה על הלומד הוא רק בשעה ששוררת ביניהם אהבה גדולה, דווקא בשעה שנפשו של הלומד קשורה בנפשה של תורה. כי כאשר הלומד כרוך אחרי התורה יומם ולילה בעבודות של אהבה, אזי התורה משיבה לו אהבה תחת

אהבתו אותה, והקרבה הנפשית לתורה הקדושה, פועלת בנפשו את כל המעלות שהזכרנו.

הביטו יהודים וראו! כמה מאושר הוא אותו אדם שזכה לקשר עילאי שכזה עם התורה הקדושה! כמה גדולה היא הזכייה שזיכה אותנו השם, שנתן לכל אחד ואחד מאיתנו אפשרות להגיע לקשר אהבה מופלא שכזה עם תורתו הקדושה!

אלא שכל זה הוא בתנאי אחד. והוא כמו שכתב רבנו יונה בפרקי אבות, שעל הלומד לזכך את מידותיו ולקדש את איבריו, לפי שהתורה לעולם אינה שוכנת בגוף שאינו בעל מידות טובות. ההסבר לכך הוא על פי האמור, מאחר והתורה מציאותה עילאית עד מאד, על כן אין היא מתרצה לשכון בגוף שאינו טהור כמותה.

ולשם כך ניתנו לנו ימי ספירת העומר, לטהר את נפשותינו רוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם, להכין בתוככי גופנו משכן לתורה הקדושה. לעמול בתורה ולהקריב עבורה עוד ועוד, לבנות ולטפח את הקשר האמיץ והחזק עם התורה הקדושה. רק כך נזכה בהגיע חג השבועות לכרות ברית עולם עם התורה הקדושה.”

* * *

האזין אליהו לדברים הנלהבים ונפשו נעגמה עליו. כמה היה רוצה לזכות גם הוא לאותה אהבה מיוחדת, לאותו קשר נפשי עמוק, עם התורה הקדושה! אמת שמאז ומתמיד ידע כמה חשובה התורה ומה גדולה הזכות לעסוק בה, אך כעת העמיד בפניו הרב ברוב כשרון את גודל אושרו של האיש אשר נפשו קשורה בנפשה של תורה, בצורה שלא שמע מעולם. התיאור החי הזה, הצית את דמיונו והפעים את רוחו. כמה עצוב הדבר – כך הרהר לעצמו בדכדוך – שלו עצמו אין כל שייכות לדברים, ולעולם לא יזכה לדרגה המיוחדת הזו!

ובאמת, מה בידו לעשות בנידון? והלוא עם הארץ גמור הוא, ומלבד סידור התפילה וספר האגדה 'עין יעקב' אינו מכיר מאומה! כיצד אפוא יוכל לדבוק בתורה הקדושה ולהתמיד בה יומם ולילה, בשעה שלא נגע בה מעודו? בשעה שהוא, בראשו האטום, אינו מסוגל לקלוט אפילו שורה אחת של גמרא! במה אפוא יאהבנה? כיצד תקשר נפשו בנפשה?

ושמא מוטב לו כי יחדל מלעסוק בשאלות מדכאות מהסוג הזה, בשעה שאין בידו לעשות כנגדם מאומה? הלוא מלבד כאב הלב הנורא, והתסכול שיאיים להטריף את דעתו, לא יפיק מכך כל תועלת! אולי באמת כדאי שישלים עם המצב העגום הזה, ודי? אולי כדאי שיפנים אחת ולתמיד שלא כלפיו מכוונים הדברים, שלא אל עם-הארץ שכמותו התכוון הרב בדבריו הנלהבים?

עודו שוקע בהרהורים נוגים, ופתאום חדר לתוך סבך מחשבותיו הקודרות קולו הצלול של הרב, שהמשיך בינתיים בדרשה:

”ישנם רבים הסבורים כי עסק התורה אינו שייך אליהם כלל. הם רואים את לימוד התורה כדבר השייך לבעלי כשרון בלבד, ואילו הם – בעלי הראש החלש – כאילו נידונו מראש לכישלון מוחלט, אפסו סיכוייהם להימנות על עמלי התורה.”

וכאן הגביה הרב את קולו:

”טעות גדולה היא זו! דעו לכם כי לכל יהודי יש חלק בתורה, אין מושג כזה של יהודי שאין לו סיכוי להצליח בתורה. משום שהצלחה בתורה תלויה בעיקר במידת העמל והיגיעה של האדם על דברי התורה, וכלל לא בכישרונותיו של הלומד. כי ככל שהאדם מתמסר ללימוד התורה ומקריב עבודה, כך מחזירה לו התורה בכפל כפליים. היא נעשית לו למליץ טוב אצל בורא העולם, ופועלת עבורו הצלחה בעסק התורה, בניגוד ליכולותיו ולכישרונותיו הדלים. וכל זאת, הודות לרצונו העז להבין את דיני התורה, הודות למאמצים הרבים והכוחות הגדולים שהוא משקיע בלימוד התורה. והניסיון מוכיח זאת, שלא דווקא בעלי הכישרונות הם אלו שהגיעו להישגים גדולים בתורה. רבים הסיפורים על גדולי ישראל שלא היו מוכשרים במיוחד, ובכל זאת גדלו והצליחו ועשו פרי!”

לשמע הדברים, הוצף ליבו של אליהו ברגשות מעורבים. לרגע התקשה להאמין בכלל כי שמע נכונה את הדברים. האומנם יש ביכולתו להיות תלמיד חכם, הדבוק בכל הווייתו בתורה הקדושה?! – שאל את עצמו בספקנות, אינו מעכל את הבשורה המרעיש שניתכה לה על ראשו בפתאומיות שכזו. אולם למשנהו החלו הדברים לחלחל לתודעתו, והוא התמלא באושר עצום ונפלא.

”אין מושג כזה של יהודי שאין לו סיכוי להצליח בלימוד התורה”, גלגל על לשונו את המילים הנפלאות הללו, מלאי התחייה והנוחם. “הלוא כך אמר הרב בפירוש: אין הדבר תלוי אלא ביגיעתו של האדם על דברי התורה!”

עליצות חדרה אל נשמתו, והוא הזדקף במקומו בארשת נחישות. “מכאן ולהבא” – צעק אל חדרי ליבו בהתרגשות – “ישיל אליהו מעליו את בגדי הפחח, ותחתיהם יעטה בגדים אחרים, שונים בתכלית מקודמיהם – בגדים של תלמיד חכם!”

אם אין הדבר תלוי אלא במאמצים ויגיעה – חשב בהחלטיות – הרי שהדבר אינו אמור להוות בעיה. הדרך אל האושר סלולה ופתוחה לפניו. כי הוא, אליהו, מוכן להקריב את כל אשר לו, בכדי לזכות לכתרה של תורה! באותו רגע, גמלה בליבו ההחלטה להתמסר בכל כוחותיו ללימוד התורה הקדושה. הוא חש כוחות נפש אדירים נמסכים בדמו, נחישות ותקווה איתנה לזכות לברית עולם עם התורה הקדושה.

את הדרך לביתו עשה אליהו בצעדי ריקוד כמעט. ההתרגשות שבתה אותו כליל, עד שנדמה היה לו כי כל העולם שותף לשמחתו. השמש העגלגלה חייכה אליו מן המרום, שולחת על ראשו קרניים מפזזות, מאירות וחמימות. השמים התכולים נראו בטהרתם, חפים מכל עב וענן. הציפורים שרקדו בינות לענפי העצים, צייצו בקולם המתוק רנן עליז במיוחד. ואפילו הרוח שטפחה על פניו במשב קליל מחיה נפשות, שרקה באוזניו בצחוק של טוב לב, מלא שמחה וגיל.

משנכנס הביתה שיתף את זוגתו ברגשותיו, והפציר בה ליטול את עול הפרנסה על שכמה, כדי שיוכל לשקוד על התורה כרצונו. הרעיה, נבהלה בתחילה מהרעיון המהפכני הלזה, אולם משהציצה בעיניו והבחינה בתחינה הגדולה שהייתה שם – נרתעה. הלוא כל ימיה השתדלה להיות אשה כשרה העושה את רצון בעלה, הייתכן כי דווקא בדבר הזה אשר הוא בנפשו של בעלה, תעכב בעדו?! מי היא שתמנע כעת ממנו להגשים את החלום שבוער לו בעיניו?

זהו. כעת, משניתנה ההסכמה, הייתה הדרך פתוחה בפניו. הוא חופשי מכל עיסוק וחובה, ובידו למלא את יומו כרצונו. מיד לאחר סעודת החג לא השתהה אליהו אף לא רגע אחד. ויתר על מנוחת הצהריים לאחר ליל השמורים, ומיהר לבית המדרש.

בחדווה ובצהלה ניגש אל ארון הספרים ושלף מן המדף כרך גדול ועבה של משניות מסכת ברכות. אימץ את הספר אל ליבו בחום, הניחו בעדינות על השולחן, ובקול רוטט מהתרגשות החל קורא בו בנעימה, בפעם הראשונה בחייו: "מאימתי קורין את שמע בערבית..."

שעה ארוכה עמל אליהו על הבנת המשנה. המושגים שהביאה המשנה, היו זרים לו ובלתי מובנים. חוץ מזה, הוא בכלל לא הצליח להבין האם שלושת הדעות שהביאה המשנה חלוקות זו על זו, או שמא מוסיפות הם אחת על חברתה. ואם נוסף לכל הרשימה הזו פרטי דינים לא מוכרים נוספים, שהוזכרו בין השיטים כבדרך אגב – הרי שהוא כבר מבולבל לגמרי.

אבל אליהו אינו אומר נואש. הוא חדור ברוח מלחמה, ברוח של תקווה וניצחון. וככזה, הוא אינו מוכן לסגת מן הקרב. לכן, הוא מנסה להתחיל ללמוד את המשנה מחדש, ולעשות סדר בכל הדינים והמושגים שפגש זה עתה – איזה מהם מובנים וברורים אצלו, ואיזה זקוקים עדיין לליטוש יסודי. כך הוא מפלס לו דרך בנבכי הסוגיא, בעמל רב וביגיעה גדולה. הקושי אינו מרפה את ידיו, והוא אינו נופל ברוחו גם כאשר הוא נוכח לדעת כי שוב טעה בהבנת המשנה, מאחר ופירושו אינו עולה יפה עם המשכה של המשנה. הוא מעיין במפרשים, ואף אינו בוש להיעזר בלומדים שבבית המדרש.

הקושי אמנם גדול, והתסכול והאכזבה טופחים על פניו פעם אחר פעם, כאשר הוא מגלה שלא הבין את הדברים לאשורם. אלא שכל אלו התגמדו להם כלא היו, שעה שסוף סוף עלה בידו להגיע להבנתם המלאה והברורה של הדברים. או אז הציף את כל יישותו אושר נפלא, ושמחה גדולה וסיפוק עצום מלאו את ליבו. ומיד, בקול מתרונן המשיך אל הפסקה הבאה: "מעשה ובאו בנו מבית המשתה..."

כך למד ויגע, ישב ושינן, עד שהתכנסו המתפללים לתפילת מנחה.

למחרת, בבוקר השכם, ניתר אליהו ממשכבו בשמחה, כשידיעה אחת ממלאת את כל יישותו: אני היום לומד את התורה הקדושה! – במרץ רב ובזריזות הוא התארגן, וצעד לבית המדרש בצעדי רנן.

התפלל שחרית בלב הומה, ונתן שבח והודיה לבורא עולם על תורתו הקדושה. הייתה זו תפילה אחרת, שונה בתכלית מכל התפילות שקדמו לה. תפילה של יהודי הרוצה בכל מאודו להיות תלמיד חכם הדבוק בתורת האלוקים. "ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל", התחנן אליהו, "והאר עינינו בתורתך, ודבק ליבנו במצוותיך, ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך".

כשסיים את תפילתו הנרגשת, נטל לידיו את כרך המשניות האהוב, המוכר מיום האתמול, ושקע בלימוד.

אלא שלא כיום האתמול היה היום הזה. תחושת ההתחדשות מליאת המרץ והרעננות, שנלוותה ללימוד ביום האתמול, פגה לה בחלוף הלילה. והנה מצא אליהו את עצמו נאבק בחירוף נפש על כל דקה של ריכוז.

אם אתמול מילאה את ליבו שמחת גיל עד אין קץ – הרי שעתה נדמו בעיניו מילותיה הקדושות של המשנה כשורות שחורות חסרות פשר, המורכבות מצורות שונות נטולות כל משמעות. והללו, בערבוביה שלימה, פצחו מולו במחול עוועים פראי.

כל דקה שחלפה נדמתה בעיניו כשעה ארוכה. עברו – שמעולם לא הורגל לשבת אל מול ספר שעות רצופות, בריכוז מוחלט בתוכנו – הייתה השעה הבודדה מול ספר המשניות כעיניו של ממש.

פתאום הרעיון להיות תלמיד חכם השוקד על דלתות התורה יומם ולילה, היה נשמע תלוש לגמרי מן המציאות, ובלתי הגיוני בעליל. דמעות גדולות הציפו את עיניו, ומן הספר הפתוח המשיכו האותיות לחוג סביב במעגלים, כמו לועגים הם למשבתו.

– הוא רוצה להיות תלמיד חכם! בכל ליבו משתוקק הוא להדבק בתורה ולהתקדש בקדושתה! אבל הדבר, כך מסתבר, גדול ממידותיו. האומנם אין לו סיכוי? האומנם אין בידו לזכות לכתרה של תורה? הנה הוא מנסה מזה שעה להתרכז במילים שלפניו, אך ללא הועיל. כל מילה מובנת פחות מחברתה. כיצד זה יעלה בידו, ביד עם-הארץ שכמותו, לדבוק בתורה הקדושה?

בתנועה ספונטנית נשלחו זרועותיו לחבק בעוז את ספר המשניות, ממאן להיפרד מהחלום המתוק העומד להתנפץ לנגד עיניו בקול רעש גדול. אמש בטוח היה כי החלום יהפך למציאות קיימת, אולם עתה נקרו בליבו סימני שאלה גדולים. האומנם יאלץ להשלים עם העובדה המרה הזו?

ופתאום –

פתאום אל סבך מחשבות הייאוש והחידלון חדר קולו של הרב, מלא תקווה ועידוד: "דעו לכם אחי היקרים! כי לפי שיעור העמל והיגיעה של אדם על דברי תורה – כך מתעוררת לה האהבה, כך נוצר לו קשר הדמים, בין הלומד לתורה הקדושה!" – – –

והיו הדברים מחזקים ומרפאים כל נפש שבורה, עד כי לא נותר בלב אף לא שמץ קל של ייאוש. והנה גוו נזקף, והעיניים בורקות מחדש בניצוץ של תקווה ונחישות. אליהו

אוסף מחדש את שיירי כוחות נפשו, ובחירוק שיניים פותח שוב בקרב סוער וקשה אל מול דף המשנה.

אמת, קשה ומפרך הוא הקרב. קשה מאד. והנפילות התכופות אף הם מרפות את הידיים כל פעם מחדש. אולם אליהו לא מוותר. הוא לא ייתן לחלום חייו לחמוק מבלי שוב! הוא – אליהו הפחח – עומד להיות תלמיד חכם! – נקודה. לשם מטרה זו הוא מוכן להקריב את כל כוחותיו ואת כל אשר לו!

לכן, ממשיך אליהו לשבת מול המשנה, מאמץ את מוחו במאמץ על, בניסיון להבין את המשנה שלפניו. הוא אינו מתפעל מהריכוז החמקמק שבורח לו אל מחוזות אחרים, רק עושה כל מה שביכולתו לעשות בכדי לשמור עליו היטב, ולהתרכז במלוא הריכוז האפשרי במילים שלפניו. ידיו לופתות את השולחן ברעד, ופלגי זעה שוטפים את מצחו – עדות למאמץ הנורא שגובה ממנו שעת הלימוד הזו.

כך חולפת לה שעה ועוד שעה. שעות של מלחמה מתשת. ולעת ערב צונח אליהו על מסעד הכסא באפיסת כוחות, אולם אושר נפלא ממלא את ליבו. הוא מאושר מן הזכייה שנפלה בחלקו להקריב למען התורה הקדושה את כל כוחותיו עד תמצית הדם.

*

לא נלאה אתכם בפרטים, קוראים יקרים. רק זאת נאמר: אליהו התמכר בכל כוחותיו וחושיו לעסק התורה. עמל ללא ליאות להבין את המשניות הקדושות, ביגיעה נוראה, יומם ולילה. חלום חייו – לזכות להיות תלמיד חכם אשר דברי התורה נבלעים בדמיו – הסעיר את רוחו, והפיח בנפשו כוחות נעלמים אשר אפילו הוא עצמו לא ידע מעולם על קיומם. וכך המשיך בדרכו המפרכת, בעקשנות ובעקביות.

חולפים להם הימים, ומשנה חוברת לה לרעותה. המשניות כולם מצטרפים אל חשבון גדול, והנה חוגג אליהו את סיום המסכת הראשונה בחייו! – העובדה כי הנה צלחה דרכו וזכה לסיים מסכת שלימה, חיזקה את רוחו, והוסיפה בנפשו עוז ותעצומות. בהחלטה כבירה החל – בנוסף ללימוד המשניות – גם בלימוד הגמרא.

חולפים להם השבועות, ואליהו עודו הוגה בתורה יומם ולילה, בהתמסרות מוחלטת, תוך התעלמות גמורה מכל צורכי הגוף. משאת הנפש שבערה בקרבו לא נתנה לו מנוח, ומשבוע לשבוע הוסיף להגביר חיילים ולהעפיל לפסגות חדשות ביגיעת התורה, בהתמדת התורה, ובהבנת התורה.

הגיע ראש חודש סיוון. התרגשות עצומה אפפה את אליהו. הוא לא מצא מקום לעצמו: הן עוד שבוע מגיע חג מתן תורה, והוא כלל וכלל איננו מוכן! החליט אליהו, כי אם עד עתה היה פורש אל ביתו בצעהריים לסעוד את ליבו, הרי שמכאן ולהבא ייטול עמו אל בית המדרש מעט מיני תרגימא, ואת ארוחתו יעשה בבית המדרש. כמו כן בלילה, יפרוש לשינה על גבי ספסל בבית המדרש. וכל זאת, למען לא יתבזבזו להם דקות יקרות.

שלושת ימי הגבלה חלפו עברו ביעף, והנה הגיע חג השבועות.

ליל התקדש חג השבועות.

בית המדרש הגדול המה אדם. הכול התכנסו ובאו ללימוד סדר תיקון ליל שבועות, וקול התורה האדיר פרץ מבעד לחלונות הגבוהים והמקומרים, ומילא את סמטאות ירושלים בניחוח קסום של חג.

אליהו, אפוף סערת רגשות, ישב לו בפנינתו הנצחית אל מול הגמרא הגדולה. הרעש וההמולה מסביב היו לו לזרא, חפץ היה במעט ישוב הדעת, בעת הגיע יומו הגדול, היום אשר אליו הוא נושא את נפשו מזה ארבעים ותשע יום. הרגיש כי ההמון הגודש את ההיכל הגדול סוגר עליו. וכך מצא את עצמו יוצא את בית המדרש, כשרגליו מוליכות אותו במעלה המדרגות העקלקלות, אל עזרת הנשים.

זו האחרונה, אשר קידמה אותו בשיממונה, היטיבה עם כיסופי נפשו. כעת, כשאיש אין במקום, הרשה לעצמו לתת פורקן לסערת רוחו. וכך, הליט את ראשו בכפות ידיו ונתן דרור לרגשותיו.

“הנה הנה מתקרב הרגע המיוחל”, גאתה ההתרגשות בנפשו, “עוד מעט קט, עם שחר, יעמוד עם ישראל בברית הנישואין עם התורה הקדושה, לכרות מחדש את הברית עם הקדוש ברוך הוא! כמה מאושר אני שיהודי הנני! כמה צריך ורוצה אני להודות לבורא העולם על שבחר בנו מכל העמים ורוממנו מכל הלשונות ונתן לנו את תורתו הקדושה!”
נשמתו התלהטה לאביה שבשמים ברגשות אהבה כבירים, והוא ביקש משהו להשקיט בו את הצמא היוקד, את הגעגועים הסוערים שנשמתו.

את מבוקשו מצא במגילת שיר השירים שעמדה על השולחן, כאשר החל קורא מתוכה בהמיית לב, במתיקות מופלאה שיש בה בכדי להמיס כל לב. פסוק אחר פסוק, בלהט, בקול נעים רווי כיסופים שהדהד בין כותלי החדר.

הנה מתייחד הוא עם אביו שבשמים, ואיש לא בא בסודם. פורש בפניו, יחד עם שירתו השמימית של שלמה המלך, את סיפור האהבה הבוערת, את סוד הקשר הטמיר והנעלם, היוקד בליבות בני ישראל לאביהם שבשמים.

מתמוגג יחד עם בכייתה של הרעיה, המבקשת את דודה בכל ליבה ומאודה, בשווקים וברחובות, ואינה מוצאת. משתפכת לה נשמתו עם נהר האהבה השוטף את לב הרעיה, שעה שמגיעה לאוזניה קריאת החיבה הפורצת מליבו ההומה של דודה: “כולך יפה רעייתי ומום אין בך!” ומעיו הומים עליו בעת אשר שולח הדוד את ידו מן החור, עד כי חולת אהבה אני.

מתלקחת האהבה שנשמתו, רשפיה רשפי אש שלהבת י-ה. ומים רבים לא יוכלו לה, לכבותה.

השעה כבר מתאחרת. ובעוד בית המדרש מתרוקן בהדרגה מיושביו, הפורשים לכמה שעות של שינה חטופה לאגור כוחות לעבודת היום הקדוש – הרי שבעזרת הנשים שוכח

אליהו מעולם ומלואו. מתרפק בערגה על קסמם המשכר של המילים הקדושות, הנוטפות אגלי אהבה וגעגוע. שרוי הוא בעולמות אחרים, עולמות אשר אין בהם מאומה זולתי הקדוש ברוך הוא לבדו.

עמוד השחר כבר עולה, שעה שפסוקיה האחרונים של מגילת שיר השירים מזדמרים על שפתותיו של אליהו.

ואם דימה אליהו בנפשו כי ישקיט את געגועיו בקריאת המגילה – הרי שהתבדה. הטבילה בין גלי ים האהבה, הסוער בינות לשיטי שיר השירים, הציתה בנפשו תבערה כפולה ומכופלת, עד כי נכספה וגם כלתה נפשו לחצרות השם.

בהחלטה של רגע הוא קם ממקומו, ויורד במדרגות אל בית המדרש השומם.

צועד בין טורי הספסלים כאחוז תזזית, לעברו של ארון הקודש הנישא והמפואר. מדלג במדרגותיו. אוחז בפרוכת הרקומה, ונושק לה בחום. מסיט אותה הצידה, ופותח את דלתות הארון לרווחה.

ארון הקודש מואר באור יקרות, אותו מפיצה הנברשת הגדולה המשתלשלת מתקרת ההיכל. טובל הוא בצמחיה עשירה, כמנהג ישראל קדושים לכבוד חג השבועות, ענפים ירקרקים ורעננים משתרגים עליו בהדר, מנומרים בשושנים אדמדמות מרהיבות עין.

ומתוך הארון מציצים עליו ספרי התורה במחלצותיהם ההדורות, כתרי כסף לראשיהם, לבושים מעילי ארגמן קטיפתיים, ענודים טסי כסף עטורי יהלומים. חופפים בקדושה עילאית, והילה של השראת השכינה על ראשם.

והם הביטו בו במבט אוהב.

הם הביטו בו – והוא הביט בהם, מבט עורג מלא תשוקה וכיסופים. ופתאום נעמדו מולו ארבעים ותשע הימים שעבר עד הנה בדרכו. שעות של עמל מפרך גוף ונפש, שעות של יגיעה נוראה עד טיפת הדם האחרונה – למען התורה הקדושה. לנגד עיניו עברו דברי התורה שלמד, כל אותם תנאים ואמוראים שעל דבריהם מסר את כל כוחות נפשו – כולם באו כעת ונעמדו לפניו.

פתאום הצטעפו עיניו בדוק של דמעות גיל, וליבו הוצף באהבה עזה עד כלות הנפש, לתורה הקדושה, ולבורא כל עולמים נותן התורה. הוא, האדם אשר נפשו קשורה בנפשה של תורה, חש בעצמו כי לא יוכל שאת, אין בכוחו להכיל את עוצמת רגשי הדביקות נעימות ערבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות, המפעמים בליבו כלפי התורה הקדושה, אהובת נפשו.

ומכלות נפשו אל האלוקים שלח זוג זרועות אוהבות אל תוך ארון הקודש, וחקק את ספרי התורה בחיבוק אוהב ואמיץ, ואשד של דמעות שפרץ מעיניו בקילוח דקיק שהתגבר והלך, שטף את כתרי הכסף המפוארים, עד אשר הבהיקו וזהרו שבעתיים.

*

המראה שנגלה לעיני הגבאי שעה שנכנס לבית הכנסת בבוקרו של חג השבועות הכה אותו בתדהמה מוחלטת:

דלתות ארון הקודש היו פתוחות לרווחה, הפרוכת מוסתת לצדדים, וספרי התורה חשופים לעין כל. ובתוך ארון הקודש שרוע אדם ללא רוח חיים, חובק בלפיתה עזה ספר תורה – – –

מבט מעמיק יותר חשף את זהותו של האיש: אליהו!

– אליהו? מה זה היה לו, לאליהו?

– כל כך גברו רגשות האהבה בליבו של אליהו, עד אשר פרחו לה נשמתו אל גנוי מרומים, מכלות נפשו אל האלוקים.

בארון הקודש. בין ספרי התורה.

*

כמה מילים על הסיפור שקראתם:

סיפור זה במקורו הוא מסופר על אחד מגדולי תלמידי האר"י הקדוש, מעיר הקודש צפת (הערה קטנה מאת הרב יהודה טננהויז: הסיפור הנפלא מופיע בספורי החג שבועות על ר' שלום פודהייצר. היה מדור ג' או ד' של עליית החסידים, ולא מגורי האריז"ל), שפרש מביתו בכל ימי הספירה והגה בתורה בקדושה נוראה, מתוך ציפייה וערגה גדולים לקראת היום הגדול הממשמש ובא – חג השבועות, חג מתן תורה. ויהי בליל חג השבועות, הסתגר הצדיק בעזרת הנשים של בית-הכנסת כשהוא נתון בסערת רגשות עזה, שם שמעוהו קורא את מגילת שיר-השירים מתוך השתפכות הנפש גדולה. ובבוקרו של חג השבועות, כשבאו המתפללים אל בית-הכנסת, מצאוהו אצל ארון הקודש ללא רוח חיים, כשבכיסו מונחת כתובה שכתב לתורה הקדושה, ארוסתו.

שמעתי את הסיפור מפי רב שליט"א, שסיפר אותו בהתרגשות מיוחדת שהותירה בי רושם עז. תקופה לאחר מכן עלה במחשבתי להעלות את הסיפור על גבי הכתב, ולנסות לתאר – עד כמה שניתן – את ההתרחשות הנוראה הזו. ומאחר שיראתי לשלוח יד בקדשים, לתאר את רגשות ליבו של אותו איש אלוקים קדוש וטהור אשר אין לנו בו אפי' קצה קצהו של השגה - עלה בדעתי ליצור לצורך הסיפור דמות בדויה של יהודי פשוט, שפרש מביתו לבית-הכנסת להגות בתורה הקדושה בפרישות נפלאה וכו', ולתאר את כל פרטי ההתרחשות על אותה דמות בדיונית. מאחר שכך, הוספתי פרטים רבים שלא היו ולא נבראו כיד הדמיון הטובה עלי, כמו דרשתו של הרב נהמבוססת כמובן על הנכתב בספה"ק] ועוד – וזאת בכדי להתחבר ולהזדהות עם רצונו העז של אותו 'אליהו', המוסר את נפשו על התורה הקדושה, ועל מנת לתת לקורא לחוות יחד עימו את המשברים והמאבקים המלווים אותו בדרכו אל הקשר עם התורה הקדושה – עד לסימומו של הסיפור במפגש הנורא של 'אליהו' עם ספרי התורה בארון הקודש, כפי המתואר בהרחבה בפנים הסיפור.

כדי שלא תארע דבר תקלה על ידי, ראיתי חובה לעצמי לציין בשולי הדברים את הגרסה המקורית של הסיפור האמיתי, ולהבהיר ברורות כי את יתר הפרטים הוספתי מעצמי לצורך הסיפור ללא כל בסיס ואסמכתא.

תקוותי שנהניתם מן הסיפור, והיה אם תהיה לאחד מן הקוראים איזו תועלת רוחנית מן הסיפור, בהתחזקות בלימוד התורה הקדושה ואהבתה – והיה זה שכרי.

*

סיפור זה מתפרסם בפרסום חוזר הודות לגלים הרבים שעורר.